M

ESSORI

ORVM

E LATINA

ENTHAL.

PRIMVS.

S,

ANI ET PISIS.

[illegible]

[illegible]SSORI

[illegible]

[illegible]ORVM

[illegible]

[illegible]NE LATINA

[illegible]

[illegible]GENTHAL.

[illegible]

[illegible]ONVM,

[illegible]

[illegible]

[illegible]CIOS.

[illegible]

PRAEFATIO.

Serius quam in notis fuerat absolvitur haec graecarum institutionum editio; non tamen per me stetit, quominus citius appareret. Inveniuntur in hoc volumine stemma cognationum quod in latinis institutionibus desideratur necnon addenda et corrigenda complura, quae lectori sedulo commendamus.

Scribebam Mediolani VII kal. Febr. MDCCCLXXXXVII.

tum factum est propter capitis deminutionem, quam est testator passus, in qua etiam uita decessit; aut nulla omnino re simili eueniente, scriptus heres hereditatem non adiit.

1. 1. Intestato igitur mortuo aliquo ex modis supra dictis, hereditas primum quidem ex lege duodecim tabularum ad
2. suos heredes pertinet. 2. Sui autem heredes existimantur, ut et in superiore Institutione diximus, qui in potestate morientis fuerunt, ueluti filius filia, nepos neptisue ex filio praemortuo, pronepos proneptis ante meam mortem ex nepote nati, quem meus genuit filius. nec distinguo utrum naturales sint liberi an adoptiui. His autem suis connumerari necesse est eos qui ex legitimis quidem matrimoniis non sunt progeniti, curiae tamen ciuitatis, ut principalibus continetur constitutionibus, dati sunt. curiales enim facti suorum iura nanciscentur. his adde et quos diui nostri imperatoris amplexa est constitutio iubens, si quis mulierem sibi non maritali affectione copulauerit, cum qua coniugium habere iure non prohiberetur, liberique inde nati sint, atque, amore procedente, dotalia cum ea instrumenta fecerit, natas uel natas non tantum eos, qui post dotis instrumentum confectum editi sint, iustos atque in postestate patribus esse, set etiam ante dotem genitos. oportet enim hos in honore habere, qui ante dotale instrumentum nati sint, qui et postea genitis occasionem dederint honestissimum legitimorum filiorum nomen adipiscendi. hoc uero optinere diuus noster censuit Princeps in iis qui ante dotale instrumentum sint nati, etiamsi neminem post

... ἢ καὶ τεχθέντες ἐτελεύτη-
... ὁ προέκγονος ἢ καὶ[1]) προεκ-
... κληρονόμοις τηνικαῦτα, ἡνίκα
... ον ἐπαύσατο εἶναι in pote-
... τυχὸν ἢ ἄλλῳ τρόπῳ, οἷον
... ον τὸν χρόνον, ἐν ᾧ τις τε-
... ι, ὁ ἐξ αὐτοῦ ἔκγονος sûos
... καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν παίδων·[4])
... ν μου ᾖ, τούτου τελευτήσαν-
... προέκγονος οὐ δύναται sûos
... ν εὑρεῖν τὸ sûon, ἀλλ᾽ ἐν[5])
... χθησαν τοῦ πατρὸς, ἤμελλον
... οἱ κληρονόμοι καὶ ἀγνοοῦντες 3.
... ονται· ἀμέλει καὶ μεμνηνότες
...[6]) κανόνα γὰρ ἴσθι καθολι-
... προςπορίζεταί τι, ἐκ τούτων
... αι· ἐοίκασι γὰρ τοῖς ἀγνοοῦσιν.
... ὥςπερ continuateúetai ἡ δε-
... ὅτι,[7]) τελευτήσαντος τοῦ πα-
... εἶναι ὑπὸ τὴν τοῦ τελευτήσαν-
... ν τινὰ ὑποβάλλεται[9]) τῇ τοῦ
... καὶ οὐδενὸς μέσου παρακολου-
... οὐδενὸς διαλείποντος χρόνου,
... ρίσκεται. ὅθεν οὐδὲ τελευτή-
... νηβος εἴη πρὸς κτῆσιν τοῦ πα-
... τρόπου αὐθεντίας, διὰ τὸ καὶ
... ονόμοις μεταφέρεσθαι τὴν κλη-
... μὲν, ἀφῆλιξ δὲ ἢ ὁ μαινόμε-
... urátoros συναινέσεως. καίτοι

... G. [3]) ita M. V. cet. εἶν. s.
... Vi. R. [6]) γ. κλ. V. [7]) ὅτι
... Vi. [9]) —λλονται V: [10]) εἰ δ
... D.

dotem nasci contigerit, uel natum mori. Nepos autem neptisue et pronepos proneptisue ita demum suorum heredum numero sunt, si praecedens persona in sui parentis potestate esse desierit, morte fortasse uel alia ratione, ueluti emancipatione. nam si per id tempus quo quis moreretur filium in potestate habuerit, nepos ex eo suus heres esse non conceditur. idque et de ceteris liberis intellegitur: cum enim filium meum in potestate habeam, uel, eo mortuo, nepotem ex eo, pronepos suus heres esse nequit. postumi quoque sui heredes esse possunt; illi nimirum qui si uiuo parente nati

3. essent in eius potestate futuri forent. 3. Sui heredes autem etiam ignorantes fiunt heredes id est existunt, set et furiosi nihilominus heredes fiunt. generalem enim iuris regulam cognosce, »quibus ex causis ignorantibus nobis aliquid adquiritur ex his causis et furiosos adquirere,« ignorantibus enim similes sunt. et statim morte parentis quasi continuatur dominium, id est non dicimus mortuo patre res in defuncti potestate esse desinere ac post aliquid temporis in filii potestatem transire, set statim nullaque re medio tempore secuta dominium continuo nullo intermisso tempore in filii potestate inueniri. Quare si mortuo patre filius impubes sit, tutoris auctoritate ad paternam hereditatem adquirendam non indiget, cum et ignorantibus ipsis, utpote suis heredibus, deferatur hereditas. Set nec si pubes filius sit, minor autem uel furiosus, indiget ad hoc curatoris consensu, quamuis ex-

κληρονομίαν[1]) aditeúein, ὁ μὲν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπιτρόπου, ὁ δὲ δίχα τῆς τοῦ curátoros συναινέσεως, οὐ δύναται.. 4. Ἔστιν 4. εὑρεῖν θέμα, ἔνθα τις κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς οὐκ ἔστιν in potestate τοῦ πατρὸς, γίνεται δὲ ὅμως αὐτῷ[2]) sûos κληρονόμος, οἷον· ὁ ἐμὸς υἱὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐλήφθη, μετὰ χρόνον τῆς ἐμῆς τελευτῆς[3]) ὑπέστρεψε· τὸ δίκαιον τοῦ postliminíu sûon αὐτὸν ἀποτελεῖ κληρονόμον, καίτοι ὑπεξούσιον οὐκ ὄντα μου κατὰ τὸν[4]) καιρὸν τῆς[5]) τελευτῆς. 5. Καὶ πάλιν ἐκ 5. τοῦ ἐναντίου συμβαίνει εἶναι μέν τινα ἐν τῇ ἐμῇ familíᾳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐμῆς τελευτῆς, sûon δὲ μὴ γίνεσθαι κληρονόμον, οἷον· ἐτελεύτησε Prîmos ὑπεξούσιον ἔχων υἱὸν, μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἀπετέθη κατηγορία κατὰ τοῦ τελευτήσαντος[6]), ἐπάγουσα τὸ τῆς τυραννίδος ἔγκλημα (τῇ γὰρ τελευτῇ τῶν ἐγκλημάτων ἀποσβεννυμένων, τοῦτο καὶ κατὰ τελευτώντων κινεῖται)[7]), ἀπεδείχθη[8]) τύραννος ὁ Prîmos, ψῆφος ἐξηνέχθη τοῦτο μηνύουσα· ὁ φίσκος τὴν τούτου διαδέχεται περιουσίαν, καὶ συμβαίνει τὸν ὑπεξούσιον αὐτοῦ κληρονόμον μὴ γίνεσθαι. ἀλλ' ἐάν τις τὸ ἀκριβὲς ἐξετάσῃ, αὐτῇ μὲν τῇ ἀκριβείᾳ ἢ[9]) καὶ τῷ νόμῳ γίνεται κληρονόμος, παύεται δὲ κληρονόμος εἶναι, τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μνήμης καταδικασθείσης. Ἰδοῦ τοίνυν θέμα, ἐν ᾧ τὸ ἀσώματον ἐμπαγέν τινι τῆς κληρονομίας ὄνομα[10]) ἀφίσταται αὐτοῦ[11]). 6. a) Τιτιός τις[12]) ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον ἤγουν 6. θυγατέρα, καὶ ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος ἔκγονον ἢ καὶ ἐκγόνην, ἐτελεύτησεν ἀδιάθετος· ἥξουσιν ἐπὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ ἅμα ὁ υἱὸς ἤγουν ἡ θυγάτηρ καὶ[13]) ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἔκγονος ἤγουν ἐκγόνη, καὶ οὐδὲ ὁ ἐγγύτερος ὢν τῷ βαθμῷ, τουτέστιν ὁ υἱὸς ἀποκινεῖ[14]) τὸν ἐπέκεινα· δίκαιον γὰρ ἔδοξεν εἶναι[15]) τοὺς ἐκγόνους καὶ τὰς ἐκγόνας εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πα-

1) ξένην ad. Vi. R. 2) αὐτ. ὁμ. V. 3) ἐλευθερωθεὶς ins. V. 4) d. M. V. F². 5) ἐμῆς ins. L¹. L². 6) —τῶντος Vi. R. 7) οἷον ins. L⁶. 8) ἀνηνέχθη L⁶. 9) d. Vi. R. 10) τὸ ἀσ. τῆς κλ. ὀν. ἐμπ. τινί Vi. F. R. 11) ἀπ' αὐτοῦ Vi. R. 12) d. Vi. R. 13) ὁ ins. Vi. R. 14) ἀποκλείει Vi. R. 15) ὥστε ins. Vi. R.

a) Cf. Epi. 30, 33.

traneam hereditatem adire alter sine tutoris auctoritate, alter
4. uero sine curatoris consensu nequeat. 4. Casum inuenire
est, ubi quis tempore mortis patris in eius potestate non sit,
ei tamen suus heres fiat. ueluti si filius meus ab hostibus
captus postque mortis meae tempus reuersus fuerit, ius post-
liminii eum suum facit heredem, quamuis mortis tempore in
5. mea non fuerit potestate. 5. Et rursus per contrarium eue-
nit ut licet quis in mea familia sit mortis meae tempore,
tamen suus heres non fiat. ut ecce Primus filium in pote-
state habens mortuus est: post mortem suam reus perduel-
lionis est postulatus (nam cum cetera crimina morte pere-
mantur hoc et in mortuos animaduertitur). perduellionis
damnatus est Primus, sententia de hoc lata est; fiscus eius
patrimonium accipit, euenitque ut qui in potestate eius fue-
rit, heres non fiat. Set si quis diligentius inquirat, ipsa qui-
dem iuris suptilitate heres fit, desinit tamen heres esse, cum
eius patris damnata sit memoria. Ecce igitur exemplum, quo
6. heredis iura alicui adhaereant rursusque ab eo decedant. 6.
Titius filium uel filiam in potestate habens atque ex altero
filio praemortuo nepotem neptemue, intestatus mortuus est.
uocantur ad eius hereditatem filius simul et filia et ex prae-
mortuo filio nepos neptisue, nec proximior gradu, h. e. filius,
ulteriorem excludit. aequum enim uisum est nepotes neptes-

… λόγῳ εἰ καί τις τελευτήσῃ,
… τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ κα-
… τοῦ τελευτήσαντος προέκγονον
… τοῦ Primu καὶ ὁ προέκγονος
… νομοῦσιν[4]), ὥςπερ γὰρ οἱ ἐκ-
… προέκγονοι τὴν τῶν οἰκείων
… εν ἀκόλουθόν ἐστι λέγειν οὐχ
… θαι[5]) τὴν τοῦ τελευτήσαντος
… λήψεται τὸ ἥμισυ τῆς κληρο-
… ντος υἱοῦ ἔκγονοι, δύο ἢ καὶ
… ι ἥμισυ· ἐπειδὴ γὰρ ὁ τού-
… ἥμισυ, οὗτοι δὲ τὸν ἐκείνου
… ὥςπερ ἐκείνῳ ἐξαούγκιον ἐδί-
… εἰ δὲ καί[7]) τις ἐτελεύτησεν
… δύο υἱῶν προτελευτησάντων
… ἔκγονον ἢ καὶ[8]) δύο, ἀπὸ δὲ
… μὲν εἷς ἢ καὶ[10]) δύο[11]) ἥμισυ
… τὸ ἕτερον ἥμισυ λαμβάνουσιν.
… ὡς sûos δύναται ἀναφαίνε- 7.
… τότε ἀπαιτοῦμεν εἶναι παρ'
… ἀδιάθετος ὁ τελευτήσας.[14])
… ἡνίκα μὴ γένηται παντελῶς[16])
… μὲν, μηδεὶς δὲ ἐντεῦθεν κληρο-
… ν ὑπεξούσιον καὶ ἔκγονον ἐκ
… ἐξωτικὸν γράψῃ κληρονόμον,
… ου, ἔτι[18]) διασκεπτομένου τοῦ
… ταῦτα δὲ[19]) ὁ ἐξωτικὸς ἢ re-
… ομῆσαι (τυχὸν γὰρ ὑπὸ αἵρεσιν

… 3) d. L6. 4) —μήσουσιν V.
… Vi. R.: τὴν . . . . ὑπεισ. τάξιν L6.
… d. L1. L2. F2. 10) ἤγουν L6.
… s. F. 13) δὲ omit. M. V.
… 16) παντ. μὴ γ. Vi. F. R. μὴ γέν.
… F. 18) δὲ καὶ ins. V. 19) μετὰ

que in patris sui locum succedere. pari ratione et si quis mortuus fuerit nepotem neptemue ex Primo filio praemortuo relinquens atque ex nepote pariter praemortuo pronepotem proneptemue, nepos ex Primo et pronepos ex nepote simul uocantur, sicut enim nepotes in filii ita et pronepotes in suorum parentium locum succedunt. quibus consequens est dicere non in capita set in stirpes defuncti diuidi hereditatem, ut filius dimidiam hereditatis partem habeat, ex filio uero praemortuo nepotes duo pluresue alteram dimidiam. Cum enim pater eorum uiuens dimidiam accepisset partem, ipsi in eius locum succedentes merito sex uncias consecuntur, quae et illi uiuo datae essent. si quis uero mortuus fuerit filium non relinquens set ex duobus filiis praemortuis nepotes, ex altero unum forte nepotem uel duos, ex altero uero tres uel quattuor, unus uel duo dimidiam partem, tres quat-
7. tuorue alteram dimidiam accipient. 7. Cum autem quaerimus an quis suus heres defuncto existat, eo tempore hoc de eo quaerimus cum certum sit intestatum illum decessisse. hoc uero accidit non solum cum nullum prorsus factum sit testamentum, set etiam cum factum quidem sit, nullus autem inde heres fiat. quare si quis filium habens in potestate nepotemque ex eo filium exheredauerit, extraneumque heredem scripserit atque post testatoris mortem, extraneo adhuc de adeunda hereditate deliberante, filius mortuus sit, deinde extraneus uel repudiauerit uel certe adire nequiuerit (forte

[illegible] άσεως ἡτόνησεν αἵρησις), ὁ
[illegible] κληρονόμος, ἐπειδὴ καθ' ὃν
[illegible] τετελευτηκέναι τὸν testá-
[illegible] ἐν τῇ αὐτοῦ familíą διὰ τὸ
[illegible]. 8. Τὰ αὐτὰ χώραν ἔχει[2]) 8.
[illegible] φθη ὁ ἔκγονος, μετὰ δὲ τὴν
[illegible] μόνος ὁ ἔκγονος ἐν τῇ τοῦ
[illegible] αμβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν
[illegible] ἡ τύχη οὐκ ἐκληρονόμησεν.
[illegible] λήφθη καὶ ἐτέχθη μετὰ τὴν
[illegible] σου τελευτήσαντος, ὁ ἐξωτι-
[illegible] οὐκ ἔτι γενήσεται[5]) sûos κλη-
[illegible] είας πρὸς τὸν διαθέμενον ὁ
[illegible] οὐδὲ ἐκεῖνος τοῖς παισὶ συνα-
[illegible] emancípatos ὧν ἔλαβεν[7]) εἰς θέ-
[illegible] αι ἀδιάθετον[9]), τοῦ emanci-
[illegible] τος, ὃν ἔλαβε περιὼν αὐτὸς
[illegible] ὑ διαδέχεται τὰ ἐμὰ δίκαια[11])
[illegible] προσχέσθαι δυνάμενος. οὐ
[illegible] μοι οἱ εἰρημένοι ἀπὸ τοῦ πο'
[illegible] αἰτῆσαι διακατοχὴν οἷοί τ-
[illegible] ν περὶ τῶν súωn κληρονόμων.
[illegible] καθὰ εἰρήκαμεν καὶ ἐν τῇ δευ- 9.
[illegible] τοῦ οὐδὲν πρὸς τοὺς οἰκείους
[illegible] οι κληρονόμοι δύνανται γενέ-
[illegible] ται in potestate τοῦ γόνεως,
[illegible] ωδεκαδέλτου κληθήσονται δι'
[illegible]. ὁ δὲ praétωr ὁρῶν εἰς τὸ

[illegible] 2) γέγ. δῆλον hic V. 3) d.
[illegible]) γίνεται Vi. R. 6) d. Vi. R.
[illegible] ήσεται M. 9) ἀδ. τελ. V.
[illegible] 12) μου L6. 13) οὐ δύν.
[illegible] 15) ἰνστιτουτίονι ad. L2. L6. Vi.

enim sub condicionem iustitutus est, quae defecerit), nepos auo suus heres fiet: nam quo tempore certum fuit intestatum decessisse testatorem solus nepos in eius familia propter filii
8. mortem medio tempore secutam, inuenitur. 8. Eadem locum habent si uiuo auo conceptus sit nepos, quamuis post mortem eius natus sit, si tamen solus in defuncti familia, nemine antecedente, inueniatur, cum extraneus uoluntate aut casu non adierit hereditatem. plane si ex filio nepos post aui mortem conceptus et natus sit, deinde cum media mortua fuerit persona, extraneus hereditatem non adierit, non item suus heres nepos extabit, nullam enim cognationis speciem cum testatore talis habebit nepos. Quare nec ille liberis connumerabitur quem filius meus emancipatus adoptauerit. si enim eueniat ut ego intestatus decedam, filio meo emancipato praemortuo, is, quem ille adoptauerit, nullo iure mihi succedet, cum nullam cognationis speciem mecum praeseferat. nec tantum huiusmodi personae iure ciuili mihi heredes esse
9. non possunt, set nec bonorum possessionem petere, quasi cognati. haec de suis heredibus.

9. Emancipati autem liberi, ut uel in secunda institutione diximus, iure quidem ciuili nihil iuris aduersus suos habent parentes; neque enim sui heredes fieri possunt, cum in parentis potestate esse desierint, neque ut cognati lege XII tabularum uocantur propter quam passi sunt capitis deminutionem. praetor uero naturali aequitate motus dat eis

[illegible] »unde liberi« διακατοχήν, [illegible] τήσαντος, ὥςπερ εἰ, καθ' ὃν [illegible] ούς ὑπεξουσίους, εἴτε μόνοι [illegible] ῖδας ὁ τελευτήσας· ἅμα γὰρ [illegible] ἐάν τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ [illegible] emancípatos, ὁ δὲ in po- [illegible] ἀπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας [illegible] ἑαυτῷ τὸ τοῦ súu δίκαιον· [illegible] τῆς εὐεργησίας βοηθεῖται τοῦ [illegible] ῖται, συμβήσεται τούτῳ τῷ [illegible] ς μὴ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς [illegible] δύο παῖδας ὑπεξουσίους Prî- [illegible] Prîmon emancípaton in po- [illegible] ûdon. ὁ Prîmos γενόμενος [illegible] adrogatíona[6]) Titíῳ. ἐὰν [illegible], ὁ Secûndos μόνος με δια- [illegible] ἐν τῇ θετῇ[9]) ὢν τοῦ[10]) Ti- [illegible] ἐπὶ τὰ ἐμὰ οὐ παραγίνεται [illegible] εἰ, καθ' ὃν ἐτελεύτων ἐγὼ [illegible] εἰ γὰρ ἐμοῦ ζῶντος ὁ Títios [illegible] μοίως παραγενήσεται εἰς τὰ [illegible] ρὸς, ὥςπερ εἰ ἐγὼ ἐποίησα [illegible] ὑπὸ[12]) θετὴν γέγονε familían. [illegible] ρὸς τὸν γενόμενον αὐτοῦ θε- [illegible] ι. εἰ δὲ μετὰ τὴν ἐμὴν τε- [illegible] ios ἐποίησε καὶ πρὸς ἐκεῖνον [illegible] δὲ[14]) οὕτως ἔχειν[15]) ἤρεσεν, [illegible]) ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι[17]) τοῦ θε- [illegible] έσθαι τοῦ φυσικοῦ γονέως τὰ

[illegible]) —μοῦσιν V. 3) ὑπεξούσιος [illegible] ν εἰς τὸ ἥμισυ L6. 6) θέσιν [illegible] L6. 8) μόνον V. 9) τῇδε [illegible] R. 11) φαμ. Τι. L6. 12) τὴν [illegible] μονότι καὶ οὔτε ἐμὲ οὔτε τὸν θετὸν [illegible] 14) καὶ τοῦτο L1. 15) d. Vi.

bonorum possessionem »unde liberi«, eos ad successionem defuncti uocans perinde ac si mortis tempore habuerit pater eos in potestate, siue soli sint, siue alios filios in potestate defunctus habuerit: simul enim cum ipsis concurrent. itaque si quis, duobus liberis extantibus altero emancipato et altero in potestate mortuus sit, sane iure ciuili solus qui in potestate fuerit, cum suus heres sit, uocabitur; set cum emancipatus beneficio praetoris adiuuetur et in dimidiam partem admittatur, eueniet hoc modo
10. ut suus heres non in uniuersum set in partem uocetur. 10. Duos filios habui in potestate Primum et Secundum: Primum emancipaui, Secundum in potestate retinui. Primus emancipatus semetipsum in adrogationem Titio dedit. Si eueniat ut ego intestatus decedam, Secundus solus mihi succedet, non uero et Primus, qui in adoptiua Titii familia fuerit, eiusmodi enim filius ad mea non perueniet bona. haec tamen ita modo accipienda sunt, si mortis meae tempore in adoptiua fuerit familia; nam si me uiuo Titius eum emancipauerit, perinde bona mea naturalis eius patris adipiscetur, atque si ego eum emancipassem nec unquam in adoptiua fuisset familia. et conuenienter dicitur quod ad eum qui eius pater adoptiuus fuerit, extraneus ipse permanere. Si uero post mortem meam eum Titius emancipauerit, etiam quantum ad hunc extranei loco fiet. quod ideo sic placuit quia iniquum uisum est in potestate esse patris adoptiui ad quos naturalis

— 8 —

ἢ καὶ εἰς[1]) τοὺς adgnátus,
τοῦτον emancípaton, παρα-
na Titíῳ τελευτήσω δὲ ad-
ῃ θέσει παρακρατοῦντι τὸν
átois ἐπὶ[4]) τὴν κληρονομίαν,
emancípaton ἐμοῦ τελευτή-
ς adgnátus τοῦτον δὲ κλη-
υλύτως πράξει[6]) τοῦτο· ἀπο-
ποκεῖσθαι[8]) ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ
ληρονομεῖσθαι, πότερον ὑπὸ
n. 11. Ὥςτε οὖν (δεῖ γὰρ 11.
ρημένον, ἔνθα εἴρηται ὅτι ὁ
τοῦ πατρὸς ἐξωτικὸς νομί-
ικαιά ἐπὶ τῶν θετῶν παίδων
ικός μου παῖς γενόμενος[10])
πόλλυσι τῆς διαδοχῆς ὅσον ἀπὸ
praétoros συναριθμηθήσεται
γονότες emancípatoi καὶ κατὰ
ων ἐκπίπτουσι, καὶ ὁ praétωr
γὰρ φυσικά δίκαια ὁ πολιτι-
καὶ οὐχ, ἐπειδὴ ἐπαύσαντο
) τοῦ[13]) φύσει εἶναι υἱοὶ ἢ
δὲ θετοὶ παῖδες emancipa-
τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἢ
θέσεως ἑτέρῳ πολιτικῷ λόγῳ
ν. 12. a) Ταῦτα δὲ οὐ μό- 12.
ῶς[15]) ἐστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ

3) διδόναι L1. 4) εἰς
ξαι L1. L6. 7) —τερον L6.
10) καὶ ins. L6. 11) ὑπὸ
παρ' αὐτῷ, πρὸς ἐμὲ δὲ ins. Vi.
12) καὶ ins. L1. F. 13) τῇ
κληρονομίας V.

patris bona pertinerent, utrum ad liberos an etiam ad adgnatos. nam si filium meum ego emancipauerim, ipse uero semet in adrogationem Titio dederit, ego autem adgnatos habens moriar, licet Titio filium in adoptione retinenti aditum adgnatis relinquere ad hereditatem; uel si maluerit illum me mortuo emancipare ut adgnati quidem repellantur, ipse uero ad successionem meam uocetur, sane potest. adsurdum autem esse diximus in adoptiui patris potestate esse qui mihi succedant,
11. utrum filius meus an adgnati. 11. Quare (oportet enim ad
illud redire quod paucis ante diximus emancipatum ab adoptiuo patre quantum ad eum extraneum censeri) minus iuris habent adoptiui quam naturales liberi. naturalis enim filius meus emancipatus quamuis ius successionis iure ciuili perdat, attamen a praetore filiis connumeratur. adoptiui uero emancipati et iure ciuili perdunt gradum liberorum et a praetore non adiuuantur. et recte: naturalia enim iure ciuilis ratio peremere non potest, nec, quia desinunt sui heredes esse, desinunt natura filii filiaeue nepotes neptesue esse: adoptiui uero emancipati extranei incipiunt esse, nomen enim filii filiaeue quod per adoptionem sunt consecuti, alia ciuili ratione,
12. id est emancipatione perdunt. 12. Haec non solum de ab
intestato successione dicenda sunt, set etiam de contra tabu-

[illegible] ῆς, ἣν ὁ praétωr κατὰ τῆς [illegible] ήκης μηδὲ[1]) γραφεῖσι κληρο- [illegible] exheredátois, τουτέστι nomi- [illegible] potestate τοῦ τελευτήσαντος [illegible] us φυσικοὺς ὁπλίζει praeterí- [illegible] ῖς δὲ μένουσιν ἐν τῇ θετῇ fa- [illegible]) τελευτᾷ καιρὸν οὐ χορηγεῖ [illegible] θετόν μου υἱὸν emancípaton [illegible] τελευτήσαντα οὐ διαδέχεται, [illegible] ῇ ἐμῇ διαθήκῃ λήψεται κατ' [illegible] αύσατο γὰρ τοῖς ἐμοῖς συνα- [illegible] δὲ μεμνῆσθαι χρὴ ὅτι ὁ φυ- 13.
[illegible] θέσιν καὶ μείνας ἐν τῇ θετῇ [illegible] ν ὑπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς eman- [illegible] ὶ τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ φυ- [illegible] νεσθαι, ὡς ἀπὸ τῆς »unde li- [illegible] έρας κληθήσεται τάξεως, του- [illegible] ς παραγίνονται cognátoi. ἀλλὰ [illegible] μὴ καταλείψω[9]) μηδὲ súus κλη- [illegible] ε μὴν ὕπεστί μοί τις adgná- [illegible] ονται. πρότερον γὰρ ὁ praé- [illegible] ν súus, τοῦτο δὲ emancipátus. [illegible] is. μὴ ὑποκειμένων δὲ adgná- [illegible] ἐν οἷς πρωτεύουσιν οἱ παῖδές [illegible] 14. a)Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προ- 14.
[illegible] δας ὑπεξουσίους παράσχω σοι [illegible] υἱοθεσία »ex tribus mari- [illegible] n[12]) τὸ λέγον ἀνάγκην σε ἔχειν

[illegible] ι L². [3]) ἤγουν ὀνομαστί ad. [illegible] [5]) addidi ex L⁶. P. [6]) -τὴν V. [illegible] [9]) κατέλειψα Vi. R. [10]) οἱ [illegible] [12]) M.: finianon et infra afinion. [illegible] ἀφινιάνιον. V. m. 2a. L¹⁸. σα- [illegible] edit. »σαβινιανὸν«.

las bonorum possessione, quam praetor contra tabulas paterni testamenti liberis pollicetur qui neque heredes scripti, neque iure exheredati sunt, hoc est nominatim. nam eos, quos in defuncti inuenit potestate et naturales filios, qui emancipati fuerint, si praeteriti sint ea contra tabulas bonorum possessione instruit. iis uero qui in adoptiua familia manserint tempore quo naturalis pater decesserit, contra tabulas possessionem non dat. si adoptiuum filium meum emancipauero, non solum mihi ab intestato non succedit, set nec praeteritus in meo testamento, contra tabulas possessionem capiet. de-
13. siit enim meis liberis connumerari. 13. Meminisse autem iuuabit naturalem liberum meum qui semet in adoptionem det quique in adoptiua familia maneat postque obitum meum ab adoptiuo patre emancipetur, quamuis ad mei naturalis eius patris bona uocari nequeat per »unde liberi« bonorum possessionem, alio tamen gradu uocari, quo nempe cognati ad defuncti successionem uocantur. quae tum ita se habent, cum neque suos heredes neque emancipatos relinquam, neque adgnatus quidem ullus mihi supersit. hi uero praeferuntur. ante enim praetor liberos uocat tam suos heredes quam emancipatos; his non extantibus, adgnatos: adgnatis non interuenientibus, cognati uocabuntur, in quibus liberi mei in
15. adoptiua familia primum optinent locum. 14. Haec ante omnia perspecta habeas. Si tres liberos in potestate habens, unum tibi in adoptionem dem, uocatur haec adoptio »ex tribus maribus.« et est senatusconsultum afinianum, quo

[illegible] »ex tribus maribus« υἱο-
[illegible] περιουσίας καταλιπεῖν, εἰ
[illegible] αὐτῷ τὸ εἰρημένον δόγμα
[illegible] ρνόμων ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ
[illegible] θεώρηται ὅρα λοιπὸν τὲ προ-
[illegible] λαβοῦσιν εἰρημένα ἐκράτει τὸ
[illegible] ς μερικὴν τούτοις διόρθωσιν
[illegible] εως ἐν ᾗ περὶ τῶν [2]) δεδομέ-
[illegible] πατρὸς διελέχθη. ἐπειδὴ γὰρ
[illegible] ρειρήκαμεν, ἐν οἷς οἱ παῖδες
[illegible] τὸ εἶναι ἐν θέσει κληρονομίαν
[illegible] ίως διὰ τῆς emancipatíonos
[illegible] ὸς ἐκαλοῦντο διαδοχὴν, κατὰ
[illegible] φέρων ἐπὶ τὸ κάλλιον, ἐποίη-
[illegible] ἐκέλευσεν ἵνα ἐὰν ὁ φυσικὸς
[illegible] ἑτέρῳ παράσχῃ [6]), ἀκέραια
[illegible] παρὰ τῷ φυσικῷ πατρὶ [10]) καὶ
[illegible] ὥσπερ εἰ παντελῶς οὐκ ἐγένετο
[illegible] ῳ τῷ θέματι δοκεῖ [12]) τι ἔχειν
[illegible] παῖδα ἐξ ἀδιαθέτου παραγενέ-
[illegible] λουμένου θετοῦ πατρός· ἐπεί-
[illegible] μένης οὔτε κατὰ τὸ πολιτικὸν
[illegible] τι ἐκ τῆς τούτου κληρονομίας
[illegible] αἰτῶν [13]) οὐδὲ »de inofficioso«
[illegible] εἶναι τῷ θετῷ πατρὶ ἢ γρά-
[illegible] dáton ποιεῖν [14]), οἷα μηδενὶ φυ-
[illegible] [15]) τὸ πλέον [16]) φημὶ, οὐδὲ εἰ
[illegible] tribus maribus« ἔτυχεν

[illegible] ἐν ᾗπερ ἧττον L[2]. [3]) παρὰ V.
[illegible] re iam cj. R.: libri et edit. longe
[illegible] V. [7]) d. V. [8]) d. Vi. R.
[illegible] [10]) τοῦτον ἔχειν ins. Vi. R.
[illegible] [13]) d. F. [14]) ποι. ἐξ. L[6].
[illegible]

cauetur ut omnimodo huic ex tribus maribus adoptato filio partem quartam bonorum tuorum relinquere debeas; hoc ni facias, actionem ei senatusconsultum in heredes tuos dat ad quartam petendam. Cum tibi haec perspecta sint, uide quid inde sequatur. omnia, quae diximus, antiquitus optinuerunt: imperator autem noster aliquam introduxit emendationem per constitutionem suam, quam de his posuit, qui a naturali patre in adoptionem sunt dati. cum enim nonnullos inuenerit casus, quos et iam attulimus, in quibus filii et naturalis parentis successionem per adoptionem amitterent, et adoptione facile per emancipationem soluta ad neutrius patris successionem uocarentur, solito more et haec ad meliora trahens, constitutionem, ut dictum est, scripsit, per quam definiit, quando parens naturalis filium suum adoptandum alii dederit, integra omnia iura ei manere uersus naturalem patrem, neque ex eius exire familia perinde ac si prorsus adoptatus non fuerit. in hoc autem tantummodo casu uidetur aliquid habere adoptio, ut possit liberum ab intestato ad patri adoptiui, quem uocant, successionem uenire. nam testamento ab eo facto neque iure ciuili nec per praetorem aliquid ex eius hereditate persequi potest, nec contra tabulas possessionem petens, neque inofficiosi querellam instituens, cum nulla necessitas patri adoptiuo imponatur uel heredem eum instituere uel exheredatum facere, utpote nullo naturali uinculo copulatum. immo dicam si ex afiniano senatus consulto »ex tribus maribus« forte eum adoptauerit, neque in eiusmodi casu ei

ρ καὶ[2]) ἐπὶ τῆς τοιαύτης θέ-
λαχθήσεται ἀπὸ τοῦ[3]) δόγμα-
παίτησιν ἁρμόσει[5]) τοῦ τετάρ-
νης διατάξεως τοῦ θειοτάτου
παῖς ὃν ὁ φυσικὸς πατὴρ τῷ
εἰς θέσιν, ἑκατέρου γὰρ ἐν-
ο μὲν τοῦ[6]) φυσικοῦ διὰ τὴν
διὰ τὴν θέσιν) τὰ ἀρχαῖα δί-
εν οὕτως ὥςπερ εἴ τις αὐτε-
θέσιν· ταῦτα δὲ ἰδικῶς καὶ
τῆς προλεχθείσης[7]) διατάξεως
κἀκεῖνο θεραπείας προσηκού-
ἀρρένων καταγομένους πλέον
ἐκγόναις τοῖς ἐξ ἀρρενογονίας
χόντων[8]) δίκαια καὶ τῶν ad-
τοὺς δὲ ἀπὸ θυγατρὸς[10]) ἐκ-
) προεκγόνους τοῖς cognátois
adgnátwn δευτέρους κληθέν-
πράγματα τοῦτο μὲν τοῦ πρὸς
εἰς τὴν κληρονομίαν τῆς μάμ-
πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς ἡνίκα
ὀλίγων βεβασιλευκότες ἐνιαυ-
τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα· ὁπότε
νου ὄνομα κοινόν ἐστι τῶν ἐξ[17])
αταγομένων, διὰ τοῦτο κοινὴν
διαδοχῆς ἐφιλοτιμήσαντο βαθ-
κεῖν ἐν βραχεῖ τοὺς ἐξ ἀρρενο-
φύσει καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν
τῳ[18]) μέρει τὸ πλέον[19]) ἔχειν·

3) d. Vi. R. 4) d. Vi. R.
M. L[1]. L[2].: προρηθείσης V.: προ-
9) —νται V. 10) —τέρων V.
13) ita M. = τιθέντας L[2].: libri et
V. 15) τῆς ins. V. 16) χρό-
ον L[6]. 19) πλείστῳ L[6].

quartam ex senatusconsulto seruari, neque ullam actionem ad eius persecutionem ei competere. exceptus est hac imperatoris nostri constitutione is adoptiuus filius, quem naturalis pater eiusdem filii auo adoptandum dederit: utroque enim iure hic concurrente (naturali quidem propter cognationem, legitimo uero per adoptionem) pristina iura seruamus in eiusmodi adoptione, quemadmodum si quis paterfamilias semet adrogandum dederit. quae specialiter et singillatim ex prae-
15. fatae constitutionis uerbis colligi possunt. 15. Pariter et illud conueniens remedium nactum est. cum enim ueteres ex masculis progenitos plus diligerent, solisque nepotibus neptibusue ex uirili sexu descendentibus suorum iura darent, adgnatisque eos anteponerent, nepotes uero ex filia, seu ex nepte pronepotes cognatis connumerarent et post adgnatos uocarent: uocarentur autem ad bonorum successionem tum aui materni tum auiae uel proauiae siue paternae siue maternae, nullis interuenientibus adgnatis, qui nuper fuerunt principes hanc iniuriam sine emendatione non reliquerunt. cum enim nepotis pronepotisque nomen commune est tam ex masculis quam ex feminis descendentibus, ideo eundem ordinem eundemque successionis gradum eis donauerunt: ita tamen ut aliquid amplius ex masculis descendentes acciperent, utpote et naturae noti et ueterum suffragio muniti, ut plus scilicet tertiam ha-

[illegible] —

[illegible] υἱὸν καὶ ἀπὸ θυγατρὸς τε-
[illegible] προέκγονον ἢ προεκγόνην, ὁ
[illegible] δὲ ἀπὸ τῆς προτελευτησάσης
[illegible] προεκγόνη δ̄, τουτέστι παρὰ τὸ
[illegible] ἢ μάμμη αὐτῶν περιοῦσα
[illegible] ουν ἡ μάμμη ζῶσα ς̄ ἐλάμ-
[illegible] σάσης, ὁ ἐξ αὐτῆς ἔκγονος ἢ
[illegible][3]) παρὰ τὸ διοῦγκιον (τῶν γὰρ
[illegible] κληρονομίας)[4]) λήψεται τῆς
[illegible] ονομίας. εἰ δὲ καὶ γυναῖκα
[illegible] θυγατρὶ καὶ ἐπὶ ἐκγόνῳ[7])
[illegible] θυγατρὸς προτελευτησάν-
[illegible] ηρ λήψεται η̄ οὐγκίας, ὁ δὲ
[illegible][10]) τῆς θυγατρὸς τῶν προτελευ-
[illegible] τι καὶ αὐτοὶ παρὰ τὸ γ̄, ὧν
[illegible] ἡ μήτηρ ἢ πάππος ἢ μάμμη
[illegible] ρός. θήλεος γὰρ ὄντος τοῦ
[illegible][12]) τῆς κληρονομίας[13]) γίνεται
[illegible] ύεται πότερον ἐξ ἀρρεγονίας
[illegible] προέκγονοι κατάγονται. εἰ δὲ
[illegible] υγατρὸς προτελευτησάσης ἐκ-
[illegible] ῆ θήλειαν τελευτῆσαι καὶ ἀπὸ
[illegible] τελευτησάντων[16]) ἐκγόνους[17])
[illegible] τῷ τελευτήσαντι, πάλαι μέν,
[illegible] τοὺς adgnátus τῶν τοιούτων
[illegible] καὶ μόνοι ὕπεισιν οἱ[18]) ἔκγο-
[illegible] is ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου δο-
[illegible] ευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησά-

[illegible] 3) d. M.: τὸ γὰρ γ̄ τῶν ς̄
[illegible] πάππου V. 6) προπάππου V.
[illegible] ad. cum M. V. L6. 10) ad.
[illegible] περὶ V. L1. L2. L6. 13) γίν.
[illegible] cet. εἰ. 15) d. L6. Vi. R.
[illegible] ς ins. V. F. 18) d. F.

berent partem. si uero quis mortuus fuerit filium relinquens uel ex filia praemortua nepotem neptemue, pronepotem proneptemue, filius quidem VIII uncias accipiet, nepos uero neptisue pronepos proneptisue ex filia praemortua IIII, id est minus tertiam partem quam mater uel auia eorum si uiueret acciperet. mater enim eorum uel auia uiuens semissem acciperet: ipsa uero mortua, nepos uel pronepos ex ea minus tertiam partem (semissis autem tertia pars sextans est hereditatis) accipiet paternae seu auitae hereditatis. Si uero feminam mori contigerit filium relinquentem uel filiam, uel nepotem uel pronepote ex filio filiaue praemortuis, filius uel filia VIII uncias accipiet, filius uero seu filia praemortuorum IIII, id est et ipsi minus tertiam partem quam pater eorum accepturus fuerat uel mater uel auus uel auia seu paterni seu materni. quando enim femina mortua sit, cuius de hereditate agitur, nulla sane exoritur differentia utrum ex masculino an ex feminino sexu nepotes uel pronepotes descendunt. si uero uirum mori contigerit ex filia praemortua, uel feminam ex filio filiaue praemortuis nepotes relinquentem, supersint uero adgnati defuncto, quondam, ut dictum est, lex XII tabularum adgnatos eiusmodi nepotibus praeferebat. hodie autem si uel soli huiusmodi nepotes extent, nullus adgnatis aditus ad defuncti defunctaeue bona dabitur, cum et nepotes et pronepo-

[illegible] ὺς προεκγόνους ὑπεισιέναι τὸν
[illegible] σιν. ἀλλ' εἰ μὲν, ὡς εἴρηται,
[illegible] ασῄ ἐστὶν υἱὸς ἢ θυγάτηρ,
[illegible] ἄρρενος οἱ ἀπὸ θηλυγονίας
[illegible] ς[5]) θηλείας οἱ ἀπὸ ἀρρενογο-
[illegible] υσι τῶν οἰκείων γονέων. ἡνίκα
[illegible] όνους ἐστὶν ὁ ἄγων, πᾶσαν λή-
[illegible] ντων· ἦν γὰρ πάλαι διάταξις,
[illegible] [6]) θ̄ ἐδίδου οὐγκίας, τοῖς δὲ
[illegible] μεταγενεστέρα διάταξις ἀμυ- 16.
[illegible] ερος βασιλεὺς τὴν τοιαύτην ἐκ
[illegible] ολίαν ἀναιρῶν τὴν μὲν εἰρημέ-
[illegible] ώρησεν ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ
[illegible] θῆναι[8]) ἐν[9]) αὐτῷ ἀπὸ τοῦ θεο-
[illegible] σαν. ἀλλ' ἐξεφώνησε γενικὴν
[illegible] σαν μὲν τὴν τῶν θ̄ καὶ γ̄ οὐγ-
[illegible] δέ τοὺς εἰρημένους ἐκγόνους
[illegible]) τῶν adgnátων· ἄτοπον γὰρ
[illegible] [13]) καλλίονας εἶναι τῶν κατιόν-
[illegible] αὐτὴν διάταξιν κρατεῖν κατὰ
[illegible] κατὰ τοὺς σημαινομένους ἐν
[illegible] ὥσπερ δὲ εἰρήκαμεν ἐν τοῖς
[illegible] σῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐκγόνοις καὶ ἐκ-
[illegible] αντος,[16]) in stirpem[17]) καλοῦνται
[illegible] οῦ ἔκγονοι[18]) καὶ οὐχὶ in capita,
[illegible] ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐκγόνοις ἀπὸ θυγα-
[illegible] ὶ ἔκγονοι in stirpem καλοῦνται

[illegible] 3) ἀπὸ M. 4) ἀπὸ M.
[illegible] 7) d. V. L[6]. F. 8) εἶναι
[illegible] —είου F. —ανοῦ Vi. R.: scripsi ad.
[illegible] 12) —μῶσαν V. 13) d. Vi. R.
[illegible] 15) d. L[6].: ἐκγόνῳ καὶ ἐκγόνοις M.
[illegible] ἤγουν κατὰ σειράν ad. Vi. R.
[illegible] ἔκγονοι καὶ ἔκγοναι cj. R.

tes in eorum locum succedant, quibus geniti sunt. Cum uero, ut dictum est, mortuo mortuaue filius filiaue sit, tum uiri nepotes ex feminino, feminae ex masculino uel feminino sexu descendentes minus tertiam accipient partem, quam eorum parentes accepturi forent. si uero cum agnatis tantum concurrant, uniuersam accipient adscendentium hereditatem: erat autem olim constitutio quae eiusmodi nepotibus dodrantem
16. dabat, agnatis uero quadrantem. 16. Posterius autem lata est constitutio superiori obscurius aduersa; noster uero imperator hanc ex obscuritate ortam dubitationem tollens, alteram quam diximus constitutionem in suo codice scribi non permisit, neque eam a theodosiano codice translatam in eo inseri passus est. edidit uero generalem et clarissimam constitutionem quae dodrantis et quadrantis diuisionem auferret, omnino autem eiusmodi nepotes et pronepotes adgnatis praeferret: absurdum enim qui ex transuersa linea ueniunt potiores his haberi, qui recto iure descendunt. breuiter autem et nunc statuit eandem constitutionem optinere secundnm quae in ea continentur, quaequae in ea designata sunt tempora. sicut uero supra diximus, si quis mortuus fuerit filium et nepotem et neptem ex praemortuo filio relinquens, in stirpem ex praemortuo filio nepotes uocari et non in capita, ita et si uir moriatur filium et nepotes ex filia praemortua relinquens, omnes nepotes in stirpem uocantur minus quartam partem accipien-

[illegible] ...εια τελευτήσῃ[1]) ἐπὶ υἱῷ καὶ
[illegible] προτελευτησάντων, πάλιν οἱ
[illegible] τὸ τετραούγκιον. καὶ ὥςπερ
[illegible] ἕνα καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ υἱῶν
[illegible] ...ρου ἀριθμοῦ, ἀπὸ μὲν τοῦ
[illegible] ἑτέρου τρεῖς ἢ καὶ[3]) τέσσα-
[illegible] ...pem γίνεται ἡ διαίρεσις· καὶ
[illegible] ...ούγκιον, οἱ δὲ γ̅ ἢ οἱ[5]) δ̅ τὸ
[illegible] ...ελευτήσῃ ἄρρεν πρόσωπον[6])
[illegible] ...ων προτελευτησασῶν[8]) ἢ καὶ
[illegible] ...αλιποῦσα ἀπὸ υἱῶν ἢ θυγα-
[illegible] ...οτελευτησασῶν[10]) διαφόρου
[illegible] ...ους ἕνα ἢ καὶ δύο,[11]) ἐκ δὲ
[illegible] ...pem ἡ κληρονομία διαιρεθή-
[illegible] λήψονται τὸ ἑξαούγκιον, οἱ
[illegible] ...κιον.[15]) ἡνίκα γὰρ[16]) θῆλυ
[illegible] οἱ ἔκγονοι πρὸς ἐκγόνους φι-
[illegible] θείας, τότε τὸ τοῦ προτε-
[illegible] μέρος, τῆς τοῦ τρίτου[18])
[illegible]

[illegible] καὶ V. 3) d. L[2]. 4) M.
[illegible] 6) ἄρρην L[6]. 7) υἱῶν ἢ
[illegible] 9) προτ. ἢ d. L[1]. L[2]. F.
[illegible] 12) M. cet. ἑτέρου. 13) —ρή-
[illegible] Quae secuntur R. quasi glossema
[illegible] 17) —εται V. τὸ ins. V. Vi. R.

tes. si uero filia moriatur filium relinquens nepotesque ex filio filiaue praemortuis, item nepotes quotquot demum sint quadrantem accipient. et sicut si uir moriatur filium quidem nullum uiuum relinquens, ex praemortuis uero nepotes diuersi numeri, ex altero quidem unum uel duos, ex altero tres uel quattuor, non in capita set in stirpem diuisio fit, atque unus uel duo semissem consecuntur, tres uel quattuor alterum semissem, ita quoque si mortuus sit uir nepotes relinquens ex filiabus praemortuis, uel si femina mortua sit nepotes relinquens ex filiis filiabusue praemortuis diuersi numeri, ueluti ex una parte unum uel duos, ex altera uero tres uel quattuor, in stirpem diuidetur hereditas, atque unus uel duo semissem adipiscentur, tres uel quattuor alterum semissem. cum uero femina mortua sit, nepotesque contra nepotes certent, non uero contra auunculos uel materteras, tum praemortuae personae partem integram accipient, tertiae partis deminutione non facta.

— [illegible] —

[illegible] accessione.[r]) Titulus 2.

[illegible] ·[a]) ἡ συγγένεια ὄνομα γε-
[illegible] ρία· εἰς ἀνιόντας[3]) κατιόντας
[illegible] ς μέν εἰσιν οἱ ἡμᾶς γεγεννη-
[illegible] μάμμη πρόπαππος προμάμμη
[illegible] κιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν γενομέ-
[illegible] ἐκγόνη προέκγονος προεκγόνη
[illegible] πλαγίου δὲ οἱ μήτε ἡμᾶς γε-
[illegible] όμενοι,[6]) τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς
[illegible] οἷον ἀδελφὸς ἀδελφὴ θεῖος
[illegible] τούτων καταγόμενοι. ἡ δὲ ἐκ
[illegible] δύο, εἰς adgnátus καὶ cogná-
[illegible] κατὰ ἀρρενογονίαν ἡμῖν συνα-
[illegible] θηλυγονίαν. ἑκάστη δὲ τάξις
[illegible] αφόρους[8]) βαθμούς. ἀλλ' ἐπὶ
[illegible][9]) ἁπλουστέρα τις καὶ εὐχερὴς
[illegible] ον γὰρ τούτων τῶν προσώπων
[illegible] αι γεννήσεις, τοσοῦτοι καὶ βαθ-
[illegible] κ εὐκατάληπτός ἐστιν ἡ τῶν ἐκ
[illegible] γὰρ ἡμᾶς οὐκ[12]) εὐθέως τρέ-
[illegible] πον, ἀλλὰ πρότερον ποιεῖσθαι
[illegible] μέχρις οὗ ἐπιστῶμεν ἐκείνῳ
[illegible] πλαγίου· εἶτα τοῦτο εὑρόντας
[illegible] όσωπον τὸ[14]) ἐκ πλαγίου· καὶ

[illegible] M. τῆς L1. L2.] κατὰ ἀρρενογονίαν [illegible] L2. συγγενῶν διαφορᾶς M.] libri [illegible] R. [3]) καὶ L1. L2. εἰς L6. [illegible] [6]) οἷον ἀδελφός ins. M. [7]) ῥίζ. [illegible] [9]) d. L2. [10]) τοσούτους καὶ [illegible] δὲ τῶν ἐκ πλ. δυσχ. καὶ οὐκ εὐκατ. [illegible] L6. [13]) εἰς L6. [14]) τοῦ

[illegible] Epa. 17, 1. Epi. 22, 1. Harm. 4, [illegible] gae [Zacharià Ἀνέκδοτα p. 184 sq.]

De legitima adgnatorum successione. Titulus 2.

Haec antea perspecta habeas. cognatio nomen est generale, in tres autem ordines deducitur: parentes liberos, ex latere. parentes sunt qui nos genuere, ueluti pater mater auus auia atque his etiam superiores: liberi uero qui ex nobis nati sunt, ueluti filius filia nepos neptis pronepos proneptis atque his inferiores: ex latere uero qui neque nos genuerunt neque a nobis geniti sunt, qui tamen eandem originem ac radicem nobiscum communem habent, ueluti frater soror patruus matertera auunculus amita consobrinus consobrina quique inde descendunt. lateralis uero cognatio in duo genera diuiditur: adgnatorum nempe et cognatorum. adgnati sunt per uirilis, cognati per feminini sexus personas cognatione coniuncti. uterque autem cognationis ordo uarios habet diuersosque gradus. set quod ad parentes liberosque simplicior quodammodo et facilis graduum est perspectio: quaeque enim harum personarum gradum facit, ac simpliciter quot generationes tot gradus. difficilior autem nec intellectu facilis ex transuerso graduum inuentus. oportet enim nos non illico ad personam ex transuerso nobis iunctam tendere, set primum ad parentes unde ea cognatio orta est, eaque inuenta, ad illam regredi eo usque donec personam inueniamus, ex transuerso personam decurrere, atque sic omnes generationes numerare tam in adscensu quam in descensu. omnem

[illegible] εις τὰς συναγομένας, τοῦτο [illegible] τῆς καθόδου· ἑκάστην γὰρ [illegible] θμῷ, ποιοῦ τὸν ἀριθμόν. καὶ [illegible] ῦτο· οἷον, ὁ υἱός μου[3]) πό- [illegible] ἰδοῦ μία γέννησις ἕνα βαθ- [illegible] οί ἐστι[4]) βαθμοῦ. ὁ ἔκγονος [illegible] υἱὸς τὸν ἔκγονον, ἰδοὺ δύο [illegible]· οὐκοῦν ὁ ἔκγονός ἐστι δευ- [illegible]) ἐπὶ προεκγόνου καὶ ἀπεκ- [illegible] ων· ὁ πατὴρ πόστου[7]) ἐστι [illegible] ἰδοὺ[8]) μία γέννησις ἕνα βαθ- [illegible] μοί ἐστι βαθμοῦ. ὁ πάπ- [illegible], τὸν πατέρα ὁ πάππος, ἰδοῦ [illegible] λεσαν· ἐστὶν οὖν ὁ πάππος [illegible] ἐπὶ μητρὸς καὶ μάμμης καὶ [illegible] ρένων ἢ[11]) θηλείων. ἐπὶ δὲ [illegible] ἀνιέναι ἐπὶ τὸ τῆς συγγε- [illegible] ήσεις ἀριθμοῦντα[13]), καὶ πά- [illegible] νήσεις ἕως οὗ ἔλθωμεν[15]) εἰς [illegible] εἰ γάρ τίς σε ἐρωτήσει[16])· [illegible] αθμοῦ; λέγε[17]) δευτέρου. διὰ [illegible] ἰδοὺ μία γέννησις ἀπὸ τοῦ πα- [illegible] εσεν· εἶτα, ἐπειδὴ ηὗρες τὸ [illegible] ν, κάτελθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν [illegible] ιν· ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο[21]) [illegible] ῶς εἴρηται ὅτι ὁ[22]) ἀδελφὸς [illegible] ἐάν τίς σε ἐρωτᾷ[24])· ὁ θεῖος

[illegible] 6. 3) μοι ins. Vi. R. 4) ὁ [illegible]
[illegible] 6) καὶ ins. L6. F2. 7) μοι [illegible]
[illegible] s. L2. 9) d. L2. Vi. F1. R.
[illegible] καὶ L6. 12) πρῶτον ins. F.
[illegible] ειν L6.: —τας cj. R. 15) —θω [illegible]
[illegible] τι ins. Vi. R. 18) —χῃ L1.
[illegible] 20) »τοῦ ἀδελφοῦ« ins. putat R.
[illegible] 23) d. L1. L2. βαθμ. ἐστ. L6.

enim generationem in proprio collocans ordine numerum colliges. quod ad descendentes, facilis quidem res est. ut ecce: filius meus quoto mihi est gradu? eum ego genui: en unam generationem quae unum perfecit gradum: ergo primo gradu mihi est. quoto nepos? filium ego genui, nepotem filius: en duas generationes, quae duos perfecerunt gradus: secundo igitur gradu mihi est. idem et deinceps in pronepote et abnepote. Pariter et in adscendentibus. pater quoto est gradu? me genuit pater: en unam generationem unum perficientem gradum, ita ut primo sit gradu. auus quoto? me pater genuit, patrem auus: en duas generationes duos perficientes gradus: est igitur auus gradu secundo. idem et de matre et auia et omnibus adscendentibus uirilis et feminini sexus. quod uero ad personas ex transuerso cognatione iunctas, ut dictum est, ad cognationis usque auctorem recurrere oportet ac generationes numerare, et rursus descendere et generationes recensere usque quo ad personam perueniamus, de qua est quaestio. si ergo quis te interrogauerit: frater tuus quoto tibi est gradu? dic: secundo. cur? adscende ad patrem; en unam generationem a patre ad te unum perficientem gradum: deinde, cum generationis auctorem inueneris ad fratrem descende unam addens generationem: en duas generationes duos gradus perficientes: recte ergo dicitur frater secundo esse gradu. et denuo si quis te interroget: patruus quoto

[illegible] [1]) τρίτου, ἀνάγκη γάρ σε [illegible] ειν· ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατήρ, [illegible] γεννήσεις· ὁ αὐτὸς πάππος τὸν [illegible] τρεῖς βαθμοὺς ἀπετέλεσαν[2]), [illegible] ς βαθμοῦ[3])· οὕτως καὶ ἐπὶ [illegible] κανόνι[5]) δύνασαι καταλαβεῖν [illegible] προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν [illegible] [6]) μηδένα καταλιπὼν [sûon[7])], [illegible] ων[8]), ἢ ὑπὸ τοῦ praétoros [illegible] τῶν διατάξεων, ὁποῖοί εἰσιν [illegible] τα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τὸν [illegible] κλῆρον οὐχ ὑπεισέρχεται[9]), [illegible] δευτέρᾳ τάξει τὸν ἐγγύτατον [illegible] κεῖ.

[illegible] καὶ ἐν τῇ πρώτῃ παραδεδώ- 1.
[illegible] ογονίαν ἡμῖν[11]) συναπτόμενοι [illegible] [12]) ὥστε οὖν οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ [illegible] adgnátoi ἀλλήλοις[15]) εἰσὶ καὶ [illegible] nei[16]), ἑλληνιστὶ δὲ ὅμαιμοι, οἱ [illegible] τῆς αὐτῆς μητρός εἰσιν ἢ ἐκ [illegible] μοῦ ὁ πρὸς πατρὸς adgná- [illegible] ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων [illegible] ους προΐσχονται δίκαια, οἵτινες [illegible] χρηστικῶς δὲ consobrînoi.[19]) [illegible] ως οἱ ἐκ θηλειῶν δύο ἀδελ- [illegible] orini«.[21]) τούτῳ χρώμενος

[illegible] L². 3) ἐστ. β. ὁ ϑ. L¹. L². [illegible] καὶ ins. L⁶. 6) προτελ. V. [illegible] 8) scripsi pro »τὸν . . καλούμενον« [illegible] L⁶ —ονται Vi. R. 10) d. V. [illegible] εἰ πατρὸς συγγενεῖς ad. Vi. R. [illegible] L⁶. 15) —λων V. 16) κον- [illegible] L⁶. 18) τουτ. ἐκ πατρῶν L⁶. [illegible] L¹. L². 20) δέ εἰσι L².
[illegible]

est tibi gradu? dic: tertio: necesse est enim te ad patrem adscendere et dicere, me genuit pater, patrem autem auus en duas generationes: idem auus patruum genuit meum: en tres generationes tres gradus perficientes, ita ut tertio mihi gradu patruus sit. sic et deinceps eidem regulae animaduertens, gradus inuenire poteris. Cum haec tibi perspecta sint, uidesis quae secuntur. si quis mortuus fuerit nullum suum heredem relinquens, neque qui suorum ordine censeatur uel a praetore, ueluti emancipatum, uel a constitutionibus, ueluti praefatos nepotes, uel, eiusmodi personae extantes quoquo modo hereditatem non adierint, tum lex XII tabularum secundo
1. ordine proximum adgnatum uocat ad hereditatem. 1. Sunt autem adgnati, ut in prima quoque Institutione tradidimus, cognati per uirilis sexus personas coniuncti quasi a patre cognati. itaque eodem patre fratres nati adgnati sibi inuicem sunt, atque latine consanguinei audiunt (graece uero *ὅμαιμοι*); nec distinguimus utrum ex eadem matre an ex diuersis matribus sint. et patruus meus mihi adgnatus est et ego illi. et ex duobus fratribus uirilis sexus nati adgnationis iura inuicem habent, et dicuntur fratres patrueles, abusiue autem consobrini. consobrini enim ii potissimum uocantur qui ex duabus sororibus nati sunt, quasi »consororini.« Hac

… βαθμοὺς παραγενέσθαι καὶ … οῦ πρὸς πατρὸς καὶ ὁ ἐκ τού- … ἁπλῶς ἐφ' ὅσον ὁρᾷς θῆλυ … γένειαν adgnátus ἀποφαίνου … ζῶντος τοῦ πατρὸς τεχθέν- … τελευτὴν τὰ τῆς ὁμαιμότητος … ς δὲ ἅμα[2]) οἱ[3]) adgnátoi εἰς … περιουσίαν ὑπὸ τοῦ δωδεκα- … τερον ἐπεῖχον βαθμὸν, ὁπότε … ετελευτηκέναι· πῶς δὲ χρὴ … όμεθα. ὥςτε οὖν ἐάν ἐστιν … πειδὴ ὁ μὲν ἀδελφὸς[7]) δευ- … βαθμοῦ ἐστιν[9]), ὁ ἀδελφὸς …

… λὰ γὰρ καὶ θέσις adgnatíona 2.
… κὸν παῖδα, ἔλαβον[11]) καί τινα … ἀλλήλους οὐ μόνον adgnátus, … ἕτερος adgnátos, οἷον ὁ ἀδελ- … ἡ καὶ ὁ υἱὸς ἤγουν ὁ ἔκγονος … ιν λάβῃ τινα, adgnatíων με- …

… κληρονομία μεταξὺ ἀρρένων 3.
… καὶ μακροτέρου βαθμοῦ εἶεν … οῦτον διαδεχόμενος·[17]) ἔστι γὰρ … διὰ πάντων προϊὼν[18]) ἀρρένων … ὁ θεῖός ἐστι γ̄ βαθμοῦ, τοῦ- … του[19]) ὁ προέκγονος ϛ̄, ἑβδό- … μὲν μεταξὺ ἀρρένων· εἰ δὲ … τε ἠδύνατο adgnaticῷ δικαίῳ

… 3) d. L6. 4) νόμου ins. Vi.
…) d. Vi. 7) d. M. 8) ἐστι
…. L2.: cet. ἐ. β. 10) ἔγ. ἔχ.
… 12) καὶ θετὸν Vi. R. 13) —λοῦ-
… d. L6. 16) συνέστηκεν M.
… 18) τῶν ins. L6. et R. ex cj.
… 19) ἐκ τοῦ M. ἔκτου V. L1. L2.:
… d. L1.

regula usus posset quis ad multos gradus progredi et dicere
filium patrui mei nepotemque ex eo mihi adgnatos esse; ac
simpliciter quousque feminini sexus personam non uideas
cognationem interrumpentem, adgnatis cense qui gignantur.
Nec tantum qui uiuo patre set etiam qui post eius mortem
nascuntur consanguineitatis iura aduersus me habent. non
omnes simul adgnati ad defuncti uocantur bona lege XII ta-
bularum, set ii tantummodo qui proximum optinuerint gra-
dum cum certum fuerit aliquem intestatum decessisse. quo-
modo haec intellegere oportet infra discemus. itaque si fra-
ter extat, extat et patruus, cum frater secundi, patruus autem
2. tertii sit gradus, frater praefertur. 2. Non tantum autem
generatio, set etiam adoptio adgnationem creat; ut ecce, fi-
lium habeo naturalem: quendam etiam adoptandum accepi:
sese inuicem non modo adgnatos set et consanguineos uoca-
bunt. Si autem etiam alius adgnatus, ueluti frater meus uel
patruus uel filius uel nepos patrui, quendam adoptauerit, ad-
3. gnatio inter nos consistit. 3. Hereditas inter uirilis sexus
personas adgnationis iure defertur etiam si longiore gradu
defunctus eiusque successor inuicem sint. est enim patrui
abnepos per omnes uirilis sexus personas descendens, qui
septimo est gradu: cum enim patruus tertio sit gradu, eius
filius quarto, eius nepos quinto, eius pronepos sexto, patet
septimo esse abnepotem. Haec uero inter masculos. si autem
femina sit quae hereditatem petat, olim poterat adgnationis

[illegible] περιουσίαν, ἡνίκα ὁμαιμός ἦν, [illegible] θεία πρὸς πατρὸς ἢ θυγάτηρ [illegible] gnata[2]) κληρονομῆσαι[3])· καθόλου [illegible] πρόσωπον ὑπερβὰν βαθμὸν [illegible] οὐ κληρονομεῖ. Εἰ δὲ θήλεια [illegible] πρόσωπον εἰς τὴν ταύτης ἐκα- [illegible] δ, εἴτε ε ἦν βαθμοῦ, adgna- [illegible][7]) ἐμοῦ ἀδελφοῦ ἢ θείου μου [illegible] πρὸς πατρὸς θεία εἰ ἐτελεύτησεν, [illegible] εἰ δὲ ἐγὼ ἐτελεύτησα, αὗται [illegible] οὐ παρεγίνοντο[8]) κληρονομίαν. [illegible] τῇ πολιτείᾳ λυσιτελέστερον ἔδο- [illegible] ενας μᾶλλον ἐπὶ τὰς κληρονο- [illegible] ἐπειδὴ τῇ πολιτείᾳ χρειώδεις [illegible] λειτουργοῦντες ἄρχοντες. ἀλλ' [illegible] θη[11]) ἐξωθεῖσθαι αὐτὰς καθό- [illegible] δοχῆς ἐξωτικοὺς μιμουμένας, ὁ [illegible] δίκαιον ἀφορῶν, τὴν »unde [illegible] ν, ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους καλέ- [illegible][12]) ἐφιλοτιμήσατο τὴν ἐπὶ τὴν[13]) [illegible] ἐστιν ἡνίκα μηδεὶς adgnátos μηδὲ [illegible]

[illegible] αἱ θήλειαι adgnáticῳ δικαίῳ κλη- [illegible] σι δὲ βαθμὸν ὁμαιμότητος ὑπερ- [illegible] δωδεκαδέλτου[16])· ὁ γὰρ δωδε- [illegible] θη φιλῶν ἁπλότητα, ἅπαντας [illegible][17]) οἱουδήποτε εἶεν βαθμοῦ καθ' [illegible] τελευτήσαντος καλεῖ πράγματα.

[illegible] R. 2) —τους V. 3) —μεῖν
[illegible] εἰς τ. ταυτ. L². L⁶. 6) scripsi
[illegible] 7) διὰ τοῦ L². Vi. διὸ F. cum
[illegible] ονται L⁶. Vi. G. 9) ex cj. R.
[illegible] 11) ἐχρέθη V. 12) cogna-
[illegible] σοδον Vi. R. 15) —βαίνουσαι L⁶.

iure defuncti bona consequi, si consaguinea esset, idest soror: si uero amita esset uel fratris filia, nequibat ut adgnata succedere; omnino enim scire debes feminini sexus personam, quae consanguineitatis gradum transcendat, adgnationis iure hereditatem non capere. si uero femina mortua sit, masculus autem ad eius uocetur hereditatem siue III° siue IIII° siue V° sit gradu, adgnationis iure hereditatem capit. si fratris uel patrui mei filia, aut si amita mortua est, uelut adgnatus ego hereditatem capiebam; si uero ego mortuus essem, ipsae adgnationis iure meam non adibant hereditatem. Quae ita sese habebant, cum reipublicae utilius uisum esset masculos frequentius quam feminas ad hereditates uocari: reipublicae enim masculi inseruiunt, cum belli tum in muneribus et magistratibus. set cum absurdum reputatum sit eas in uniuersum a morientium successione extraneis similes repelli, praetor naturalem respiciens aequitatem bonorum possessionem »unde cognati« ipsis pollicitus est: ex ea nempe parte eas uocans, qua cognatis ad successionem ab intestato aditum concessit, id est cum neque adgnatus ullus neque proximior cognatus inueniretur.

3a. 3a. Quod autem nobis dictum est feminis adgnationis iure succedi posse, non ipsas uero succedere, si consanguineitatis gradum sint praetergressae, non est lege XII tabularum constitutum. lex enim XII tabularum simplicitatem legibus amicam amplexa simili modo omnes adgnatos et adgnatascuiuscumque gradus ad similitudinem suorum heredum ad mortui uo-

[illegible] *φοὶ νεώτεροι μὲν ὄντες τῆς*
[illegible] *δὲ τῶν βασιλικῶν διατάξεων,*
[illegible] *ἐμηχανήσαντο διαφορὰν, ἐξω-*
[illegible] *συγγενῶν διαδοχῆς μέχρις οὗ*
[illegible] *ὑπὸ τῶν σοφῶν εἰσενεχθεῖσαν*
[illegible] *ωποτέρᾳ διανοίᾳ διορθοῦντες,*
[illegible] *ἡ καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληροῦν-*
[illegible] *ν τάξιν τὴν*[2]) **cognatic***ὴν ἐπι-*
[illegible] *κάλεσαν τὴν* »**unde cognati**«
[illegible] [3]) **3b.** *ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βα-*
[illegible] *δωδεκαδέλτου ἀρρένων τε καὶ*
[illegible] *ητα φυλάττων, ἐπαινεῖ μὲν τῆς*
[illegible] *καθάπαξ ἐκτὸς τοῦ διαδέχε-*
[illegible] *ὶ δὲ αὐτοὺς μὴ τελείως τῆς*
[illegible] *ἴασιν· ἀτοπώτατον γὰρ ἦν*[5])
[illegible] *τὰς θηλείας τοῖς ἄρρεσι συν-*
[illegible] *ικὴν ἐχούσας συγγένειαν, ἀλλὰ*
[illegible] *μὴ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον*
[illegible] *νας ἀδελφὰς* **adgnatic***ῷ δικαίῳ*
[illegible] *γίνεσθαι κλῆρον. τούτοις οὖν*
[illegible] *εὺς τοῖς λογισμοῖς τὸ ἀρχαῖον*
[illegible] *τοῦ δωδεκαδέλτου φημὶ, καὶ*
[illegible] *νίας συναπτόμενα τῷ τελευτή-*
[illegible] *θήλεια*[7]) *ἴσῳ τρόπῳ*[8]) *εἰς τὴν*
[illegible] *καλεῖσθαι διαδοχὴν, τῆς προ-*
[illegible] *σωζομένης· τὸν γὰρ ἐγγύτε-*
[illegible] *ινα προτιμᾶσθαι βούλεται καὶ*
[illegible] *ἔχειν, ἐπειδὴ βαθμὸν ὑπερέ-*
[illegible] *τελευτήσῃ δύο συγγενεῖς κα-*
[illegible] *ὁ μὲν ἄρρην ἡ δέ ἐστι*[11]) *θη-*
[illegible] [12]) *λόγου χάριν ἐστὶν υἱὸς θείου*

[illegible] R. [3]) *ἐπαγγειλάμενοι* Vi. R.
[illegible] [6]) *καὶ* Vi. [7]) *θήλεα* R.
[illegible] L[6]. [10]) *ἔλαττον* L[6]. [11]) d. L[6].
[illegible] in. V. R.

cat bona. set iurisconsulti qui post XII tabularum legem latam floruere, ipsa quidem lege iuniores, principalibus autem constitutionibus anteriores, suptilitati indulgentes praefatam excogitauerunt differentiam, eas in uniuersum a cognatorum repellentes successione, donec praetores, ut dictum est, iurisconsultorum interpretatione in ciuitatem introductam asperitatem humaniore corrigentes sententia, ueluti cognatas eas uocauerunt, uel etiam quod deerat consueto ipsis more adimplentes, tertium ordinem cognatorum excogitauerunt, easque ut cognatas uocauere, »unde cognati« bonorum eis posses-
3b. sionem polliciti. 3b. Sanctissimus autem princeps noster lege XII tabularum masculorum et feminarum circa successionem excogitatam seruans aequalitatem, praetores quidem humanitatis suae laudat, qui non penitus feminas extra successionem reliquerint, addit autem ipsos non plenum eiusmodi in feminas iniquitatis remedium inuenisse. erat enim absurdum ex uno eodemque gradu feminas quidem cum masculis concurrere nec tantum natura esse cognatas set etiam adgnationis seruare iura, non autem simili modo quam masculos succedere, set tantum sorores adgnationis iure mortuorum adire hereditates. quibus ergo rationibus sanctissimus imperator noster permotus, antiquum reuocauit ius, i. e. legis XII tabularum, ac sua constitutione personas per uirilis sexus cognatione iunctas seu uiros seu feminas aequa lance ad legitimam ab intestato successionem uocari iussit, gradus praerogatiua ubique seruata. proximiorem enim uirum seu feminam ulteriori praeferri uult, neque ideo ipsas minus habere, quod gradum praetergressae sint consanguineitatis. set si quis mortuus fuerit duos eiusdem gradus adgnatos relinquens, quorum alter uir alter femina sit, simul adeunto. ut ecce, exempli gratia, filius est patrui praemortui, eiusdemque filia, quamuis

[illegible] ὶ θυγάτηρ θείου, εἰ καὶ τοῦ
[illegible] ὁμαιμότητα, οὐδὲν ἧττον ἅμα
[illegible] ὄντα[2]) διαδέχεται. 4. Ταῦτα 4.
[illegible] τῇ εἰρημένῃ διατάξει διατυ-
[illegible] μὸν γὰρ ἕνα, ἤτοι πρόσωπα[3]),
[illegible] adgnaticὴν μετατέθεικεν[4])·
[illegible] μόνον τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγα-
[illegible] ἤδη κρατοῦντα ἐπὶ τὴν ἐμὴν
[illegible] αὶ τοὺς τῆς ἀδελφῆς παῖδας,
[illegible][6]) ὁμομήτριος.[7]) οὐκοῦν ἐάν
[illegible] προτελευτήσαντος υἱὸν ἢ θυ-
[illegible] άσης ὁμοπατρίου ἤγουν ὁμομη-
[illegible] ὄνται ἐξ ἴσου[8]) καὶ διαδέχον-
[illegible] ὸς, οἱ δὲ ὡς θεῖον πρὸς μη-
[illegible] ντες προῆλθον. ταῦτα δὲ, ὡς
[illegible] οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ[10]) ἀδελφαί,
[illegible] ιν. τούτων γὰρ περιόντων καὶ
[illegible] ευτήσαντος, οἱ ἐκ τῶν ἑπομέ-
[illegible] δὲ τὰ εἰρημένα πρόσωπα τὰ
[illegible] ἡ τοῦ τελευτήσαντος παραγί-
[illegible] ριζομένη καὶ οὐχὶ in stirpes.
[illegible] τὸ[13]) ἀρτίως λεχθὲν θεματισμῷ
[illegible] φὴν ὁμομήτριον καταλιπὼν καὶ
[illegible] πάλαι μὲν ὁ τοῦ τελευτήσαν-
[illegible] ὡς adgnátos, παρεγίνετο γὰρ
[illegible] καὶ ἐπλεονεκτεῖτο τῷ βαθμῷ·
[illegible] οῦ, ἡ δὲ[16]) ἀδελφὴ δευτέρου·
[illegible] ντων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου βασι-

[illegible] εὲλ. L6. 3) —πον L6. Vi. R. [illegible] ν G. R. 5) —τριοι εἰσιν L6. [illegible] 7) —τριοι L6. Vi. G. 8) πα- [illegible] ἴσου Vi. R. 9) —ξονται Vi. R. [illegible] L6. Vi. R. 12) ἐν ἀγάπῃ καὶ [illegible] tur enim CARITA. 13) d. Vi. [illegible] L2. 16) addidi ex Vi. R.

haec IIII[1] sit gradus ideoque iura consanguineitatis non habeat, una cum fratre suo nihilominus mortuo succedit. 4. Haec sanctissimus imperator noster in praefata sanciens constitutione, aliquid quoque addidit: unum nempe gradum i. e. personas a cognationis iure in adgnationis ordinem transtulit: iussit enim non modo fratris mei filium filiamque, secundum quae iam optinerent, ad meam utpote adgnatos uocari hereditatem, sed etiam sororis filios, siue ipsa consaguinea sit, siue tantummodo uterina. igitur si quis moriatur fratris praemortui filium filiamue, sororisque praemortuae siue consanguineae siue uterinae filium filiamue relinquens, uocabuntur aeque eiusque capient hereditatem, illi ut patrui, hi autem ut auunculi, tamquam si omnes ex masculis descendant. Haec uero, ut iam propositum est, ita intellegere oportet si fratres sororesque, ex quibus ii descendant, non uiuant; nam si supersint, hereditatemque mortui fratris amplectantur, qui ex ceteris sunt gradibus semoti remanent. ad praefatas uero personas de quibus agit constitutio mortui peruenit in capita non in stirpes hereditas diuisa. oportet uero et quae antea exposuimus et quae nunc diximus exemplo illustrare. mortuus est quidam sororem uterinam relinquens et praemortui fratris filium. olim quidem praemortui fratris filius utpote adgnatus hereditatem capiebat, cum ex potiori ueniret ordine, quamuis gradu ulterior esset; erat enim III[1], soror autem II[1] gradus. hodie uero secundum ea quae princeps noster sanxit ipsa fi-

[illegible] υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, adgnaticà
[illegible] ως. τὸ δὲ »in capita« οὕτως
[illegible] αι ἀδιάθετον καταλιπόντα ἀδελ-
[illegible] φῆς προτελευτησάσης παῖδας,
[illegible] καὶ δ, τῆς δὲ ἀδελφῆς α ἢ καὶ
[illegible] ἀδελφῆς τὸ ἥμισυ, καὶ οἱ ἀπὸ
[illegible] ιν, ἀλλ' in capita γίνεται
[illegible] οῦ ἀδελφοῦ τέσσαρες ὄντες δ
[illegible] ῆς ἀδελφῆς ὄντες δύο, ἕξουσι
[illegible] διάθετος πολλῶν ὑπόντων ad-
[illegible] δεκάδελτος τὸν ἐγγύτερον κα-
[illegible] ὕπεστιν ἀδελφὸς τοῦ τελευτή-
[illegible] τελευτήσαντος ἤγουν καὶ θεῖος
[illegible] λλίων[5])· ὁ μὲν γὰρ[6]) δευτέ-
[illegible] βαθμοῦ. οὐ μόνον δὲ ἡνίκα
[illegible] κληρονομίαν καλεῖται τοῦ τε-
[illegible] οί εἰσιν[11]) ἐν τῷ πλησιάζοντι
[illegible] ι, εἰ καὶ[12]) ἐνικῷ[13]) ἀριθμῷ ὁ
[illegible] ὅτι τὸν »próximon« προτιμῷ
[illegible] mus«. Οὐκοῦν ἐάν εἰσι τρεῖς
[illegible] ς προτελευτήσαντος παῖς[14]), οἱ
[illegible] τοῦ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ
[illegible] ημένον τῷ δωδεκαδέλτῳ pró-
[illegible] ς πλειόνων βαθμῶν σύγκρισιν·
[illegible] ματος[18]) ὑποφαίνει τοῦτο, ἀλλ'
[illegible] χώρα τῇ ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλ-
[illegible] θεῖον μόνον πρὸς πατρὸς κα-

[illegible] δας L6. 3) τῷ τ . . αντι L6.
[illegible] 6) ἐκ ins. L6. 7) —νος V.
[illegible] 10) d. L6. 11) εἶεν L6. F2.
[illegible] 14) ita M.: καὶ παῖς ἐν. προτε-
[illegible] ι L1. L2. 16) scripsi semper
[illegible] us. 17) σήμερον L6. 18) ita
[illegible] σημ. τοῦ ῥ. ὑποφ. cet.

lio praemortui fratris potior erit utpote adgnationis iura ex constitutione adepta. illud uero »*in capita*« ita est: ut ecce, contigit me intestatum mori, praemortui fratris et praemortuae sororis filios relinquentem. set fratris quidem erant III uel etiam IIII; sororis autem unus uel etiam II. non oportet dicere sororis filios dimidiam partem, fratris uero alteram dimidiam consequi; set in capita diuisio fit, atque fratris filii cum IIII sint, quattuor capiunt
5. partes; sororis uero cum duo sint, II partes habent. 5. Mortuus est quidam intestatus, pluribus adgnatis diuersi gradus extantibus: lex XII tabularum proximum uocat. itaque uerbi gratia si frater defuncti supersit praemortuique fratris filius, uel etiam patruus, potior erit frater, cum hic secundi, illi uero tertii sint gradus. non modo autem cum unus proximus sit ad hereditatem defuncti uocatur, set etiam si plures eiusdem proximi gradus sint, cuncti adeunt simul, quamuis numero singulari lex duodecim tabularum usa dicat: »*proximum praefero*«, non uero: »*proximos*«. igitur si tres sint defuncto fratres atque unius praemortui filius, III fratres defuncti hereditatem capient fratris filio habiti potiores. et rursus quod in XII »*proximus*« dicitur, id potissimum plurium graduum comparationem ostendit, set, quamuis id uocis significatio indicet, tamen, si uel unus extet gradus, successioni ex XII tabulis locus fit. ut ecce mortuus est quis patruum

[illegible] ή, ὁ θεῖος ὡς[1]) **próximos**[2])
[illegible] ρου βαθμοῦ, πρὸς ὃν αὐτὸς[3])
[illegible] ς ἀδιάθετος τελευτήσῃ, ἐκεῖ- 6.
[illegible] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευ-
[illegible] ρμουμένῳ[6])· εἰ δὲ διαθέμενός
[illegible] ῳ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δῆλον γέ-
[illegible] αι τῷ τελευτήσαντι διάδοχον,
[illegible] ως λέγεταί τις ἀδιάθετος[7]) τεθ-
[illegible] λλοῦ δηλοῦται χρόνου. ἐν ᾧ[8])
[illegible] ῶςτε τὸν κατὰ καιρὸν τῆς τελευ-
[illegible] ύτερον γινόμενον κληρονομεῖν[9]).
[illegible] ψας κληρονόμον, ὑπόντος ἀδελ-
[illegible] πατρός· ὁ γραφεὶς κληρονόμος
[illegible] ν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ ἀδελ-
[illegible] **use**[10]) μετὰ ταῦτα ὁ ἐξωτικὸς
[illegible] ὁ θεῖος ὡς ἐγγύτερος· νῦν γὰρ
[illegible] τος· διὰ γὰρ[11]) τὸ μηδένα ἐκ
[illegible] αν παραγενέσθαι, ἐγγύτερος[12])
[illegible] μβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
[illegible] αι[14]) τότε τῷ τελευτήσαντι. 7. 7.
[illegible] ὐχ οἶδεν ὁ δωδεκάδελτος **suc-**
[illegible] ὅτι, τοῦ ἐγγυτέρου ἢ τελευτή-
[illegible] **pudiateúsantos** τὴν κληρονομίαν,
[illegible] **os** κληρονομεῖ. οἷον ἐτελεύτησέ
[illegible] ὑπόντος δὲ καὶ θείου πρὸς πα-
[illegible] ότι ὡς ἐγγύτερος· ἐὰν οὖν[15])
[illegible] **ditíonos** τελευτῆσαι ἢ **repudia-**
[illegible] **nátos** ὁ θεῖος οὐ παραγενήσε-
[illegible] **a** τὸν δωδεκάδελτον. Ἀλλ' ὁ

[illegible] ὡς θεῖ. ὁ πρ. L 6. 3) M. cet.
[illegible] τελευτῆς ἦν ἐγγύτερος τῷ κληρονο-
[illegible] 6) —όμῳ L 6. 7) λεγ. κυρ. ἀδιά-
[illegible] 9) —όμον V. 10) —áteuen M.
[illegible] —θεὶς V. 14) ὑπομεῖναι M. V.

tantummodo relinquens, alium autem adgnatum non habens: patruus ueluti proximus uocatur, quamuis alius non extet
6. gradus, quocum ipse comparetur. 6. Sed si quis intestatus decedat, ille ut proximus adit qui mortis tempore propius ei adcedat, cuius de hereditate quaeritur. si uero testatus quisquam decesserit, per hoc tempus requiritur, quo certum esse coeperit neminem ex testamento defuncto successisse, quisnam proximus fuerit: tunc enim proprie quis dicitur intestatus decessisse. quod quidem aliquando longo tempore declaratur. in quo spatio temporis saepius accidit, ut qui mortis tempore remotiore gradu erat uicinior factus hereditatem capiat. ut ecce mortuus est quidam extraneum instituens heredem, fratre extante, extante et patruo. scriptus heres deliberabat an adire oporteret: interim frater defuncti decessit: post haec extraneus hereditatem repudiauit. adibit patruus utpote proximus. nunc enim defunctus intestatus apparuit, cum nemo ex testamento eius adierit hereditatem: proximus inuentus est patruus quamuis mortis tempore remotior fuisset, fratre defuncti
7. tunc extante. 7. In adgnatorum hereditatibus non nouerat lex XII tabularum successionem: idest mortuo proximo ante aditionem uel hereditatem repudiante, non ideo is qui in proximiore gradu legitimo iure esset, consequebatur hereditatem. ut ecce, mortuus est quis intestatus, extante fratre, extante et patruo: frater uocabatur utpote proximus: si ergo contigerit fratrem uel ante aditionem mori uel hereditatem repudiare, patruus utpote adgnatus non perueniet, cum lex XII tabularum successionem ignoret. Praetor autem iuris ciuilis erro-

[illegible] [1]) διορθῶν, ἀτελῶς μὲν, πλὴν [illegible] θεῖον ἐκάλεσεν ἐκ τῆς cogna-[illegible] adgnaticà δίκαια ἐκ τοῦ μὴ [illegible] ς ἡμῶν βασιλεὺς διὰ πάντων [illegible] πουδάζων, τέθεικε διάταξιν, ἐν [illegible] δικαίων, καὶ φιλανθρώπῳ δια-[illegible] ὥςτε successíona ἐπὶ τῶν ad-[illegible] ανόητον γὰρ ἐνομίσθη[4]) εἶναι [illegible] ἐφιλοτιμήσατο (ἐστὶ πὰρ ἐπ' [illegible] ὁπότε περὶ τὸ βάρος τῆς ἐπι-[illegible] μὴ προσεῖναι τοῖς adgnátois[6]). [illegible] πεισιν adgnátoi οἷον[7]) ἀδελ-[illegible] ὁ ἀδελφὸς κληθήσεται ὡς[10]) [illegible] δὲ[11]) τελευτήσῃ καὶ τοῦτο τὸ [illegible] ιδὸς, χώρα γίνεται τῇ succes-[illegible] ροπος γενήσεται· ὅπερ τοίνυν [illegible] ς ἐκράτει, ἄτοπον ἦν μὴ καὶ [illegible] κρατεῖν. 8. Ἐκ τῆς τάξεως 8.
[illegible] τοῦ υἱοῦ ὁ τοῦ τελευτήσαντος [illegible] contracta fiducia« τὸν υἱὸν ἢ [illegible] ην καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα eman-[illegible] κ τῆς τοῦ ἡμετέρου βασιλέως [illegible] contracta fiducia« ποιεῖν eman-[illegible] πηρῶς ἐνεῖναι τοῦτο βούλεται [illegible] διάταξις.

[illegible] δέλτου. [3]) εἶναι h. l. Vi. R.
[illegible] μισεν. [5]) M. ed. successio.
[illegible] κοτα cet.« inserunt. [7]) d. Vi. R.
[illegible] [10]) ὁ L². [11]) καὶ ins. L¹. L².
[illegible] [13]) καλεῖται L¹. L². V. L⁶. Vi. R.

rem corrigens imperfectum quidem, set tamen quoddam excogitauit remedium: patruum enim ex cognatorum ordine uocauit, cum adgnationis iura deficerent, successione minime permissa. sanctissimus autem imperator noster omnino perfecta esse iura studens, constitutionem tulit, in qua de patronatus iure locutus est, atque humaniore animo haec cogitans, iussit successionem in adgnatorum esse hereditatibus: stultum enim esse uisum est quod cognatis praetor concessit (est enim in iis successio) hoc adgnatis non competere, maxime cum in tutelae onere successio sit. Si enim quis impubes est, duoque supersunt adgnati ueluti frater et patruus, frater ut proximus ad tutelam uocabitur: si uero moriatur atque eo modo secundus deficiat gradus, locus fit successioni, patruusque legitimus fiet tutor. quod ergo in tutelae onere uigebat,
8. absurdum erat non et in lucro uigere hereditatis. 8. Ex legitimorum heredum ordine ad filii bona defuncti pater uocabatur, qui contracta speciatim fiducia filium filiamue nepotem neptemue ac deinceps emancipabat. hodie uero ex imperatoris nostri constitutione superfluum est speciatim contracta fiducia emancipare: praesumptione enim ac tacite hoc emancipationibus inesse praefata iubet constitutio.

[illegible] ano.[1]) Titulus 3.

[illegible] προλαβοῦσιν ἔγνωμεν τὴν τοῦ [illegible] νότητα περὶ τῆς κληρονομίας· [a]) [illegible] atus τῆς τῶν πατέρων διαδοχῆς [illegible] συμβᾶσαν capitis deminutíona· [illegible] γονίας, τοὺς ἐκ θηλειῶν προελ- [illegible] τοσοῦτον, ὅτι οὐδὲ μήτηρ τὸν [illegible] ς τελευτῶντας διεδέχετο, οὐδὲ [illegible] ἀλλ' ὁ praétor θάλπων παν- [illegible] aticῆς τάξεως εἰς τὴν ἀλλήλων [illegible] »unde cognati« διδοὺς αὐτοῖς [illegible] ῦ νόμου στενότης ἔτυχε μετὰ 1.
[illegible] ον μὲν ὁ θειότατος Claúdios[5]) [illegible] ν τελευτησάντων παίδων legíti- [illegible] Χρόνῳ δὲ ὕστερον δόγμα γέ- 2.
[illegible] drianû[9]) βασιλείας, τελειότερον [illegible] αὶ θρηνούσῃ τῇ μητρὶ τὴν τῶν [illegible] ἐχαρίσατο διαδοχήν, τῇ μάμμῃ [illegible]). εἶπε γὰρ ἵνα[14]) ἐὰν τελευ- [illegible] εἰ μὲν εἴη εὐγενὴς καὶ τριῶν [illegible] λευθέρα τεσσάρων, ὡς adgnátan [illegible] καὶ θηλείων[17]) ἀδιαθέτων τε- [illegible] ατα· οὐ μόνον ἐὰν αὐτεξούσιός [illegible] ὑπὸ τὴν τοῦ ἰδίου πατρὸς ὑπε- [illegible] κατὰ κέλευσιν τοῦ πατρὸς adi-

[illegible] δόγματος τοῦ Τερτυλλιανίου libri ed. [illegible] [3]) —τῆς V. [4]) φυσικὴν M. [illegible] [7]) ita M. L[1]. L[2].: cet. διακατοχήν. [illegible] [9]) adrianoῦ M. [10]) —τοῦντος [illegible] d. L[2]. [13]) ita scripsi: libri ed. [illegible] [1]. L[2]. L[6]. [15]) —χει L[6]. [illegible] ἀρ. κ. θ.
[illegible]

De senatus consulto tertulliano. Titulus 3.

Ex his quae superius diximus nouimus legis XII tabula-
rum suptilitatem et angustias circa hereditatem: expellebat
enim emancipatos a patrum successione, ipsos proptes capitis
deminutionem consecutam minime agnoscens: masculorum prae-
ponebat progeniem, eosque qui per feminini sexus personas
iungerentur adeo ignorabat, ut nec mater filio filiaeue intesta-
tis mortuis succederet, neque ii ad eius uocarentur successio-
nem. set praetor omnino naturam fouens ex ordine cognato-
rum ad ultro citroque successionem hos uocabat; unde cog-
1. nati possessionem illis tribuens. 1. Hae autem iuris angu-
stiae postea emendatae sunt: ac primum diuus Claudius ma-
tri ad solatium liberorum mortuorum legitimam detulit suc-
2. cessionem. 2. Postea uero factum est senatus consultum
Tertullianum, Hadriano principe, hac de re plenius statuens,
matrique filiorum amissionem lugenti legitimam detulit suc-
cessionem, auiae hoe minime concedens. iubet enim si filius
moriatur matrem relinquens, si quidem ingenua sit triumque
liberorum ius habeat uel libertina quattuor, eam tanquam ad-
gnatam ad mortuorum filiorum seu uirilis seu feminini sexus
peruenire. nec tantum si mater sui iuris sit, set etiam si in
patris sui potestate degat: ita tamen ut iussu patris sui

[illegible] τῆς μητρὸς ἐν τῇ κληρονο- 3.
[illegible] εἰ γάρ τις παῖδας καὶ μη-
[illegible] τελευτήσαντος[1]) οἱ παῖδες πα-
[illegible] ς,[2]) εἴτε ἐν τάξει τῶν súωn,
[illegible] βαθμοῦ, εἴτε δευτέρου, εἴτε
[illegible] ἐστιν ἡ τελευτήσασα, οἱ τῆς
[illegible] ρονομῆσαι τὴν οἰκείαν[6]) μάμ-
[illegible] ησεν· ὑπῆν δὲ πατὴρ ᾧ οὐχ
[illegible] ρ· ὁ πατὴρ προτιμηθήσεται·
[illegible] τος, ᾧ οὐκ ἦσαν ὑπεξούσιοι,
[illegible] αὐτοὺς μόνους ἀγονιζομένη
[illegible] δὲ ὅμαιμος τοῦ τελευτή-
[illegible] τῆς αὐτῶν προτιμᾶται μη-
[illegible] ἀδελφή, συναναπέμπεται,
[illegible] ὑπῆσαν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ
[illegible] μάτο[13]) τῆς μητρὸς, καὶ ταῦτα
[illegible] δὲ ἡ κληρονομία μεταξὺ τῶν
[illegible] το· ὥςτε οὖν εἴτε εἴη[14]) μό-
[illegible] ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μή-
[illegible] ἀδελφὸς μὲν οὐχ ὕπεστιν,[16])
[illegible] ἐξαούγκιον μὲν ἡ μήτηρ,[17])
[illegible] φή.[18]) 4. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν 4.
[illegible] τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἥτις
[illegible] códici, ἐν ᾗ παρεκελεύσατο
[illegible] ὸν ἐκ[20]) τῆς λοχείας[21]) κίνδυ-
[illegible] άγει, βοηθεῖσθαι τὴν μητέρα·
[illegible] μίαν αὐτῇ προςφέρειν τὸ ἐκ

[illegible] R. 3) οἱ ins. L6. εἰσιν οἱ
[illegible] Vi. R. 6) ἰδίαν L6. Vi. R.
[illegible] V. τοῦ κληρονόμου M. 9) καὶ
[illegible] δὲ cj. R. 12) —τιμᾶται V.
[illegible] ἦν Vi. R. 15) —οχλείεται
[illegible] ότε ins. L1. L2. F2. 18) ita
[illegible] L2. L6. 19) ἐφέρετο V.
[illegible] 22) νομ. εἰν. V.

3. adeat. 3. Praeferuntur autem matri in hereditate liberi defuncti. si enim quis liberos matremque relinquens decesserit, eius liberi adibunt, qui sui sint uel suorum loco, ueluti emancipati: siue primi gradus siue secundi siue ulterioris. si femina sit mortua, ipsius filii auiam suam succedere non sinunt. uir uel femina decessit: pater extabat, in cuius potestate non erant: extabat et mater: pater praeponetur. si uero auus uel proauus extaret, cui liberi non essent, tunc mater praeferretur, contra eos tantum de hereditate certans. et frater defuncti uel defunctae consanguineus ipsius matri praeponitur. si uero consanguinea extet soror, concurrit: hoc est pariter admittitur. si uero frater soror et mater extarent, frater matri praeponebatur, quamuis ius filiorum haberet: communis autem erat hereditas fratri ac sorori, ita ut siue tantum frater defuncto esset, siue frater ac soror et mater, mater excluderetur. si uero frater non extet, extet autem soror tantum et mater, tunc semissem mater, semissem et soror ca-
4. piet. 4. Haec uero antiquitus: constitutio autem principis nostri lata est quae et in eius codice est inserta, qua naturam respiciens et puerperii periculum, quod aliquando et mortem intulerit, matri subueniendum esse constituit: ideoque impium esse credidit detrimentum ei adduci fortuito casu, non uo-

[illegible] ον. εἰ γὰρ μὴ[1]) συνέβη[2]) τὴν [illegible] ἐλευθέραν δ̄ τεκεῖν παῖδας, οὐ [illegible] ἐξωθεῖτο διαδοχῆς· ποῖον γὰρ [illegible] ἢ γ̄ ἢ δ̄ τέτοκε, δι' ὧν ἠδύ- [illegible] εῖν, ἀλλὰ τὸν τελευτήσαντα ἢ [illegible] Ὁπότε δὲ αἱ τῶν πρὸ βραχέως [illegible] legitimas διαδοχῆς διαλεγόμεναι [illegible] οτέ δὲ ταύτην ἐβάρυνον, οὐχ [illegible] δων φιλοτιμούμεναι[4]) διαδοχήν, [illegible][5]) δίκαιον εἶχε παίδων, τὸ τρί- [illegible] παρεῖχον προσώποις· legitimων [illegible] ἐκ τοῦ ἐναντίου φανερᾷ παρε- [illegible] ας. (ἵνα δὲ[8]) σαφέστερον ᾖ τὸ [illegible] ῖον εἰπεῖν· εἰ συνέβη τελευτῆ- [illegible] παίδων κεκοσμημένην, ὁπῆν δὲ [illegible] υ, ὀκτὼ μὲν ουγκίας ἐλάμβανεν [illegible] οῦ θείου υἱὸς τέσσαρας· εἰ δὲ [illegible] ν παίδων ἡ μήτηρ, ὁ μὲν θεῖος [illegible] βανεν ὀκτὼ ουγκίας,[11]) ἡ δὲ μη- [illegible][12]) ἡμῶν βασιλεὺς ἐξ εὐθείας [illegible] έρα πάντων προετίμησε legiti- [illegible] τησάντων παίδων αὐτῇ παρέχων [illegible] ροῦ καὶ ἀδελφῆς, εἴτε εἶεν ὁμαι- [illegible] ognaticà πρὸς αὐτοὺς[14]) ἔχοιεν [illegible] τῶν λοιπῶν legitimων αὐτὴν [illegible] πάντα ἀδελφὸν καὶ πᾶσαν ἀδελ- [illegible] ἅμα αὐτῇ ἐπὶ τὴν κληρονομίαν [illegible] μὲν μόναι εἴησαν ἀδελφαὶ ad- [illegible] δίκαια, καὶ μήτηρ τοῦ τελευτῆ-

[illegible] ῇ. 3) M. V. L1. L2.: αὐτῇ L6. [illegible] μησάμενα Vi. R. 5) ad. in M. [illegible] . δικαίου Vi. R. 7) —εῖτο L6. [illegible] τούτου L6. 11) ἢ ουγκ. ἐλ. L6. [illegible] 14) —τὸν L6. 15) καὶ ins.

luntate. si enim non contigerit ingenuam matrem tres, libertinam IIII parere filios, immerito defraudabatur defuncti successione; quid enim pecasse credendum est, nisi III IIIIue pepererit; per quos legitimo iure succedere posset, tantum uero eum eamue, qui quaeue decesserit? 5. Eorum autem qui nuper principes fuerunt constitutiones successionis legitimae iura perscrutantes, partim matrem adiuuabant, partim eam praegrauabant, non in solidum ipsi filiorum attribuens successionem. set in quibusdam casibus, ueluti cum liberorum ius non haberet, ei tertiam abstrahentes partem, certis dabant personis; legitimo autem iure carenteme conuerso parte certa solabantur hereditatis. ut uero clarius appareat quod nuper exposuimus, per exemplum dicere necesse est. si quem mori contigisset matrem habentem liberorum iure decoratam patruumque uel patrui filium, bessem quidem mater, patruus autem patruiue filius trientem capiebat: sin uero e conuerso ius non habuisset liberorum mater, patruus patruiue filius bessem, mater autem trientem capiebat. sanctissimus autem princeps noster recta et simplici uia matrem omnibus legitimis anteposuit personis, imminutam ipsi filiorum mortuorum successionem deferens, excepto fratre et sorore, siue consanguinei defuncti sint siue sola erga eum cognationis habeant iura. sicut enim ceteris legitimis personis eam Imperator anteposuit, ita omnem fratrem omnemque sororem, etsi legitimi non sint, simul cum ea ad hereditatem uocauit ita tamen ut si quidem solae sorores sint, siue adgnationis siue cognationis habentes iura, et mater defuncti uel defunc-

τὸ ἥμισυ ... ἡ ...
... αἱ ἀδελφαί ...
... δὲ[3]) καὶ ὅσω ...
... ἐξ ... αἱ ...
... ἀδελφὸς[9]) ...
... ἀναμὶξ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί[10]) ...
... δίκαιον, in capita ...
... ἀδελφοῦ μὲν ...
... αἱ δὲ ἀδελφαὶ ...
... ἀδελφοῦ δὲ ...
... ἐπέχουσι[13]) ...
... ὁ θεσπίσας ...
... μὲν[15]) ...
... ἐπίτροπος ...
... ὡς suspectos ...
... αὐτοὺς ...
... τουτέστιν[18]) ...
... ἑκάστου ...
... τελευτήσωσι.[20])
... γάρ ἐστιν ...
... διαδοχῆς ...
... παίδων ...
... πορνείας

... ἢ τῆς ... τελευτησάσης
... habet. ... d. ...
... 4) ἐξα-
... V. ... 6) δὲ ins.
... V. ... 9) ... L6.
... 11) d. Vi. ... προσδοκώμε-
... F. R. ... Vi.
... 16) d. Vi. R. ... 17) L1.:
... ἑκάστου L1. ... Vi. F. R.
... L1. L2. L6. V.
... de Vi. R.: scripsi ad.

tae, dimidiam quidem partem matrem, alteram uero totam dimidiam partem sorores accipiant. ut ecce: mortuus est quis, matre extante, extantibus et II uel III sororibus, semissem mater, semissem autem omnes accipient sorores. si uero frater defuncto sit uel etiam soror, seu fratres simul ac sorores, cognationis seu adgnationis iura praeseferentes, in capita diuidatur hereditas. itaque fratre non extante, mater omnino dimidium accipiet, sorores uero quotquot denique sint unius partem accipient: fratre autem superstite, non amplius plures sorores unius optinebunt locum. 6. Quemadmodum autem matris curam gessit sanctissimus imperator noster, ita iussit et ipsam suae suboli consulere. praecipit enim matribus, impuberibus filiis extantibus et tutore carentibus, cum uel tutor omnino ab initio non extiterit, uel factus excusetur uel ut suspectus remoueatur, tutorem petere neque eos sine cura relinquere. statuit autem temporis spatium intra quod filiis tutorem petere possint, hoc est annum. si uero neglexerint matres intra annum tutorem pupillis petere, hi autem impuberes decesserint, iis matres minime succedent. absurdum est enim quae
7. filium sine auxilio reliquerit, eam eiusdem frui successione. 7. Vocatur autem mater s. c. Tertulliano ad filiorum bona etiam si uulgo quaesitum defunctum habuerit filium.

… ¹) Titulus 4.

… ῦσιν ὡς ὁ δωδεκάδελτος οὐδὲ … παῖδας εἰς τὰ τῆς μητρὸς ἐκά… … κενόησεν αὐτοῖς τὴν²) cogna… … τι προϊόντος τοῦ χρόνου δόγμα … ν τῇ μητρὶ³) legítima δίκαια … τερ καὶ τελείαν ἐδέξατο διόρ… … ν βασιλέως, ὡς ὁ προλαβὼν … τοῦ Tertullianíu γέγονε δόγμα … Orfítu⁶) καὶ Rúfu⁷) τῶν ὑπά… … δοντος, δι' οὗ δέδοται⁹) τοῦτο … legítima δίκαια εἰς τὴν μη… … τεξούσιοι. προτιμῶνται δὲ καὶ … καὶ¹³) λοιπῶν adgnátων.

… νοις οὐ βοηθεῖ·¹⁴) ὥςπερ γὰρ 1.
… ion, οὕτως οὐδὲ οἱ¹⁵) ἔκγονοι … θώσεως τὸ Orfitiánion ἐκ τῶν … εκαλέσαντο κατὰ μίμησιν υἱοῦ … ἐκγόνην¹⁷) ἐπὶ τὰ τῆς μάμμης … τοῦτο δὲ σημειώσασθαι χρὴ ὅτι 2.
… Orfitianíu ἢ Tertullianíu δε… … ρεῖ διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· … μέναι legítimai κληρονομίαι οὐ … ni, ἀλλ' ἐκεῖναι μόναι, ὅσαι … άφονται.¹⁹) 3. Ἕξουσι δὲ τὸ 3.
… τεχθέντες παῖδες. 4. Ἐάν τις 4.

… ματος ὀρφιτινιανείου [—νοῦ M. L¹. … κον σούλτου τοῦ ὀρφιτιανίου ad. V. … 4) τῶν π. διαδ. L⁶. Vi. F. R. … Vi. 7) Ῥόφου V. 8) τοῦ … L⁶. 11) τῇ L⁶. 12) αὐτῶν V. … V. 15) d. M. 16) αὐταὶ … ως —όνας L⁶. 18) τῇ ad. L⁶.

De senatus consulto Orfitiano. Titulus 4.

Diximus superius legem XII tabularum nec matrem ad
filiorum nec filios ad matris bona uocare, set praetorem iis-
dem cognatorum successionem excogitasse. diximus autem
temporis progressu senatus consultum tertullianum factum
esse matri ius legitimum ad filiorum tribuens successionem,
quod plenam ex imperatoris nostri constitutione accepit emen-
dationem, ut et praecedens titulus nos docuit. ad exemplum
autem S. C. Tertulliani Orfitianum quoque, quod uocant, fac-
tum est, Orfito et Rufo consulibus, Marco uero principe, quo
cum filio tum filiae legitima iura ad matris successionem data
sunt, quamuis alieni iuris sint. praeponuntur autem etiam
1. ipsius matris consanguineis fratribus ceterisque adgnatis. 1.
Hoc uero senatusconsultum nepotes non adiuuat: nam sicut
auiae Tertulliani senatus consulti beneficium non competit,
ita ne nepotibus quidem orfitiani. set emendationem nactum
est orfitianum ex principalibus constitutionibus, quae praece-
perunt ad similitudinem filii filiaeque nepotem neptemque ad
2. auiae bona peruenire. 2. Hoc autem animaduertendum est
capitis deminutionem iura Orfitiano seu Tertulliano senatus
consultis data non peremere propter illam regulam, ex qua no-
uis legibus introductae legitimae hereditates capitis deminu-
tione non pereunt, set illae solae quae legem XII tabularum
3. inuentricem agnoscunt. 3. Orfitiani senatus consulti benefi-
4. cio et filii uulgo quaesiti fruuntur. 4. Si quis moriatur plu-

[illegible] legitímων προσώπων τοῦ αὐτοῦ [illegible] ωsin[1]), εἰς δὲ repudiateúsῃ ἢ [illegible] τῆς ἤγουν[3]) ἑτέρας αἰτίας[4])· [illegible] ων εἰργόμενοι κληρονομεῖν·[5]) [illegible] ῖς aditeúsasin· οἷον τεσσάρων [illegible] ησθένησε[8]) repudiateúsas ἢ [illegible] θεὶς διαδέξασθαι· τὸ τούτου [illegible] ξει, εἴτε ζῶσιν οἱ áditeúsantes, [illegible]

[illegible] rum.[10]) Titulus 5.

[illegible] λευτήσαντος κληρονομίαν εἰρή- [illegible] τοὺς τοιούτοις[11]) συναριθμουμέ- [illegible] τοὺς emancipátus καὶ τοὺς ἐκ [illegible] ντας, οἷον τοὺς ἐν βουλευτη- [illegible] θέντας ἀπὸ γυναικὸς, πρὸς ἣν [illegible] δὲ προικῴων[14]) τὰ τῶν súωn [illegible] ούτους ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσις [illegible] adgnaticà δίκαια πάρεσχε τὸ [illegible] δόγμα, ταῖς μητράσι φημὶ[16]) [illegible] εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως [illegible] φῶν τεχθεῖσιν ἐδίδου τὰ legí- [illegible]

[illegible] 2) M.: cet. ἀπὸ. 3) δι' ad. [illegible] ὁτε ins. L6. Vi. R. 6) —των [illegible] L1. L2. L6. 9) ἀπὸ V. G. F. [illegible] L6. Vi. ex P. F. R. περὶ συγ- [illegible] 11) M.: cet. τούτοις. 12) —μη- [illegible] V. 14) προικ. δὲ ποιησ. L6. [illegible] 17) τὰ δίκαια τῶν διαδοχῶν ad. M.

ribus legitimis heredibus extantibus eiusdem gradus atque ceteris adeuntibus, quidam uel repudiet uel morte aliaue causa adire impediatur (sunt enim plures qui constitutionibus arceantur successione), eius portio adeuntibus adcrescit. ut ecce, quattuor cum essent, tres adierunt, unus uero defecit quia repudiauit uel mortuus est uel lege est prohibitus succedere: eius portio tribus ex aequis partibus adcrescet seu ipsi uiuant seu eos mori contigerit.

De successione cognatorum. Titulus 5.

Ad defuncti hereditatem quae ab intestato defertur uocari diximus suos uel qui his a praetore adnumerantur, ueluti emancipatos, uel qui constitutionibus ipsis adduntur, ueluti qui in curias sunt dati, uel qui muliere nati sunt erga quam non erat maritalis affectio, quique postea dotalis instrumenti confectione suorum adepti sunt iura. post hos uocantur ab intestato adgnati et quibus adgnationis iura senatus consultum trebellianum et orfitianum tribuerunt, matres nempe liberique earum. set et piissimi Principis nostri constitutio sororibus natis legitima iura concessit.

...μένους πάντας ὁ praétωr ἐπε- 1.
...us ἐκάλεσε τοὺς τῇ φύσει γι-
...ῦ δωδεκαδέλτου στενοτάτη νο-
...στάντες[1]) capitis deminutíona
...αῖδες.[3]) μισηθέντας γὰρ αὐτοὺς
... capitis deminutíona ἐκ τρίτης
...ῦτα λέγω[4]) ἐξῃρημένων μόνων
...ηλειῶν, emancipátων, οὐκέτι
...ων· γέγονε γὰρ[5]) διάταξις τοῦ
...έγουσα, ἵνα ἐάν τις τελευτήσῃ
...is, τουτέστι μὴ ὑποστάντα ca-
... capite deminûton, ὥςτε τοὺς
...υτήσαντος ἀδελφοῦ ἢ τῆς τε-
...ται οὐκ ἐξ ἴσων μερῶν, ἀλλ'
...mon, τουτέστι τὸν μὲν capite
...ν δὲ integri iuris τὸ διπλοῦν,
... περὶ τούτου νόμιμον ἔξεστί σοι
...[7]) διάταξιν. ὁ οὖν capite de-
...ἅμα τῷ ἔχοντι ἀκέραια τὰ legí-
...αι μοῖραν, καθὰ εἴρηται. τῶν
...ὑπέστησαν capitis deminutíona,
...λῷ δὲ πλέον[8]) τῶν cognátων.
...ῶν ἀδελφὸν capite deminûton
...ὸς προτιμηθήσεται. οὐδεὶς οὖν
...λεῖται ἀπὸ adgnaticῆs τάξεως,
...νη, οὐ μὲν παῖδες ἀδελφοῦ[9])
... deminutíona εἰς τὴν cognati-
... 2. Καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας 2.
... capite deminútus ἀγνοουμένους

... [3]) d. L[6]. Vi. R. [4]) —ων M.
... [7]) V.: cet. —ντα. [8]) καὶ
...φῶν V. [10]) κογνάτων Vi. R.

1. 1. Post omnes eiusmodi personas excogitauit praetor tertium ordinem, ex quo cognatos uocat, naturae quidem cognitos, legi uero XII tabularum utpote angustiori ignotos. sunt hi qui capitis deminutionem sunt passi liberique ex eis nati. huiusmodi enim personas lege XII tabularum propter capitis deminutionem odio habitas ex tertio praetor ordine uocauit. id nunc ualet, exceptis tantum fratribus ac sororibus emancipatis, non uero liberis ex iis genitis. lata est enim diuae recordationis Anastasii constitutio, qua cauetur ut si quis moriatur fratrem relinquens integri iuris, hoc est capitis deminutionem nullam passum, alterumque capite deminutum, uterque ad mortui fratris mortuaeue sororis hereditatem uocetur, non aequis tamen partibus, set ut quid amplius legitimus habeat: scilicet ut capite deminutus trientem accipiat, integri uero iuris duplum, h. e. bessem. omne uero de hoc ius licet tibi discere praefatam legenti constitutionem. capite ergo deminutus frater simul uocatur cum illo qui legitima iura imminuta seruauit: minorem tamen consequitur, ut dictum est, portionem: ceteris autem adgnatis, etiam si capitis deminutionem non sint passi, in uniuersum anteponitur, multoque magis cognatis. itaque si ego moriar fratrem relinquens capite deminutum ac patruum, frater anteponetur. nemo ergo capitis passus deminutionem ex adgnatorum ordine uocabitur, nisi frater sororque tantummodo, non autem fratris liberi. hi enim capitem deminutionem passi in cognatorum recidunt ordinem.

2. 2. Hos etiam qui ex feminini sexus personis descendunt sicuti capite deminutos legi XII tabularum ignotos uo-

[illegible] ἀπὸ τῆς τρίτης ἐκάλεσε τά-
[illegible] καὶ τὸν εἰς θέσιν δεδομένον 3.
[illegible] τοῦ φυσικοῦ πατρὸς παραγίνε-
[illegible] πορνευθεῖσα παῖδας ἔσχεν· 4.
[illegible] ma δίκαια· ἡ γὰρ adgnatíων
[illegible] δὲ πατέρα ἔχειν οὐ[1]) νοοῦν-
[illegible] εἰσιν ὅμαιμοι, ἡ γὰρ ὁμαιμό-
[illegible] natica δὲ οἱ ἐκ πόρνης ἀδελ-
[illegible] ς[4]) δίκαια[5]), ὥςπερ καὶ πρὸς
[illegible] γινωσκόμενον συγγενῆ. καὶ[6])
[illegible] παραγίνονται τάξεως. Οὐκοῦν ἡ
[illegible] τρίτη τάξις ἔχει τοὺς ὑποστάν-
[illegible] a, ἐξῃρημένων ἀδελφῶν, καὶ
[illegible] ην[9]) ἀλλὰ[10]) καὶ τοὺς ἀπὸ θη-
[illegible] καὶ παῖδα ὄντα[11]) μὲν[12]) ἐν[13])
[illegible] πατέρα κληρονομεῖν σπουδά·
[illegible] θέντας· οἷς πᾶσι proximitatis
[illegible] διακατοχὴν ἐπαγγέλλεται, του-
[illegible] ἀλλὰ τοὺς πλησιάζοντας τῷ
[illegible] ν οὐσῶν μεταξὺ adgnátων καὶ 5.
[illegible] καὶ αὕτη· ἐὰν γάρ τις ἀδιά-
[illegible] átos ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληθήσεται
[illegible] βαθμοῦ, καὶ δύναται aditeúein
[illegible] ν δὲ τὴν »unde legitimi«
[illegible] adgnátos μὲν μὴ ὕπεστι, πε-
[illegible] ντι, δοθήσεται αὐτοῖς ἡ »unde
[illegible] μέχρι[15]) ἕκτου βαθμοῦ·[16])

[illegible] 3) M. cet. οἱ ἐκ πόρν. μρος
[illegible] ροβ. L². 5) d. V. L¹. L².
[illegible] 8) d. L⁶. 9) μόνου V.
[illegible] ντας V. 12) μὲν ὄντα L⁶.
[illegible] θετ. L⁶. 15) τοῦ ins. Vi. R.

3. cauit ex III ordine praetor. 3. Habet uero tertius ordo etiam filium adoptandum datum, cum uelit ad naturalis patris per-
4. uenire successionem. 4. Mulier quaedam uulgo quaesitos filios habuit: non habent hi aduersus quendam legitima iura: adgnatio enim a patre cognoscitur, hi uero patrem habere non intelleguntur. itaque neque sibi inuicem consanguinei sunt, quia consanguineitas adgnationis species est: cognationis autem iura uulgo quaesiti fratres inuicem sibi praeseferunt, sicuti et erga omnes per matrem sibi notos cognatos. hi autem ex tertio adeunt ordine. igitur tertius ordo a praetore excogitatus continet: adgnatos qui capitis passi sunt deminutionem, exceptis fratribus, eorumque liberos, item eos qui per feminini sexus personas nobis iunguntur, filiumque in adoptiua morantem familia patri autem suo succedere cupientem et uulgo quaesitos: quibus omnibus proximitatis nomine bonorum possessionem unde cognati praetor pollicetur, id est non omnes simul set proximioris gradus tantummodo perso-
5. nas uocans. 5. Cum plures sint inter adgnatos cognatosque differentiae, haec quoque iis addenda est. si quis intestatus moriatur, eius adgnatus ad successionem uocabitur uel si decimo gradu sit, potestque adire ex XII tabulis, uel bonorum possessionem »unde legitimi« ex praetorio edicto petere. si uero adgnatus non extet, set tantum cognati defuncto, dabitur eis bonorum possessio »unde cognati«, qui usque

[illegible] ταῦτα μόνα καλεῖται τὰ πρώ-
[illegible] τοῦ sobrínu[3]) ἢ τῆς sobrí-
[illegible] τῷ ἑξῆς μαθησόμεθα τίτλῳ.

———

[illegible]ionum.[5]) Titulus 6.

[illegible][6]) ἡμῖν εἰρημένον περὶ τῶν[7]) [illegible] παραστῆσαι τοῦ ῥητοῦ ἐπὶ τὸ [illegible]μενον. a) ἀριθμηθήσονται δὲ οἱ [illegible] δὲ[8]) κατὰ πρώτην τάξιν εἰδέναι [illegible] ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἢ τῶν[10]) [illegible]τινες λέγονται »ἐκ πλαγίου«, [illegible] καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τικτομένων· [illegible] τοῦτο μὲν πρὸς πατρός, τοῦτο [illegible] ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγ- [illegible] βαθμοῦ, ἡ δὲ[12]) ἐκ πλαγίου ἀπὸ [illegible] ἐστιν εὑρεῖν βαθμὸν ἐπὶ τῶν ἐκ [illegible] ἐν μὲν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει πα- 1.
[illegible] υἱὸν θυγατέρα. 2. Ὁ δεύ- 2.
[illegible]ππον μάμμην, ἐν[13]) τοῖς κατιοῦ- [illegible] ἐκ πλαγίου ἀδελφὸν ἀδελφήν. [illegible] τοῖς ἀνιοῦσι πρόπαππον προμάμ- 3.
[illegible]γονον προεκγόνην,[14]) ἐν τοῖς ἐκ

[illegible] sobrínu M.: κονσοβρ. L[1]. L[2]. V. L[6]. [illegible]βρίνης V. L[1]. L[6]. οἱ ἀπὸ δύο ἀδελ- [illegible] [5]) περὶ βαθμῶν [—μοῦ V.] κατὰ [illegible] R.] συγγενείας. libri ed. [6]) θεω- [illegible] [8]) d. V. [9]) ad. ex cj. R. [illegible]θμεῖται M. [12]) τῶν ins. V. [illegible] L[6].

[illegible] 7, 2.

ad sextum gradum cognationis sunt; ex septimo enim gradu hae tantum personae uocantur: sobrini sobrinaeue filius filia. quinam hi sint ex sequenti discemus titulo.

De gradibus cognationum. Titulus 6.

Quod superius de gradibus nobis dictum est necesse est nunc per ipsum exhibere contextum ut maiorem habeant dicta fidem. numerabuntur autem sic cognationis gradus. in primis uero nosse oportet cognationem esse aliam superiorem aliam inferiorem aliam ex transuerso, quae etiam a latere dicitur, fratrum sororumque et eorum qui ab his progenerantur et conuenienter patrui amitae auunculi materterae. superior inferiorque cognatio a primo incipit gradu, ea quae ex transuerso est a secundo: primus enim gradus in hac a latere cog-
1. natione inueniendus non est. 1. Primus gradus supra con-
2. tinet patrem matrem, infra filium filiam. 2. Secundus supra
continet auum auiam, infra nepotem neptem, ex transuerso
3. fratrem sororem. 3. Tertius gradus habet supra proauum
proauiam, infra pronepotem proneptem: ex transuerso fratris

[illegible] ν καὶ θυγατέρα καὶ ἀκολούθως
[illegible] μητρὸς [θείαν πρὸς πατρὸς
[illegible] ῖος πρὸς πατρὸς ῥωμαϊστὶ λέ-
[illegible] τοῦ πατρὸς ἀδελφός, ὅςτις ἐλ-
[illegible] δὲ πρὸς μητρὸς θεῖος καλεῖ-
[illegible] ι τῆς μητρὸς ἀδελφός,[5]) ὃς
[illegible] μητρῷος« · κοινῶς δὲ πᾶς
[illegible] θεία λέγεται »amita« τουτέ-
[illegible] πρὸς μητρὸς »matertera«
[illegible] ατέρα δὲ θεία προσαγορεύε-
[illegible] 4. Ὁ[7]) τέταρτος βαθμὸς πε- 4.
[illegible] άππον ἀπομάμμην, ἐκ δὲ τῶν
[illegible] ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ
[illegible] ῖον πρὸς πατρὸς μέγαν, θείαν
[illegible] δὲ θεῖον μέγαν πρὸς μητρὸς
[illegible] τουτέστι τοῦ πάππου μου[8]), τῆς
[illegible] ν. ἐστὶ καὶ ὁ[9]) consobrinos
[illegible] τινες ἢ[11]) αἵτινες ἀπὸ δύο ἀδελ-
[illegible] κτονται.[12]) τινὲς δὲ τῶν πα-
[illegible] θῶς λέγουσι τούτους κυρίως[13]),
[illegible] [14]) ἐτέχθησαν, quasi »conso-
[illegible] ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων
[illegible] eles« καλεῖσθαι λέγουσιν[16]). εἰ
[illegible] ατέρες τεχθῶσιν, ἀλλήλας κα-
[illegible], οἱ δὲ ἀπὸ[17]) ἀδελφοῦ ἢ[18])

[illegible] πρὸς ἢ πρὸς μρος Vi. R. »θ. πρὸς
[illegible] 2) δὲ L¹. 3) d. L¹. L².
[illegible] L².: ἀδ. μητρ. V. L⁶. F.: ἀδ. τῆς
[illegible] L². τιτθίς L¹. Vi. R. 7) δὲ
[illegible] τ. π. μ. καὶ d. M. V. L¹. L². F.
[illegible]: cet. καὶ. 12) τίκτ. ἦγ. θηλ.
[illegible]. λέγ. ὀρθ. τούτ. F. 14) θελ.
[illegible] κονσοβρίνους L⁶. Vi. 16) τουτ.
[illegible] τοῦ ins. Vi. G. 18) ἀπὸ ad.

sororisue filium filiamue, et conuenienter patruum amitam auunculam materteram. patruus dicitur patris frater qui graece »πάτρως« uocatur. auunculus matris frater qui apud Graecos proprie »μήτρως« dicitur: et promiscue uterque »θεῖος« audit. amita uocatur patris soror, matertera autem matris soror: utraque autem »θεία« appellatur

4. uel apud quosdam »τηθίς«. 4. Quartus gradus amplectitur supra abauum abauiam, infra abnepotem abneptem, ex transuerso fratris ac sororis nepotem neptemque: patruum magnum amitam magnam, item auunculum magnum materteram magnam, id est aui auiaeque mei fratrem ac sororem. est et consobrinus et consobrina, id est qui quaeue ex fratribus aut sororibus progenerantur. quidam autem ueterum »consobrinos« illos proprie dicunt, qui ex duobus sororibus geniti sint, quasi »consororinos«: eos uero, qui ex duobus fratribus descenderint »fratres patrueles« proprie uocari docent. si autem ex duobus fratribus filiae nascuntur, sese inuicem »sorores patrueles« uocant: ii qui ex fra-

[illegible] i«[1]) κυρίως προσαγορεύονται.
[illegible] πρὸς[3]) οἱ παῖδες ἐμὲ μὲν »con-
[illegible] ἐκείνους »amitínus«.[4]) ὥςτε
[illegible] χρηστικῶς μὲν οἱ ἀπὸ δύο ἀδελ-
[illegible] τικτόμενοι »consobrînoi«
[illegible] μὲν ἀπὸ ἀρρένων ἄρρενες »fra-
[illegible] θηλειῶν ἄρρενες ἤγουν θήλειαι
[illegible] rînai«,[6]) οἱ δὲ ἀπὸ ἀδελφοῦ
[illegible] λ' οὗτος[7]) ὁ μὲν τῆς θηλείας
[illegible] brînon« καλέσει, ὁ δὲ τοῦ ἄρ-
[illegible] tînon«. 5. Ὁ πέμπτος βαθ- 5.
[illegible] ἀνιόντων δίσπαππον δισμάμ-
[illegible] σέκγονον δισεκγόνην, ἐκ δὲ τῶν
[illegible] προέκγονον[11]) προεκγόνην. καὶ
[illegible] πατρὸς[12]) μείζων θεία πρὸς πα-
[illegible] που[15]) ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή, μεί-
[illegible] θεία πρὸς μητρός, τουτέστι τῆς
[illegible] [16])· ὁμοίως καὶ τῶν ἀπὸ ἀδελ-
[illegible] ρηται ποτὲ μὲν λέγονται »fra-
[illegible] »sorores patrueles«, καὶ
[illegible] καὶ »consobrînai«, ποτὲ δὲ
[illegible] i«) υἱὸς καὶ θυγάτηρ καὶ ὁ λε-
[illegible] s« καὶ »propría sobrîna«[17])
[illegible] τῶν πρὸς πατρὸς καὶ πρὸς μη-
[illegible] ου βαθμοῦ εἰσιν ἐκ[19]) τῶν ἀνιόν- 6.
[illegible] ἐκ[21]) τῶν κατιόντων τρισέκγονος

[illegible] [3]) μητρός L¹. L². [4]) ita M.
[illegible] νος καὶ κονσοβρίνα L¹. L². L⁶.
[illegible] βαθμοῦ εἰσιν ἐκ cet. L⁶. [10]) δσπ.
[illegible] [12]) καὶ μείζων θ. πρὸς μρος
[illegible] μρος cet. L⁶. [14]) d. L². [15]) καὶ
[illegible] d. L⁶. [17]) M. Par.². μέγας προ-
[illegible] κονσοβρῖναε P. L⁶. προπριοκονσοβρῖνος
[illegible] ος κονσοβρῖνος. πρόπρια κονσοβρῖνα
[illegible] [19]) »μὲν« omisi cum M. L⁶.
[illegible] om. M.

tre sororeque propagantur appellantur *amitini*. materterae meae filii me consobrinum dicunt, ego uero eos amitinos. itaque, ut paucis absoluam, abusiue ex duobus fratribus uel sororibus nati *consobrini* audiunt: proprie uero qui ex fratribus progenerantur *fratres patrueles*, qui ex sororibus mares seu feminae *consobrini* uel *consobrinae*, ex fratre et sorore *amitini*. et ita sororis natus filium auunculi consobrinum uocabit, fratris autem natus filium amitae ami-
5. tinum. 5. Quintus gradus amplectitur supra atauum atauiam, infra atnepotem atneptem, ex transuerso fratris sororisque pronepotem proneptem et conuenienter propatruum proamitam, id est proaui fratrem et sororem, proauunculum promaterteram, id est proauiae fratrem ac sororem. similiter eorum qui ex fratribus progenerantur (quique ut dictum est interdum audiunt fratres patrueles, interdum sorores patrueles, interdum consobrini et consobrinae, interdum demum amitini et amitinae), filium filiamque, quique audit proprius sobrina, et propria sobrina, id est magni patrui magnae amitae magni
6. auunculi magnae materterae filium filiamque. 6. Sexto gradu sunt supra tritauus tritauia, infra trinepos trineptis, ex trans-

[illegible] ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς ἀπέκγονος
[illegible] μέγιστος πρὸς πατρὸς[2]) θεία
[illegible] τη πρὸς μητρὸς, τουτέστι[3]) τῆς
[illegible] ὁμοίως καὶ ὁ[4]) **consobrînos**
[illegible] τις ἢ ἥτις[6]) ἀπὸ τῶν **fratres**
[illegible] **ínωn** ἢ **amitínωn** ἐτέχθησαν.
[illegible] αι[8]) τίνα τρόπον οἱ τῆς συγγε- 7.
[illegible] φείλεις γὰρ εἰδέναι ὅτι τὸ τεχ-
[illegible] προςτίθησιν. εὐχερέστερον δέ
[illegible] τι βαθμοῦ, ἥπερ τὰ ἰδιάζοντα
[illegible] ι. 8. Τῷ δὲ[13]) αὐτῷ τρόπῳ 8.
[illegible] **gnatíonos** ἀριθμοῦνται οἱ βαθ-
[illegible] ια διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μᾶλλον 9.
[illegible] πίστιν ἰσχυροτέραν, ἀναγκαῖον
[illegible] ῶν βαθμῶν διήγησιν, καὶ αὐτοὺς
[illegible] τοὺς βαθμούς, ὅπως ἂν ἀκοῇ
[illegible] λαμβάνοντες[15]) τελειοτάτης τῶν
[illegible]

[illegible] ns. L 6. 3) τοῦ ἀποπάππου καὶ
[illegible] Vi. F. R. 5) d. L 6. 6) οἵ-
[illegible] ων πατρουέλων Vi. F. R. 8) ἐπιδ.
[illegible] ρ. V. 10) —θμφ M. 11) M.:
[illegible] Vi. R. 13) d. L 6. 14) καὶ
[illegible] ροσλ. Vi. R. ταῦτα παρ. V.

uerso fratris sororisque abnepos abneptis, et conuenienter ab-
patruus abamita, idest abaui frater et soror, abauunculus
abmatertera, idest abauiae frater ac soror: similiter et con-
sobrinus et consobrina, idest quis quaeue ex fratribus patrue-
7. libus uel consobrinis uel amitinis progenerantur. 7. Hacte-
nus ostendisse sufficit quemadmodum cognationis gradus nu-
merentur: scire enim debes quomodo generata quaeque per-
sona gradum adiciat: facilius autem est respondere quoto
quisque gradu sit, quam proprias cognationis appellationes
8. exprimere. 8. Eodem modo adgnationis ac cognationis gra-
9. dus numerantur. 9. Set cum ueritas per oculos quam per
aures fidem potiorem nanciscitur, ideo necessarium putatum
est post graduum narrationem ipsos etiam gradus praesenti
libro inscribi, quatenus et auribus et inspectione adulescentes
haec percipientes perfectissimam graduum doctrinam adipis-
cantur.

[illegible] αι[1]) χρὴ ὅτι ὁ praétωr 10.
[illegible] συνηρίθμησε τοῖς cogná-
[illegible] γειαν, ἐπειδὴ οὐδὲ νόμος
[illegible] αὶ ἕτεροί τινες περὶ συγ-
[illegible] ται. ἀλλ' ὁ θειότατος
[illegible] ερὶ τῶν patronicῶn διει-
[illegible] ς[3]) κρατοῦσαν ἀσάφειαν
[illegible] νθρώπῳ σκοπῷ ἐθέσπισε
[illegible] ας σχοίη[4]) εἴτε ἐξ ἐλευ-
[illegible] ου δούλη γυνὴ[5]) ἐξ ἐλευ-
[illegible] ποτε φύσεως, συμβῇ δὲ
[illegible] έρα ἐλευθερωθῆναι, καὶ
[illegible] ντες[7]) ἐλευθερωθῶσι παῖ-
[illegible] διαδέχεσθαι γονεῖς, τῶν
[illegible] οὐ μόνον γὰρ[9]) οἱ οὕτω
[illegible]) γονεῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ
[illegible] ρονομίας, ὡς ἡ αὐτὴ βού-
[illegible] ρίεισιν οἱ ἐν δουλείᾳ τεχ-
[illegible][11]) συμβῇ μετὰ ταῦτα τῶν
[illegible] χθῆναι· ἅμα γὰρ αὐτοῖς
[illegible] κλῆρον, εἴτε ἐκ τῆς αὐτῆς
[illegible]) εἰς φῶς προῆλθον οἱ
[illegible] θέντες, εἴτε ἐκ[15]) διαφό-
[illegible] αὐτοῖς πρὸς μίμησιν τῶν
[illegible] 11. Ἐκ τῶν εἰρημένων, 11.
[illegible] ως εἰπεῖν, τρεῖς εἰσι τά-
[illegible] ῶν legitímωn, ἡ τῶν cog-
[illegible] τερος[19]) τῷ βαθμῷ ἐκεῖ-

[illegible] M.: cet. αὐτῇ. 4) ἔχοι M.
[illegible] 7) d. V. 8) ἔχουσι L6.
[illegible] —δέχονται. 11) d. Vi. R.
[illegible] καὶ μρς L6. 14) τὴν ins.
[illegible] L1. L2. 17) ου L1. L2.
[illegible] ἐγγυτάτῳ V.

10. 10. Illud autem in primis meminisse iuuat praetorem cognatorum ordinem cum excogitasset, huic in seruitute ortam cognationem non addidisse, cum nulla uetustior lex, ueluti XII tabularum et aliae quaedam de cognationibus latae, eiusmodi agnossent. set sacratissimus Princeps noster in sua constitutione, in qua patronorum successionum iura perscrutauit, obscuritatem quae in iisdem optinebat et iuris confusionem remouens, humanitate suggerente hoc etiam statuit, ut si quis in seruili consortio constitutus liberos habuerit, siue ex libera siue ex ancilla, uel contra seruilis conditionis mulier ex libero uel seruo filios pepererit cuiuscumque sexus, perueniantque seruus pater uel serua mater ad libertatem liberique ex seruili uentre nati libertatem mereant, liceat eis suis succedere parentibus, patronatus iure sopito. non tantum enim eiusmodi filii suis succedent parentibus, set etiam alter alterius accipiet hereditatem, sicut et ipsa specialiter uult constitutio, siue soli existant in seruili condicione nati et postea manumissi, siue alios deinceps ex manumissis parentibus nasci contingat. una enim cum his paternam uel maternam hereditatem consequentnr, siue ex eodem patre eademque matre in lucem dati sint, siue ex aliis nuptiis. et, ne diutius optundam, omnia de his optineant ad similitudinem eorum qui ex
11. legitimis procreantur nuptiis. 11. Ex iis quae tradidimus, iuuat enim breuius repetere, tres sunt cognationis ordines, suorum heredum, legitimorum et cognatorum. quare non est dicendum proximiorem gradu potiorem semper in hereditate esse: ordo

[illegible] τάξις γὰρ τάξεως προτι-
[illegible] ξεως, εἰ καὶ ἀπολιμπάνεται
[illegible] ατώτερος ὢν, προλαμβάνει
[illegible] βαθμῶν γίνεται σύγκρισις,
[illegible] ὁρμᾶται τάξεως. οὔτε οὖν
[illegible] γγενείας ἀεὶ ἅμα καλοῦν-
[illegible] ιμότερος. ἐστὶ γὰρ πρώτη
[illegible] μουμένων τοῖς súois, τουτέ-
[illegible] λυγονίας ἐκγόνων καὶ οὓς
[illegible] θμήσαμεν. ὑπόθου τοίνυν
[illegible] ελευτήσαντι[5]), εἶναι δὲ καὶ
[illegible] έρα. ὁ προέκγονος ἤγουν
[illegible] ἀπὸ τάξεως ἐρχόμενος δυ-
[illegible] βαθμῷ. ὁ γὰρ πατὴρ ἤτοι
[illegible] τὰ εἰρημένα, ὁ δὲ ἀδελφὸς
[illegible] έκγονος δ. [ὁ ἀπέκγονος[10])]
[illegible] προτιμᾶται τῶν ἐρχομένων
[illegible] διὰ τὸ τάξεως εἶναι τιμιω-
[illegible] τερον ὁ προέκγονος ἤτοι[12])
[illegible] τελευτήσαντι ἢ οὔ, ἐπειδὴ
[illegible] átu ἐτέχθη ἢ ἀπὸ θηλείας[14])
[illegible] sûoi ἤγουν οἱ μιμούμενοι 12.
[illegible] έστιν ἀκέραια ἔχων τὰ le-
[illegible] ἐστι βαθμοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ
[illegible] έρου cognátu. ὁ γὰρ τοῦ
[illegible] ονος, ὧν ὁ μὲν[17]) ε ὁ δὲ ς
[illegible] καὶ θείας προτιμηθήσεται,
[illegible] οσαυτάκις οὖν τὸν ἐγγύτε-

[illegible] 3) —μεῖν V. 4) τέρω V.
[illegible] 7) d. L6. Vi. R. 8) δὲ
[illegible] didi: ita fere cj. R. 11) ἢ
[illegible] R. εἴτε L 6 13) addidi.
[illegible] λ h. l. V. 16) κάλλιον M.

enim ordini anteponitur: et qui anterioris ordinis sit, quamuis gradu ulterior, cum potioris sit ordinis, in hereditate praefertur. tunc enim graduum collatio fit, cum plures ex eodem ordine adsint personae. itaque qui eiusdem cognationis gradus sint non semper simul uocantur, nec semper anterior est potior. est enim prima causa suorum heredum eorumque qui inter suos enumerantur, idest liberi emancipati, nepotes ex feminini sexus personis nati quosque superius specialiter addidimus. finge ergo pronepotem uel abnepotem defuncti extare, extare autem et fratrem uel patrem seu matrem: pronepos uel etiam abnepos anteponetur, cum ex potiori ueniat ordine, quamuis gradu ulterior sit: pater enim uel mater primo sunt gradu, prout diximus, frater secundo, pronepos III, abnepos IIII. cumque abnepos quarto gradu sit, iis praefertur qui ex primo uel secundo ueniunt, cum ordinis potioris sit: nec interest in potestate morientis fuerit an non fuerit, quod emancipatus, uel ex emancipato aut ex feminino sexu
12. propagatus est. 12. Cum sui heredes non extent nec qui inter suos enumerentur, adgnatus uero supersit, qui nempe integra iura adgnationis habeat, etiamsi longissimo gradu sit, plerumque potior habetur quam proximior cognatus. patrui enim nepos uel pronepos, cum alter V° alter VI° sit gradu, auunculo et materterae anteponetur, quamuis hi III° sint gradu. totiens igitur dicimus uiciniorem cognatum potiorem

… ἢ ἅμα καλεῖσθαι τοῖς
… sûos ὑπόκειται[2]) ἤγουν
… δὲ adgnátos. οὗτοι γὰρ
… δὲ[3]) λέγομεν, ἐξῃρημέ-
… emancipátων· τὰ γὰρ
… ἣν οὐ καταβλάπτεται[4])
… ἀλλὰ πάντων προτιμη-
… τοῦ ἐπέκεινα βαθμοῦ,[5])
… ὥςτε οὖν τὸ εἰρημένον
… εἴρηται διὰ τοὺς eman-
… gnaticá ἔχοντες δίκαια
… εἰρημένης[6]) διατάξεως.

… [7]) Titulus 7.

… ἡ συγγενεία ὄνομά ἐστι
… [8]) κατιόντας καὶ τοὺς ἐκ
… νεται ἐπὶ εὐγενῶν[9]) σκο-
… κόντας οὐκ ἴσασιν οἱ ἀρ-
… τέχθησαν; οὔτε τοὺς ἐκ
… οὐδὲ τοὺς ἐκ πλαγίου κέ-
… βάνονται· μόνην δὲ ἔχουσι
… τι τῶν συλληφθέντων καὶ
… ἐπειδή σοι ταῦτα προ-

… νται V. [3]) d. Vi. G.
… τῶν ὀντ. γ̄ ἢ καὶ ἐπ. β. προ-
… ἀπελευθέρων M. περὶ συγγε-
… δοχῆς ἀπ. G. F. [8]) d.
… λευθέρων Vi. G. [10]) κέ-
…
… Harm. 5, 3, 2 sq.

haberi aut simul cum iis uocari qui eundem optinent gradum, quotiens neque suus quidam heres extet, nec qui sui heredis locum optineat, neque adgnatus: hi enim potiores habebuntur in successione. Haec uero dicimus, exceptis fratre et sorore emancipatis. eiusmodi enim personae propter capitis deminutionem in successione detrimentum non patientur, set omnibus adgnatis III^{i} uel IIII^{i} uel ulterioris gradus habebuntur potiores, sicuti anastasiana iubet constitutio. itaque paullo anterius diximus »plerumque« propter emancipatos fratres: hi enim quamuis cognationis iura tantummodo antiquitus habuerint, praefata constitutione praeferuntur.

De successione libertorum. Titulus 7.

Haec antea perspecta habeas. cognatio nomen est generale, complectitur autem parentes, liberos et eos qui ex transuerso cognati sunt. set hae tres successionis species ad ingenuos tantum referuntur, in libertis uero adscendentes ueteres non nouerunt: quomodo enim cum in seruitute procreati sint? neque a latere cognatos, qui enim parentes non habet, ex transuerso cognatos habere nequit; ex illis enim ii suscipiuntur. solam autem habent liberorum cognationem, eorum nempe qui post manumissionem eis concepti ac nati sunt. cum haec perspecta habeas, en quod inde se-

ον. Διεξελθόντες τὴν τῶν
μεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν
θετος τελευτήσῃ, τίς ἐπὶ
ὶ μὲν ὕπεστιν αὐτῷ παῖς
ῆς τῶν súon οὗτος κλη-
ς, σκοπήσωμεν τίς καλεῖ-
εἰπεῖν· οὐ γὰρ ἔχει τοὺς
ἐν δουλείᾳ καὶ εἰκότως
ων γὰρ τούτοις ἐστὶν ἡ
adgnátos, ἐν τάξει ad-
ν· ἃ τοίνυν τὸν[4]) adgná-
ευτήσαντος, ταῦτα καὶ[7])
ρονομίας ἐκβάλλει. οὐκοῦν
, οὐ χώρα τῷ πάτρονι·
adgnáton οὐκ ἐᾷ κληρονο-
οὖν πάλαι, ὅσον ἀπὸ τοῦ
etériton καταλείπειν[11]) τὸν
διαθήκης μὴ ὑποκειμένης,
ῷ πάτρονι πάροδον ἐπὶ τὰ
μὲν, παιδὸς ὑποκειμένου,
[12]) ἦν·[13]) οὐδὲν γὰρ ἄτο-
δὲ καὶ θετὸς παῖς ἔχων
πάτρονος, ἀτόπημα μέγι-
αι αὐτὸν τῆς τοῦ ἀπελευ-
κώμενον παιδός. 1. Ὅθεν 1.
οἰκείας νομοθεσίας ἐθερά-
[15]) ἀπελεύθερον διατιθέ-
ν τῆς ἰδίας[16]) περιουσίας

i. R. de. V. F². [3]) προ-
[5]) d. Vi. R. [6]) δια-
. F². [8]) ὑπ. παιδ. L².
ποιεῖν Vi. R. [12]) d. L¹.
[14]) ἐλευθέρας V.: d. L⁶.

[illegible] nus, conue-
[illegible] si libertus
[illegible] ditatem? si
[illegible] nceptus, hic
[illegible] non extante,
[illegible] nis non est
[illegible] bet libertus,
[illegible] ue ex trans-
[illegible] est. cum
[illegible] n lex collo-
[illegible] e repellunt,
[illegible] itaque filio
[illegible] n testamenti
[illegible] patronum.
[illegible], liberto pa-
[illegible] et testamento
[illegible] o ad liberti
[illegible] s reiceretur,
[illegible] um naturae
[illegible] iura habens
[illegible] cum liberti
[illegible] us. 1. Qua
[illegible] hanc iuris
[illegible] tum facienti
[illegible] no esse re-

[illegible] ον τοῦ ἡμίσεως κατέλιπεν,
[illegible] las« κατὰ τῆς τοῦ ἀπελευ-
[illegible] μβανε τὸ ἐξαούγκιον. εἰ
[illegible] ερος θετὸν παῖδα καταλι-
[illegible] τὴν »contra tabulas« δια-
[illegible] γκιον. παῖδες δὲ φυσικοὶ
[illegible] ν τὸν πάτρονα οὐ μόνον
[illegible] ι δὲ καὶ υἱοὶ εἰς θέσιν δε-
[illegible] τότε, ἡνίκα εἰς μέρος ἐλά-
[illegible] ν· ἀπελεύθερος ὢν ἐγώ,
[illegible] ικὸν υἱόν, δέδωκα τοῦτον
[illegible] άφω αὐτὸν ἐν μέρει[7]) κλη-
[illegible] δὲ praetériton αὐτὸν κα-
[illegible] αἰτήσει κατὰ τῆς διαθήκης
[illegible]) υἱός μου ὁ ὑπεξούσιος
[illegible] ρονομοῦντες με γνώμη ἢ
[illegible] μὲν, ἡνίκα γράφω αὐτοὺς
[illegible] άθετος τελευτήσω[14]) ἢ καὶ
[illegible] καταλείψας,[16]) ὁ μὲν γὰρ
[illegible] tos[17]) διὰ τῆς »contra ta-
[illegible] ν, οὐ δίδωσι[19]) χώραν τῷ
[illegible][20]) οὐδέποτε δίδωσιν ὁ prae-
[illegible] αὶ μετὰ τὴν τοῦ praétoros
[illegible] πάτρονι, ὑπῆν ἔτι μέθοδος
[illegible] οὐδὲν[21]) κατελίμπανε[22]) τῷ
[illegible] οὔτε ὁ δωδεκάδελτος βοη-

[illegible] haec uerba d. Vi. R. 3) δυ-
[illegible] 5) uoc. »δὲ« omisi cum M.
[illegible] 8) κατ. αὐτ. L 6. 9) d.
[illegible] εἰ δὲ ὁ υἱ. μ. Vi. R. qui cj. »ὁ
[illegible] Vi. R. 12) ἐμὸς ins. V.
[illegible] 15) —ηται M. 16) —ψω L 6.
[illegible] ντες M. L 6. 19) —όασι
[illegible] M. 21) ἔτι ins. Vi. R.

linquendam: quod si nihil uel minus reliquisset, patrono contra liberti testamenti tabulas bonorum possessionem pollicebatur, per quam semissem caperet. filii autem naturales liberti, si extarent, patronum repellebant, nec solum quos in potestate haberet, set quos emancipasset uel adoptandos dedisset: qui uero in adoptionem dati fuerant, tum demum, cum in minimam saltem partem heredes scripti essent. ut ecce, cum ego libertus essem patronumque haberem et filium naturalem, hunc adoptandum dedi: si igitur testamento eum pro parte heredem instituerim, repelletur patronus: si uero eum praeterierim, iure patronus contra mei testamenti tabulas bonorum possessionem petet. filius autem meus qui in potestate est et is qui emancipatus est uoluntate uel lege mihi succedentes patrono potiores sunt: uoluntate quidem cum eos heredes scripserim, lege cum intestatus decesserim uel testamento facto eos praeterierim; alter enim quidem ipso iure destituit testamentum, alter uero emancipatus contra tabulas bonorum meorum possessionem accipit, neque patrono locum dat. bonorum enim possessionem contra tabulas nunquam praetor aduersus naturales filios pollicetur. set etiam post praetoris edictum quod adeo patrono fauebat, patebat liberto uia, qua impune nihil iuris patrono relinqueret: si enim naturalem filium haberet, neque XII tabularum lex

[illegible] ὴν φύσιν ἐρυθριῶν. 2. 2.
[illegible] νόμος ηὔξησε τὰ πατρο-
[illegible] ἀπελεύθερος ᾖ,[4]) (πλού-
[illegible] χιλιάδων sestertíων[5]) πε-
[illegible] ιάδων καταλείψῃ, ἢ[6]) ἀνα-
[illegible] ἐπὶ διαθήκῃ[8]) εἴτε ἀδιά-
[illegible] [10]) τελευτῆσαι τὸν πλού-
[illegible] ίαν ἔχοντα θυγατέρα ἐπὶ
[illegible] τῇ θυγατρὶ ὁ Ράpios[11])
[illegible] ῆς τοῦ τελευτήσαντος πε-
[illegible] ς· εἰ δὲ δύο υἱοὺς ἤγουν
[illegible] υς, εἰς τὸ τρίτον ὁ πά-
[illegible] ων, ὁ πάτρων ἐξεβάλλετο
[illegible] α μὲν τὸ παλαιόν· διάτα- 3.
[illegible] , ἣν διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι
[illegible] φροντίσας τῆς[12]) συντο-
[illegible] ἀπελεύθερος ἤγουν ἀπε-
[illegible] ntenaríων,[14]) τουτέστιν[15])
[illegible] ὸν νομισμάτων (οὕτω γὰρ
[illegible] ὸν χιλιάδων sestertíων[17])
[illegible] τε τὰ χιλία sestértia ἐν
[illegible] άτρονι διδόσθω[18]) εἰς τὸ
[illegible] εἰ γὰρ ἀδιάθετος τελευ-
[illegible] τηνικαῦτα ὁ πάτρων τὴν
[illegible] διαδοχήν.[19]) εἰ δὲ μεί-
[illegible] παισὶ τελευτήσῃ, κληρο-
[illegible] ἢ ἀπὸ[21]) τοῦ praetoríu[22])

[illegible] 3) Ῥάριος V. 4) d. M.
[illegible] 6) d. F. 7) —γοῦσα L6.
[illegible] Vi. R. 10) συμβῇ L1.
[illegible] 12) d. V. 13) ἦσαν Vi.
[illegible] οὐχ ins. M. 16) —ουσι V.
[illegible] 19) ita M. V.: cet. διακατοχήν.
[illegible] L1. F. 21) d. Vi. R.

2. patronum adiuuabat nec praetor naturam ueritus. 2. Set
postea lex Papia patronorum adauxit iura: constituit enim si
locupletior libertus esset (locupletem autem eum definiit, qui
sestertiorum centum millium patrimonium haberet) et pau-
ciores quam tres liberos relinqueret, uirilem partem patrono
deberi, siue is testamento facto siue intestato mortuus esset.
quare si contigisset locupletiorem libertum mori unum habens
filium uel unam filiam, testamentumque fecisset, filio filiaeue
lex Papia patronum adiciebat, ei partem dimidiam bonorum
defuncti concedens, perinde ac si nullus superesset filius: si
uero duos filios duasue filias heredes instituisset, in tertiam
partem patronus admittebatur: tribus autem extantibus, pa-
3. tronus multitudine filiorum repellebatur. 3. Haec uero olim
optinebant: lata est autem principis nostri constitutio, quam
ut omnibus liqueret, graece conscripsit, ualde breuitati
studens. in qua pracepit ut si quidem libertus uel liberta
minores centenariis sint, idest minus centum aureis habeant
substantiam (sic enim lege Papia centum millium sestertiorum
constitutam summam interpretatus est, ut pro M sestertiis
unus aureus computetur), nullus locus patrono detur in eorum
successionem, si testamentum extet. si uero intestatus de-
cesserit liberos non relinquens, tunc habeat patronus in uni-
uersum ex lege XII tabularum successionem. cum uero
maior centenario sit, si quidem liberos relinquat, qui heredes
uocentur iure ciuili, seu praetorio, cum emancipati sint, siue

εἴτε εἷς εἴτε πλείονές εἰσι
οῦ, εἰς ὁλόκληρον οὗτοι κλη-
παίδων τοῦ πάτρονος[3]) ἐκ-
ομίας.[4]) εἰ δὲ μείζων ὢν
υτήσῃ ἄπαις, εἰ μὲν ἀδιά-
σσα τὸ ὁλόκληρον λήψονται,
ίσῃ τὸν πάτρονα ἢ τὴν πα-
[8]) παῖδας exheredátus δὲ
ρα ἐστὶν ἢ τελευτήσασα ἢ
θυγατρὸς προτελευτησάσης,
τὸν υἱόν, ὁ δὲ τὸν ἀπὸ τῆς
(οἶδας γὰρ ὅτι ἐπὶ[11]) τού-
ἢ praeteritíων ἀντὶ exhere-
δυνηθῶσι οἱ τοιοῦτοι παῖδες
ύχην ἀνατρέψαι, τότε ἐκ τῆς
διατάξεως τοῖς πάτρωσι καὶ
contra tabulas« οὐ τὸ ἥμισυ
ς ἀποσπαθήσεται ἢ τὸ ἐλλεῖ-
τυχὸν γὰρ εἰς μίαν[14]) οὐγ-
ἐνεστήσατο· οὕτω δὲ λήψον-
τρίτον, ὥστε ληγάτα ἢ fidei-
σθαι αὐτοὺς[16]) καταβάλλειν[17])
ῖς παισὶ τοῦ ἀπελευθέρου ἢ
[18]) παρ' αὐτῶν καταλειφθέν,
ο. [τυχὸν[19]) exheredátois[20])
praeteritíων ἔοικε τῇ exhe-
ληρονόμοι, οὐδὲν ἐχρεωστεῖτο

L6. F. 3) —ένου V. L6.
ἢ L6. Vi. R. 6) ὁ ins. F.
6. 9) ἢ ins. M. 10) ἐκ
στιτουτίονι ins. L6.: βίβλῳ ἰνστι-
13) ita M. L1. L2. cet. ἡμ. β.
15) d. L1.: —τὸν M. L2. L6. Vi.
8) ἔχει L6. 19) γὰρ ins. M.

unus siue plures sint liberi cuiuscumque sexus uel gradus, in uniuersum hi uocabuntur, patrono patroniue liberis hac lege semotis. sin autem maior centenario libertus sine liberis decesserit, si quidem intestatus, patronus uel patrona bona cuncta accipient; sin autem testamentum fecerit patronum uero patronamue praeterierit, cum nullos liberos haberet uel habens eos exheredauerit, uel si liberta mortua sit uel libertus nepotes habens ex filia praemortua, atque praeterierint, illa nempe filium, hic uero ex praemortua filia nepotem (nosti enim ut in IIa. Institutione didicimus in his personis praeteritionem pro exheredatione accipi), nec potuerint eiusmodi liberi per querellam inofficiosi testamentum destituere, tunc ex diui imperatoris nostri constitutione non dimidiam partem, ut ante, set tertiam partem bonorum possessionem contra tabulas petentes consequentur, uel quod tertiae parti deest replebitur: forte enim in unciam unam, uel sextantem uel quadrantem institutio facta erat. ita autem contra tabulas tertiae partis bonorum possessionem accipient, ut ex ea neque legata neque fideicommissa praestare cogantur, non modo extraneis, set nec liberis quidem liberti libertaeue; sed quidquid forte ab eis relictum erit, coheres eo onerabitur. [quod uero de legatis liberis relictis diximus sic intellegere oportet, si exheredati sint uel praeteriti, ubi nempe praeteritio pro exheredatione accipitur; si enim heredes scripti essent, nihil patrono debe-

...αφῆναι κληρονόμον, ἐχρεω-
... πολλὰ δὲ[2]) καὶ ἕτερα θέ-
...εις[4]) πρὸς τὴν τοῦ προκει-
...α. ἐκέλευσε γὰρ τὸν πά-
...ς τούτων κατιόντας, οὐ μὴν
...πτου βαθμοῦ, πρὸς τὴν τῶν
...ν· ἐὰν οὖν τοῦ αὐτοῦ πά-
... δύο πατρόνων ἢ δύο[5]) πα-
...ῖδες, ὁ ἐγγύτερος ὢν τῷ
...ῆς ἀπελευθέρας κληθήσεται
...ελεύθερος[6]) ἢ ἀπελευθέρα
... πατρονίσσης οὐχ ὑπόντων·
...ν καὶ προέκγονος[9]), ὁ ἔκγο-
... δὲ,[10]) οὐ μὴν in stirpes ἢ
...νὸς πάτρονος ἦσαν δύο παῖ-
...ρισθήσεται ἡ κληρονομία. τὸ
...νῶν τοῦ πάτρονος ἢ τῆς πα-
...τερον πλεονεκτεῖν καί in ca-
... σχεδὸν γὰρ σύμφωνα τὰ τῆς
... ταῖς διαδοχαῖς ἡ λεχθεῖσα
... »Σχεδόν« δὲ εἶπον διὰ
...ν καὶ περαιτέρω τοῦ πέμπτου
...ονομίας, ἐπὶ δὲ τῶν[13]) ἀπελευ-
...ενῶν τοῦ πάτρονος καὶ τῆς
...ὶ τούτων τῶν ἀπελευθέρων 4.
...τῶν ῥωμαίων· οὐδὲ[16]) γάρ
... γὰρ μαθὼν[18]) ἐν τῇ πρώτῃ
...) τῶν latínων ἀνηρέθη δί-
...τεύοντο οὐδεμία ἐπ' αὐτῶν

... expungerem. [2]) d. L[2]. L[6].
... [5]) ὁ Vi. F[1]. R. [6]) ἀπ. ἐτ. F.
... ἀδιάθετος V. [10]) d. Vi. R.
... V. [13]) d. V. [14]) d. Vi. G.
... Vi. R. [17]) d. L[1]. L[2]. L[6].
... [19]) d. L[6]. [20]) d. V.

retur, uel si ipse institutus esset, liberis deberentur legata]. multosque alios casus praefata congregauit constitutio ad huiusmodi iuris dispositionem necessarios, iussit enim patronum et patronam liberosque eorum nec non qui ex transuerso latere ueniunt usque ad quintum gradum ad libertorum successionem peruenire. si ergo eiusdem patroni uel eiusdem patronae uel duorum patronorum uel duarum patronarum pluriumue liberi extent, proximior gradu ad liberti libertaeue bona uocabitur. ut ecce, mortuus est libertus libertaue sine liberis ac sine testamento, patrono patronaue non extantibus: extabant autem liberi, nepos forte ac pronepos; nepos uocabitur. atque in capita non uero in stirpes diuidetur hereditas. ut ecce, unius patroni duo erant filii, alterius tres: in quinque partes diuidetur hereditas. idem etiam in cognatis, qui a latere ueniunt, patroni patronaeue optinebit, ita ut proximior potior habeatur atque in capita diuidatur hereditas: paene enim consonantia ingenuitatis et libertinitatis iura in successionibus praefata constitutio esse iussit. »paene« autem propterea dixi, quod in ingenuis etiam ultra Vum. gradum successionis iura extenduntur, in libertinis uero usque
4. ad Vum. gradum cognatorum patroni et patronae. 4. Set haec de his libertinis hodie tractamus qui in ciuitatem romanam peruenerunt: non enim alii liberti sunt. nosti enim ex prima Institutione dediticiorum ac latinorum iura esse sublata: cum uero latini in ciuitate erant, nulla penitus eorum

νόμιμος ἐτρακταΐζετο διαδοχή· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἔζων ὡς ἐλεύθεροι[1]), ὅμως ἐτελεύτων ὡς οἰκέται συναπολλῦντες τῇ ψυχῇ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ[2]) ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν ἐκληρονομοῦντο τῶν οἰκείων τὰ bona αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ κληρονομίαν ἐπὶ οἰκετῶν δυνατὸν[3]) καλέσαι, ἀλλὰ[4]) iure peculii ἀπὸ τοῦ Iuníu[5]) νόμου ἐλάμβανον[6]) οἱ ἐλευθερωταὶ, καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τοῦ Iuníu[5]) νόμου[7]). μετὰ δὲ ταῦτα δόγμα γέγονε Largiánion[8]) τὸ κελεῦον ὥςτε τοὺς παῖδας τοῦ ἐλευθερωτοῦ μὴ γενομένους nominatim exheredátus τῶν ἐξωτικῶν κληρονόμων προτιμᾶσθαι περὶ τῶν τοῦ[9]) Latínu διαδοχὴν, οἷον· ἠλευθέρωσα ἐγὼ τὸν ἐμὸν[10]) οἰκέτην καὶ ἐποίησα Latînon· ἐτελεύτησα[11]) γράψας[12]) κληρονόμους [τοὺς[13])] παῖδας ἐμοὺς, ἔτι δὲ καὶ ἐξωτικούς. ἀπὸ μὲν τοῦ Iuníu, εἰ συνέβη τελευτῆσαι[14]) τὸν Latînon, οἱ παῖδες[15]) οἱ[16]) ἐμοὶ ἅμα τοῖς ἐξωτικοῖς μου κληρονόμοις εἰς τὰ bona παρεγίνοντο τοῦ Latínu, ἀπὸ δὲ τοῦ δόγματος τοῦ Largianíu[17]) οἱ παῖδες μόνοι[18]) διαδέχονται τὸν Latînon, ἐπειδὴ οὐ γεγόνασι nominatim exheredátoi. μετὰ δὲ τὸ Largiánion γέγονεν édicton Traianû τοῦ[19]) βασιλέως, ὅπερ ἐκέλευσεν, ἵνα ὁ Latînos[20]), ὃς ἄκοντος ἢ[21]) ἀγνοοῦντος τοῦ πάτρονος αἰτήσῃ ἑαυτῷ πολιτείαν ῥωμαϊκὴν καὶ ἐπιτύχῃ, ζῇ μὲν ὡς πολίτης ῥωμαῖος ὤν,[22]) καὶ πάντα πράττῃ τὰ τῶν Ῥωμαίων, τελευτήσῃ[23]) δὲ ὡς Latînos. ἀλλ' ἡ[24]) τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις τὰς τῶν τοιούτων αἱρέσεων ἐναλλαγὰς μισοῦσα, ὅτι ἔζη μὲν ὡς ῥωμαῖος, ἐτελεύτα[25]) δὲ ὡς latînos, καὶ ἑτέρας δὲ δυσχερείας ἐντεῦθεν ἀναφυομένας ἀνεῖλεν ἐξωθήσασα τῆς πολιτείας οὐ μόνον καὶ τοὺς Latínus καὶ τὸν Iúnion νόμον καὶ τὸ Largiánion

---

1) ἀπελεύθ. V. 2) ὡς οἰκέται καὶ L^1. M. καὶ ὡς οἰκετῶν Vi. R. F^2. οὐχ ins. R. 3) δυν. ἐπ. οἰκ. L^6. 4) d. L^1. L^2. V. 5) M.: Ἰουλίου V. L^6. 6) λαμβάνουσι L^6. 7) ἐλάμβανον ad. V. 8) ita scr. M. 9) d. V. 10) ἴδιον L^2. 11) δὲ ins. L^6. 12) καταλιπὼν L^6. 13) suppleui ex cj. Gauel. 14) —ᾶν Vi. R. 15) d. M. F. 16) d. V. 17) —άνου V. 18) —νον L^2. 19) d. V. 20) καὶ L^6. 21) καὶ L^6. 22) d. M. L^2. L^1. 2a. m. Vi. F^1. R. 23) —τᾷ V. 24) d. V. 25) —τησε V. L^6.

tractabatur successio. licet enim ut liberi uitam suam peragebant, simul uitam et libertatem amittebant ueluti serui, et quasi seruorum accipiebant patroni eorum bona: neque enim hereditas in seruis intellegi potest, set iure peculii capiebant manumissores bona eorum ex lege Iunia. haec quidem ex lege Iunia; postea autem S. C. Largianum factum est, quo est cautum, ut manumissoris liberi non nominatim exheredati extraneis heredibus potiores haberentur, quod ad latini liberti successionem. ut ecce, manu misi ego seruum meum latinumque feci: mortuus sum heredes instituens liberos meos et etiam extraneos. ex lege Iunia si latinum mori contigisset, liberi mei simul cum extraneis heredibus ad eius bona uocati essent: ex S. C. autem Largiano liberi mei tantummodo latino succedent, cum non sint nominatim exheredati. post S. C. Largianum diui Traiani edictum latum est, quod statuit, ut latinus, qui, inuito uel etiam ignorante patrono, ciuitatem sibi petierit et optinuerit, uiuat quidem tanquam ciuis romanus et omnino romanorum ciuium iure gaudeat, moriatur uero tanquam latinus. set imperatoris nostri constitutio eiusmodi condicionum uices odio habens, quod uiueret nempe ut romanus, moreretur autem ut latinus, aliasque difficultates inde ortas sustulit, non modo latinorum ius et Iuniam

ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ édicton[1]) Traianû,[2]) *ὥςτε πάντας ἀπελευθέρους ῥωμαίους*[3]) *εἶναι*[4]). *καὶ μετά τινος ἐπινοίας ἤγουν προςθήκης δι' ὧν τρόπων*[5]) *ἐγίνοντο πάλαι* latînoi[6]) *ἐλευθερούμενοι, διὰ τῶν αὐτῶν*[7]) *ἐπὶ τὴν ῥωμαϊκὴν ἄγει τοὺς οἰκέτας πολίτειαν.*[8])

De adsignatione libertorum.[9]) Titulus 8.

Εἰπόντες[10]) *περὶ τῶν ἀπελευθέρων εἴπωμεν ὡς ἐν τέλει καὶ*[11]) *περὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς γενομένης* adsignatíonos. *Οἶδας ὅτι οἱ παῖδες τοῦ πάτρονος, ἡνίκα τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, ἅμα καὶ ἐξ ἴσου ἐπὶ τὴν τοῦ πατρῴου ἀπελευθέρου παραγίνονται κληρονομίαν. γέγονε δὲ μετὰ ταῦτα δόγμα συγκλήτου τὸ λέγον ἐξεῖναι τῷ πάτρονι πολλοὺς ἔχοντι παῖδας ἑνὶ τούτων* adsignateûsai[12]) *τὸν ἀπελεύθερον. καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν τοῦ ἀπελευθέρου τελευτὴν οὗτος μόνος, ᾧ* adsignateúθῃ[13]), *ἕξει τὰ πατρονικὰ δίκαια, οὐδεμίαν ἐχόντων πάροδον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κλῆρον τῶν ἄλλων παίδων τοῦ πάτρονος, οἵτινες*[14]) *ἤμελλον ἅμα κληρονομεῖν μηδεμιᾶς*[15]) *γενομένης* adsignatíonos. *εἰ δὲ συμβῇ ἐκεῖνον τὸν παῖδα, ᾧ* adsignateúθῃ *ὁ ἀπελεύθερος, ἄπαιδα τελευτῆσαι, τότε οἱ ἄλλοι παῖδες τοῦ πάτρονος τὸ ἀρχαῖον ἀναλήψονται δίκαιον,*[16]) *καὶ αὐτοὶ τοῦτον διαδέξονται.* 1. *Οὐ μό-* 1.
νον δὲ[17]) *ἀπελεύθερον ἀλλὰ καὶ ἀπελευθέραν ἔξεστιν* adsignateúein [*καὶ οὐ μόνον υἱῷ ἢ ἐκγόνῳ ἀλλὰ καὶ θυγατρὶ ἢ ἐκγόνῃ.*

---

1) ïdicton M. 2) *τοῦ βασιλέως* ad. F. 3) *ῥωμ. ἀπ.* L^{2}. 4) *εἶναι ῥωμ.* Vi. F^{1}. R 5) *δὲ* ins. M. V. 6) *οἱ* ins. Vi. F. R. 7) *δι' αὐτῶν* L^{6}. 8) *οἱ οἰκέται πολῖται* V. 9) *περὶ προσκυρώσεως ἀπελευθέρων* [*—ου* M. L^{1}. L^{2}.] ad. libri ed. 10) *δὲ* ins. L^{1}. L^{2}. 11) d. V. F. 12) *ἤτοι προσκυρῶσαι* omisi tanquam glossema. 13) *ὁ ἀδσιγνατευθείς* Vi. R. *—ευθῇ* F.: scripsi ad fidem M. 14) *ὅσοι* Vi. R. 15) *μιᾶς* Vi. 16) *δίκ. ἀναλ.* L^{6}. 17) d. V.

legem et Largianum S. C., set etiam Traiani edictum abrogans, ut omnes liberti romani ciues sint, et quadam cum inuentione seu adiectione iisdem modis quibus olim manumissi latini fiebant, eos ad romanam perduxit ciuitatem.

De adsignatione libertorum. Titulus 8.

Cum de libertinis dixerimus, in summa dicendum est de in eis facta adsignatione. nosti enim patroni liberos, cum eundem optineant gradum, simul et ex aequis partibus paterni liberti adire hereditatem. censuit autem postea senatus, ut patrono plures liberos habenti liceret uni ex his libertum adsignare. et deinceps post liberti mortem is solus, cui adsignatus est, patronatus iura habebit, nihil iuris ad liberti bona ceteris liberis patroni habentibus, qui, nulla adsignatione interueniente, pariter admitterentur. si uero contingat illum, cui libertus est adsignatus, sine liberis mori, tunc ceteri liberi
1. patroni pristinum ius recipient, et liberto succedent. 1. Non tantum libertum set etiam libertam et non tantum filio nepotiue, set etiam filiae neptique adsignare permittitur.

2. *Ἔξεστιν* adsignateúein[1])] *τῷ πάτρονι τῷ ἔχοντι δύο ἢ καὶ* 2.
πλείονας παῖδας in potestate· emancipát*ῳ*[2]) *γὰρ*[3]) adsigna-
teúein *οὐ δυνατόν. τί οὖν ὅτι τὸν ἀπελεύθερον ἠ*dsignateusé
τις[4]) *τὸν οἰκεῖον*[5]) *τῷ ὑπεξουσίῳ παιδὶ, εἶτα ἐπιζήσας* eman-
cípaton *ἐποίησε τὸν παῖδα; ζητῶμεν εἰ ἐξασθενεῖ ἡ* adsigna-
tíωn. *καὶ ἤρεσεν* Iulian*ῷ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν ἐξα-
σθενεῖν αὐτήν.* 3. *Δυνατὸν δὲ* adsignateúein *οὐ μόνον ἐν δια-* 3.
θήκῃ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου. οὐκ ἔστι δὲ[6]) *ἐπὶ τούτῳ ἐπι-
νενοημένα ῥήματα τυπικά. γέγονε δὲ τὸ περὶ τῆς* adsignatío-
nos *διαλεγόμενον δόγμα ἐπὶ τῆς* Claudíu[7]) *βασιλείας ἐπὶ*
Suíllu[8]) Rúfu[9]) *καὶ* Hostoríu[10]) Scapulâ[11]) *τῶν ὑπάτων.*

De bonorum possessionibus.[12]) Titulus 9.

Ὥςπερ ὁ δωδεκάδελτος ἐπενόησε τὴν ἐκ διαθήκης[13]) *ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν, καὶ ποτὲ μὲν ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ τοὺς καλουμένους, ὁποῖοί εἰσιν οἱ* necessárioi, *ποτὲ δὲ* aditeúein, *ὁποῖοί εἰσιν οἱ παρὰ τούτους, οὕτω καὶ ὁ* praétωr *ἐπενόησε τὰς διακατοχὰς, δι' ὧν ποτὲ μὲν διορθοῦται τὸ πολιτικὸν ποτὲ δὲ ἐναντιοῦται.*[14]) *οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, καθὰ εἴρηται (τοῦ γὰρ πολιτικοῦ τοὺς* capite deminútus *καὶ τοὺς ἐκ τούτων οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ θηλυγονίας ἀγνοοῦντος, αὐτὸς τρίτην ἐπινοήσας*[15]) *τάξιν*[16]) *δέδωκεν αὐτοῖς τὴν* »unde cognati« *δια-*

---

1) haec suppleui ad latinas Institutiones: non plane aliter iam conatus fuerat R. hanc lacunam explere. 2) *—τοις* L6. 3) d. L6. 4) *ἀδσιγνατεύσας* Vi. R. 5) *δοῦλον* ins. Vi. R. 6) *ἐστὶ δὲ* L1. L2. L6. Par. *οὐ μέν ἐστιν* cet. 7) ita M. 8) Cuillu M. *Κουΐλλου* L1. L2. V. *Σουϊλλίου* R. 9) d. V. Ruffu F. 10) Bostoriu M.: *νοστορίου* V.: *νοστορίου* L2. *νοβστορίου* L1. 11) sic M. *καπούλλα* L1. 12) *περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν κληρονομίας* [*διακατοχῆς* F.] M. V. L1. L2. L6. *περὶ τῆς πραιτωρίας διαδοχῆς* Vi. R. 13) de. cod. unus Par. 14) haec de. L1. L2. L6. 15) *—σε* V. 16) *καὶ* ad. V.

2. 2. Datur adsignandi facultas patrono, qui duos pluresue liberos
in potestate habeat: emancipato autem adsignari nequit. quid
ergo est si quis cum libertum filio suo in potestate adsigna-
uerit, postea uiuus filium emancipet? quaeramus num eua-
nescat adsignatio. et placuit Iuliano et aliis plerisque pru-
3. dentibus euanescere. 3. Potest adsignari non modo in testa-
mento set etiam ab intestato, nec sunt ad hoc sollemnia uerba
constituta. factum est autem senatus consultum de adsignatione
diui Claudii temporibus, Suillo Rufo et Hostorio Scapula con-
sulibus.

De bonorum possessionibus. Titulus 9.

Sicut lex XII tabularum successionem ex testamento atque ab intestato introduxit, atque modo ipso iure fieri heredes eos qui uocantur iubet, ueluti necessarios, modo uero adire, ueluti ceteros, ita et praetor bonorum possessiones introduxit, per quas modo corrigit ius ciuile, modo etiam impugnat. nec tantum in iis successionibus, ut dictum est, quae ab intestato deferuntur (cum enim iure ciuili capite deminuti et qui ab ipsis descendunt, necnon per feminini sexus coniunctae personae reicerentur, tertium excogitans ordinem

κατοχὴν), ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν διαθήκαις[1]) *τὸ πταῖσμα διορθοῦται*[2]) *τοῦ δωδεκαδέλτου. ἐὰν γάρ τις τελευτῶν ἀλλότριον* postûmon *γράψῃ κληρονόμον* (*οἶδας δὲ τίς ἐστιν ἀλλότριος* postûmos, *τουτέστιν ὁ μὴ τικτόμενός μοι* sûos[3]), *τεχθεὶς ὁ τοιοῦτος* postûmos[4]), *ὅσον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ*, aditeúein *οὐκ ἠδύνατο, διέβαλλε γὰρ τὴν τοιαύτην ἔνστασιν τὸ πολιτικὸν, ὁ δὲ* praétωr *τὴν* »secundum tabulas« *αὐτῷ χορηγεῖ διακατοχὴν καὶ* bonorum posséssora[5]) *αὐτὸν ἀποτελεῖ. ἀλλὰ*[6]) *διάταξις τοῦ θειοτάτου ἡμῶν*[7]) *βασιλέως τὸν τοιοῦτον*[8]) postûmon *ὀρθῶς βούλεται γράφεσθαι κληρονόμον ὡσανεὶ καὶ τῷ πολιτικῷ ἐγνωσμένον. ἔστι δὲ ὅτι ὁ* praétωr *οὐ διορθοῦται μὲν, ἐναντιοῦται δὲ τῷ πολιτικῷ, οἷον, ὡς εἰρήκαμεν, ἐὰν ὁ ἀπελεύθερος τὸν πάτρονα* praetériton *καταλείψῃ· ὁ μὲν δωδεκάδελτος οὐκ ἐδίδου τῷ πάτρονι πάροδον ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου ποιήσει διαθήκης νικωμένῳ, ὁ δὲ* praétωr *ἐπενόησε τὴν* »contra tabulas«. *ἰδοὺ*[9]) *ἐνταῦθα ἄντικρυς μάχεται.* 1. *Οὐκ* 1.
ἔστι δὲ δυσχερὴς οὐδὲ φιλόνεικος ὁ praétωr· *ἡνίκα γὰρ*[10]) *ἴδῃ*[11]) *τὸ πολιτικὸν εὐδοκιμοῦν, τότε οὐδὲ ἐπὶ διορθώσει οὐδὲ ἐναντιώσει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ βεβαιώσει τίθησι τὴν ἰδίαν*[12]) *νομοθεσίαν. ἐὰν γάρ τις ὀρθῶς γενομένης διαθήκης γραφῇ κληρονόμος, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ*[13]) *δύναται* aditeúein, *ἀλλὰ καὶ ὁ* praétωr *δίδωσιν αὐτῷ τὴν* »secundum tabulas« *διακατοχήν, καὶ τὸ μὲν*[14]) »heredem« *αὐτὸν ἀποτελεῖ, ὁ*[15]) *δὲ* »bonorum possésssora«.[16]) *καὶ ἐξ ἀδιαθέτου δὲ*[17]) *συναινεῖ, τοὺς γὰρ* súus *κληρονόμους καὶ τοὺς* adgnátus[18]) *καλεῖ τὸ πολιτικὸν καὶ τοὺς μὲν ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ, τοὺς*

---

1) —*κῃ* L 6. 2) *διωρθοῦτο* ante F.: *τοῦ* ad. ex M. V. 3) *ὁ τικτόμενός μοι γίνεται σοῦος* F 2. *ὁ μὴ γενόμενος σοῦος* L 2. 4) d. Vi. R. 5) possessorem Vi. R. 6) *δὲ* ins. Vi. R. 7) *τοῦ ἡμετέρου* Vi. R. 8) *ὀρθὸν* ad. M. 9) *οὐκοῦν* Vi. R. 10) *δὲ* L 6. 11) *οἶδε* Vi. R. *ᾔδει* V. 12) *τὴν ἰδ. τίθ.* L 6. *οἰκείαν* V. 13) *τῆς πολ . . ῆς* V. 14) *κατὰ νόμον* ins. Vi. R. 15) *τὸ* F. cum libris. 16) possessorem R. 17) d. L 6. Vi. R. 17) *κληρονόμους* ad. L 6.

»unde cognati«, bonorum tribuit iisdem possessionem), set etiam in testamentis legis XII tabularum error emendatur. si enim quis moriens alienum postumum heredem instituisset (nosti autem quis alienus sit postumus: qui nempe suus heres mihi non gignitur), et is natus esset, quod ad ius ciuile adire hereditatem nequibat, respuebat enim eiusmodi institutionem ius ciuile; praetor tamen secundum tabulas bonorum possessionem ei concedebat, bonorumque possessorem eum constituebat. set ex sacratissimi Principis nostri constitutione eiusmodi postumus recte heres instituitur, tanquam iuri etiam ciuili notus. aliquando tamen praetor non modo corrigit set etiam impugnat ius ciuile, ueluti, ut iam diximus, si patronum praeterierit in testamento libertus. lex enim XII tabularum patrono ad liberti bona aditum non dabat, utpote testamenti factione repulso: praetor autem contra tabulas bonorum possessionem excogitauit. ecce hic aduersus tendit.

1. 1. Non est autem difficilis neque contentiosus praetor: quando enim uident ius ciuile comprobari, tunc neque emendandi neque impugnandi, set potius confirmandi iuris ciuilis gratia edictum suum proponit. si quis enim, recte facto testamento, heres institutus sit, non tantum iure ciuili hereditatem adire potest, set etiam bonorum possessionem secundum tabulas praetor ei pollicetur. atque illo quidem modo heres, hoc autem bonorum possessor constituitur. item ab intestato quoque concordat: ius enim ciuile suos heredes adgnatosque uocat, illique ut heredes existant, hi uero ut adeant efficit: prae-

δὲ aditeúein· *ὁ δὲ* praétωr *συντρέχων τῷ πολιτικῷ, τοῖς μὲν δίδωσι τὴν* »unde liberi«, *τοῖς δὲ δίδωσι*[1]) *τὴν* »unde legitimi«. *κἂν τὰ μάλιστα δὲ μὴ αἰτήσωσι*[2]) *διακατοχὴν, οὐδὲν ἧττον* heredes *εἰσὶν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ. ὥςτε οὖν ὁ* praétωr *ἢ διορθοῦται ἢ ἐναντιοῦται ἢ συναινεῖ· διορθοῦται*[3]), *ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξωτικοῦ* postúmu, *ἐναντιοῦται*[4]), *ὡς ἐπὶ τοῦ* praeterítu[5]) *πάτρονος, καὶ*[6]) *συναινεῖ, ὡς ἐπὶ τῶν* scríptωn *κληρονόμων καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων*[7]) *ἀπὸ πρώτης ἢ δευτέρας τάξεως.* 2. *Οὓς δὲ ὁ* praétωr *μόνος καλεῖ ἐπὶ τὴν δια-* 2. *δοχὴν,*[7]) *οὐκέτι δὲ τὸ πολιτικὸν* heredes *μὲν*[9]) *αὐτῷ τῷ*[10]) *νόμῳ οὐκ ἀποτελεῖ, (τὸ γὰρ τοῦ κληρονόμου ὄνομα ὁ* praétωr *οὐδενὶ περιποιεῖ) ἀλλ' ὁ*[11]) *νόμος ἤγουν ὁ τοῦ νόμου τάξιν ἐπέχων,*[12]) *οἷον δόγμα συγκλήτου ἢ διάταξις βασιλέως· δόγμα συγκλήτου ὡς ἐπὶ τοῦ* Tertullianíu *καὶ* Orfitianíu,[13]) *διάταξις δὲ*[14]) *ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως*[15]) *ἡ*[16]) *τὸν παῖδα τῆς ἀδελφῆς συναριθμήσασα τοῖς* legitímois. *ὁ* praétωr *οὖν κληρονόμον*[17]) *οὐ ποιεῖ, διδοὺς δὲ διακατοχὴν ἐν τάξει κληρονόμου αὐτὸν καθίστησι καὶ ἀποτελεῖ* bonorum posséssora, *ὥςτε αὐτὸν πλαστικῶς*[18]) *καὶ ἐνάγειν καὶ ἐνάγεσθαι. οὐ μόνον δὲ τὰς εἰρημένας διακατοχὰς τὴν* »unde liberi« *καὶ τὴν* »unde legitimi« *καὶ τὴν* »unde cognati« *ὁ* praétωr *ἐπινόησεν,*[19]) *ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πλείστας ἕνα τοῦτον ἔχων σκόπον,*[20]) *ἵνα μή τις ἀδιάδοχος τελευτήσῃ, καὶ γὰρ καὶ*[21]) *στενωτάτοις ὅροις τὸ δίκαιον τῆς διαδοχῆς ἐκ τοῦ δωδεκαδέλτου περικεκλεισμένον ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου ὁρμώμενος ὁ* praétωr *ἐπλάτυνεν.* 3. *Τῶν δὲ*[22]) *διακατοχῶν αἱ μέν εἰσιν* 3. *ἐκ διαθήκης, αἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου. καὶ ἐκ διαθήκης μέν εἰσι δύο αὗται, πρώτη*[23]) [*μὲν*[24])] *ἡ* »contra tabulas«, *ἣν*

---

1) d. L^6. 2) *τὴν* ins. Vi. F. R. 3) *μὲν* ins. L^6. V. Vi. F. R. 4) *δὲ* ins. L^6. Vi. R. 5) *πραιτωρίον* V. 6) d. L^1. L^2. 7) *κληρονόμων* V. 8) *διακατοχ.* V. L^6. 9) d. L^6. 10) d. Vi. 11) *ἢ* L^6. 12) *ὑπέχ.* Vi. 13) *καὶ* ins. L^6. 14) d. Vi. R. 15) *διάταξις* ad. V. 16) scripsi pro »*τῆς . . . σάσης*« M. 17) *συγκληρον.* M. V. L^2. L^6. 18) *πλαγιαστικῶς* L^6. Vi. F. R. 19) *ἐπ. ὁ πρ.* L^6. 20) *σκ. ἔχ.* Vi. R. 21) d. L^6. Vi. R. 22) d. F^1. 23) d. Vi. R. 24) addidi.

tor autem ius ciuile confirmans illis quidem »unde liberi«, his uero »unde legitimi« bonorum pollicetur possessionem. et licet bonorum possessionem non petant, iure ciuili nihilominus heredes fiunt. itaque praetor uel emendat uel impugnat uel confirmat ius ciuile: emendat, sicuti in postumo alieno; impugnat, sicuti in praeterito patrono; confirmat, sicuti in scriptis heredibus atque in his quae ab intestato ex primo
2. secundoue ordine uocantur. 2. Quos autem praetor tantum uocat ad hereditatem, non etiam ius ciuile, heredes ipso iure non efficit, (heredis enim nomen praetor nemini tribuere potest), set lex tantum uel quod legis locum optinet, ueluti senatus consultum uel constitutio principis: senatus consultum ueluti Tertullianum et Orfitianum; constitutio ueluti illa principis nostri, quae sororis filios inter legitimos enumerat. praetor igitur heredem non facit, sed cum bonorum possessionem alicui det, loco heredis eum constituit atque bonorum efficit possessorem, ita ut agere et conueniri possit. nec tantum praefatas bonorum possessiones »unde liberi« et »unde legitimi« et »unde cognati« praetor excogitauit, set etiam alias plerasque eo potissimum spectans, ne quis sine successore moreretur; angustissimis enim finibus successionis ius ex XII tabularum lege constitutum ex bono et aequo praetor
3. dilatauit. 3. Bonorum possessiones tum ex testamento tum ab intestato dantur. sunt autem bonorum possessiones ex testamento quidem hae. prima, quam praeteritis liberis contra tabulas praetor pollicetur: secunda; quam omnibus iure scriptis

ἐπαγγέλλεται τοῖς praeterítois παισὶ, δευτέρα δὲ[1]) ἡ »secundum tabulas«, ἣν χορηγεῖ πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον[2]) γραφεῖσι κληρονόμοις. ἐπινοήσας δὲ[3]) πρώτας[4]) τὰς ἀπὸ διαθήκης, μετῆλθεν ἐπὶ τὰς[5]) ἐξ ἀδιαθέτου καὶ κατὰ πρώτην τάξιν τοῖς súois κληρονόμοις καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ[5]) συναριθμουμένοις[6]) súois,[7]) λέγω δὲ τοῖς emancipátois, δέδωκε διακατοχὴν[8]) ἥτις λέγεται »unde liberi«. δευτέραν ἐξ ἀδιαθέτου τοῖς ἀπὸ νόμου καλουμένοις ἐπὶ τὸν κλῆρον τοῦ τελευτήσαντος δέδωκε τὴν »unde legitimi«, οἷον adgnátois[9]) καὶ πάτρονι καὶ τοῖς τούτου παισὶν ἐρχομένοις ἐπὶ τὰ[10]) τοῦ ἀπελευθέρου ἢ[11]) τῆς ἀπελευθέρας καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Tertullianíu ἢ Orfitianíu ἢ[12]) καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων ἔχουσι τὰ ἐξ ἀδιαθέτου. Τρίτην τὴν »unde decem personae«, ἐξ ἧς τοῦ ἐξωτικοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς ἐλευθέρας κεφαλῆς δέκα πρόσωπα προετίμησε συγγενῶν ἀνιόντων[13]) κατιόντων καὶ[14]) ἐκ πλαγίου μέχρι δευτέρου βαθμοῦ. τί δὲ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, εἰ καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἐν πολιτείᾳ. εἰ συνέβη με τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιοῦντα[15]) emancípaton δοῦναί σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον mancípion[16]) καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ σὺ ἠλευθέρωσας αὐτὸν καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησας, διὰ τὴν δόσιν τῆς ἐλευθερίας ἐκέκτησο[17]) ἐπ' αὐτῷ legítima δίκαια μιμούμενα [τὰ] πατρονικὰ[18]). καὶ εἰ συνέβη τοῦτον τὸν[19]) ἐλευθερωθέντα ἀδιάθετον τελευτῆσαι, σὺ πάντων προετίμω[20]) τῶν αὐτοῦ συγγενῶν ὡς[21]) ἔχων, ὡς εἴρηται, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τὰ legítima δίκαια τῶν ἄλλων τῶν[22]) ὄντων αὐτῷ cognátωn, δι' ἣν ὑπέστη capitis deminutíona. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον ἦν διὰ μόνην ψιλὴν ἐλευθερίαν σε προτιμᾶσθαι

1) d. L^6. 2) —μους L^6. 3) d. V. 4) πρῶτον V. 5) τὰ M. 6) σὺν αὐτοῖς Vi. R. ὑπ' αὐτοῖς L^6. 7) τοῖς ad. L^6. 8) d. Vi. R. 9) —τέχειν V. 10) —τῳ L^6. 11) πράγματα ins. Vi. R. 12) τὰ ins. V. Vi. R. 13) d. Vi. R. 14) καὶ ad. V. 15) d. L^1. L^2. L^6. 16) —ιῆσαι V. 17) ἐμαγκίπιον L^2. 18) ita L^1.: ἐκ τῶν ἐπ' αὐτ. M. L^2. L^6. εἶχες cet. 19) ita M.: articulum ipse suppleui. cet. μιμούμενος [τὸν V. L^6.] πάτρονα. 20) addidi ex L^1. L^2. V. L^6. 21) προστιμήθης L^6. Vi. F. R. 22) add. ex L^2. 23) d. L^6. Vi. R.

Druck von J. Dräger's Buchdruckerei (C. Feicht) in Berlin.

VM

IS

ECESSORI

RIPTORVM

SIONE LATINA

LINGENTHAL.

LVS SECVNDVS.

SOCIOS.

MEDIOLANI ET PISIS.

heredibus concedit. et cum hasce priores ex testamento excogitasset, ad eas, quae ab intestato competunt transitum fecit. et primo loco suis heredibus et his, qui ex suo edicto suis heredibus connumerantur, idest liberis emancipatis, bonorum possessionem dedit, quae »unde liberi« dicitur. secundam iis qui lege ad hereditatem defuncti ab intestato uocantur bonorum possessionem »unde legitimi« dedit, ueluti adgnatis, patrono eiusdemque liberis in bona liberti libertaeque, hisque, qui ex Tertulliano Orfitianoue senatus consultis uel ex constitutionibus successionis iura ab intestato habent. tertiam bonorum possessionem »unde decem personae« constituit, qua decem personas extraneo manumissori liberi capitis anteponebat, parentes liberos atque a latere cognatos usque ad II^{um} gradum. quomodo autem haec se habeant dicere oportet, quamuis non amplius usurpentur. Si cum filium meum emanciparem, eum tibi in primum alterum tertiumque mancipium dedissem, tuque eum manumisisses atque sui iuris effecisses, propter libertatis dationem legitima quodammodo patronatus iura in eo habebas; et si hunc emancipatum intestatum mori contigisset, tu omnibus eius cognatis potior habebaris, cum, ut dictum est, per manumissionem legitima ceterorum cognatorum eius adeptus esses iura, propter capitis deminutionem, quam passus fuerat. set cum absurdum esset te per solam libertatis dationem omnibus eius cog-

πάντων τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, διὰ τοῦτο ὁ praétωr ἐκάλεσε δέκα πρόσωπα τὰ ὀφείλοντά σου προτιμᾶσθαι περὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχήν[1]), υἱὸν θυγατέρα ἔκγονον ἐκγόνην εἴτε ἀπὸ υἱοῦ εἴτε ἀπὸ θυγατρὸς ἀδελφὸν ἀδελφήν. Τούτους οὖν προετίμησεν τοῦ ἐξωτικοῦ manumissoros διδοὺς αὐτοῖς τὴν »unde decem p|ersonae« διακατοχήν· ἐκ γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἰτούντων ἔσχεν ἡ διακατοχὴ τὴν[2]) προσηγορίαν. Τετάρτην τὴν »unde cognati.« Πέμπτην ἐπηγγείλατο τὴν »tum quam ex familia«.[3]) Χώρα δὲ ταύτῃ[4]) ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἀπελεύθερος ἐτελεύτησεν ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, πάτρονος μὴ ὑπόντος· οἱ adgnátoi τοῦ πάτρονος ἔρχονται ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου[5]) ἀπὸ διακατοχῆς[6]) τῆς λεγομένης[7]) »tum quam ex familia.«[8]) Ἕκτην ἐπενόησεν ἣν[9]) καὶ τῷ πάτρονι καὶ τῇ πατρονίσσῃ δέδωκε καὶ ἀνιοῦσιν αὐτῶν καὶ κατιοῦσιν, ἣν ὠνόμασεν »unde liberi patroni patronaeque[10]) et parentes eorum«.[11]) Ἐὰν γὰρ ἀπελεύθερος τελευτήσῃ, εἶτα οἱ πάτρονες καὶ[12]) πατρονίσσαι ἤγουν οἱ παῖδες αὐτῶν μὴ θελήσωσιν ἐλθεῖν ἀπὸ τῆς »unde legitimi«, ἀλλ' ὁ χρόνος παρέλθῃ τῆς διακατοχῆς (ἑκάστῃ γὰρ διακατοχὴ ῥητῷ περιέκλειστα χρόνῳ ὡς προϊόντες μαθησόμεθα), μήτε δὲ αἰτήσωσι τὴν »tum quam ex familia«, δύνανται ἀπὸ τῆς παρούσης διακατοχῆς παραγίνεσθαι ἢ αὐτοὶ οἱ πάτρονες ἢ αὐτῶν μὴ ὑπόντων οἱ παῖδες αὐτῶν ἤγουν οἱ γονεῖς τῶν πατρόνων καὶ τῶν πατρονισσῶν. Ἐν ἑβδόμῃ τάξει ἐφεῦρε τὴν »unde uir et uxor«.[13]) Ἐὰν γάρ[14]) τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς ὑπόντος συγγενοῦς, ἤγουν γυνὴ ἀδιάθετος τελευτήσῃ οὐκ ἔχουσά τινα τὸν δυνάμε-

---

1) *διακατοχ.* V. 2) d M. m 1ª. 3) ita M. L1. L2. *τὴν κουαμαξ. φ.* et infr. *τούνδον ἅμαξ φ.* V. *τουμ. κουαμ ἐξ φ.* P. L6., qui ad. '*ἤτοι ὡσανεὶ ἐκ φαμιλίας*': tumquam [tumquam, *του*mquam: cod. 1366 'tanquam', set ex correctione: fuit, ut uidetur, tumquam] habent cod. par: tum quem F.: tanquam Vi. R 4) *αὐτῇ* L1. L2. 5) *τὰ τοῦ ἀπελ. πρ.* L6. 6) *ἐπὶ διακ . . ῇ* V. 7) *εἰρημένης* Vi. R. 8) *ἤγ. ὡσανεὶ ἐκ φαμ.* L6. Vi. R.ª) 9) d. M. 10) et patr. Vi. R. 11) *ἤγουν παῖδες τοῦ πάτρονος καὶ τῆς πατρονίσσης καὶ οἱ ἀνιόντες αὐτῶν* L6. Vi. R. 12) *αἱ* inf. L6. Vi. R. 13) *ἤγουν τὴν ἀδιάδοχον διαδοχήν* L6. 14) d. L6.

a) Graeca igitur in seriore recensione primum addita sunt. perperam de hoc Thi loco iudicauit Lenelius Edictum. p. 285. — Cfr. ceterum Indicem Stephani qui in Bas. schol. *k* V 226 sq. [F] continetur.

natis anteferri, ideo praetor decem personas, quae tibi potiores habendae essent in successione ab intestato, uocauit, scilicet filium filiam nepotem neptem tam ex filio quam ex filia, patrem matrem auum auiam tam paternos quam maternos, fratrem sororem. hos igitur extraneo praetulit manumissori »unde decem personae« bonorum possessionem pollicitus: ex numero enim eorum qui petere possunt adepta est nomen possessio. quartam »unde cognati«: quintam »tum quam ex familia« est pollicitus. locus est huic in huiusmodi casu. libertus quidam mortuus est sine liberis, intestatus, patrono non extante. adgnati patroni ad liberti bona uenient ex dicta bonorum possessionem »tum quam ex familia«. sextam excogitauit, patronoque et patrona dedit, et adscendentibus et descendentibus eorum, quam uocauit: »unde liberi patroni patronaeque et parentes eorum«. si enim mortuus libertus sit, ac deinceps patroni patronaeque uel liberi eorum petere uoluerint possessionem unde legitimi, spatiumve temporis petendae possessionis praeterierit (unaquaeque enim bonorum possessio certo terminatur tempore, ut inferius admonendi sumus), neque petierint bonorum possessionem »tum quam ex familia«, possunt ex praesenti possessione succedere aut ipsi patroni, aut, ipsis non exstantibus, liberi eorum uel parentes patronorum patronarumque. septimo loco inuenit bonorum possessionem »unde uir et uxor«. si enim quis moriatur intestatus, nullo relicto cognato, uel mulier intestata moriatur, neminem relinquens qui ex superioribus bonorum possessionibus possit uo-

νου[1]) κληθῆναι ἐκ τῶν προλαβουσῶν διακατοχῶν, τῇ παρούσῃ διακατοχῇ γίνεται χώρα καὶ ὁ ἀνὴρ τὰ τῆς γυναικὸς καὶ ἡ γυνὴ τὰ τοῦ ἀνδρὸς διαδέχεται. Ὄγδοον τόπον ἐπέχει[2]) ἐν ταῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἤ[3]) »unde cognati manumissoris«[4])· ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ μηδενὸς παντελῶς[5]) ὑπόντος[6]) μηδὲ[7]) πάτρονος μηδὲ παίδων τοῦ πάτρονος μηδὲ adgnátων, οἱ cognátoi τοῦ πάτρονος τὴν παροῦσαν αἰτήσουσι[8]) διακατοχήν. 4. Ταύτας μὲν οὖν[9]) 4.
ὁ praétωr ἐπενόησε τὰς διακατοχάς· δύο ἐκ διαθήκης,[10]) ὀκτὼ ἐξ ἀδιαθέτου· ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐδὲν ἀπολυπραγμόνητον καταλιπὼν τὰ διορθώσεως δεόμενα ἐπὶ τὸ καλλίον μετήγαγε[11])· τὴν »contra tabulas« καὶ [τὴν[12])] »secundum tabulas«, οἷα οὔσας ἀναγκαίας, εἴασεν ἐπὶ σχήματος καὶ ἐξ ἀδιαθέτου τὴν »unde liberi« καὶ τὴν »unde legitimi.« Τὴν δὲ τρίτην μὲν οὖσαν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου πέμπτην δὲ ὅσον καὶ[13]) πρὸς τὰς ἐκ διαθήκης τουτέστι[14]) τὴν[15]) »unde decem personae« τοῦ τῶν διακατοχῶν ἐξώθησεν ἀριθμοῦ συντόμῳ λόγῳ περιττὴν αὐτὴν ἀποφήνας. Ὁπότε γὰρ[16]) ἡ εἰρημένη διακατοχὴ δέκα συγγενῶν πρόσωπα, καθὰ εἴρηται, τοῦ ἐξωτικοῦ προετίμα[17]) manumíssoros, ἡ δὲ[18]) διάταξις τοῦ ἡμετέρου[19]) βασιλέως, ἣν περὶ τῶν emancipatiónων ἀντέγραψε, πᾶσι πατράσι[20]) καὶ manumíssorsi ἐν προλήψει δέδωκε τὸ contracta fiducia ἐλευθεροῦν, ὥςτε σιωπηρῶς αὐτὴν τὴν emancipatíona τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῇ, εἰκότως ηὑρίσκετο[21]) περιττὴ ἡ προλεχθεῖσα διακατοχή, μηκέτι ἐξωτικοῦ γενομένου manumíssoros. Περιαρεθείσης τοίνυν τῆς »unde decem personae«, ἥτις ἦν πέμπτη, τὴν ἕκτην πάλαι διακατοχὴν οὖσαν τουτέστι τὴν »unde cognati« πέμπτην ἐποίησεν. 5. Τὴν δὲ ἑβδόμην οὖσαν λεγομένην δὲ 5.
»tum quam ex familia« καὶ ὀγδόην τὴν[22]) »unde liberi

1) τῶν δυν . . ων L⁶. 2) ἄγει L². 3) addidi ex M. V.: iam cj. R. 4) —ωρος F.: ἤγουν κατὰ θηλυγονίαν συγγενεῖς τοῦ ἐλευθερωτοῦ ad Vi. R. 5) d. L⁶. 6) ὑπ. παντ. V 7) μὴ Vi. R. μήτε F. 8) M. [αἰτήσωσι]: cet. αἰτοῦσι. 9) d. Vi. R. 10) ‘καὶ’ omisi cum M. V. 11) καὶ inf. V. L⁶. Vi. R. 12) addidi. 13) d. L⁶. 14) d. Vi. R. 15) addidi ex M. 16) d. L⁶. 17) προτιμᾷ Vi. R. 18) d. V. 19) εἰρημένου Vi. R. 20) πάτρωσι M. Vi. F¹. 21) εὑρίσκεται V. Vi. R. 22) κοινὴν τὴν M.

cari, huic bonorum possessioni locus fit, atque uir uxori, uxor autem uiro succedit. octauum locum in bonorum possessionibus, quae ab intestato competunt,.possessio bonorum »unde cognati manumissoris« optinet. si enim quis intestatus moriatur, nullo omnino relicto nec patrono neque patroni liberis neque adgnatis, patroni cognati hanc petent bonorum
4. possessionem. 4. Has ergo praetor induxit bonorum possessiones, duas quidem ex testamento, octo uero ab intestato. diuus autem imperator noster nihil incuriosum praetermittensea, quae emendationis indigerent in melius transtulit: et contra tabulas quidem et secundum tabulas bonorum possessiones, utpote necessarias, in suo statu reliquit, atque ab intestato »unde liberi« et »unde legitimi« bonorum possessiones Tertiam autem ab intestato (quintam uero, si etiam eas quae tabulis extantibus competunt connumeres) idest »unde decem personae« ex bonorum possessionum numero eiecit, compendioso sermone eam superuacuam ostendens. cum enim praefata bonorum possessio, uti dictum est, decem cognatorum personas extraneo anteponeret manumissori, constitutio autem nostri principis, quam de emancipationibus posuit, patribus omnibus et manumissoribus praesumptione contractae fiduciae manumittere dedit, ita ut hoc tacite emancipatio in se habeat, merito superuacua eiusmodi bonorum possessio uisa est, cum nullus amplius extraneus manumissor extet. sublata ergo bonorum possessione »unde decem personae«, eam, quae olim sexta fuerat, idest »unde cognati«,
5. quintam effecit: 5. Quae autem septima fuerat, »tum quam ex familia« et octauam »unde liberi patroni patronae-

patroni patronaeque et parentes eorum«, *ἑκατέραν ματαίαν ἀπέδειξεν ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ διατάξει, ἣν ἐπὶ τοῖς πατρονικοῖς συντέθεικε δικαίοις· ὁπότε γάρ*[1]) *πρὸς μίμησιν τῆς τῶν εὐγενῶν*[2]) *διαδοχῆς*[3]) *τὰς ἀπελευθερικὰς ἐποίησε κληρονομίας μέχρι πέμπτου βαθμοῦ ταύτας στενώσας*[4]), *ὥςτε εἶναί τινα διαφορὰν μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ἀπελευθέρων, ἐκέλευσεν*[5]) *αὐτοὺς ἀρκεῖσθαι*[6]) *τῇ* **»contra tabulas«** *καὶ* **»unde legitimi«** *καὶ* **»unde cognati«** *διακατοχαῖς, ἐξ ὧν δύνανται καὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν ἑαυτοῖς περιποιῆσαι τοῦ ἀπελευθέρου οἱ τοῦ πάτρονος συγγενεῖς, πάσης δυσχερείας καὶ πέρας οὐκ* 6. *ἐχούσης πλάνης τὰς τοιαύτας ἐλευθερώσας διακατοχάς.* 6. *Τὴν*[7]) *ἐννάτην διακατοχὴν τὴν λεγομένην* **»unde uir et uxor«** *ἐν ἕκτῳ τόπῳ ἀποθέμενος, τὴν*[8]) *δεκάτην, φημὶ δὲ*[9]) *τὴν* **»unde cognati manumissoris«** *περιττὴν ἀπέδειξε διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἃς διεξῆλθεν ἐν τῇ περὶ τῶν*[10]) *πατρονικῶν κειμένῃ διατάξει, ὥς[τε*[11])] *λοιπὸν ἓξ μόνας εἶναι*[12]) *τὰς πάσας* **ordinarias** *διακατοχάς· δύο μὲν ἐκ διαθήκης,* **»contra tabulas«** *καὶ* **»secundum tabulas«**, *τέσσαρας δὲ*[13]) *ἐξ ἀδιαθέτου* **»unde liberi« »unde legitimi« »unde cognati«** 7. **»unde uir et uxor«**. 7. *Προσκείσθω δὲ αὐταῖς καὶ ἑβδόμη διακατοχή, ἣν ἀρίστῳ λογισμῷ οἱ* **praétores** *ἐπενόησαν ἐν ἐσχάτῃ τάξει*[14]) *τοῦ οἰκείου ἠδίκτου ταύτην παραγγειλάμενοι ἐκείνοις, οἷς*[15]) *αὐτὴν δοθῆναι ἢ δόγμα ἢ διάταξις ἐκέλευσεν. Ταύτην δὲ οὐδὲ ταῖς ἐκ διαθήκης οὐδὲ ταῖς ἐξ ἀδιαθέτου συναριθμεῖν ἐστὶ σταθερόν, ἀλλ' ὥςπερ*[16]) *τελευταίαν καὶ παρὰ τὴν ἐπινενοημένην τάξιν βοήθειαν, ὡς ἂν ἡ χρεία καλῇ, ταύτην ἐφώρμησάν τε καὶ*[17]) *δεδώκασι ποτὲ μὲν ἐκ διαθήκης, ποτὲ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου· ὄνομα δὲ αὐτῇ τοῦτο·* **»quibus ut detur lege**[18]) **uel senatusconsulto uel**[19]) **constitutione com-**

---

1) d. L^1. L. 2) *συγγ.* M. 3) *διακατοχ.* L^6. 4) *στεν. ταῦτ.* L^6. 5) ita cum Vi. R.: cet. *κελεύσας*. 6) *χρῆσθαι* L^6. 7) *δὲ* ins. L^6. Vi. R. 8) *δὲ* ins. M. L^2 L^6. 9) om. M. 10) d. Vi. 11) scripsi: *ὡς* libri. ed. 12) *εἶν. μόν.* V. 13) add. cum Vi. R. 14) *διατ.* L^2. 15) d. M. 16) *ὡς* V. 17) *ἐφευρόντες* L^6. Vi. R. 18) uel lege Vi. R. legeue M. 19) Principis ins. Vi. R.

que et parentes eorum«, utramque uanam ostendit diua
sua constitutione, quam de iure patronatus composuit. cum
enim ad similitudinem successionis ingenuorum libertinorum
redegisset successiones, usque ad quintum gradum eas coar-
tans, ut esset aliqua inter ingenuos et libertinos differentia,
iussit eos bonorum possessionibus »contra tabulas« et
»unde legitimi« et »unde cognati« esse contentos, ex
quibus possunt patroni cognati etiam successionem liberti ab
intestato sibi uindicare, omni scrupulositate et inextricabili
6. errore huiusmodi possessiones solvens. 6. Nonam uero bo-
norum possessionem, quae unde uir et uxor appellatur,
sexto loco posuit et decimam idest »unde cognati manu-
missoris« propter causas enarratas superuacuam ostendit,
quas in constitutione de iure patronatus exposuit, ita ut de-
mum VI tantummodo essent bonorum possessiones ordinariae,
duae quidem, tabulis extantibus, scilicet contra tabulas et
secundum tabulas, quattuor uero, tabulis nullis extanti-
bus, scilicet: »unde liberi«, »unde legitimi«, »unde cog-
7. nati«, »unde uir et uxor«. 7. Septima quoque iis adda-
tur bonorum possessio, quam optima ratione praetores intro-
duxerunt nouissimo edicti sui loco illis promittentes, qui-
bus eam dari uel lex uel Senatus consultum uel constitutio
iussisset. hanc uero neque iis, quae tabulis, neque iis, quae
nullis extantibus competunt connumerare stabili iure licet,
set tanquam ultimum et extraordinarium auxilium, prout res
exigit, hanc constituerunt dederuntque modo ex testamento,
modo ab intestato. nomen uero eius est: »quibus ut detur
lege uel senatus consulto uel constitutione com-

prehensum est«.[1]) *Δυνατὸν δὲ καὶ ἑτέρως αὐτὴν ὀνομᾶσαι καὶ καλέσαι* »tum[2]) quibus ex legibus«.[3]) 8. *Πολ-* 8. *λῶν δὲ οὐσῶν τῶν ὑπὸ τοῦ* praétoros *ἐπινενοημένων διακατοχῶν καὶ κατὰ τάξιν συγκειμένων, ἐπειδὴ συμβαίνει ἐν μιᾷ ἑκάστῃ διακατοχῇ πολλὰ ἔσθ' ὅτε ὑπεῖναι πρόσωπα ἀνίσου βαθμοῦ, ἵνα μὴ τῶν* creditórων *αἱ ἀγωγαὶ εἰς ὑπέρθεσιν ἄγωνται, ἀλλ' ἔχοιεν οἱ δανεισταὶ τοὺς δυναμένους μεθοδεύεσθαι, ὅπως μὴ ῥαδίως ἐπὶ νομὴν*[4]) *πέμποιντο*[5]) *τῶν τοῦ τελευτήσαντος πραγμάτων διὰ τῆς νομῆς ἑαυτοῖς τὸ ἀμέριμνον περιποιοῦντες, τούτου χάριν ὁ* praétωr *μίαν ἑκάστην διακατοχὴν ῥητῷ περιέκλεισε χρόνῳ, οὗ περιδραμόντος, τοῖς ἑξῆς γίνεται χώρα. Ἀνιοῦσι μὲν οὖν καὶ κατιοῦσι τοῦτο μὲν*[6]) *φυσικοῖς τοῦτο δὲ*[7]) *θετοῖς ἐνιαυτὸν δέδωκεν ὁ* praétωr *εἰς αἴτησιν διακατοχῆς πάσης, ἁρμοζούσης αὐτοῖς ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου· τούτου δὲ παραδραμόντος τοῦ χρόνου, ἐκτὸς τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς γενήσονται, διακατοχῆς· τοῖς δὲ λοιποῖς πᾶσι συγγενέσι καὶ ἐξωτικοῖς ἑκατὸν ἡμερῶν πρὸς τοῦτο*[8]) *δέδωκε διάστημα.* 9. *Καὶ ἐάν τις εἴσω* 9. *τούτων τῶν*[9]) *ἡμερῶν τὴν ἁρμοδίαν ἐπιγνῶναι ῥαθυμήσῃ διακατοχήν, εἰ μέν τινες εἶεν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, τὸ τοῦ μὴ αἰτήσαντος μέρος ἐκείνοις προσαύξει. εἰ δὲ μηδεὶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὁρμᾶται βαθμοῦ, οἱ ἐκ τοῦ ἑξῆς παραγενήσονται βαθμοῦ ὡς ἀπὸ* successíonos[10]), *ὡσανεὶ μηδὲ γεγονότος τοῦ προηγησαμένου*[11]) *καὶ μὴ αἰτήσαντος.*[12]) *Ἥρμοσέ μοι διακατοχὴ καὶ ἔδει με ταύτην αἰτῆσαι εἴσω ἐνιαυτοῦ, ἐν ᾧ ἐτύγχανον τῶν ἀνιόντων ἢ τῶν κατιόντων, ἢ εἴσω ρ̄ ἡμερῶν, ἐν ᾧ ἕτερός τις ὑπῆρχον·* erepu-diáteusa *ταύτην, οὐ λέγομεν ὥςτε χρῆναι περιμένειν ἕως οὗ παρέλθῃ*[13]) *τὸ λειπόμενον τοῦ χρόνου ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἢ ἐν ταῖς ρ̄ ἡμέραις, ἵνα τότε χώρα γένηται τοῖς ἑξῆς, ἀλλ' εὐθέως οἱ τοῦ ἑπομένου βαθμοῦ ἢ οἱ τῆς ἑπομένης τάξεως κληθήσονται ἐπὶ τὴν διακατοχήν.*[14]) 10. *Ὁ χρόνος ὁ*[15]) *τῶν διακατοχῶν* uti- 10.

1) *τουτ. οἷςτισιν ἵνα δοθῇ νόμῳ ἢ συγκλήτου θεσπίσματι ἢ διατάξει βασιλικῇ προηγγελμένον ἐστίν.* ad. Vi. R. 2) *τὴν* Vi. R. 3) *ἤγουν οἷς τισιν ἐκ νόμου* L^6. Vi. R. 4) *—ῆς* M. L^1. L^2. 5) *—ονται* Vi. G. 6) *οὖν* ad L^2. 7) *καὶ* ins. Vi. R. 8) d. Vi. R. 9) *τῶν ἑκατὸν τούτων* Vi. R. 10) *ἤτοι ἀπὸ διαδοχῆς* L^2. 11) *ἡγ.* M. 12) *οἷον* L^6. ad. 13) M.: cet. *—θοι.* 14) *διαδοχ.* L^2. 15) d. Vi. R.

prehensum est«. potest uero et aliter nominari et uocari
8. »tum quibus ex legibus«. 8. Plures autem cum sint bonorum possessiones a praetore introductae ac per ordinem digestae, cumque in unaquaque specie plures interdum dispari gradu extent personae, ne creditorum actiones differantur, set habeant quos conuenire possint, et ne facile in possessionem bonorum defuncti mittantur, per quam suae securitati consulant, ideo praetor unicuique bonorum possessioni petendae certum praefiniuit tempus, quo transacto, iis, qui secuntur, locus fit. parentibus quidem et liberis tam naturalibus quam adoptiuis annum dedit praetor ad omnem bonorum possessionem petendam, siue ex testamento siue ab intestato: quo temporis spatio transacto, competentem sibi bonorum possessionem amittunt: ceteris uero cognatis et extraneis C
9. dierum spatium ad hoc dedit. 9. Et si quis intra hos dies competentem sibi bonorum possessionem agnoscere neglexerit, eius non petentis portio, si quae eiusdem gradus personae extent, illis adcrescit: si autem nemo ex eodem procedit gradu, illis qui ex sequenti ueniunt gradu ueluti ex successione, tanquam si praecedenti gradu persona non extaret. Delata est mihi bonorum possessio, quae mihi intra annum petenda erat, cum essem ex parentium forte uel ex liberorum numero, uel intra C dies, cum ex ceterorum numero essem; eandem repudiaui: non dicimus esse expectandum quousque excesserit, quod est reliquum tempus anni uel C dierum, ut tunc demum ceteris locus fiat, set statim qui sequioris gradus uel ordinis
10. sunt ad bonorum possessionem admittentur. 10. Tempus bo-

liós ἐστιν, οὐ continûos, τουτέστιν ἐκείνῳ τρέχουσιν αἱ ἡμέραι τῆς διακατοχῆς ὃς οἶδεν ἁρμόζειν αὐτῷ τὴν διακατοχὴν καὶ δύναται ταύτῃ χρήσασθαι· εἰ γὰρ ἀγνοεῖ ἑαυτὸν καλεῖσθαι ἐπὶ τὴν διακατοχὴν τοῦ τελευτήσαντος ἢ καὶ ἀγνοεῖ ἐσθότε ὅτι ἐτελεύτησέ τις τῶν αὐτοῦ συγγενῶν ἢ καὶ μαθὼν οὐ δύναται χρήσασθαι τῇ διακατοχῇ διὰ τὸ συνέχεσθαι μείζοσιν ἀνάγκαις, ὁ χρόνος οὐ δραμεῖ τῆς διακατοχῆς. Ἀλλὰ πάλαι μὲν ἐν αἰτήσει[1]) ἦσαν αἱ διακατοχαὶ καὶ ἐπανάγκες ἦν ἀπιέναι πρὸς[2]) τὸν praétora καὶ ἰδικῶς λέγειν· ‘δός μοι τήνδε τὴν διακατοχήν.’ Σήμερον δὲ αἱ βασιλικαὶ διατάξεις λέγουσιν ὅτι οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐὰν ἐκεῖνος ᾧ ἡ διακατοχὴ ἁρμόζει[3]) εἴσω τοῦ προσφόρου χρόνου δείξῃ ἑαυτὸν ὁπωςδήποτε τὴν[4]) διακατοχὴν ἀσπασάμενον ἕξει τελειοτάτην ἐξ αὐτῆς[5]) εὐεργεσίαν.

De adquisitione per adrogationem.[6]). Titulus 10.

Εἰρήκαμεν περὶ δύο κτήσεων[7]) καθομάδα, τῆς κληρονομίας, ἥτις ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἡμῖν προςγίνεται ἔτι δὲ καὶ τὴν τῆς διακατοχῆς[8]) καὶ αὐτῆς ὁμοίως ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου προςφερομένης[9]), εἴπωμεν καὶ τρίτην καθομάδα κτῆσιν. Αὕτη δὲ[10]) οὐδὲ ἐκ τοῦ δωδεκαδέλτου ἐπινενόηται, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ praétoros, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν σοφῶν συναινέσεως εἰς πολιτείαν εἰσηνέχθη. Ἕτερον[11]) γὰρ[12]) ὁ νόμος καὶ ἕτερον[13]) πολιτικὴ νομοθεσία· νόμος μὲν γάρ ἐστιν[14]) ὁ ἔχων ἰδικὴν προσηγορίαν, οἷον δωδεκάδελτος, Aélios Sentios,

---

1) ταῖς αἰτήσεσι Vi. F^1. R. 2) εἰς Vi. R. παρὰ M. 3) —σει Vi. R. 4) d L^6. 5) —τῶν L^1. F^2. τὴν ad. Vi. R. 6) περὶ προσεπιζήτησιν διὰ παρακλήσεως [διδοῦντος ἑαυτὸν εἰς θέσιν M.] M. F. L^2. περὶ [διὰ L^6.] προσπορισμοῦ δι' υἱοθεσίαν [—ας L^1. L^6.]. L^1. L^6. Vi. R. 7) τῆς ins. V. F. 8) διακατοχὴν V. 9) αὐτὴν . . . . ένην L^1. V. F 10) d. Vi. 11) μὲν inf. L^1. V. F: 12) δὲ L^6. 13) ἡ ins. L^6. 14) ad. ex M. Vi. R.

norum possessionis petendae utile est, non continuum; idest illi possessionis dies currunt, qui nouerit sibi bonorum possessionem esse delatam, quique eandem petere possit. nam si quis deferri sibi defuncti bonorum possessionem ignorat, aut etiam forte nescit quendam suorum cognatorum decessisse, aut nouit quidem set ui maiori impeditur ne possessionem petat, non currit praescriptionis tempus. Set olim reuera petendae erant bonorum possessiones, atque necesse erat praetorem adire ac specialiter dicere: *da mihi hanc bonorum possessionem.* hodie uero principales constitutiones iubent quocumque modo, si qua cui bonorum possessio deferatur isque intra definitum tempus sese quomodocumque amplecti eam ostendat, plenum eiusdem habere eum beneficium.

De adquisitione per adrogationem. Titulus 10.

Iam diximus de duabus adquisitionibus per universitatem, de hereditate scilicet quae nobis siue ex testamento siue ab intestato peruenit, deque bonorum possessione, quae et ipsa similiter siue ex testamento siue ab intestato defertur: dicendum est de tertio genere adquisitionis per uniuersitatem. Hoc uero neque lege XII tabularum neque a praetore introductum est, set ex non scripto prudentium consensu in ciuitatem receptum est. aliud enim lex est, et aliud ius ciuile: lex enim est quod propriam appellationem habet, uelut *»XII tabularum« »Aelia Sentia« »Fufia Caninia«*

Fúfios[1]) Canínios, Falcídios, *πολιτικὴ δὲ νομοθεσία*[2]) *ἡ ἄγραφος τῶν σοφῶν συναίνεσις,*[3]) *ἡνίκα εὑρεθῇ τι*[4]) *ἀνάρχως*[5]) *εἶτα διὰ τῆς χρήσεως ἐπλατύνθη καὶ τελευταῖον γνόντες οἱ σοφοὶ τοῦτο χρήσιμον ἐβεβαίωσαν*[6]) *οἰκείᾳ συναινέσει.* 1. *Ἰδοὺ* 1. *γάρ*[7]), *ἐάν τις αὐτεξουσίως ἑαυτὸν εἰς* adrogatíona *παράσχῃ, πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ*[8]) *σωματικὰ καὶ ἀσώματα καὶ τὰ ἐποφειλόμενα ἑαυτῷ τῷ* adrogátori *πάλαι μὲν προσεπόριζε δεσπότην αὐτὸν ἀποτελῶν τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, ἐξῃρημένων ἐκείνων ἅτινα τῇ* capitis deminutíoni *διαφθείρεται, οἷά ἐστιν ἡ τῶν* operῶn[9]) *ἐνοχὴ (τί δὲ τοῦτο προϊόντες μαθησόμεθα) καὶ τὸ τῆς* adgnatíonos *δίκαιον* (adgnaticῷ *γὰρ δικαίῳ*[10]) *διὰ τὴν* capitis deminutíona *τοὺς πρότερον* adgnátus *οὐκ ἐκληρονόμει)· ὁ γὰρ* ûsos *καὶ ὁ*[11]) usúfructos *πάλαι μὲν ἀπώλλυντο, διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τῇ ἐλαχίστῃ* capitis deminutíoni *ταῦτα διαλύεσθαι διεκώλυσεν.*[12]) 2. *Ὅςτις θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς* 2. *τὸν κατὰ* adrogatíona *γινόμενον προσπορισμὸν ἐστένωσε τῷ προσπορισμῷ τῶν φυσικῶν γονέων τοῦτον ἀφομοιώσας· οὔτε γὰρ φυσικῷ, οὔτε θετῷ πατρὶ περαιτέρω τι τοῦ* usufrúctu *προςπορίζεται ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν, ἅτινα τοῖς παισὶν ἔξωθεν οὐ μὴν* ex re patris *προςγίνεται. Εἰ δὲ συμβῇ τὸν εἰς* adrogatíona *ληφθέντα παρὰ τῷ* adrogátori[13]) *τελευτῆσαι καὶ ἡ τῶν πραγμάτων δεσποτεία μέτεισιν ἐπὶ τὸν* adrogátora, *εἰ μὴ ἄρα συμβῇ πρόσωπα παρεῖναι, ἅτινα ἐκ τῆς τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξεως προτιμᾶται τοῦ πατρὸς περὶ τὴν*[14]) *διαδοχὴν*[15]) *τῶν ἀπροσπορίστων πραγμάτων.* 3. *Εἰ δὲ ὁ δεδωκὼς ἑαυτὸν εἰς* 3. adrogatíona *χρεωστεῖ τισιν, αὐτῷ μὲν τῷ νόμῳ καὶ τῇ ἀκριβείᾳ ὁ* adrogátωr *οὐ κατέχεται (πῶς γὰρ ἑτέρου συναλλάξαντος ἕτερος ἐνάγεσθαι ὀφείλει;) ἀλλ' ἐξ ὀνόματος ἐναχθήσεται τοῦ παιδός. Καὶ εἰ μὴ βούλεται αὐτὸν* defendeûsai, *ἐξουσία*

---

1) Fubiós M., *Φρούριος* L^6.: cet. *Φούριος*. 2) *νομ. δὲ πολ.* L^6. Vi. F. R. 3) *συν. τ. σοφ.* V. Vi. F. R. 4) *τι εἰσηνέχθη* Vi. F. R. 5) *ἀγράφως* L^1. L^6. Vi. F. R. 6) *τῇ* ins. L^1. V. F. 7) d. Vi. R. 8) *τὰ πρ. αὐτ. πάντα* L^6. 9) scr. ex M. 10) *δικ. γὰρ* M. L^2. L^6. —*κὰ γ. δίκαια* V. 11) add. ex M. Vi. R. 12) *ἐκώλ.* V. 13) —*ρίῳ* V. 14) d. V. 15) *διακατοχ.* Vi.

»Falcidia«; ius autem ciuile est non scriptus prudentium
consensus; cum aliquid ab initio introductum, deinceps uero
per usum dilatatum est; idque postremum prudentes tanquam
1. utile probantes, proprio consensu confimauerunt. 1. Ecce enim
si pater familias sese in adrogationem dedisset, omnes res
eius corporales et incorporales quaeque ei debita essent ad-
rogatori antea adquirebat, rerum suarum dominum eum effi-
ciens, exceptis iis, quae per capitis deminutionem pereunt,
qualis est operarum obligatio (quidnam id autem sit inferius
admonendi sumus), et ius adgnationis (adgnationis enim iure
propter capitis deminutionem iis quî olim eius adgnati fuerant
non succedebat). usus etenim et ususfructus olim quidem
peribant; attamen principis nostri constitutio capitis deminu-
2. tione minima eos resolui prohibuit. 2. Idem santissimus Prin-
ceps noster adquisitionem, quae per adrogationem fiebat, co-
artauit ad similitudinem adquisitionis naturalium parentum
eam reducens. neque enim tam naturali quam adoptiuo patri
aliud praeter usumfructum adquiritur in his rebus, quae filiis
extrinsecus (non vero ex re patris) obueniunt. sin autem
contingat eum, qui adrogatus est, apud adrogatorem dece-
dere, rerum quoque dominium ad adrogatorem transit, nisi
forte supersint personae, quae ex Principis nostri constitu-
tione patri anteponuntur in successione rerum quae iam ei ad-
3. quisita non sunt. 3. Si uero is, qui sese adrogandum dedit, qui-
busdam aliquid debet, ipsa iuris quidem suptilitate adrogator
non tenetur (quomodo enim cum alius contraxerit alius con-
uenietur?), set nomine filii conuenietur: et si nolit eum de-

[illegible] τῶν προσφόρων ἀρχόντων [illegible] ποτείᾳ μετὰ τοῦ usufrúctu [illegible] εἰ μὴ δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς [illegible] ήσασθαι νομὴν καὶ νομίμῳ [illegible]

[illegible] dicuntur.[5]) Titulus 11.

[illegible] αθομάδα κτήσεως καινότα- [illegible] διατάξεως τοῦ θειοτάτου [illegible] τες ἐλευθερίας ἐν διαθήκῃ, [illegible] αὐτοῖς προςκυρωθῆναι τὰ [illegible] ευθεριῶν, ἐπιτεύξονται τού- [illegible] βούλεται διάταξις Popilíῳ [illegible] θέματος. 1. Virgíniós[7]) 1 [illegible] Títion κληρονόμον, οἰκέταις [illegible] δανειστάς, ὁ γραφεὶς κληρο- [illegible] κληρονομίᾳ· ἤμελλον οἱ δα- [illegible] άτων ταῦτα διατυποῦν καθ' [illegible] των ἐλευθερίας ἐν τῇ δια- [illegible] ήτει προςκυρωθῆναι αὐτῷ [illegible] ας φυλαχθῆναι[10]) καὶ τοὺς [illegible] υθεὶς οὖν Márcos ὁ βασι- [illegible] Virginíu[11]) Válentos ἐν τῇ [illegible] τος, ὁ scríptos κληρονόμος [illegible] υ κινδυνεύει τὰ πράγματα

[illegible] L². L⁶. Vi. R. [3]) υἱοῦ ins. [illegible] τῆς ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζη- [illegible] τοῦ ὅτι τῇ τῶν ἐλευθεριῶν [illegible] R. [6]) scr. ad M. [7]) Βερ- [illegible] opíllios M. [10]) διαφυλ. V.

fendere, permittitur creditoribus competentium magistratuum iussu bona, quae cum usufructu eius, qui adrogatus est, futura fuissent, nisi se adrogandum dedisset, in suam redigere possessionem et legitimo modo ea disponere.

De eo cui libertatis causa bona addicuntur. Titulus 11.

Accessit nouissime quartum genus successionis per uniuersitatem, ueteribus quidem ignotum, constitutione uero diui Marci introductum. nam si hi, qui in testamento libertatem acceperunt, nemine adeunte, petant sibi bona addici libertatium conseruandarum causa, id consequentur sicuti uult praedictum Marci ad Popillium Rufum rescriptum in huiusmodi
1. specie. 1. Virginius quis Valens testamento suo Titium heredem scripserat, atque suis servis libertatem reliquerat, cum creditores haberet. scriptus heres hereditatem adire noluit; erant igitur creditores in bonorum possessionem mittendi, qui ea uti uellent disponerent. quidam uero eorum, qui testamento manumissi fuerant, nomine Popillius Rufus, sibi bona addici uolebat, ut et libertates conseruarentur neque creditores detrimentum paterentur. Aditus autem imperator Marcus ita de hoc rescripsit: »si Virginius Valens in suo testa»mento seruos manumisit, scriptus autem heres adire noluit

ὑπὸ τῶν creditórωn διαπραθῆναι[1]), προσελευθεὶς ὁ ἁρμόδιως ἄρχων ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἐλευθερίας[2]) ἐν διαθήκῃ καὶ βουλομένου ἑαυτῷ προςχυρωθῆναι τὰ πράγματα, ὥςτε φυλαχθῆναι τὰς ἐλευθερίας, πεισθήσεται τῷ προςερχομένῳ καὶ προςχυρώσει αὐτῷ τὰ πράγματα, οὕτω μέντοι, ὥςτε καὶ τὰς diréctas καὶ τὰς fideicommissarías ἐλευθερίας παρασχεθῆναι· πρότερον μέντοι δι' ἐγγυῶν δόσεως ἢ καὶ ἑτέρως ἀξιοπίστως τοῦ ἀσφαλοῦς τοῖς credítorsi γενομένου, ὅτι τὸ ὁλόκληρον ἑκάστῳ χρέος ἀποσώζεται. Καὶ οἱ μὲν diréctas ἔχοντες[3]) ἐλευθερίας οὕτως ἐλευθεροῦνται, ὥςπερ εἰ ὁ κληρονόμος οὕτως[4]) ἠdíteuse, τουτέστιν orcînoi[5]) γένονται ἀπελεύθεροι· οἷς δὲ fideicommissaría ἐλευθερία καταλειφθῇ, τὸ φάκτον ἐπιθήσει τῆς ἐλευθερίας ἐκεῖνος ᾧ προσεχυρώθη τὰ πράγματα καὶ αὐτοῦ δηλονότι γενήσονται ἀπελεύθεροι. Ἔξεστι δὲ ἐκείνῳ, ᾧ προςχυροῦται τὰ πράγματα, λέγειν, ὅτι οὐχ ἑτέρως βούλομαι προσχυρωθῆναί μοι τὴν οὐσίαν, εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ, ὥςτε καὶ τοὺς diréctas ἐλευθερίας ἔχοντας ἐμοὺς ἀπελευθέρους γενέσθαι· τοῦτο γὰρ[6]) προτείνων ἀκουσθήσεται καὶ τὴν τούτου αἴτησιν βεβαιοῖ[7]) βασιλεύς[8]), μόνον[9]) εἰ συναινοῦσιν οἱ τὰς[10]) diréctas ἀξιωθέντες[11]) ἐλευθερίας.[12]) Κἀκεῖνο δὲ προςτίθησιν ἡ διάταξις πρὸς βεβαίωσιν τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας· φησὶ γὰρ ἐὰν μηδενὸς προσιόντος ὁ físcos ὡς uacántia λαμβάνειν βούλεται[13]) τὰ πράγματα, οὐχ ἑτέρως λήψεται[14]), εἰ μὴ τοῖς ἐλευθερωθεῖσιν ἐν διαθήκῃ[15]) ἡ τοῦ τελευτήσαντος φυλαχθῇ βούλησις, ἧς οὗτοι ἤμελλον ἐπιτυγχάνειν, aditíonos γενομένης. 2. Τὸ παρὸν réscripton ἐβοή- 2.
θησεν οὐ μόνον ἐλευθερίαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς τελευτήσασιν, ὅπως μὴ τὰ τούτων πράγματα ὑπὸ κατοχὴν γένηται τῶν creditórωn καὶ διαπραθῇ· προςχυρουμένων γὰρ προφάσει τῆς ἐλευθερίας ἑνὶ τῶν τυχόντων ἐλευθερίας τῶν πραγμάτων, ἡ τῶν πραγμάτων ἀργεῖ διάπρασις· εὕρηται γὰρ defénsωr τῷ τελευτήσαντι

1) διαπραχθ. G. F. 2) —ίαν L^1. F^2. 3) τὰς ins. Vi. R. 4) add. M. 5) ita scr. M. 6) δὲ Vi. R. 7) ὁ ins. V. 8) οὐ ins. V. 9) δὲ ins. Vi. R. 10) τῆς Vi. R. 11) —θῆναι M. 12) ἐλ. ἀξ. V. 13) βούλ. λαμβ. L^6. Vi. F. R. λαβεῖν L^6. 14) ταῦτα ins. Vi. R. 15) τὰς ἐλευθερίας παρασχῇ καὶ ins. L^6. Vi. R.

»ideoque in ea causa bona esse ceperunt, ut ueniri a creditoribus debeant, competens magistratus ab eo aditus, qui »testamento manumissus bona sibi addici uult libertatium »tuendarum causa, adeuntem audiet et bona ei addicet, ita tamen; ut et libertates quae directo eaeque quae per speciem »fideicommissi relictae sint conseruentur, atque antea per »fideiussores uel aliter idonee creditoribus caueatur de solido »quod cuique debetur soluendo. Qui uero directam libertatem sunt adepti perinde liberi erunt, atque si heres ipse »adierit (idest orcini liberti fient): eos autem, quibus per »fideicommissi speciem libertas est relicta, manumittet is cui »bona addicta sunt, et eius nimirum liberti fient. licet autem »ei, cui bona sunt addicta, dicere sese non aliter bona sibi »addici uelle, quam hac condicione ut ii etiam qui directo »libertatem acceperint, sui fiant liberti. hoc enim si praetendat audietur atque eius petitionem Princeps comprobat, »si modo ii qui directo libertatem acceperint consentiant. illud »quoque constitutio addit ad humanitatis suae confirmationem: »ait enim si, nemine adeunte, fiscus ut uacantia bona agnoscere uoluerit, non alia condicione eum capere posse, quam »ut in eis, quibus libertas testamento relicta est, defuncti seruetur uoluntas, cuius essent adepti beneficium, si aditio locum
2. »habuisset.« 2. Hoc autem rescriptum non tantum libertatibus subuenit, set etiam defunctis, ne eorum bona a creditoribus possiderentur atque uenirent. nam cum bona libertatis gratia cuidam ex iis addicantur, quibus libertas est relicta, cessat bonorum uenditio: extitit enim idoneus defuncti de-

ἀξιόπιστος, ὃς τὸ ἀσφαλὲς ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ χρέει ποιεῖ τοῖς credítorsin. 3. *Λεκτέον*[1]) *δὲ τοῦτο κατὰ πρώτην τάξιν ὅτι* 3. *χώρα τοιαύτῃ*[2]) *τῇ*[3]) *διατάξει, ἡνίκα ἐλευθερίαι δέδονται ἐν διαθήκῃ. Τί δὲ ὅτι τελευτῶν τις ἀδιάθετος ἐν* codicíllois[4]) *κατέλιπεν*[5]) *ἐλευθερίαν, ἐξ ἀδιαθέτου δὲ οὐδεὶς προσελθεῖν ἠνέσχετο; ἑλκέσθω κἀνταῦθα ἡ τῆς διατάξεως διάνοια. Εἰ δὲ καὶ*[6]) *διαθέμενός τις ἐν διαθήκῃ μὲν ἠλευθέρωσεν οὐδένα, ἐν* codicíllois[7]) *δὲ κατέλιπε τὰς ἐλευθερίας ἄμαχον καὶ οὕτως* tractaí-ζesθαι *τὴν διάταξιν.* 4.[8]) *Τὰ τῆς διατάξεως ῥήματα δείκνυσι* 4. *τότε*[9]) *χώραν εἶναι ταύτῃ, ἡνίκα μηδεὶς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος ἀναφαίνεται τῷ τελευτήσαντι, ὥςτε οὖν ἐφ' ὅσον ἄδηλόν*[10]) *ἐστι πότερον κληρονομήσει τις*[11]) *ἢ οὐ κληρονομήσει*[12]), *ἡ διάταξις ἀργεῖ· ἡνίκα δὲ γένηται δῆλον ὡς*[13]) *οὐδεὶς* aditeúsei, *τότε ἡ διάταξις τὰ ἑαυτῆς ἐπιδείκνυται.* 5. *Ἐτελεύτησέ τις* 5. *ἐλευθερίας ἐν διαθήκαις*[13]) *καταλιπὼν· ἀφῆλιξ ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν ἐκαλεῖτο· ἀπέστη τοῦ κλήρου, ἆρα χώρα τῇ διατάξει; ἤ, ἐπειδὴ δι' ἀποκαταστάσεως δύναται πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν, ἡ διάταξις ἀργεῖ; καὶ λέγομεν καλῶς ἐκ τῆς διατάξεως τῷ αἰτοῦντι γίνεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν, εἰ καὶ ὁ ἀποστὰς τῆς κληρονομίας διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως δύναται*[14]) *μεταγνοὺς ταύτην ἀναλαμβάνειν. Τί δέ, εἰ μετὰ τὴν χάριν τῆς ἐλευθερίας*[15]) *καὶ τὴν τῶν πραγμάτων προςκύρωσιν, ἀποκαταστὰς*[16]) *ὁ νέος ἀνέλαβε*[17]) *τὴν*[18]) *περιουσίαν; αἱ ἅπαξ ἁρμόσασαι ἀνατραπήσονται ἐλευθερίαι; οὐδαμῶς.* 6. *Ἡ* 6. *γὰρ παροῦσα διάταξις ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἐλευθεριῶν*[19]) *ἐπινενόηται· οὐκοῦν, ἐλευθερίας μὴ καταλειφθείσης, οὐ δυνατὸν αὐτὴν* tractaíζein. *Τίτιος ἔχων* credítoras *τινὰς* »inter uiuos« *ἠλευθέρωσεν οἰκέτας, τισὶ δὲ δέδωκε*[20]) »mortis causa«

---

1) *ἰστέον* L^{1}. m. 2^{a}. L^{2} L^{6}. V. Vi. F. R. 2) d. L^{2}. V. L^{6}. Vi. R. 3) scr. pro *τῇ τοι.* 4) *—λῳ* L^{6}. Vi. R. 5) *—λειπεν* M. 6) d. L^{6}. 7) *—λῳ* L^{6}. Vi. R. 8) *εἰ καὶ* ins. Vi. R. 9) *τότε δειχν.* L^{1}. L^{2}. 10) *—ος* Vi. 11) d. L^{1}. L^{2}. F. 12) d. L^{1}. L^{2}. V. F. 13) d L^{2}. 13) *—χῃ* L^{6}. 14) ita M. L^{1}. L^{2}. L^{6}.: cet. *δύν. διὰ* cet. 15) *τὴν ἐλευθερίαν* Vi. R. 16) *—αθεὶς* cj. R. 17) *ἀπέλ.* Vi · R. 18) *τῶν πραγμάτων* ins. Vi. F. R. 19) *θέρων* L^{6}. 20) ita cum Vi. R.: cet. *–χὼς.*

3. fensor, qui de solido creditoribus caueat. — 3. Sciendum
autem est inprimis totiens locum huic constitutioni fieri, quotiens libertates in testamento datae sint. quid ergo, si quis intestatus moriens in codicillis libertates reliquerit, et nemo ab intestato adire ausus sit? huc quoque sententia constitutionis trahetur. si quis autem testamentum fecerit et in testamento neminem liberum esse iusserit, set in codicillis liber-
4. tates dederit, procul dubio constitutio locum habebit. 4. Con-
stitutionis uerba ostendunt tunc ei locum esse, cum nemo ab intestato successor existat; itaque quamdiu incertum sit, an quis heres existat, cessat constitutio. cum autem certum fiat neminem aditurum, tunc constitutio uim suam exercebit.
5. 5. Mortuus est quidam libertates in testamento relinquens,
minor ad eius hereditatem uocatus est, qui hereditate abstinuit, an locus est constitutioni? an contra, quia per in integrum restitutionem rursus ad hereditatem uenire potest, constitutio cessabit? et dicimus recte ex constitutione bona petenti addici, etsi minor, qui hereditate abstinuerit, per in integrum restitutionem poenitentia ductus eam recipere possit. quid ergo si post libertatis beneficium atque bonorum addictionem minor restitutus hereditatem adierit? num quae semel
6. competierunt libertates reuocabuntur? nequaquam. — 6. Haec
autem constitutio libertatium tuendarum causa introducta est: ergo, si libertates nullae datae sint, nequit locum habere. Titius creditores habens, quosdam seruos inter uiuos manumisit, quibusdam autem mortis causa libertatem dedit, ita,

ἐλευθερίαν[1]) *εἰπὼν ἐν τῷ ἐλευθεροῦν· »βούλομαι ὑμᾶς εἶναι ἐλευθέρους ἐὰν μὴ διαφύγω*[2]) *τὴν παροῦσαν νόσον.« Ἐτελεύτησεν ὁ Τίτιος· οἱ* creditores *ἠβούλοντο τὰς ἐλευθερίας ἀνατρέψαι λέγοντες* in fraudem *αὐτῶν*[3]) *τὰς ἐλευθερίας*[4]) *δεδόσθαι· οἱ ἐλευθερωθέντες ᾔτουν ἑαυτοῖς προςχυρωθῆναι τὰ πράγματα, τὸ ἀζήμιον τοῖς* creditorsi *περιποιεῖν ὑπισχνούμενοι*[5]). *Ἀκουσθήσονται τοῦτο λέγοντες, εἰ καὶ τὰ ῥήματα τῆς διατάξεως τοῦ παρόντος οὐχ ἅπτεται θέματος.* 7. *Πολλὰς* 7.
δὲ διαιρέσεις ἐλλιπεῖς[6]) *τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ ὁ θειότατος ἡμῶν ἑωρακὼς βασιλεὺς διάταξιν ἐξεφώνησε, δι' ἧς τελειότατον τῆς τοιαύτης διαδοχῆς ἀπετέλεσε δίκαιον, τὰς δὲ τοιαύτας διαιρέσεις ταύτης τῆς διατάξεως*[7]) *διδάξει ῥήματα.*[8])

De successionibus sublatis quae fiebant per bonorum uenditionem et ex Senatusconsulto Claudiano.[9]) Titulus 12.

Πρὸ τῆς καθομάδα κτήσεως, ἣν ἐν τῷ προλαβόντι διεξήλθομεν τίτλῳ, ἦσαν καὶ ἕτεραι καθομάδα κτήσεις οἷον ἡ[10]) bonorum emptíωn[11]), *ἥτις ἐπὶ τοῖς πιπρασκομένοις πράγμασιν ἐγένετο τοῦ* debítoros *διὰ πολλῶν κύκλων καὶ πολλῶν περιόδων γενομένη, τότε χώραν ἔχουσα ἡνίκα τὰ δικαστήρια* ordinária *ἦν*[12]) *τουτέστιν ἡνίκα ἐκινοῦντο*[13]) *ἐν μόνῳ τῷ καιρῷ τοῦ* conuéntu[14]) (*τὸν δὲ* cónuenton[15]) *ἐδιδάξαμεν ἐν τῇ πρώτῃ*

---

1) M.: cet. *—ίας.* 2) *φύγω* V. 3) *—τοῖς* M. 4) M.: cet. *ταύτας.* 5) *ὑπισχν. περιπ.* L6. 6) M.: cet. *ἐλλείπειν.* 7) M.: artic. ipse suppleui. *τὰ τῆς διατ. ταύτης* F2: *τὰ τῆς διατ. αὐτῆς* cet. 8) *ῥήμ. διδ.* L6. 9) *περὶ διαδοχῶν* [*συγγενῶν* M. V. L1. L2.] *ὑφαιρηθεισῶν τῶν γεγονότων* [*γενομένων* R.] *ἐκ πραγμάτων* [*δι' ἀγαθῶν* M. V. L1. L2.] *διαπράσεως* [*—ασιν* L1. L2. *πράσιν* M.] *καὶ* [*συγκλήτου* H. V. L1. L2. *ἐκ συγκλ.* L6.] *θεσπίσματος* [*—ισμα* M. L1. L2.] *κλαυδιανείου* [*οὗ* M. L6. Vi. R.]. libri. ed. 10) d. L1. V. F. 11) *ἤτοι τῶν πραγμάτων ἀγορασία* ad. Vi. R. 12) *τουτ. ὡρισμένα* ad L6. 13) *—εῖτο* Vi. R. 14) —énctu M. 15) *περὶ δὲ κομβέντου* L6. Vi. R.

cum manumitteret, locutus: »uolo uos liberos esse si hunc morbum non fugero«, mortuus est Titius: creditores libertates reuocare uolebant dicentes in suam fraudem eas esse concessas: ii, qui manumissi fuerant, sibi bona addici petebant, pollicentes sese indemnes creditores seruaturos: audiendi sunt, cum id postulent, quamuis constitutionis uerba
7. praesentem casum non respiciant. 7. Cum uero multas diuisiones in hac constitutione deesse sanctissimus imperator noster uidisset, constitutionem tulit per quam plenissimum huius successionis ius effecit: tales autem diuisiones huius constitutionis uerba docebunt.

De successionibus sublatis quae fiebant per bonorum uenditionem et ex senatus consulto Claudiano. Titulus 12.

Ante successionem per uniuersitatem, quam in anteriore titulo exposuimus, erant et alia successiones per uniuersitatem, ueluti bonorum emptio[1], quae in bonis debitoris uendendis per multas ambages multosque circuitus fiebat, et tunc locum habebat quando iudicia ordinaria erant, hoc est quando conuentus tempore dumtaxat habebantur. de conuentu autem

---

1) De hoc Thi loco cf. Keller »Semestria ad M. Tullium« 1, 94—99.

Institutíoni[1])). σήμερον δὲ τῶν δικαστηρίων extraordinaríωn ὄντων καὶ ἐν παντὶ καιρῷ γυμναζομένων, εἰκότως αἱ bonorum uenditíones εἰσιν ἐν ἀχρησίᾳ[2]). Καὶ ἐπειδὰν εὑρεθῇ τις πολλοῖς ἐποφείλων,[3]) offiсίῳ[4]) τοῦ δικαστοῦ δίδοται[5]) τοῖς credítorsi παρρησία[6]) ἐν κατοχῇ γίνεσθαι τῶν τοῦ κοινοῦ debítoros πραγμάτων καὶ ταῦτα διαθεῖναι καθ' ὃν ἂν συνίδοιεν συμφέρειν αὐτοῖς τρόπον. Ἔξεστι δὲ ταῦτα ἐκ τῆς πλατυτέρας τῶν digéstωn ἐκδόσεως γνῶναι τελειότερον.a) Πάλαι δὲ τοῦτον ἐγένοντο τὸν τρόπον· εἰ συνέβη τινὰ πολλοῖς ἐποφείλειν εἶτα λανθάνειν[7]) καὶ μηδὲ[8]) ἔχειν τὸν defendeúonta, συνιόντες οἱ credítores προσίεσαν τῷ praétori τοῦτο αὐτῷ μεμφόμενοι καὶ ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ὁ praétωr γενέσθαι ἐν νομῇ τῶν τοῦ debítoros πραγμάτων καὶ ἐγίνοντο ἐν κατοχῇ τούτων ἐπὶ ῥητὰς ἡμέρας· παρελθουσῶν δὲ[9]) ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, ἐγίνετο δευτέρα προσέλευσις ὑπ' αὐτῶν αἰτούντων, ὥςτε αὐτοῖς ἐξουσίαν εἶναι ἕνα ἐξ αὐτῶν προβάλλεσθαι τὸν ὀφείλοντα διαπωλῆσαι τὴν οὐσίαν[10]). Ἐπειδὴ γὰρ[11]) δυσχερὲς ἦν πάντας συνιέναι κατὰ ταὐτὸν[12]) καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐχειροτόνουν ἐξ αὐτῶν ἕνα ὅςτις ἐλέγετο mágistros[13]) καὶ λοιπὸν αὐτὸς συνεφώνει τοῖς βουλομένοις ἀγοράσαι καὶ ἐγένετο προσγραφὴ ἐν τοῖς περιφανέσι μέρεσι τῆς πόλεως[14]), ἔχουσα[15]) ταῦτα· »ὁ δεῖνα[16]) χρεωστὴς ἡμέτερος ὑπάρχων[17]) εἰς αἰτίαν ἐνέπεσε διαπράσεως· ἡμεῖς credítores ὄντες τὴν τούτου διαπιπράσκομεν περιουσίαν· ὠνητὴς ὁ βουλόμενος προσίτω.«[18]) — Εἶτα ὀλίγων παραδραμουσῶν ἡμερῶν ἐγίνετο καὶ τρίτη προσέλευσις ἐν ᾗ ἐπετρέποντο[19]) ποιήσασθαι legem bonorum uendundorum[20])· λοιπὸν γὰρ τῇ εἰρημένῃ προ-

---

1) ἐδίδαξεν ἡ ᾱ ἰνστ. Vi. R. 2) —στίᾳ Vi. R. 3) ὀφ. L6. 4) —ιον L6. 5) —ωσι L6. 6) —ίαν L6. 7) M.: cet. διαλανθ. 8) μὴ L6. Vi. R. 9) add. cum Vi. R. 10) περιουσίαν Vi. R. 11) d. V. 12) κατ' αὐτόν M. 13) ita scr. M. 14) τ. π. μ. Vi. F. R. 15) λέγουσα V.: ταῦτα δηλοῦσα Vi. R. 16) ὁ ins. F. 17) ὢν V. 18) προΐτω M. L2. 19) —ετο V. 20) —itorum L6. Vi.: τουτέστιν ὅρον τῶν διαπρατέων πραγμάτων [τῶν διαπιπρασκομένων Vi. R.]: ad. libri ed., set quae glossema manifeste uel ex ipsa lectionum uarietate redoleant.

a) Adi. G. 3, 78 sq.

in prima institutione locuti sumus: hodie uero cum iudicia extraordinaria sint, et omni tempore habeantur, merito bonorum uenditiones in usu non sunt. et si quem pluribus debere compertum sit, officio iudicis datur creditoribus licentia in communis debitoris bonorum possessionem uenire, eaque disponere prout ipsis sibi utile esse uideatur. licet autem haec ex latiore Digestorum expositione perfectius nosse. Olim uero haec ita fiebant. si quis, cum pluribus deberet, deinde latitaret, neque ab aliquo defenderetur, conuenientes creditores praetorem adibant idque apud eum querebantur; praetor uero eis bona debitoris possidere concedebat, eruntque in eorum possessione per certos dies. quibus transactis, altera fiebat aditio ab eisdem postulantibus, ut sibi liceret unum ex suo numero eligere, per quem bona uenirent. nam cum non facile omnes simul cottidie conuenire possent, unum ex suo numero eligebant, qui magister uocabatur quique ipse deinceps cum emere uolentibus contrahebat. fiebatque proscriptio in conspicuis urbis partibus haec continens: »Ille »debitor noster in causam incidit bonorum uendi»tionis: nos eius creditores bona distrahimus: emp»tor qui uolet accedat«. Deinde, paucis elapsis diebus, tertia quoque fiebat aditio, qua »legem bonorum uendundorum« facere permittebantur: tum enim praedictae

γραφῇ προσετίθεσαν τούτοις[1]) *καὶ*[2]) *τόδε*[3])· »*ὅτι τοῖς* credítorsi (*λόγου χάριν*) *ἔχει ἀποκρίνασθαι ὁ ἀγοράζων εἰς τὸ ἥμισυ τῶν χρεῶν, ὥςτε τὸν ἐποφειλόμενον ἑκατὸν λαβεῖν*[4]) *πεντήκοντα καὶ*[5]) *τὸν ἐποφειλόμενον ͞ϭ λαβεῖν ἑκατόν.*« *Καὶ μεθ' ὃ παρέδραμεν ἐνταῦθα*[6]) *ῥητὸς χρόνος, τότε προσεκυροῦτο ἡ οὐσία τῷ ἀγοραστῇ καὶ ἐλέγετο ὁ ἀγοραστὴς* bonorum émptωr, *καὶ πᾶσαι αἱ ἀγωγαί, αἵτινες ἥρμοζον τῷ ὑποστάντι τὴν* bonorum uenditíona *καὶ ὅσαι ἦσαν κατ' αὐτοῦ*[7]) *αὗται μετεφέροντο ἐπὶ τὸν* bonorum émptora *καὶ* utilíωs *ἐνῆγε καὶ ἐνήγετο, ὥςπερ καὶ ὁ* bonorum possésswr· *ἀμφότεροι γὰρ* praetórioi *διάδοχοι. Ἀλλ' ὡς εἴρηται, αὗται πᾶσαι σχολάζουσιν αἱ περίοδοι σήμερον διὰ τὸ* extraordinária *εἶναι τὰ δικαστήρια.*

1.[a]) *Ἦν δὲ καὶ ἄλλη καθομάδα κτῆσις ἥτις ἐπενοήθη*[8]) *ὑπὸ τοῦ* 1. Claudianíu *δόγματος. εἰ γὰρ ἐλευθέρα ἠράσθη τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου καὶ ἐντεῦθεν ἐνεποδίζετο τὰ τῆς ὑπηρεσίας, ἐξῆν μοι πέμψαι αὐτῇ παραγγελίαν*[9]) *ἐπὶ ἑπτὰ μαρτύρων παρεγγυῶσαν αὐτῇ, ὥςτε ἀποστῆναι τοῦ ἐμοῦ*[10]) *οἰκέτου· εἰ δὲ μὴ ἀπέστη, ἐχρώμην καὶ δευτέρᾳ παραγγελίᾳ, ἐπιμενούσης δὲ αὐτῆς τοῖς αὐτοῖς, παρήγγελλον*[11]) *αὐτῇ καὶ τρίτον· εἶτα οὐκ ἀπεχομένης ταύτης*[12]) *τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, ἐμφανεῖς ἐποίουν τὰς παραγγελίας ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος καὶ διαλαλία ἐγίνετο καταδουλοῦσα ταύτην ἐμοὶ καὶ ἐγινόμην οὐ μόνον αὐτῆς δεσπότης, ἀλλὰ καὶ πάσης αὐτῆς τῆς περιουσίας.*[13]) *Τοῦτο δὲ ἀνάξιον τῶν ἑαυτοῦ*[14]) *χρόνων κρίνας ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἀνεῖλε καὶ τῆς οἰκείας ἐξώθησε πολιτείας καὶ οὐδὲ τοῖς οἰκείοις* digéstois[15]) *συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι. Ὥςτε οὖν εἰσι καθομάδα κτήσεις*[16])· *ἡ κληρονομία*[17]) *ἡ*

---

1) d. Vi. R. 2) addidi ex L^6. 3) *τάδε* L^6. Vi. F. R.: *ὁ ἀγοράζων* h. l. V. L^1. L^2. L^6. Vi. F^1. R. 4) *νομίσματι* ins. L^1. L^2. F. 5) add. cum V. Vi. R. 6) *ἐντ. παρ.* Vi. R. *καὶ ἐντ.* L^1. L^2. L^6. V: *ἐντ. καὶ* F^2. 7) *καὶ* ad. L^6. 8) M.: cet. *—εῖτο.* 9) *—ίας* V. 10) *ἐμοῦ τοῦ* Vi. R. 11) *—ελον* Vi. R. 12) M.: d. Vi. R.: *αὐτῆς* cet. 13) *τῆς περ. αὐτ.* L^6. 14) *—τῶν* F. 15) *τῶν οἰκείων διγ . . ων* L^6. 16) *τέσσαρες* ad. Vi. R. 17) *κλῆσις* V.

a) Gai. 1, 91. 160.

proscriptioni haec addebant: »creditoribus emptor (uerbi »gratia) in dimidiam aeris alieni partem tenetur, »ut cui C debeantur, L accipiat, et cui CC, C ac»cipiat«. et cum post haec praefinitum tempus esset decursum, tunc bona emptori addicebantur. et uocabatur is qui emerat »bonorum emptor«; omnesque actiones quae ei et in eum, cuius bona uenierant, competebant ad bonorum emptorem transferebantur, qui utiliter agebat et conueniebatur sicuti etiam bonorum possessor: uterque enim praetorius est successor. Set, uti dictum est, eiusmodi omnes ambages
1. hodie cessauerunt, cum extraordinaria iudicia sint. 1. Erat et altera per uniuersitatem successio quae Claudiano senatus consulto introducta fuerat. nam si libera mulier mei serui amore detineretur, et ideo eius ministerium impediretur, licebat mihi ei denuntiationem mittere, VII testibus praesentibus, qua illam monerem ut a seruo meo discederet. si uero non discedebat, altera uti poteram denuntiatione; quod si illa in iisdem persisteret, tertio quoque ei denuntiabam. deinde si seruo meo non abstineret, magistratum de denuntiationibus certiorem faciebam, et interlocutio fiebat, qua illa mihi in seruitutem addicebatur, et fiebam non tantum mulieris dominus, set etiam eius bonorum. Hoc uero indignum suis temporibus esse existimans piissimus imperator noster sustulit, atque ex legibus suis deleri iussit, neque passus est in suis inseri digestis. itaque successiones per uniuersitatem hae sunt: hereditas, bonorum possessio, successio per adrogatio-

διακατοχὴ ἡ διὰ τῆς adrogatíonos *καὶ ἡ τῶν πραγμάτων προσχύρωσις* »libertatium conservandarum causa«· *αὗται μὲν ἐν πολιτείᾳ· ἀνῃρημέναι δὲ δύο, ἡ* bonorum uenditíωn *καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ* claudianíu *δόγματος καταδούλωσις.*

De obligationibus.[1]) Titulus 13.

Εἰπόντες περὶ τῶν[2]) *πραγμάτων νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ τὰς ἐνοχάς. Ἀλλ' ἔχοι*[3]) *τις ἐπιλαβέσθαι τῆς τοιαύτης τάξεως καὶ εἰπεῖν, ὅτι παρὰ τὰ ἐπηγγελμένα περὶ τῶν ἐνοχῶν διαλεγόμεθα· εἴρηται γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ* Institutíoni, *ἔνθα διελεγόμεθα περὶ πόσα ἡ ῥωμαϊκὴ καταγίνεται νομοθεσία, ὅτι ἐν τούτοις*[4]) *ἐστὶν· ἐν προσώποις ἐν πράγμασιν ἐν ἀγωγαῖς. Διαλεχθέντες οὖν περὶ τῶν προσώπων, διεξελθόντες*[5]) *δὲ*[6]) *καὶ περὶ τῶν πραγμάτων ἀκολούθως ὀφείλομεν*[7]) *εἰπεῖν καὶ περὶ ἀγωγῶν. Πῶς οὖν τὰς ἀγωγὰς καταλείψαντες ἐπὶ*[8]) *ἐνοχὰς ἐτράπημεν;*[9]) *ἀλλ' οὐκ ἔξω ἀπολογίας ἡ τάξις αὕτη*[10])· *ὁ γὰρ περὶ ἐνοχῶν διαλεγόμενος ἠρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως περὶ ἀγωγῶν διαλέγεται, μητέρες γὰρ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαί. Ἀπολογησάμενοι περὶ τῆς τάξεως εἴπωμεν τί ἐστιν ἐνοχή· ἐνοχή ἐστι δέσμος δικαίου, δι' οὗ τις ἀναγκάζεται καταβαλεῖν τὸ ἐποφειλόμενον κατὰ τοὺς τῆς ἡμετέρας πολιτείας νόμους· οἶδας γὰρ ὅτι οὐ πᾶσα καταβολὴ χρέους ἔχει τὸ βέβαιον ἐν ἑαυτῇ, εἰ μὴ γένοιτο*[11]) *κατὰ νόμους. ταῦτα*[12]) *δὲ*[13]) *εἶπον αἰνιττόμενος τὴν εἰς τὸν* púpillon *καταβολὴν ἢ τὴν ἀπὸ* pupíllu, *ὅτι δεῖ τὸν ἐπίτροπον συναινεῖν· ἐσθότε δὲ καὶ τήρησιν ἑτέρου γίνεσθαί τινος.* 1. *Πασῶν δὲ τῶν ἐνοχῶν ἡ* 1.
ἄκρα διαίρεσις ἐν τούτοις ἐστι· καὶ γὰρ ἢ πολιτικαί εἰσιν[14]) *ἐνο-*

---

[1]) *Περὶ ἐνοχῶν* ad. libri. ed. [2]) d. V. [3]) ex cj. R.: *ἔχει* libri. ed. [4]) *-ῳ* V. [5]) *διελθ.* M. [6]) d. L6. [7]) *ὠφείλ.* cj. R.: set non est necesse. [8]) *τὰς* ins. L6. Vi. R. [9]) M.: cet. *ἐτρ. ἐπὶ ἐν.* [10]) d. V. [11]) *—ηται* Vi. R. [12]) *τοῦτο* Vi. R. [13]) d. M. [14]) *αἱ* V. L6. Vi. R.

nem, bonorum addictio libertatium conseruandarum causa. hae quidem in usu sunt, duae autem abrogatae sunt, scilicet bonorum uenditio et ex Claudiano senatus consulto in seruitutem redactio.

De obligationibus. Titulus 13.

Cum de *rebus* dixerimus, transeamus ad *obligationes*. set erit fortasse qui eiusmodi ordinem reprehendat, et dicat nos non ex instituto nostro de obligationibus loqui. in prima enim Institutione, ubi definiuimus ad quae romanorum ius pertineat, diximus ad haec pertinere, ad personas scilicet, ad res, ad actiones. cum igitur de personis locuti simus, et de rebus quoque tractauerimus, conuenienter nunc de actionibus esset dicendum. cur ergo, actionibus relictis, ad obligationes conuersi sumus? set defendi sane eiusmodi ordo potest, nam qui de obligationibus loquitur, paullatim tacito quodam modo etiam de actionibus tractat: matres enim actionum obligationes sunt. Ordinis igitur nostri ratione defensa, uideamus quid sit *obligatio*? obligatio est uinculum iuris, quo quis necessitate adstringitur id quod debet soluendi secundum nostrae civitatis iura. nosti enim non omnem debiti solutionem ratam esse, nisi secundum leges fiat: haec dixi solutionem indicans in pupillum uel a pupillo factam, cui debet tutor consentire: interdum et alterius cuiusdam rei obser-
1. uatio adhibenda est. 1. Omnium autem obligationum summa diuisio haec est: namque aut *ciuiles* obligationes sunt aut

χαὶ ἡ praetóriai. *πολιτικαὶ μὲν αἵτινες ἀπὸ νόμων εὑρέθησαν ἢ δηλαδὴ ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ*[1]) *τοῦ πολιτικοῦ*, praetóriai *δὲ, ἃς ὁ* praétωr *ἐκ τῆς οἰκείας ὁρμώμενος δικαιοδοσίας ὥρισεν*[2]) *καὶ* honoráriai *καλοῦνται. αὕτη μὲν*[3]) *πρώτη διαίρεσις.* 2. [a])*Δευτέρα δὲ διαίρεσις αὕτη*[4]), *ἥτις εἰς τέσσαρα τέμνεται, ἢ γὰρ ἀπὸ συναλλάγματός εἰσιν ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ ἁμαρτήματος. Δεῖ δὲ πρότερον περὶ τούτων διαλεχθῆναι αἵτινες ἀπὸ συναλλάγματός εἰσι. συνάλλαγμα δέ ἐστι δύο ἢ καὶ πλειόνων εἰς τὸ αὐτὸ σύνοδός τε καὶ συναίνεσις ἐπὶ τὸ συστήσασθαι*[5]) *ἐνοχὴν καὶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ποιῆσαι ὑπεύθυνον. Τέσσαρες δὲ ἐκ τῶν συναλλαγμάτων ἐγείρονται ἐνοχαί*[6]) re uerbis litteris[7]) consensu *καὶ δεῖ περὶ ἑκάστης διαλεχθῆναι.*

Quibus modis re contrahitur obligatio.[8]) Titulus 14.

Ἡ re[b]) *συνίσταται ἀπὸ φάκτου ἤτοι ἀριθμήσεως καὶ τῆς ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα*[9]) *μεταθέσεως καί ἐστιν ὑπ' αὐτὴν*[10]) *τὸ δάνειον.* [c])*Δάνειον δέ ἐστι τὸ τὸν λαβόντα γενέσθαι δεσπότην, εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος. τὸ*[11]) »*τὸν λαβόντα γίνεσθαι δεσπότην*« *εἶπον, ἵνα φύγω χρῆσιν καὶ παρακαταθήκην· ἐπὶ τούτων γὰρ οὐ γίνεται δεσπότης ὁ λαβών.* »*εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον*«, *ἵνα φύγω τὴν δωρεάν· δεσπότης μὲν*[12]) *γὰρ*

---

1) *ἀπὸ* V. 2) *αἵτινες* omittit M. 3) *ἡ* ins. Vi. F. R. 4) *ἐστιν* L6. ins. 5) *συνίστασθαι* Vi. F1. R. 6) *τίκτονται* Vi. R. 7) uoculam 'et' om. cum M. L1. L2. 8) *Τίσι τρόποις ἀνθέλκεται ἐνοχή* L1. L2. F. *τίσι τρ. συνίσταται ἡ ῥε [μ] ἐνοχή* V. *τίσ. τρ. ἡ ἐν πράγμασιν συναλλάττεται ἐνοχή* L6. Vi. R. 9) *—ρας* M. V. L2. 10) *ἐπ' αὐτῇ* V. 11) d. M. 12) d. L6.

a) Fragm. Mai [Porph. ad Marc. p. 67.]

b) Fragm. Mai. c) Proch. 16, 1. Epa. 17, 1. Eclog. 11, 1.

praetoriae: ciuiles sunt quae legibus constitutae, aut certe iure ciuili comprobatae sunt; praetoriae autem, quas praetor ex sua iurisdictione definiuit, quae etiam honorariae
1. dicuntur. et haec quidem prior diuisio est. 2. Altera uero diuisio ea est, quae in quattuor species deducitur; aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex delicto aut quasi ex delicto. oportet prius de his loqui, quae ex contractu sunt; contractus autem est duorum uel plurium in idem conuentio atque consensus, ut obligatio constituatur et alter alteri obnoxius efficiatur. quattuor autem ex contractibus oriuntur actiones: re uerbis litteris consensu, de quibus singulis nobis dispiciendum est.

Quibus modis re contrahitur obligatio. Titulus 14.

Re obligatio facto quodam contrahitur ueluti numeratione et a manu in manum translatione, qua in specie mutuum est. mutuum autem fit, cum is qui accipit dominus quidem efficitur, non uero in easdem res nobis fit debitor, set in alias eiusdem substantiae et quantitatis. »Accipientem dominum fieri« ideo dixi, ut uitarem usum et depositum: in his enim res accipientis non fit: »nobis autem debitorem fieri«, ut donationem uitarem, in qua res quidem ac-

ὁ λαβὼν γίνεται, οὐκ ἔστι[1]) δὲ ἔνοχος. »Οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος[2])« εἶπον, ἵνα μὴ ἀνέλω τὴν χρείαν τοῦ δανείσματος. ἕκαστος γὰρ δανείζεται ἐπὶ τῷ ταῦτα δαπανῆσαι εἰς οἰκείας χρείας καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἕτερα ἀποδοῦναι[3])· εἰ δὲ αὐτὰ ἀναγκάζεται ἀποκαθιστᾶν, περιττὸν τὸ δανείζεσθαι. Δανείζεται δὲ οὐ πάντα τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ »pondere numero mensura«. Pondere,[4]) οἷον χρυσὸς ἄργυρος μόλυβδος[5]) κηρὸς πίσσα κασσίτερος. mensura, οἷον οἶνος ἔλαιον[6]) σῖτος. numero, οἷον οἱ[7]) nûmmoi[8]) οἱ[9]) λεπτοί, καὶ ἁπλῶς ἅτινα ἢ ἐν τῷ ἀριθμεῖν ἢ ἐν τῷ μετρεῖν ἢ ἐν τῷ σταθμίζειν ἐπὶ τούτῳ δίδομεν, ὥςτε ποιῆσαι τοῦ λαμβάνοντος[10]), ἐπὶ τῷ ἀποδοθῆναι[11]) ἡμῖν οὐκ αὐτὰ[12]), ἀλλ' ἕτερα τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ[13]) ποσότητος.[14]) Ὅθεν καὶ mutuum τὸ[15]) δάνειον ὠνόμασται, »quia ita a me tibi datur ut ex[16]) meo tuum fiat«.[17]) Ἐκ δὲ τούτου τοῦ συναλλάγματος ἀγωγὴ τίκτεται καὶ λέγεται »condictícios«. 1. Τῆς re ἐνοχῆς ἐστι καὶ τὸ indébiton. Ἐὰν 1. γὰρ ἐγὼ ἐμαυτὸν ὑποπτεύσω[18]) ἐποφείλειν σοι ἑκατὸν νομίσματα καὶ ταῦτά σοι κατὰ πλάνην καταβάλω, ποιῶ σε δεσπότην· τελευταῖον δὲ γνοὺς τὸ ἀληθὲς δύναμαι ταῦτα ἀναλαμβάνειν διὰ τοῦ condicticíu. κινῶν γὰρ λέγω. »εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι«, καὶ[19]) τὸ δάνειον δὲ ἀπαιτῶν, ὡς εἴρηται, κινῶ τὸν condictícion τοῖς αὐτοῖς χρώμενος ῥήμασιν. Ἀλλ' ὁ μὲν λέγεται δανειακὸς condictícios[20]), ὁ δὲ indébitos condictícios καὶ οὐ μόνον αὕτη κοινωνία δανειακοῦ καὶ indebítu condicticíu, ὅτι[21]) ἐπὶ ἑκατέρων τὸ φάκτον προβαίνει τὸ[22]) τῆς ἀριθμήσεως[23]), ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ púpillos, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευ-

---

1) οὐκέτι L^6. 2) d. L^6. 3) δυῦναι L^6. 4) μὲν ad. Vi R. 5) h. l. κασσίτ. L^5.: καὶ σίδηρος ad. Vi. R. 6) ἔλ. οἶν. V. Vi. F. R. 7) ad. Vi. F. R. 8) ita scr. M. 9) d V. Vi. R. 10) τὸν λαβόντα δεσπότην L^6. 11) —δοῦναι L^6. 12) ταῦτα adde ex cj. R. 13) ἢ καὶ M. ἢ V. L^1. F. 14) ita cum R. pro 'ποιότ.' 15) d. L^2. 16) 'de' Vi. R. 17) τουτ. ἐπειδὴ ἐξ ἐμοῦ οὕτω [οὕτως ἀπ' ἐμοῦ σοι Vi. R.] δίδοται ἵνα τὸ ἐμὸν [ἐμὸν ὂν M.] σὸν γένηται. libri et ed : quae manifeste glossema sapiunt. 18) ὑπ. ἐμαυτ. Vi. F. R. 19) d. V. 20) κονδ. δαν L^6. 21) καὶ ins. V. 22) d. L^6. Vi. 23) καὶ οὐ μόνον, cet. huc transfert Vi.

cipientis fit, non ipse tamen debitor constituitur. »Non in easdem res, set in alias eiusdem substantiae et quantitatis«, ne mutui utilitatem tollerem: quisque enim mutuum accipit ut res in suum commodum impendat, aliasque pro eis restituere possit; nam si easdem restituere cogeretur, superuacuum esset mutuum accipere. mutui autem obligatio non in omnibus rebus consistit, set in his quae pondere numero mensura constant: pondere, ueluti auro argento plumbo cera picea stamno: mensura, ueluti uino oleo frumento: numero, ueluti nummis paruis et omnibus demum, quae adnumerando uel admetiendo uel adpendendo in hoc damus, ut ea accipientis faciamus et quandoque nobis non eaedem res set aliae eiusdem naturae et quantitatis reddantur. unde etiam »mutuum« appellatum est, quin ita a me tibi datur, ut »ex meo tuum fiat«. ex eo autem con-
1. tractu actio nascitur, quae dicitur condictio. 1. Ad re obligationes indebiti quoque solutio pertinet. si enim falso putem me tibi centum aureos debere et hos tibi per errorem soluam, te eorum dominum efficio. deinceps autem, ueritate cognita, eos per condictionem recipere possum. ita enim intendo: »si paret hunc dare oportere«: atque mutuum petens, uti dictum est, condictione experior iisdem uerbis utens. set haec quidem dicitur condictio mutui; illa uero condictio indebiti. neque in eo tantum mutui atque indebiti condictiones inter se conueniunt, quod in utraque numerationis factum procedere debet, set etiam in eo, quod pupillus,

τέρᾳ Institutíoni, sine tutoris auctoritate δανεισάμενος οὐ κρατεῖται, ἀλλ' οὐδ' ἐὰν indébiton αὐτῷ καταβάλω μὴ παρόντος τοῦ ἐπιτρόπου ἔνοχον αὐτὸν κτῶμαι τῷ indebítῳ condicticiῳ. Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἡ κοινωνία, ἐν ἐκείνῳ δὲ ἡ διαφορὰ ὅτι ὁ μὲν δανειακὸς condictícios ἀπὸ συναλλάγματος συνίσταται· δανείζω γάρ σοι ἐπὶ τῷ κτήσασθαί σε ἔνοχον. ὁ δὲ indébitos condictícios οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ συνάλλαγμα, πῶς γὰρ ἄν[1]) τις καλέσοι[2]) συνάλλαγμα, ὁπότε εὐγνωμονοῦντος καὶ βουλομένου διαλῦσαι ἐνοχὴν ὑποπτευομένην ποιοῦμαι τὴν καταβολήν, οὐκ ἐπὶ τῷ συστῆσαι.[3]) 2. Ὑπὸ τὴν re ἐνοχὴν[4]) ἀνάγεται καὶ τὸ com- 2.
modáton[5]). ἐὰν γὰρ αἰτήσῃ μέ τις χρῆσαι αὐτῷ τὸ ἐμὸν βιβλίον καὶ χρήσω, ἰδοῦ τὸ φάκτον παρηκολούθησε καὶ τὴν re ἔτεκεν ἐνοχὴν καὶ ἀγωγὴ τίκτεται ἡ commodati.[6]) Πολλοῦ δὲ ἀφέστηκε τοῦ δανείσματος τὸ commodáton· τὸ μὲν γὰρ δάνεισμα μετατίθησι δεσποτείαν, τὸ δὲ commodáton οὐ μετατίθησι καὶ διὰ τοῦτο τῇ τοῦ πράγματος[7]) ἀποκαταστάσει κρατεῖται ὁ χρησάμενος. Ἐστὶ δὲ καὶ ἑτέρα διαφορά· ὁ γὰρ δανεισάμενος, εἰ καὶ οἱᾳδήποτε τυχηρᾷ περιστάσει ἀπολέσει τὰ δανεισθέντα, οἷον ἐμπρησμῷ ἢ συμπτώσει ἢ ναυαγίῳ ἢ λῃστῶν[8]) ἢ πολεμίων ἐπιδρομῇ, οὐδὲν[9]) ἧττον ἔνοχος μένει· ὁ δὲ χρησάμενος ἐπιμελῶς μὲν φυλάττειν[10]) τὸ commodáton[10]) ἀπαιτεῖται καὶ οὐκ ἀρκεῖ τοσαύτην αὐτὸν[11]) ἐπιμέλειαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὸ χρησθέν, ὅσην ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ἔχει πράγμασιν, ἀλλ' ὅσην ἕτερος ἐπιμελέστερος ἔχειν δύναται· εἰ δὲ μείζονι βίᾳ[12]) ἀπολέσθαι συμβῇ τὸ commodáton, οὐ κατασχεθήσεται, εἰ μὴ ἄρα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ταύτην συμβῇ γενέσθαι τὴν περίστασιν. ὅθεν εἰ ἔχρησά σοι βιβλίον, ἀποδημῶν δὲ εἶχες τοῦτο[13]) μετὰ σεαυτοῦ καὶ ἐξ ἐπιδρομῆς πολεμίων ἢ πειρατῶν ἀπώλεσας τοῦτο, ἀναμφιβόλως κατασχεθήσῃ ἐπὶ τῇ τούτου ἀποκαταστάσει· οὐ γὰρ ἔδει σε παρὰ γνώμην ἐμὴν ἐπὶ ξένης φέρειν. Τὸ commodáton gratuîton[14]) εἶναι δεῖ[15]), του-

---

1) d. Vi. R. 2) σει V. G. F. 3) ἐνοχήν V. Vi. R. 4) d. Vi. R. 5) ita scr. M. 6) —άτου Vi. R. 7) ἐπ' αὐτῷ τῷ πράγματι M. V, qui et δι' ἀποκατ. scr. 8) ναυαγίων πλείστων M. 9) —δὲ F. 10) — —ττων Vi. R. qui habent: οὐκ ἀπαιτ. 11) τὴν L6. 12) —α βίαν L2. 13) βιβλίον εἶχ. M. 14) ita scr. M. 15) δοκεῖ εἶναι V.

uti in IIª Institutione diximus, sine tutoris auctoritate mutuum accipiens non tenetur et si indebitum ei soluam, tutore non praesente, nequeo condictioni indebiti obnoxium eum efficere. in his itaque conueniunt: illo autem differunt, quod mutui condictio ex contractu oritur (tibi enim mutuum do, ut te obligatum habeam), condictio autem indebiti a contractu non pendet; qualis enim contractus est, cum debitoris animo obligationem, quam existere putem, distracturus soluam, non
2. contracturus? 2. Ad obligationes, quae re contrahuntur, commodatum quoque trahitur. nam si quis me roget, ut ei meum librum utendum dem, idque faciam, en factum est subsecutum, unde re obligatio nascitur et actio commodati. longe autem distat a mutuo commodatum: mutuum enim dominium transfert, commodatum autem non transfert: et ideo ad ipsam rem restituendam qui accepit tenetur. est et altera differentia; nam qui mutuum accepit, si uel quolibet fortuito casu quod accepit amiserit, ueluti incendio uel ruina uel naufragio uel latronum seu hostium incursu, nihilominus obligatus manet; qui autem rem utendam accepit, eam diligenter custodire debet; nec sufficit tantam eum adhibere diligentiam in re commodata custodienda, quantam in propriis habet, set tantam debet, quantam alius quispiam diligentior adhibere possit. si uero ui maiore rem perire contingat, non tenebitur; si modo non eius culpa is casus interuenerit. quare si tibi librum commodauerim; tu peregre eum tecum tuleris, et uel hostium uel piratarum incursu eum perdideris, procul dubio teneberis de eo restituendo; non enim oportebat te contra uoluntatem meam eum peregre ferre. commodatum

τέστι προϊκά σοι[1]) ὀφείλω[2]) κιχρᾶν οὐδενὸς οὐδὲ[3]) δοθέντος μισθοῦ[4]) οὐδὲ μὴν ὁρισθέντος ὑπὲρ[5]) αὐτοῦ. μισθοῦ γὰρ ὑποκειμένου, δοκεῖ σοι ἡ χρῆσις τοῦ βιβλίου μεμισθῶσθαι καὶ οὐκέτι[6]) commodáton τὸ τοιοῦτον κληθήσεται[7])· δεῖ γάρ, ὡς εἴρηται, gratuîton εἶναι τὸ commodáton. 3. Καὶ τὸ depósiton ὑπὸ 3. τὴν re τελεῖ[8]) ἐνοχήν. Ἐὰν γάρ σοι παράθωμαι τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, ἔνοχος ἔσῃ τῇ re ἐνοχῇ, ἀγωγῇ δὲ τῇ[9]) depositi[10]), ἣν ἕξω κατά σου ἀπαιτῶν σε αὐτὸ τὸ depósiton. δόλον δὲ μόνον[11]) ἐποφείλεις[12]) ἐπὶ[13]) τῷ depositῳ[14]). εἰ δὲ ἀπὸ σῆς[15]) ῥαθυμίας ἤτοι ἀμελείας χεῖρον γενήσηται τὸ παρατεθὲν, ἀνεύθυνος ἔσῃ, ὥςπερ καὶ ἐάν, σοῦ ῥαθυμήσαντος, ὑπό τινος κλαπῇ τὸ πρᾶγμα. ὁ γὰρ ῥαθύμῳ φίλῳ τὸ πρᾶγμα παραδοὺς φυλακτέον τὴν οἰκείαν ἄνοιαν αἰτιάσθω. 4. Δανεισάμενος ἐγὼ παρά[16]) 4. σου ἑκατὸν νομίσματα[17]) δέδωκά σοι λόγῳ ἐνεχύρου τὸν ἐμὸν οἰκέτην· ἔνοχος ἔσῃ μοι[18]) τῇ re ἐνοχῇ, ἀγωγῇ δὲ τῇ pigneraticίᾳ[19]) δι᾽[20]) ἧς μετὰ καταβολὴν τοῦ χρέους αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποκαθιστᾶν μοι ἀναγκάζῃ. Τοῦτο δὲ τὸ ἐνέχυρον ἐπ᾽ ὠφελείᾳ[21]) τῶν δύο ἐπινενόηται ἐμοῦ τε τοῦ δανειζομένου καὶ σοῦ τοῦ δανείζοντος. ἐμοῦ μὲν ἐπειδὴ λαμβάνων σὺ τὸ ἐνέχυρον μᾶλλον καταπιστεύσας[22]) τὰ νομίσματά σου ἐμοί[23])· σοῦ δὲ ἐπειδὴ διὰ τῆς[24]) κατοχῆς τοῦ ἐνεχύρου τὸ ἀσφαλὲς ἔχεις ἐπὶ τῷ χρέει. Ἀμέλει διὰ τοῦτο ὡς κερδαίνων διὰ τὸ ἔχειν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῷ χρέει πολλὴν ἐπιμέλειαν ὀφείλεις ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὴν αὐτοῦ παραφυλακήν[25])· εἰ δὲ συμβῇ τυχερᾷ περιστάσει τὸ ἐνέχυρον ἀπολέσθαι, ἕξει τὸ ἀνεύθυνον ὁ creditωr, ἀπαιτήσει δὲ ὅμως τὸ χρέος.

---

1) d. L6. 2) οἴῳ φίλῳ M. 3) d. L6. Vi. F. R. 4) μισθ δοθ. L6. 5) περὶ Vi. R. 6) οὐκ ἔστι V. 7) —θῆναι V. 8) ὑπὸ τ. ρ. τελ. ἐν. καὶ. Vi. R. 9) τοῦ ins. L6. 10) ἢ τῆς ἀποθέσεως L2. 11) [τοῦ L6.] μὴ ποιῆσαι L6. Vi. R. ins. 12) —λω V. 13) d. L2. 14) d. L6. 15) ἀπούσης M. 16) ἀπὸ L6. 17) νομ. ἑκατ. L1. F. 18) d. V. 19) πιγνορατιτίᾳ Vi. R. ἤτοι ἐνεχυρειτικῇ ad. L2. 20) ἀφ᾽ V. 21) εἰς ὠφέλειαν Vi. R 22) μοι h. l. L1. V. F. 23) d. L6. Vi. R. 24) d. L6. 25) φυλ. L6.

gratuitum esse debet; oportet nimirum ut, nulla accepta seu constituta mercede, rem tibi utendam tradam; alioquin, mercede interueniente, locatus tibi usus libri esse uidetur, neque iam commodatum eiusmodi contractus uocabitur: debet enim,
3. uti dictum est, gratuitum esse commodatum. 3. Etiam depositum inter re obligationes recensetur. si enim apud te rem meam deponam, teneberis re obligatione atque actione depositi, quam contra te habebo ad id consequendum quod deposuerim. ex dolo autem tantummodo circa rem depositam admisso mihi teneberis: nam si desidia forte uel neglegentia res deposita peior facta sit, securus eris: ueluti si res a te neglegenter custodita a quodam subripiatur. qui enim neglegenti amico rem custodiendam tradit, suae stulti-
4. tiae id imputare debet. 4. Cum ego a te C aureos mutuos acceperim, dedi tibi seruum meum pigneris loco: re quidem obligatione teneberis, actione autem pigneraticia, per quam post debiti solutionem pignus mihi cogeris restituere. pignus autem utriusque gratia introductum est; tamque mihi debitori, quam tibi creditori prodest. mihi quidem quia pignere accepto, facilius mihi C illos aureos credes, tibi uero, quoniam per pigneris detentionem in tuto est creditum tuum. et ideo quasi lucrum habeas, cum sit in tuto nomen, magnam diligentiam in ea re custodienda adhibere debes: si uero fortuito casu pignus pereat, non tenebitur creditor, et creditum nihilominus petere poterit.

De uerborum obligationibus.[1]) Titulus 15.

Εἰπόντες περὶ τῆς re *ἐνοχῆς εἴπωμεν*[2]) *περὶ τῆς* uerbis[a]). *Συνίσταται δὲ αὕτη ἐξ ἐπερωτήσεως καὶ συμφώνου ἀποκρίσεως ἡνίκα ἢ γενέσθαι*[3]) *ἢ δοθῆναί, ἐπερωτῶμεν τι δοθῆναι μέν, οἷον*[b]), »*ὁμολογεῖς διδόναι μοι ἑκατὸν νομίσματα;*«. *γενέσθαι δέ, οἷον,* »*Ὁμολογεῖς κατασκευάζειν μοι οἰκίαν;*«. *Ἐκ δὲ τῆς* uerbis *ἐνοχῆς δύο ἀγωγαὶ ἀναφύονται, ὁ* condictícios *καὶ ἡ* ex stipulatu. *Καὶ εἰ μὲν* cérton[4]) *ἐστὶ*[5]) *τὸ ἐν τῇ ἐπερωτήσει κείμενον, ὁ* condictícios *ἁρμόζει. εἶπον γάρ·* »*ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόνδε τὸν ἄγρον*« *ἢ* »*τόνδε τὸ βιβλίον;*« *Εἰ δὲ* incérton *ᾖ, εἶπον γάρ·* »*ὁμολογεῖς διδόναι μοι τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ*« *ἢ* »*τὰ ἐν τῷ ὡρείῳ*«; *τότε τίκτεται ἡ* ex stipulatu. Stipulatíωn *δὲ ἐντεῦθεν ὠνόμασται· παρὰ τοῖς παλαιοτέροις* stípulum *ἐλέγετο τὸ ἰσχυρὸν* a »stipe«[6]). 1. *Ἐν δὲ τῇ*[7]) uerbis *πολλὰ* 1. *τοιαῦτα παρεδίδοτο*[8]) *ῥήματα, δι' ὧν αἱ ἐπερωτήσεις ἐγίνοντο.*[8]) »spondes? spondeo«, »promittis? promitto«, »fideipromittis? fideipromitto«, »fide iubes? fide iubeo«, »dabis? dabo«, »facies? faciam«[c]). *Ἀλλὰ τὸ μὲν* »spondes? spondeo« *οὐ μετεφράζετο*[9]) *ἑλληνιστί,*[10]) *τὰ δὲ ἕτερα μετεφράζετο*[11])· »promittis? promitto«, *τουτέστιν* »*ὁμολογεῖς; ὁμολογῶ*«, »fideipromittis? fideipromitto«, *τουτέστι* »*πίστει κελεύεις; πίστει κελεύω*«, »dabis? dabo«, *τουτέστι* »*δώσεις; δώσω*«, »facies? faciam«, *τουτέστι* »*ποιήσεις; ποιήσω*«. *Καὶ ἀδιάφορον ἦν πότερον ῥωμαϊστὶ*[12])

---

1) *περὶ τῆς* [uerbis ins. M. L1. L2. V. L6.] *ἐν λόγοις ἐνοχῆς* ad. libri ed. 2) *καὶ* ins. Vi. R. 3) *τι* h. l. Vi. R. 4) ita ser. M. 5) *ἤτοι φανερὸν βέβαιον καὶ ὡρισμένον* ad. L2. L6. Vi. R. 6) stipite Vi. F. R.: *ἀπὸ τοῦ* [d. V.] *στελέχους* ad. libri ed. 7) *ἐπὶ . . τῆς* Vi. R. 8) —*δέδοται* V. Vi. R. —*δίδου* M. m. 2a. 8) *γίνονται* V. 9) *μεταφράζεται* Vi. F. R. —*εφράξατο* L6. 10) —*ικῶς* V. 11) Cf. not. 6. 12) *ἢ* ins. V. Vi. R.

a) Mai fr. Bas. schol. I. 663. b) G. 3, 92. c) G. 3, 93. [95? cfr. Huschke ad h. l.].

De uerborum obligatione. Titulus 15.

Cum de obligatione dixerimus quae re contrahitur, de illa quoque uideamus quae uerbis contrahitur. contrahitur autem haec ex interrogatione et congruenti responsu, cum quid fieri dari stipulamur. dari quidem, ueluti: spondesne dare mihi aureos centum? fieri autem, ueluti: spondesne aedificare mihi domum? ex eiusmodi obligatione duae proficiscuntur actiones, condictio atque ex stipulatu. nam si certum est quod in stipulationem est deductum, condictio competit: dixi enim: spondesne dare mihi hunc fundum uel hunc librum? Si uero incertum sit (dixi enim: spondesne dare mihi quae in arca uel quae in horreo sunt?) tunc actio ex stipulatu nascitur. stipulatio autem ita uocatur, quia apud ueteres »stipu-
1. lum« dicebatur firmum, a stipe nimirum descendens. 1. In hac obligatione complura talia uerba tradita sunt, quibus stipulationes fierent: »spondes? spondeo«, »promittis? promitto«, »fideipromittis? fideipromitto«, »fide iubes? fide iubeo«, »dabis? dabo«, »facies? faciam« at illa stipulatio »spondes? spondeo« nequibat in grae

ἑλληνιστὶ ἢ[1]) *οἱᾳδήποτε ἑτέρᾳ διαλέκτῳ, οἷον τῇ*[2]) *τῶν Σύρων ἢ Αἰγυπτίων ἡ ἐπερώτησις γέγονε, μόνον μέντοι εἰ ἑκάτερος τῶν συναλλαττόντων ἐνόει τὰ ἐκφωνούμενα. καὶ οὐδὲ ἐπάναγκες ἦν τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ἑκάτερον κεχρῆσθαι, ἀλλ' ἤρκει*[3]) *τὸ*[4]) *ἁρμοδίως πρὸς τὴν ἐπερώτησιν ἀποκρίνασθαι*[5]) *τὴν ἀπόκρισιν· οἷον*[6]) *ἐὰν ἐπερωτήσῃς με* »Promittis?«, *δύναμαι εἰπεῖν* »*ὁμολογῶ*«, *ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εἴπῃς μοι* »*ὁμολογεῖς*«; *δύναμαι ἀποκρίνασθαι* »promitto«. *Δύνανται δὲ καὶ*[7]) *δύο Ἕλληνες ῥωμαϊστὶ συστήσασθαι τὴν* uerbis, *οἷον τὸ* »promittis? promitto«. *Ταῦτα δὲ τὰ τυπικὰ ῥήματα πάλαι μὲν ὑπῆρχεν ἐν χρήσει, μετὰ δὲ ταῦτα Λέοντος διάταξις τὰ τῶν ἐπιρωτήσεων ἀνεῖλε τυπικὰ ῥήματα ἀπαιτοῦσα συναίνεσιν καὶ συμφωνίαν ἐξ ἑκατέρου μέρους προϊέναι, μηδεμιᾶς ῥημάτων ἐπιζητουμένης παραφυλακῆς.* 2.b) *Αἱ δὲ ἐπερωτήσεις ἢ* pú- 2.
rws[8]) *ἢ* in diem[9]) *ἢ ὑπὸ αἵρεσιν συνέστανται.* Púrws *μέν, οἷον,* »*ὁμολογεῖς διδόναι μοι σ̄*[10]) *νομίσματα;*« *ἥτις ἐπερώτησις εὐθέως ἔχει τικτομένην τὴν ἀπαίτησιν.* in diem, *ἡνίκα χρόνος προστεθῇ τῇ ἐπερωτήσει ὅτε δεῖ τὰ χρήματα καταβληθῆναι, οἷον,* »*ὁμολογεῖς διδόναι μοι δέκα νομίσματα ἐν ταῖς ἐπιούσαις καλάνδαις Μαρτίαις;*«[11]) *τὸ δὲ*[12]) in diem *ἐπερωτώμενον εὐθέως μὲν ἐποφείλεται, ἀπαιτεῖσθαι δὲ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ἡμέρας οὐ δύναται, ἀλλ' οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ ᾱ ἡμέρᾳ τῶν καλανδῶν· πᾶσα γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐν ἐξουσίᾳ ὑπόκειται*[13]) *τοῦ ἐπερωτηθέντος εἴγε*[14]) *βούλεται καταβαλεῖν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἑπτὰ ἢ*[15]) *ὀκτὼ ὧραι τῆς ἡμέρας ἐκείνης παρέλθωσι μὴ καταβαλόντος αὐτοῦ, οὔπω κρίνεται ἀγνώμων· δυνατὸν γὰρ αὐτὸν καὶ τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ καταβαλεῖν. τότε δὲ ἀγνώμων δυναται,*[16]) *ἡνίκα πᾶσα ἡ ᾱ ἡμέρα*[17]) *τῶν καλανδῶν παρέλθῃ Μαρτίων*[18]), *μηδὲν αὐτοῦ παρασχόντος.*

---

1) *καὶ* L6. 2) d. Vi. R. 3) ita V. F. R.: cet. *ἀρκεῖ*: M. *ἀρκείτω.* 4) d. M. 5) M.: cet. *γενέσθαι.* 6) d. V. 7) d. Vi. 8) *ἤτοι καθαρῶς* ad. L2. Vi. R. 9) *τουτ. ἐν ἡμέρᾳ ὡρισμένῃ* ad. L2. Vi. R. 10) ε̄ L1. L2. L6. 11) —*ίου* V. Vi. R. 12) d. L6. 13) *ἀπόκ.* M. 14) *εἰ γὰρ* L1. *εἴτε* L2. 15) *καὶ* ins. L1. L2. L6. 16) *κρίνεται* L6. Vi. F. R. 17) *ἡ ἡμ. ἡ ᾱ* V. 18) —*ίου* V. Vi. R.

b) Cf. *αἱ ῥοπ.* 3, 9.

cum sermonem per interpretationem transferri: ceterae uero transferebantur, ueluti hoc modo: »promittis? promitto«, ὁμολογεῖς; ὁμολογῶ, »fideipromittis? fideipromitto«, πίστει κελεύεις; πίστει κελεύω, »dabis? dabo«, δώσεις; δώσω, »facies? faciam«, ποιήσεις; ποιήσω. Et nihil intererat utrum latina an graeca uel quauis alia lingua, ueluti Syrorum seu Aegyptiorum, stipulatio conciperetur, scilicet cum uterque stipulantium ea quae dicerentur posset intellegere. neque necesse erat eadem lingua utrumque uti, set sufficiebat si congruenter ad interrogationem responderetur. ut ecce si me ita interrogaueris: »promittis?« possum respondere; ὁμολογῶ; uel contra si me ita interrogaueris: ὁμολογεῖς; possum respondere: »promitto«. Possunt uero et duo Graeci latina lingua uerborum obligationem contrahere, ueluti »promittis? promitto«. Haec autem sollemnia uerba olim quidem in usu fuerunt; postea uero Leonis constitutio stipulationum sollemnia uerba sustulit, sensum et consonantem intellectum ab utraque parte desiderans, nulla uerborum obseruatione
2. requisita. 2. Stipulationes uero aut pure aut in diem aut sub condicione fiunt. pure ueluti: CC aureos mihi dare spondes? ex qua stipulatione statim petitio nascitur. in diem, cum dies adicitur stipulationi, quo pecunia soluatur, ueluti: »decem aureos proximis kalendis martiis mihi dare spondes?« id autem, quod in diem stipulamur, statim quidem debetur, set peti prius quam ueniat dies non potest, ac ne eo ipso quidem kalendarum die, totus enim hic dies in arbitrio promittentis est, an soluere uelit. si enim septem uel octo horae illius diei elapsae fuerint, nec reus soluerit, nondum in mora intelligitur esse, cum possit etiam decima hora soluere. tunc uero in mora esse uidetur, cum totus dies primus kalendarum martiarum transierit, nihil eo

…, οἷον τῇ[3]) τῶν Σύρων
…ἠνον μέντοι εἰ ἑκάτερος
…ενα. καὶ οὐδὲ ἐπάναγκες
…σθαι, ἀλλ' ἤρκει[3]) τὸ[4])
…ύνασθαι[5]) τὴν ἀπόκρισιν«
…ttis?«, δύναμαι εἰπεῖν
…της μοι »ὁμολογεῖς«;
… Δύνανται δὲ καὶ[7]) δύο
…bis, οἷον τὸ »promit-
…πτικὰ ῥήματα πάλαι μὲν
…έοντος διάταξις τὰ τῶν
…ἀπαιτοῦσα συναίνεσιν καὶ
…έναι, μηδεμιᾶς ῥημάτων
… δὲ ἐπερωτήσεις ἢ pú- 2
…υνέστανται. Púrws μὲν,
…[10]) νομίσματα;« ἥτις
… τὴν ἀπαίτησιν. in diem,
… ὅτε δεῖ τὰ χρήματα κα-
…ναι μοι δέκα νομίσ-
…δαις Μαρτίαις;«[11]) τὸ
… μὲν ἐποφείλεται, ἀπαι-
…σας οὐ δύναται, ἀλλ' οὐδὲ
… πᾶσα γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκείνη
…τος εἶχε[14]) βούλεται κατα-
…ῃ[15]) ὀκτὼ ὧραι τῆς ἡμέ-
…τος αὐτοῦ, οὔπω κρίνεται
… δεκάτῃ ὥρᾳ καταβαλεῖν.
… πᾶσα ἡ ᾱ ἡμέρα[17]) τῶν
…ὲν αὐτοῦ [illegible]

[illegible] ri: ceterae uero
[illegible] ls? promitto«,
[illegible] promitto«, πίστει
[illegible] εις; δώσω, »fa-
[illegible] rerat utrum la-
[illegible] uti Syrorum seu
[illegible] cum uterque sti-
[illegible] gere. neque ne-
[illegible] iebat si congruen-
[illegible] si me ita inter-
[illegible] e; ὁμολογῶ; uel
[illegible] possum respon-
[illegible] raeci latina lin-
[illegible] nti »promittis?
[illegible] olim quidem in
[illegible] tio stipulationum
[illegible] antem intellectum
[illegible] rum obseruatione
[illegible] aut in diem aut
[illegible] reos mihi dare
[illegible] tio nascitur. in
[illegible] pecunia soluatur,
[illegible] endis martiis
[illegible] diem stipulamur,
[illegible] ueniat dies non
[illegible] e, totus enim [illegible]
[illegible] re uelit. si [illegible]
[illegible] int, nec [illegible]
[illegible] pos [illegible]

3.[a]) Ἐπηρώτησά τινα οὕτως. »ὁμολογεῖς διδόναι μοι δέκα νομίσματα ἐτήσια μέχρις οὗ ζῶ;« ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις[1]) púra ἐστίν· ἐντεῦθεν γὰρ ἤδη τοῦ[2]) πρώτου ἐνιαυτοῦ δυνατὸν γενέσθαι τὴν ἀπαίτησιν, ἐστὶ δὲ[3]) καὶ perpetûa[4]) οὐδενὶ χρόνῳ σβεννυμένη· πρόσκαιρος γὰρ ἐπερώτησις οὐ δύναται γενέσθαι, οἷον ἵνα εἴπω· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι δέκα νομίσματα ἕως δέκα ἐνιαυτῶν;« τουτέστιν ἵνα εἰ μὲν εἴσω τῶν[5]) δέκα ἐνιαυτῶν ἀπαιτήσω σε ἔχω ταῦτα· εἰ δὲ παρέλθῃ ἡ δεκαετία[6]) καὶ μὴ ἀπαιτήσω σε ἵνα ἀποσβεσθῇ[7]) ἡ ἀγωγή. Ὥςτε οὖν διηνεκὴς ἐστιν ἡ ἀγωγὴ ἐπὶ τῆς ἐπερωτήσεως τῆς λεγούσης· »δώσεις ἐτήσια δέκα νομίσματα ἕως οὗ ζῶ;« ἐὰν δὲ ὁ[8]) [μὲν[9])] ἐπερωτήσας τελευτήσῃ, ὁ δὲ κληρονόμος αὐτοῦ κινῇ τὴν ex stipulatu, τῶν μετὰ τὴν[10]) τελευτὴν τοῦ ἐπερωτήσαντος δραμόντων ἐνιαυτῶν[11]) ἀπαιτῶν τὴν ποσότητα, ἐκβάλλεται páctu παραγραφῇ, ὡς ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτώμενος τὴν[12]) »ἕως οὗ ζῶ«. τοῦτο γὰρ παρέσχε χώραν τῇ τοῦ páctu παραγραφῇ. 3.

4. Ἡ ὑπὸ αἵρεσιν[13]) ἐπερώτησις συνίσταται, ὁπότε εἰς τύχην 4.
ἀναφέρεται ἡ ἐνοχή, ἵνα, ἐάν τι γένηται ἢ μὴ γένηται ἁρμόσῃ ἡ ἐπερώτησις, οἷον· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι πέντε νομίσματα ἐὰν[14]) Títios ὕπατος γένηται;«[15]) ἢ »ὁμολογεῖς διδόναι μοι ε̄ ἐὰν ὁ Títios ὕπατος μὴ γένηται;«. Ἐὰν τις οὕτως ἐπερωτήσῃ«. Ἐὰν μὴ ἀνέλθω εἰς τὸ Καπετώλιον[16]) δώσεις μοι πέντε νομίσματα;« οὕτως ἐστιν ἡ ἐπερώτησις, ὥςπερ εἰ ἐπερωτησά σε· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι πέντε νομίσματα, ὅτε μέλλω τελευτᾶν;« τότε γὰρ ὅτε μέλλω τελευτᾶν[17]) ἐδείχθη, ὅτι οὐκέτι ἀνέρχομαι εἰς[18]) τὸ Καπετώλιον, ἐπειδὴ ὁσοςδήποτε χρόνος ἂν παρέλθῃ ἐμοῦ[19])

---

1) καὶ ommisi cum Vi. R. 2) καὶ V. 3) ἡ αὐτὴ ad. L[6]. Vi. R. 4) ἤτοι διηνεκτές ad. Vi. R. 5) d. V. 6) δεκᾶς Vi. R. 7) σβ. Vi. R. 8) d. V. 9) addidi. 10) d. Vi. R. 11) uoc. ‘ὁ’ ommisi ex cj. R. 12) scr. cum L[6]. Vi. R.: cet. τὸ. 13) d. M. 14) ὁ ad. Vi. R. 15) ἢ μὴ γένηται; deletis ceteris Vi. R. ‘μὴ γέν. ἢ γέν.’ L[6]. 16) καπιτ. Vi. R. 17) τότε — τελ. d. M. V. L[2]. 18) ἐπὶ Vi. R. 19) μου M.

a) Schol. Bas. II, 143.

3. praestante. 3. Interrogaui aliquem hoc modo: »decem aureos annuos quoad uiuam dare spondes?«: eiusmodi stipulatio et est pura, cum inde possit primi ipsius anni pensis repeti: et est perpetua neque ullo peremitur tempore: ad tempus enim stipulatio fieri nequit, ueluti si ita dicam: decem aureos ad X annos usque mihi dare spondes? hoc est, ut si intra decem annos a te eos petam, sane adipiscar: si uero decennium transierit, neque a te eos petam, actio extinguatur. itaque perpetua est actio ex huiusmodi stipulatione: decem aureos annuos quoad uiuam dabis? sin autem stipulator moriatur, heres uerum eius agat ex stipulatu, annorum post stipulatoris mortem elapsorum pensiones repetens, pacti exceptione summouebitur, utpote sub hac condicione facta stipulatione: »quoad uiuam«: haec
4. enim pacti exceptioni locum dedit. 4. Sub condicione stipulatio fit cum in aliquem casum obligatio differtur, ita ut si quid factum fuerit uel non fuerit stipulatio committatur. ueluti: spondesne mihi dare quinque aureos, si Titius consul fiat? uel: spondesne mihi quinque dare si Titius consul non fiat? quod si quis ita stipuletur: si in Capitolium non adscendero quinque aureos mihi dabis? perinde erit ac si stipulatus fuerim: spondes quinque mihi dare, cum moriar? tunc enim cum moriturus fuero, certum esse incipiet me nunquam in Capitolium adscensurum. namque quodcumque tempus me uiuo transierit, quo in Capitolium non adscenderim, non sufficit, ut certum

περιόντος, καὶ μὴ ἀνέλθω[1]) εἰς τὸ Καπετώλιον, οὐκ ἔστιν ἱκανὸς πίστιν παρασχεῖν τοῦ ὅτι οὐκέτι ἄνειμι εἰς τὸ Καπετώλιον. Δυνατὸν γὰρ τὸν[2]) ἐπὶ ἑξήκοντα ἐνιαυτοὺς ἢ καὶ[3]) ἑβδομήκοντα μὴ ἀνελθόντα[4]) εἰς τὸ Καπετώλιον μετὰ ταῦτα ἀνελθεῖν[5]), τὸν δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὄντα ἀναπνοῇ οὐκέτι[6]) δυνατὸν ἀνελθεῖν. Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτήσας ἐλπίδα ἔχει τοῦ ὅτι ἐποφληθήσεται αὐτῷ· ὅθεν ἐὰν τελευτήσῃ ταύτην τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τοὺς οἰκείους παραπέμπει κληρονόμους· αἱ γὰρ ἐπερωτήσεις αἱ αἱρετικαὶ[7]) καὶ τελευτησάντων τῶν ἐπερωτησάντων, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, διαβήσονται ἐπὶ κληρονόμους, εἰ καί, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ Institutíoni, αἱρετικὸν ληγάτον τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως οὐ μέτεισιν ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους. 5. Εἰώθαμεν καὶ τόπους ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσιν 5. ἐντιθέναι,[8]) οἷον, »δώσεις μοι ἐν Καρχηδόνι[9]) δέκα νομίσματα;« ἢ »ἐν τῷδε τῷ τόπῳ«. Αὕτη δὲ ἡ ἐπερώτησις εἰ καὶ púra δοκεῖ εἶναι κατὰ πρώτην ὄψιν, ὅμως σιωπηρὸν ἔχει χρόνον ἐν ἑαυτῇ καὶ ὑπέρθεσιν, ὅση δύναται δαπανηθῆναι μέχρι τοῦ οἷόντ' εἶναι[10]) τὸν ἐπερωτηθέντα παραγενέσθαι ἐν Καρχηδόνι[11]) καὶ καταβαλεῖν, ὅθεν ἐὰν ὁ νῦν ἑστὼς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπερωτήσῃ με· »ὁμολογεῖς σήμερον διδόναι μοι ἐν Καρχηδόνι;« ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις ὡς ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀδύνατον· ἀδύνατον γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπὸ Ῥώμης ἐλθεῖν[12]) εἰς[13]) Καρχηδόνα. αἱ δὲ ἐπερωτήσεις αἱ γινόμεναι ὑπὸ ἀδύνατον αἵρεσίν[14]) εἰσιν ἀνυπόστατοι. 6. Ἡ αἵρεσις, ἥτις εἰς παρελ- 6. θόντα χρόνον ἢ εἰς ἐνεστῶτα τὴν ἀναφορὰν ἔχει[15]) ἢ εὐθέως ἀχυροῖ τὴν ἐνοχὴν ἢ ὑπέρθεσιν αὐτῇ οὐ χαρίζεται[16])· οἷον εἰς[17]) παρελθόντα[18])· »δώσεις μοι[19]) δέκα νομίσματα εἰ ὁ Τίτιος ὕπατος γέγονεν;«[20]) εἰς ἐνεστῶτα, οἷον, δώσεις μοι

---

1) —θῃ L6, qui sequentia delet. 2) d. M 3) d. Vi. R. 4) —τας M. 5) εἰς τὸ K. h. l. L6. 6) οὐκ ἐστι V. L6. Vi. F1. R. 7) αἱ γὰρ αἱρ. ἐπ. V. F. 8) τιθ. L2. 9) Καλχηδόνι M. 10) μέχρι τοῦ τόπου [ita et V.] οἷον τοῦ τέλους τὸν ἐπ. cet. La. 11) Καλχ. M. 12) ἐλθ. ἀπὸ P. L6. 13) τὴν V. 14) —άτους αἱρέσεις L6. 15) ἔχ. τὴν ἀν. V. 16) ἀλλὰ παραχῆμα ἀπαιτεῖται ad. Vi. R. 17) 'τὸν' ommisi cum M. L1. L2. 18) χρόνον ad. L6. 19) d. V. 20) γεγένηται L6.

fiat me nunquam in Capitolium esse adscensurum. fieri enim potest ut qui ad sexagensimum uel ad septuagensimum usque aetatis annum in Capitolium non adscenderint, postea adscendant; at ille qui in ultimo uitae est spiritu procul dubio non est unquam adscensurus. qui sub condicione est stipulatus spem habet sibi debitum iri: et ideo, si moriatur, hanc spem ad proprios transmittit heredes. stipulationes enim condicionales, si stipulatores decesserint, adhuc pendente condicione, ad heredes transeunt, quamuis, ut in secunda Institutione tradidimus,[1] legatum sub condicione relictum mortuo legatario ante condicionis euentum, ad eiusdem non transeat he-
5. redes. 5. Solemus et loca stipulationibus inserere, ueluti: »decem mihi dabis Carthagine?« uel »in illo loco«. quae stipulatio, licet pura prima facie esse uideatur, at tamen tacite tempus in se et dilationem insertam habet, donec stipulator Carthaginem ire possit ibique soluere. ideo si quis ita Romae stipuletur: »spondesne hodie dare mihi Carthagine?« inutilis est stipulatio. utpote quae impossibilia contineat: impossibile est enim una die Roma Carthaginem uenire: stipulationes autem quae sub impossibili condicione fiunt
6. inutiles sunt. 6. Condicio quae ad praeteritum uel ad praesens tempus refertur aut statim infirmat obligationem aut ei dilationem non parit; ueluti ad praeteritum tempus: »decem aureos mihi dabis, si Titius consul fuit?« ad prae-

[1]) cf. Theoph. 2, 20, 33.

δέκα νομίσματα εἰ ὁ Maéuios *περίεστιν; εἰ μὲν γὰρ ταῦτα οὕτως οὐκ*[1]) *ἔχει, οὐδὲ γὰρ ὑπάτευσε* Títios *οὐδὲ ζῇ*[2]) Maéuios, *ἀνίσχυρος ἡ ἐπερώτησις· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις εὐθέως καὶ ἁρμόζει ἡ ἀπαίτησις*[3]), *οὐ [γὰρ*[4])] *ἐπειδὴ συμβαίνει ἡμᾶς ἀγνοεῖν, εἴγε ταῦτα οὕτως ἔχει*[5]), *ἐκ τούτου παρολκὴ γίνεται καὶ ὑπέρθησις τῷ τοκετῷ τῆς ἀπαιτήσεως· τὰ γὰρ δῆλα διὰ τῆς τῶν πραγμάτων γινόμενα φύσεως οὐχ ὑπερτίθεται τὴν ἐνοχὴν εἰ καὶ παρὰ τοῖς συναλλάττουσίν ἐστιν ἄδηλα.* 7. *Οὐ μόνον πράγματα*[6]), *ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσι* 7. *δύναται φέρεσθαι, οἷον ἀγρὸς οἰκέτης*[8]), *βιβλίον, ἀλλὰ καὶ φάκτον, οἷον ἵνα ἐπερωτήσω, ὅτι »κατασκευάσεις*[9]) *μοι οἶκον« ἢ »οὐ κατασκευάσεις τῷδε οἶκον«. Ἐπὶ*[10]) *τῶν τοιούτων δὲ*[11]) *ἐπερωτήσεως ἔνθα φάκτον ἐστιν εἰς τὸ ποιητὸν ἢ εἰς τὸ μὴ ποιητὸν συγκείμενον κάλλιστόν*[12]) *ἐστι τὸ*[13]) *ποινὴν ἐντεθῆναι, οἷον, ὅτι*[14]) *»ἐὰν ποιήσῃς« ἢ »μὴ ποιήσῃς, δώσεις μοι δέκα νομίσματα«. τῆς γὰρ ποινῆς μὴ ἐντεθείσης, ἄδηλόν ἐστι τί ἐποφείλει ὁ ὑπεναντίον τι πράξας ὧν ὡμολόγησεν ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ διαφέρον μέλλει*[15]) *καταδικάζεσθαι (τοῦτο δὲ ἄδηλόν ἐστιν), ἐπάναγκές*[16]) *ἐστι τὸν* áctora *ἀποδεικνύειν τί αὐτῷ διαφέρει. Ὥστε οὖν διὰ τὸ φυγεῖν τὰς τοιαύτας δυσκολίας δεῖ ποινὴν ἐντιθέναι, καὶ εἰ μὲν ἐπερωτήσω σε ὅτι »ποιήσεις τόδε«, οὕτως ὀφείλω σε περὶ τῆς ποινῆς ἐπερωτᾶν· »ἐὰν τοῦτο μὴ γένηται, προστίμου χάριν δώσεις μοι δέκα νομίσματα«; εἰ δὲ ἐν τῇ ἐπερωτήσει ἐντέθεικα*[17]) *φάκτα τινὰ δρῶντα εἰς τὸ ποιητὸν, τινὰ δὲ εἰς τὸ μὴ ποιητὸν, ἡ περὶ τῆς* poénas[18]) claúsula[19]) *οὕτως ὀφείλει προςτίθεσθαι. »ἐὰν ὑπεναντίον τούτων γένηται«, ἤγουν οὕτως, »ἐάν τι οὕτων μὴ γένηται, ποινῆς χάριν δώσεις μοι δέκα νομίσματα«*[20]);

---

1) d. L6. 2) *ἐστὶ* V. 3) '*καὶ*' om. cum M. 4) suppleui. 5) *ἡμ. ἀγν.* h. l. omn. praeter M. 6) *πρᾶγμα* V. 7) —*ται* L6. 8) —*ζεις* M. L1. L2. L6. Vi. 9) *δὲ* h. l. Vi. R. 10) *τοιῶνδε* V. 11) *κάλλιον* V. 12) *τὴν* L6. F. 13) d. L6. Vi. F. R. 14) *μένει* L6. F. 15) *γὰρ* ins Vi. 16) *τέθ.* Vi. R. 17) ita scr. M.: *ποίνας* F.: *ποινῆς* Vi. R. 18) *ἤτοι κεφάλαιον* [*τουτ. κόλασις ἤτοι κεφαλική* L6] add. libri. ed. 19) uoc. '*καὶ*' ommisi cum M.

sens, ueluti: »decem mihi aureos dabis si Maeuius uiuit?« nam si ea ita non sunt (neque enim Titius consul fuit, neque Maeuius uiuit) inutilis est stipulatio: sin autem ita se habent, ualet statim stipulatio, et competit actio. non enim quia nescimus an haec ita sint, ideo dilatio fit ac mora, quominus nascatur actio; nam quae per rerum naturam certa sunt obligationem non morantur, licet apud contrahentes in-
7. certa sint. 7. Non solum res in stipulationes deduci possunt, ueluti fundus seruus liber; set et factum; ueluti si stipuler ut mihi domum aedifices uel ut illi domum non aedifices. in eiusmodi autem stipulationibus, in quas factum deducitur, ut aliquid nempe fiat uel non fiat, optimum est poenam subicere ueluti: »si feceris« aut »non feceris mihi decem aureos dabis«. poena enim non subiecta, in incerto est quid debeat qui contra fecerit quam promiserit. cum enim in id quod interest condemnandus sit (quod in incerto est), necesse est actori probare quid eius intersit. itaque ad tales difficultates uitandas poena subicienda est; quare si stipulatus fuerim, ut ita facias, de poena sic stipulari debes: »si ita factum non erit, tum poenae nomine dabis mihi decem aureos?« set si quaedam fieri quaedam non fieri una conceptione sim stipulatus, poenae clausula siue caput huiusmodi adiciendum est: »si aduersus ea factum erit«, seu ita, »si quid eorum factum non erit, tunc poenae nomine decem aureos dare spondes?«. si stipulatio-

Ἐὰν συμβῇ σε παραβῆναι περὶ τὸ ποιητὸν ἢ μὴ ποιητὸν, ἢ τοιαύτη clausula *τῆς ποινῆς ἔνοχον σε ποιήσει*[1]) *πολλῶν*[2]) *προστίμων καταβολῇ*[3]).

De duobus reis stipulandi et promittendi[4]). Titulus 16.

Τὸν περὶ ἐπερωτήσεως[5]) *διαλεγόμενον ἐπάναγκές ἐστι διδάξαι καὶ περὶ* réωn stipulándωn *καὶ* réωn promitténdωn[6]), *οἵτινες δύο ἢ καὶ πλείονες γίνεσθαι δύνανται. Καὶ* réoi *μὲν* stipulándoi[7]) *γίνονται οὕτως, ἐὰν* Prîmos *καὶ* Secûndos *δανείσωσί τινι ἑκατὸν νομίσματα καὶ ἑκάτερος αὐτῶν βουληθείη*[8]) *ἔνοχον ἔχειν αὐτὸν εἰς ὁλόκληρον, ἐπερωτᾷ κεχωρισμένως ἑκάτερος αὐτῶν· μετὰ δὲ*[9]) *τὴν πάντων ἐπερώτησιν ὁ ἐπερωτώμενος ἐὰν εἴπῃ τὸ*[10]) »*ὁμολογῶ*«. *Οἷον* Prîmos *ἐπερώτησέ με,* »*ὁμολογεῖς διδόναι ἑκατὸν νομίσματα*«; *ὁμοίως δὲ*[11]) *καὶ*[12]) Secûndos· *εἶτα πρὸς τοὺς δύο ἀπεκρινάμην εἰπών·* »*ἑκατέρῳ ὑμῶν δώσειν*[12]) *ὁμολογῶ*[13])«. *Εἰ γὰρ πρότερον τῷ* Prímω *ἀποκρίνομαι λέγων* »*ὁμολογῶ διδόναι*«, *μετὰ δὲ ταῦτα τῷ* Secúndῳ *ἀποκρίνομαι, ἑτέρα καὶ ἑτέρα ἐνοχὴ συνίσταται, οὐ μὴν δύο* réoi stipulándoi *γενέσθαι λέγονται. Δύο δὲ ἢ*[14]) *καὶ πλειονες* réoi promittendoi[15]) *οὕτω γίνονται, οἷον ἐὰν* Maéuion *καὶ* Seîon, *οἷς ἐδάνεισα ε̄ νομίσματα, οὕτως ἐπερωτήσω*[16])· »*ὁμολογεῖς ὦ* Maéuie *ε̄ νομίσματα διδόναι*[17]) »*μοι; ὁμολογεῖς ὦ* Seîe *τὰ αὐτὰ ε̄ νομίσματα διδό-*

---

1) M.: cet. *ποι. σε.* 2) hanc uocem delendam putat R. 3) *—αῖς* Vi. R. 4) *περὶ δύο ῥέων* [*ἐνοχῶν* L^2. L^6. F.] *ἐπερωτώντων* [*—τος* L^2. L^6. *στιπουλάνδων* Vi. R.]: *καὶ δύο ῥέων* [d. Vi. R.] *ἐπερωτωμένων* [*—ου* L^2. *ἐπαγγελλομένου* L^6. *προμιττένδων* Vi. R.]: ad. libri. ed. 5) *—εων* Vi. F^6. R. 6) ita scr. M. 7) rei stipulandi F.: scripsi ad fid. M. 8) *—θῇ* L^6. 9) d. M. 10) d. F. 11) d. L^6. Vi. R. 12) d. Vi. R. 13) *δοῦναι* Vi. R. 14) *ὁμολ. διδόναι.* 15) d. Vi. G. 16) rei promittendi F. 17) *—σε* M.

nem uel faciendo uel non faciendo commiseris, propter eiusmodi poenae clausulam ad complures poenas soluendas teneberis.

De duobus reis stipulandi et promittendi. Titulus 16.

Oportet eum qui de stipulationibus loquitur etiam de reis stipulandi et promittendi tractare, qui duo pluresue fieri possunt. Et rei stipulandi ita fiunt: si Primus et Secundus cuidam C aureos mutuos dederint, atque uterque eum sibi debitorem esse uelit in solidum, stipulatur uterque separatim, ut post utriusque stipulationem interrogatus respondeat: »spondeo«. ut ecce Primus a me stipulatus est: spondes dare mihi aureos centum?, similiter et Secundus, deinde utrique respondi dicens: »utrique uestrum dare spondeo«. Nam si antea Primo spoponderim his uerbis: »dare spondeo«, deinde Secundo interroganti eadem spoponderim, alia atque alia contrahitur obligatio, non uero duo rei stipulandi fieri creduntur. duo pluresue rei promittendi ita fiunt: ueluti si Maeuium Seiumque, quibus V aureos mutuos dederim, ita interrogem: »spondesne Maeui V aureos mihi dare?« »Sei, eosdem quinque aureos mihi dare spondes?«

[illegible] μένως ἀποκρίνηται[2]) τὰ[3]) [illegible] ύτων ἐπερωτήσεων[4]) καὶ 1.
[illegible] ρον ὀφληθήσεται καὶ τῶν [illegible] ν ἔνοχος γενήσεται[5])· ἐν [illegible] ι πρᾶγμα. Καὶ'[7]) γὰρ ὁ [illegible] ς ἀπολαβὼν ἀφαιρεῖται[9]) [illegible] σεως ἄδειαν[10]), ὁ ἕτερος [illegible] αταβαλὼν καὶ τὸν συνεπε-
[illegible] δύο réωn promitténdωn 2.
[illegible] ρεσιν ἔνοχος γίνεσθαι δύ- [illegible] ι εἰς[12]) τὸ εὐθέως ἀπαι- [illegible] έντα· οὗ γενομένου πρὸς [illegible] τηθέντα εντεῦθεν ἤδη με- [illegible] ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ὁμολογῆσαι.

[illegible][14]). Titulus 17.

[illegible] ν προσώπων τῶν οἰκείων[15]) [illegible] ιθεν ἕξουσι τὴν κατάληψιν [illegible] ύνανται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν [illegible] οἰκέτου δεσπότης[17]). εἰ δὲ [illegible] ωn, ἡ κληρονομία δεσπόζει [illegible] τὴν τάξιν ἐπέχει τοῦ προ- [illegible][19]) ὁ hereditários οἰκέτης

[illegible] κρίνεται Vi. R.: cet.: ἀπεκρι- [illegible] : cet. ἐνοχῶν. [5]) ὀφλη- [illegible] L6. καὶ Vi. R. [8]) —νδι F. [illegible] ἕτ. L1. L2. V. L6.: ἢ καὶ ἕτ. [illegible] R. [12]) ita M. V. L1. L2. [illegible] ν ad. libri. ed. [15]) ἰδίων L6. [illegible] π. οἰκ. V. [18]) οὕτως V.

1\. et uterque separatim respondeat: »spondeo«. 1. Ex eiusmodi stipulationibus stipulatoribus singulis solidum debebitur et promittentes singuli in solidum tenebuntur; in utraque tamen obligatione una res uertitur. nam alter reorum stipulandi debitum accipiendo correo suo petendi facultatem aufert; et alter reorum promittendi debitum soluendo correum suum quoque
2\. liberat. 2. Ex duobus autem reis promittendi alter pure, alter in diem uel sub condicione obligari potest; non enim id erit impedimento quominus statim ab eo petatur qui pure promiserit; cum quin is inde protinus conueniatur, non obstet alterum in diem uel sub condicione promisisse.

De stipulatione seruorum. Titulus 17.

Serui cum nullam habeant personam dominorum quodammodo personam praeseferunt, et inde deprehendere licet utrum stipulari possint nec ne. set haec quidem si serui stipulantis dominus existat: nam si mortuus fuerit neque adhuc hereditas adita sit, ad hereditatem seruus pertinet, quae plerumque personae defuncti uicem sustinet. Quare si quid ser-

πρὸ τῆς aditíonos[1]) *ἐπερωτήσῃ, τῷ ἀσωμάτῳ προςπορίζει τῆς*
κληρονομίας καὶ μετὰ ταῦτα aditeúsas *ὁ κληρονόμος μετὰ ἄλλων*
πραγμάτων τε καὶ ἀγωγῶν τὴν τοιαύτην[2]) *ἐν τῇ κληρονομίᾳ*
εὑρήσει ἐπερώτησιν. 1. *Ἀδιάφορον δὲ ὅπως ἐπερωτᾷ ὁ οἰκέ-* 1.
της, εἴτε γὰρ εἴπῃ, »ὁμολογεῖς δώσειν[3]) *ἐμοὶ*[4]) *ἢ τῷ*
ἐμῷ δεσπότῃ«; εἴτε εἴπῃ[5]), *»ὁμολογεῖς δώσειν*[6]), *ἐμοὶ*
ἢ τῷ ἐμῷ συνδούλῳ«; ἢ καὶ[7]) *ἀπροσώπως ἐπερωτήσῃ*[8])
λέγων. »ὁμολογεῖς δώσειν«[9]); *τῷ δεσπότῃ γὰρ*[10]) *ἐκ πα-*
σῶν τῶν τοιουτοτρόπων[11]) *ἐπερωτήσεων προςπορίζει. Τὸ αὐτὸ*
φαμεν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίων παίδων, ἐφ' ὧν μέντοι αἰτιῶν
δύνανται ἡμῖν προςπορίζειν, τουτέστιν ex re nostra. 2. *Ἡνίκα* 2.
δὲ φάκτον πρόςκειται τῇ ἐπερωτήσει, ἣν ὁ ἡμέτερος οἰκέ-
της ποιεῖται, τὸ ἐκείνου σκοπεῖται πρόσωπον, οὐ μὴν τὸ τοῦ
δεσπότου· οἷον ἐὰν ἐπερωτήσῃ τινά, ʽὁμολογεῖς ἐξεῖναί
μοι[12]) *διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ* ire[13]) (*τουτέστι παριέναι μόνῳ*[14])«
ἢ καὶ »agere«[15]) (*τουτέστι μετὰ ὑποζυγίου βαδίζειν*)«; *τότε*
γὰρ εἰ μὲν ὁ δεσπότης κωλυθῇ διὰ ἀγροῦ βαδίσαι, οὐδεμία δί-
δοται αὐτῷ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπερωτήσεως μεθοδεία[16])· *τοῦ δὲ*
οἰκέτου κωλυθέντος, committeúetai[17]) *ἡ ἐπερώτησις διὰ τὸ ἀνά-*
γεσθαι τὸ ἐν τῇ ἐπερωτήσει κείμενον φάκτον εἰς τὸ τοῦ οἰκέτου
πρόσωπον. 3. *Οἰκέται δὲ ἐπίκοινοι*[18]) *ἐπερωτῶντες ἑκάστῳ τῶν* 3.
δεσποτῶν pro parte dominica *τὴν*[19]) *ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως προς-*
πορίζουσιν ἐνοχήν, εἴτε ἐξ ἴσων μερῶν εἴτε ἐξ ἀνίσου δεσπόζουσι
τοῦ οἰκέτου· ἐξ ἀνίσου δὲ συμβαίνει· οἷον ἡνίκα τις τελευτῶν
Prīmon *καὶ* Secūndon *ἐνστήσηται κληρονόμους*[20]), *τὸν μὲν εἰς*
$\overline{η}$, *τὸν δὲ εἰς* $\overline{δ}$ *οὐγκίας· κατὰ τοσοῦτον γὰρ δεσπόζουσι τῶν*
ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρεθέντων οἰκετῶν, ὁ μὲν εἰς τὸ δίμοιρον
ὁ δὲ εἰς τὸ τρίτον. Εἰ δὲ ὁ ἐπίκοινος οἰκέτης ἐν τῷ ἐπερω-

---

1) *εἰ* ins. Vi. R. 2) L6. F. 3) *δοῦναι* V. Vi. R. 4) *διδόναι μοι* L1. L2. 5) d. L6. Vi. R. 6) M.: *δοῦναι* Vi. R.: cet. *διδόναι.* 7) d. Vi. R. 8) *ὁμολογήσῃ* V. 9) *δοῦναι* V. Vi. R. 10) d. Vi. R. 11) *τοιούτων* V. *τοιούτων τρόπων* L2. 12) d. L2. 13) iter L1. L6. 14) M. V.: cet. *—ον.* 15) *ἄκτους* L1. L6. 16) *μέθοδος* L6. Vi. R. 17) scr. M. 18) *—οίνως* M. V. L1. L2. 19) addidi ex M. V. L1. L2. L6. 20) *—ον* Vi.

uus hereditarius ante aditionem stipuletur, id hereditati
adquirit; heres autem qui postea adibit cum ceteris rebus
et actionibus hanc quoque stipulationem in hereditate in-
1. ueniet. 1. Neque interest quomodo seruus stipuletur; siue
enim dixerit: mihi dominoue meo dare spondes? siue
dixerit: mihi conseruoue meo dare spondes? siue etiam
impersonaliter ita sit stipulatus: dare spondes? domino ex
omnibus eiusmodi stipulationibus adquiret. idem dicimus et
de liberis, qui in potestate sunt, ex quibus scilicet causis no-
2. bis adquirere possunt, h. e. ex re nostra. 2. Set cum factum
in stipulatione continetur, quam seruus noster contrahit, eius
non domini persona spectatur. ut ecce si ab aliquo ita sti-
puletur: »spondesne mihi licere per fundum tuum
ire« (idest tantum transire) uel »agere« (h. e. cum iumento
iter facere)?. tunc enim, si dominus prohibeatur per fundum
iter facere, nulla dabitur ei ex eiusmodi stipulatione actio;
set si seruus prohibeatur, stipulatio committitur, cum factum
in stipulationem deductum ad serui personam referatur.
3. 3. Serui autem communes stipulantes singulis dominis pro
parte dominica actionem ex stipulatu adquirunt; siue ex aequis
siue ex diuersis partibus domini sint. nam ut ex diuersis par-
tibus domini sint, fieri potest: ueluti cum quis moriens Pri-
mum et Secundum heredes instituit alterum ex besse, alterum
uero ex triente: ex isdem enim partibus etiam seruorum do-
mini fient, qui in hereditate inueniantur: h. e. alter ex dua-
bus tertiis partibus, alter ex tertia. Si uero seruus communis

τᾶν[1]) ἑνὸς τῶν δεσποτῶν μνημονεύσῃ εἰπών. »ὁμολογεῖς διδόναι Prímφ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ«[a]); ἐκείνῳ μόνῳ προςπορίζει. ταὐτὸ[2]) δέ ἐστιν, εἰ καὶ μὴ μνημονεύσῃ ἰδικῶς ἐν τῇ ἐπερωτήσει[3]) Prímu, ἀλλ' ἀπροσώπως ταύτην[4]) ποιήσηται· κελεύσει μέντοι Prímu[5]) ἐπερωτήσει[6]). κἀνταῦθα γὰρ μόνῳ Prímφ προςπορίζει[7]) διὰ τὸ[b]) ἰσοδυναμεῖν τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τὴν τοῦ δεσπότου κέλευσιν. Εἰ δὲ ἀπροςδιορίστως ἐπερωτήσαντος τοῦ οἰκέτου[8]), τὸ εἰς ἐπερώτησιν ἐνεχθὲν πρᾶγμα τῷ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν προσπορισθῆναι οὐ δύναται (ὑπόθου γὰρ ἐμὲ καὶ Prîmon ἐπίκοινον ἔχειν οἰκέτην, Τίτιον δὲ[9]) ἐπερωτᾶσθαι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν δούλου οὕτως· »ὁμολογεῖς ὦ Títie δώσειν[10]) τόνδε τὸν ἀγρόν«; τῆς δὲ ἐμῆς ἐτύγχανε δεσποτείας οὗτος[11]) ὁ ἀγρός), ὅσον ἐπ' ἐμοὶ οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις, ἐπειδὴ οὐδ' ἐγὼ δι' ἐμαυτοῦ ἰσχυρῶς ἐπεροτῶ νῦν δωθῆναι μοι[12]) τὸ ὑπ' ἐμοῦ δεσποζόμενον πρᾶγμα[c]) (dare γάρ ἐστι τὸ »ποιῆσαι δεσπότην[13]), ἐπὶ πλέον[14]) δὲ γενέσθαι δεσπότης οὐ δύναμαι τοῦ ἐμοῦ· εἰ τοίνυν εἰς τὸ ἐμὸν πρόσωπον ἀνίσχυρός ἐστιν ἡ ἐπερώτησις, ζητεῖται εἰς[15]) τὸ ἐμοὶ ὀφεῖλον[16]) προςπορισθῆναι, πότερον ἄχρηστος οὖσα ἡ ἐπερώτησις ἀνενέργητός ἐστιν, ἢ ἐμοὶ μὲν οὐ προςπορίζεται τῷ δὲ κοινωνῷ[17]) ὅλον δοθήσεται, ὅπερ καὶ ἤρεσε διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα[d]) ὅτι τὸ τῷ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν οὐ δυνάμενον προςπορισθῆναι τοῦτο τῷ ἑτέρῳ προςπορίζεται τῷ δεκτικῷ τυγχάνοντι τοῦ προςπορισμοῦ.

---

1) —ῆσαι L^6. 2) τὰ αὐτὰ L^1. ταῦτα L^2. 3) ἐπ. ἰδ. Vi. R. qui ad. περὶ. 4) ταῦτα V. 5) d. Vi. 6) d. Vi. R. 7) μόνῳ h. l. L^6. 8) ἐπερωτήσει ὁ οἰκ. L^6. Vi. 9) d. L^6. 10) V. Vi. R. 11) οὗτος δεσπ. L^6.: uoc. 'οὗτ.' d. V. L^2. 12) δ. μ. d. Vi. R. 13) —είαν V. L^6. 14) πλεῖον F^2. 15) εἰ M. 16) ἐποφ. Vi. R. 17) κοιν. δὲ L^1. L^2. L^6. F^1.

a) G. 3, 167. b) G. 3, 167a. c) cfr. G. 4, 4. et 8, sqq. Theoph. 3, 19, 2. d) Ulp. D. 45, 3, 9 pr.

in stipulatione unius tantum dominorum mentionem fecerit, ueluti: spondesne dare Primo domino meo? illi solum adquirit. idem uero optinet etiam si non nominatim Primi in stipulatione fecerit mentionem, set absque personae mentione Primi iussu fuerit stipulatus: nam ita quoque Primo tantummodo adquiret quia quod nominis adiectio idem facit domini iussus. quod si absque personae mentione stipulatus fuerit seruus et res in stipulationem deducta alteri ex dominis adquiri non potest[1]: finge enim me et Primum communem seruum habere, hunc uero a Titio ita stipulatum esse: spondesne Titie hunc fundum dare?: qui fundus mihi pertineat: quod ad me, stipulatio inutilis est, cum ne ipse quidem ualide stipuler rem mihi dari quae iam mea sit; dare enim sic accipitur, ut res alicuius fiat: amplius autem meum quod meum est fieri nequit. si ergo quod ad meam personam inutilis est stipulatio quaeritur an quantum ad id pertinet quod mihi adquiri deberet, inutilis stipulatio prorsus effectu careat, an potius mihi quidem nihil adquiratur, socio autem meo solidum detur? quod et placuit propter regulam quae ait: quidquid uni dominorum adquiri non potest id alteri adquiri, qui nimirum adquirere possit.

1) sic fere supple »alteri solidum adquiritur«.

De diuisione stipulationum[1]). Titulus 18.

Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὰς τῶν ἐπερωτήσεων ἡμᾶς γνῶναι διαιρέσεις. Τῶν γὰρ ἐπερωτήσεων αἱ μέν εἰσιν iudiciáliai, *αἱ δὲ* praetóriai, *αἱ δὲ* conuentionáliai, *αἱ δὲ* commûnes, *τουτέστι* praetóriai *ἅμα καὶ* iudiciáliai. 1. *Καὶ* iudiciáliai *μέν εἰσιν μονοειδεῖς* 1. *αἵτινες*[2]) *ἐκ μόνου*[3]) officíu *τοῦ δικαστοῦ ὥρμηνται, ὁποία ἐστὶν ἡ*[4]) *περὶ τοῦ δόλου ἐπερώτησις. Χώρα δὲ αὐτῇ ἐστιν οἷον*[5]) *ἡνίκα κινῶ κατά τινος ἐξ ἐπερωτήσεως ἐποφείλοντος οἰκέτην*[6]) *τὴν* ex stipulatu. *εἰδὼς δὲ ὁ ἐναγόμενος ὡς παντὶ τρόπῳ καταδικασθήσεται φάρμακον αὐτῷ παράσχῃ μικρὸν ὕστερον μετὰ τὴν*[7]) *τοὺ οἰκέτου ἀπόδοσιν ὀφεῖλον αὐτὸν ἀνελεῖν [τὸν οἰκέτην*[8])]· offición[9]) *ἐστι τοῦ δικαστοῦ διὰ*[10]) *τὰς τοιαύτας ὑπονοίας ἀναγκάζειν τὸν* réon[11]) *ἐπερωτᾶσθαι ὅτι οὐδένα δόλον ἐμηχανήσατο ἐπὶ βλάβῃ τοῦ παρεχομένου οἰκέτου.* Iudiciáliá *ἐστιν ἐπερώτησις καὶ ἡ περὶ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἐν φυγῇ διάγοντος οἰκέτου. Εἰ γάρ τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην*[12]) *ἀγοράσῃ παρά τινος* bona fide *καὶ* uitíu *μὴ ὑπόντος*[13]), *ἀκωλύτους*[14]) *τρέχει*[15]) *ἡ* usucapíων, *περὶ*[16]) *δὲ*[17]) *τὸ τέλος*[18]) *τυχὸν τοῦ χρόνου τοῦ περαιοῦντος τὴν* usucapíona *πρὸ δύο ἢ καὶ*[19]) *τριῶν μηνῶν εἰ*[20]) *κινήσω τὴν* in rem *κατὰ τοῦ νομέως, ἐπεκτεινομένης δὲ τῆς δίκης περαιωθῇ ἡ* usucapíων, *εἶτα δίχα δόλου τοῦ*[21]) *ἐναγομένου ὁ οἰκέτης δραπετεύσῃ, μετὰ δὲ ταῦτα ἀποδείξω ἐγὼ ὁ ἐνάγων τῆς ἐμῆς γεγενῆσθαι τὸν οἰκέτην δεσποτείας, ἐπειδήπερ ἄτοπόν ἐστι καταδικασθῆναι τὸν ἐναγόμενον μηδὲν ἐπταικότα ἐπὶ τῇ τοῦ οἰκέτου φυγῇ, ἀφίεσθαι δὴ αὐτὸν ἄτοπον ὑπάρχει, ἵνα μή πως ἀνόνητός*[22]) *μοι γένηται ἡ ἐν τῷ*

---

1) *περὶ διαιρέσεως ἐπερωτήσεως* ad. libri. ed. 2) *αἱ μονοειδῶς* M.: om. art. L2. 3) *τοῦ* ins. V. Vi. R. 4) *ἐπερ.* h. l. L6. 5) add. ex M. 6) *—του* L2.: *μοι* ante *οἰκ* deleui cum M. 7) d. L2. 8) delendum censeo. 9) *γὰρ* ins. V. 10) d. L2. 11) [*ἤτοι* ad. V.] *τὸν ἐναγόμενον* V. Vi. R. 12) *οἰκ. μου* V. Vi. R. 13) *εἰπόντος* V. 14) *—ώλυτος* L6. 15) *ὑπάρχει* M. L1. L2. L6. 16) *πρὸ* Vi. R. 17) d. Vi. 18) *τοῦ —ους* Vi. R. 19) d. F. 20) d. L1. L2. V. L6. 21) *ἐμοῦ* ins. L2. 22) *—νόη—* L6.

De diuisione stipulationum. Titulus 18.

Non absurdum erit etiam stipulationum diuisiones nosse. stipulationum enim aliae iudiciales sunt, aliae praetoriae. aliae conuentionales, aliae communes, hoc est tam prae-
1. toriae quam iudiciales. 1. Et iudiciales quidem sunt, quae a mero officio iudicis proficiscuntur, qualis est de dolo stipulatio. locus huic est, quando cum eo, qui mihi ex stipulatione hominem debet, ex stipulatu agam; et reus sciens fore ut condemnetur, ei uenenum praebeat, quod paullo post restitutionem eum necare possit: ad officium iudicis pertinet propter eiusmodi suspiciones reum cogere ut stipuletur nihil se dolo fecisse quo magis restitutus seruus laederetur. Judicialis quoque est stipulatio de seruo persequendo, qui in fuga agat. Si quis enim seruum meum ab aliquo bona fide emat, neque uitium subsit, procul dubio currit usucapio. quod si ante temporis finem, quo usucapio perficitur (u. gr. ante duos tresve menses), in rem contra possessorem agam, et actione adhuc pendente, usucapio perficiatur, deinde citra possessoris dolum seruus fugam capessat, tumque demum ego actor ostendam meum seruum fuisse, cum absurdum sit reum condemnari, qui nihil in serui fuga deliquerit, absolui autem

τοιούτῳ δικαστηρίῳ νίκῃ[1]) offición ἐστι τοῦ δικαστοῦ ἀναγκά-
ζειν τὸν ἐναγόμενον[2]) διδόναι cautíona[3]) ὡς, ἐπειδὰν εὕρῃ
τούτον τὸν οἰκέτην, κινήσει[4]) κατὰ τοῦ κατέχοντος τὴν in rem
οἷα γενόμενος ἤδη δεσπότης ἐκ τῆς εἰρημένης usucapíonos καὶ
τοῦτον ἀποκαταστήσει[5]) μοι ἢ τὸ αὐτοῦ τίμημα. Εἰ γὰρ οὐκ
ἔτυχεν usucapiteuθεὶς, οὐδὲ ἐδεόμην τῆς τοιαύτης cautionos,
δυνήσεται[6]) γὰρ ὁ áctωr[7]) κατὰ παντὸς ἑτέρου διακατέχοντος
αὐτὸν κινεῖν ἀκωλύτως τὴν in rem. 2. Praetóriai δὲ εἰσιν ἐπε- 2.
ρωτήσεις, αἵτινες ἐκ μόνης τῆς τοῦ praétoros iurisdictíonos[8])
κατάγονται, ὁποία ἐστὶν ἡ damni infecti[9]). Χώρα δὲ ταύτῃ[10])
ἡνίκα ἡ τοῦ γείτονος οἰκία διὰ τὴν αὐτῇ προσοῦσαν[11]) σαθρό-
τητα πτῶσιν ἀπειλεῖ· εἰ γὰρ μὴ βουληθῇ ταύτης φροντίδα
ποιήσασθαι ὁ γείτων, μηδὲ ἐπερώτηθῆναι[12]) ὡς »εἰ συμβῇ
ἐκ τῆς αὐτῆς[13]) καταπτώσεως βλαβῆναί με ὅτι θερα-
πεύσει μοι τὴν ἐντεῦθεν συμβησομένην βλάβην«,
πέμπομαι ἐπὶ νομῇ[14]) τῆς σαθρᾶς οἰκίας. Βουλόμενος τοίνυν
ὁ γείτων μὴ γενέσθαι με ἐν νομῇ τῆς αὐτοῦ[15]) οἰκίας, ἀναγ-
κάζεται ἐπερωτᾶσθαι τὴν τοιαύτην ἐπερώτησιν ἐπὶ[16]) ἀτελεῖ τῇ
ζημίᾳ [τουτέστι damni infecti[17])]· διὰ γὰρ τὸ μήπω γενέσθαι
τὴν ἐκ τῆς καταπτώσεως[18]) βλάβην, damni infecti προσαγο-
ρεύεται. Τοιαύτη δέ ἐστι καὶ ἡ[19]) legatorum· εἰ γάρ τις[20])
τελευτῶν ἐνστήσηταί σε κληρονόμον, λεγάτον[21]) δέ μοι κατα-
λείψῃ ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον »si nauis ex Asia uenerit«, ἐπειδὴ
τῆς αἱρέσεως ἠρτημένης ἀγωγὴν οὐδεμίαν κατά σου τοῦ κλη-
ρονόμου κινεῖν δύναμαι, ἔστι δὲ δέος οὐ μικρὸν ἵνα[22]) μὴ ἐν
τῷ μεταξὺ δαπανήσας σὺ ὁ κληρονόμος τὴν περιουσίαν εἶτα
ἄπορος γεγονὼς ἀνόνητόν μοι ποιήσῃς τὴν τοῦ testátoros φι-

---

1) *δίκη* L^1. L^2. V. L^6. Vi. 2) *ῥέον* ad. V. 3) scr. M. 4) *—σαι* F^1. R. *—σῃ* Vi. 5) L^6.: cet. *—σαι*. 6) *δοθήσεται* L^1. Vi. R. 7) *τῷ* áctori M. L^1. L^2. Vi. R. 8) *δικαιοδοσίας* Vi. R. 9) *ἤγουν ὁ ἐπιζήμιος* ad. Vi. R. 10) *αὐτῇ* L^1. L^2. 11) *προσ. αὐτ.* L^1. L^2. 12) *—ηθῇ* L^6. 13) *τοιαύτης* V. 14) *—ῆς* M. L^2. *—τὴν* V. 15) *—τῆς* V. 16) d. F^2. 17) haec uerba quae uulgo post u. *ἀτελεῖ* scribuntur cum R. delenda existimo. 18) *πτ.* V. 19) d. V. L^6. F^2. 20) d. L^1. L^2. V. F^2. 21) *—τα* L^6. 22) d. V.

eum pariter absurdum, ne iudicii uictoria inutilis mihi euadat, officium iudicis est reum cogere cautionem praestare: sese, cum hunc seruum inuenerit, aduersus detentorem in rem acturum, quippe qui per usucapionem, uti diximus, dominus factus sit, eumque seu eius pretium mihi postea restituturum. nisi enim iam hominem usucepisset, eiusmodi cautionis non indigerem. ipse enim contra ceteros detentores in rem agere
2. possem. 2. Praetoriae stipulationes sunt quae a mera praetoris iurisdictione descendunt, ueluti damni infecti. locus huic est cum uicini aedes propter inhaerentem eis putredinem ruinam minantur: si enim de earum refectione uicinus curam agere nolit neque cauere, si ex earum ruina mihi damnum factum erit, quanti ea res erit, tantam mihi pecuniam dare, in aedium uitiosarum possessionem mittor. quod si uicinus nolit me in eius aedium possessionem mitti, cogitur eiusmodi stipulationem mihi repromittere, quae »damni infecti« uocatur, cum nondum ex ruina ullum acciderit damnum. Eiusmodi est et legatorum cautio. Si enim quis moriens te heredem instituat legatumque mihi sub condicione relinquat, ueluti, »si nauis ex Asia uenerit«, cum adhuc condicione pendente, contra te heredem agere non possim, neque minimum uerear ut tu interdum heres factus bona consumas et pauper fias, et mihi testatoris beniuolentia

λοτιμίαν, κελεύει[1]) *ὁ* práetωr *ἐπερωτᾶσθαί σε τὸν κληρονόμον πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, διδόναι δὲ καὶ*[2]) *ἐγγύας, ὡς ἐκβάσης τῆς αἱρέσεως παρέξεις τὸ ληγάτον. Τοῦτο δὲ ποιεῖν τοῦ κληρονόμου μὴ*[3]) *ἀνεχομένου ἐπὶ νομὴν*[4]) *ἢ τοῦ ληγατευθέντος πράγματος ἢ πάσης πεμφθήσομαι τῆς περιουσίας. Ταῖς δὲ* praetoríais *ἐπερωτήσεσι συνηρίθμηνται καὶ αἱ* aedilíciai[5]) *ἐπερωτήσεις· καὶ ταύτας γὰρ ἐκ τῆς τῶν* aédiles[6]) iurisdictíonoś *ἔχειν τὴν γένεσιν συμβαίνει. Χῶρα δὲ αὐταῖς ἐστιν ἐπὶ τῶν ἐπερωτήσεων, αἱ γίνονται διὰ τὰ πάθη τὰ ἐν τοῖς πεπρασκομένοις οἰκέταις· δεῖ γὰρ τὸν πράτην ἐπερωτᾶσθαι τῷ ἀγοραστῇ, ὡς εἰ πάθος εὑρεθείη*[7]) *κρυπτὸν ἐν τῷ πεπραμένῳ*[8]) *οἰκέτῃ παρέξει τὸ διπλάσιον, λόγου χάριν.* 3. Conuentionáliai[9]) *δέ εἰσιν αἵτινες ἐκ* 3. *κοινῆς συναινέσεως ἑκατέρου μέρους γίνονται, τουτέστιν οὐδὲ κελεύσει*[10]) *δικαστοῦ, οὐδὲ κελεύσει* praétoros, *ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως τῶν συναλλαττόντων· τοσαῦτα γὰρ γένη τῶν* conuentionalíωn *ἐπερωτήσεων, ὅσα σχεδὸν καὶ συναλλάγματα.* 4. Com- 4. mûnes *δέ εἰσιν ἐπερωτήσεις*[11]), *οἷον ἡ* rem saluam pupilli[12]) fore *ἐπερώτησις· ὁ γὰρ* praétωr *τὸν καθεστάμενον ἐπίτροπον ἐγγύας διδόναι κελεύει, καθὰ εἴρηται ἐν τῇ ā τῶν* Institútωn[13]), *ὅτι σῶα καὶ ἀκέραια τοῦ ἀνήβου φυλαχθήσεται*[14]) *τὰ*[15]) *πράγματα. Εἰ δὲ συμβῇ πρὸ τῆς ἱκανοδόσεως*[16]) *ἐναγαγεῖν*[17]) *τὸν ἐπίτροπον* pupillárion[18]) debítora, *ὁ δὲ ἀποκρίνασθαι μὴ βουληθῇ μηδὲ ὑποδέξασθαι τὸ δικαστήριον διὰ τὸ μήπω δεδόσθαι τὰς παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἐγγύας, ἐπειδὴ τὸ δικαστήριον ἄλλως προϊέναι οὐ δύναται, κελεύει*[19]) *ὁ δικαστὴς*[20]) *ὁ δικάζων*[21]) *τῷ ἐπιτρόπῳ*[22]) *καὶ τῷ* pupillaríῳ debítori *δοθῆναι τὴν* rem saluam pupilli[23]) fore *ἱκανοδοσίαν καὶ εὑρε-*

---

1) ita V. Vi. R.: cet.: *—εύσει.* 2) d. V. 3) Vi. R.: cet. *οὐκ.* 4) Vi.: *—ῆς* L^1. L^2. M.: *ἢ* cet. 5) —itiae Vi. F. R. [a]edilic— L^1.: *ἰουδικιάλιαι* L^2. V. L^6.: iudicialae M. 6) ita libri: —ium ed. 7) *—θῇ* Vi. R. 8) *πιπρασκομένῳ* Vi. R. 9) *συναινετικαὶ* ad. L^2. 10) *τοῦ* ins. Vi. R. 11) *ἤγουν* [d. V. L^2.] *κοιναὶ* V. L^2. Vi. R. 12) pup. salu. Vi. F. R. 13) *ἰνστιτουτίωνι* Vi. F. R. 14) *—ονται* Vi. R. 15) d. V. 16) [*τῶν* V.] *ἱκανῶν δόσ.* V. M.: *—σίας* L^6. 17) *ἐνάγειν* L^4. Vi. R. 18) *—ίῳ* L^1. L^2. M. *—ίλλου* Vi. R. 19) *—σει* V. 20) d. G. F. 21) d. L^1. 22) d. F. 23) pup. salu. Vi R.

inanis sit, iubet praetor te heredem ante condicionis euentum repromittere et cauere te, ubi condicio extiterit, legatum praestiturum. id si heres facere nolit, in possessionem legatae rei seu etiam totorum bonorum mittor. Praetoriis stipulationibus etiam aediliciae connumerantur, quae ex aedilium iurisdictione originem ducunt. Hae locum habent in cautionibus, quae fiunt propter uitia seruorum uendendorum; oportet enim uenditorem emptori repromittere sese, si quid uitii occulti in uendito seruo inueniatur, uerbi gratia, duplum da-
3. turum[1]). 3. Conuentionales sunt, quae ex conuentione utriusque partis fiunt, idest neque iussu iudicis neque iussu praetoris, set ex uoluntate contrahentium: totidemque genera
4. conuentionalium stipulationum quot fere et contractus. 4. Communes sunt stipulationes, ueluti rem pupilli saluam fore; praetor enim constitutum tutorem cauere iubet, sicuti in I° Institutorum libro dictum est, »saluam et incolumem rem pupilli fore« quod si ante satisdationem agat tutor

1) De re cfr. Lenel Edictum. 441.

...aetoros δικαιοδοσίας καὶ
... καὶ ἐπὶ τῆς ratam rem[2])·
...ieno nomine ἐνάγοντα[4]),
...ῦ[5]) δεσπότου ποιεῖται τὴν
... τινάς[7]) ὡς κατὰ mandá-
... ἀγωγήν, ἐπειδὴ πρὸς τὸ
... δύναται[10]) προϊέναι τὸ
... τὸν ἐνάγοντα παρασχεῖν
... urum.« Καὶ τούτῳ τῷ
... τῆς παρούσης ἐπερωτή-
... μοθετῶν καὶ ὁ δικαστὴς
... γίνεσθαι παρασκευάζων.

...[13]). Titulus 19.

... χρήσιμοι, αἱ δὲ ἄχρηστοι.
... δὲ ἄχρηστοι ὀλίγαι. Δεῖ τοί-
... γὰρ τὸ πλῆθος εἰσόμεθα
..., ὅτι πᾶν πρᾶγμα, ὃ τῇ
..., ὀρθῶς εἰς ἐπερώτησιν
...τον. 1. Εἰ δέ τις ἐκεῖνο, 1.
... φύσει οὐδὲ γενέσθαι δύ-
... ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις.
...τον, οἷον· »Ὁμολογεῖς
...«; οὗτος δὲ ἦν τετελευ-
... Τὸ δὲ ἔσεσθαι μὴ δυνά-

... V. Vi. F. R. [3]) τοῦτο L[2].
... L[2]. L[6]. Vi. R. [6]) d. M.
... [8]) αὐτοῦ L[1]. [9]) ἀμφ.
...) —ζει Vi. R. [12]) προ-
[13]) ...τήσεων libri ed. [14]) M.
... δύν. cet. [16]) σαι M.

aduersus pupilli debitorem, et hic respondere nolit neque litem suscipere, quia nondum a tutore satisdatum sit, cum aliter lis procedere non possit, iubet iudex tutorem pupilli debitori satis dare rem pupilli saluam fore. haec igitur satisdatio communis inuenietur edicto praetoris et officio iudicis. Idem est in stipulatione »de rato«; nam cum praetor iubeat eum qui alieno agat nomine, cum ambigatur an ex domini uoluntate intendat, satisdare: si quis mandatum absentis praeseferens meum uelit agere, meque de mandato dubitante iudicium procedere nequeat, coget iudex actorem cauere »ratam rem dominum habiturum«. Et ita ad praesentem stipulationem constituendam concurrunt tam praetor, qui hac de re generatim edicit, quam iudex, qui haec fieri procurat, ut iudicium expediatur.

De inutilibus stipulationibus. Titulus 19.

Stipulationum quaedam utiles sunt, quaedam uero inutiles. set utiles quidem multae sunt, inutiles autem paucae. Oportet ergo de paucis his dispicere, hinc enim utilium multitudinem nouerimus. in primis admonendi summus omnem rem, quae nostro dominio subicitur, recte in stipulationem deduci, siue
1. mobilis sit siue soli. 1. At si quis rem, quae in rerum natura non est, nec esse potest, sibi dari stipulatus fuerit, inutilis erit stipulatio. res, quae in rerum natura non est, est in exemplo huiusmodi: »Spondesne mihi Stichum hominem dare?« qui mortuus sit, cum falso eum uiuere putem. Quod

μενον, οἷον, »ὁμολογεῖς διδόναι μοι ἱπποκένταυρον«; *ὃς γενέσθαι οὐ δύναται· ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις, ὡς εἴρηται.* 2.[a]) *Τὸ αὐτό ἐστι εἰ*[1]) *καί τις πρᾶγμα ἐπερωτήσῃ* sácron *ἢ* 2.
religióson, *ὅπερ ἀνθρωπίνου δικαίου ἐπίστευον*[2]) *εἶναι, ἢ* públicon, *ὅπερ ταῖς τοῦ δήμου ἀεὶ*[3]) *ἀφώρισται*[4]) *ἤτοι ἀνάκειται χρείαις· οἷον ὡς*[5]) *ὁ φόρος τὸ θέατρον τὸ κυνήγιον καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἢ τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον ὃν οἰκέτην ὑπόπτευον εἶναι, ἢ πρᾶγμα οὗ* commércion[6]) [*τουτέστιν ὃ ἀγοράζειν οὐκ ἠδυνάμην οὐκ εἶχον*] (commércion *γάρ ἐστιν*[b]). *ἡ τοῦ δύνασθαι πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία, ἔστι δὲ τοιοῦτον πρᾶγμα, ἐφ' ὃ πᾶς δίκαιον οὐκ ἔχει* commerciu[7]), *οἷον*[c]) *τὸ κτῆμα τὸ ἔχον ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν*[8]) *αἱρετικὸς οὐ δύναται κτᾶσθαι*), *ἢ ἐὰν τὸ πρᾶγμα τὸν ἐμὸν ἐπερωτήσω σε*[9]) *λέγων· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόδε τὸ πρᾶγμα«;* dare *γάρ*[d]) *ἐστι τὸ ποιῆσαι δεσπότην*[10]), *ἐπὶ πλέον δὲ*[11]) *τοῦ ἐμοῦ γενέσθαι δεσπότης οὐ δύναμαι. Καὶ οὐδὲ λέγομεν ἐν ἠρτημένῳ*[12]) *τὴν τῆς ἐπερωτήσεως εἶναι δύναμίν τε καὶ σύστασιν διὰ τὸ εἰκὸς εἶναι ἐν τῷ μεταξὺ τὸ* públicon *πρᾶγμα εἰς ἰδιώτου μεταπίπτειν δύνασθαι δεσπότειαν, τυχὸν βασιλέως*[13]) *τούτῳ*[14]) *παρασχόντος*[15]) *καὶ ὁ ἐλεύθερος δὲ οἰκέτης γίνεσθαι δύναται· τυχὸν γὰρ ἀπελεύθερος ὢν ὡς ἀχάριστος καταδουλώθῃ τῷ πάτρονι καὶ* commércion *πολλάκις τις δύναται*[16]) *παρὰ βασιλέως λαβεῖν ἐπ'*[17]) *ἐκείνῳ, οὗ τῆς κτήσεως ἐφικέσθαι κεκώλυται· καὶ τὸ ἐμὸν πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας παύσασθαι*[18]) *δυνατόν, ὡς λοιπὸν περιστῆναι εἰς τὸ ἀνεμποδίστως λέγειν ἰσχυρὰν*[19]) *εἶναι τὴν ἐπερώτησιν, ἀλλ' εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ἄχρηστον εἶναι ταύτην λέγομεν. Ὁμοίως ἐκ τοῦ ἐναντίου· εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς χρήσιμος ἡ ἐπερώ-*

---

1) d. F2. *εἴτε* L6. 2) M. *—ευον.* 3) d. L2. 4) *χρείοις* h. l. Vi. R. 5) d. L6. Vi. F. R. 6) ita scr. M.: *—έρτιον* Vi. 7) *—ρτιον* Vi. G. 8) *ὃ ἔχει ἡ ὀρθ—ος ἐ—ία* Vi. G. 9) d. V. 10) *—είαν* V. 11) *γὰρ* V. L6. F.: d. L2. 12) *ἐνηρτημένως* M. 13) *—λεῖ* M. L2. 14) scripsi: M. *—ου*: cet. *—φ*. 15) *—στάντος* V. Vi. F. R. 16) M.: cet. *δύν. τις· παρὰ β. δύν. τις λαβ.* V. 17) *ἐν* L6. 18) *—σεσθαι* Vi. R.: *παύεσθαι* V. 19) *—ρὸν* F.

a) Voell. II 1308. b) Ulp. Fr. 19, 5. c) Cod. 1, 5, 10 pr. d) G. 3, 99. Theoph. 3, 17, 3. item G. 4, 4.

autem esse non potest eiusmodi est: »spondesne mihi hippocentaurum dare«, qui esse nequit. inutilis igitur,
2. uti diximus, huiusmodi stipulatio. 2. Idem est etiam si quis rem fuerit stipulatus sacram aut religiosam, quam humani iuris esse crederem, uel publicam, quae populi usibus perpetuo sit destinata seu exposita, ueluti forum theatrum cynegium et cetera id genus, uel liberum hominem, quem seruum esse putarem, uel rem cuius commercium non haberem (h. e. emere non possem). commercium autem est uendendi emendique ius: sunt autem res quaedam, quarum non habet quisque commercium ut ecce fundus, qui orthodoxam ecclesiam continet, nequit ab haeretico homine adquiri. uel si rem meam a te mihi dari stipuler: spondesn e dare mih hanc rem? dare enim ita accipitur, ut res alicuius fiat: res autem, quae mea est, mea amplius fieri non potest. Neque dicimus stipulationis uim et statum pendere eo quod fieri interim possit, ut res publica in priuati homines dominium cadat, forte principe adnuente: et ut liber homo in seruitutem redigatur (ueluti si libertus tanquam ingratus a patrono in seruitutem reuocetur), et ut commercium, ut saepenumero fit, quis a principe eius rei consequatur, quam antea adquirere prohibebatur, et ut res mea desinere possit in meo esse domino, ita ut plane eo res perueniat, ut absque impedimento dicamus ualere stipulationem. set protinus ab initio eam esse inutilem dicimus. item contra licet initio utilis fuerit stipulatio, postea uero in quamlibet causam earum, de

τησις ἐγεγόνει, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς μίαν τῶν προειρημένων[1]) ἐμπέπτωκεν αἰτίαν[2]) οὐ κατὰ γνώμην οὐδὲ σπουδὴν[3]) τοῦ ἐπερωτηθέντος, ἀποσβέννυται ἡ ἐπερώτησις· οἷον, ἐπερώτησά σε, »ὁμολογεῖς διδόναι μοι Στῖχον τὸν οἰκέτην«; οὗτος δὲ Prímφ ἐδούλευε καὶ ἦν ἰσχυρὰ ἡ ἐπερώτησις ἀμάχως· συνέβη δὲ οὐ κατὰ σὴν γνώμην ἐλευθερωθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δεσπότου. Ἢ ἐπερώτησά σε· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόνδε τὸν τόπον«; ὃς ἦν ἰδιωτικοῦ δικαίου· εἶτα πρὸ τῆς ἀπαιτήσεως sácros γέγονεν ἢ religiosos· ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις καθὰ εἴρηται γενήσεται[a]). ἡνίκα γὰρ θέμα εἰς[4]) τοιοῦτον περισταίη cáson[5]), ἀφ'[6]) οὗ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἠδύνατο λαμβάνειν, ἀπισβέννυται[7]). Οὐκ ἠδυνάμην δὲ ἐξ ἀρχῆς ἐπερωτᾶν οὐδὲ τὸν ἐλεύθερον, οὐδὲ τὸ sácron ἢ religíoson. Τί οὖν ὅτι τις[8]) περὶ ἐλευθέρου ἐπερώτησεν[9]) οὕτως· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι Títion[10]) ὁπότε δοῦλος γένηται«; ἢ καὶ περὶ publícu· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόδε τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐστι τὸ θέατρον ἢ τὸ κυνήγιον, ἐὰν γένηται ἰδιωτικοῦ δικαίου«; ἄχρηστος ἐξ ἀρχῆς ἡ[11]) ἐπερώτησις[12]), ἐπειδὴ τὰ κατ' οἰκείαν φύσιν τῇ ἡμετέρᾳ δεσποτείᾳ μὴ ὑποπίπτοντα εἰς ἐπερώτησιν ἐρρωμένως οὐ κατάγεται[13]). 3. Ἐάν 3. τις ἕτερον δώσειν[14]) ἢ ποιήσειν τι ὁμολογήσῃ[15]), ἔνοχος οὐ γενήσεται· οἷον ἐὰν εἴπω· »ὁμολογῶ Títion[16]) δώσειν σοι δέκα νομίσματα« ἢ »ποιήσειν σοι οἰκίαν«. Εἰ δὲ εἴπω, ὅτι παρασκευάσω, ἵνα ὁ Títios παράσχῃ σοι δέκα νομίσματα, ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις· ἐμαυτοῦ γὰρ φάκτον ἐπηγγειλάμην. 4. Ἐάν τις ἑτέρῳ, ᾧ οὐκ ἦν ὑπεξούσιος, ἐπερωτήσῃ, ἀνι- 4. σχύρως ἐπερωτᾷ. καταβολὴ μέντοι καὶ εἰς ἐξωτικὸν πρόσωπον γίνεσθαι δύναται[17]), οἷον ἐὰν οὗτος ἐγὼ ἐπερωτήσω· »ἐμοὶ

---

1) εἰρημ. V. 2) —ιῶν Vi. R. 3) σπουδῇ V. Vi. R. 4) τὸ ad. L¹. F. 5) παρασταίη φάκτον Vi. 6) ἐφ' F. 7) σβ. Vi. R. 8) ὁ τίτιος V. 9) —τα L⁶. 10) σέϊον V. 11) ἡ ἐξ ἀρχ. M. Pi. L¹. L². 12) τὰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα γινομένων οὐ βεβαιοῦται L⁶. Vi. ins. 13) —γίνεται M. 14) τινι ins. L⁶. 15) τι h. l. Vi. R. 16) δώσ. σ. T. V. Vi. F. R. τὸν T. δ. ῑ νν. L⁶. 17) δ. γ. L⁶.

a) cfr. Marcellus D. 45, 1, 98 pr. Paulus fr. 140 § 2 ibid.

[illegible] deuenerit, [illegible] »spon- [illegible] tem Primo [illegible] it ut is a [illegible] uel inter- [illegible] m dare?« [illegible] sacer aut [illegible] est, effi- [illegible] rit, a quo [illegible] nim pote- [illegible] n religio- [illegible] o homine [illegible] cum ser- [illegible] sne mihi [illegible] m est, si [illegible], nam quae [illegible] stipulatio- [illegible] acturumue [illegible] o Titium [illegible] aedifica- [illegible] Titius tibi [illegible] actum pro- [illegible] r, inualide [illegible] onam con- [illegible] Seio de-

ἢ[1]) Seἰῳ δώσεις δέκα νομίσματα«; ἡ μὲν γὰρ ἐνοχὴ ἐμοὶ τῷ ἐπερωτήσαντι μόνῳ προσπορίζεται. καταβάλλειν[2]) δὲ τῷ Seἰῳ καὶ ἄκοντός μου ὀρθῶς δυνήσῃ, ὥςτε σε καὶ ipso iure ἐκ τῆς καταβολῆς ἐλευθεροῦσθαι. ἔξω δὲ λοιπὸν ἐγὼ κατὰ τοῦ Seiu τὴν mandati ἀγωγὴν ἐπὶ ἀπαιτήσει τῶν δεδομένων αὐτῷ νομισμάτων[3]). εἰ δὲ οὕτως[a]) ἐπερωτήσω »ἐμοὶ καὶ Τιτίῳ (οὗ οὐκ ἔτυχον[4]) ὑπεξούσιος ὢν) δώσεις ῑ νομίσματα«; ἔρρωται μὲν ἡ ἐπερώτησις, ἀλλὰ πότερον τὸ ὅλον ἐποφείλεται τὸ[5]) εἰς ἐπερώτησιν ἐνεχθὲν, οἷα τοῦ Titiu μηδὲ δοκοῦντος ἐν τῇ ἐπερωτήσει τεθεῖσθαι διὰ τὸ μηδὲ δεκτικὸν εἶναι αὐτὸν[6]) προςπορισμοῦ[7]), ἢ τὸ ἥμισυ μέρος διὰ τὸ »καὶ« σύνδεσμον συμπλεκτικὸν ὄντα, ἀμφιβάλλεται[8]). ἤρεσε δὲ μὴ πλέον τοῦ ἡμίσεως μέρους προςπορίζεσθαι ἐμοὶ τῷ ἐπερωτήσαντι διὰ τὸ ἀχρήστως τὴν Titίου μνήμην ἐμφέρεσθαι τῇ ἐπερωτήσει. Ἐὰν ἐπερωτήσω, »δώσεις Titίῳ«; ἦν δὲ ὁ Τίτιος ἐμὸς ὑπεξούσιος, ἐμαυτῷ προςπορίζω· ἡ γὰρ ἐμὴ φωνὴ τοῦ ὑπεξουσίου μου εἶναι δοκεῖ, ὥςπερ ἡ τοῦ υἱοῦ μου[9]) φωνὴ ἐμὴ νομίζεται εἶναι, ἐν τούτοις μέντοι τοῖς πράγμασιν ἅτινα δύναται ἡμῖν προςπορίζεσθαι· νοητέον δὲ σήμερον τὰ ex re patris[10]) 5. Ἄχρηστος πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐπερωτήσεσι κἀ- 5.
κείνη· ἐάν τις μὴ συμφώνως ἀποκρίνηται[11]) τῇ ἐπερωτήσει, οἷον· »ὁμολογεῖς δώσειν μοι δέκα νομίσματα«; σὺ δὲ εἴπῃς· »δώσω πέντε νομίσματα«. ἢ ἐγὼ μὲν[12]) ε̄ ἐπηρώτησα, σὺ δὲ ῑ ὡμολόγησας. ἢ ἐγὼ μὲν púrως ἐπερώτησα, σὺ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν ὡμολόγησας ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὑπὸ αἵρεσιν ἐμοῦ ἐπερωτήσαντος, σὺ púrως ἀπεκρίνω[13]). Ταῦτα δὲ λέγω εἰ φανερῶς ἐξεφώνησας ἐκεῖνο, ὃ τοῖς περιεχομένοις τῇ ἐπερωτήσει ἐναντίον ἐστὶ, τουτέστιν εἰ, ἐμοῦ ὑπὸ αἵρεσιν ἢ in

---

1) καὶ V. 2) M.: cet. —αλεῖν. 3) d. L6. 4) ita M. cum Gai. et lat. Inst.: cet. ὅς ἐμοῦ [μου Vi. R. μοι L6] οὐκ ἔτυχεν cf. F2. 491 n. 5) d. V. 6) αὐτ. εἶν. L1. L2. 7) εἶν h. l. V. 8) —σθαι L2. 9) d. M. 10) ἤγουν ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρός ad. L2. 11) —εται Vi. 12) d. V. 13) M.: cet. — ίνου: uerba ὑπὸ .... ἀπεκρ. de. L6.

a) Pomponius D. 45, 1, 110 pr.

cem aureos dabis?« obligatio quidem mihi stipulanti tantummodo adquiritur, soluere tamen Seio, me etiam inuito, recte poteris, ita ut tu ipso iure soluendo libereris. ipse autem habebo postea contra Seium mandati actionem ad aureos illi datos petendos. quod si ita stipuler: »mihi et Titio (cuius iuri non sim subiectus) decem aureos dabis?«, ualet quidem stipulatio, set utrum totum debeatur, quod in stipulationem deductum est, quasi ne uideatur quidem in stipulatione Titii mentio esse facta, quippe qui adquisitionis incapax sit, an dimidia pars tantum, cum »et« coniunctio complexiua sit, ambigitur. placuit uero non plus quam dimidiam partem mihi stipulanti adquiri cum Titii mentio inutiliter stipulationi inseratur. si uero stipuler: »Titio dabis?« sitque Titius iuri meo subiectus, mihi adquiro: mea enim uox tanquam filii mei esse uidetur sicuti filii uox tanquam mea; in his rebus nimirum quae nobis adquiri possunt; quod hodie de iis accipiendum est, quae ex
5. re patris ueniunt. 5. Praeter hasce stipulationes inutilis illa etiam est, si quis ad ea quae interrogatus erit, non conuenienter respondeat, ueluti: »spondesne dare mihi aureos decem?«, tu uero dicas: »quinque aureos dabo«. aut si ego quinque sim stipulatus, tu uero decem promiseris. aut si ego quidem pure sim stipulatus, tu uero sub condicione promiseris, uel contra, sub condicione me stipulante, tu pure promiseris. haec autem dico. si manifeste id exprimas quod iis, quae stipulatione continentur, sit contrarium; ut ecce si me sub condicione uel in diem stipulante, daturum te pro-

diem *ἐπερωτῶντος*[1]), *σὺ ἀποκρίνῃ*[2]) *ἐντεῦθεν*[3]) *ἤδη σαυτὸν διδόναι· εἰ γὰρ*[4]) *τοῦτο μόνον ἀπεκρίνου*[5]), *ὁμολογῶ, συντόμῳ λόγῳ δοκεῖς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἢ αἵρεσιν ἀποκέκρισθαι*[6]), *οὐδὲ γὰρ ἐπάναγκές ἐστιν ἐν τῷ ἀποκρίνεσθαι πρὸς ἐπερώτησιν ταῦτα πάντα ἀναλαμβάνειν ἃ ὁ ἐπερωτήσας ἐξεφώνησεν. τὸ γὰρ »ὁμολογῶ« πρὸς πάντα τὰ τῇ ἐπερωτήσει περιεχόμενα ἀναφέρεται.* 6. *Ἄχρηστος ὁμοίως ἡ ἐπερώτησις, ἐὰν ἐπε-* 6.
ρωτήσω τοὺς ἐμοὺς ὑπεξουσίους ἢ ὑπ' αὐτῶν ἐπερωτηθῶ· μεταξὺ γὰρ ἡμῶν δίκην οὐ δύνατον συγκροτεῖσθαι. ἀλλ' οἰκέτης μὲν οὐ μόνον δεσπότου ἐπερωτῶντος[7]) *οὐ γενήσεται ἔνοχος, ἀλλ' οὐδ' ἑτέρου τινός, υἱὸς δὲ ὑπεξούσιος ἑτέροις ἐπερωτηθεὶς ἐνέχεται· ὁ γὰρ*[a]) *ὑπεξούσιος ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ἔοικε τῷ αὐτεξουσίῳ.* 7. *Τὸν ἄλαλον μηδὲ ἐπερωτᾶν μηδὲ*[8]) *ἐπερωτᾶσθαι* 7.
δύνασθαι τῶν ὡμολογημένων ἐστίν, ἅπερ καὶ ἐπὶ κουφοῦ ἐδέχθη[9]), *ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐπερωτῶντα τῶν τοῦ ἐπερωτωμένου ῥημάτων καὶ τὸν ἐπερωτώμενον τῶν τοῦ ἐπερωτῶντος ἀκούειν χρή. περὶ ἐκείνου δὲ ὁ λόγος τοῦ κουφοῦ*[10]), *οὐχ ὃς βραδέως ἀκούει, ἀλλ' ὃς παντελῶς οὐκ ἀκούει.* 8. *Ὁ μαινόμενος οὐδὲν συνάλλαγμα* 8.
ποιεῖν δύναται, οὐδὲ γὰρ αἴσθησιν ἔχει τῶν γινομένων, ἐστέρηται γὰρ τῆς διαθέσεως· μήτηρ δὲ τῶν συναλλαγμάτων[b]) *ἡ διάθεσις.* 9.[c]) *Ὁ ἄνηβος πᾶν*[11]) *συνάλλαγμα ἰσχυρῶς συναλλάττει,* 9.
ἵνα μέντοι, εἴποτε χρεία τῆς τοῦ ἐπιτρόπου γίνηται αὐθεντίας προςληφθῇ ὁ ἐπίτροπος· οἷον ἡνίκα αὐτὸς ἔνοχος γίνεται[12]). *ἄλλον γὰρ ἑαυτῷ ἔνοχον* púpillos *ποιεῖν καὶ δίχα τοῦ ἐπιτρόπου δύναται.* 10. *Ἀλλ' ὅπερ εἰρήκαμεν περὶ τῶν* pupíllων *περὶ* 10.
τούτων δηλαδὴ ἀληθές ἐστιν οἵτινες ἤδη τινὰ τῶν γενομένων αἴσθησιν ἔχουσαν· ὁ γὰρ infans *ἢ ὁ* próximos infanti[13]) *οὐ πολὺ τοῦ μεμηνότος ἀφεστήκασιν· οἱ γὰρ ταύτην ἄγοντες τὴν*

---

1) *—τήσαντος* V. 2) M. L1. L2.: cet. *—ίνου.* 3) *ἀπεντ.* F. 4) *δὲ* Vi. R. 5) M. Vi. R.: *—ίνω* V.: *—ίνῃ* cet. 6) *—κλεῖσθαι* M. L2. L6. 7) *—τήσαντος* L1. L2. 8) M.: cet. *μήτε . . μήτε.* 9) *ἐλέχθη* M. 10) *τοῦ κουφ. ὁ. λ.* V. 11) *πᾶς* V. L1. F. 12) M. pro uulg. *γένηται.* 13) scr. ad fidem M.: infantiae Vi. R.

a) Gai. D. 44, 7, 39 et D. 45, 1, 141, 2. b) cfr. Pedius ap. Ulp. D. 2, 14, 1, 3. c) Epa. aucta. 40, 16.

tinus respondeas: nam si hoc solum respondeas »promitto«, breuiter uideris in eandem diem seu condicionem respondisse; nec enim necesse est in respondendo eadem omnia repetere quae stipulator expresserit: uerbum autem »spondeo« ad
6. omnia quae in stipulatione continentur refertur. 6. Item inutilis est stipulatio si ab eis stipuler, qui iuri meo subiecti sint, uel si hi a me stipulentur: inter nos enim nequit actio consistere. set seruus quidem non solum domino stipulanti non obligabitur, set ne alii quidem ulli; filius familias autem aliis stipulantibus obligatur, filius enim familias in contracti-
7. bus patrifamilias comparatur. 7. Mutum neque stipulari neque promittere posse palam est; quod et in surdo receptum est, quia is qui stipulatur uerba promittentis et qui promittit uerba stipulantis exaudire debeat. de eo autem surdo loquimur non qui tardius exaudiat, set qui omnino non exaudiat.
8. 8. Furiosus nullum negotium gerere potest; quia non intellegit quae fiunt; affectu enim caret: contractuum autem mater
9. animi affectio est. 9. Pupillus omne negotium recte gerit, ut tamen, sicubi tutoris auctoritatis opus sit, tutor adhibeatur, ueluti ipse obligetur: nam alium sibi obligare pupillus etiam
10. sine tutore potest. 10. Set quod diximus de pupillis, de his utique uerum est, qui iam aliquem intellectum eorum quae geruntur habeant: infans enim et qui infanti proximus est, non multum a furioso distant. qui enim hanc aetatem agunt

ἡλικίαν οὐδεμίαν αἴσθησιν[1]) ἔχειν νομίζονται. ἐπειδὴ δὲ[2]) pú-
pillon[3]) εἶπον, καθολικῶς μάνθανε ὅτι ἡ τοῦ pupíllu εἰς τρία
διαιρεῖται ἡλικία. τῶν γὰρ pupíllων οἱ μέν εἰσιν infantes, οἷον
οἱ[4]) ἔτι θηλάζοντες καὶ οἱ[5]) μικρᾷ μείζονες, οἱ δὲ λέγονται
próximoi infanti[6]) οἷον οἱ[7]) ἀρξάμενοι λαλεῖν καλῶς, οἱ δὲ
próximoi pubertati[8]).[a]) καὶ ὁ μὲν infans[9]) ἐπερωτᾶν οὐ δύναται
διὰ τὸ μὴ[10]) δύνασθαι φθέγγεσθαι, οὐ μὴν οὐδὲ ὁ próximos
infanti, ὁποῖός ἐστιν ὁ ἕβδομον ἢ[11]) ὄγδοον ἄγων ἐνιαυτόν[12]).
οὗτος γὰρ εἰ καὶ ἐκφωνεῖν τὰ ῥήματα δύναται ἀλλὰ διακρίνειν[13])
οὐ δύναται ὅ, τίποτε[14]) νοεῖ τὰ λεγόμενα. ὁ δὲ próximos puber-
tati[15]) ἰσχυρῶς ἐπερωτᾷ, ἐπειδὴ καὶ τοῦ[16]) ἐκφωνεῖν καὶ τοῦ[16])
αἰσθάνεσθαι τῶν λεγομένων ἐστι δεκτικός. ἤρεσε δὲ οὐ κατὰ τὸ
ἀκριβὲς ἀλλὰ κατὰ φιλάγαθον λογισμὸν, ὥςτε καὶ τὸν próximon
infanti ἰσχυρῶς ἐπερωτᾶν, ὥςπερ[17]) τὸν τῇ ἥβῃ πλησιάζοντα.
ὁ δὲ ὑπεξούσιος ἄνηβος οὐδὲ αὐθεντοῦντος τοῦ πατρὸς ἔνοχος
γίνεται. 11. Οἶδε καὶ ἀδύνατος αἵρεσις προςκειμένη τῇ ἐπερω- 11.
τήσει ταύτην ἀκυροῦν. ἀδύνατος δέ ἐστιν αἵρεσις[18]), ἧς ἡ[19])
φύσις ἐμποδίζει τῇ ἐκβάσει. οἷον ἐάν τις οὕτως εἴπῃ· »εἰ τῷ
δακτύλῳ[20]) μου ἅψωμαι τοῦ οὐρανοῦ, δώσεις μοι δέκα
νομίσματα«; ἢ »ἐὰν πίω τὴν θάλασσαν«; εἰ δέ τις οὕτως
ἐπερωτήσῃ[21]) »δώσεις μοι εἰ τῷ δακτύλῳ[22]) μὴ ἅψωμαι
τοῦ οὐρανοῦ«; púrως ἡ ἐνοχὴ γεγενῆσθαι νοεῖται[23])· διὸ παρα-
χρῆμα δύναται ἀπαιτεῖν. 12. Ὁμοίως ἡ uerbis ἐνοχὴ μεταξὺ 12.
ἀπόντων γινομένη ἐστέρηται τῆς ἰσχύος. ἀλλ' ἐπειδὴ[24]) τὸ
τοιοῦτον πρόφασιν δικῶν φιλονείκοις ἀνδράσι παρέσχε, μετὰ χρό-
νον τυχὸν πολὺν τοιούτων δικαιολογιῶν[25]) ἀντιτιθεμένων καὶ μὴ

---

[1]) ἔχ. αἴσθ. Vi. F. R. [2]) d. V. [3]) —ους V. [4]) d. L[6]. [5]) ἢ καὶ L[1]. F. [6]) —tiae Vi. R. [7]) d. M. [8]) —tis L[6]. [9]) —as M. [10]) M.: cet. μηδὲ. [11]) ὁ ad. L[1]. V. F. [12]) ἐν. ἄγ. L[6]. —υτοὺς V. [13]) κρίν. V. [14]) ὅτι λεγ. F[1]. ποτὲ ν. τὰ λεγ. F[2]. οὔποτε L[1]. ὅτι ποτὲ Vi. [15]) οἷον ὁ πλησιάζων τῇ ἥβῃ addunt libri ed.: ex glossemata tamen oriuntur. [16]) d. L[1]. L[2]. L[6]. [17]) 'καὶ' om. cum M. [18]) ἀδ—αἱρ. d. M. [19]) de. V. L[1]. F. [20]) —λίῳ hic et deinc. V. [21]) εἴπῃ Vi. R. ἐπερ. οὕτ. L[6]. [22]) μου ad. V. [23]) δοκεῖ Vi. R. [24]) ἐπειδὴ δὲ Vi. R. [25]) τοιαύτας δ—ίας Vi. R.

a) cfr. Gloss. taur. num. 15. Scholia paris. ed. Ferrini in h. l. De re cfr. Buhl Salvius Iulianus I p. 164 sq.

nullum intellectum habere intelleguntur. cum uero »pupillum« dixi, generatim admonendus est pupilli aetatem trifariam diuidi; pupillorum enim alii infantes sunt, ueluti lactentes paulloue maiores natu, alii proximi infanti dicuntur, qui recte loqui incipiunt, alii denique proximi pubertati. et infans quidem stipulari nequit, cum ne loqui quidem possit; et nihilo magis proximus infanti qui septimum uel octauum agit annum. hic enim, licet exprimere uerba possit, nequit intellegere quid dicta significent. proximus uero pubertati ualide stipulatur, cum et uerba pronuntiare et quae dicit intellegere possit. placuit uero non secundum iuris suptilitatem, set per benigniorem interpretationem proximum infanti ualide stipulari, sicuti proximum pubertatis. pupillus autem, qui in patris potestate est, patris quidem
11. auctoritate obligatur. 11. Potest et impossibilis condicio stipulationi adiecta hanc infirmare; ea est autem impossibilis condicio, cuius euentui natura impedimento sit: ueluti si quis ita dicat: »si digito meo caelum attingero dabisne mihi decem aureos?« uel »si mare ebibero«. si quis ita stipuletur: »dabisne mihi si digito meo caelum non attigero?«, pure stipulatio facta intellegitur, cum inde
12. protinus petere possit. 12. Item uerborum obligatio inter absentes contracta ui caret. set cum hoc materiam litium contentiosis hominibus praestabat, cum forte post longum tempus ab eis eiusmodi allegationes opponerentur, qui non praesentes fuisse in ea ciuitate sese uel stipulatores conten-

[illegible] ούς ἢ τοὺς ἐπερωτήσαντας
[illegible] ύταξις τοῦ ἡμετέρου βασι-
[illegible] ύταις ἐπάγουσα[1]) φιλονει-
[illegible] ρείας[2]) ἀντέγραψεν, ἐν ᾗ
[illegible] ν οἷς παρεῖναι[4]) ἑκάτερον
[illegible] ιθανὰ, εἰ μὴ ὁ τὴν τοιαύ-
[illegible] ογίαν σαφέστατα διαλέγξῃ
[illegible] ίστων ἐν πάσῃ ἐκείνῃ τῇ
[illegible] μβόλαιων ἢ αὐτὸν ἢ τὸν 13.
[illegible] τόποις. 13. Post mortem
[illegible] ἐπερωτᾷ, ὥςπερ καὶ μετὰ
[illegible] ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ὃς ἑτέρου
[illegible] ς, post mortem τοῦ οἰκείου
[illegible] τᾷ[9]). εἰ δὲ καί τις οὕτως
[illegible]) τοῦ μέλλειν ἐμὴ ἢ συ
[illegible] ἄχρηστος ὑπῆρχεν ἡ ἐπερω-
[illegible] mortem« ἀνάγεσθαι τὸ
[illegible] ρὸ] τῆς τελευτῆς οὐ[14]) γι-
[illegible] κις εἴρηται, ἐκ συναινέσεως
[illegible] ς ἰσχύουσιν, ἤρεσε τῷ ἡμε-
[illegible] εσίας[15]) μέρος διορθώσεως
[illegible] εἴτε »pridie τῆς τελευτῆς«
[illegible] ωμένου συνετέθη ἡ ἐπερώ- 14.
[illegible] στος καὶ ἡ praepostéra ἐπε-
[illegible] ἐὰν ἡ ναῦς αὔριον ἔλθῃ
[illegible] ὁμολογεῖς«; ἄχρηστος δέ
[illegible] τὴν δόσιν πρεσβυτέραν εἶναι
[illegible] σαγενεστέραν. ἀλλ' ἐπειδὴ[19])

[illegible] M. est in Pi. I[a] m. [3]) ἵνα
[illegible] —ιέναι. [5]) γραμμάτων Vi.
[7]) d. L[6]. [8]) —της M.
[illegible] F. R. [11]) τουτέστι ins. M.
[illegible] M. Vi. R. [14]) ita M. uoc.
[illegible] τῆς νομ. τὸ μ. Vi. R. [16]) τῇ
[illegible]) M. L[2].: cet. —ύῃ. [19]) βα-

derent; ideo constitutio lata est nostri principis celerem finem
eiusmodi contentionibus afferens, quam ad Caesareae aduo-
catos scripsit: per quam disposuit tales scripturas, in quibus
praesto esse utraque pars dicitur, omnimodo esse creden-
das, nisi forte ipse qui talem improbam affert allegationem
manifestissime approbauerit per scripturas seu testes idoneos,
toto eo die, quo conficeretur instrumentum, uel sese uel ad-
13. uersarium suum in aliis locis esse uersatum. 13. *Post mor-*
tem suam dari quis sibi inutiliter stipulatur, sicuti et post
promissoris mortem: ac ne is quidem qui in alterius est po-
testate, ueluti seruus filiusue, post patris sui uel domini mor-
tem ualide stipulatur. set et si quis ita esset stipulatus:
»*pridie quam moriar*« uel »*quam morieris dare*
spondes«? inutilis erat stipulatio, cum item ad tempus
post mortem secutam haec uerba spectarent; *pridie* enim
mortis qui dies sit tantummodo post mortem nouimus. set
cum, uti saepius dictum est, ex consensu contrahentium sti-
pulationes ualeant, placuit principi nostro hanc quoque iuris
partem emendatione dignare, ita, ut siue *post mortem* siue
pridie quam moriatur stipulator seu promissor stipulatio
14. concepta est, procul dubio ualeat. 14. Inutilis est *prae-*
postera quoque stipulatio, ueluti si quis stipuletur: »*si*
cras nauis ex Asia uenerit, hodie mihi dare spon-
des«? inutilis autem est stipulatio, cum non oporteat datio-
nem condicionis euentui antecedere, quin sequi debet. set cum

[illegible] ικὸς τὴν praepostéran δε-
[illegible] ερος βασιλεὺς δίκαιον ἐνό-
[illegible] ρωτήσεως τὸ τοῦ prae-
[illegible] αιρεῖν τὴν ἐνοχήν. prae-
[illegible] οὕτως ἐὰν εἴπω· »δμο-
[illegible] έκα νομίσματα, ἐὰν
[illegible] «. ἤγουν ἐπὶ τῆς προικὸς,
[illegible] λογῶ μελλούσῃ[10]) σοι
[illegible]), ἐὰν ἄπαις τελευ-
[illegible] ν τῆς ζωῆς ἀνάγεται και-
[illegible] υτέστι τῆς ἀπαιδίας (εἶπε
[illegible]) εἰς τὸν μετὰ τελευτὴν
[illegible] μόνον ἐπὶ προικὸς ἀλλὰ
[illegible] ως τὸ praepósteron συμ-
[illegible] 15. Cum morietur[15]) δ[16]) 15.
[illegible] περώτησις ἔρρωται. σύγ-
[illegible] ωτώμενος εἴπῃ· »δώσω
[illegible] αὕτη γὰρ καὶ παρὰ τοῖς
[illegible] αὶ νῦν ἰσχύει. 16. Καὶ ἡ 16.
[illegible] ώτησις ἴσχυε[19]) καὶ παρὰ[20])
[illegible] ογῶ δώσειν σοι[21]) δέκα
[illegible] ἐπειδὴ συνέβαινε καὶ πε-
[illegible] τᾶν τὸν Títion. 17. Ἐὰν 17.
[illegible] γραφῇ ὅτι ὡμολόγησε[23])
[illegible] υηγησαμένης ἐπερωτήσεως
[illegible] λαίῳ[25]) ἐγκειμένῃ[26]) ἀπό-
[illegible] οφαίνει. 18. ἡνίκα πολλὰ 18.

[illegible] όμ. V. Vi. F. R. [5]) τῆς ad.
[illegible] M. γεν. L6. [6]) ad. ex M.
[illegible] γ—ός L6. [10]) —σης L6.
[illegible] [13]) —σῃ Vi. R. [14]) ἀνά-
[illegible] : morieris Vi. R. [16]) add.
[illegible]) ὅτε L1. L2. V. L6. Vi. R.
[illegible] [21]) d. V. Vi. R.. [22]) τῶν
[illegible] V. antea ʽχωρὶς τοῦ ἢ δια-
[illegible] Vi. intruserat. [24]) inclusa
[illegible] ἢ ad F2. [27]) —ουσαν Vi. R.

Leonis sit constitutio, quae in dotibus praeposteram admittat stipulationem, ideo princeps noster aequum esse putauit in omnibus stipulationibus praeposterae adiectionis uitium obligationem non tollere. praepostera est enim stipulatio et si dicam: »spondeo tibi decem aureos hodie dare, si cras Titius consul fiat«: uel in dote si uir mulieri dicat: »spondeo cum morieris tibi dotem dare si absque liberis decedas«. datio enim ad uitae tempus refertur, condicionis autem euentus, h. e. orbitas (ait enim: si sine liberis morieris) ad tempus post mortem spectat. placuit igitur non solum in dote, set etiam in alia quacumque stipulatione praeposterae condicionis adiectio stipulationem non in-
15. firmare. 15. »cum morietur« stipulator promissorue, ualet
stipulatio: concipitur enim ita, ut Titius sic promittat: »dabo
tibi cum moriar«: hoc enim stipulatio et apud ueteres;
16. utilis erat et nunc ualet. 16. Et post mortem alterius
concepta stipulatio ualebat etiam aput ueteres; ueluti si
quis dixerit: »spondeo dare tibi decem aureos post
mortem Titii«; cum accidere posset, uiuis adhuc con-
17. trahentibus, Titium mori. 17. Si in stipulationis instrumento
scriptum sit Titium spopondisse [perinde intellegitur], ac si in-
terrogatione praecedente responderit; praesumptione enim
responsum in instrumento positum antecessisse interrogatio-
18. nem significat. 18. Quotiens plures res una stipulatione com-

πράγματα ἐν μιᾷ ἐπερωτήσει περιέχεται, οἷον· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόνδε τὸν οἰκέτην καὶ τόνδε τὸν ἄγρον καὶ τόδε[1]) τὸ βιβλίον καὶ τήνδε τὴν ἐσθῆτα«; εἰ μὲν ὁ ἐπερωτηθεὶς ἁπλούστερον ἀποκρίνηται[2])· »ὁμολογῶ«, ἐπὶ πᾶσι κρατεῖται· εἰ[3]) δὲ πρὸς ἓν τυχὸν ἢ καὶ[4]) δευτέρον τῶν ἐν τῇ ἐπερωτήσει περιεχομένων ἀποκρίνηται, ἐπὶ τούτοις μόνοις ἔνοχος γίνεται[5]), ἐφ' οἷς καὶ ἀπεκρίνατο. πολλῶν οὖν γενομένων ἐπερωτήσεων (ἐπειδὴ ὅσα ἔγκειται τῇ ἐπερωτήσει πράγματα τοσαῦταί εἰσι καὶ ἐπερωτήσεις) ἓν ἢ καὶ δεύτερον[6]), πρὸς ὃ ἀπεκρίνατο, pérfecton εἶναι δοκεῖ· πρὸς γὰρ ἕκαστον τῶν[7]) τῇ ἐπερωτήσει περιεχομένων καὶ τὴν ἀπόκρισιν γίνεσθαι χρή· οὕτω γὰρ ἐπὶ πᾶσι γενήσεται perfécta ἡ ἐπερώτησις. 19. Ἑτέρῳ 19. ἐπερωτᾶν[8]), ὡς προείρηται[9]), οὐδεὶς ἐρρωμένως δύναται· ἐπενοήθησαν γὰρ αἱ παροῦσαι ἐπερωτήσεις πρὸς τοῦτο, ὥστε ἕνα ἕκαστον ἑαυτῷ προςπορίζειν τὸ διαφέρον. ἐπεὶ εἴ τις ἑτέρῳ ἐπερωτήσῃ, ὡς μὴ ὄντος τοῦ διαφέροντος, ἀνίσχυρον τὸ πραττόμενον· εἰ δέ τις βούλοιτο ἰσχυρὸν τοῦτο ποιεῖν, ποινὴν ἐπερωτᾶν ὀφείλει, ἵνα τούτου μὴ γενομένου ἡ τῆς ποινῆς ἀπαίτησις ἁρμόζῃ[10]), οἷον, »ὁμολογεῖς διδόναι Titío δέκα νομίσματα; εἰ δὲ μὴ δῷς, δώσεις μοι λόγῳ ποινῆς πέντε ἢ καὶ πλείονα τυχὸν νομίσματα«; ἁρμόζει[11]) γάρ μοι ἡ ἀπαίτησις τῆς ποινῆς[12]), εἰ καὶ μὴ δύναμαί τι δεῖξαι διαφέρον. ἡνίκα γὰρ ποινήν[13]) τις ἐπερωτᾷ[14]) οὐκέτι σκοποῦμεν εἴ τι διαφέρον ἐστὶ τῷ ἐπερωτήσαντι, ἀλλὰ ποῖά ἐστιν ἡ τῆς ποινῆς ποσότης ἡ ἐγκειμένη τῇ[15]) τῆς ἐπερωτήσεως αἱρέσει. τίς δέ ἐστιν ἡ τῆς ἐπερωτήσεως αἵρεσις; [τουτέστι][16]) τὸ ἐγκεῖσθαι ἐν αὐτῇ, »ἐὰν μὴ ποιήσῃς, δώσεις μοι ποινῆς χάριν δέκα νομίσματα«[17]); ὥςτε οὖν εἴ τις ἐπερωτήσῃ Titío δοθῆναι, οὐδὲν ἀνύει, εἰ δὲ ποινὴ[18]) ἐντεθῇ[19]) τῇ ἐπερωτήσει, τυχὸν δέκα νο-

---

1) *δὲ* ins. M. 2) *—εται* Vi. R. '*τὸ*' ad. L^6. 3) M.: cet. *ἐὰν*. 4) d. Vi. R. 5) M. F^2.: cet. *γενήσεται*. 6) *δύο* L^6. 7) '*ἐν*' om. cum M. Vi. R. 8) *ἐπ. ἑτ.* V. 9) *—πομεν* L^6. 10) *—σῃ* Vi. F. R. *—σηται* L^1. 11) *—σει* L^6. 12) *τῆς π. ἡ ἀπ.* V. 13) *μετὰ καιρὸν* ins. L^2. 14) *ἐρ.* Vi. R. 15) d. L^2. 16) dele. 17) M. L^1. L^2.: cet. *νν. ῑ.* 18) M.: cet. *—ὴν*. 19) *ἐνθῇ* L^2. Vi. R.

prehenduntur, ueluti: »spondesne dare mihi hunc hominem et hunc fundum et hunc librum et hanc uestem«? si quidem promissor simpliciter respondeat: »spondeo«, propter omnes tenetur: si uero de una forte uel etiam de altera re, quae stipulatione comprehenduntur, respondeat, propter has tantum obligatur, de quibus et responderit. cum ergo plures fiant stipulationes (quot enim stipulatione res comprehenduntur tot sunt etiam stipulationes), una uel altera, ad quam promissor responderit, perfecta esse uidetur, ad singulas enim res quae stipulatione continentur responderi oportet: ita enim in omnibus fiet stipulatio per-
19. fecta. 19. Alteri stipulari, ut supra dictum est, nemo ualide potest: inuentae sunt enim huiusmodi stipulationes ad hoc, ut unusquisque sibi adquirat quod sua interest: quoniam si quis stipuletur, cum nihil sua intersit, non ualebit quod factum erit. plane si quis hoc ualidum reddere uelit, poenam stipulari debet, ut si id factum non fuerit, poena committatur; ueluti: »spondesne dare Titio decem aureos? nisi dederis, dabis mihi poenae nomine quinque (seu forte plures) aureos?« competit enim mihi petitio poenae, licet an mea intersit probare non possim. quotiens enim quis poenam stipulatur non illud inspicimus an stipulatoris intersit, set quaenam sit poenae quantitas in condicione inserta stipulationis. quae est autem stipulationis condicio? id est quod in ea ponitur: »nisi hoc feceris, dabis mihi poenae loco aureos decem«? itaque si quis stipuletur Titio dari, nihil agit; si uero poenam inserat stipulationi, forte aureorum

μίσματα, ἀνύσει τὸ σπουδαζόμενον. 20. Εἰ δὲ καὶ[1]) μὴ ποινὴν 20. ἐντέθεικε τῇ ἐπερωτήσει, ὕπεστι[2]) δὲ διαφέρον, ἤρεσεν ἰσχύειν τὴν ἐπερώτησιν. ἐὰν γὰρ Prímu καὶ Secúndu ὄντων ἐπιτρόπων[3]), Prímos παραχωρήσῃ Secúndῳ τῷ συνεπιτρόπῳ τὴν διοίκησιν, ἐπερωτήσῃ δὲ αὐτὸν σῶα καὶ ἀκέραια τὰ τοῦ pupíllu φυλάττειν[4]) πράγματα, ἐπειδὴ διαφέρει τῷ ἐπερωτήσαντι τὰ αὐτὰ γενέσθαι (ἔνοχος γὰρ γενήσεται τῇ tutelae κάκιστα τοῦ Secúndu περὶ τὴν διοίκησιν διαγενομένου), ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις, ὡς καὶ τίκτειν τῷ Prímῳ κατὰ Secúndu ἰσχυρὰν ἐναγωγήν[5]). ὁμοίως δὲ εἰ καί τις[6]) τῷ οἰκείῳ[7]) procurátori δοῦναί με ἐπερώτησεν[8]), ἰσχύει ἡ ἐπερώτησις· τυχὸν γὰρ ὁ σὸς procurátωr διάγων ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ ἐδεῖτο χρημάτων[9]) εἰς δημοσίων[10]) καταβολὴν[11]) ἢ οἰκημάτων ἐπανόρθωσιν ἢ φιλοκαλίαν ἀγρῶν, μέλλοντα δέ με[12]) ἐπὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐκδημεῖν, ἐπερώτησας[13])· »ὁμολογεῖς διδόναι τῷ procurátorí μου νομίσματα ἑκατόν«[14]); ἰδοὺ γὰρ κἀνταῦθα διαφέρον ὕπεστι[15]) τὸ ἐξ ἀπορίας μὴ δοθέντων[16]) τῷ procurátorí μου τῶν χρημάτων, ζημιωθῆναί με[17]). εἰ δὲ credítora εἶχες, ᾧ τυχὸν ἐνεχυριάσας[18]) σὰ πράγματα[19]) ἐπέτρεψας[20]) αὐτῷ ταῦτα πωλῆσαι ἐξ ἀγνωμοσύνης τῆς σῆς ἢ καὶ ποινὴν ἐπέρωτηθεῖς, εἴγε μὴ κατὰ τὴν συγκειμένην καταβάλοις[21]) τὰ χρήματα[22]) προθεσμίαν, ἐπερωτήσας δέ με[23])· »ὁμολογεῖς διδόναι τῷ ἐμῷ creditori τοσάδε[24]) νομίσματα«; ἐμοῦ τοῦτο μὴ πληρώσαντος ἐπὶ τῷ διαφέροντι ἕξεις με ὑπεύθυνον, ἐφ' οἷς ἐζημιώθης ἢ[25]) τῶν ἐνεχύρων διαπραθέντων ἢ τὴν ποινὴν ἀπαιτηθείς[26]). καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν in dando. 21. Εἰ δέ τις ποιήσειν τι ἕτε- 21. ρον ὁμολογήσῃ, οἷον[27]) »ὅτι ὁ δεῖνα ποιήσῃ σοι οἰκίαν« οὐδ' ὅλως κρατεῖται, εἰ μὴ ποινὴ ἐντεθῇ ἐπερωτήσει, ὥστε

---

1) d. L^6. Vi. R. 2) –έστη V. 3) κληρονόμων V. 4) τὰ ins. Vi. 5) ἀγ Vi. R. 6) εἰ κ. τ. d. Vi. R. 7) ἰδίῳ L^6. 8) —ήσας Vi. R. 9) —ατα Vi. R. 10) –ίαν V. τὸ—όσιον Vi. R. 11) —αλεῖν Vi. R. 12) σε M. m. 2ª. 13) —σά σε M. 14) $\overline{\rho}$ νν. L^6. 15) ὑπ. μοι διαφ. L^6. 16) —ῆναι L^6. 17) —θῶμαι V. 18) —ίασας L^1. L^6. Vi. F. R. 19) καὶ ins. Vi. F. R. 20) δὲ ins. L^1. L^6. 21) M. L^6.: —άλλῃς L^1. V. F. —αλεῖς Pi. —άλῃς Vi. R. 22) πράγματα Vi. 23) μοι L^6. 24) M. L^1. L^2: cet. τόσα. 25) d. Vi. R. 26) τῆς π . . ῆς —είσης L^6. 27) d. Vi. R.

20. decem, quod uoluit consequetur. 20. Si uero nullam poenam stipulationi inserat stipulator, sua autem intersit, placuit stipulationem ualere. si ergo, Primo et Secundo tutoribus constitutis, Primus Secundo contutori administratione cedat, et stipuletur ab eo saluam et incolumem pupilli rem fore, quoniam interest stipulatoris haec fieri (teneretur enim actione tutelae, si Secundus male res gesserit), ualet stipulatio, ita ut et Primo aduersus Secundum efficacem actionem pariat. similiter et si quis procuratori suo me daturum stipulatus sit, ualet stipulatio. forte enim tuus procurator alibi degens pecuniae indigebat ad uectigalia soluenda uel ad aedificia restauranda uel ad fundos excolendos: a me iter eo facturo stipulatus es: »spondesne dare procuratori meo aureos C«? ecce enim mea quoque interest; nam si procuratori meo pecunia non detur, ex eius inopia damno adficiar. idem est si creditorem habeas, cui forte res tuas pigneri tradideris, et ut eas uenderet ubi non solueres concesseris, uel etiam poenam promiseris; nam si a me stipuleris: »creditori meo tot aureos dare spondes«?, egoque id non faciam, tenebor tibi in id, cuius interest, ubi damnum senseris, pigneribus distractis uel poena commissa. Et haec qui-
21. dem de stipulationibus quae in dando consistunt. 21. Si uero quis promittat alterum aliquid facturum, ueluti: »illum tibi domum aedificaturum«, nullomodo tenebitur, nisi poena stipulationi inseratur; est quaedam igitur differentia inter

[illegible] ῶν in faciendo, ὅτι ἐπὶ μὲν
[illegible] ης, διαφέροντος δὲ ὑποκει-
[illegible] τῶν in faciendo, ἡνίκα εἰς
[illegible] οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις.
[illegible] μὴ δύνασθαι ὀρθῶς τινα τὸ 22.
[illegible] μὴ ἐπὶ[1]) πλέον δεσποτείαν
[illegible] προσγίνεσθαι. ὅθεν ἐκεῖνο
[illegible] Prîmon κληρονόμον, Στῖχον
[illegible] ὑπὸ αἵρεσιν »si nauis ex
[illegible] φείλων μοι δέκα νομίσματα
[illegible] ων δώσειν μοι τὸν[3]) Στῖχον
[illegible] αἵρεσιν[5]). τελευτήσαντος
[illegible] γενομένης, μικρὸν ὕστερον
[illegible] ς ἦν καὶ ἐπὶ τῆς ἐπερωτή-
[illegible] τῆς διαθήκης ἐγενόμην τοῦ
[illegible] ὸ τῆς ἐπερωτήσεως κατὰ[6])
[illegible] ἐμῆς δεσποτείας ἤδη γενό-
[illegible] ὰρ εἰ τὸν ἀρχὴν ἐμὸν ὄντα
[illegible], καθὰ ἤδη[8]) εἴρηται, οὕτως
[illegible] ρώτησιν ἀγαγεῖν δυνήνομαι,
[illegible] ας, ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος
[illegible] εἴρηται ὅτι καὶ[10]) σύμφω- 23.
[illegible] όκρισιν, ἐζητήθη κἀκεῖνο, εἰ
[illegible] ὅτε ὁ ἐπερωτήσας[11]), περὶ
[illegible] εἰς· ὁμοίως[12]) οὐδεμία συ-
[illegible] ἐπερωτηθὲν[13]) ὁ ἐπερωτώ-
[illegible] ὰν ἐπερωτήσωσε »δώσεις
[illegible] λου ὑποπτεύσῃς ταῦτα λέ-
[illegible]) ὀνομάζεσθαι. 24. Ἡ ἀπ' 24.
[illegible] ἄχρηστος, οἷον εἴ τις ἀνδροφο-

[illegible] 3) d. Vi. F1. R. 4) τὸν
[illegible] u. om. cum Vi. R. 6) τοῦ
[illegible] R. 8) d. L6. 9) sei M.
[illegible] σε ins. V. 12) δὲ ins. V.
[illegible]) —ετο V. Vi. F. R. 16) d.

stipulationes, quae in dando et eas, quae in faciendo consistunt: nam in illis quidem licet quis poenam non stipuletur, si quid stipulatoris intersit, ualet stipulatio; in his uero, quotiens in alterum absque poena conferuntur, stipulatio non
22. ualet. 22. Diximus paullo superius neminem posse recte suam rem stipulari, cum res quae alicuius sit magis eius fieri nequeat. unde illud est quaesitum. moriens quis Primum heredem instituit, Stichum autem seruum suum mihi sub condicione legauit »si nauis ex Asia uenerit«. Titius autem quidem, qui mihi X aureos debebat, spopondit pro decem illis aureis hunc hominem Stichum mihi dare, qui sub ea condicione legatus est. Mortuo testatore et aditione facta, paullo post etiam legati condicio euenit: palam est me ex testamento Stichi dominum esse factum. unde non possum agere ex stipulatu contra Titium Stichum petens. quemadmodum enim si ab initio meus fuisset non recte, ubi dictum est, in stipulationem deducerem, ita neque eum casum possum in stipulationem deducere, in quo meus sit futurus, uti in praesenti specie
23. contingit. 23. Quoniam uero dictum est interrogationi esse responsum accomodandum, illud etiam tractatum est. si de alia re stipulutor, de alia promissor senserit, perinde nulla contrahitur obligatio, ac si ad interrogationem promissor non responderit: ueluti si a te stipulatus fuero: »dabis mihi Stichum?«, tu uero de Pamphilo haec dici putaueris, quem
24. Stichum uocare credideras. 24. Turpi ex causa facta stipulatio inutilis est; ueluti si quis homicidium uel sacrilegium

νίαν ἢ ἱεροσυλίαν ἢ μοιχείαν[1]) *ἑαυτὸν ποιήσειν ὁμολογήσῃ.* 25. *ὑπὸ* 25.
αἵρεσιν γενομένης ἐπερωτήσεως, εἰ πρὸ τῆς ἐκβάσεως ταύτης ὁ
ἐπερωτήσας τελευτήσῃ, μετὰ ταῦτα ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως ὁ
τοῦ ἐπερωτήσαντος κληρονόμος τὴν ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγω-
γὴν ἕξει, τὸ αὐτό ἐστιν εἰ καὶ ὁ ἐπερωτηθεὶς ἐτελεύτησεν, εἶτα
ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις· ὁ γὰρ κληρονόμος αὐτοῦ οὐδὲν ἧττον ἀπαι-
τηθήσεται. 26. *Ὁ*[2]) *ὁμολογήσας τούτῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἢ τούτῳ* 26.
τῷ μηνὶ δώσειν, εἰ μὴ πασῶν τῶν[3]) *τοῦ ἐνιαυτοῦ ἤγουν τοῦ*
μηνὸς παρελθουσῶν ἡμερῶν, οὐκ ἐναχθήσεται[4]). 27. *ἐὰν ἀγρὸν* 27.
ἢ οἰκέτην δοῦναι ὁμολογήσῃς οὐκ εὐθέως ἐναχθήσῃ[5]) *εἰ μὴ το-*
σοῦτον παρέδραμε διάστημα τοῦ[6]) *χρόνου ἐν ᾧ* [*ἡ*][7]) *παρά-*
δοσις ἠδύνατο γενέσθαι.

De fideiussoribus[8]). Titulus 20.

Ὑπὲρ τοῦ ἐπερωτωμένου εἰώθασιν ἕτεροι γίνεσθαι ἔνοχοι,
οἵτινες fideiussores[9]) *προσαγορεύονται, οὓς*[10]) *ἄνθρωποι εἰώθασι*
προςλαμβάνεσθαι φροντίδα τιθέμενοι τοῦ ἐν ἀσφαλεστέρᾳ τάξει
εἶναι τὸ συνάλλαγμα[a]). 1. *Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐνοχαῖς παρα-* 1.
λαμβάνεσθαι εἰώθασιν οἱ ἐγγυηταί, τουτέστιν εἴτε re *εἴτε* uerbis
εἴτε litteris *εἴτε* consensu *συστῇ ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνό ἐστιν ἡμῖν*
ἐν διαφορᾷ πότερον πολιτικὴ ἢ φυσικὴ ὕπεστιν[11]) *ἐνοχή, ᾗ προς-*
τίθεται[12]) *ὁ ἐγγυητής. τί δὲ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν*[13]).
ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· τῶν ἐπερωτήσεων αἱ μὲν εἰσι
πολιτικαὶ αἱ δὲ φυσικαί· πολιτικαὶ μέν, ἐξ ὧν τίκτονται αἱ[14])

---

1) M. L¹. L².: cet. *ἢ μοιχ. ἢ ἱερ.*: *—νίας —λίας —είας* V. 2) d. V. F. 3) d. V.: *πάντων τῶν* M. 4) *ἐνεχθ.* L⁶. 5) *ἐνεχθ.* L⁶. 6) ad. ex M. 7) addidi. 8) *Περὶ ἐγγυητῶν* ad. libri ed. 9) *τουτ. ἐγγυηταὶ* ad. libri ed. 10) *οἱ* ins. L⁶. Vi. R. 11) *—έστη* V. 12) *—τεθήσεται* V. 13) M. L¹. L².: cet. *εἰπ. ἄν.* 14) d. V.

a) cf. Proch. 16, 146. Epi. 19, 14: Epa. aucta 61, 36.

25. uel adulterium se facturum promittat 25. Si quis sub aliqua
condicione fuerit stipulatus, et ante condicionem stipulator de-
cesserit, postea existente condicione stipulantis heres ex sti-
pulatu actionem habebit. idem est etiam si promissor de-
cesserit, deinde condicio exstiterit: heres enim eius nihilomi-
26. nus conuenietur. 26. Qui hoc anno uel hoc mense dare pro-
mittat, nisi omnibus anni seu mensis praeteritis diebus, non
27. recte conuenietur. 27. Si fundum hominemue dare spopon-
deris, non poteris continuo conueniri, nisi tantum spatii prae-
terierit, quo traditio fieri possit.

De fideiussoribus. Titulus 20.

Pro eo qui promittit solent alii obligari qui fideiussores
appellantur, quos homines accipere solent dum curant, ut
1. tutius sibi de contracto negotio cautum sit. 1. In omnibus
autem obligationibus fideiussores accipi solent, id est siue re
siue uerbis siue litteris siue consensu contractae fuerint. ac
ne illud quidem interest utrum ciuilis an naturalis sit obli-
gatio, cui adiciatur fideiussor. quid autem hoc sibi uelit di-
cendum est. Haec inprimis perspecta habeas. obligationum
aliae ciuiles sunt, aliae naturales: ciuiles sunt, ex quibus

[illegible] ἐνόχου γινομένου καταδικά-
[illegible] καταβολὴ γινομένη ἐξ αὐτῶν
[illegible] ἄκων ὁ γενόμενος ὑπεύθυ-
[illegible] ήσεται repetiteúein[a]). φυ-
[illegible] τίκτουσιν, οὐδὲ καταδίκην
[illegible] ἐστιν εὑρεῖν[5]) ἐν αὐταῖς·
[illegible] ιδέχεσθαι[7]) repetitíona καὶ
[illegible] όμῳ κρατεῖσθαι· κανὼν γάρ
[illegible] φύσει κρατοῦνται, τούτων οἱ
[illegible] ται· τοιοῦτός ἐστιν[8]) ὁ pú-
[illegible] εισάμενος· αὐτὸς μὲν γὰρ
[illegible] αὐτὸν καὶ φύσει καὶ νόμῳ.
[illegible] ύρα λοιπὸν τὸ προκείμενον.
[illegible] αῖς ἐνοχαῖς ἀλλὰ καὶ ἐπὶ[9])
[illegible] τάνεται. φυσικὰς δὲ λέγω[10])
[illegible] ς γενόμενος[12]) τῷ μὴ δεσ-
[illegible] δηλονότι, οὐδὲ γὰρ ἐννόμως
[illegible] ξωτικῷ εἴτε τῷ οἰκείῳ δεσ-
[illegible] κρατεῖται οὖν ὁ ἐγγυητὴς
[illegible] ωτότυπον, τουτέστι τὸν οἰκέ-
[illegible] ητὴς οὐ μόνον αὐτὸς[15]) ἐνο- 2.
[illegible] ἔνοχον τὸν οἰκεῖον καταλιμ-
[illegible] ὁ ἐγγυητὴς καὶ προλαμβά- 3.
[illegible] αι, οἷον μέλλων δανείζεσθαι
[illegible] γματος συστάσεως δέδωκας
[illegible] τὸ συνάλλαγμα ἐνεγγυήσω[17])
[illegible] νται ἐγγυηταί, ὅσοι ἂν τὸν 4.
[illegible] ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν εἰς ὁλό-

[illegible] —ζονται V. 3) ῥεπ. οὐκ
[illegible] ἐστ. V. 6) τὴν ins. L[2]. F[2].
[illegible] 10) —ομεν L[2]. 11) d. V.
[illegible] 14) πραγμάτων ins. V. L[6]. Vi.
[illegible] L[6]. Vi. F. R. 16) d. Vi. R.
[illegible] L[6]. 18) ex cj. R.: τότε εἰ

actiones oriuntur, quae in reum intendi possunt efficiuntque
ut condemnetur: et ex quibus solutio facta repetitionem non
admittit: neque enim si inuitus reus soluerit repetere poterit.
naturales autem sunt, quae neque actionem pariunt, neque
condemnationem afferunt. duas ergo in isdem notas depre-
hendere licet, quod nempe solutio ex his facta repetitionem
non admittit, et quod dati fideiussores natura et iure tenentur.
est enim iuris regula, quorum principales naturaliter tenen-
tur, fideiussores naturaliter et ciuiliter obligari. in qua causa
est pupillus qui sine tutoris auctoritate mutuum accipit: ipse
enim naturaliter tenetur, fideiussor autem eius naturaliter et
ciuiliter. cum haec perspecta tibi sint, uide quid inde se-
quatur. diximus non solum in ciuilibus actionibus, set etiam
in naturalibus recte fideiussorem accipi posse. naturales
actiones sic intellege, ueluti si seruus extraneo debitor fiat,
seu etiam domino (naturaliter, ut patet; nam ciuiliter id
fieri non potest), detque fideiussorem siue extraneo siue do-
mino suo pro his, quae debet: tenetur ergo fideiussor tam
naturaliter quam ciuiliter cum principalis debitor, idest seruus,
2. naturaliter tantum obligetur. 2. Fideiussor non tantum ipse
obligatur, set etiam moriens suum heredem obligatum relin-
3. quit. 3. Potest fideiussor et obligationem eius, pro quo spon-
det, praecedere; ueluti si mutuum accepturus ante contractus
constitutionem fideiussorem dedisti, uel etiam postquam con-
4. tractus perfectus est me fideiussorem adiecisti. 4. Si plures
sint fideiussores, quotquot erunt numero, non in partem, set
in solidum singuli eorum tenentur, ut libera sit creditori fa-

κληρον· Ἀλλ' ἐξ ἐπιστολῆς Adrianû τοῦ βασιλέως ἀναγκάζεται ὁ credítωr ἕκαστον ἐγγυητὴν εὔπορον ὄντα[1]) ἐν καιρῷ προκατάρξεως τὸ ἀναλογοῦν ἀπαιτεῖν. ὅθεν εἴ τις τῶν ἐγγυητῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἄπορος εὑρεθῇ, ἡ τούτου ἀπορία τοὺς συνεγγυητὰς βαρύνει. οἷον ε̅ ἦσαν ἐγγυηταί, ρ̅ ἐποφειλομένων νομισμάτων· εὔποροι μὲν ὄντες πάντες[2]) ἐνήγοντο εἰς ἀνὰ κ̅ νομίσματα[3])· ἀπορήσαντος δὲ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἡ ἀπορία τοῖς λειπομένοις[4]) ζημίαν προσφέρει· οὐκέτι γὰρ πρὸς κ̅ οἱ δ̅, πρὸς κε̅ δὲ ἀπαιτηθήσονται. οὐκοῦν εἰ μετὰ τὴν προκάταρξιν ἕνα ἀπορῆσαι συνέβη, ἡ τούτου ἀπορία τῷ δανειστῇ οὐ μὴν τοῖς συνεγγυηταῖς[5]) προσαύξει ζημίαν. εἰ δὲ καί τις καθ' ἑνὸς τῶν συνεγγυητῶν χωρήσας τὸ ὁλόκληρον λάβῃ, τοῦτο αὐτὸν μόνον ἀδικεῖ τὸν ἀπαιτηθέντα. οὔτε γὰρ κατὰ τῶν συνεγγυητῶν ἔχειν τινὰ ἀγωγὴν συγκεχώρηται, οὐδὲ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου ἰσχυρῶς κινήσει, ἀπόρου ὑπάρχοντος[6]). καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ τοιοῦτος ἐγγυητὴς ἑαυτὸν αἰτιᾶσθαι, ὁπότε ἐναγόμενος ἠδύνατο βοηθῆναι ἐκ τῆς Adrianû ἐπιστολῆς καὶ παρασκευάσαι, ἵνα ἐξ ἴσου τοῖς συνεγγυηταῖς ἀπαιτηθῇ. 5. Οἱ ἐγγυηταὶ οὕτως ἔνοχοι γίνεσθαι 5.
οὐ δύνανται, ὡς πλέον αὐτοὺς ἐποφείλειν ἤπερ ἐποφείλει ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ γεγόνασιν ἔνοχοι. καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐγγυητῶν ἐνοχὴ accessíωn ἐστὶν[7]), οὐ δύναται δὲ ἐν τῇ accessíoni εἶναι πλέον ἤπερ ἐστὶν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ δίκῃ. ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου ἵνα ἧττον ἐποφλήσωσιν, ἔνοχοι γίνεσθαι δύνανται. διὰ τοῦτο ἐὰν ὁ πρωτότυπος, τουτέστιν ὁ debítωr, δέκα χρυσοὺς δώσειν ὁμολογήσῃ, πέντε[8]) αὐτοὶ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶνται[9])· τοῦ δὲ πρωτοτύπου πέντε ἐπερωτηθέντος, ὁ ἐγγυητὴς οὐ καλῶς[10]) ἐπὶ δέκα παραλαμβάνεται. ὁμοίως ἐὰν ὁ πρωτότυπος púrωs ἐπερωτηθῇ, ὁ fideiússωr ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτᾶσθαι δύναται. ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου τοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτηθέντος, ὁ ἐγγυητὴς ὑπὸ αἵρεσιν

---

1) ὄντ. εὔπ. L⁶. 2) πάντες ὄντες V. 3) d. Vi. F¹. R. 4) λοιποις L². 5) ἐγγ. Vi. R. 6) τυγχάνοντος L⁶. 7) τουτ. παρακολούθημα ἤτοι ἐφόλκιον τῆς πρωτοτύπου ἐνοχῆς ad. libri. ed.: accessio et deinc. accessione scr. R.: ego M. sum secutus. 8) d. V 9) αὐτὸς .... τᾶται F². 10) οὐ καλ. ὁ ἐγγ. L⁶. Vi. F. R.

cultas, contra quem uelit in solidum agere. set ex epistula Hadriani imperatoris· compellitur creditor a singulis fideiussoribus, qui litis contestatae tempore soluendo sint, partes petere. ideoque si quis ex fideiussoribus eo tempore non inueniatur soluendo, eius insoluentia ceteros onerat. ut ecce quinque erant fideiussores, cum C aurei deberentur: si omnes soluendo sint, singuli pro XX aureis conueniuntur: cum uerum ex eis unus non sit soluendo, eius insoluentia ceteris damnum adfert; nec enim a quattuor illis singulis XX, set XXV aurei petentur. set si post litis contestationem contingat unum ex iis non soluendo fieri, eius insoluentia creditori non fideiussoribus nocebit. set et si quis cum uno fideiussore agens solidum consequatur, huius solius detrimentum erit, neque enim ei cum ceteris fideiussoribus agere permittetur, neque cum reo principali, cum non soluendo sit, utiliter contendet, et merito quidem eiusmodi fideiussor sibi imputabit, cum potuerit conuentus ex epistula diui Hadriani adiuuari et efficere ut pro eadem atque in ceteros parte, in se
5. actio daretur. 5. Fideiussores ita obligari non possunt, ut plus debeant, quam debet is, pro quo obligantur. nam fideiussorum obligatio accessio est, neque plus in accessione esse potest quam in re principali. at ex diuerso ut minus debeant obligari possunt: et itaque si principalis reus i. e. debitor decem aureos dare spondeat, quinque ab fideiussoribus dari recte stipulamur, set, si reus principalis quinque spondeat, fideiussor non recte in decem accipitur. item si reus principalis pure promiserit, fideiussor sub condicione promittere potest. at ex diuerso si principalis sub condicione promiserit,

μὲν ὀρθῶς, púrωs *δὲ οὐ δεόντως ἐπερωτᾶται· οὐδὲ*[1]) *γὰρ μό-*
νον ἐν ποσότητι, ἀλλὰ καὶ ἐν χρόνῳ τὸ πλέον καὶ ἧττον νοεῖσθαι
χρή. πλέον γάρ ἐστι τὸ εὐθέως τίποτε δοῦναι[2]) *ἧττον δὲ τὸ*
μετὰ χρόνον[3]) *δοῦναι*[4]). 6. *Ὁ ἐγγυητὴς καταβαλὼν ὑπὲρ τοῦ* 6.
πρωτοτύπου ἐπὶ ἀναλήψει τῶν δεδομένων ἕξει κατ' αὐτοῦ τὴν
mandati *ἀγωγήν.* 7. *Ἑλληνιστὶ*[5]) *ὁ* fideiússωr *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον* 7.
οὕτως ὁμολογεῖ· »τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω θέλω λέγω[6])«,
εἰ δὲ καὶ τὸ »φημὶ« εἴποι[7]), *ὁμοίως ἐστὶν ὥςπερ εἰ εἶπε*
»λέγω«. 8.[a]) *Ἐπὶ τῶν ἐπερωτήσεων τῶν ἐγγυητῶν ἰστέον* 8.
ἐστὶν ὅτι ὁπερδήποτε εἴη γεγραμμένον ὡς γενόμενον προλήψει γεγενῆσθαι[8]) *δοκεῖ. διὸ ὡμολόγηται*[9]) *εἴ τις ἑαυτὸν ἔγραφεν ἐγγυήσασθαι δοκεῖν*[10]) *πάντα τὰ εἰωθότα πεπρᾶχθαι, οἷον τὸ ἐπερωτᾶσθαι αὐτὸν*[11]) *ὡς ἐγγυητὴν καὶ αὐτὸν ὡμολογηκέναι ἀκολούθως*[12]).

De litterarum obligatione[13]). Titulus 21.

Μετὰ τὴν re *καὶ τὴν* uerbis *εἴπωμεν περὶ τῆς* litteris.[b]) *ἡ δὲ* litteris[14]) *τὸ παλαιὸν τοιοῦτον ἐπεδέχετο ὅρον.* litteris *ἐστὶ τὸ παλαιὸν χρέος εἰς καινὸν δάνειον μετασχηματιζόμενον ῥήματι καὶ γράμματι τυπικῷ*[15]). *εἰ γάρ τις ἐχρεώστει μοι δέκα*[16]) *νομίσματα ἀπὸ ἀγορασίας ἢ μισθώσεως ἢ δανείσματος ἢ ἐπερωτήσεως (πολλαὶ δὲ τῶν χρεῶν προφάσεις), ἠβουλόμην δὲ τοῦτον ὑπεύθυνον ποιῆσαι τῇ* litteris *ἐνοχῇ, ἀνάγκη ἦν ταῦτα*[17]) *λέγειν καὶ γράφειν*

---

1) *οὐ* Vi. R. 2) *τι δοθῆναι* V. 3) *τι* ins. V. 4) *δοθὲν* L6. *δοθῆναι* V. F2. 5) *δὲ* ins. V. 6) d. Vi.: ita M. cet. *λέγ. θ.* 7) *εἴπῃ* Vi. F1. R. 8) *γενέσθαι* V. 9) *ὡς* ins. V. F2. 10) *—κεῖ* Vi. 11) *ἑαυτ.* L1. L2. 12) M. cet. *ἀκ. ὡμ.* 13) *Περὶ* [*τῆς* d. M. L1. L2.] *ἐν γράμμασιν ἐνοχῆς.* ad. libri ed. 14) *ἤτοι μετάθεσις χρέους* L2. ad. 15) ita M. V. L1. L2. L6. L18. Par. 1364. Vi. *ῥήμασι —σι —κοῖς* Par. 1366 F. R. 16) *ἑκατὸν* Vi. F. R. 17) *τυπικὰ* L2. F. R.

a) Proch. 16, 161 sq. Epi. 19, 26. b) cf. G. 3, 128 sq. Glossa taurin. n. 416.

fideiussor recte sub condicione, non recte tamen pure pro-
mittit: neque enim solum in quantitate set etiam in tempore
plus et minus intellegi oportet. plus et enim statim aliquid
6. dare: minus post tempus dare. 6. Fideiussor si pro reo sol-
uat eius, quod soluerit, reciperandi causa habet cum eo man-
7. dati actionem. 7. Graece fideiussor plerumque ita spondet:
»τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω« »θέλω« »λέγω«. set si »φημὶ« dixerit
8. perinde erit ac si dixerit λέγω. 8. In stipulationibus fide-
iussorum sciendum est quodcumque quasi actum scriptum sit,
praesumptione iuris actum uideri. ideoque constat si quis se
scripserit fideiussisse, omnia sollemnia peracta uideri; ueluti
interrogatum eum esse tanquam fideiussorem, et ipsum con-
gruenter promisisse.

De litterarum obligatione. Titulus 21.

Post uerborum obligationem de litterarum dispiciamus. litterarum obligatio olim hanc definitionem recipiebat: litterarum obligatio est uetus debitum in nouum mutuum adsimilatum uerbis et scriptura formulatis. si enim quis aureos decem mihi deberet ex emptione uel ex locatione uel mutuo uel stipulatione (plures enim sunt debendi causae), uellemque eum litterarum obligatione teneri, necesse erat hoc uerba dicere

τὰ ῥήματα πρὸς αὐτὸν, ὃν ἔνοχον ἠβουλόμην τῇ litteris *ποιῆσαι*[1] *ἐνοχῇ. ἦν δὲ ταῦτα τὰ ῥήματα, ἅτινα καὶ ἐλέγετο καὶ ἐγράφετο·* »centum aureos quos mihi ex causa locationis debes expensos tibi tuli«[2]? *εἶτα ἐνεγράφετο*[3]) *ὡς ἀπὸ τοῦ ἐνόχου ἤδη γενομένου ἐκ τῆς μισθώσεως ταῦτα τὰ ῥήματα·* »expensos mihi tulisti«[4]. *καὶ ἡ μὲν προτέρα ἥτις ἦν*[5]) *ἐνοχὴ ἀπεσβέννυτο*[6]), *καινοτέρα δὲ ἐτίκτετο, τουτέστιν ἡ* litteris. *αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ἐν γράμμασιν εἶναι τὴν ὀνομασίαν ἐδέξατο· σήμερον δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἐν χρήσει· ἔστι δὲ εὑρεῖν εἴ τις ἀκριβέστερον κατανοήσοι*[7]) *καὶ σήμερον πολιτευομένην τὴν* litteris *ἐνοχὴν καθ' ἕτερον σχῆμα. εἰ γάρ τις βουλόμενος δανείσασθαι παρ' ἐμοῦ διαλεχθῇ*[8]) *μοι περὶ τούτου, ἐγὼ δὲ ἐπέτρεψα αὐτῷ*[9]) *ποιῆσαι*[10]) *γραμματεῖον καὶ δὴ καθ' ἑαυτὸν οὐ παρόντος ἐμοῦ τὸ γραμματεῖον ἐποίησεν, ἐν ᾧ εἶπεν ὅτι »ἐδανεισάμην ἐγὼ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν παρὰ τοῦδε καὶ ταῦτα ἐποφείλω«, ἐπερώτησις δὲ οὐκ ἐτέθη*[11]), *ἤγουν καὶ ἐντεθεῖσα ἄχρηστος ἦν διὰ τὸ γεγενῆσθαι τὸ*[12]) *τοιοῦτον συμβόλαιον μὴ παρόντος τοῦ δανεισαμένου*[13]). *ἐνταῦθα χρόνου*[14]) *παραδραμόντος πολλοῦ ζητεῖται εἰ δύνατον ἐνάγεσθαι τὸν τὸ εἰρημένον ἐκθέμενον γραμματεῖον. καὶ λέγομεν ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τῆς* »re« *δυνατὸν ἐναχθῆναι τὸ παρὸν πρόσωπον· οὐ γὰρ γέγονεν ἀπαρίθμησις, οὐδὲ ἀπὸ τῆς* uerbis, *ἐπειδὴ μὴ παρόντων τῶν δύο μέρων γέγονεν ἡ ἐπερώτησις ἢ αὐτὸ τοῦτο οὐδὲ γέγονεν ἐπερώτησις*[15])· *λείπεται οὖν ἀπὸ μόνων τῶν γραμμάτων ἔνοχον αὐτὸν γενέσθαι καὶ ἰδού ποτε καὶ σήμερον γινεταί τις ἔνοχος τῇ* litteris. *ὁ δὲ πολὺς χρόνος πάλαι μὲν εἰς*[16]) *πενταετίαν περιεστήκει, μετὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον*[17]) *οὐκ ἦν ἀντιτιθέναι τὴν τῆς ἀναρ-*

---

1) *ποι. τῇ* l. L^{1}. L^{6}. 2) pro his graece: *τοὺς ρ̄ χρυσοῦς οὓς ἐμοὶ ἐξ αἰτίας μισθώσεως χρεωστεῖς σὺ ἐκ συνθήκης καὶ ὁμολογίας δώσεις τῶν οἰκείων γραμμάτων*; Vi. R. 3) *ἐγρ.* V. 4) pro his gr.: *ἐκ τῆς συνθήκης ὀφείλω τῶν οἰκείων γραμμάτων* Vi. R. 5) d. L^{6}. 6) *—ται* V. 7) *—σῃ* L^{2}. L^{6}. *—σει* Vi. F^{1}. R. 8) *διελέχθη* L^{1}. L^{2}. M. 9) *αὐτὸν* L^{18}. Vi. R. 10) *μοι* ins. L^{6}. Vi. R. 11) *ἐνετ.* L^{1}. V. Vi. F. R. 12) d. M. L^{2}. 13) *—σαντος* V. Vi. R. 14) *δὲ* ins. L^{18}. 15) addidi ex Vi. F^{1}. R. 16) *τὴν* ins. V. Vi. F. R. 17) *τὸν χρ. τοῦτ.* V. L^{18}.

et scribere ad eum, quem litteris obligari uolebam. haec autem erant uerba, quae dicenda scribendaque erant: »centum aureos, quos mihi ex causa locationis debes expensos tibi tuli«: deinde adscribebantur ab illo qui iam ex locatione antea obligatus erat haec uerba: »expensos mihi tulisti«, et prior quidem obligatio extinguebatur, noua autem gignebatur, idest litterarum. haec uero cum litteris conciperetur, inde appellationem duxit. inuenire autem licet, si quis diligentius inquirat, hodie quoque litterarum obligationem in usu esse quamuis plane sub alia forma. nam si quis, qui a me mutuari uelit, de hoc mihi loquatur, egoque mandem, ut instrumentum conficiat, idque ipse conficiat, me non praesente, hisce fere uerbis: »mutuum accepi hodierna die ab illo, et haec illi debeo«; stipulatio uero non adscribatur (quinimo inutiliter adscriberetur, cum eiusmodi instrumentum non praesente creditore conficiatur), quaeritur an deinde, multo elapso tempore, conueniri possit, qui instrumentum conscripserit: et dicimus neque ex re conueniri eum posse (non enim numeratio facta est) neque ex uerbis (cum ne praesente quidem utraque parte stipulatio sit facta aut etiam omnino non sit facta): restat igitur ut litteris tantum teneatur, et ecce quomodo etiam hodie quis litteris teneri possit. multum autem tempus

γυρίας παραγραφὴν, τουτέστι τὴν non numeratae pecuniae καὶ λέγειν τῷ δανειστῇ· δεῖξόν ὅτι ἀπηρίθμησας· τοῦτο γὰρ πολλαῖς βασιλέων εἴρηται διατάξεσιν. ἐπειδὴ δὴ τοῦτο δυσχερὲς ἦν τοῖς creditorsin, ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς, ἵνα μὴ πολλοῦ παραδραμόντος χρόνου, τουτέστι τριετίας ἢ[1]) τετραετίας, οἱ creditores ἀποδειχνύειν ἀπαιτούμενοι[2]) [ὡς][3]) ὅτι ταῦτα ἀληθῆ ἐστι, διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου τοῦ παρελθόντος[4]) εἰς δυσχέρειαν τῶν ἀποδείξεων ἐμπίπτοιεν καὶ ἐντεῦθεν τῶν οἰκείων στεροῖντο χρημάτων[5]), διάταξιν ἐποίησεν, ἥτις τὴν πενταετίαν εἰς διετίαν περιέστησεν· ὥςτε οὖν εἴσω τουτου τοῦ χρόνου καλῶς ἡ τοιαύτη ἀντιτεθήσεται παραγραφὴ, μετὰ δὲ[6]) διετίαν οὐδ' ὅλως.

De consensu obligatione[7]). Titulus 22.

Εἰπόντες περὶ τῆς re καὶ uerbis καὶ[8]) litteris νῦν εἴπωμεν περὶ τῆς consensu. ἡ δὲ ταύτης τῆς ἐνοχῆς σύστασίς ἐστιν ἐν τούτοις τοῖς[9]) συναλλάγμασιν, ἐν τῇ ἀγορασίᾳ καὶ πράσει[10]) μισθώσει καὶ ἐκμισθώσει[11]) κοινωνίᾳ[12]) ἐντελῇ. διὰ τοῦτο δὲ τούτοις τοῖς πρόποις ἡ consensu συνίσταται ἐνοχὴ, ἐπειδὴ οὔτε γραφὴ, ὡς ἐπὶ τῆς »litteris«, οὔτε παρουσία, ὡς ἐπὶ τῆς »uerbis«, παντὶ πρόπῳ ἀναγκαία ἐστὶν· ἀλλ' οὐδὲ διδόσθαι τίποτε ἐπαναγκές ἐστιν, ὥςπερ ἐπὶ τῆς »re« ἵνα σύστασιν δέξηται ἡ »consensu«. ἀρκεῖ γὰρ τὸ[13]) συναινέσαι τοὺς τῇ consensu συναλλάττοντας. τὰ τοιαῦτα τοίνυν[14]) συναλλάγματα καὶ μεταξὺ ἀπόντων ἰσχυρῶς προβαίνει, οἷον δι' ἐπιστολῆς ἢ[15]) δι' ἀγγέλου.

---

1) καὶ om. cum M. Vi. R. 2) ἀπαιτ. ἀποδ. Vi. F. R. 3) dele. 4) τοῦ παρ. χρ. Vi. R. 5) πραγμάτων Vi. 6) τὴν ad Vi. R. 7) περὶ συναινετικῆς ἐνοχῆς libri ed. 8) d. L¹. 9) d. Vi. R. 10) καὶ ins. L¹. L². V. Vi. R. 11) d. L¹. V. Vi. R.: καὶ ins. V. Vi. R. 12) καὶ ins. V. L¹. L². Vi. R. 13) d. L⁶. 14) M. L⁶.: cet. οὖν. 15) d. L¹. L². V.

olim quidem ad quinquennium usque procedebat ac postea non poterat non numeratae pecuniae exceptio opponi aut creditori dici: proba te numerasse: hoc enim pluribus principalibus constitutionibus cautum est. cum hoc autem creditoribus difficile esset, imperator noster, ne, longo praeterito tempore (idest triennio uel quadriennio), creditores probare iussi uera esse quae essent adscripta, propter longitudinem elapsi temporis in difficultatem probationum inciderent, atque inde suis pecuniis defraudarentur, constitutionem scripsit, quae quinquennium in biennium coartauit; itaque intra hoc tempus recte eiusmodi opponetur exceptio; post biennium uero, nullomodo.

De consensu obligatione. Titulus 22.

Cum iam obligationibus uerborum et litterarum dixerimus, nunc de illis quae consensu fiunt. constituitur haec obligatio in hisce contractibus: emptione et uenditione et lo-
1. catione et societate et mandatu. 1. Ideo autem istis modis consensu dicitur obligatio contrahi, quia neque scriptura, ut in litterarum obligatione, neque praesentia, ut in uerborum obligatione, omnimodo opus est; ac ne dari quidquam est necesse, ueluti in re obligatione, ut consistat consensu obligatio:
2. sufficit enim eos consentire qui ita contrahunt. 2. Tales igitur contractus et inter absentes ualide fiunt, ueluti per
3. epistulam uel per nuntium. 3. Neque in hoc tantummodo

consensu τῶν λοιπῶν ἐνο-
μὲν τῶν λοιπῶν[2]) ἐνοχῶν
ται τὸν. ἕτερον ὑπεύθυνον.
κτᾶται, ὁ δὲ λαβὼν ὑπευ-
χον κτᾶται ὁ ἐπερωτήσας,
), ἐπὶ δὲ τῆς litteris ἔνοχος
ται ἐκεῖνος εἰς ὃν γέγονεν
τερος ἑκατέρῳ ὑπεύθυνος
ν τῷ ἑτέρῳ ἐκ τοῦ καλ-
ρῆν, ὁπότε ἐπὶ τῆς uerbis
νοχον, ὁ δὲ ὁμολογεῖ καὶ

De [illegible][6]). Titulus 23.

ιν περὶ πράσεως καὶ ἀγο-
α συνίσταται εὐθέως, ἡνίκα
νέστη μέρος· ἐὰν γὰρ εἴπω
εἰς ἑκατὸν νομίσματα,
θέως συνέστη ἡ πρᾶσις[12]),
ηρίθμηται, μήτε ἀρραβὼν
ράτη ἡ ex uendito, τῷ
ἀρραβῶνος χάριν παρεχό-
άσεως καὶ ἀγορασίας συστά-
ταῦτα δὲ[15]) περὶ πράσεως

[2]) [illegible] et. ἄλλων. [3]) ἐπερωτηθεὶς
[5]) addidi ex M. L[6]. [6]) Περὶ
ἀγ. καὶ πρ. Vi. F. R. [8]) ὡς
[9]) addidi [illegible] [10]) τῷδε V. [11]) d. L[1]. L[2].
[14]) αὐτὴ cj. R. [15] d.

[illegible] Epa. 23, 1 sq. Epi. 16, 4.
[illegible] Epa 42, 2.

differt a ceteris obligationibus ea quae consensu fit, set in eo etiam, quod in ceteris obligationibus alter quidem obligatur, alter uero alterum sibi obligat (ut ecce in re obligatione qui dat alterum sibi obligat, qui accipit alteri ipse obligatur, in uerborum obligatione qui stipulatur alterum obligat, promissor uero ei obligatur, in litterarum obligatur qui scribit, eum uero sibi ille obligat ad quem et scriptura spectat), at in consensu obligatione uterque alteri obligatur in id quod alterum alteri ex aequo et bono praestare oportet, cum in uerborum obligatione qui stipulatur alterum sibi obliget, et qui spondet obligetur.

De emptione et uenditione. Titulus 23.

Et primum de *emptione et uenditione* dispiciamus. emptio et uenditio contrahitur simulatque de pretio utraque pars consenserit. si enim dicam: »*hanc rem uendo C aureis*«, tuque hoc pretio sis contentus, statim uenditio est contracta, quamuis nondum pretium numeratum sit, neque arra ulla data fuerit. et adquiritur uenditori quidem actio uenditi, emptori autem actio empti. quod enim arrae nomine datur argumentum est et probatio emptionis et uenditionis contractae, non uero ipsa constitutio. set haec de emptione

[illegible] γινομένης[1]), οὐδὲν γὰρ
[illegible] βασιλεύς. ἐπὶ δὲ τῆς
[illegible] τὸ τέλειον προςγίνεσθαι
[illegible] ία, εἰ μὴ καὶ τὰ συμ-
[illegible] ιχείᾳ χειρὶ τοῦ πιπράσκον-
[illegible] άφῃ δὲ ὁ πιπράσκων. εἰ
[illegible] αὶ complationes[4]) παρακο-
[illegible] φῆς καὶ ἀπολυθῇ τὰ συμ-
[illegible] λείπει τι τούτων καὶ μετα-
[illegible] αι ὁ ἀγοραστὴς ἢ ὁ πρά-
[illegible] αλλάγματος, οὕτω μέντοι,
[illegible] ραβῶνος[7]) δοθέν. τούτου
[illegible] ράφως ἡ πρᾶσις γίνεται[8]),
[illegible] ματος εἰ μὲν[11]) ἀγοραστὴς
[illegible][12]) πράτης, τὸ διπλοῦν πα-
[illegible] ὸ δοθὲν καὶ ἕτερον τοσοῦ-
[illegible] διδόσθαι τοὺς ἀρραβῶνας
[illegible] ς[13]) ὁρίζεσθαι χρὴ ἐπὶ[14])
[illegible] ται ἡ[16]) πρᾶσις, τιμήματος
[illegible] on ὀφείλει εἶναι τὸ τίμημα. 1.
[illegible] νεφωνήθη, ἵνα ὅσου ὁ Τί-
[illegible] τοσούτου εἴη πεπραμένος,
[illegible] ιλονειχία πότερον συνέστη-
[illegible] τιν. ἀλλὰ γέγονε decisiων
[illegible] διετύπωσει, ὥςτε ἡνίκα
[illegible] ρὸς πεπραμένος ὅσου
[illegible] ται[20])«, ἐπὶ τούτοις τοῖς
[illegible] εἰ μὲν αὐτὸς ὁ[22]) ὀνομασ-

[illegible]) scr. M. [4]) ita graecis uel
[illegible] 56 secunda manu. κομπλετίονες
[illegible] i. F. R. [6]) τῷ M. [7]) ἀρρ.
[illegible] [9]) [illegible]d. ex M. Pi. L[6]. [10]) addidi
[illegible] [12]) 'ὁ' om. cum L[1]. L[2]. V. L[6].
[illegible] [15]) d. V. [16]) d. V. L[6].
[illegible] αὶ' om. cum. M. [19]) d. V.
[illegible] [22]) d. L[2].

Druck von (C. Feicht) in Berlin.

M

ESSORI

ORVM

E LATINA

ERTIVS

LIBRI IV,

S,

CIOS.

et uenditione dicta intellegimus, quae sine scriptura consistit; nihil enim in huiusmodi uenditionibus princeps noster innouauit. in ea uero, quae scriptura conficitur, non aliter perfectam esse emptionem uenditionemque intellegimus, nisi et instrumenta emptionis conscripta fuerint uel manu propria uenditoris uel ab alio quidem scripta, a uenditore autem subscripta: quod si per tabellionem fiant, nisi et completiones, praecedente subscriptione, subsequantur et absoluantur partibus instrumenta. donec enim aliquid ex his deest, et poenitentiae locus est et potest emptor seu uenditor sine poena recedere a contractu, ita tamen, nisi iam arrhae nomine forte aliquid datum fuerit: etenim hoc subsecuto, siue in scriptis siue sine scriptis uenditio facta est, is qui a contractu recedit, si quidem emptor est, arrham perdit, si uerò uenditor, duplum restituere compellitur, h. e. id quod datum est et alterum tantum, licet nihil huiusmodi in constituendis arrhis expressum
1. sit. 1. Pretium autem omnino constitui oportet; nam nulla omnino emptio esse potest pretio non constituto. set et certum pretium esse debet. alioquin si inter aliquos ita conuenerit, ut quanti Titius hunc fundum aestimauerit, tanti sit emptus, inter ueteres magna erat controuersia, utrum constaret eiusmodi uenditio an inutilis esset. set processit imperatoris nostri decisio, quae ita hoc constituit, ut quotiens sic composita sit uenditio: »sit tibi hic fundus emptus quanti ille eum aestimauerit«, sub hac condicione staret contractus, ut, si quidem ipse qui nominatus est, ueluti Titius, pretium definierit, omnimodo secundum eius aesti-

θεὶς, οἷον Titios, *ὁρίσῃ τὸ τίμημα, παντὶ τρόπῳ κατὰ τὴν ἐκείνου διατίμησιν καὶ τὸ τίμημα καταβληθῇ καὶ τὸ πρᾶγμα παραδοθῇ, ἵνα ἡ πρᾶσις εἰς πέρας ἀχθῇ, τοῦ μὲν ἀγοραστοῦ τὴν* ex empto *ἀγωγήν, τοῦ δὲ πράτου τὴν* ex uendito *ἔχοντος. εἰ δὲ ὁ ἐξονομασθεὶς* Titios *ἢ μὴ βουληθῇ ἢ μὴ δυνηθῇ τὸ τίμημα ὁρίσαι (τυχὸν γὰρ ὑπερέβαινεν αὐτὸν ἡ γνῶσις τῆς ποσότητος τοῦ τιμήματος), ἀντ' οὐδενὸς ἔστω τὸ σύμφωνον τῆς πράσεως, ἀλλ' οὕτως ἔστωσαν οὗτοι ὡσανεὶ μηδενὸς μεταξὺ αὐτῶν περὶ πράσεως γενομένου συμφώνου διὰ τὸ μηδὲ ὑπεῖναι*[1] *τίμημα ὡρισμένον. τοῦτο δὲ ὥρισε μὲν ἡ τοῦ βασιλέως διάταξις ἐπὶ πράσεων*[2]*, οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ*[3] *ἐπὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως ἕλκεσθαι τοῦτο.*[4] 2. *Δεῖ δὲ οὐ μόνον, ὡς εἴρηται, ὁρι-* 2.
σθῆναι[5] *τίμημα*[6] *καὶ* cérton *εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀργυρίοις εἶναι. ἐν γὰρ τοῖς λοιποῖς πράγμασι τοῖς παρὰ ἀργύρια*[7] *εἰ ἄρα τίμημα εἶναι δύναται ζητεῖται, οἷον εἰ ἄρα οἰκέτης ἢ ἀγρὸς ἢ ἐσθὴς ἑτέρου πράγματος τίμημα εἶναι δύναται, ἐζητήθη σφόδρα. καὶ* Sabînos *μὲν καὶ* Cássios *καὶ ἐν ἑτέρῳ πράγματι νομίζουσι δύνασθαι τίμημα συνεστάναι καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῷ πλήθει θρυλλούμενον »τῇ τῶν πραγμάτων ἐναλλαγῇ πρᾶσιν καὶ ἀγορασίαν συνίστασθαι*[8] *καὶ τοῦτο*[9] *εἶδος τῆς*[10] *πράσεως ἀρχαιότατον εἶναι«. καὶ μάρτυρι κέχρηνται Ὁμήρῳ τῷ ποιητῇ, ὅςτις ἔν τινι μέρει τῆς οἰκείας ποιήσεως τὸ τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδον οἶνον ἑαυτῷ ἀγοράζον ὑποτιθέμενός*[11] *φησιν ἐναλλαγῇ τινων πραγμάτων τὴν ἀγορασίαν γίνεσθαι τούτοις τοῖς ἔπεσιν*[a]

ἔνθεν[12] *ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί·*
ἄλλοι[13] *μὲν*[14] *χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ*

---

1) *τὸ* om. cum M. 2) *—εως* V. Vi. R. 3) addidi ex M. L¹. L². V. 4) d. V. 5) *τὸ* om. cum M. L¹. L². 6) *ὡς εἴρ.* h. l. Vi. F. R. 7) *ταῦτα* Vi. R. 8) *—ται* V. 9) *τὸ* om. cum M. Rt. F. 10) d. Vi. R. 11) *ὑποθέμ.* V.: cet. cf. Iliad. 7, 472 sq. 12) *ὅθεν* M. 13) *ἀλλ' οἱ* M. 14) *ἐν* ins. L⁶.

a) H. 472.

mationem et pretium persoluatur et res tradatur, ut uenditio ad effectum perducatur, et emptor quidem ex empto actionem, uenditor autem ex uendito consequatur. sin autem qui nominatus est Titius uel noluerit uel non potuerit pretium definire (forte enim pretii quantitatis cognitio eius captum superabat), pro nihilo sit uenditionis contractus, set tali loco sint ipsi, ac si nullus uenditionis intercessisset contractus, cum nullum sit pretium constitutum. hoc uero in emptione definiit principalis constitutio, non est uero absurdum id etiam ad locationem
2. et conductionem trahere. 2. Debet autem non solum, uti dictum est, definiri pretium et certum esse, set etiam in numerata pecunia consistere. nam in ceteris rebus praeter pecuniam an pretium esse possit quaeritur; ueluti seruus aut fundus aut toga an alterius rei pretium esse possit, ualde quaesitum est. et Sabinus quidem et Cassius etiam in alia re putabant posse pretium consistere et illud est quod uolgo dicebatur per permutationem rerum emptionem et uenditionem consistere, eamque speciem uenditionis uetustissimam esse. argumentoque utebantur Homero poeta, qui in aliqua parte poematum suorum exercitum graecorum uinum sibi comparantem fingens ait permutatione quorundam rerum emptionem fieri, his uersibus:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί·
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,

ἄλλοι δ' αὖ ῥινοῖς[1], *ἄλλοι δ' αὐτῇσι*[2]) *βόεσσι,*
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.[3])

'οἰνίζοντο' δέ ἐστιν »οἶνον ἠγόραζον«. καὶ ὑποθέμενος αὐτοὺς οἶνον ἀγοράζοντάς φησι δίδοσθαι λόγῳ τιμήματος ἢ χάλκον ἢ σίδηρον ἢ βύρσας ἢ βόας ἢ ἀνδράποδα. οἱ δὲ proculianoi *τὸ ἐναντίον ἔλεγον, ἕτερον λέγοντες εἶναι*[4]) permutationa *πραγμάτων*[5]) *καὶ ἕτερον πρᾶσιν καὶ ἀγορασίαν. καί φασι μὴ δύνασθαι τὸ πρᾶγμα καλῶς*[6]) *διακρίνεσθαι, ἐναλλαττομένων τῶν πραγμάτων, ποῖα μὲν δοκεῖ πεπρᾶσθαι, ποῖα δὲ τιμήματος λόγῳ δεδόσθαι. ἑκάτερον γὰρ δοκεῖν*[7]) *καὶ πεπρᾶσθαι καὶ τιμήματος ὀνόματι*[8]) *δεδόσθαι τὸ εὔλογον*[9]) *οὐκ ἀνέχεσθαι.*[10]) *ἀλλ' ἡ τοῦ* Procúlu *γνώμη λέγοντος τὴν* permutationa *ἰδιάζον εἶναι συναλλάγματος εἶδος κεχωρισμένον τῆς πράσεως εἰκότως ἐκράτησεν, ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ* Próculos *ἑτέρους ὁμηρικοὺς στίχους ἔχει συνηγοροῦντας*[11]) *αὐτῷ καὶ ἰσχυροτέροις κέχρηται πρὸς τοῦτο λογισμοῖς. οἱ δὲ στίχοι εἰσὶν οὗτοι*[a])

ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς
ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε
χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα »ἄμειψιν« σαφῶς ἐκάλεσεν οὐ »πρᾶσιν« τὸ γινόμενον. τοῦτο δὲ καὶ οἱ πάλαι βασιλεῖς προσεδέξαντο καὶ ἐν τοῖς digéstois *πλατέως περιέχεται.* 3. *Εἰρήκαμεν* 3.
ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὴν ἄγραφον συνίστασθαι πρᾶσιν ἐκ τοῦ περὶ τὸ τίμημα ὅρου καὶ τῆς ποσότητος εἰ[12]) *ἑκάτερον ἠρέσθη*[13]) *μέρος. μετὰ τοίνυν τὴν*[14]) *εἰρημένην σύστασιν ὁ κίνδυνος τοῦ πεπραμένου πράγματος εὐθέως τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήπω τὸ πρᾶγμα αὐτῷ παραδέδοται. τοιγαροῦν εἴτε οἰκέτης ἐστὶν ὁ πεπραμένος καὶ τελευτήσῃ, ἤγουν μέρος*

---

1) —*σιν* L^{6}.: *δὲ ῥινοῖς* libri hom. 2) M. cum libris hom.: cet. *αὐτοῖσι.* 3) *τίθεντο δαῖτα θαλείαν* ad. L^{1}. 4) *ε. λέγ.* F^{1}. 5) —*ατος* Vi. F^{1}. 6) *τὸ πρ. καλῶς* Vi. F^{1}. R. 7) —*εῖ* V. Vi. 8) *λόγῳ* Vi. R. 9) *δὲ* ins. V. L^{6}. 10) ita M. V. pro uulg. '*ἀναδέχ.*' 11) *συνεργοῦντας* V. cf. Iliad. 6, 284 sq. 12) *εἰς ὃ* Vi. R. 13) —*ρεσε* M. 14) d. F.

a) Z. 234. cfr. Paul. D. 18, 1, 1, 1.

ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσι·
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.[1])

»*οἰνίζοντο*« autem interpretatur 'uinum comparabant'. et fingens eos uinum comparare, ait dare nomine pretii uel aes uel ferrum uel pelles uel boues uel mancipia. proculiani autem contra asserebant aliudque esse dicebant rerum permutationem et aliud emptionem et uenditionem. dicebantque non posse rem recte expediri, rebus permutatis, quae uideantur uenisse et quae pretii nomine esse data. nam rem utramque uenisse et pretii nomine esse datam uideri rationem non pati. set Proculi sententia dicentis permutationem propriam esse speciem contractus a uenditione separatam merito praeualuit, cum et ipse Proculus aliis homericis uersibus adiuuetur et ualidioribus rationibus ad hoc utatur. uersus autem hi sunt[2]):

ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς
ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε,
χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

ecce enim hic permutationem, non uenditionem, contractum manifeste uocauit. quod et anteriores principes ad-
3. miserunt et in Digestis latius significatur. 3. Diximus superius uenditionem, quae sine scriptura fit, statim consistere, simulatque pretium definitum sit et utrique parti placuerit. postquam igitur hoc modo constiterit, periculum rei uenditae statim ad emptorem spectat, tametsi nondum res ei tradita sit. itaque si homo uenditus sit et decesserit uel aliqua parte

1) inde uinum comparabant comantes Achiui, alii aere, alii corusco ferro, alii boum pellibus, alii ipsis bubus, alii seruis. Il. 7, 472.

2) iam uero Saturni filius Iuppiter Glauco mentem rapuit, qui cum Tydei filio Diomede arma permutabat, aurea aheneis, centum boum pretio aestimata cum aestimatis bubus nouem. Il. 6, 234.

τι βλάβῃ τοῦ σώματος, πόδα ἢ χεῖρα ἢ ὀφθαλμὸν, ἢ οἰκία οὖσα ἡ πεπραμένη πᾶσα ἢ ἐκ μέρους πυρὶ δαπανηθῇ[1]) ἢ ἀγρὸς βίᾳ ποταμοῦ ὅλος[2]) ἢ ἐκ μέρους ἀπόληται, εἴτε πλημμύρᾳ ὕδατος, ἢ δένδρων ἐκ θυέλλης ἀνέμου καταπεσόντων πολλῷ ἥττων ἑαυτοῦ καὶ χείρων γένηται ὁ ἀγρός, ἐπὶ πάντων τούτων ἡ ζημία τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ. ἀμέλει τοι εἰ καὶ μήπω τῆς τοῦ πράγματος ἐδράξατο[3]) νομῆς, ἀναγκάζεται τὸ τίμημα καταβάλλειν. καθόλου γὰρ ἴσθι, εἴ τι δίχα δόλου καὶ ῥαθυμίας τοῦ πράτου συμβῇ τῷ πράγματι, [ὅτι[4]] ἕξει τὸ ἀμέριμνον ὁ πράτης.[5]) ὥςπερ ἡ ἐκ τύχης ἐλάττωσις ἤτοι ἀπώλεια τοῦ πεπραμένου πράγματος εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἀνατρέχουσιν,[6]) ὡςαύτως[7]) καὶ εἴ τι προσγέγονε κέρδος[8]) τῷ πεπραμένῳ πράγματι τὸν ἀγοραστὴν ὠφελήσει. ὅθεν εἰ δι' alluuionos μείζων γέγονεν ὁ ἀγρός (ἦν γὰρ τυχὸν ἑκατὸν πλέθρων, μετὰ δὲ τὸ συστῆναι τὴν πρᾶσιν ἐξ alluuionos προσετέθη αὐτῷ ἄλλα[9]) δέκα πλέθρα), τοῦ κέρδους ὁ ἀγοραστὴς ἀπολαύσει. χρὴ γὰρ ἐκεῖνον ἔχειν τὸ κέρδος, ὃς καὶ κινδυνεύει[10]) ἐκ τῆς τούτου μειώσεως.[11]) 3a. Εἰ δὲ πρὸ τῆς traditionos φύγῃ ὁ πεπρα- 3a.
μένος οἰκέτης ἢ καὶ[12]) κλαπῇ ὑπό τινος, ὡς μὴ δόλον ἢ ῥαθυμίαν ἐλέγχεσθαι περὶ ταῦτα τοῦ πράτου, σκοπήσωμεν εἰ ὁ πράτης ἐκ τούτων ὀφείλει ζημιοῦσθαι. καὶ δεῖ οὕτω διαστίξαι. εἰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ὁ πράτης ἀνεδέξατο τὴν τοῦ πεπραμένου οἰκέτου φυλακὴν ἕως τῆς traditionos, custodian χρεωστεῖ, [ὃ κεῖται ἐν τῷ ῥητῷ[13])] (custodia δέ ἐστιν ἡ ἀκριβεστάτη καὶ ὑπερβάλλουσα παραφυλακή), καὶ αὐτὸς ἐπιγνώσεται τὴν ἐντεῦθεν ζημίαν. εἰ δὲ μηδὲν ἀνεδέξατο εἰς ἑαυτόν, ἕξει τὸ ἀμέριμνον.[14]) τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζῴων, οἷον ἵππου ὄνου καμήλου καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστι καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων νοοῦμεν.[15]) τοῦτο δὲ μόνον ἐποφείλει ὁ πράτης τὸ τὴν

1) παραδοθῇ L^1. 2) —ως L^1. F^2. 3) ἐδέξ. L^2. 4) adde. 5) καὶ ad. L^6. Vi. F. R. 6) M. Pi.: ἀνατρέχει L^6.: ἀνέρχεται V. L^1. Vi. F. R. 7) οὕτω L^6. 8) προσγ. κ. L^6. 9) ἕτερα V. 10) κίνδυνον ἔχει V. 11) μει. τούτ. V. 12) d. V. 13) uidendum ne forte glossema sit.: de. Vi. R. 14) εἰ δὲ … ἀμέριμνον d. L^2. Vi. a. 15) εἰ δὲ μὴ τὴν φυλακὴν ἀνεδέξατο οὐκ ἐνέχει ad. Vi. R.

corporis, pede puta uel manu uel oculo, laesus fuerit, aut si aedes uenditae totae aut aliqua ex parte incendio consumptae fuerint, aut fundus ui fluminis totus uel aliqua ex parte ablatus sit, siue etiam inundatione aquarum, uel arboribus turbine deiectis longe minor et deterior fundus esse coeperit: in eiusmodi omnibus casibus detrimentum ad emptorem pertinet. immo etsi nondum rei possessionem nactus fuerit, pretium soluere compelletur. omnino enim sciendum est, quidquid absque dolo et culpa uenditoris rei acciderit, in eo tutum esse uenditorem. quomodo fortuita diminutio siue interitus rei uenditae ad emptorem spectat, ita et si quid rei uenditae lucri accesserit, emptori id proderit. quare si alluuione maior fundus factus est (erat enim forte centum plethrorum, post uero contractam uenditionem per alluionem decem alia plethra accesserunt), commodo emptor fruetur: oportet enim eius esse commodum, cuius et detrimenti periculum est.

8a. 3a. Si uero ante traditionem fugerit homo qui ueniit uel ab aliquo subreptus fuerit, ita ut neque dolus neque culpa uenditoris ostendi possit, dispiciamus an inde uenditor damnum sentire debeat. et ita distinguendum est. si uenditi hominis custodiam in se uenditor susceperit usque ad traditionem, custodiam [hoc nimirum uerbo utitur textus] sane debet: (custodia est autem diligentissima et eximia rei conseruatio) et ipse inde damnum sentiet. si uero non susceperit, securus erit. idem et in ceteris animalibus, ueluti equo asino camelo omnibus denique id genus, et in ceteris rebus intellegimus.

in rem *τὴν*[1]) *ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει τοῦ πεπραμένου πράγματος καὶ τὸν* condicticion *ἐγχωρεῖν*[2]) *τῷ ἀγοραστῇ διὰ τὸ ἔτι αὐτὸν*[3]) *τὸν πράτην εἶναι δεσπότην, οἷα μήπω τοῦ πράγματος παραδοθέντος. ἐγχωρήσει δὲ καὶ*[4]) *τὴν* furti *κατὰ τῶν κλεψάντων καὶ τὸν* Aquilion *κατὰ τῶν βλαψάντων τὸ πραθὲν πρᾶγμα.*
4.[a]) *Ἡ πρᾶσις καὶ* púrως *καὶ ὑπὸ αἵρεσιν συναλλάττεσθαι* 4.
δύναται. ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον 'Στῖχος ὁ οἰκέτης εἴγε εἴσω μηνὸς ἀρέσῃ[5]) *σοι ἔστω σοι πεπραμένος δέκα νομισμάτων'.* 5.[b]) *Τὰ* sácra *ἢ* religiosa *ἢ* pública, *οἷον τὸν φόρον* 5.
ἢ τὴν βασιλικήν, ἀνισχύρως τις εἰδὼς ἀγοράζει, τουτέστιν οὐδεμίαν ἕξει προφάσει τοῦ συναλλάγματος ἀγωγήν. εἰ δὲ ὡσανεὶ ὑπάρχοντα[6]) *ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀπατηθεὶς*[7]) *ὑπὸ τοῦ πράτου ἠγόρασε ταῦτα, τότε ἔχει τὴν* ex empto *ἀγωγὴν ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ διαφέροντος, ἐπειδὴ οὐκ ἔξεστιν ἔχειν τὸ πεπραμένον αὐτῷ. τὸ αὐτὸ ἔστω, εἰ καὶ ἐλεύθερόν τινα ἀντὶ οἰκέτου ἠγόρασεν.*

De locatione et conductione.[8]) Titulus 24.

Ἡ μίσθωσις καὶ[9]) *ἐκμίσθωσις*[c]) *ἔοικε τῇ πράσει καὶ*[10]) *ἀγορασίᾳ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πρόεισι κανόνων. ὥςπερ γὰρ ἡ πρᾶσις τότε συνίσταται, ἡνίκα τὸ τίμημα ἑκατέρῳ μέρει ἀρέσῃ, οὕτω καὶ ἡ μίσθωσις συνίστασθαι νοεῖται, εἰ*[11]) *τὸ τίμημα*[12]) *τοῖς μέρεσιν ἤρεσεν. καὶ ὥρπερ εἰρήκαμεν ἐκεῖ*[13]) cérton *καὶ ἐν ἀργυρίῳ ὀφείλειν εἶναι τὸ τίμημα, οὕτω καὶ τὸ μίσθωμα* cérton *καὶ ἐν ἀργυρίῳ εἶναι δεῖ.*[14]) *καὶ ἁρμόζει τῷ μὲν*

---

1) addidi ex M. V. 2) *ἐκχ.* V. 3) *εἶναι* h. l. L6. 4) d. Vi. 5) *μὴ ἀπαρέσει* Vi. R. 6) *—τος* Vi. F1. R. 7) *ἀπαιτ.* Vi. 8) *Περὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως* ad. libri. ed. 9) *ἡ* om. cum L2. 10) *τῇ* om. cum M. 11) *εἰς* L1. L2. 12) *ὃ* L1. L2. 13) *ἐκεῖσε* L6. 14) *ὀφείλει εἶναι* V.

a) font. citt. Bas. schol. 1, 689. b) Bas. ib. Voell. II 1308. c) cf. Proch. 17, 1 sq. Epi. 7, 1 sq.

utique tamen actionem in rem ad rem uenditam uindicandam et condictionem emptori cedere uenditor debet, cum ipse uenditor dominus adhuc sit, utpote re nondum tradita. item cedet actionem furti in fures, et aquilianam in eos, qui uenditae rei
4. damnum dederint. 4. Uenditio tam pure quam sub condicione contrahi potest. sub condicione, ueluti: »Stichus seruus, si intra mensem tibi placuerit, sit tibi emptus aureis
5. decem«. 5. Res sacras uel religiosas uel publicas, ueluti forum basilicam, frustra quis sciens emit, idest nullam habebit huius negotii causa actionem. si uero a uenditore deceptus has res, quasi priuati iuris sint, emerit, actionem ex empto habebit ad id, quod sua interest, petendum; non enim rem uenditam ei sibi habere licet. idem est et si liberum hominem quis pro seruo emerit.

De locatione et conductione. Titulus 24.

Locatio et conductio similis est emptioni et uenditioni et isdem iuris regulis procedit. nam ut uenditio ita contrahitur, si de pretio utraque pars consenserit, sic etiam locatio contrahi intellegitur, si merces partibus placuerit. et quemadmodum illic diximus certum esse et in numerata pecunia pretium consistere debere, sic etiam merces certa et in numerata pecunia esse debet. et competit locatori quidem

μισθώσαντι ἡ locàti, τῷ δὲ μισθωσαμένῳ ἡ conducti, τῷ μὲν ἵνα ἀπαιτήσῃ τὸ μίσθωμα, τῷ δὲ ἵνα λάβῃ τὸ μεμισθωμένον[1]) αὐτῷ πρᾶγμα. 1. Καὶ τὸ εἰρημένον ἡμῖν περὶ[2]) τῆς[3]) 1.
πράσεως, ἡνίκα εἰς ἑτέρου κρίσιν ἡ τοῦ τιμήματος ἀνάγεται ποσότης, οἷον »ἔστω σοι πεπραμένον ὅσον ἂν ὁρίσῃ[4]) Titios«, ἔνθα καὶ διάταξιν ἀπηνέγκαμεν[5]) τοῦ θειοτάτου ἡμῶν[6]) βασιλέως διαστίξει τὴν τοῦ συναλλάγματος σύστασιν ὑποβάλλουσαν, τὰ αὐτὰ[7]) καὶ περὶ[8]) μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως εἰρήσθω, ἡνίκα εἰς ἑτέρου δοκιμασίαν ἡ τοῦ μισθώματος ἀναφέρεται ποσότης, καθὰ καὶ προλαβόντες ἐδιδάξαμεν. εἰ δέ τις κναφεῖ κναπτέαν ἢ ῥάπτῃ ῥαπτέαν ἐσθῆτα δέδωκε, μισθοῦ μηδενὸς ὁρισθέντος[9]) παραχρῆμα ὑποσχόμενος τοσοῦτον δώσειν, ὅσον ἂν μεταξὺ τῶν δύο μερῶν συνδόξῃ μετὰ ταῦτα, οὐκ ἔστι μίσθωσις τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ἕτερον συνάλλαγμα παρὰ τὴν μίσθωσιν ἐφ' ᾧ[10]) καὶ δίδοται ἡ praescriptis uerbis. καὶ μήτις νομιζέτω τοῦτο τέμνεσθαι ἐκ τῆς βασιλικῆς decisionos, ἕτερος γὰρ ὁ τῆς διατάξεως θεματισμός· ἔχει γὰρ·[11]) »ἔστω σοι πεπραμένον ὅσον ἂν ὁρίσῃ Titios«, ἐνταῦθα δὲ, »ἔστω σοι μεμισθωμένον εἰς ὅσον ἂν ἑκατέρῳ μέρει συναρέσῃ«. 2. Οὕτω 2.
δὲ ταῦτα[12]) ζητεῖται ἐπὶ πράσεως καὶ μισθώσεως, ὅτι ὥσπερ ἀμφιβάλλεται εἰ ἄρα ἡ permutatiωn τῶν πραγμάτων πρᾶσίς ἐστιν, οὕτω καὶ ἐπὶ[13]) μισθώσεως ζητεῖται εἰ ἐμοῦ πρᾶγμα σοι παρασχόντος εἰς χρῆσιν[14]) ἤγουν ἐπὶ τῷ καρποῦσθαι, ἕτερόν τι ἀμοιβαδὸν ἐμοὶ δοθήσηται παρά σου εἰς χρῆσιν ἢ εἰς τὸ καρπώσασθαι [ἀμφιβάλλεται[15])] εἰ ἔστι μίσθωσις. καὶ ἤρεσε μὴ εἶναι[16]), ἀλλά τι ἰδιάζον γένος συναλλάγματος· οἷον, ὡς ἐπὶ θέματος· δύο τινὲς ἀγρογείτονες ὑπῆρχον, ἑκάτερος αὐτῶν πρὸς ἕνα βοῦν ἐκέκτητο[17]), οὐδέτερος οὖν ἠδύνατο τὸν

---

1) μισθώμενον V. 2) ἐπὶ V. 3) d. V. Vi. R. 4) ὁ om. cum M. L⁶. 5) —ις ἀνηνέχθη V. 6) ad. ex V. L⁶. 7) τὸ αὐτὸ Vi. R. 8) ἐπὶ V. 9) ὁρ. μισθ. μηδ. L⁶. 10) δὴ V. 11) ἐκεῖ ad. L⁶. Vi. R. 12) Ex cj. R. 13) d. F². 14) ἐν χρήσει V. L¹. F². 15) dele: nisi uocem 'ζητεῖται' delendam putes: quod fortasse praestat. 16) μίσθωσιν ins. Vi. R. 17) —ντο L⁶.

locati actio, conductori uero conducti, alteri ad mercedem consequendam, alteri autem ad rem sibi locatam optinendam.

1. 1. Et quae supra diximus in uenditione, si alieno arbitrio pretii quantitas fuerit permissa (ueluti: »sit tibi hoc emptum quanti Titius aestimauerit«), ubi etiam sacratissimi imperatoris constitutionem rettulimus, ex qua contractus substantia distinctioni cuidam subicitur, eadem de locatione et conductione dicantur, quotiens alieno arbitrio mercedis quantitas permittatur, sicuti et superius proposuimus. si quis fulloni poliendam aut sarcinatori sarciendam uestem tradidit, nulla statim constituta mercede, set tantum dare pollicitus, quanti postea inter partes conuenerit, non est locatio et conductio, set alius contractus praeter locationem, unde etiam *praescriptis uerbis* actio datur. et nemo putet hunc casum principali decisione definiri; nam diversa illius constitutionis species est. nam ita est: *»sit tibi emptum quanti Titius aestimauerit«*, hic autem: *'sit tibi locatum quanti inter*
2. *utrumque conuenerit'*. 2. Adeo autem eadem prorsus in uenditione et locatione quaeruntur, ut, sicuti ambigitur an rerum permutatio uenditio sit, ita et in locatione quaeritur, cum rem meam dederim tibi utendam siue fruendam, alia que inuicem a te mihi utenda fruendaue data fuerit, an id locatio sit. et placuit non esse, set proprium aliquod genus contractus. ueluti in hac specie. duo quidam adfines erant: uterque unum bouem habebat: neuter igitur poterat

οἰκεῖον ἀγρὸν ἀροτριᾶν διὰ τὸ ἕνα κεκτῆσθαι βοῦν.[1]) *ἐὰν συμφωνηθῇ μεταξὺ αὐτῶν, ὥςτε τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ἐπὶ δέκα ἡμέρας κιχρᾶν τὸν οἰκεῖον βοῦν ἐπὶ τῷ*[2]) *ἀροτριάσαι τὴν γῆν τοῦ λαβόντος καὶ παρ' αὐτῷ ἀπόληται*[3]) *ὁ βοῦς, οὔτε μίσθωσις τὸ τοιοῦτόν ἐστι*[5]) *διὰ τὸ μὴ εἶναι* cérton *ἐνταῦθα*[6]) *ἐν ἀργυρίῳ μίσθωμα, οὔτε* commodáton· *τὸ γὰρ* commodáton gratuîton *ὀφείλει εἶναι. ἰδοὺ δὲ*[7]) *ἐνταῦθα ὁ χρήσας ἔχει ἤτοι ἐλπίζει τὸ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως κέρδος, ἀλλ' ὁριζόμεθα ἐνταῦθα τὴν* »praescriptis uerbis« *κατὰ τοῦ ἀπολέσαντος.*

3. *Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ κοινωνία τις μεταξὺ πράσεως καὶ μισθώσεώς* 3.
ἐστιν, ὅτι ἐπί τινων θεμάτων ἀμφιβολία γίνεται, πότερον πρᾶσις ἢ μίσθωσίς ἐστι τὸ γινόμενον. τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἄγαν ἐμφερῶν, οἷον ὡς[8]) *ἐπὶ τῶν κτημάτων, ἅτινα*[9]) perpetúως[10]) *τισὶ παρέχεται ἐπὶ τῷ καρποῦσθαι, ἵνα ἐφ' ὅσον τὸ μίσθωμα ἤτοι πρόσοδος ὑπὲρ τούτων τῷ δεσπότῃ παρέχεται, μηδεὶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ μισθωσαμένου*[11]) *ἢ*[12]) *κληρονόμων*[13]) *αὐτοῦ ἢ ἐκείνου, ᾧ ὁ μισθωσάμενος*[14]) *ἢ ὁ αὐτοῦ κληρονόμος τοῦτο τὸ κτῆμα πέπρακεν ἢ ἐδωρήσατο*[15]) *ἢ προικὸς ὀνόματι δέδωκεν ἢ ἑτέρῳ ἐξεποίησε*[16]) *τρόπῳ. ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἀμφιβάλλετο καὶ ὑπό τινων μὲν μίσθωσις, ὑφ' ἑτέρων δὲ πρᾶσις ἐνομίζετο (πρᾶσις μὲν ἐπειδὴ διέβαινεν ἐπὶ κληρονόμους καὶ ἐξεποιεῖτο διαφόρως*[16a]), *μίσθωσις δὲ*[17]) *διὰ τὸ καθ' ἕκαστον ἔτος διδόμενον), διάταξις*[18]) *γέγονε Ζήνωνος τοῦ θειοτάτου ἥτις* »*ἐμφύτευσιν*« *τοῦτο ἐκάλεσεν ἰδιάζουσαν αὐτῷ φύσιν ἐπινοήσασα*[19]) *οὔτε πρὸς μίσθωσιν καθόλου, οὔτε πρὸς πρᾶσιν ὁρῶσαν*[20]), *ἀλλ' ἰδίοις ὅροις συνισταμένην. καὶ εἰ μέν τι πακτευθῇ μεταξὺ*

---

1) *κέκτ. ἕν. β.* L². 2) *τὸ* M. 3) *—λλυται* Vi. R. 5) d. L⁶. 6) *ἐντ. κέρ.* Vi. F. R. 7) d. Vi. R. 8) *ἐπὶ τῶν ἄγ. ἐμφ. οἱ. ὡς* de F. 9) *ἅπερ* V. Vi. R. 10) *διηνεκῶς* V. 11) *ἀπὸ τοῦ μ. ἀπ.* L⁶. 12) *οὐ* M. V. F.: an *οὐδὲ*? 13) *—μου* Vi. R. *—μῳ* F. 14) *ἐκμ.* Vi. R. 15) *τοῦτο τ. κτ.* h. l. Vi. R. 16) *—ήσατο* L¹. Vi. F. R. 16a) *—οις* Pi. 17) uoc. *ἐνομίζετο* [*ἐλέγετο* V.] omisi. 18) *δὲ* ins. M. L¹. F. 19) *—σας* M. 20) *—ῶσα* M.

suum fundum arare, cum unum tantummodo bouem possideret. si inter eos placuerit, ut per denos dies alter alteri proprium bouem concedat ad fundum accipientis arandum, et apud alterum bos perierit, neque locatio eiusmodi contractus est, cum non sit certa in pecunia numerata merces, neque commodatum; commodatum enim gratuitum esse oportet: in hoc uero casu is qui bouem utendum dat ex mutuo usu emolumentum habet uel sperat se habiturum. itaque actionem praescriptis uerbis aduersus eum qui rem perdidit decer-
3. nimus. 3. Adeo autem familiaritas quaedam inter uenditionem et locationem intercedit, ut in quibusdam causis dubium oriatur, utrum uenditio an locatio sit id quod agitur. id autem contingit in causis simillimis, veluti in praediis, quae perpetuo quibusdam fruenda traduntur, ut quamdiu pensio siue reditus pro his domino praestetur, neque conductori neque heredi eius, cuiue conductor heresue eius id praedium uendiderit aut donauerit aut dotis nomine dederit, alioue quo modo alienauerit, ea nemo auferat. set talis contractus, quia inter ueteres dubitabatur et a quibusdam locatio, ab aliis uenditio existimabatur (uenditio, quia et ad heredes res transiret et uariis modis alienari posset, locatio, quia pensio quotannis solueretur), lata est constitutio diui Zenonis, quae emphyteusin hunc contractum uocauit, propriam naturam ei statuens, neque ad locationem prorsus neque ad uenditionem spectantem, set propriis finibus consistentem. et si quidem aliquid

τῶν συναλλαττόντων, οὕτως ἰσχυρὸν ἔστω τὸ σύμφωνον, ὥσανεὶ
φύσεως τοιαύτης[1]) προσούσης τῷ συναλλάγματι· φύσις[a]) γὰρ
γινέσθω τῷ συναλλάγματι τὸ πάκτον. εἰ δὲ μηδὲν περὶ τῆς
τοῦ πράγματος ἀπωλείας συνεφωνήθη, τηνικαῦτα, εἰ μὲν παντὸς
τοῦ ἐμφυτευθέντος[2]) πράγματος γένηται φθορά[3]), τὸν δεσπό-
την, τουτέστι τὸν ἐμφυτεύσαντα, ὁράτω ἡ ζημία, εἰ δὲ μερική,
ὁ ἐμφυτευσάμενος[4]) ἐπιγινωσκέτω τὴν βλάβην, ὅπερ καὶ ἐν
χρήσει ἐστί τε καὶ πολιτεύεται. 4. Ὁμοίως κἀκεῖνο τῶν ἀμφι- 4.
βαλλομένων ἐστί. χρυσοχόῳ τινὶ δέδωκα λόγου χάριν δέκα
νομίσματα συμφωνήσας ὥςτε αὐτὸν τὸν χρυσοχόον ἐξ οἰκείας
ὕλης χρυσοῦ φανεροῦ σταθμοῦ καὶ φανεροῦ τύπου δακτυλίους
μοι κατασκευάσαι[5]). πότερον πρᾶσις ἢ μίσθωσις τὸ τοιοῦτόν
ἐστι ζητεῖται. καὶ ὁ μὲν Cássiós φησιν εἶναι καὶ[6]) πρᾶσιν
καὶ μίσθωσιν[7]) τὸ τοιοῦτον, ἵνα εἰ μὲν αἰτιῶμαι τὴν ὕλην
τοῦ χρυσίου, ὡς οὐ χρηστήν, κινήσω τὴν »ex empto«, εἰ δὲ
τὴν ἐργασίαν, ὡς οὐ καλῶς ἔχουσαν, ἔχοιμι τὴν 'locati'. ἀλλ'
ἤρεσε μᾶλλον πρᾶσιν εἶναι καὶ ἀγορασίαν τὸ πρᾶγμα· τὸ γὰρ
τῆς ἐργασίας ἐστὶν[8]) ἐν παρακολουθήματι. εἰ δὲ ἴδιον δέδωκα
ἐγὼ χρυσὸν τῷ χρυσοχόῳ, μισθοῦ ὁρισθέντος ὑπὲρ τῆς ἐργασίας,
ἀναμφιβόλως μίσθωσις καὶ ἐκμίσθωσίς ἐστι[9]) τὸ τοιοῦτον.
5b. Ὁ μισθωσάμενος πάντα κατὰ τὸν ὅρον τῆς μισθώσεως 5.
ὀφείλει ποιεῖν, τουτέστι κατὰ τὸ δόξαν μεταξὺ τῶν συναλλατ-
τόντων. εἰ δέ τι ἐν τοῖς συμφώνοις παροφθῇ, κατὰ τὸ
κάλλιστον καὶ δίκαιον ὀφείλει τοῦτο τυποῦσθαι. ἐὰν χρήσω
τινὶ ἐσθῆτα ἢ ἄργυρον ἢ ζῷον, εἶτα ὑπὲρ τῆς χρήσεως τούτου
ῥητὸν χρυσίον[10]) λόγῳ μισθοῦ δοθῇ μοι ἢ ὁμολογηθῇ δίδοσθαι,
ὁ λαβὼν τοσαύτην ἐπιμέλειαν περὶ τὴν τούτων παραφυλακὴν
ἐποφείλει, ὅσην ὁ σφόδρα ἐπιμελέστατος περὶ τὰ οἰκεῖα παρέχει[11])
πράγματα. ἐὰν γὰρ παράσχῃ καὶ τυχηρῶς τὰ χρησθέντα

---

[1]) φανερᾶς Vi. R. ad. [2]) d. Vi. R. [3]) τοῦ ἐμφυτευθέντος δηλαδὴ ins. Vi. R. [4]) μοι 'ταύτην' om. cum M. [5]) παρασκ. V. Vi. R. [6]) d. V. [7]) μ. κ. π. Vi. F. R. [8]) ὡς ins. Vi. R. [9]) d. V. [10]) χρ. ῥητ. Vi. F. R. [11]) ἔχει V.

a) cfr. Ulp. D. 50, 17, 28. b) Proch. 17, 2. 4. 5. Epi. 7, 2—4.

pactum fuerit inter contrahentes, hoc perinde optinere debet, ac si talis contractui indoles haereret. nam ex pacto contractus natura descendit. sin autem nihil de periculo rei pactum fuerit, tunc, si quidem totius rei in emphyteusin datae interitus euenerit, ad dominum, eum nempe qui rem in emphyteusin dedit, damnum redundet, sin particularis, emphyteuticarius huiusmodi damnum sentiat, quo iure utimur et
4. regimur. 4. Item et illud quaeritur. aurifici cuidam dedi, uerbi gratia, decem aureos eo pacto, ut aurifex ipse ex sua materia anulos mihi faceret certi aurei ponderis certaeque formae: utrum uenditio an locatio eiusmodi contractus sit quaeritur, et Cassius ait et uenditionem et locationem hunc contractum esse, ita ut si auri materiam, utpote non bonam, reprobauerim, ex empto, si uero operam, utpote non recte se habentem, locati habeam actionem. et magis placuit emptionem et uenditionem esse id negotium; opera enim quasi in accessione est. si uero aurum meum ipse dederim aurifici, mercede pro opera constituta, non est dubium, quin locatio et conductio
5. ea res sit. 5. Conductor omnia secundum legem conductionis facere debet, h. e. secundum id quod inter contrahentes placuit. si quid in contractu praetermissum est, id ex aequo et bono debet definiri. si cui uestem uel argentum uel iumentum utenda dem, deinde pro eius usu certam pecuniam mercedis nomine mihi detur aut dari promittatur, is qui accipit tantam diligentiam in eorum custodia praestare debet, quantam diligentissimus quisque suis rebus adhibet. quam si praestiterit et

ἀπώληται[1]) πράγματα, προφάσει τῆς τῶν πραγμάτων ἀπο-
καταστάσεως οὐ κρατεῖται. 6[a]. Ἐὰν ἐπὶ πενταετίαν μισθώσω 6.
τινὶ[2]) τὸν ἐμὸν ἀγρόν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τυχὸν ἢ τρίτῳ
ἐνιαυτῷ τελευτήσῃ ὁ μισθωσάμενος, ὁ κληρονόμος αὐτοῦ
ὑπεισελεύσεται τὴν μίσθωσιν μεχρὶ πέρατος τῆς πενταετίας.

De societate.[3]) Titulus 25.

*Μετὰ τὴν πρᾶσιν καὶ[4]) μίσθωσιν χρὴ καὶ περὶ κοινωνίας
διεξελθεῖν. συνίσταται δὲ αὕτη μεταξύ τινων ἢ »totorum
bonorum«, ἣν οἱ Ἕλληνες ἰδικῶς κοινοπραξίαν καλοῦσιν,
ἢ μιᾶς οἱασδήποτε ἐμπορίας, οἷον ἐπὶ τὸ ἀγοράσαι ἀνδράποδα
καὶ αὐτὰ διαπωλῆσαι ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ σῖτον. 1. Καὶ εἰ 1.
μὲν μηδὲν περὶ τοῦ πόσον μέρος[5]) ἕκαστος τῶν κοινωνῶν ἢ
κέρδους ἢ ζημίας ἐπιγνώσεται συμφωνηθῇ, ἐξ ἴσου καὶ τὰ
κέρδη καὶ τὰς ζημίας ἐπιγνώσονται. εἰ δὲ ἐκφωνηθῇ τὰ μέρη,
φυλάττεσθαι τὸ συμφωνηθὲν δεῖ· ἀναμφίβολον γάρ ἐστιν, ὅτι
ἔρρωται τὸ πάκτον, ἐὰν[6]) δύο μεταξὺ ἀλλήλων συμφωνήσωσιν,
ἵνα ὁ[7]) ἕτερος μὲν δύο μέρη καὶ κέρδους καὶ ζημίας ἐπιγι-
νώσκῃ, ὁ δὲ ἕτερος τρίτον. 2[b]. Περὶ δὲ ἐκείνου τοῦ πάκτου 2.
ζητεῖται, ἐὰν Titios καὶ Séïos μεταξὺ ἀλλήλων πακτεύσωσιν,
ἵνα Títios[8]) μὲν δύο μέρη λαμβάνῃ τοῦ κέρδους, κατὰ δὲ τὸ
τρίτον ζημιῶται, ὁ δὲ Séïos[9]) κατὰ δύο μέρη ζημιῶται τοῦ
κέρδους τὸ γ ἀποφερόμενος, εἰ ἔρρωται τὸ σύμφωνον. καὶ
ὁ μὲν Qúintos Múcios[10]) τῇ φύσει τῆς κοινωνίας φησὶν ἐναν-*

---

1) —λλυται F². 2) τ. μ. V. 3) περὶ κοινωνίας ad. libri ed. 4) τὴν ad L⁶. 5) πόσου μέρους M. 6) δὲ ins. V. 7) d. Vi. 8) Σέϊος Vi. F. R. 9) Τίτιος Vi. F. R. 10) —scios M. Μούτιος Vi. R.

a) Proch. 17, 34 Epi. 7, 11. b) Th. 3, 25, 2. 3 = Proch. 19, 27 Epi. 10, 9.

forte res in usum acceptae perierint, de rebus restituendis
6. non tenebitur. 6. Si ad quinquennium alicui fundum meum locauerim, et secundo forte tertioue anno conductor moriatur, eius heres in conductionem succedet usque ad finem quinquennii.

De societate. Titulus 25.

Post uenditionem et locationem oportet de societate quoque tractare. haec autem inter quosdam contrahitur aut totorum bonorum, quam Graeci specialiter *κοινοπραξίαν* appellant, aut unius cuiuslibet negotiationis, ueluti mancipiorum emendorum et uendendorum, aut olei aut uini aut
1. frumenti [emendi uendendique]. 1. Et quidem si nihil de quota parte conuenerit, ex qua quisque socius lucrum damnumue sentire debeat, ex aequis partibus lucra sentient et damna. quod si expressae fuerint partes, quod expressum est seruari oportet: non enim dubium est, quin ualeat conuentio, si duo inter se pacti sint, ut unus quidem duas partes
2. lucri damnique sentiat, alter uero tertiam partem. 2. De illa sane conuentione quaeritur: si Titius et Seius inter se pacti sint, ut Titius duas quidem lucri partes sibi habeat, damni uero tertiam tantum partem sentiat, ad Seium autem duae partes damni pertineant, lucri uero tertia, an rata habeatur conuentio? et Quintus Mucius contra societatis naturam talem

τιοῦσθαι τὸ τοιοῦτον σύμφωνον καὶ διὰ τοῦτο μὴ κρατεῖν τὸ πακτευθὲν, ὁ δὲ Séruios Sulpicios[1]), οὗ μᾶλλον ἐκράτησεν ἡ γνώμη, τὸ ἐναντίον φησὶ διὰ τὸ πολλάκις τινων κοινωνῶν[2]) οὕτω[3]) τιμιωτάτην εἶναι τὴν σπουδὴν περὶ τὴν κοινωνίαν, ὥςτε δίκαιον εἶναι πλείονα κερδαίνειν αὐτοὺς καὶ ἐπὶ μείζονι κέρδει[4]) εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς δέχεσθαι. καὶ γὰρ καὶ[5]) οὕτω κοινωνίαν συνίστασθαι ἀναμφίβολόν ἐστιν, ὥςτε τὸν μὲν χρήματα συνεισφέρειν, τὸν δὲ οὒ καὶ κοινὸν εἶναι μεταξὺ αὐτῶν τὸ προςγινόμενον κέρδος[6]). πολλάκις γὰρ ἡ σπουδὴ ἑνὸς τῶν κοινωνῶν ἴσα δύναται τῇ τῶν χρημάτων συνεισφορᾷ. καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκράτησεν ἡ τοῦ Seruiu[7]) γνώμη ἐναντιουμένη τῷ Quintῳ[8]) Muciῳ, ὅτι καὶ ἐκεῖνο τῶν ὡμολογημένων γέγονε δύνασθαι πακτεύειν τοῦς κοινωνοὺς ἵνα τις ἐξ αὐτῶν κέρδους μὲν μέρος ἀποφέρηται, μὴ ὑποβάλληται δὲ ζημίᾳ. ὅπερ οὕτω νοῆσαι χρὴ, ἵνα ἐὰν ἐν τινὶ μέρει κέρδος, ἐν τινὶ δὲ ζημία προσενεχθῇ, compensationos [ἤτοι[9]) ἀντελλόγου[10])] γινομένου, τὸ ὑπολειφθὲν τοῦτο μόνον εἶναι[11]) κέρδος νομισθείη[12]). οἷον, ἐνεπορεύοντο καὶ[13]) ἀνδράποδα καὶ ἐσθῆτα· ἐν τῇ ἐμπορίᾳ τῆς ἐσθῆτος ζημία γέγονεν ἑκατὸν νομίσματα[14]), ἐν δὲ τῇ πραγματείᾳ[15]) τῶν οἰκετῶν κέρδος περιεποιήθη τριακόσια νομίσματα[16])· ἐξαιρεῖται πρότερον τὰ ἑκατὸν νομίσματα τὰ[17]) τῆς ζημίας, ὥςτε ἐκείνην θεραπευθῆναι ἐκ τοῦ κέρδους τῶν τ νομισμάτων καὶ τὰ διακόσια μερισθήσεται μεταξὺ τῶν κοινωνῶν[18]) κατὰ τὰ γενόμενα πάκτα. ὥςτε οὖν ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ἡνίκα μὲν κατὰ ταὐτὸν κέρδος καὶ ζημία συμβῇ τῇ κοινωνίᾳ ἢ κέρδος μόνον, οὐδὲν ὠφεληθήσεται ὁ κοινωνὸς ἐκ τοῦ πάκτου τοῦ λέγοντος μετέχειν μὲν αὐτὸν τοῦ κέρδους, μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ ζημίᾳ, ἡνίκα δὲ ζημία μόνη[19]) συμβῇ, τότε τὸ ὄφελος τὸ ἐκ

1) Suplicios M.: id. gr. litt. L¹. L². L⁶. Σουλπίτιος Vi. R. 2) d. V. 3) οὗ M.: ὧν m. 2ª. 4) —ζονα κέρδη M. 5) d. Vi. R. 6) μετ. αὐτ. h. l. Vi. F. R. 7) M.: Serbiu L¹. 8) Cuintῳ M. 9) ἤγουν L¹. 10) ut gloss. delerem et γ—ης legerem. 11) d. Vi. R. 12) σθῇ V. 13) d. Vi. R. 14) ν. ρ̄ V. 15) πράσει L¹. L². 16) ννº τ̄ V. L¹. L². 17) add. ex Vi. R. 18) κοινῶν L². 19) —ον L⁶.

conuentionem esse existimauit, et ideo inritam esse pactionem. Seruius uero Sulpicius, cuius sententia praeualuit, contra sentit, cum saepe quorundam sociorum ita pretiosa sit opera in societate, ut iustum sit eos meliore condicione in societatem admitti nam et ita coiri posse societas non dubitatur, ut alter pecuniam conferat, alter non confèrat, et tamen commune sit inter eos lucrum quaesitum. saepe enim alicuius socii opera pro pecuniae collatione ualet. et adeo ualuit Seruii sententia contra Quintum Mucium, ut illud quoque constiterit, posse socios conuenire ut quis lucri partem ferat, de damno autem non teneatur. quod ita intellegi oportet, ut si in aliqua parte lucrum, in aliqua damnum allatum sit, compensatione facta, solum quod superest lucri esse intellegatur. ut ecce quidam mancipiorum et uestimentorum negotiationem inierant: in negotiatione uestis damnum C aureorum factum est, in mancipiorum uero CCC aureorum lucrum acceptum est: demuntur primum centum aurei qui in damno sunt ad id reficiendum ex lucro CCC aureorum: CC autem aurei inter socios diuiduntur secundum ea quae conuenerant. itaque inde patet quotiens in eadem re lucrum et damnum, uel lucrum tantummodo societati contigerit, nihil prodesse socio conuentionem, ex qua lucri fit particeps, expers uero damni. quotiens autem damnum tantummodo contingat, tunc con-

τοῦ[1]) *συμφώνου δείκνυται. ἰδοὺ γὰρ εἰ συναγαγόντων*[2]) *αὐτῶν*
ἀνὰ α͵ νομίσματα, τοὺ προειρημένου πάκτου παρακολου-
θήσαντος, συνέβη[3]) *ζημίαν μόνην γενέσθαι ἐν τῇ ἐμπορίᾳ σ̄*
νομισμάτων. κέρδος δὲ μηδὲν[4]), *εἶτα διελύθη*[5]) *ἡ κοινωνία,*
ὁ μὲν λήψεται ἃ συνεισήγαγε[6]) *α͵ νομίσματα*[7]), *ὁ δὲ ω'.*
3. *Ἐκεῖνο δὲ τῶν ὡμολογημένων ἐστὶν, ὅτι ἐὰν*[8]) *ἐφ' ἑνὶ*[9]) 3.
μόνῳ τῶν συμβαινόντων[10]) *μέρος*[11]) *ἐκφωνηθῇ*[12]), *κανὼν γίνεται*
τοῦ σιγηθέντος τὸ ἐκφωνηθέν. οἷον, γέγονε πάκτον, ὥςτε
κέρδους συμβαίνοντος τὸν μὲν τὸ δίμοιρον, τὸν δὲ τὸ τρίτον
λαμβάνειν, περὶ δὲ ζημίας οὐδὲν ἐλέχθη ἢ τοὐναντίον,
ἐξισωθήσεται τὸ μὴ λεχθὲν τῷ εἰρημένῳ[13]). 4. *Ἡ*[14]) *κοινωνία* 4.
μέχρι τοσούτου συνίσταται, ἕως οὗ τὰ μέρη τῆς αὐτῆς ἔχεται[15])
διαθέσεως. εἰ δέ τις τῶν κοινωνῶν ἀπαγορεύσῃ, λύεται ἡ
κοινωνία ἐπὶ τοῖς μετὰ ταῦτα συμβαίνουσιν. εἰ δέ τις κακούργῳ
προαιρέσει ἀπηγόρευσε διὰ τοῦτο τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα κέρδος τι
προςγινόμενον μόνος κτήσεται, τοῦτο κοινὸν ἔσται. εἰ δέ τις[16])
κέρδος οὐ προσκοπῶν[17]) *ἀπηγόρευσεν, αὐτὸς*[18]) *μόνος κερ-*
δαίνει[19]). *οἷον* Prîmos *καὶ* Secûndos totorum bonorum *ἦσαν*
κοινωνοί· συνέβη δὲ[20]) Titíon *ἐπὶ* Prímῳ *τελευτῆσαι κληρονόμῳ*[21])
καὶ Seiu *δὲ τὴν περιουσίαν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὁμοίως*[22]) *φέρεσθαι*
Prîmon. *ἐλθών τις ἀπήγγειλε τῷ*[23]) Prímῳ *περὶ τῆς*[24]) Titíu
κληρονομίας, ἄγνωστος δὲ ἦν ἡ Seíu *κληρονομία τῷ*[25]) Prímῳ,
εἰ ἥρμοσεν αὐτῷ. βουλόμενος ὁ Prîmos *μόνος κτήσασθαι*
τὴν[26]) Titíu *κληρονομίαν εἰδὼς ὅτι μετὰ λύσιν τῆς κοινωνίας*
μόνου τοῦ κτησαμένου ἐστιν[27]) *ἐπιτηδὲς ἀπηγόρευσε τῇ κοινωνίᾳ,*

---

1) d. V. 2) M. V. *συνεισαγ.* L^2. L^6. F. *εἰσαγ.* Vi. R. 3) *δὲ* V. 4) M. V. L^6.: cet. *κ. δὲ μ.* 5) *—θῇ* F. *—θῆναι τὴν κ—ίαν* L^6. Vi. R. 6) *συνήγ.* Vi. R. 7) d. L^6. 8) *μέρος* h. l. L^6. 9) d. L^6. 10) *τὸ* ins. V. 11) *μὲν* ins. M. 12) *μέρος δὲ οὐκ ἐκφωνηθῇ* L^6. Vi. R. 13) *τῷ εἰρ. τὸ μὴ λ.* Vi. F. R. 14) *δὲ* ins. L^6. Vi. R. 15) *διαστάσεως ἤτοι* ins. L^2. 16) *τι τουτέστι* V. M. L^1. L^2. 17) *προςδοχῶν* Vi. R. 18) *ὃ μὴ προεσκόπησεν* ad V. L^1. Vi. F. R. 19) *ἕξει μόνος* V. L^1. Vi. F. R. 20) d. L^6. 21) *κλ. τελ.* V. L^6. 22) d. V. Vi. R. 23) d. Vi. R. 24) *τοῦ* ins. Vi. F. R. 25) d. V. Vi. F. R. 26) *τοῦ* ins. Vi. R. 27) *ἔσται* L^6. F. R.

uentionis beneficium apparet. nam si, cum uterque mille aureos contulisset, pactum quod diximus sequatur et damnum fieri contingat in negotiatione aureorum CC, nihil uero lucri, soluta societate, alter quidem quos contulit mille aureos
3. recipiet, alter uero DCCC. 3. Illud expeditum est, si in una causa pars tantum fuerit expressa, in altera uero non fuerit, regulam fieri quod expressum est eius quod est praetermissum. ut ecce facta est conuentio: ut si lucri quid contigerit, alter duas partes alter tertiam acciperet: de damno uero nihil expressum est, aut etiam contra; perinde tractabitur quod
4. praetermissum est atque id quod est expressum. 4. Societas eo usque manet, donec in eodem consensu partes perseverauerint: et ideo cum aliquis sociorum renuntiauerit, soluitur societas. set plane si quis callida mente in hoc societati renuntiauerit, ut obueniens aliquod lucrum solus adquireret, id commune fiet. si uero lucrum obuenturum ignorans quis renuntiauerit, solus ipse lucrifacit. ut ecce Primus et Secundus totorum bonorum inierant societatem; mortuus est Titius, Primo herede instituto, itemque Seii bona ad eundem Primum delata sunt. ueniens quis certiorem fecit Primum de Titii hereditate; nesciebat autem Primus Seii hereditatem sibi esse delatam. cum igitur cuperet Primus solus Titii hereditatem nancisci, probe sciens, soluta societate, rem solius adquirentis esse

ἵνα μόνος κερδάνῃ τὴν κληρονομίαν. τιμωρεῖται τὴν κακίστην αὐτοῦ προαίρεσιν ὁ νόμος ἀναγκάζων τὸ κέρδος τὸ περιγενόμενον[1]) *ἐκ τῆς*[2]) Titíu *κληρονομίας κοινωνοποιεῖν*[3]). *τὴν δὲ* Seíu *κληρονομίαν, εἴγε γνοὺς μετὰ ταῦτα κατεδέξατο*[4]), *μόνος ἕξει· οὐδὲ γὰρ ἐλπίδι τοῦ κτήσασθαι ταύτην διέλυσε τὴν κοινωνίαν. πῶς γὰρ ὁπότε καὶ ἠγνόει ταύτην εἰς ἑαυτὸν κατενηνέχθαι; τῷ μέντοι* Secúndῳ, *εἴ τι μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην*[5]) *τῆς κοινωνίας περιεποιήθη, εἰ καὶ ἡ αἰτία τῆς νῦν κτήσεως πρεσβυτέρα τῆς ἀπαγορεύσεως ἦν, μόνος λήψεται διὰ τὸ μηδένα αὐτοῦ δόλον ἐλέγχεσθαι.*

5. *Λύεται ἡ κοινωνία πρὸς τούτοις τῇ τοῦ κοινωνοῦ τελευτῇ·* 5.
ὁ γὰρ κοινωνίαν συνιστῶν ἐγνωσμένον πρόσωπον ἑαυτῷ ἐπιλέγεται, οὐ πάντως δὲ ὁ τοῦ ἐμοῦ κοινωνοῦ κληρονόμος ἔσται μοι πρὸς κοινωνίαν ἐπιτήδειος. εἰ δὲ καὶ πλείονες κοινωνοὶ συστήσωνται, τῇ τοῦ ἑνὸς τελευτῇ μεταξὺ πάντων διαλύεται ἡ κοινωνία, εἰ καὶ οἱ περιόντες πλείονές εἰσι τῶν τελευτησάντων. τί γὰρ ὅτι πέντε ἢ καὶ[6]) *ἓξ συστησαμένων*[7]) *κοινωνίαν δύο ἅμα ἐν ναυαγίῳ τεθνήκασιν; ἔσθ' ὅτε γὰρ διὰ τοὺς τελευτήσαντας ἐπωφελὴς ἅμα καὶ αἱρετὴ ὑπῆρχεν ἡ κοινωνία. εἰ μὴ ἄρα ἐν τῷ συνιστᾶν τὴν κοινωνίαν ἕτερόν τι συνήρεσεν, ὥςτε ἑνὸς τελευτήσαντος τοῖς περιοῦσι φυλάττεσθαι τὴν κοινωνίαν.*

6. *Λύεται ἡ κοινωνία καὶ περαιωθέντος τοῦ* 6.
πράγματος ἐκείνου, ἐφ' ᾧ συνέστη. εἰ γὰρ ἐπὶ ἐμπορίᾳ ἀνδραπόδων τυχὸν γέγονε, συνέβη δὲ ταύτην τὴν ἐμπορίαν πέρας ἔχειν[8]), *συμπαύεται*[9]) *καὶ ἡ κοινωνία.*

7. **Καὶ** *δήμευσις ἑνὸς* 7.
τῶν κοινωνῶν διαλύει τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τότε ἡνίκα πᾶσα ἡ τοῦ κοινωνοῦ περιουσία δημοσία γένηται. ὁπότε γὰρ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ δημευθέντος ἕτερος ὑπεισέρχεται, τουτέστιν ὁ fiscos, *μίμησις ἐπεισάγεται τελευτῆς, ὅθεν διαλύεται ἡ κοινωνία. μερικῆς γὰρ γενομένης δημεύσεως ἔτι συνέστηκεν ἡ*

---

[1]) *παραγ.* V. [2]) *τοῦ* ins. Vi. R.: *ἐκ Τ. τῆς κλ.* M. [3]) *κοινὸν ποι.* V. Vi. R. [4]) M.: cet. *—αδέξηται.* [5]) *τὴν. . γεν.* d. L^6. [6]) d. V. Vi. R. [7]) *κληρονομίαν ἤτοι* ins. L^2. [8]) *σχεῖν* Vi. F. R. [9]) *—αύσεται* Vi. R.

futuram, callide societati renuntiauit, ut solus hereditatem
lucrifaceret. castigat ius pessimum eius consilium, cogens
lucrum ex Titii hereditate quaesitum communicare. Seii
autem hereditatem si posthaec de delatione certior factus
adierit, solus habebit; non enim studio eius adquirendae
societatem soluit, quin etiam ignorauerat hanc sibi deferri.
Secundo autem quidquid postquam ei societas renuntiata est
obuenerit, quamvis adquisitionis causa renuntiatione antiquior
sit, ipse solus adquiret cum nullus ipsius dolus ostendi possit.
5. 5. Soluitur adhuc societas etiam morte socii, quia qui socie-
tatem contrahit certam personam sibi eligit; neque omnino
socii mei heres aptus mihi ad societatem erit. set et si plures
socii inierint societatem, unius morte inter omnes societas
soluitur, etiam si plures supersint quam perierint. quid enim
cum, quinque sexue sociis constitutis, duo simul in naufragio
perierint? forte enim per eos qui decesserunt utilis atque
optabilis societas erat. nisi forte in societate coeunda aliter
conuenerit, ut nimirum, uno mortuo, inter ceteros maneret
6. societas. 6. Soluitur societas, etiam si finis negotio impositus
sit, propter quod est contracta. si enim ad mancipiorum
negotiationem inita sit, et talis negotiatio finierit, cessat et
7. societas. 7. Publicatio quoque bonorum unius socii socie-
tatem soluit; tunc scilicet, cum uniuersa socii bona publicentur.
nam cum in eius bona alius succedit, idest fiscus, mortis quae-
dam inducitur similitudo, unde soluitur societas. si pars uero

κοινωνία[a]). 8. *Ἐὰν κοινωνὸς πολλοῖς βαρυνόμενος χρέεσι* 8.
δημοσίοις ἢ καὶ ἰδιωτικοῖς τῆς οἰκείας ἐκστῇ περιουσίας καὶ
διαπραθῇ αὐτοῦ τὰ πράγματα, λύεται ἡ κοινωνία· εἰ μέντοι
μετὰ τὴν ἔκστασιν τῆς αὐτῆς ἔχονται διαθέσεως, καινοτέρα[1])
νῦν ἄρχεσθαι δοκεῖ κοινωνία. 9. *Ὁ*[2]) *κοινωνὸς τῷ κοινωνῷ* 9.
πότερον τούτου μόνου χάριν κρατεῖται τῇ pro socio *ἀγωγῇ,*
ἣν[3]) *κατ' ἀλλήλων ἔχουσιν οἱ*[4]) *κοινωνοί, ἐάν τις κατὰ δόλον*
βλάψῃ τὴν κοινωνίαν, ὥςπερ ἀπὸ δόλου κρατεῖσθαί φαμεν
τῇ depositi *τὸν ἀνασχόμενον παρ' ἑαυτῷ*[5]) *ἀλλότριον πρᾶγμα*[6])
παρακατασχεθῆναι, ἤγουν καὶ cúlpas *ὀνόματι, τουτέστι ῥαθυ-*
μίας τε καὶ ἀμελείας, τῶν ζητηθέντων ἐστίν. ἀλλ' ὅμως ἐκρά-
τησε καὶ cúlpas *χάριν αὐτὸν κρατεῖσθαι. ἡ δὲ* cúlpa *οὐ πρὸς*
τὴν ἀκριβεστάτην ἐπιμέλειαν ἀναφέρεται· ἀρκεῖ γὰρ τοιαύτην
ἐπιμέλειαν ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμασι τὸν κοινωνὸν προς-
λαμβάνειν, ὁποίαν τοῖς οἰκείοις πράγμασιν εἴωθε παρέχειν.
ὁ γὰρ τὸν ἧττον ἐπιμελῆ κοινωνὸν ἑαυτῷ προςλαβὼν ἑαυτὸν
αἰτιάσθω[7]) *τῆς ἀβουλίας, ὡς αἴτιος*[8]) *ἑαυτῷ τῆς*[9]) *ζημίας*
γενόμενος.

De mandato.[10]) Titulus 26.

Ὑπόλοιπον ἡμῖν ἐστιν ἐκ τῶν ἀναγομένων ὑπὸ τῶν[11]) 'consensu' *συναλλαγμάτων τὸ* mandáton. *συνίσταται δὲ τοῦτο τρόποις πέντε. ἢ γὰρ ἐμαυτοῦ μόνου*[12]) *ἐντέλλομαί σοι χάριν ἢ ἐμαυτοῦ καὶ σοῦ ἢ ἑτέρου μόνου ἕνεκα ἢ ἐμοῦ καὶ ἑτέρου ἢ σοῦ καὶ ἑτέρου. εἰ γὰρ σοῦ μόνου χάριν*[13]) *γένηται τὸ*

---

1) *—τερον* V. 2) d. L6. 3) *ἡνίκα* L1. L2. Vi. 4) d. M.
5) *τὸ* del. cum Vi. R. 6) ad. ex M. L6. Vi. R. 7) *αἴτιος* M.
8) d. M. 9) d. L1. V. F. 10) *Περὶ μανδάτου* [*ἤτοι ἐντάλματος* d. M.] ad. libri. ed. 11) *τὴν* L6. 12) M. V.: cet. *—νου.*
13) *χάρ. μόνου* V.

a) schol. Bas. I 773.

8. tantum bonorum publicetur durat societas. 8. Si socius multo
aere alieno praegrauatus siue publico siue etiam priuato,
bonis suis cesserit, eiusque ueneat substantia, soluitur societas.
si tamen post cessionem socii in eadem perseuerauerint sententia,
9. noua rursus incipere societas uidetur. 9. Socius socio utrum
eo nomine tantum teneatur pro socio actione (quam inuicem habent socii), si quid dolo in fraudem societatis admiserit, sicut diximus ex dolo tantum teneri depositi actione qui apud se alienam rem deponere est passus, an etiam culpae nomine, h. e. desidiae atque neglegentiae, quaesitum est: praeualuit tamen etiam culpae nomine teneri eum. culpa autem non ad exactissimam diligentiam dirigenda est; sufficit enim talem diligentiam in communibus rebus adhibere socium, qualem suis rebus praestare solet. nam qui minus diligentem socium sibi adsumpsit de sua queratur stultitia, utpote qui auctor sui damni sit factus.

De mandato. Titulus 26.

Superest ex obligationibus, quae consensu contrahuntur, mandatum. id autem quinque modis contrahitur; nam aut mea tantum gratia tibi mando, aut mea et tua, aut aliena tantum, aut mea et aliena, aut tua et aliena. nam si tua tantum gratia

mandáton, *περιττὸν τὸ πραχθὲν καὶ οὐδὲ ἡ* consensu[1]) *ἐνοχὴ*
οὐδὲ ἡ mandati *τίκτεται ἀγωγή*. 1. *Καὶ τοῦ ἐντελλομένου* 1.
μὲν χάριν[2]) *μόνον γίνεται τὸ* mandáton, *οἷον ἐὰν ἐντείλωμαί*
σοι ἵνα τὰ πράγματά μου διοικήσῃς ἢ ἵνα[3]) *τόνδε μοι τὸν*
ἀγρὸν[4]) *ἀγοράσῃς ἢ ἵνα ἐγγυήσῃ με*. 2. *Ἐμοῦ καὶ σοῦ χάριν* 2.
γίνεται τὸ mandáton, *ἡνίκα ἐντείλωμαί*[5]) *σοι, ἵνα ἐπὶ τόκοις δανείσῃς* Titíῳ *τῷ μέλλοντι ταῦτα τὰ χρήματα εἰς ἡμᾶς δαπανᾶν χρείας. καὶ γάρ καί σε τὸ γενόμενον ὠφελεῖ διὰ τὴν λῆψιν τῶν τόκων κἀμὲ, οὗ περὶ τὰς χρείας δαπανηθήσεται τὸ ἀργύριον. ἢ ἐὰν συμβῇ δανείσασθαι*[6]) *μὲν*[7]) *παρὰ σοῦ* Prîmon, *ἐμὲ*[8]) *δὲ ἐγγυήσασθαι, βουλομένῳ δέ σοι χωρῆσαι κατ᾽ ἐμοῦ ἐντείλωμαί σοι ἐμῷ κινδύνῳ κινῆσαι*[9]) *κατὰ* Prímu *τοῦ πρωτοτύπου. ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα κἀγὼ ὠφελοῦμαι τὴν παροῦσαν διαφεύγων ἐναγωγὴν*[10]) *καὶ σὺ δὲ δυνάμενος μετὰ τὴν τοῦ πρωτοτύπου δίκην, εἴγε μὴ ἀποπληρωθῇ*[11]) *τὸ χρέος, ὑποστρέφειν κατ᾽ ἐμοῦ.* [[a]) *ὑπόθου γὰρ ὅτι ἡ ἐγγύη γέγονε δίχα ὑποθήκης*[12]) *τὸ δὲ* mandáton *μετὰ ὑποθήκης, ἵνα τι ὄφελος σχῇ τὸ* mandáton.] *ἢ καὶ ἡνίκα ἐχρεώστουν σοι ἑκατὸν νομίσματα, ἠβούλου δὲ με καλέσαι πρὸς δίκην,* edelegáteuon *δὲ*[13]) *σοι ἐγὼ τὸν ἐμὸν* debítora[14]), *εἶτα ἐντειλάμην σοι ἐγὼ ἐμῷ κινδύνῳ ἐπερωτᾶν αὐτόν. τυχὸν γὰρ ἐδεδίεις μήπως ἐπερωτήσας τὸν ἐμὸν* debítora *ἐκπέσῃς τοῦ χρέους οὔτε παρ᾽ αὐτοῦ δυνάμενός τι λαβεῖν*[15]) *διὰ τὴν αὐτῷ προσοῦσαν ἀπορίαν, οὔτε κατ᾽ ἐμοῦ δυνάμενος ὑποστρέφειν διὰ τὴν συμβᾶσάν μοι ἐκ τῆς* nouatíonos *ἐλευθερίαν. ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα ἑκάτερον ὠφελεῖ τὸ* mandáton. *ἐμὲ μὲν, καθὸ μένω πρὸς τὸ παρὸν ἀνενόχλητος, σὲ δὲ, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐμὸν* debítora *ὑπεύθυνον ἕξεις ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως*

---

1) *συνίσταται* ins. V. Vi. F. R. 2) *ἐμοῦ* ins. L?. Vi. R. 3) *μοι* h. l. L6. 4) *τόνδε* h. l. Vi. R. 5) *—έλλομαι* M. 6) *δαπανήσασθαι* L2. 7) d. L2. 8) *—οῦ* L2. 9) *—εῖσθαι* M. 10) *ἀγ.* Vi. R. 11) ita Vi. R. cum Vi. cet. *—θῇς*. 12) *ἵνα* ins. L6. F2. 13) d. Vi. R. 14) *τὸν χρεώστην ἐγὼ ὁ δεβίτωρ* V. 15) *λ. τι* L6.

a) Inclusa interpolata esse uidentur: cfr. Paul. D. 17, 1, 22, 2, quem hic paraphrastes ante oculos habuit.

mandatum fiat, superuacuum est quod gestum est, neque con-
1. sensu obligatio, neque mandati actio nascitur. 1. Mandantis tantum gratia interuenit mandatum, ueluti si tibi mandem ut mea geras negotia uel illum fundum mihi emas uel pro me
2. spondeas. 2. Mea tuaque gratia interuenit mandatum, quotiens tibi mando ut sub usuris Titio credas, qui eam pecuniam in rem meam impensurus sit. tibi enim negotium prodest propter usurarum perceptionem, et mihi quoque, in cuius rem uertenda est pecunia. idem est si a te Primus sit mutuatus egoque fide iusserim ac deinceps tibi mecum acturo meo periculo mandauerim, ut contra reum principalem Primum ageres. nam et id mihi prodest, imminentem cum vitem actionem, et tibi quoque: nam si, postquam cum reo principali egeris, debitum non receperis, contra me regredi poteris. [finge enim fideiussionem factam esse sine pignore et mandatum cum pignore, ut aliquid utilitatis habeat mandatum]. aut etiam cum tibi centum aureos deberem, uellesque me in ius uocare, delegaui tibi meum debitorem, mandauique tibi meo periculo ab eo stipulari. forte enim uerebaris ne, postquam a meo debitore fueris stipulatus, creditum perderes, cum neque ab eo aliquid propter eius inopiam consequi posses, neque contra me regredi, cum essem nouatione liberatus. nam etiam in hac specie utrique mandatum prodest: mihi quidem, cum in praesens saltem sine molestia maneam, tibi uero, cum et meus debitor ex stipulatu tibi teneatur; et mecum mandati agere

καὶ κατ' ἐμοῦ χωρήσεις[1]) ἐκ τοῦ mandátu. καὶ πάλαι ἕνα
κεκτημένος ὑπεύθυνον νῦν ἕξεις δύο[2]), ἐκεῖνον μὲν ἐκ τῆς
ἐπερωτήσεως, ἐμὲ δὲ ἐκ τοῦ mandátu. 3. Ἑτέρου δὲ μόνου χάριν 3.
γίνεται[3]) τὸ mandáton, ἡνίκα ἐντείλωμαί σοι ἵνα Titíu διοικήσῃς
τὰ πράγματα[4]), ἢ Titíῳ ἀγρὸν ἀγοράσῃς ἢ ἐγγυήσῃ Títion.
4. Ἐμοῦ χάριν καὶ ἑτέρου γίνεται τὸ mandáton, ἐὰν ἐντείλω- 4.
μαί σοι[5]) τὰ[6]) κοινὰ ἐμοῦ καὶ Titíu διοικῆσαι πράγματα ἢ
ἐὰν ἵνα ἐμοὶ καὶ Titíῳ ἀγοράσῃς ἀγρὸν ἢ ἐὰν ἵνα ἐμὲ καὶ
Títion ἐγγυήσῃ. 5. Σοῦ δὲ καὶ ἑτέρου χάριν ἐντέλλομαι, ἐάν, 5.
Titíu δεομένου χρημάτων, ἐντείλωμαί σοι ἵνα δανείσῃς αὐτῷ
ἐπὶ τόκοις. ἐνταῦθα γὰρ καὶ σὺ διὰ τοὺς τόκους ὠφελῇ[7])
κἀκεῖνος τῆς οἰκείας ἐντὸς γενήσεται χρείας. εἰ γὰρ ἵνα ἀτόκως
δανείσῃς ἐντειλάμην σοι ὑπὲρ ἑτέρου, οὐ μὴν ὑπὲρ σοῦ οἷα
μηδὲν ὠφελουμένου, γίνεται τὸ mandáton. 6. Σοῦ καὶ[8]) μόνου 6.
χάριν γίνεται τὸ mandáton, ἡνίκα ἐντείλωμαί σοι, ἵνα τὰ σὰ
χρήματα μᾶλλον εἰς ἀγορασίαν κτημάτων παράσχῃς, ἤπερ ἵνα
δανείσῃς ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἵνα μᾶλλον δανείσῃς ἤπερ ἀγοράσῃς
κτήματα. τὸ δὲ τοιουτότροπον mandáton συμβουλὴ[9]) μᾶλλόν
ἐστιν ἤπερ mandáton καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν τίκτει ἐνοχήν.
οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ συμβουλῆς ἐνέχεται τῇ mandati εἰ καὶ τὰ
μάλιστα μὴ ὠφελήθη ὁ συμβουλευθείς, ὁπότε ἐλευθέρα ἑκάστῳ
πρόσεστιν ἐξουσία ζητῆσαι καθ' ἑαυτόν, εἰ ἄρα τὸ ἐν συμβουλῇ
αὐτῷ παρά τινος εἰρημένον ἐπωφελὲς ὑπάρχει. διὸ εἰ ἀργὰ
ἔχοντά σε χρήματα προτρέψω, ἵνα τι πρᾶγμα ἀγοράσῃς ἢ
ἵνα ταῦτα δανείσῃς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ πραχθὲν ἐπωφελές
σοι οὐ γέγονεν οἷον τὸ ἀγοράσαι, ἐπειδὴ τυχὸν οἰκέται ἦσαν
καὶ ἐτελεύτησαν ἢ ἔφυγον, ἢ ἐδάνεισας ἀπόρῳ, οὐ κατασχε-
θήσομαί σοι τῇ mandati. καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ταῦτα οὕτως ἔχει,
ὅτι γέγονε παρὰ[10]) τοῖς παλαιοῖς ἀμφιβολία, εἰ ἄρα τῇ man-
dati κατέχομαι ἐντειλάμενός σοι[11]) ἵνα Titíῳ δανείσῃς χρήματα

---

1) —ῆσαι ἐκ τοῦ μ. δυνήσῃ Vi. R. 2) ἕξ. ν. δ. L6. 3) ἐγίνετο V. L2. 4) διοικ. τὰ τ. πρ. L6. 5) d. Vi. 6) τὸ Vi. 7) —ηθήσῃ L6. Vi. R. 8) d. V. L1. L2. L6. F1.: σοῦ χ. μ. V. 9) —λημα M. 10) ἐπὶ Vi. G. 11) τινα ins. M.

possis. et cum olim unum tibi obligatum haberes, nunc duos
habere incipis: illum quidem ex stipulatu, me autem ex man-
dato. 3. Aliena autem tantum causa interuenit mandatum,
cum tibi mandem ut Titii negotia geras uel ut Titio fundum
4. emas uel pro Titio spondeas. 4. Mea et aliena gratia inter-
uenit mandatum, si tibi mandem, ut mea et Titii communia
negotia geras, uel ut mihi et Titio fundum emas uel ut pro
5. me et Titio spondeas. 5. Tua et aliena gratia mando si,
cum Titius pecunia indigeat, tibi mandem, ut ei sub usuris
credas. nam ita et tibi propter usuras hoc prodest et illius
necessitati remedium paratur. quod si tibi mandauerim, ut sine
usuris crederes, aliena gratia non etiam tua, qui nihil lucri
6. inde consequeris, interuenit mandatum. 6. Tua tantum gratia
interuenit mandatum, si tibi mandem, ut pecunias tuas potius
in emptionem praediorum colloces, quam ut feneres; uel ex
diverso, ut feneres potius, quam ut praedia emas. cuius
generis mandatum magis consilium est quam mandatum et
ob id nullam parit obligationem, quia nemo ex consilio man-
dati obligatur, etiam si non expediat ei qui consilium acceperit;
cum libera cuiquam facultas sit explorare apud se, an id
quod ei consilii gratia dictum est expediat. itaque si otiosam
pecuniam te habentem hortatus fuero, ut rem aliquam emeres
uel ut ea fenerares, quamuis negotium tibi non expedierit
(forte enim erant servi, qui mortui sunt uel fugerunt, uel
inopi fenerasti), non tenebor tibi mandati actione. et adeo
haec ita sunt, ut quaesitum sit apud ueteres, an mandati tenear
si mandauerim tibi ut Titio pecuniam fenerares: quibusdam

ἐπὶ τόκῳ[1]), *τινῶν*[a]) *συμβουλὴν τοῦτο λεγόντων καὶ μὴ τίκτειν ἐνοχὴν κατὰ τὰ εἰρημένα. ἐκράτησε δὲ μᾶλλον ἡ τοῦ* Sabínu *γνώμη λέγουσα ἔνοχόν με*[2]) *γεγενῆσθαι*[3]) *τῇ* mandati[4]). *ἐπειδὴ γὰρ*[5]) cérton *ὑπεθέμην πρόσωπον* Titíu[6]), *διὰ τοῦτο κατέχομαι*[7]) *τρόπον τινὰ μιμούμενος ἐγγυητήν. εἰ μὲν γὰρ ἀπροςδιορίστως*[8]) *εἴπω δάσεισον τὰ σὰ*[9]) *χρήματα, ἐνοχοποιὸν οὐκ ἔστιν, ὡς εἴρηται, τὸ* mandáton· *εἰ δὲ ῥητὸν ὑπόθωμαι*[10]) *πρόσωπον, κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος ὑπεύθυνος ἔσομαι τῇ* mandati. 7. *Ὥςπερ* 7.
τὸ ἐν συμβουλῇ γενόμενον mandáton *οὐ τίκτει τὴν* mandati, *οὕτως οὐδὲ τὸ* contra bonos mores. *οἷον ἐνετειλάμην σοι ὥςτε κλέψαι τὰ* Prímu[11]) *πράγματα ἢ ζημιῶσαι*[12]) *αὐτὸν ἢ ὑβρίσαι. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ σὺ πεισθεὶς τῷ ἐμῷ* mandátῳ *τὴν ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι ὑπέστης ποινήν, ὅμως οὐχ ἕξεις*[13]) *κατ' ἐμοῦ τὴν* mandati. 8. *Ὁ τὸ* mandáton *ὑποδεξάμενος οὐκ ὀφείλει* 8.
τοὺς ὅρους ὑπερβῆναι τοῦ mandátu. *οἷον ἐνετειλάμην σοι ὥςτε μέχρις ἑκατὸν νομισμάτων ἀγοράσαί μοι τόνδε τὸν ἀγρὸν ἢ μέχρις ἑκατὸν νομισμάτων ἐγγυήσασθαι* Títion, *οὔτε πλείονος ποσότητος ἀγοράσαι*[14]) *τὸν ἀγρόν σε ἔδει*[15]) *οὔτε εἰς*[16]) *πλεῖον ἐγγυήσασθαι. παραβὰς γὰρ τὸ εἰρημένον ἡμῖν μέτρον, οὐχ ἕξεις κατ' ἐμοὺ τὴν* mandati *ἐπὶ τοσοῦτον, ὅτι* Sabinos *καὶ* [17])Cássiós *φασιν*[18]) *εἰ καὶ μέχρις ἑκατὸν νομισμάτων βούλει*[19]) *κινῆσαι κατ' ἐμοὺ τὴν* mandati, *τουτέστι μέχρις ἧς ἐνετειλάμην σοι ποσότητος, τοῦ πλείονος καταφρονήσας, οὐκ ἔσται*[20]) *χρηστὸν ἀποτέλεσμα τῆς δίκης. οἱ δὲ* Proculianoì *ὀρθῶς σε λέγουσι μέχρι τῶν ἑκατον νομισμάτων κινεῖν, ἥτις γνώμη μᾶλλόν ἐστι φιλάγαθος. εἰ δὲ ἐλάττονος*[21]) *ἀγοράσῃς, οἷον π̄ νομισμάτων, ἕξεις κατ' ἐμοὺ δηλαδὴ*[22]) *τὴν* mandati· *ὁ γὰρ ἐντελλόμενος*[23])

---

1) M. V.: cet. *ἐπὶ τ. δαν. χρ.* 2) *μοι* L^{6}. 3) *γενέσθαι* Vi. R. 4) d. V. 5) d. V. 6) *—τιον* V. 7) M. F^{2}.: cet. *καὶ ἐνέχομαι.* 8) *ἀδιορ.* F. 9) d. Vi. R. 10) *—θήσω.* L^{6}. 11) *τιτίου* Vi. R. 12) *μειῶσαι* V. 13) *ἔχεις* V. 14) *μοι τόνδε* ins. Vi. R. 15) *θεῖ* ej. R. 16) *τὸ* ins. V. 17) *ὁ* ins. L^{6}. 18) *φησιν* Vi. G. 19) *—λῃ* Vi. R. 20) *ἐστι* V. 21) *ἔλαττον* F. 22) *δηλ. κατ' ἐμ.* L^{2}. L^{6}. 23) *—τειλάμ.* V.

a) G. 3, 156.

consilium id esse dicentibus, quod nullam obligationem pareret, secundum ea quae diximus. praeualuit tamen Sabini sententia mandati me teneri; nam quia certam personam Titii indicauerim, ideo teneor instar fideiussoris. si enim generaliter dixerim: 'crede pecunias tuas', non parit, uti dictum est, obligationem mandatum; si uero certam indicauerim personam,
7. ex iure quo utimur mandati tenebor. 7. Sicuti mandatum, quod instar consilii interuenit, mandati actionem non parit, ita ne illud quidem, quod contra bonos mores est: ueluti si mandauerim tibi, ut res Primi subriperes, aut eidem damnum dares, aut iniuriam faceres. licet enim meum secutus mandatum delicti penam praestiteris, non tamen aduersus me mandati actionem habebis.

8. 8. Qui mandatum accipit non debet excedere fines mandati. ut ecce mandaui tibi, ut usque ad centum aureos hunc fundum mihi emeres uel ut usque ad centum aureos pro Titio sponderes; neque pluris te emere agrum oportebat neque in ampliorem summam fideiubere. nam si modum, de quo inter nos conuenerit, excesseris, non habebis contra me mandati actionem; adeo quidem ut Sabinus et Cassius dicant etiam si usque ad centum aureos mecum agere uelis ex mandato, (idest usque ad summam quam tibi mandauerim) id quod excedit neglegens, inutiliter te acturum. Proculiani uero existimant te, usque ad centum aureos recte agere, quae sententia benignior est. quod si minoris emeris, ueluti LXXX aureis, habebis sane mecum actionem mandati; quoniam qui

ἑκατὸν νομισμάτων αὐτῷ ἀγρὸν ἀγορασθῆναι, προδήλως ἐντέλλεσθαι δοκεῖ, ὥςτε καὶ ἐλάττονος εἰ δυνατὸν ἀγορασθῆναι· τοῖς γὰρ πλείοσι τὰ ἐλάττονα περιέχεται. 9. *Διαλύεται τὸ* 9.
mandáton, *εἰ καὶ ὀρθῶς προβῇ, εἰ* re integra[1]) *γένηται τούτου ἀνάκλησις. οἷον ἐνετειλάμην τινὶ ἀγοράσαί μοι οἰκέτην, πρὶν ἄρξηται*[2]) *τῆς ἀγορασίας, ἀνεκαλεσάμην τὸ* mandáton· *τοῦτό ἐστι* 're integra'. 10. *Ὁμοίως* [3])re integra *θάνατος συμβὰς*[4]) 10.
τῷ ἐντειλαμένῳ ἢ τῷ ἐνταλθέντι λύει[5]) *τὸ* mandáton, *διὰ δὲ τὸ φύσει δίκαιον ἤρεσεν ἐσθ' ὅτε δίδοσθαι τὴν* mandati. *τί γάρ; ὅτι μέλλοντί σοι ἐκδημεῖν ἐπὶ τήνδε τὴν χώραν ἐνετειλάμην ἀγοράσαι ἵππους. δεξάμενος τὸ* mandáton *ἀποδήμησας· πρὶν ἅψῃ*[6]) *τῆς ἀγορασίας συνέβη*[7]) *με τελευτῆσαι*[8]). *ὑποπτεύων σὺ ἔτι με περιεῖναι καὶ τῷ* mandátῳ[9]) *τὸ ἱκανὸν ποιῶν ἠγόρασας τοὺς ἵππους· ὑποστρέψας ἔγνως με τετελευτηκέναι· οὐ δύνασαι κινεῖν*[10]) *τὴν* mandati *κατὰ τῶν ἐμῶν κληρονόμων, ἐπειδὴ* re integra *συνέβη τὸν ἐντειλάμενόν σοι*[11]) *ἐμὲ τελευτῆσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστιν ἀγνοήσαντά σε ζημιοῦσθαι ἤρεσε διὰ*[12]) *τὸ φιλάγαθον ἔχειν σε κατὰ τῶν ἐμῶν κληρονόμων τὴν* mandati, *ἵνα μὴ ἡ εὔλογος ἄγνοια ζημίαν σοι προσενέγκῃ. τοῦτο δὲ προβαίνει κατὰ μίμησιν ἐκείνου τοῦ θέματος.* dispensátωr[13]) *ἐστὶν ὁ οἰκέτης, ὃς εἴωθεν ἐκδανείζειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα*[14]). *οὗτος δὲ δανείζων ἐνοχὴν μὲν οὐ κτᾶται, πῶς γὰρ οἰκέτης ὤν; τῷ δὲ ἰδίῳ*[15]) *δεσπότῃ τὴν ἀπὸ τοῦ δανείσματος προςπορίζει ἀγωγήν, ὁ δὲ δανεισάμενος, εἴτε τῷ δεσπότῃ καταβάλῃ*[16])*, ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους*[17]) (*κατέβαλε γὰρ τῷ τὴν ἀγωγὴν ἔχοντι κατ' αὐτοῦ*) *εἴτε τῷ οἰκέτῃ καὶ οὕτως ἀπαλλάττεται τοῦ ἐποφείλειν. δέδωκε γὰρ ταῦτα γνώμῃ*[18])

---

[1]) *τουτ. μενόντων τῶν πραγμάτων* ad. Vi. R.: *τουτέστιν* ad. et V.: autea *εἰ καὶ* cum M. pro '*κἂν*'. [2]) —*ξῃ* L^1. Vi. F. R. [3]) *εἰ* ins. L^6. [4]) —*βῇ* L^6. [5]) *λύεται* V. [6]) *ἄρξῃ* V. L^6. F. [7]) *δὲ* ins. L^2. [8]) *τελ. μ.* V. L^2. F. [9]) ita L^1. L^6. ut iam ej. R.: cet. *τὸ* —*ον*. [10]) —*ῆσαι* Vi. R. [11]) *σε* L^6. [12]) *δ.* L^6.: *κατὰ* L^2. [13]) ita M.: *ἤτοι οἰκονόμος* ad. L^2. [14]) *πράγματα* L^6. [15]) M.: cet. *οἰκείῳ*. [16]) *τὸ χρέος* V. L^6. [17]) d. V. [18]) *τοῦ* ins. Vi. F. R.

mandat ut sibi C aureorum fundus ematur, is utique mandare uidetur ut et minoris, si fieri possit, ematur. in maiore enim summa et minor continetur.

9. 9. Soluitur mandatum, quamuis recte sit contractum, si re integra fuerit reuocatum. ut ecce mandaui cuidam ut mihi seruum emeret et antequam emere coeperit mandatum reuo-
10. caui. 10. Item si adhuc re integra mandantis eiusue qui mandatum suscepit mors interueniat, mandatum soluit. naturali aequitate placuit tamen interdum mandati actionem dari. quid enim? tibi iter in quandam regionem facturo mandaui ut equos emeres: tuque mandatum suscepisti atque abisti; antequam negotium gerere coepisses, ego decessi: putans me adhuc uiuere, mandatum secutus mihi equos emisti: reuersus nosti me obiisse. non potes mandati agere cum heredibus meis; re enim adhuc integra ego, qui tibi mandaui, decessi. set cum absurdum sit te ignorantem damnum pati, placuit propter humanitatem habere te aduersus heredes meos mandati actionem, ne probabilis ignorantia damnum tibi afferat. id autem procedit iuxta exemplum sequentis casus. dispensator est seruus, qui dominicas pecunias fenerare solet. hic autem fenerans actionem sibi non adquirit (quomodo enim cum seruus sit?), set proprio domino mutui actionem quaerit; is autem qui mutuum accepit, siue domino soluit, liberatur (soluit enim ei, qui cum eo actionem habebat), siue seruo et

δεσπότου. ὁ γὰρ ἐπιτρέψας τῷ[1]) οἰκέτῃ[2]) δανείζειν, αὐτὸς δοκεῖ παρρησίαν διδόναι τοῖς δανειζομένοις[3]) τοῦ καὶ[4]) ἐπ' αὐτὸν τὸν dispensátora καταβάλλειν. ταῦτα δὲ, ἐφ' ὅσον τῆς αὐτῆς ἔχεται ὁ δεσπότης περὶ τὸν οἰκέτην διαθέσεως. εἰ γὰρ ἀποστῇ τῆς τοιαύτης γνώμης, οὐκ ὀρθῶς οἱ δανειζόμενοι ἐπ' αὐτον καταβάλλουσιν. τί οὖν ὅτι τὸν dispensátora ἠλευθέρωσεν ὁ δεσπότης, εἶτα[5]) κατέβαλεν ὁ δανεισάμενος ἐπ' αὐτὸν[6]) τὰ χρήματα, ἆρα ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους[7]); κατὰ μὲν τὸ ἀκριβὲς οὐκ ὀφείλει[8]) ἐλευθεροῦσθαι[9]), ἐπειδὴ ἑτέρῳ κατέβαλεν, ἤπερ ᾧ ἠβούλετο ὁ δεσπότης τῶν χρημάτων. ἐλευθερώσας γὰρ αὐτὸν[10]), δῆλον ὅτι τῆς τοιαύτης ἀπέστη ἐπ' αὐτῷ[11]) διαθέσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι τὴν εὔλογον ἄνοιαν φέρειν βλάβην τῷ καταβάλλοντι[12]), ἤρεσεν ἀπαλλάττεσθαι αὐτὸν διὰ τὸ φύσει δίκαιον τῆς ἐνοχῆς. ὥςπερ οὖν ἐπὶ[13]) dispensátoros παρὰ τὴν ἀκρίβειαν ἡ εὔλογος ἄγνοια βοηθεῖ[14]), οὕτω καὶ τοῦ mandátu[15]) re integra διαλυθέντος τελευτῇ τοῦ ἐντειλαμένου κινηθήσεται ἡ mandati διὰ τὸν αὐτὸν λογισμὸν, τουτέστι τὴν εὔλογον ἄγνοιαν[16]). 11. Τὸ γινόμενον εἰς ἐμὲ mandáton ἐξουσία 11. μοι πρόσεστι μὴ προςδέξασθαι[17]), ὑποδεχθὲν δὲ πληροῦν ὀφείλω ἢ τὴν ταχίστην ἀπαγορεύειν, ὥςτε τὸν ἐντειλάμενόν μοι ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πληρῶσαι. εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἀπαγορεύσω, ὥςτε ἐν ἀκεραίῳ τὰ τοῦ πράγματος τῷ ἐντειλαμένῳ φυλάττεσθαι καὶ δύνασθαι οὐδὲν ἧττον ἀζημίως αὐτὸν[18]) πληροῦν, κατέχομαι τῇ mandati. τί γὰρ ὅτι ἤμελλον ἀποδημεῖν ἐγὼ[19]) ἐπὶ τήνδε τὴν χώραν, ἠβούλετο δὲ Titios καὶ αὐτὸς φίλος σοι ὢν ἀποδημῆσαι[20])· ἐνετείλω

---

1) οἰκείῳ ins. cum. praet. M. [ἰδίῳ L²]. 2) δούλῳ V. 3) —σαμένοις V. 4) d. Vi. R. 5) εἰ M. 6) M.: cet. επ' αὐτ. ὁ δ. 7) τοῦ χρ. ἐλ. L¹. 8) ὤφειλεν L². 9) d. L²., qui tamen ad. ἐλευθεροῦται γὰρ. 10) ὁ δεσπότης ad. L⁶. 11) επ' αὐτ. ἀπ. V. 12) M.: cet. —αλόντι. 13) τοῦ om. cum M. 14) —εῖται Vi. R. 15) —τωρος Vi. G. 16) τουτ... ἄγν. d. V. 17) M.: cet. ὑποδέχεσθαι. 18) d. V.: αὐτὸ Vi. R. 19) d. Vi. R. 20) —εῖν Vi. R.

ita pariter debito exonerabitur (dedit enim uoluntate domini). qui enim seruo suo fenerare permittit, is uidetur debitoribus facultatem dare eidem dispensatori soluendi. haec utique, quamdiu dominus in eadem sententia erga illum seruum perseuerauerit: nam si uoluntatem mutauerit, non recte debitores ei soluunt. quid ergo si dispensatorem dominus manumiserit et deinceps debitor soluerit ei pecuniam, num debito liberatur? et stricta quidem iuris ratione non debet liberari cum alii soluerit quam cui pecuniae dominus uoluerit. namque cum eum manumiserit, palam est talem de eo uoluntatem deseruisse. set cum absurdum sit probabilem ignorantiam damnum soluenti afferre, placuit eum naturali iure obligatione liberare. sicut igitur in dispensatore contra ius strictum probabilis ignorantia prodest, ita etiam, mandato re adhuc integra per mandantis mortem soluto, mandati agetur: propter eandem scilicet rationem, idest probabilem ignoran-
11. tiam. 11. Mandatum mihi delatum licet mihi non suscipere; susceptum uero consummare debeo aut quam primum renuntiare, ut mandator aut per semet ipsum aut per alium eandem rem exequatur. nam nisi ita renuntiauero, ut in integro negotium mandatori reseruetur, qui id nihilo minus absque detrimento perficere possit, mandati tenebor. quid ergo est? iter ad quandam regionem eram facturus: uolebat Titius et ipse

μοι ὥςτε[1]) *ἀγοράσαι*[2]) *ἀνδράποδα ἢ καὶ*[3]) *ἕτερόν τι. ἐὰν ὑποδέξωμαι τὸ* mandáton, *μέχρι τοσούτου ἀζημίως ἀπαγορεύσω, μέχρις οὗ οὐκ ἀπεδήμησεν ὁ* Titios *καὶ δυνατὸν αὐτῷ ἐντείλασθαι περὶ τῆς αὐτῆς ἀγορασίας. εἰ δὲ συμβῇ αὐτὸν ἀποδημῆσαι, τηνικαῦτα ἀπαγορεύσας ἐγὼ ἔνοχος ἔσομαι τῇ* mandati· *οὐκέτι γὰρ πληροῦν δι' ἑτέρου δύναται τὸ* mandáton *ὁ ἐντειλάμενος, ἀποδημήσαντος*[4]) *τοῦ* Titiu. *εἰ μέντοι εὔλογος αἰτία ἐπιγένηται, ἥτις οὐ συνεχώρησέ μοι*[5]) *ἀπαγορεῦσαι ἢ βραδέως ἀπαγορεῦσαι, συγγνώμης ἀξιωθήσομαι. τί γὰρ ὅτι δημοσία χρεία ἢ ἑτέρα τις ἀναγκαία πρόφασις οὐ συνεχώρει*[6]) *μοι τὸ* mandáton *ἀποπληρῶσαι;* 12. *Τὸ* mandaton *καὶ* in 12. diem *γίνεσθαι δύναται, οἷον· »ἐντέλλομαί*[7]) *σοι μετὰ δύο ἔτη τόδε πρᾶξαι», καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον· «ἐντέλλομαί σοι* si nauis ex Asia uenerit *τόδε ποιῆσαι«.* 13. *Ὡς* 13. *ἐν τέλει δὲ ἰστέον ἐστὶν*[8]) *ὅτι τὸ* mandáton *ὀφείλει εἶναι* gratuîton· *εἰ γὰρ μὴ*[9]) *τοῦτό ἐστιν, εἰς ἕτερον μεταπίπτει συνάλλαγμα. μισθοῦ γὰρ ὁρισθέντος, ἄρχεται μίσθωσις*[10]) *καὶ ἐκμίσθωσις εἶναι. γενικῶς*[11]) *γὰρ εἰδέναι σε χρή, ἐφ' ὧν θεμάτων δίχα μισθοῦ ἀνασχομένου σοῦ τι*[12]) *ποιῆσαι ἡ* mandati *ἤγουν ἡ*[13]) depositi *συνίσταται ἀγωγή, ἐπὶ τούτων τῶν θεμάτων, μισθοῦ παρεντεθέντος, μίσθωσις καὶ ἐκμίσθωσις συναλλάττεται. διὸ εἰ κναφεῖ κναπτέαν ἢ λευκαντῇ*[14]) *λευκαντέαν παράσχω ἐσθῆτα*[15]) *ἢ ῥάπτῃ ῥαπτέαν, οὐδενὸς μισθοῦ ὁρισθέντος οὐδὲ ἐπαγγελθέντος, προῖκα τοῦ κναφέως ἢ ῥάπτου ταῦτα ποιεῖν ἐπαγγελλομένου*[16]) *ἐπὶ τῇ τούτων ἀναλήψει ἡ* mandati *νῦν*[17]) *ἁρμόσει ἀγωγή.*

---

1) *σοι* ad. Vi. R. 2) uoc. *ἢ* om. cum M. 3) ad. ex. M. Vi. R. 4) *ἤδη* om. cum M. Vi. R. 5) *με* Vi. R. 6) —*ρησε* Vi. R. 7) —*λλω* V. 8) d. Vi. R.: *ὅ ἐστι τὸ* M. 9) M. V.: cet. *μὴ γ.* 10) *εἶναι* h. l. omn. praet. M. 11) *ἑνικῶς* L². 12) *τοῦ* V. 13) d. V. F. 14) M. L⁶.: —*τρίᾳ* V.: cet. —*τεῖ.* 15) *ἐσθ. παρ.* L¹. L². V. L⁶. Vi. R. 16) *ἐπ. ταῦτ. π.* L⁶. 17) *μοι* V. L¹. F².: d. Vi. F¹. R.

tibi amicus eodem se conferre. mandaueras mihi ut mancipia
uel aliud quid tibi emerem. si mandatum suscepi eo usque
impune renuntiare possum, donec Titius nondum est profectus
atque potuit ei de eadem emptione mandari. nam si illo iam
profecto, renuntiauero, mandati tenebor; non enim adhuc per
alium potest mandator consummare mandatum, cum Titius
iam abierit. si tamen iusta causa intercessit, quae mihi renun-
tiare aut tempestiue renuntiare non permiserit, excusabor. quid
enim si publicum negotium uel alia quaeuis necessaria causa
12. mihi non permiserit mandatum consummare? 12. Mandatum
etiam in diem fieri potest, ueluti: 'mando tibi, ut post
biennium id facias': et sub condicione, ueluti: 'mando
13. tibi ut si nauis ex Asia uenerit id facias'. 13. In
summa sciendum est mandatum gratuitum esse debere; nisi
enim tale sit, in alium contractum cadit. mercede enim con-
stituta, incipit locatio et conductio esse. generaliter enim
scire debes, ex quibus casibus sine mercede negotio a te
suscepto, mandati seu depositi actio tibi competeret, iisdem
casibus, mercede interueniente, locatio et conductio contra-
hitur. et ideo si fulloni poliendam uel dealbatori dealban-
dam uestem dedero, uel sarcinatori sarciendam, nulla mer-
cede constituta neque promissa, gratis fullone uel sarcinatore
id se facturum pollicito, ad eam reciperandam mandati iam
competet actio.

De obligationibus quasi ex contractu[1]. Titulus 27.

Εἰπόντες[2] *περὶ τῶν ἐνοχῶν τῶν ἀπὸ* contráctu[3] *γένεσιν ἐχουσῶν, εἴπωμεν λοιπὸν περὶ τῶν ἐνοχῶν,* [a] *αἵτινες οὐ κυρίως ἀπὸ*[4] *συναλλαγμάτων κατάγονται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἁμαρτήματος οὐκ ἔχουσι τὴν*[5] *ὑπόστασιν, ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος τίκτεσθαι δοκοῦσιν.* 1. *Ἐάν τις τοίνυν ἀπόντος μου τὰ ἐμὰ* 1. *διοικήσῃ πράγματα, ἑκατέρωθεν μεταξὺ ἡμῶν τίκτονται*[6] *ἀγωγαὶ καὶ ἐμοὶ μὲν τῷ δεσπότῃ τῶν πραγμάτων δίδοται*[7] *ἡ* directa negotiorum gestorum, *τῷ δὲ διοικήσαντι ἡ*[8] contraria. *ταύτας δὲ οὐκ ἔκ τινος συναλλάγματος κυρίως τίκτεσθαι φανερόν ἐστι· τότε γὰρ τίκτονται δηλαδὴ*[9], *ἡνίκα τις δίχα* mandátu *τῇ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων διοικήσει ἑαυτὸν προσήγαγεν· ἐξ ἧς αἰτίας οἱ τῶν διοικηθέντων πραγμάτων δεσπόται καὶ ἀγνοοῦντες κατέχονται, καίτοι ἀπὸ συναλλάγματος οὐδεὶς ἀγνοῶν κατέχεται. τοῦτο δὲ ἐπινενόηται διὰ τὸ χρήσιμον τῶν ἀπολιμπανομένων, οἵτινες αἰφνιδίᾳ καὶ σπουδαίᾳ κατασχεθέντες ἀποδημίᾳ, οὐ δυνηθέντες τινὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων*[10] *ἐντείλασθαι τὴν*[11] *διοίκησιν*[12], *ἀπεδέμησαν. τὸ δὲ χρήσιμόν ἐστιν ἐντεῦθεν*[13], *ἵνα μὴ ἀπρονόητα καταλειφθῇ τὰ πράγματα. οὐκ ἂν γάρ τις*[14] *τούτων ἐφρόντισεν*[15], *εἴγε μήτινα εἶχεν ἀγωγὴν ἐφ' οἷς ἐδαπάνησε περὶ τὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων διοίκησιν. ὥςπερ δὲ ὁ χρησίμως διοικήσας τὰ ἀλλότρια πράγματα ἔνοχον ἔχει τὸν τοιούτων δεσπότην ἐφ οἷς ἐδαπάνησεν, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου*[16] *αὐτὸς ὁ διοικητὴς κρατεῖται ὥςτε τοὺς*[17] *τῆς διοικήσεως*

---

1) *Περὶ ἐνοχῶν* [—*ῆς* L^{6}. Vi. R.] *τῶν* [d. L^{6}. Vi. R.] *ὡσανεὶ ἀπὸ* [d. L^{6}.] *συναλλάγματος*. ad. libri. ed. 2) *οὖν* ad. Vi. R. 3) ser. M.: qui sq. *τὴν* d. 4) *τῶν* ins. Vi. R. 5) d. Vi. R. 6) *αἱ* ins. L^{2}. 7) *τίκτεται* L^{6}.: *ἀγωγὴ* ins. Vi. R. 8) om. F. 9) d. Vi. R. 10) *πάντων* M. 11) d. V. 12) *τὴν. δ. ἐντ.* Vi. F. R. 13) ita M.: cet. *ἐν τούτοις*: Vi. R. ad. '*δηλονότι ταῖς ἀγωγαῖς τῇ τε διρέκτᾳ καὶ τῇ κοντραρίᾳ*'. 14) *τινες* V. 15) —*σαν* V. 16) *εἰς τὸ ἐναντίον* V. 17) d. L^{1}. L^{2}. L^{6}. Vi. F^{1}. R.

a) pr— § 5 = Mai fr.

De obligationibus quasi ex contractu. Titulus 27.

Cum de obligationibus dixerimus, quae a contractu
originem ducunt, superest ut de obligationibus dispiciamus,
quae non proprie ex contractibus descendunt, set tamen, quia
non ex maleficio substantiam capiunt, quasi ex contractu
1. nasci uidentur. 1. Igitur si quis, cum abessem, mea gesserit
negotia, inter nos actiones ultro citroque nascuntur, et mihi
quidem rerum domino datur actio directa »negotiorum
gestorum«, negotiorum autem gestori contraria. has uero
ex nullo contractu proprie nasci manifestum est, quoniam
tunc nascuntur, cum sine mandato alienis negotiis gerendis
quisque se optulerit. ex qua causa rerum gestarum domini
etiam ignorantes obligantur, quamuis ex contractibus nemo
ignorans tenetur. idque receptum est propter absentium
utilitatem, qui continuo et festinanter proficisci coacti, cum
nemini potuerint rerum suarum administrationem demandare,
peregre profecti sunt. utilitas autem inde est, quod sine cura
negotia non deserantur: nemo enim ea curaturus esset, si
nullam habiturus esset actionem de eo, quod impendisset in
alienorum negotiorum gestione. sicut autem is qui utiliter aliena
gesserit negotia obligatum habet eorum dominum in id quod
impendit, ita et contra ipse gestor tenetur ut administrationis

λόγους ὑποσχεῖν ἀπαιτούμενος τὴν ἀκριβεστάτην καὶ τὴν[1]) ὑπερβάλλουσαν ἐπιμέλειαν τοῖς πράγμασι παρασχέσθαι[2]). οὐδὲ γάρ[3]) ἐξαρκεῖ αὐτῷ πρὸς τὸ μὴ κατασχεθῆναι τῇ negotiorum gestorum τὸ τοιαύτην ἐπιδεῖξασθαι ἐπιμέλειαν[4]) περὶ τὴν ἀλλοτρίαν οὐσίαν, οἵαν εἰώθει ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ποιεῖσθαι πράγμασι, μόνον μέντοι εἴ[5]) ἕτερος ἐπιμελέστερος ἐπωφελέστερον ἤμελλε διοικεῖν τὰ πράγματα· τότε γὰρ οὐ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑτέρου ἐπιμέλειαν τὰ τῆς διοικήσεως κρίνεται. 2. Καὶ ἐπίτροποι δὲ τῇ tutelae κατεχόμενοι 2.
ἀγωγῇ οὐκ ἀπὸ contráctu κυρίως ἔνοχοι γίνεσθαι νοοῦνται. ποῖον γὰρ συνάλλαγμα μεταξὺ ἐπιτρόπου καὶ pupíllu συναλλάττεται; καὶ μάλιστα ἐν ᾧ infans ἐστὶν ὁ púpillos[6]). ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἁμαρτήματος ἐνταῦθα κατέχονται οἱ ἐπίτροποι, (ποῖον γὰρ ἁμάρτημα ἡ[7]) ἐπιτροπή, ἥτις ἐπὶ πρόνοιαν τῶν pupíllωn ἐπινενόηται;) ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος κατέχεσθαι δοκοῦσιν. κἀνταῦθα δὲ ἐξ ἑκατέρου πλευροῦ τίκτονται ἀγωγαί[8])· οὐ μόνον γὰρ ὁ púpillos τὸν ἐπίτροπον ἔνοχον ἔχει[9]) τῇ tutelae ἀγωγῇ[10]), ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὗτος[11]) τῷ[12]) ἐπιτρόπῳ γίνεται ἔνοχος τῇ contrariᾳ tutelae, εἴτε τι ἐδαπάνησεν εἰς τὴν τοῦ pupíllu περιουσίαν ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ γέγονεν ἔνοχος ἢ οἰκεῖον πρᾶγμα ὁ ἐπίτροπος δανειστῇ pupillariῳ ἐνεχυρίασεν. 3. Ὑπὸ τὸ[13]) quasi contrácton ὡσαύτως ἀνάγεται, 3.
ἐὰν μεταξύ τινων κοινὸν[14]) εἴη πρᾶγμα κοινωνίας ἐκτός· οἷον ἐπειδὴ ἅμα δύο[15]) τισὶ τὸ αὐτὸ elegateúθη[16]) πρᾶγμα ἢ ἐδωρήθη. καὶ ἐντεῦθεν ὁ[17]) ἕτερος τῷ ἑτέρῳ κατέχεται τῷ communi diuidundo δικαστηρίῳ, ἐπειδὴ μόνος καρποὺς ἐντεῦθεν ἔλαβεν· ἢ κινεῖ τις οἷα necessaria δαπανήματα πεποιηκὼς περὶ τὸ κοινὸν πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ αὕτη ἡ ἀγωγὴ

---

1) d. Vi. R. 2) M.: *παρασχεῖν* L6. Vi. R.: *παρέχεσθαι* L1. V. F. 3) d. V. 4) M.: cet. *ἐπιμ. ἐπιδ.* 5) M. L2.: cet. *εἴγε.* 6) infanses tino pup. M. 7) d. L1. L2. 8) *—εται ἀ—ή* V. 9) *ἔξει* L1. L2. V. L6. Vi. R. 10) d. V. 11) *τούτῳ* L1. L2. 12) d. V. 13) *τὸν* V. F2. 14) d. Vi. 15) *δύο ἅμα* V. 16) ita M. contra morem. 17) d. Vi. R.

rationem reddat, cum exactissimam et summam diligentiam
in negotiis gerendis adhibere debeat. nec enim sufficit ei,
ne actione negotiorum gestorum teneatur, talem diligentiam
in alienis rebus ostendere, qualem suis rebus adhibere solet,
si modo alius diligentior commodius fuisset negotia admini-
straturus: tunc enim non ad ipsius gestoris, set ad alterius
2. diligentiam administratio iudicatur. 2. Tutores quoque, qui
tutelae iudicio tenentur, non proprie ex contractu obligari
intelleguntur. nam quale negotium inter tutorem et pupillum
contrahitur, praesertim cum infans pupillus sit? set quia non
ex maleficio tenentur tutores (quale enim delictum tutela est,
quae ad pupillorum prouidentiam est introducta?), quasi ex
contractu teneri uidentur. et hoc etiam casu ultro citroque
nascuntur actiones; non tantum enim pupillus tutorem actione
tutelae obligatum habet, set ex contrario quoque ipse tutori
contraria tutelae actione tenetur, si uel impenderit aliquid in
rem pupilli, uel pro eo fuerit obligatus uel rem suam pupilli
3. creditori obligauerit. 3. Item inter obligationes quasi ex
contractu haec species refertur: si inter aliquos communis
res sit sine societate: ueluti quia duobus simul eadem res
legata donataue fuit. et hinc alter alteri tenetur communi
diuidundo iudicio, quod solus fructus inde perceperit, uel alter
cum altero eo nomine agit, quod necessarias impensas in
communem rem fecerit. nec enim proprie intellegitur eiusmodi

κυρίως ἐκ συναλλάγματος κατάγεσθαι δοκεῖ[1]· ποῖον γὰρ μεταξὺ ἀλλήλων συνέθεντο[2]) συνάλλαγμα; ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ κακουργήματος[3]) κατέχεται ὁ ἕτερος, quasi contrácton εἶναι τοῦτο[3bis]) δοκεῖ. 4. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καί τινες εἶεν συγκληρονό- 4.
μοι, εἶτα ἕτερος κατὰ τοῦ ἑτέρου κινεῖ τὸ familiae erciscundae[4]) δικαστήριον ἐκ τῶν εἰρημένων[5]) ἐπὶ τῷ communi diuidundo αἰτιῶν. 5. Εἰ δὲ καί τις τελευτῶν ἐνστήσηταί με κληρονόμον, 5.
legateúsῃ[5]) δὲ παρ' ἐμοῦ πρᾶγμα ἀλλότριον, κατέχομαι ἐγὼ τῷ legatarίῳ ἕνεκα τοῦ καταλειφθέντος τῇ ex testamento. αὕτη δὲ ἡ ex testamento[6]) οὐκ ἀπὸ συναλλάγματος ἐγείρεται, πρὸς τίνα γὰρ δοκεῖ συνάλλαγμα πεποιῆσθαι ὁ legatários; οὔτε πρὸς τὸν testátora, ὁπότε ἀγνοοῦντος τοῦ legatariu τοῦτο καταλιμπάνει αὐτὸς[7]) ὁ διαθέμενος, οὔτε πρὸς τὸν κληρονόμον, ὁπότε καὶ ἄκοντος αὐτοῦ τῷ legatarίῳ[8]) καταλιμπάνεται. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κακούργημα τὸ πραχθὲν[9]), ἀπὸ τοῦ quasi contráctu ἔνοχος δοκεῖ γίνεσθαι ὁ δεσπότης. 6. Ὁμοίως ἐάν 6.
τις[10]) κατὰ πλάνην τὸ μὴ ἐποφειλόμενόν μοι καταβάλῃ μοι, ὡς ἀπὸ contráctu ἐνέχεσθαι δοκῶ. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἀπὸ συναλλάγματος κυρίως οὐ γίνομαι ἔνοχος, ὅτι εἴ τις[11]) ἀκριβεστέρῳ προσέχει[12]) λογισμῷ, μᾶλλον, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ἀπὸ διαλύσεως ὑποπτευομένου ὀφελήματος, οὐ μὴν[13]) ἐκ συστάσεως ἔνοχός εἰμι. ὁ[14]) γὰρ ἐν διαθέσει καταβαλόντος τὸ χρέος διδούς, ἐπὶ τοῦτο δίδωσιν, ὥςτε τὴν νομιζομένην ὑπεῖναι ἐνοχὴν τῇ καταβολῇ διαλύειν, ἥπερ συνιστᾶν. ἀλλ' ὅμως ὁ λαβὼν[15]) ἔνοχος γίνεται τῷ[16]) condicticiῳ, ὥςπερ ὁ δανεισάμενος. 7.[a]) Οὐκ ἐπὶ πάσης δὲ δόσεως 7.

---

1) δοκ. κατ. L6. 2) ἔθεντο L1.: d. V. 3) M. L6.: cet. κακουργ. χάριν. 3bis) τ. ε. L6. 4) herc. M. 5) εἰς τὸ εἰρημένον V. 5) scr. M. sicut et sq. legatarίῳ. 6) d. V. L6. F. 7) M. L2.: —τὸ L1: —τῷ F.: d. L6. Vi. R. 8) τὸ ληγάτον L6. 9) τοῦ κακουργήματος πραχθέντος M. 10) τι V. F2. 11) d. L6. 12) εἰ προσχῇς L6.: scr. cum. M.: cet. —σχηται. 13) ἢ L1. V. F. 14) τοῦ M. 15) συλλαβὼν L6. 16) ἰνδεβίτῳ ad. L1. L2. V. L6. Vi. F1. R.

a) Voell. II 1309.

actionem ex contractu nasci, quid enim inter se contraxerunt?
set quia non ex maleficio alteruter tenetur, quasi ex contractu
4. teneri uidetur. 4. Idem est et si cum quidam essent coheredes,
alter in alterum familiae erciscundae iudicio agat, ex his
scilicet causis, quae de iudicio communi diuidundo dictae sunt.
5. 5. Si quis moriens me heredem instituerit, legauerit autem
a me rem alienam, teneor egomet legatario propter rem
legatam ex testamento. actio autem ex testamento non
ex contractu nascitur; nam cum quo contraxisse uidetur lega-
tarius? non sane cum testatore, quoniam ignorante legatario
id testator ei relinquit; neque cum herede, cum potius eo
inuito id relinquatur. set quia non est maleficium quod gestum
6. est, quasi ex contractu obligari dominus intellegitur. 6. Item
si quis per errorem quod mihi non deberetur mihi soluerit,
quasi ex contractu teneri uideor. adeo enim non proprie ex
contractu teneor, ut si quis suptiliorem sequatur rationem,
magis, uti superius diximus, ex dissolutione eius quod deberi
putatur, quam ex debiti constitutione obligari videar; nam
qui eo animo dat, ut debitum soluat, ideo dat ut obligationem,
quam existere putat, solutione magis distrahat, quam contra-
hat. set tamen proinde is qui accepit condictione tenetur,
7. atque ille cui mutuum datum est. 7. Non in omnibus causis

τῷ κατὰ πλάνην καταβάλλοντι δίδοται τοῦ repetiteúein *ἄδεια. κεκανόνισται γὰρ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐξ ὧν αἰτιῶν ἐξ ἀρνήσεως τὸ τῇ ἀληθείᾳ ἐποφειλόμενον διπλασιάζεται, ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν τὸ* indebitως *καταβληθὲν οὐκ ἐπιδέχεται* repetitiona, *οἷον*[1]) *ἀπὸ*[2]) *τοῦ* Aquiliu. *ἐὰν γάρ τις ζημιώσῃ με θέλων*[3]), *ἔχω κατ' αὐτοῦ τὸν* Aquilion, *εἰ δὲ ἀπαιτούμενος θεραπεῦσαί μοι τὴν ζημίαν ἀρνήσηται τὸ ἐποφείλειν, εἶτα ἐλεγχθῇ, διπλάσιον καταβάλλει. εἰ μέντοι μὴ ζημιώσας, ὑποπτεύσας δὲ αὐτὸν ἐζημιωκέναι με,* indebitως[4]) *καταβάλλει, οὐ* repetiteúei *τὸ δοθέν. τὸ αὐτὸ ἔφασκον οἱ παλαιοὶ καὶ ἐπὶ τούτων τῶν ληγάτων χώραν ἔχειν, ἅτινα* cértως *κατὰ* damnationa *κατελιμπάνετο οἱῳδήποτε προσώπῳ*[5]). Cérton *δὲ ληγάτον ἐστιν ἐὰν εἴπω· »καταδικάζω σε, ὦ κληρονόμε, δοῦναι τῷδε*[6]) *ἑκατὸν νομίσματα«. εἰ γὰρ εἴπω· »καταδικάζω σε δοῦναι τὰ ἐν κιβωτῷ«, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι πρόδηλος ἡ ποσότης,* incerton[7]) *ληγάτον ἐστίν*[8]). *ἐπὶ τῶν* cértων *τοίνυν κατὰ* damnationa legateuoménων, *ἀρνησάμενος τὸ*[9]) *ἐποφείλειν ὁ κληρονόμος, εἶτα ἐλεγχθεὶς, τὸ διπλάσιον κατέβαλλεν, μὴ ἐποφείλων δὲ*[10]), *ἴσως δὲ*[11]) *καὶ*[12]) *ὡς ἐποφείλων πλανηθεὶς δεδωκὼς*[13]), *οὐκ ἠδύνατο* repetiteúein. *ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ὁπότε μίαν φύσιν ὥρισε ληγάτοις τε καὶ* fideicommissois, *τὴν ἐξ ἀρνήσεως δίπλωσιν*[14]) *οὐ μόνον ἐπὶ*[15]) *ληγάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ* fideicommissων *ἐκτείνεσθαι*[16]) *βούλεται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ παντὸς ληγαταρίου*[17]), *ἀλλ' ἐπὶ τούτων*[18]) *μόνων τῶν ληγάτων καὶ* fideicommissων, *ἅτινα ταῖς ἱεροτάταις ἐκκλησίαις ἢ λοιποῖς σεπτοῖς τόποις καταλιμπάνεται, οὓς ἢ θρησκείας ἢ εὐσεβείας σκόπῳ τιμῶμεν. εἰ δὲ μηδενὸς καταλειφθέντος*[19]) *ληγάτου ἢ* fideicommissu *σεπτῷ τόπῳ*[20]), *νομίζων*

---

1) *ὡς* ins. Vi. R. 2) *ἐπὶ* L⁶. Vi. R. 3) ad. M. 4) d. V. 5) *τρόπῳ* V. 6) *τόνδε* L². 7) '*τὸ*' d. M. *ἐστὶ τὸ λ.* V. 8) ad. ex M. *ἐπι.* 9) d. F. 10) ita M.: cet. *εἰ δὲ [καὶ] μὴ ἐποφ.* 11) d. F.: *ἴσως τε* M. 12) d. Vi. R. 13) scripsi pro *δέδωκε.* 14) *διπλασίονα* Vi. 15) *τῶν* ins. V.: *λεγιτίμων* L². 16) M. V.: cet. *ἐπεκτ.* 17) *ληγάτου* L¹· L². Vi. F. R. 18) d. Vi. F¹. R. 19) *—βληθέντος* Vi. 20) *—οῖς —οις* L⁶.

ei, qui per errorem soluit, datur repetendi facultas. receptum est enim apud ueteres, ex quibus causis infitiando debitum duplatur, ex his causis non debitum solutum repeti non posse, ueluti ex lege Aquilia. si enim quis mihi sciens damnum adferat, cum eo ex lege Aquilia habeo actionem: quod si quis conuentus, ut mihi damnum reficiat, se quidquam debere infitietur, deinde conuincatur, duplum soluit. si quis ergo, qui nullum damnum adtulisset, falso arbitratus id se fecisse, indebitum soluat, datum non repetit. idem dicebant ueteres in his quoque legatis locum habere, quae certa per damnationem cuicumque fuissent relicta. certum autem legatum est, si dicam: 'damno te, heres, illi ut des aureos centum'. nam si dicam: 'damno te ut des quae in arca sunt', cum non sit manifesta quantitas, incertum legatum est. in his ergo, quae per damnationem certa legarentur, heres qui infitiatus fuisset sese debere, duplum soluebat; quod si contra non deberet et per errorem tanquam debens solueret, repetere non poterat. Principis autem nostri constitutio, cum unam naturam legatis et fideicommissis definierit, duplicationem per infitiationem in legatis non solum, set etiam in fideicomissis, extendi iubet, at non pro omnibus legatariis; set in his tantum legatis et fideicommissis, quae sanctissimis ecclesiis ceterisque uenerabilibus locis relinquuntur, quae colimus religionis uel pietatis intuitu. si uero, cum nullum sit uenerabili loco legatum fideicommissumue relictum,

ἐγὼ καταλελεῖφθαι καταβάλω, ἀργεῖ ἡ repetitio, *διὰ τὸν ἐποφείλοντα τὰ τοιαῦτα τὸν*[1] *κληρονόμον, εἶτα ἀρνησάμενον, τῇ τοῦ διπλασίονος ὑποπίπτειν καταβολῇ.*

Per quas personas nobis obligatio adquiritur[2]).
Titulus 28.

Εἰρήκαμεν περὶ τῶν ἐνοχῶν τῶν ἀπὸ contractu *ἢ* quasi contractu *φυομένων· νῦν ὀφείλομεν εἰπεῖν ὅτιπερ αὗται αἱ ἐνοχαὶ προςγίνονται ἡμῖν, οὐ μόνον δι' ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ δι'*[3]) *ἐκείνων τῶν προσώπων, ἅτινα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ ἐστιν*[4]), *οἷον διὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν ἢ υἱῶν*[5]) *ὑπεξουσίων. ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ τῶν*[6]) *οἰκετῶν ἡμῖν προςποριζόμενα πάντα ἡμέτερα γίνεται*[7]), *τὰ δὲ διὰ*[8]) *τῶν ὑπεξουσίων παίδων*[9]) *διὰ τῆς ἐνοχῆς προςποριζόμενα, ταῦτα διαιρεῖται μετὰ μίμησιν τῆς τῶν πραγμάτων δεσποτείας τε καὶ χρήσεως, ἣν διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διέκρινεν, ἵνα ὅπερ ἐκ τῆς ἀγωγῆς κέρδος προςγίνηται, τούτου ἡ μὲν χρῆσις εἴη παρὰ τῷ πατρὶ, ἡ δὲ δεσποτεία φυλαττέσθω*[10]) *τῷ παιδὶ, τοῦ*[11]) *πατρὸς δηλαδὴ κινοῦντος τὴν ἀγωγὴν κατὰ τὴν*[12]) *τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ καὶ*[13]) *θείας διατάξεως διαίρεσιν.* 1. *Καὶ ἐλεύθερα δὲ πρόσωπα καὶ ἀλλότριοι οἰκέται, οὓς* bona fide *νεμόμεθα, προςπορίζουσιν ἡμῖν ἐνοχὰς, ἀλλ' ἐκ δύο μόνων*[14]) *αἰτιῶν, τουτέστιν ἐάν τι ἔχωσιν* ex operis suis *ἢ* ex re nostra *προςπορίζουσιν*[15]) *ἡμῖν*[16]). 2. *Ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου τοῦ οἰκέτου,*

---

[1]) d. L[6]. [2]) *Διὰ ποίων προσώπων ἡμῖν* [*ἡμ. προσ.* V. L[6]. Vi. F. R.] *ἡ ἐνοχὴ ἐπιζητεῖται.* ad. libri. ed. [3]) d. V. [4]) *ἐστ. ἐξ.* L[6]. [5]) *σούων ἢ* L[6]. Vi. [6]) *ἡμετέρων* ins. Vi. R. [7]) *—ονται* Vi. [8]) d. F. [9]) *οἰκείων παίδ. ὑπ.* Vi. R. [10]) M. L[2].: cet. *—ττηται: παρὰ* ins. V. [11]) d. F. [12]) d. L[2]. [13]) d. L[6]. [14]) M. V. cet. *—ον.* [15]) M. L[6].: *—ζωσιν* V. L[1]. F.: d. Vi. R. [16]) ad. ex. M.

ego relictum putans soluam, cessat repetitio: nam et heres, qui eiusmodi legata debet et infitietur, duplum soluere cogitur.

Per quas personas nobis obligatio adquiritur.
Titulus 28.

Diximus de obligationibus, quae ex contractu uel quasi
ex contractu nascuntur; nunc est dicendum ipsas obligationes
nobis adquiri non solum per nosmet ipsos, set etiam per eas
personas, quae in nostra potestate sunt, ueluti per seruos
nostros et filios, qui in potestate sunt. set quae per seruos
nobis adquiruntur omnino nostra fiunt, quae autem per liberos,
quos in potestate habemus, ex obligatione adquiruntur, diui-
duntur secundum exemplum rerum proprietatis et ususfructus,
quod nostri principis discreuit constitutio: ut quod ab actione
commodum perueniat, huius usus fructus apud patrem sit,
dominium autem filio seruetur, scilicet patre actionem mo-
uente, secundum nouellae eius et sacrae constitutionis
1. distinctionem. 1. Liberae quoque personae et serui alieni,
quos bona fide possidemus, nobis actiones adquirunt, set
tantum ex duabus causis, id est si quid ex operis suis
2. habeant uel ex re nostra nobis adquirant. 2. Per
eum quoque seruum, in quo usum fructum uel usum

ἐφ' οὗ usúfructon *ἢ* ûson *ἔχομεν, ὁμοίως ἐκ δύο τῶν αὐτῶν
αἰτιῶν γίνεται ἡμῖν προςπορισμός, ἀλλ' ἔξωθεν δεῖ εἰδέναι,
ὅτι τὰ* ex operis[a]) *τοῦ οἰκέτου, ἐφ' οὗ τὸν* ûson *ἔχομεν οὐ
προςπορίζεταί μοι, εἰ μὴ ἄρα αὐτὸς ὁ οἰκέτης ἔτυχεν*[1]) *ἑαυτὸν
μισθώσας.* 3. *῾Ο*[2]) *ἐπίκοινος οἰκέτης* pro dominica parte, *του-* 3.
τέστι καθ' ὅσον μέρος ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν δεσποτῶν δεσπόζεται, προςπορίζει τοῖς δεσπόταις, ἐκείνου δήλου ὄντος, ὡς εἰ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν ὀνομαστὶ μόνον ἐπερωτήσῃ, οἷον· »δώσεις Titi*ῳ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ«; αὐτῷ μόνῳ προςπορίζει, ὥςπερ εἰ καὶ ἐφ' ὀνόματι*[3]) *αὐτοῦ μόνου* Titiu *ἔλαβέ τι κατὰ* traditiona. *εἰ δὲ*[4]) *κελεύσει ἑνὸς τῶν δεσποτῶν ἐπερωτήσῃ ὁ οἰκέτης, ὀνόματος μὴ μνησθεὶς ἐν τῇ ἐπερωτήσει, πολλὴ μὲν ἐκεκίνητο*[5]) *παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀμφιβολία περὶ τούτου· ὅμως* decisiωn *γέγονε τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἡ*[6]) *λέγουσα ἐκείνῳ μόνῳ προςπορίζεσθαι τῷ κελεύσαντι*[7]), *ὥςπερ καὶ ἀνωτέρω*[8]) *εἴρηται ἐπὶ τὸ ἰσοδυναμεῖν τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τὴν κέλευσιν.*

Quibus modis obligatio tollitur[9]). Titulus 29.

Εἰπόντες τὰς συστάσεις τῶν ἐνοχῶν εἴπωμεν αὐτῶν καὶ τὰς λύσεις[b]). *τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον τοῦτο καὶ τρόπῳ τινὶ διαλύεται. ἀναιρεῖται κατὰ πρώτην τάξιν πᾶσα ἐνοχὴ τῇ* solutioni[10]), *ἡνίκα αὐτὸ τὸ ἐποφειλόμενον καταβληθῇ, οἷον νομισμάτων ἐποφειλομένων εἰ νομίσματα καταβληθῇ. εἰ δὲ ἀντὶ νομισμάτων σῖτος ἢ καὶ ἕτερόν τι ἢ καὶ τὸ ἐναντίον*

1) *ἔτ. ὁ οἰκ.* L⁶. 2) d. L⁶. 3) —*ος* Vi. R. 4) *καὶ* ins. Vi. R. 5) M.: cet. *ἐκινεῖτο.* 6) d. L⁶. 7) —*εύοντι* V. 8) M.: *ἄνω* cet. [*ἄνωθεν* L⁶]. 9) *Τίσι τρόποις ἡ ἐνοχὴ αἴρεται* [*λύεται* L⁶. Vi. R.] ed. libri. 10) *τουτέστι* [d. V.] *τῇ* [d. L⁶.] *καταβολῇ* ad. libri. ed.

a) Cfr. Ulp. D. 7, 8, 14 pr. b) Mai fr.

habemus, similiter ex duabus istis causis nobis adquiritur:
admonendus es tamen ex operis illius serui, in quo usum
habemus, non adquiri nobis nisi forte seruus ipse suas loca-
3. uerit operas. 3. Seruus communis pro dominica parte, id est
pro qua parte cuiusque in dominio est, dominis adquirit; illud
uero manifestum est si uni domino nominatim stipulatus erit,
ueluti: Titio domino meo dabis? illi soli adquirere, proinde
ac si per traditionem eius tantum Titii nomine quid acceperit.
set si unius domini iussu stipulatus fuerit seruus, nominis in
stipulatione nulla mentione facta, magna erat apud ueteres de
hac re controuersia. decisio tamen processit sacratissimi prin-
cipis nostri, ut illi soli adquiratur qui iusserit; nam, ut supra
dictum est, quod nomen adiectum, idem efficit iussus.

Quibus modis obligatio tollitur. Titulus 29.

Cum de obligationum origine dixerimus, dicendum est de earum solutione. quidquid enim modis quibusdam constituitur id et quibusdam modis resoluitur. tollitur in primis omnis obligatio solutione, quotiens id quod debetur soluitur; ueluti, nummis debitis, si nummi soluentur. si vero pro nummis, frumentum seu aliud quid, aut etiam contra, soluatur,

κατεβλήθη, συναινέσει δὲ creditoros *τοῦτο γέγονε καὶ οὕτως ἀπαλλάττεται τοῦ χρέους ὁ* debitωr. *οὐ διαφέρομαι*[1]) *δὲ τίς ἐστιν ὁ καταβαλὼν, πότερον αὐτὸς ὁ*[2]) *ἐποφείλων ἢ ἕτερος ὑπὲρ αὐτοῦ. ἐλευθεροῦται γὰρ ὁ* debitωr *καὶ ἑτέρου καταβάλλοντος εἴτε εἰδότος εἴτε*[3]) *ἀγνοοῦντος ἢ καὶ ἄκοντος γέγονεν ἡ καταβολή. τοῦ δὲ*[4]) réu *καταβάλλοντος καὶ οἱ γεγονότες ὑπὲρ αὐτοῦ ἔνοχοι*[5]) *ἐλευθεροῦνται, τουτέστιν ἐγγυηταὶ καὶ* mandátores. *εἰ δὲ ἐγγυητὴς καταβάλῃ, ἐλευθεροῖ τὸν πρωτότυπον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ ἑαυτὸν τῆς ἐνοχῆς.* 1. *Καὶ ἡ*[6]) 1.
acceptilatiωn *διαλύει τὴν ἐνοχήν. ἐστὶ δὲ*[7]) acceptilatiωn[8]), *ὡς ἐν ὅρῳ, εἰκονικὴ καταβολὴ ῥήμασι τυπικοῖς γινομένη· τὸ γὰρ ἐκ τῆς* uerbis *ἐνοχῆς ἐποφειλόμενόν μοι τοῦτο εἰ βουληθῶ σοι*[9]) *συγχωρῆσαι, δύναται οὕτως γίνεσθαι συγχώρησις, ἐὰν ἀνάσχωμαι σοῦ τοῦ*[10]) debitoros *ταῦτα λέγοντος τὰ ῥήματα* »quod ego tibi promisi habesne acceptum?« *κἀγὼ δὲ ἀποκρίνωμαι·* »habeo«[11]). *ἀλλὰ καὶ ἑλληνιστὶ δύναται γίνεσθαι* acceptilatiωn, *μόνον εἰ οὕτως γίνεται, ὥςπερ εἴωθε γίνεσθαι καὶ ῥωμαϊστὶ·* »*ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα*«; »*ἔχω λαβών*«. *ἡ δὲ* acceptilatiωn, *καθὰ εἴρηται, μόνην διαλύει τὴν* uerbis *ἐνοχὴν, οὐ μὴν τὰς λοιπὰς, οἷον τὴν* re *ἢ* litteris *ἢ* consensu. *ἀκόλουθον γὰρ ἐνομίσθη εἶναι τὴν*[12]) *ῥήμασι συνισταμένην ἐνοχὴν ἑτέροις δύνασθαι ῥήμασι συγκαταλύεσθαι, εἰ δὲ ἑτέρωθέν ἐστι*[13]) *μοί τις ἔνοχος, οἷον ἀπὸ τῆς* re, litteris *ἢ* consensu *ἢ ἀπὸ τῆς* negotiorum gestorum *ἢ* ex testamento, *βουληθῶ δέ σοι τοῦτο συγχωρῆσαι τὸ χρέος, δύναμαί σε ἐπερωτᾶν οὕτως·* »*ὁμολογεῖς διδόναι μοι ὅπερ ἐποφείλεις ἐκ τῆςδε τῆς*[14]) *ἀγωγῆς*«; *καὶ σοῦ εἰπόντος·* »*ὁμολογῶ*«, *ἡ μὲν προτέρα ἀνῄρηται ἀγωγὴ*[15]), *τίκτεται δὲ ἡ* uerbis, *καὶ*

---

1) —*όμεθα* Vi. F. R. 2) d. V. 3) ita Vi. R.: cet. *ἢ*. 4) d. V. 5) *ἔν. ὕπ. αὐτ.* L⁶. 6) ad. ex. M. m. 2ª. 7) *καὶ* ins. L². 8) *ἀκ. δέ ἐστι* Vi. R. 9) d. L⁶. 10) *τοῦ σοῦ* Vi. 11) *τουτ. ὅπερ ἐγώ σοι ὡμολόγησα ἔχεις ληφθέν; καὶ ἀποκρίνεται* [—*ηται* R. —*ωμαι* L¹. V. F.] *ὁ κρεδίτωρ ἔχω* cet. libri. ed. set L⁶. alio ordine. glossema est. 12) *τοῖς* V. L¹. F. 13) *εἰ* F. *ἔσῃ* M. 14) d. F. 15) d. M.

et, consentiente creditore, id fiat, et ita liberatur debitor. neque interest quis soluat; utrum ipse debitor an alius pro eo. liberatur enim debitor et alio soluente, siue sciente siue ignorante uel etiam inuito eo solutio fiat. cum reus soluerit, etiam si qui pro eo sunt obligati liberantur; idest fideiussores et mandatores. si fideiussor soluerit, reum liberat, et se
1. obligatione exsoluit. 1. Acceptilatio quoque obligationem tollit. acceptilatio est, si eam definire uelis, »imaginaria solutio sollemnibus uerbis facta«. quod enim mihi ex uerborum obligatione debetur, id si uelim tibi remittere, poterit sic remissio fieri, ut patiar te debitorem haec dicere uerba: »quod ego tibi promisi habesne acceptum?«, egoque respondeam: 'habeo'. set et graece potest fieri acceptilatio, dummodo sic fiat, ut etiam latine fieri solet: »ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα; ἔχω λαβών«. acceptilatio, ut dictum est, uerborum tantum obligationem dissoluit, non uero ceteras, ueluti litterarum et consensu. consentaneum enim uisum est uerbis factam obligationem aliis uerbis posse dissolui. sin autem alia ex causa quis mihi obligatus sit, ueluti re uel litteris uel consensu, uel negotiis gestis uel ex testamento, uoluerimque tibi hoc debitum remittere, possum ita a te stipulari: »quod mihi ex hac causa debes dare spondes?«: et si dixeris: 'spondeo', prior tollitur obligatio, uerborum autem obligatio nascitur, et deinceps hac contracta, con-

λοιπὸν συστάσης τῆς uerbis, ἀκολούθως ἡ acceptilatiωn ἐπάγεται[1]. καὶ ἐν ἐκείνῳ μέν ἐστι διαφορὰ solutionos καὶ acceptilationos, ὅτι ἡ μὲν solutiωn πᾶσαν διαλύει ἐνοχὴν, ἡ δὲ acceptilatiωn τὴν uerbis, ἐν ἐκείνῳ δέ ἐστι[2]) κοινωνία, ὅτι ὥςπερ μέρος χρέους καταβληθὲν ἐν μέρει διαλύει τὴν ἐνοχὴν, οὕτω καὶ εἰς μέρος δύναται γίνεσθαι ἡ[3]) acceptilatiωn[a]).

2. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸν ἑτέρωθεν ἐποφείλοντα ἐπερω- 2.
τηθέντα καὶ γενόμενον ἔνοχον τῇ uerbis[4]) δύνασθαι τότε διὰ τῆς acceptilatíonos ἐλευθεροῦσθαι, ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τῆς[5]) aquilianῆs ἐπερωτήσεως, ἥτις ἐπερώτησις πᾶσαν ἐνοχὴν εἰς ἑαυτὴν δύναται κατάγειν[6]) καὶ διὰ τῆς acceptilationos ἀναιρεῖν. ἡ γὰρ aquilianὴ ἐπερώτησις πᾶσαν enoúateuen[7]) ἐνοχὴν, ὑπὸ δὲ Gállu Aquilíu τοῦ νομικοῦ οὕτω σύγκειται· »εἴ τι μοι ἐξ »οἱαςδήποτε αἰτίας δοῦναι ἢ[8]) ποιῆσαι σε[9]) χρὴ[10]) ἔχρην »ἢ púrωs ἢ in diem καὶ ὧν πραγμάτων χάριν ἐμοὶ »κατὰ σοῦ ἀγωγὴ in rem ἢ personalía ἐστὶν ἢ ἔσται »καὶ ὅπερ ἂν σὺ ἐμὸν ἔχῃς κρατῇς[11]) νέμῃ (διαφορὰ δὲ[12]) »τοῦ κρατεῖν καὶ τοῦ νέμεσθαι αὕτη[13]), ὅτι[14]) κρατεῖν[15]) »ἐστι φυσικῶς κατέχειν[b]), νέμεσθαι δὲ τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος »κατέχειν) ἢ ἐνεμήθης ἢ δόλον ἐποίησας ὅπως μὴ νε»μηθῇς (τυχὸν γὰρ κληρονομίαν ἐλθοῦσαν[16]) εἰς ἐμὲ ὑπὸ τὴν »ἑαυτοῦ ἐποιήσω κατοχὴν[17]), εἶτά τινα τῶν πραγμάτων ἐνε»μήθης· κατασχεθήσῃ γὰρ καὶ ἐφ' οἷς κατὰ δόλον οὐκ ἐνεμή»θης), ὅσον[18]) ἔστιν ἓν ἕκαστον τούτων τῶν πραγ»μάτων, τοσαῦτα χρήματα δώσειν ἐπερώτησε μὲν[19]) »Aûlos Agérios[20]), ὡμολόγησε δὲ Numérios Negídios.«

---

1) εἰ ins. V. 2) M.: cet. ad. ἐν αὐτοῖς [αὐτῶν L¹. αὐτοῖς L². L⁶.]. 3) ὁ. L¹. L². 4) καὶ ins. L². 5) ἀκκεπτιλατίωνος καὶ [διὰ cj. R.] τῆς ins. omn. praet. M. 6) —αγαγεῖν M. 7) M. V.: cet. —σεν. 8) τι ad. Vi. R. 9) ad. ex. Vi. R. 10) ἢ d. ex. M. 11) M. L⁶.: cet. —εις: ἢ ins. L¹. Vi. R.: et ante νέμ. F. 12) γὰρ Vi. R. 13) ἐστὶ V. ins. 14) τὸ ins. V. Vi. F. R. 15) μὲν d. M. L¹. L². 16) εἰσελθ. Vi. F¹. R. 17) διακ. V. 18) —ον Vi. F. R. ἂν ins. L¹. V. Vi. F. R. 19) ὁ ins. M. V. L¹. 20) Agerούχιος M. L¹. V.

a) schol. Bas. I 666. b) Cfr. Paul. D. 9, 4, 22, 2.

uenienter acceptilatio adhibetur. in illo quidem differentia solutionis et acceptilationis est, quod solutio omnem tollit obligationem; acceptilatio uerborum tantummodo; in illo autem adfinitas, quod sicuti pars debiti soluta pro parte obligationem
2. soluit, ita et in partem acceptilatio fieri potest. 2. Cum autem dixerimus eum qui alia ex causa debet, si promiserit uerbisque se obligauerit, tunc posse per acceptilationem liberari, oportet de aquiliana loqui stipulatione. quae stipulatio omnem obligationem in se transferre potest et per acceptilationem tollere. aquiliana enim stipulatio omnes nouat obligationes et a Gaio Aquilio iure consulto ita composita est: ›quidquid te mihi ›ex quacumque causa dare uel facere oportet, uel ›oporteret, siue pure siue in diem, quarumque ›rerum gratia mihi tecum in rem uel personalis actio ›est eritue, quodque tu meum habes detines possides‹ (differentia autem inter tenere et possidere haec est, quod tenere est naturaliter rem detinere, possidere autem animo dominantis detinere) ›possideresue doloue fecisti, quo minus possideas‹ (forte enim hereditatem mihi delatam in tuam possessionem redegisti, deinde aliquas tantum res possedisti: teneberis enim et propter eas quas dolo non possederis) ›quanti quaeque earum rerum erit, tantam pecuniam dari stipulatus est Aulus Agerius, spopondit Nu-

εἶτα μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν τοιαύτην ἐπερώτησιν καὶ πάντα ἐνεχθῆναι[1]) *εἰς τὴν* uerbis, *τότε ὁ* Numérios Negídios *διὰ τῆς* aquilianῆs[2]) *ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπερωτᾷ*[3]) Aûlon Agérion· »*ὅτι εἴ τί σοι κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν ὁ* Numérios »Negídios *διὰ τῆς* aquilianῆs *ἐπερωτήσεως ὡμο*»*λόγησα, τοῦτο ὅλον ἔχεις λαβών*«; *ἀποκρίνεται*[4]) Aûlos Agérios· »*ἔχω λαβὼν*[5]) *καὶ ληφθὲν ἀπηνεγκάμην*«. *καὶ ἰδοῦ διὰ μὲν τῶν προτέρων*[6]), *ῥημάτων συνέστη ἡ*[7]) uerbis, *ἡ διὰ τῆς* aquilianῆs *πᾶσαν αἰτίαν προϋπάρχουσαν* enouáteuse, *διὰ δὲ τῶν δευτέρων ἐτέχθη* acceptilatiωn *τὴν* aquilianὴν *ἐπερώτησιν διαλύουσα· αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ παρὰ τῷ πλήθει λεγομένη* aquilianὴ *διάλυσις*. 3.a) *Καὶ* nouatiωn *εἴωθεν* 3. *ἀναιρεῖν τὰς ἀγωγάς. ἐὰν γὰρ τὸ παρά σου*[8]) *ἐποφειλόμενον ἐπερωτήσω ἐγὼ* Títion[9]), *παρενατεθέντος καινοῦ προσώπου, καινὴ τίκτεται*[10]) *ἐνοχὴ καὶ ἀναιρεῖται ἡ προτέρα εἰς τὴν δευτέρα μετατεθεῖσα. καὶ ἐπὶ τοσοῦτο ταῦτα οὕτως ἔχει, ὅτι εἰ καὶ*[11]) *συμβῇ τὴν ἐπερώτησιν ἄχρηστον εἶναι, ἀναιρεῖται μὲν ἡ προτέρα, ἡ δὲ δευτέρα ὑπεύθυνον οὐ ποιεῖ*[12]) *κατὰ*[13]) *νόμον τὸν*[14]) *ἐπερωτηθέντα· οἷον ἐὰν ὅπερ ἐχρεώστει μοι* Títios *ἐπερωτήσω* púpillon sine tutoris auctoritate, *ἐν τούτῳ*[15]) *τῷ θέματι ἀπόλλυταί μοι τὸ χρέος καὶ ὁ* Títios *ὑπὸ* nouatíonos *ἐλευθεροῦται καὶ ὁ* púpillos *οὐ γίνεταί μοι ἔνοχος, οἷα δίχα ἐπιτρόπου ἐπερωτηθείς. οὐκέτι τὸ αὐτό ἐστιν, ἐὰν οἰκέτην τις ἐπερωτήσῃ τὸ ἑτέρου χρέος. καὶ γὰρ τηνικαῦτα ἡ προτέρα ἐνοχὴ μένει ἀσάλευτος ἐπὶ σχήματος, ὡσανεὶ μηδεμιᾶς μετὰ ταῦτα γενομένης ἐπερωτήσεως. καὶ μήτις λεγέτω, ὅτι*[16]) *ὁ οἰκέτης φυσικῶς ἐπερωτηθεὶς ἔνοχος γίνεται, ἀμέλει καὶ οἱ*

---

1) *ἐνενεχθ*. Vi. R. *ἀνενεχθ*. L⁶. 2) *ἐπερωτήσεως* ins. V. 3) *—τησεν* L⁶. Vi. R. 4) *εκρίνατο* V. 5) uoc. *ἡ* omnisi ex lat. Inst. 6) *πρώτων* Vi. R. 7) d. L⁶. F. 8) *μοι* ins. L⁶. 9) *καὶ* ad. M. V. L². L⁶. 10) *ἡ* ins. F. 11) d. V. 12) *τὸν* ins. L². 13) *τὸν* del. ex M. V. L¹. L². 14) d. L². 15) *τοσούτῳ* M.: et antea *οἷον ἐχρ. μ. τ. ἐπρώτησα* V. R. 16) *καίτοι* om. cum L¹. L². V. Vi. R.

a) schol. Basil. II. 100. 598.

merius Negidius«. deinde hac stipulatione perfecta et omnibus in uerborum obligationem redactis, Numerius Negidius ex diuerso secundum aquilianam formulam Aulum Agerium interrogat: »quidquid tibi hodierna die ego Numerius Negidius per aquilianam stipulationem spopondi, id omne habesne acceptum?« respondet Aulus Agerius: »habeo acceptumque tuli«. et ecce per uerba priora uerborum obligatio constitit, haec uero per aquilianam stipulationem omnem praecedentem causam nouauit; per sequentia autem acceptilatio facta est, quae aquilianam stipulationem tollit. et haec est quae uulgo dicitur aquiliana solutio.

3. 3. Etiam nouatio obligationes tollere solet. si enim id quod a te debetur, ego a Titio dari stipulatus fuerim, noua interueniente persona, noua nascitur obligatio et prior tollitur in posteriorem translata. et adeo haec ita sunt, ut et si contingat stipulationem esse inutilem, prior quidem tollatur, altera uero iure promissorem non obliget. ueluti si id, quod mihi Titius debebat, a pupillo sine tutoris auctoritate fuero stipulatus; in hoc casu debitum mihi perit, nam et Titius nouatione liberatur et pupillus non obligatur mihi utpote qui tutore auctore non promiserit. non idem tamen iuris est, si quis a seruo alienum solui debitum fuerit stipulatus. nam tunc prior obligatio proinde intacta manet, ac si nulla postea facta fuerit stipulatio. et nemo dicat seruum ex stipulatione natura-

δοθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐγγυηταὶ καὶ[1]) *φύσει καὶ νόμῳ κατέχονται*[2]), *ἡ δὲ φυσικὴ ἐνοχὴ* nouationa *ποιεῖν δύναται. ἀλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν ὅτι ποιεῖ* nouationa *οὐ μόνον τὸ τίκτεσθαι φυσικὴν ἐνοχήν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπεῖναι πρόσωπον· ἀπρόσωπος*[3]) *δὲ παρὰ τοῖς νόμοις ὁ δοῦλος. καὶ ταῦτα μὲν ἡνίκα ἕτερον ὑπὲρ ἑτέρου ἐπερωτῶμεν*[4]), *εἰ δέ γε τὸν ἐποφείλοντά μοι ἐπερωτήσω, ζητῶμεν εἰ γίνεται* nouatiων. *καὶ ἵνα εἴπω σοι ἔξωθεν τελειότερον, εἰ μὲν ἔνοχος ὑπῆρχές μοι ἀπὸ τῆς* re *ἢ* litteris *ἢ* consensu *ἢ τῶν ἀγωγῶν τῶν ἀπὸ*[5]) quasi contráctu *ἀναφυομένων, ἀμάχως ἐγίνετο* nouatiων. *εἰ δὲ πάλαι ἔνοχος ἦσθα τῇ* uerbis *καὶ νῦν ἐπερωτῶ, τότε γίνεται* nouatiων, *ἡνίκα τι καινότερον παρὰ τὴν προτέραν ἐπερώτησιν ἐμφέρεται τῇ δευτέρᾳ ἐπερωτήσει· τυχὸν γὰρ*[6]) *ἢ αἵρεσις ἢ ἡμέρα ἢ ἐγγυητὴς*[7]) *προςτίθεται ἢ ὑφαιρεῖται ἢ καὶ ποσότης*[8]) *προςτίθεται*[a]). *εἰ γὰρ ὑφῃρέθη, ἐπειδὴ ἡ προτέρα ἐπερώτησις ἦν δέκα νομίσματα ἡ δὲ*[9]) *δευτέρα πέντε, οὐ γίνεται* nouatiων, *ἐπειδὴ τοῖς δέκα τὰ πέντε περιέχεται καὶ οὐδὲν ἔχει κοινότερον ἡ δευτέρα. τὸ δὲ εἰρημένον περὶ τῆς προςθήκης τῆς αἱρέσεως ὅτι ποιεῖ* nouationa *οὕτω δεῖ*[10]) *νοεῖ, ὥςτε τότε γίνεσθαι* nouatíona, *ἐν ᾧ ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις. εἰ γὰρ ἠτόνησε, μένει ἡ προτέρα ἐνοχή· ἄτοπον γάρ ἐστι λέγειν τὴν ἰσχυροτέραν ἐνοχήν, λέγω δὴ τὴν* púran, *ὑπὸ τῆς σαθρᾶς (σαθρὸν δὲ καλοῦμεν τὴν αἱρετικὴν ἕως οὗ τὰ τῆς αἱρέσεως ἤρτηται*[11]), *ἀναιρεῖσθαι.* 3a. *Ἀλλ'* 3a.
ἐπειδὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὡμολόγηται τότε γίνεσθαι nouationa *ἡνίκα* nouandi animo[12]) *εἰς τὴν δευτέραν παρεγίνοντο*[13]) *ἐπερώτησιν, τοῦτο δὲ ἦν ἐν ἀμφιβολίᾳ πότε*[14]) nouandi animo

---

1) d. V. 2) *ἐνέχ.* Vi. R. 3) *—ον* L^1. L^2. 4) M.: cet. *ἦν. εἰς ἕτερον πρόσωπον ποιούμεθα τὴν νοβατίονα, τουτέστιν ἡνίκα πρίμου χρεωστοῦντός* [*προχρ.* V. Vi. R.] *μοι ἦλθε* [*καὶ* L^6.] *σεκοῦνδος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπερωτώμενος.* 5) *τοῦ* ins. L^2. L^6.: *ἀπὸ τῶν* M. 6) d. L^6. 7) d. V. 8) *ἐγγυητὴς* V. 9) ad. ex. L^1. L^2. L^6. 10) *χρὴ* L^1. L^2. 11) pro glossemate haec habet F.: eadem uerba post u. *ἀναιρεῖσθαι* habent V. Vi. R. 12) *τουτ. ἀνανεοῦντος ψυχῇ* ad. Vi. R. 13) *—νετο* V. L^1. L^2. L^6. 14) *ὁπότε* L^6. F.

a) Gloss. taur. ad. h. l.

liter obligari, et ab ipso datos fideiussores natura et iure teneri et naturalem obligationem posse nouationem facere. respondendum enim est non sufficere ad nouationem efficiendam naturalem gigni obligationem, set oportere, ut sit aliqua persona; nullam autem in iure personam seruus habet. haec uero quotiens ab alio pro alio stipulamur; si uero a debitore meo stipuler, quaeramus an nouatio fiat. et ut tibi id euidentius proponam, fingo teneri te mihi ex re obligatione uel litteris uel consensu uel actionibus quasi ex contractu procedentibus: procul dubio fiet nouatio. sin autem iam uerbis antea tenebaris et nunc stipuler, tunc nouatio fiet, cum aliquid noui posteriori stipulatione inseratur, quod in anteriore non fuerit: forte enim condicio diesue uel fideiussor adiectus uel detractus est uel etiam quantitas addita est. si enim detracta est (forte enim anterior stipulatio decem aureorum erat, posterior quinque), non fit nouatio, quinque enim in decem continentur et nihil noui posterior stipulatio habet. quod de adiectione condicionis diximus, per eam scilicet nouationem fieri, ita intellegendum est, ut tunc nouatio fiat, cum condicio extiterit. nam si defecerit, prior obligatio durat; absurdum enim est dicere pleniorem obligationem, idest puram, ab infirmiore, h. e. condicionalis quamdiu condicio pendeat,
3a. tolli. 3a. Set cum inter ueteres constaret, tunc fieri nouationem, cum nouandi animo in secundam stipulationem iuissent, ambigeretur autem quando nouandi animo id contrahentes

ἐπὶ ταύτην ὁρῶσιν οἱ συναλλάττοντες, καί τινες[1]) προλήψεις ἕτεραι ὑπὸ ἑτέρων ἐν τούτοις εἰσήγοντο τοῖς θέμασι, διὰ τοῦτο πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀναιροῦσα γέγονε διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις φανερῶς ὥρισε τότε μόνον γίνεσθαι nouationa, ἡνίκα τοῦτο αὐτὸ μεταξὺ τῶν συναλλαττόντων ἐξεφωνήθη[2]), ὅτι διὰ nouationa τῆς προτέρας ἐνοχῆς ἐπὶ τὴν παροῦσαν ἦλθον ἐπερώτησιν. τούτου δὲ μὴ γενομένου, καὶ ἡ προτέρα μένει ἐνοχὴ ἐπὶ σχήματος καὶ ἡ δευτέρα προςτίθεται καὶ ὁ réos λοιπὸν ἐξ ἑκατέρας αἰτίας ἔνοχος ἔσται μοι[3]), καθὰ διώρισται τῇ αὐτῇ θείᾳ διατάξει. ταῦτα δὲ ἔξεστι[4]) τελειότερον[5]) τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα διάταξιν μαθεῖν. 4. Πρὸς 4.
τοῖς εἰρημένοις τὰ ἀπὸ consensu ἐγειρόμενα συναλλάγματα τῇ ἐναντίᾳ διαλύεται βουλήσει· εἰ γὰρ ἐγὼ πρὸς Tition περὶ πράσεως διελέχθην[6]) πράγματος, ὥςτε αὐτὸν ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ τόνδε τὸν ἀγρὸν ἑκατὸν νομισμάτων, εἶτα re nondum secuta, τουτέστι μήτε τιμήματος καταβληθέντος μήτε τοῦ ἀγροῦ traditenθέντος, ἀρέσῃ μεταξὺ τῶν δύο[7]), ὥςτε ἀναχωρῆσαι ἀπὸ τῆς ἀγορασίας καὶ τῆς πράσεως, ἀμοιβαδὸν ἐλευθεροῦνται, ὥςτε μήτε τὸν πράτην ἔχειν τὴν ex uendito κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ[8]), μήτε τὸν ἀγοραστὴν τὴν ex empto ἔχειν κατὰ τοῦ πράτου καὶ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον »re nondum secuta[9]) ὑπαναχωρεῖν«. τὸ αὐτό φαμεν καὶ ἐπὶ τῆς locati καὶ πάντων τῶν συναλλαγμάτων, ἅτινα ὑπὸ τὴν consensu ἐνοχὴν ἀνάγεται[10]).

Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ τὸ γ' βιβλίον τῶν Institútων.
feliciter[11]).

---

1) τὲ ins. omn. praet. L6. et M., qui hab. αἱ. 2) συνεφ. L6. Vi. R. 3) ἔστ. μ. ἐν V. 4) ἔστι V. 5) —ρα V. 6) M. L6.: cet. διελ. π. πρ. 7) u. μερῶν d. M. 8) τὴν ex u. h. l. omn. praeter M. L6. Vi. R. 9) τουτέστι πράγματος μὴ πληρωθέντος ad. Vi. R. 10) In P. [= L6.] haec adduntur: τὰ μεταξὺ ἑτέρων γινόμενα ἑτέρους οὐ καταβλάπτουσιν οὐδὲ ὠφελοῦσιν. 11) ita M. et F. qui tamen l. ἡ γ̄ ἰνστιτουτίων Θεοφίλου. V.: τέλος τοῦ γ̄ βιβλίου Θεοδώρου ἀντικίνσωρος. L18 τέλος τῆς γ̄ Ἰνστ. Pi. ἐπλ. σὺν Θεῷ τὸ γ̄ βιβλ. τῶν ἰνστιτούτων. Vi. R. τῆς γ̄ Ἰνστ. τέλος.

facerent, et quaedam praesumptiones aliae ab aliis in his casibus introducerentur; ideo omnem tollens controuersiam processit principis nostri constitutio, quae aperte definiit, tunc solum fieri nouationem, quotiens hoc ipsum inter contrahentes expressum fuerit, quod propter nouationem prioris obligationis ad praesentem conuenerint stipulationem. alioquin et pristina obligatio manet et secunda accedit et reus deinceps ex utraque causa mihi tenebitur, sicuti definitur in eadem sacratissima constitutione. haec uero licet apertius nosse praefatam legenti
4. constitutionem. 4. Hoc amplius obligationes, quae consensu contrahuntur, contraria dissoluuntur uoluntate. si enim ego cum Titio de rei cuiusdam uenditione tractauerim, ut ipse hunc fundum a me emptum haberet centum aureis; deinde, re nondum secuta, id est neque pretio soluto neque fundo tradito, placuerit inter contrahentes, ut discederetur ab emptione et uenditione, inuicem liberantur, ut neque uenditor ex uendito cum emptore agere possit, neque emptor ex empto cum uenditore. et id est quod dicitur, re nondum secuta, discessio. idem dicimus et de locatione et de ceteris contractibus, qui ex consensu descendunt.

Explicit cum Deo tertius liber Institutionum feliciter.

᾿Αρχὴ σὺν Θεῷ[1]) τῆς δ̄ Institutíonos.

De obligationibus quae ex delicto nascuntur[2]). Titulus 1.

Ἐν τῷ προλαβόντι βιβλίῳ διεξήλθομεν περὶ τῶν ἐνοχῶν τε καὶ ἀγωγῶν, αἵτινες ἀπὸ contráctu *τίκτονται· ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν περὶ τῶν ἀπὸ ἁμαρτήματος ἐγειρομένων ἐνοχῶν. καὶ γὰρ ἀρχόμενοι τοῦ περὶ*[3]) *ἐνοχῶν λόγου εἰρήκαμεν ἢ ἀπὸ συναλλαγμάτων ἢ ἀπὸ ἁμαρτημάτων ταύτας ἐγείρεσθαι. ἀλλ' αἱ μὲν ἀπὸ*[4]) contráctu *φυόμεναι ἐνοχαὶ εἰς τέσσαρα διῄρηνται γένη* re uerbis litteris consensu, *αὗται δὲ εἰς ἓν περιΐστανται γένος. ὥςπερ γὰρ ἐκεῖ ἄρχει μὲν τὸ* cóntracton, *τίκτει δὲ τέσσαρας ἐνοχὰς, οὕτω κἀνταῦθα ἄρχει μὲν τὸ* délicton, *ἡ δὲ* re ex *αὐτοῦ φύεται ἐνοχή. τέσσαρα δὲ ἐντεῦθεν κατάγεται ἁμαρτήματα, οἷον κλοπὴ ἁρπαγὴ ζημία ὕβρις.* 1. ***Κλοπὴ** δέ* 1. *ἐστιν ἀλλοτρίου πράγματος κακίστη ψηλάφησις ἀδικοῦσα τὸν τὴν κλοπὴν ὑποστάντα ἢ περὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ περὶ*[5]) *χρῆσιν αὐτοῦ ἢ περὶ νομήν*[a]). *περὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μὲν, οἷον ἐὰν ὑφέλωμαι τὸν σὸν οἰκέτην· περὶ χρῆσιν δὲ*[6]), *οἷον ἐὰν τὸ δοθέν μοι ἐπὶ τῷ*[7]) *χρήσασθαι πρὸς μίαν ἡμέραν περαιτέρω κρατήσω· περὶ νομὴν δὲ, ὅτι τὸ δοθὲν ἐπὶ τῷ νέμεσθαι ὡς ἐνέχυρον ἢ ὡς* depósiton *νέμομαι ὡς δεσπότης.*

---

1) d. V. L[1]. L[2].: hab. M. Pi. L[18]. F. 2) *Περὶ ἐνοχῶν τῶν ἀπὸ ἁμαρτίας γενομένων ἤτοι* [d. L[1]. *ἢ* V.] *ἐγειρομένων* [*φυομένων* L[6]. Vi. R]. 3) *τῶν* d. cum M. Vi. R. 4) *τοῦ* ins. L[6]. 5) *τὴν* ins. L[6]. Vi. R. 6) d. Vi. F[1]. 7) *περὶ τὸ* M. Pi. L[6].

a) schol. Bas. V, 451.

Incipit cum Deo Institutio IVa.

De obligationibus quae ex delicto nascuntur. Titulus 1.

Cum expositum sit superiore libro de obligationibus et actionibus, quae ex contractu nascuntur, sequitur ut de obligationibus, quae ex maleficio oriuntur, loquamur. diximus enim, cum de obligationibus tractare instituimus, easdem uel ex contractibus uel ex delictis oriri. set quae ex contractu nascuntur obligationes in quattuor genera diuiduntur, h. e. re uerbis litteris consensu; hae uero unius generis sunt. 1. sicut enim in illis contractus praecedit et quattuor parit obligationes, ita in his delictum praecedit et obligatio ex re inde nascitur. quattuor autem inde maleficia descendunt, furtum rapina damnum iniuria. 1. Furtum est alienae rei contrectatio pessima, quae eum qui furtum patitur uel circa ipsam rem laedit uel circa usum eius uel possessionem. circa ipsam rem, ueluti cum hominem tuum subripiam, circa usum, ueluti cum id quod mihi in unum diem utendum datum est diutius retineam; circa possessionem demum, cum id quod tanquam pignus retinendum datum est, uel tanquam depositum, quasi dominus possideam. furti autem male-

τοῦτο δὲ τὸ τῆς κλοπῆς ἁμάρτημα οὐ μόνον ὁ[1]) *πολιτικὸς,*
ἀλλ' οὐδὲ ὁ[1]) *φυσικὸς προσίεται νόμος.* 2. *Λέγεται δὲ αὕτη* 2.
ἡ κλοπὴ furtum a 'furuo' idest[2]) nigro[3]), *ἐπειδὴ λάθρα καὶ*
ἀμαυρῶς[4]) *καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν νυκτὶ γίνεται· ἢ*[5]) a
'fraude'[6])· *πᾶς γὰρ κλέπτης ἀπατεών·* uel a 'ferendo' id
est 'auferendo'[7]), *ἢ ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς ἐκ τοῦ 'φώρ'·*
'φῶρας' γὰρ ἕλληνες τοὺς κλέπτας ὀνομάζουσιν ἀπὸ τοῦ
'φέρειν'. φέρειν δὲ λέγομεν τὸ λαμβάνειν τὰ ἀλλότρια.
3. *Δύο δὲ τῶν κλοπῶν εἶναι γένη πρόδηλόν ἐστιν· ἡ γὰρ* 3.
κλοπὴ ἢ φανερά ἐστιν ἢ ἀφανερός[8]). *τὸ γὰρ* cóncepton *καὶ*
τὸ oblàton *εἴδη μᾶλλόν εἰσιν ἀγωγῶν ἀπὸ κλοπῆς ἐγειρομένων*
ἤτοι τῇ κλοπῇ συνηνωμένων[9]), *ἤπερ γένη κλοπῶν*[10]), *ὡς*
προϊόντες μαθησόμεθα. φανερὸς κλέπτης ἐστὶν, ὃν ἐπαυ-
τοφώρῳ λαμβάνεσθαι λέγουσιν οἱ[11]) *ἕλληνες, οὐ μόνον οὗτος,*
ὃς ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι καταλαμβάνεται, ἀλλ' ἔτι μὴν καὶ
οὗτος, ὃς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ συνέχεται, ἐν ᾧ γίνεται ἡ κλοπή.
οἷον, ἐν οἴκῳ τις κλοπὴν εἰργάσατο, μήπω δὲ τοῦ πυλῶνος
'κβὰς συνεσχέθη[12]). *εἰ δὲ καὶ ἐν ἐλαιῶνί τις ἐλαιῶν ἢ ἀμ-*
πελῶνι σταφυλῶν κλοπὴν ποιήσῃ, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ ἐλαιῶνι ἢ
ἐν τῷ ἀμπελῶνι συνέχεται[13]), *φανερὸς κλέπτης ἐστίν. ἕτεροι*
δὲ περαιτέρω τὴν φανερὰν ἐκτείνουσι κλοπὴν λέγοντες μέχρι
τοσούτου φανερόν τινα κλέπτην νομίζεσθαι, ἕως ὅτου τὸ[14])
κλαπὲν πρᾶγμα κατέχων ἢ ὁραθῇ ἢ συσχεθῇ ἐν δημοσίῳ ἢ
καὶ[15]) *ἰδιωτικῷ τόπῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ δεσπότου, εἴτε ὑφ' ἑτέρου*[16])
μέχρις οὗ ἐκεῖσε παραγένηται, ἐν ᾧ[17]) *ἐνεγκεῖν καὶ ἀποθέσθαι*
ὥρισε τοῦτο τὸ πρᾶγμα. ὑπόθου γὰρ, ἵνα εὐαπόδεικτον τοῦτό

---

1) d. L². L⁶. 2) *δὲ ἐστι* L¹. L². 3) *τουτέστιν ἀπὸ* [*ζόφου ἀπὸ* L⁶.] *τοῦ* [d. L⁶.] *μέλανος* ad. libri. ed. 4) *ἀμυδρῶς* L⁶. 5) uel L⁶. 6) *ἐκ* [*τουτέστιν ἀπὸ* L⁶.] *τῆς* [d. L⁶.] *ἀπάτης* ad. libri. ed. 7) *τουτέστιν ἀπὸ τοῦ* [*ἀφαιρεῖσθαι ἤγουν τοῦ* L⁶. *ἀπαιρεῖν ἤγ. τοῦ* Vi. R.] *σφετερίζεσθαι* ad. libri. ed. 8) M. L¹. L².: *ἀφανής* V. F.: *οὐ φανερά* L⁶. Vi. R. 9) *συνημμ.* L⁶. 10) *—ῆς* Vi. R. 11) ad. Vi. R. 12) ad. ex L⁶. Vi. R. 13) *κατεσχέθη* Vi. R. 14) *κατέχ.* Vi. R. 15) *οὐ τοῦτο* M. 16) d. Vi. R. 17) *εἴτε ὑπὸ ἄλλου τινὸς* Vi. R.

ficium non tantum iure ciuili, set iure quoque naturali prohi-
2. bitum est. 2. Dicitur autem furtum »a furuo idest nigro«,
quod clam et obscure fit et plerumque noctu: uel »a fraude«,
omnis enim fur fraudem admittit: uel a »ferendo idest
auferendo«, idest subripere atque adimere; uel a graeco
sermone, scilicet a uerbo »φώρ«: graeci enim φῶρας fures
appellant ἀπὸ τοῦ φέρειν· »φέρειν« autem significat res
3. alienas auferre[1]. 3. Furtorum autem esse duo genera non
ambigitur; aut enim manifestum est aut nec manifestum.
nam conceptum et oblatum species sunt potius actionum,
quae ex furto nascuntur, seu furto cohaerent, quam genera
furtorum, sicut inferius discemus. manifestus fur est, quem
graeci ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensum dicunt, nec solum hic est,
qui in ipso furto deprehenditur, set ille etiam, qui eo loco
deprehenditur, quo furtum fit. ut ecce in quadam domo furtum
aliquis admisit, et nondum ianuam egressus est deprehensus;
uel in olineto quidam oliuarum aut in uineto uuarum furtum
fecit, quamdiu in ipso olineto aut uineto deprehensus fuerit,
manifestus fur est. immo ulterius quidam furtum manifestum
extendunt, dicentes eo usque manifestum furem quendam
intellegi, donec furtiuam rem tenens uisus uel deprehensus
fuerit siue in publico siue in priuato loco uel a domino uel
ab alio, antequam eo perueniret, quo perferre ac deponere

[1]) Quod et uerum est. Cf. Curtius 'Grundzüge' p. 301. 'Studien zur gr. u. lat. Gram.' III 199.

σοι γένηται, ὅτι πρὶν κλέψῃ[1]) τισὶ[2]) τῶν οἰκείων ἐθάρρησε φίλων, ὅτι »κλέψας τόδε τὸ πρᾶγμα βούλομαι ἀποθέσθαι ἐν τῷ οἴκῳ, λόγον χάριν[3]), Primu«. ἐὰν μετὰ τὸ ὑφελέσθαι εὑρεθῇ τοῦτο κατέχων ἢ ὀφθῇ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ[4]) πρὶν ἀπαγάγῃ[5]) εἰς τὸν οἶκον Primu καὶ ἀπόθηται[6]), φανερὸς κλέπτης ἐστίν. εἰ δὲ μετὰ τὸ ἀπαγαγεῖν καὶ ἀποθέσθαι εἰς τὸν οἶκον Primu συλληφθῇ τοῦτο[7]) κατέχων, οὐκ ἂν κριθείη φανερὸς κλέπτης. ἔστιν ἐκ τῶν εἰρημένων εὑρεῖν ἀφάνερος κλέπτης τίς[8]) ἐστιν· νοεῖν γὰρ ἔξεστιν ὡς ὅπερ οὐκ ἔστι manífeston, ἀμαχῶς τοῦτο nec manífeston ἐστίν. 4. Cónceptum 4. fûrton λέγεται, ἡνίκα παρά τινι μαρτύρων παρόντων τὸ κλαπέν μοι πρᾶγμα ζητηθὲν εὑρεθῇ. κατὰ τούτου γὰρ, παρ' ᾧ εὑρεθῇ, ἰδιάζουσα ἀγωγὴ ὥρισται ἡ concepti, οὐ διαφερομένων ἡμῶν εἴτε κλέπτης ἐστὶν οὗτος, παρ' ᾧ εὑρεθῇ, εἴτε οὐκ ἔστι κλέπτης, ἔλαβε δὲ παρ' ἐμοῦ. obláton fûrton λέγεται, ὁπότε κλοπιμαῖον πρᾶγμα ὑπό τινός μοι προσενεχθῇ ἤτοι δοθῇ καὶ τοῦτο παρ' ἐμοὶ ζητηθὲν τῶν[9]) μαρτύρων παρόντων εὑρεθῇ. ἀλλὰ τότε ἡνίκα τοιαύτῃ διανοίᾳ δέδωκέ τις ἐμοὶ τοῦτο τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ὥςτε παρ' ἐμοὶ μᾶλλον ἢ παρ' ἐκείνῳ τῷ δόντι[10]) εὑρεθῆναι τοῦτο καὶ τὴν ἐντεῦθεν κατάγνωσιν ἤτοι ἀσχημοσύνην ἐμοὶ μᾶλλον περιτεθῆναι ἤπερ ἐκείνῳ. ἐνταῦθα γὰρ[11]) μὲν κατέχομαι τῇ concepti, κατὰ δὲ τοῦ δόντος ἔχω τὴν oblati, εἰ καὶ τὰ μάλιστα κλέπτης οὐκ[12]) ἔστιν ὁ τοῦτο ποιήσας. οὐκοῦν εἰ μὴ[13]) ἐπὶ τῷ[14]) τοιούτῳ σκόπῳ[15]) δέδωκέ μοι τὸ πρᾶγμα, κατασχεθήσομαι μὲν[16]) τῇ concepti, οὐχ ἕξω δὲ κατ' αὐτοῦ τὴν oblati. ἔστι[17]) καὶ prohibiti[18]) ἀγωγὴ ὁριζομένου[19]) κατ' ἐκείνου τοῦ κωλύσαντος τὸν βουληθέντα μαρτύρων παρόν-

1) τὶς ins. Vi. R. 2) τινὶ L^6. 3) χ. λ. L^6. 4) ἢ ὀφθ. ἐν οἱ. τ. d. L^6. 5) ἀπάγῃ L^6. 6) ἢ καὶ ὀφθῇ h. l. L^6. 7) uoc. μὴ del. cum M. 8) τίς ὁ μὴ φαν. κλ. L^6. Vi. R. 9) d. L^1. L^2. L^6. 10) διδόντι L^6. 11) ἐγὼ [τῷ L^2. L^6.] d. cum M. 12) μὴ L^1. d. L^2. L^6. 13) d. L^2. 14) ϑ L^1. Vi. R. 15) οὐκ ἐπὶ τῷ τοι. δὲ σκ. L^6. 16) ad. ex. M. L^6.: iam cj. R. 17) δὲ ins. Vi. F^1. R. 18) furti ad. Vi. R. 19) M.: cet. —νη.

rem destinasset. finge enim, ut rem clarius intellegas, quendam antequam furaretur familiaribus suis quibusdam fassum esse: rem illam, quam subrepturus sum, in aedibus Primi, uerbi gratia, deponere uolo. si post furtum admissum deprehensus sit rem tenens uel conspectus sit quocumque loco antequam in aedes Primi eam perferret, ibique deponeret, manifestus erit fur. sin autem, postquam in aedes Primi rem pertulerit ibique deposuerit, deprehensus sit eam non habens, non uideretur manifestus fur esse. ex his, quae diximus, intellegitur quis manifestus fur sit; cogitare enim licet, furtum,
4. quod manifestum non est, *nec manifestum* esse. 4. *Conceptum* furtum dicitur, cum apud aliquem testibus praesentibus res mea furtiua quaesita atque inuenta est, nam in eum, apud quem inuenta est, propria actio constituta est, quae dicitur '*concepti*'; neque interest utrum is, apud quem res inuenta est, fur sit an fur non sit, set a me rem acceperit. *oblatum* furtum dicitur, cum res furtiua ab aliquo mihi oblata sit, eaque apud me testibus praesentibus quaesita atque concepta sit, utique uero cum ea mente quis hanc furtiuam rem mihi optulerit, ut apud me potius quam apud eum qui dederit conciperetur, et mihi potius condemnationis ignominia quam sibi haereret. in hoc enim casu ego quidem concepti actione teneor, in eum uero, qui rem optulerit, actio oblati mihi competit, quamuis fur non sit, qui id fecerit. igitur si quis non ea mente rem mihi optulerit, tenebor quidem concepti actione, oblati uero actionem aduersus eum non habebo. est etiam *prohibiti* furti actio aduersus eum constituta, qui

των[1]) ζητῆσαι τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα. ἐφεῦρε πρὸς ταῦτα
καὶ ὁ praetor τὴν furti non exhibiti ἁρμόζουσαν κατ' ἐκείνου,
ὅστις τὸ ζητηθὲν καὶ εὑρεθὲν παρ' αὐτῷ κλοπιμαῖον πρᾶγμα
οὐ συνεχώρησεν ὑπὸ τοῦ εὑρόντος ληφθῆναι. ταύτας δὲ τὰς
ἀγωγάς, οἷον τὴν concepti oblati prohibiti[2]) non exhibiti οὐ
δύναται εἰπεῖν γένη εἶναι κλοπῶν, ἀλλ' εἴδη μετὰ τὸ συστῆναι
τὴν κλοπὴν ἐπιγενόμενα. ἀμέλει κατὰ τοῦ μὴ κλέψαντος
ἁρμόζουσιν αἱ τοιαῦται ἀγωγαί· οὕτως οὐ[3]) δυνατὸν σήμερον[4])
πρωτοτύπους ἀγωγὰς ταύτας ὁρίσασθαι[5]). ἃς δὲ εἰρήκαμεν
ἀγωγὰς εἴδεσι κλοπῶν ἐφαρμόζεσθαι, ταύτας οὐ δυνατὸν
σήμερον ἰδεῖν[6]) ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν χρήσει. ὁπότε γὰρ ἡ του
κλαπέντος πράγματος ζήτησις κατὰ τὴν παλαιὰν οὐ πρόεισι
παραφυλακὴν[7]), τουτέστι μαρτύρων παρόντων, δικαίως ἐξ
ἀκολουθίας καὶ αἱ προειρημέναι τῆς κοινῆς ἐξελήλανται χρήσεως
ἀγωγαί. τοῦτο γὰρ τῶν ὁμολογουμένων[8]) ἐστὶν, ὅτι πᾶς εἰδὼς
κλοπιμαῖον εἶναι πρᾶγμα, ὑποδεξάμενός τε τοῦτο καὶ κρύπτων
τῇ nec manifesti furti κατέχεται. 5. Ἡ δὲ ποινὴ τῆς μὲν 5.
manifesti furti εἰς τὸ τετραπλοῦν ἀνάγεται, τῆς δὲ[9]) nec mani-
festi εἰς τὸ διπλοῦν, εἴτε ἐλεύθερος εἴτε δοῦλος εἴη ὁ[10])
κεκλοφώς[11]). 6. Furtiuon δέ ἐστιν οὐ μόνον τὸ νύκτωρ ἢ μεθ' 6.
ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον[12]), ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν
ἀλλότριον παρὰ γνώμην δεσπότου κακῇ διαθέσει ψηλαφώμενον.
διὸ εἴτε ὁ creditor τὸ ἐνέχυρον[13]), εἴτε οὗτος, παρ' ᾧ παρα-
κατετέθη[14]) τὸ πρᾶγμα, τῷ ἐνεχυριασθέντι ἢ παρατεθέντι
πράγματι κέχρηται, εἴτε ὁ εἰς χρῆσιν λαβὼν ἀλλότριον πρᾶγμα,
εἰς ἑτέραν χρῆσιν μεταθήσει τοῦτο ἤπερ εἰς ἣν ἔλαβε, κλοπὴν
ἐπὶ τούτῳ ἁμαρτάνει. οἷον ἔλαβεν[15]) ἄργυρόν τις παρ' ἐμοῦ
ὡς δῆθεν φίλους ἑστιάσων, καὶ τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ ἀπήγαγεν
ἐπὶ ξένης οὐ βουλόμενος ἀποστερῆσαι τοῦτον[16])· οὐδὲν ἧττον

1) M. L1. L2. L6.: cet. μ. π. τὸν β. 2) furti ins. Vi. R. 3) d. L2. 4) ταύτας h. l. Vi. F. R. 5) —ζεσθαι L6. 6) εἰπεῖν L6. 7) φυλακὴν F. 8) ὡμολογημ. L6. 9) ad. ex L1. Vi. R. 10) ad. ex L1. L2. L6. Vi. R. 11) κλέπτης L6. 12) M.: cet. λαμβ. λαθρ. 13) d. L1. L2. F. 14) κατ. Vi. R. 15) M.: cet. ἐστὶν [d. Vi. R]. ἄργ. ἐχρήσατο. 16) τούτ. ἀπ. L6.

furtiuam rem quaerere testibus praesentibus uolentem prohibuerit. praeterea inuenit praetor furti non exhibiti actionem aduersus eum qui furtiuam rem apud se quaesitam et conceptam non passus sit ab eo qui conceperit auferri. has uero actiones, idest concepti, oblati, prohibiti, non exhibiti non recte dicuntur genera esse furtorum, cum species sint actionum, quae, furto iam admisso, locum habent: itaque et aduersus eum, qui ipse fur non sit, interdum competunt. non licet igitur hodie eas actiones principales appellare. eiusmodi uero actiones, quas diximus speciebus furtorum adhaerere, non possunt hodie in ciuitate et usu conspici. cum enim furtiuae rei requisitio secundum ueterem obseruationem non procedat, idest testibus praesentibus, merito ex consequentia etiam praefatae actiones ab usu communi recesserunt. explorati enim iuris est quicumque sciens rem furtiuam esse eam susceperit et celauerit, eum furti nec manifesti esse obnoxium.
5. 5. Poena manifesti furti quadrupli est, nec manifesti dupli;
6. siue liber, siue seruus fur sit. 6. Furtiuum non est solum, quod noctu aut interdiu clam subripitur, set quaecumque res mobilis aliena inuito domino fraudulenter contrectata. et ideo siue creditor, siue is, apud quem res commendata est, pignerata aut deposita re utatur, siue is, qui rem utendam accepit in alium usum eam transferat, quam cuius gratia accepit, furtum in ea committit, ueluti si quis a me argentum utendum acceperit quasi amicos ad cenam inuitaturus, ed id peregre secum tulerit, non ea tamen mente ut subriperet, tenebitur

κατέχεται τῇ furti *ἀγωγῇ, ἐπειδὴ περαιτέρω ἤπερ ἔλαβεν ἐχρήσατο. εἰ δὲ καί τις ἵππον μετεωρίας*[1]) *χάριν αὐτῷ χρησθέντα ἐπὶ τὸ τοῦτον ἀπαγαγεῖν μέχρι φανεροῦ διαστήματος, ἀπήγαγε περαιτέρω, κλοπὴν ἁμαρτάνει. ὅπερ ἔγραφον*[2]) *οἱ παλαιοὶ περὶ ἐκείνου ὅςτις εἰς παράταξιν τὸν ἵππον τὸν χρησθέντα αὐτῷ ἀπήγαγεν*[a]). 7. *Ἀρέσκει δὲ τοῦτο καθόλου,* 7. *πάντας ὅσοι τοῖς χρησθεῖσι πράγμασιν ἑτέρως ἤπερ ἔλαβον κέχρηνται κλοπὴν ἁμαρτάνειν καὶ τῇ* furti *κατέχεσθαι εἴγε ὑποπτεύουσιν ἄκοντος τοῦ δεσπότου τοῦτο γίνεσθαι παρ' αὐτῶν καὶ*[3]) *μαθόντα τὸν δεσπότην οὐκ ἐπιτρέψειν*[4]) *τοῦτο. εἰ γὰρ ἀρέσκεσθαι καὶ μὴ ἀγανακτεῖν ἐπὶ τῷ γενομένῳ τὸν δεσπότην ἐνόμιζον, ἐκτὸς εἶναι τούτους τοῦ τῆς κλοπῆς ἁμαρτήματος ὁριζόμεθα, ἀρίστῳ δηλαδὴ λογισμῷ,* furtum enim sine affectu furandi non[5]) committitur[6]). 8. ***Εἰ δὲ καὶ ἄκοντος*** 8. ***τοῦ δεσπότου ταῦτα ποιεῖν ἑαυτοὺς ὑπόπτευον, μαθὼν δὲ ὁ δεσπότης οὐκ ἠγανάκτησεν ἐπὶ*[7]) *τῷ γεγονότι, οὐδὲ οὕτω χώρα γενήσεται τῷ τῆς κλοπῆς λόγῳ. ὥςτε οὖν ἵνα ἡ* furti[8]) *ἁρμόσῃ δεῖ τὰ δύο συνδραμεῖν, κἀμὲ παρὰ γνώμην κεχρῆσθαι δεσπότου*[9]) *ἰδόντα ὡς ἀγανακτήσει ἐπὶ τῷ πραττομένῳ ὁ τοῦ πράγματος κύριος κἀκεῖνον ὀργισθῆναι μαθόντα· ἓν δὲ τούτων ἐλλεῖψαν οὐκ ἐᾷ τεχθῆναι τὴν* furti. *ἀμέλει ἐντεῦθεν τοιοῦτόν τι ἐζητήθη. ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐάν τις τὸν ἐμὸν ὑπονοθεύσῃ δοῦλον καὶ χείρονας αὐτοῦ τοὺς τρόπους ἀποτελέσῃ, κατέχεταί μοι τῇ*[10]) *ἀγωγῇ τῇ λεγομένῃ* serui conrupti[b]), *ἥτις εἰς*[11]) *τὸ διπλάσιον τῆς ἐπὶ τῇ ἐλαττώσει τοῦ οἰκέτου διατιμήσεως ἁρμόζει ἤ, ἡνίκα ἀπώλετο, ἐπὶ τῷ διπλῷ τοῦ*

---

1) M.: Par[4] *μετεώρας χ. αἰώρας χάριν* L^2. L^6. [*ἑώρ.*]: *ορου χ.* L^1.: *δι' ἑώρας* F.: schol. L^6.: *ἑώρας ἀντὶ* [*τῆς* ad. F.] *μεταβολῆς τέρψεως· εὕρηται ἡ λέξις παρὰ τῷ* [d. F.] *πλουτάρχῳ* [*·ἑώρας χάριν ὁποῖά εἰσι τὰ λεγόμενα ἱπποδρόμια* ad. L^6]. 2) *—ψαν* Vi. R. 3) d. F. 4) *—πειν* L^6. 5) d. L^1.: antea pro *τούτους τοῦ* l. *τοῦτο* Vi. R. 6) *ἄνευ γὰρ πονηρᾶς διαθέσεως οὐχ ἁμαρτάνεται κλοπή.* ad. libri. ed. 7) d. Vi. 8) ad. ex. ej. R. 9) *δεσπ. κεχ.* L^6. 10) d. L^1. L^2. L^6. Vi. R. 11) *ἐπὶ* L^6.

a) Proch. 44, 5. b) Cfr. ed. ap. Ulp. [D. 11, 8, 1 pr.].

furti actione, ulterius enim, quam ei fuerat concessum, re
usus est. si autem quis equum gestandi gratia sibi commo-
datum, ut cum eo aliquo perueniret, longius duxerit, furtum
committit. idque ueteres scripserunt de eo, qui in aciem
7. equum sibi commodatum perduxisset. 7. Generaliter autem
placuit omnes, qui rebus commodatis aliter uterentur, quam
utendas acceperint, ita furtum committere et furti actione
teneri, si se intellegant inuito domino id facere, dominumque
si intellexisset non permissurum. quod si dominum permissurum
neque id aegre laturum crediderint, eos non non esse furti
reos definimus: optima sane ratione, »furtum enim
8. sine affectu furandi non committitur«. 8. Set et si
inuito domino id se facere putent, dominus autem certior
factus non aegre rem ferat, furtum admitti non dicitur. itaque
ut furti actio competat, duo concurrere debent; ut ego nempe
inuito domino rem contrectem, sciens eum id aegre esse
laturum, et ille certior factus rem in malam partem accipiat.
quorum si alterum deficiat, actio furti non competet. unde ali-
quid eiusmodi quaesitum est: set antea haec tibi perspecta
habeas. si quis meum corruperit seruum eiusque mores
deteriores fecerit, tenetur actione, quam uocant »serui cor-
rupti«, per quam quanti eius serui pretium minutum est

τιμήματος. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Titios *διελέχθη τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ τοῦτον ὑποτιθεύων καὶ φυγὴν ὑποτιθέμενος αὐτῷ, προςθεὶς*[1]) *ἅμα καὶ τοῦτο, ὥςτε αὐτὸν ὑφελέσθαι τι τῶν ἐμῶν πραγμάτων. ὁ οἰκέτης γνώριμόν μοι τοῦτο κατέστησεν· οὐ πεισθεὶς ἐγὼ τούτῳ τῷ οἰκέτῃ, βουλόμενος δὲ τὸν* Tition *ἐν αὐτῷ καταλαβεῖν*[2]) *τῷ ἁμαρτήματι ἐπέτρεπον τῷ οἰκέτῃ ταῦτα πράττειν*[3]). *ὁ δὲ λαβών τι τῶν παρ' ἐμοὶ ὄντων σκευῶν ἀπῄει πρὸς* Tition. *ἑπόμην ἐγὼ λάθρα γνῶναι βουλόμενος εἰ ἀληθῆ τὰ παρὰ τοῦ οἰκέτου λεχθέντα*[4]). *γενόμενος ὁ οἰκέτης κατὰ τὸν συντεθέντα τόπον παρ' αὐτοῦ καὶ* Titiu[5]) *ἐπιδέδωκε*[6]) Titiῳ *τὸ σκεῦος· εὗρον διὰ τῶν γενομένων τὸν οἰκέτην μὴ ψευδόμενον. ζήτησίς ἐστι ποία μοι κατὰ* Titiu *δίδοται προφάσει τῶν γενομένων ἀγωγή. καὶ τέως οὐ δυνατὸν εἰπεῖν ἁρμόζειν τὴν* furti[a]). *εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ κακῇ διαθέσει λαβὼν ἐψηλάφα τὸ σκεῦος ὁ* Titios, *ἀλλ' οὐ παρὰ γνώμην δεσπότου συνέβαινε τοῦτο. ἀλλ' ἡ* serui conrupti; *ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἐγχωρεῖ παρέχεσθαι· ὁ γὰρ οἰκέτης οὐ χείρων τοὺς τρόπους, μᾶλλον δὲ καὶ πάλαι διαλανθάνων*[7]) *εὐνοῶν τῷ δεσπότῃ νῦν γέγονε φανερός. καὶ συμβαίνει κατὰ ταὐτὸν*[8]) *πολλὰ τὸν*[9]) Tition *πταίσαντα μηδεμιᾷ κατέχεσθαι ἀγωγῇ.* [*τινὲς*[b]) *δὲ τῶν νομικῶν ἐδίδοσαν ἐντεῦθεν*[10]) *τὴν* furti.] *ἀλλ' ἐπειδὴ ζητήσεις ὑπῆρχον τῶν νομικῶν, τῶν μὲν πᾶσαν ἀρνουμένων ἀγωγὴν, τῶν δὲ παρεχόντων τὴν* furti, *ἐπὶ τὸν ἡμέτερον ταῦτα ἀνηνέχθη βασιλέα, καὶ γέγονε παρ' αὐτοῦ διάταξις, ἥτις ἕνεκα τῆς τοσαύτης*[11]) *κακουργίας τιμωρουμένη*[12]) *τὸν* Tition *οὐ μόνον τῇ* furti *ἀλλὰ καὶ τῇ* serui conrupti[13]) *ἔνοχον αὐτὸν ἐκέλευσεν εἶναι.*[14]) *εἰ*

1) *—τιθεὶς* F2. 2) *—βαλεῖν* L2. 3) *τῷ οἰκ.* h. l. Vi. F. R. 4) *μοι* ad. L6. 5) d. L1. L2. 6) *δέδ.* Vi. R. 7) *λανθ.* L6. 8) *αὐτὸν* M. 9) d. Vi. R. 10) *ἐνταῦθα* L1. F2. 11) *τοι.* Vi. R. 12) *—ης* M. 13) ita scr. M. 14) *εἶν. ἐκ.* Vi. F. R.

a) cfr. G. 3, 198. b) Haec uerba, quae manifeste ex glossemate intrusa sunt, uel antiquissimae libri recensioni haerere potuerunt et ueri similius ad Gai locum 3, 198 spectabant. de re cfr. D. 47, 2, 46, 8.

duplum petitur: uel si perierit, eius pretii duplum. cum haec tibi perspecta sint, uide quid inde sequatur. Titius seruum meum sollicitauit animo corrumpendi, ut a me aufugeret, addiditque etiam, ut quandam rem meam subriperet. seruus de hoc me certiorem fecit. cum ego seruo non crederem, uellemque Titium in ipso maleficio deprehendere, permisi seruo id facere; qui quaedam ex suppellectili mea ferens ad Titium se contulit. sequebar ego illum clam scire cupiens, uerane essent quae seruus dixisset. cum seruus ad locum inter se ac Titium constitutum peruenisset, subreptam rem Titio dedit. reapse igitur inueni seruum non fuisse mendacem. quaeritur quae mihi actio aduersus Titium ex his competat? et primum non potest actio furti competere, nam licet animo furandi rem Titius contrectauit, non tamen contra domini uoluntatem id factum est. num serui corrupti actio competet? ne haec quidem dari potest; non enim serui mores deteriores facti sunt: immo cum antea eius beniuolentia erga dominum lateret, nunc manifesta apparuit. et ita euenit, ut Titius, qui in una re plura admiserit, nulla actione teneatur. [quidam prudentes dabant hinc furti actionem.] set cum essent prudentium ambiguitates et quidam omnem actionem negarent, quidam furti actionem concederent, res ad principem nostrum perlata est, prodiitque eius constitutio, quae ut huiusmodi calliditati obuiam iretur, Titium non solum furti set corrupti quoque serui obnoxium

καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οἱ τοῦ δούλου τρόποι χείρονες οὐ γεγόνασι καὶ διὰ τοῦτο ἤργησαν οἱ τῆς serui conrupti *κανόνες, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τοῦ ὑπονοθεύοντος ἡ κακίστη βουλὴ πρὸς ἀπώλειαν τῶν*[1] *χρηστῶν τοῦ οἰκέτου τρόπων*[2] *χωρεῖ, ἐθέσπισεν ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῦ* Titiu *δίδοσθαι τὴν* serui conrupti, *ὥςπερ εἰ τῇ ἀληθείᾳ τὸν οἰκέτην ὑπέφθειρεν*[3]*, ἵνα μὴ ἀτιμώρητος ἐπὶ τούτῳ μείνας ὁ* Titios *ἐφ' ἕτερον οἰκέτην ὁρμήσῃ, ὃν δυνατὸν ἴσως τῶν χρηστῶν ἀπαγαγεῖν τρόπων.*
9. 9. *Ἔσθ' ὅτε καὶ ἐπὶ ἐλευθέροις προσώποις ἁμαρτάνεται κλοπή, οἷον ἐάν τις*[4] *τοὺς ὑπεξουσίους παῖδας ὑφέληται λάθρα, υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ ἔκγονον ἢ ἐκγόνην. κινῶ δὲ τὴν* furti *εἰς τὸ διαφέρον, καὶ ποῖον διαφέρον εἰπεῖν ἔστιν ἐνταῦθα*[5]; *ὑπόθου ὅτι τελευτῶν τις ἐνεστήσατο κληρονόμον τὸν ἐμὸν υἱὸν ὑπὸ αἵρεσιν*[6]· *»ἐὰν εὑρεθῇ διάγων ἐν ταύτῃ τῇ πόλει«. ἔκλεψας δὲ τοῦτον καὶ εἰς ἑτέραν ἀπήγαγες πόλιν. κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς τοῦ* testátoros *συνέβη αὐτὸν ἐν αὐτῇ μὴ εὑρεθῆναι τῇ πόλει· ἠτόνησεν ἡ αἵρεσις καὶ τῆς κληρονομίας ἐξέπεσεν. κινῶν ἐγὼ κατά σου τὴν* furti *λήψομαι ὅσον ἐζημιώθην. ἐζημιώθην δὲ τὸν* usúfructon *τῆς κληρονομίας ὃς ἤμελλέ μοι προςπορίζεσθαι· τούτου τὴν διατίμησιν ἀπαιτήσω.*
10. 10. *Πολλάκις καὶ ἐπὶ τῷ οἰκείῳ τις ἁμαρτάνει πράγματι κλοπήν. οἷον εἰ ὁ* debitωr[7] *τὸ πρᾶγμα ὅπερ*[8] *ἐνεχυρίασε τῷ δανειστῇ ὑφείλετο λάθρα, ἀδικεῖ γὰρ τὸν δανειστὴν τῆς ἀπὸ τοῦ ἐνεχύρου στερῶν ὠφελείας.*
11. 11. *Ἔσθ' ὅτε τις καὶ μὴ κλέψας κατέχεται τῇ* furti[9]. *τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπ' ἐκεῖνον* cuius ope consilio furtum factum est[10]. *οἷον νούμμους*[11] *τις ἐπεφέρετο ἐν τῇ οἰκείᾳ χειρί, τούτους ἕτερος ἐξετίναξεν*[12]*, ὥςτε ἄλλον ἁρπάσαι, ἢ ἐπεσκότισε τῇ σῇ θέᾳ, ὥςπερ ἄλλον τὸν σὸν ὑφελέσθαι πρᾶγμα, ἢ τὰ πρόβατα ἢ τοὺς βόας τοὺς σοὺς ἐφυγάδευσεν*

1) d. Vi. R. 2) *τρ. τοῦ οἰκ.* onm. praet. M. 3) *διέφθ.* Vi. F¹. R. 4) *τίτιος* L⁶. 5) M. L⁶.: *καὶ ποῖον διαφέρον ἐστὶν ἐνταῦθα* [d. L¹. L².] *εἰπεῖν ἀναγκαῖον* cet. 6) *τὴν* ad. L⁶. 7) *εἰς δεβίτορα* L⁶. 8) *ὅ* Vi. R. 9) *τῇ φ. κατ.* L¹. L². L⁶. 10) *τουτέστιν οὗ σπουδῇ καὶ βουλῇ [συμβουλῇ* Vi. R. *κλοπῇ* L⁶.*] ἡμαρτήθη ἡ κλοπή* ad. libri. ed. 11) númmus M. 12) *ἐξετ. ἕτ.* Vi. F. R.

esse sanxit. licet enim serui mores deteriores non sint facti, et ideo non concurrant regulae, quae serui corrupti actionem introducant, tamen pessimum corruptoris consilium ad perniciem proborum serui morum tendit; itaque ad Titium puniendum serui corrupti actionem dari praecepit, tanquam re ipsa seruum corrupisset, ne impunis manens Titius seruum alium adgrediatur, quem forte possit a bonis moribus

9. auertere. 9. Interdum etiam liberorum hominum furtum committitur. nam si quis liberos, qui in mea sunt potestate, filium filiamue, nepotem neptemue subripiat; furti actione id quod interest persequar. et quid in eiusmodi casu intersit exponendum est. finge quendam moriturum filium meum heredem instituisse sub hac condicione, ut in hac urbe degeret. eum subripuisti et in aliam urbem duxisti, ita ut mortis tempore testatoris in hac urbe non inueniretur. defecit condicio et hereditatis ius amisit filius. actione igitur furti consequar a te, quanti iacturam passus sum. porro hereditatis usumfructum amisi, qui mihi adquirendus erat; eius igitur aesti-

10. mationem persequar. 10. Saepius suae quoque rei aliquis furtum committit, ueluti si debitor rem, quam creditori pigneris causa dedit, clam subtraxerit. laedit enim creditorem, cum ei commodum auferat, quod in pigneris causa est.

11. 11. Interdum furti tenetur qui furtum non fecit. id autem in eo contingit, cuius ope consilio furtum factum est. in quo numero est is, qui cum aliquis nummos in manu sua haberet, eos excussit ut alius tolleret; uel conspectui tuo obstitit, ut alius rem tuam subriperet; aut oues aut boues

ὥςτε ἕτερον[1]) *ταῦτα λαβεῖν. ἰδοὺ ἐνταῦθα οὐχ ἥψατο τῶν πραγμάτων τῶν σῶν, καὶ*[2]) *ὅμως κατέχεται τῇ* furti *ἀγωγῇ· μόνον μέντοι (τοῦτο γὰρ*[3]) *ἔξωθεν ἴσθι) εἰ ἕτερος ἐψηλάφησε τὰ ἀπολλύμενά σου πράγματα*[4])· *δίχα γὰρ ψηλαφήσεως οὐδέποτε κλοπὴ ἁμαρτάνεται. τοῦτο δὲ τῶν βοῶν*[5]) *ἔγραφον οἱ παλαιοὶ ἐπ' ἐκείνου, ὅστις ῥάκκει ἐρυθρίῳ*[6]) *διεσόβησε τὰ βουκόλια. εἰ δὲ τοῦτο κατὰ τρυφὴν καὶ*[7]) *οὐκ ἐπίτηδες, ἵνα κλοπὴ ἁμαρτηθῇ*[8]), *γεγένηται, ἡ* in factum *ἀγωγὴ παρέχεται κατὰ τοῦ ταῦτα πράξαντος, κατὰ δὲ τοῦ ὑφελομένου ἡ* furti. *ἡνίκα δὲ τῇ* Maeuiu *σπουδῇ ὁ* Titios *κλοπὴν εἰργάσατο, ἀμφότεροι κρατοῦνται. κἀκείνου δὲ σπουδῇ καὶ βουλῇ κλοπὴ πλημμελεῖται, ὃς κλίμακα θυρίσιν ἢ ὑπέθηκεν ἢ αὐτὰς ἔκλασε τὰς θυρίδας ἢ καὶ θύραν ἐπὶ τὸ ἕτερον κλέψαι, ἢ ὅστις σίδηρα*[9]) *πρὸς τὸ*[10]) *κλᾶσαι κλεῖν ἢ θυρίδας, ἢ κλίμακας ἔχρησεν, ὥςτε θυρίσιν ὑποτεθῆναι, ἐπιστάμενος ἐφ' οἷα πράξει τις ταῦτα*[11]) *κιχρᾶται. εἰ δέ τις οὐδεμίαν σπουδὴν πρὸς ποιητέαν κλοπὴν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ μόνον συνεβούλευσε καὶ τὸν θέλοντα κλέψαι προετρέψατο, οὐ κατέχεται τῇ* furti. 12. *Ἐὰν ὁ ἐμὸς* 12.
οἰκέτης ἢ ὁ[12]) *υἱὸς ὁ*[13]) *ὑπεξούσιος*[14]) *κλέψῃ τι τῶν ἐμῶν, κλοπὴ μὲν ἁμαρτάνεται καὶ* fúrtiuon *ἀποτελεῖται τὸ πρᾶγμα καὶ ὑπ' οὐδενὸς* usucapiteúεσθαι *δύναται, μέχρις οὗ εἰς τὴν τοῦ δεσπότου κατοχὴν ὑποστρέψῃ. ἡ μέντοι* furti *οὐ τίκτεται κατὰ τοῦ κλέψαντος, ἐπειδὴ οὐδ' ἑτέρα τις ἀγωγὴ ἀπὸ συναλλάγματος ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος μεταξὺ τούτων συστῆναι δύναται. εἰ δὲ συμβουλῇ καὶ*[15]) *σπουδῇ ἑτέρου κλοπὴ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑπεξουσίων ἡμῖν γένηται*[16]) *ἐπειδὴ κλοπὴ πλημμελεῖται, ἁρμοδίως ἐκεῖνος κατασχεθήσεται τῇ* furti[17]), *οὗ σπουδῇ τοῦτο πέπρακται, εἰ καὶ ὁ ἀφελόμενος διὰ τὸν*

---

1) *ἄλλον* Vi. R. 2) *ἀλλ'* Vi. R. 3) *δ.* Vi. R. 4) *πρόβατα* Pi. 5) [*τὸ* L^1. L^2. L^6.] *τῶν βόων* ad. M. Pi. L^1. L^2. L^6. 6) ita pro *ῥάκει —θρῷ* M. 7) *δ.* L^6. 8) *—θεῖσα* L^6. 9) *—ρᾶ* R. 10) *ἐπὶ τῷ* Vi. F. R. 11) *ταῦτα τις* L^1. 12) *δ.* L^1. L^2. L^6. 13) *δ.* L^1. L^2. L^6. 14) *ἢ ὁ ἐμ. ὑπεξ.* Vi. R. 15) ita Vi. R.: cet. *ἢ*, quod ferri potest: *συμβῇ ἢ σπ. ἑτ. ἢ συμβ.* L^6. 16) *γενέσθαι* L^6. 17) *τῇ* f. *κατ.* Vi. F. R.

tuas fugauit, ut eas alius exciperet. in his enim exemplis non contrectauit hic res tuas et tamen furti actione tenetur, si modo (id enim extrinsecus scias) amissas res tuas alius contrectauerit. sine enim contrectatione nunquam furtum committitur. id autem de eo ueteres scripserunt, qui panno rubro armentum fugauit. si uero per lasciuiam et non data opera, ut furtum admitteretur, factum est, in factum actio datur in eum, qui fugauerit, in eum uero qui abduxerit furti actio. at ubi Maeuii ope Titius furtum fecerit, ambo furti tenentur. illius quoque ope consilio furtum admittitur, qui scalas fenestris supposuit aut fenestras ipsas uel ianuam effregit, ut alius furaretur; quique ferramenta ad seram uel fenestras effringendas uel scalas commodauit ut fenestris supponerentur, sciens cuius gratia commodauerit. certe si quis nullam operam ad furtum faciendum adhibuit set tantum consilium dedit et uolentem ad furtum faciendum hortatus
12. est non tenetur furti. 12. Si seruus meus aut filius, qui in mea potestate est, rem mihi subripiat, furtum quidem admittitur et furtiua res efficitur neque ab ullo potest usucapi, antequam in potestatem domini reuertatur, actio autem furti in eos, qui subripuerunt, non competit, quoniam neque ulla alia actio ex contractu aut ex delicto inter eos consistere potest. si uero alterius ope consilio furtum ab his, qui iuri nostro subiecti sint, nobis fiat, recte ille furti actione conuenietur, cuius ope id factum est, quamuis qui furatus est

τῆς ὑπεξουσιότητος λόγον[1]) οὐχ ὑποβάλλεται ταύτῃ. 13. Ἔχε 13. ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ[a]). οἱ γεγονότες ἡμῖν ἔνοχοι ἔκ τινος συναλλάγματος ἐποφείλουσιν ἐπ' αὐτοῖς, ἐφ'[2]) οἷς ἐνέχονται, ἔσθ' ὅτε δόλον μόνον, ἔσθ' ὅτε δὲ[3]) καὶ diligentian[4])· ἢ γὰρ οὐκ ὀφείλουσι δόλον περὶ ταῦτα πλημμελεῖν ἢ οὐ χρὴ ῥαθύμους αὐτοὺς[5]) εἶναι περὶ τὴν τούτων φυλακήν. ἀλλ' εἰ μὲν μηδὲν κερδαίνουσιν, ἀπὸ δόλου μόνου κατέχονται, εἰ δέ τι προσεστιν αὐτοῖς κέρδος, τότε καὶ ἀπὸ ῥαθυμίας ὑπεύθυνοι γίνονται. κέρδος δὲ λέγω, οὐ μόνον τὴν τῶν χρημάτων λῆψιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ σκόπου ἀποπλήρωσιν. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ζήτησις γέγονε κλοπῆς γενομένης, ἄρα τίνι ἡ furti ἁρμόζει[6]) ἀγωγή. ἀλλ' ἴσως εἴποι[7]) ἄν τις[8]), ὅτι τῷ δεσπότῃ δίδοται. οὐκ ἔστι δὲ[9]) τοῦτο ἀληθὲς, ὁπότε καὶ δεσπότην ἔγνωμεν κατεχόμενον, ἡνίκα παρὰ τοῦ οἰκείου creditoros τὸ ἐνέχυρον ὑφέλκεται[10]). ἀλλὰ δίδοται ἐκείνῳ ᾧ διαφέρει. διαφέρει δὲ ἐκείνῳ, ὃν λυπεῖ γενομένη ἡ κλοπὴ, λυπεῖ δὲ ἐκεῖνον, ὃς κερδαίνει σωζομένου τοῦ πράγματος[11]), εἰ καὶ μὴ δεσπότης ἐστίν. ἀμέλει οὔτε δεσπότῃ ἑτέρως ἁρμόσει, εἰ μὴ διαφέροντος ὕπεστι[12]) λόγος. 14. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν σαφέστερον. 14. ἐδανεισάμην ἐγὼ παρὰ Titiu ἐνεχυριάσας τούτῳ πρᾶγμα ἐμόν. ὑφείλετό τις τοῦτο παρὰ Titiu· τίνι δοθήσεται ἡ furti ἀγωγή; καὶ λέγομεν ὅτι τῷ creditori. τίνος ἕνεκα; ἐπειδὴ[13]) αὐτῷ διαφέρει· λυπεῖ γὰρ αὐτὸν γενομένη ἡ κλοπὴ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκέρδανε[14]) σωζομένου τοῦ πράγματος ἔχων τὴν ἐπὶ τῷ χρέει δι' αὐτοῦ ἀσφάλειαν. ἀμέλει διὰ τοῦτο ἐποφείλει καὶ δόλον καὶ diligentian, οἷα καρπούμενος, ὡς εἴρηται, τὴν τοῦ χρέους ἀσφάλειαν διὰ τῆς τοῦ ἐνεχύρου κατοχῆς. οὐκοῦν αὐτῷ

---

1) εὔλογον L^{2}. L^{6}. 2) d. Vi. R. 3) d. L^{6}. Vi. R. 4) M. L^{1}. L^{2}. L^{6}.: —entiam Vi. F. R.: τουτ. σπουδήν ad. Vi. R. 5) d. Vi. R. 6) ita M.: cet. ἁρμ. ἡ f. 7) —ῃ Vi. R. 8) τις ἂν onm. praet. M. 9) ἀλλ' οὐκ ἔστι Vi. R. 10) M. Pi.: cet. —ληται. 11) τοῦ πρ. σωζ. Vi. F. R. 12) M.: ita iam cj. R. 13) M. L^{1}. L^{2}.: cet. ὅτι. 14) ita pro uulg. —αινε M. Pi. L^{6}.

a) Cfr. African. D. 30, 108, 12.

13. propter potestatis rationem non sit obnoxius. 13. Haec primum tibi perspecta habeas. qui nobis ex aliquo contractu sunt obligati in iis, ad quae tenentur, praestare debent, modo dolum tantum, modo etiam diligentiam. nam aut non oportet eos dolum in iis rebus admittere, aut non oportet eos in earum custodia fieri neglegentes. set si nihil lucrantur, ex dolo tantum tenentur, si uero quid lucri iis accedit, etiam ex neglegentia obligantur. lucrum autem non tantum in pecunia accipienda consistit, set et in explendo cuiusque proposito. cum haec tibi perspecta sint, uide quae inde sequantur. quaesitum est cuinam, furto admisso, furti actio competat. et forte quis dixerit domino eam competere. set non est hoc uerum; uidimus enim dominum ipsum interdum furti actione teneri, cum scilicet a creditore suo pignus abstrahat; quare dicendum est illi actionem dari, cuius interest. eius uero interest, cui furtum admissum incommodum adfert: incommodo autem adficitur qui, re salua, eius commodo utitur, licet dominus non sit. et ideo non aliter domino competit,
14. quam si eius intersit. 14. Quid uero hoc sit clarius dicendum est. mutuum a Titio accepi, remque meam ei obligaui. hanc a Titio quis subripuit: cuinam competet furti actio? et dicimus creditori competere. qua ex causa? quia eius interest; commodum enim sentit, re salua manente, cum ita de debito securus sit. itaque et dolum praestat et diligentiam, quia crediti securitatem, uti dictum est, per pigneris detentionem

δοθήσεται εἰκότως[1]) *ἡ* furti *ἀγωγὴ καὶ*[2]) *οὐκ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ· ἐγὼ γὰρ ἕξω κατ' αὐτοῦ τὴν* pigneraticiam[3]), *οἷα ῥαθυμήσαντος περὶ τὴν τούτου παραφυλακήν. ἕξει δὲ τὴν* furti *αὐτὸς ὁ* creditωr, *εἰ καὶ ἐγὼ ὁ* debitωr *εὐπορώτατός εἰμι· συμφέρει γὰρ αὐτῷ μᾶλλον κρατεῖν τὸ ἐνέχυρον καὶ περιποιεῖν ἑαυτῷ τὸ ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν, ἢ* personaliam[4]) *κινεῖν κατ' ἐμοῦ*[5]). *ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀληθὲς τὸ τὸν* creditora *ἔχειν τὴν* furti, *ὅτι εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐγὼ ὁ* debitωr *ὑφειλόμην τὸ ἐνέχυρον, οὐδὲν ἧττον τῷ* creditori, *ὡς εἴρηται πολλάκις, δοθήσεται ἡ* furti.

15. *Δέδωκα κναφεῖ κναπτέαν ἢ*[6]) *πλυτέαν ἐσθῆτα ἢ ῥάπτῃ* 15. *ῥαπτέαν, μισθοῦ ῥητοῦ*[7]) *ὁρισθέντος. κλοπῆς γενομένης, ἀπώλετο ταῦτα*[8]). *ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης μᾶλλον ἕξει τὴν* furti *ἤπερ ὁ δεσπότης, τῷ γὰρ δεσπότῃ οὐ διαφέρει τὸ*[9]) *ἀπολέσθαι τὸ πρᾶγμα· ἔχει γὰρ ἐπὶ τῷ ἐσθήματι τὸ ἀσφαλὲς δυνάμενος κατὰ τοῦ ῥάπτου ἢ κναφέως κινεῖν τὴν* locati *καὶ τὸ οἰκεῖον ἀπαιτεῖν πρᾶγμα. ὁ δὲ ῥάπτης ἢ ὁ κναφεὺς διὰ τοῦτο κινοῦσι τὴν* furti, *ἐπειδὴ διαφέρει αὐτοῖς τὸ μὴ γενέσθαι τὴν κλοπήν, κερδαίνουσι γὰρ σωζομένου τοῦ ἐσθήματος τὸν ὁρισθέντα*[10]) *μισθόν. εἰ δέ τις* bona fide *πράγματος ἀλλοτρίου γενόμενος ἀγοραστὴς ὑπέστη τούτου κλοπήν, ἕξει τὴν* furti *παντὶ τρόπῳ καὶ ταῦτα δεσπότης οὐκ ὤν, ὥςπερ καὶ ὁ* creditωr· *τῷ δὲ κναφεῖ καὶ τῷ ῥάπτῃ οὐχ ἑτέρως δίδοται ἡ* furti, *εἰ μὴ εἴησαν εὔποροι, τουτέστιν εἰ μήπου τῷ δεσπότῃ τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν δύνανται καταβάλλειν*[11]). *εἰ γὰρ δοῦναι τὸ τίμημα τοῦ κλαπέντος*[12]) *οὐκ ἰσχύουσι, τότε τῷ δεσπότῃ δίδοται ἡ* furti, *ἅτε μὴ δυναμένῳ ἐξ αὐτῶν λαβεῖν τοῦ*[13]) *κλαπέντος τὴν διατίμησιν. τότε γὰρ αὐτῷ διαφέρει τὸ σώζεσθαι τὸ πρᾶγμα, οἷα τῆς διατιμήσεως τοῦ ἐσθήματος οὐ φυλαττομένης αὐτῷ ἐκ τῆς τοῦ κναφέως ἢ ῥάπτου περιουσίας. ταῦτα δὲ*

---

1) *εἰκ. αὐτ. δοθ.* Vi. F. R. 2) d. L1. F2. 3) ita M. L1. L2.: —titiam F. —oratitiam Vi. R.: *τὴν ἐνεχυριτικήν* ad. L2. 4) *ἤτοι προσωπικήν* ad. L1. L2. 5) M. L6.: cet. *κατ' ἐμ. κιν.* 6) *πλυντεῖ* L6. *πλυτῇ* Vi. R. 7) *ῥ. μ.* L6. 8) *αὕτη* F. R. *ταύτας* Vi. 9) *τοῦτο* Vi. R. 10) *ὡρισμένον* Vi. R. 11) *κατ. δύν.* Vi. F. R. 12) *πράγματος* ad. Vi. F. R. 13) d. L6.

percipiat. merito igitur datur ei furti actio, non mihi domino. ego enim pigneraticiam aduersus eum habebo, utpote qui in re custodienda neglegenter sit uersatus. habebit autem furti actionem creditor, etiamsi ego debitor idoneus sim; expedit enim ei pigneri potius incumbere et inde sibi securitatem comparare, quam in personam aduersus me agere. adeo autem uerum est creditori actionem furti competere, ut et si ipse debitor pignus subripuerim, nihilominus creditori, uti
15. saepius dictum est, furti actio detur. 15. Dedi fulloni poliendam aut lauandam uestem uel sarcinatori sarciendam, mercede certa constituta. furto admisso ea periit: magis est, ut ipse fullo aut sarcinator actionem furti habeat, quam dominus; domini enim non interest rem perire, cum ei de indemnitate uestis prospectum sit, quia a sarcinatore uel fullone locati actione rem suam persequi potest. sarcinator autem uel fullo ideo furti actionem exercent, quia eorum interest furtum non fieri: re enim seruata, mercedem constitutam adsecuntur. si quis bona fide rem alienam emerit, eamque furto amiserit, quamuis dominus non sit, furti actionem habebit, sicuti et creditor. fulloni autem et sarcinatori non aliter furti datur, quam si soluendo sint, hoc est si domino rei aestimationem soluere possint. nam si pretium subreptae rei praestare non possunt, tum furti actio domino competit, utpote qui nequeat ab eis subreptae rei aestimationem consequi: tunc enim eius interest rem saluam esse, quia uestis aestimatio ex fullonis sarcinatorisue bonis ei seruari non potest. haec autem dicimus siue in parte siue in solidum

λέγομεν εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὁλόκληρον ἄπορος ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης ὑπάρχοι. 16. Τὰ ἐπὶ τοῦ κναφέως καὶ ῥάπτου 16. εἰρημένα ἅπαντα ταῦτα μετέφερον οἱ παλαιοὶ καὶ ἐπὶ τοῦ χρησαμένου[a]. εἰ γάρ τινι ἔχρησα τὸ ἐμὸν τυχὸν[1]) βιβλίον[2]) ἐκλάπη δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ commodati εἶχον ἀγωγὴν κατὰ τοῦ χρησαμένου, δι' ἧς ἐσώζετό μοι τὸ τίμημα τοῦ χρησθέντος, οὐκ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ ἀλλὰ τῷ χρησαμένῳ ἡ furti παρείχετο, ἐπειδὴ αὐτὸν ἐλύπει ἡ κλοπὴ[3]) συμβᾶσα[4])· ἐκέρδανε γὰρ σωζομένου τοῦ πράγματος. τὸ δὲ κέρδος ἦν οὐκ ἐν λήψει χρημάτων, ἀλλ' ἐν ἀποπληρώσει σκοποῦ, ἐπληροῦτο δὲ αὐτοῦ ὁ σκοπὸς διὰ τὸ τῆς χρήσεως ἀπολαύειν καὶ τούτου χάριν diligentian ἐχρεώστει ἐπὶ τῷ πράγματι, ὥσπερ καὶ ὁ κναφεὺς τῷ λαμβάνειν τὸν μισθόν. εἰ δὲ ἄπορος ἦν ὁ χρησάμενος εἰς ὁλόκληρον ἢ ἐν μέρει, ὁ νόμος ἐπ' ἐμὲ τὴν furti μετέφερεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ μίμησιν τοῦ ῥάπτου καὶ κναφέως παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐπὶ τοῦ χρησαμένου ἐτρακταΐζετο[5])· διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου γέγονε[6]) βασιλέως ζητήσεως τοιαύτης ἐπ' αὐτὸν ἀνενεχθείσης[7]), ὥςτε κλοπὴν ὑποστάντος τοῦ χρησαμένου ἐξουσίαν εἶναι τῷ δεσπότῃ τοῦ κλαπέντος εἴτε τὴν commodati βούλεται κατὰ τοῦ χρησαμένου κινῆσαι, εἴτε τὴν furti κατὰ τοῦ κλέπτου καὶ τῆς ἑτέρας ἐπιλεχθείσης μὴ δύνασθαι τὸν δεσπότην ἐκ μεταμελείας ἐπὶ τὴν ἑτέραν παραγίνεσθαι ἀγωγήν, ἀλλ' εἰ μὲν ἐπιλέξηται τὸν κλέπτην, ἐλευθεροῦσθαι τὸν χρησάμενον, εἰ δὲ ὁ χρήσας ἔλθῃ κατὰ τοῦ χρησαμένου, αὐτῷ μὲν τῷ χρήσαντι, οὐκέτι κατὰ τοῦ κλέπτου ἡ furti δοθήσεται, τῷ δὲ χρησαμένῳ ταύτην ἡ διάταξις παρέχει κατὰ τοῦ κλέπτου. τότε δὲ ὁ δεσπότης τοῦ πράγματος κινήσας τὴν commodati, ἀπόλλυσι τὴν furti, ἡνίκα εἰδὼς ὡς ἐκλάπη τὸ πρᾶγμα τὸ χρησθὲν, ἐπελέξατο τὴν commodati, γνοὺς[8]) δὲ μετὰ τὴν κατὰ[9])

---

1) d. Vi. R. 2) β. τ. L[6]. 3) ἡ ad. L[1]. L[2]. L[6]. 4) ἡ συμβ. κλ. Vi. F. R. 5) etractaΐζετο M. 6) d. L[6]. 7) ἀν. ἐπ' αὐτ. F.: εἰς αὐτ. Vi. R. 8) ἀγνοὺς Pi. ἀγνοῶν L[6]. 9) ad. ex M. Pi. L[6]. R.

a) Cf. Bas. schol. II 21.

16. non soluendo fullo aut sarcinator sit. 16. Omnia, quae de fullone et sarcinatore diximus, eadem transferenda existimabant ueteres ad eum, cui res commodata esset. nam si cui librum meum forte commodassem isque subreptus esset, cum mihi commodati actio aduersus eum, qui rem utendam accepisset, competeret, per quam commodatae rei aestimatio mihi seruaretur, non mihi domino, set ei, qui rem utendam accepisset, furti actio dabatur. nam ipse ex furto damnum sentiebat, qui re seruata frui posset: neque in eo eius commodum consistebat, quod pecunias caperet, set quod intentionem suam explere posset. hanc autem explebat in re utenda, et ideo diligentiam in re custodienda praestare debebat, sicuti et fullo, qui mercedem consequitur. si uero non soluendo esset is qui rem utendam suscepisset, uel in solidum uel ex parte, ad me dominum furti actio transferebatur. set haec quidem ad sarcinatoris atque fullonis similitudinem apud ueteres optinebant. constitutio autem principis nostri prodiit, cum eiusmodi quaestio ei esset relata, qua cautum est, ut si is, qui rem utendam acceperit, furtum passus sit, in domini amissae rei uoluntate sit, siue commodati actionem aduersus eum, qui rem commodatam accepit, mouere desiderat, siue furti aduersus eum, qui subripuit, et alterutra earum electa, non possit dominus ex poenitentia ad alteram uenire actionem. set si quidem furem elegerit, ille qui rem utendam accepit liberetur; sin autem commodator ueniat aduersus eum, qui rem utendam acceperit, ipsi commodatori nullomodo furti aduersus furem competat. ei autem, qui rem commodatam accepit, hanc aduersus furem actionem constitutio dat. tunc autem dominus ex commodato agens furti actionem amittit, cum

τοῦ χρησαμένου προκάταρξιν εἰ[1]) βούλεται καταλιπεῖν τὴν
commodati χωρῆσαι δὲ ἐπὶ τὴν furti, δίδωσιν αὐτῷ παρρησίαν
τοῦτο[2]) ποιεῖν ἡ διάταξις καὶ παραγενέσθαι παρὰ τοῦ κλέπτου,
οὐδεμιᾶς[3]) αὐτῷ δικαιολογίας ἀντιτιθεμένης, ἐπειδὴ μήπω
γνοὺς τὸ ἀληθὲς προκατήρξατο κατὰ τοῦ χρησαμένου, εἰ μὴ
ἄρα ὁ χρησάμενος τῷ δεσπότῃ τοῦ πράγματος τὸ ἱκανὸν
ἐποίησεν ἐπὶ τῷ κλαπέντι πράγματι, πρὶν ὁ δεσπότης μάθῃ
τοῦτο κεκλέφθαι. τηνικαῦτα γὰρ ὁ μὲν κλέπτης οὐχ ὑπο-
κείσεται τῷ δεσπότῃ τῇ furti, ἐναχθήσεται δὲ παρὰ τοῦ χρη-
σαμένου, ὃς οἰκείοις χρήμασι τῷ δεσπότῃ τοῦ πράγματος
ἐθεράπευσε τὴν ζημίαν, ὡμολογημένου κἀκείνου, ὅτι εἰ ἀγνοῶν
ὑφῃρῆσθαι[4]) τὸ πρᾶγμα ὁ δεσπότης ἐκίνησε τὴν commodati,
εἶτα μαθὼν ἐν τῷ μεταξὺ μετῆλθεν ἐπὶ τὴν furti, οὐκέτι
δυνήσεται παλινδραμεῖν ἐπὶ τὴν commodati. ἠλευθέρωται
γὰρ ὁ χρησάμενος τῆς ἐξ αὐτοῦ ἐναγωγῆς[5]), εἰ καὶ τὰ μάλιστα
ἡ κατὰ τοῦ κλέπτου ἀγωγὴ οὐκ ἔσχε χρηστὸν ἀποτέλεσμα
διὰ τὸ πολλάκις ἄπορον εὑρεθῆναι τὸν κλέπτην. κρατείτω
δὲ ταῦτα εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὁλόκληρον εὔπορος ἦν πρὸς
τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος τοῦ χρησθέντος πράγματος.
17. Παρεθέμην Titίῳ πρᾶγμα ἐμόν, diligentian οὐκέτι ἐπο- 17.
φείλει ἐπὶ τῷ παρακατατεθέντι[6]) πράγματι, οἷα μηδὲν κερδαί-
νων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου μᾶλλον αὐτὸς[7]) τῷ δεσπότῃ κέρδους
αἴτιος γίνεται, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ τόπῳ μᾶλλον τὸ ἐμὸν παρα-
θέμενος πρᾶγμα. μόνον δὲ ἐπὶ τούτῳ ὑπεύθυνος εἶναι τῇ
depositi, ἐὰν κατά τινα δόλον αὐτοῦ βλαβῇ τὸ πρᾶγμα, ὅθεν,
ὑφαιρεθέντος τούτου, ἐπειδὴ οὐκ ἐνάγεται πρὸς τὴν τοῦ
πράγματος ἀποκατάστασιν διὰ τὸ μηδὲν διαφέρειν αὐτῷ τὸ[8])
σώζεσθαι τὸ πρᾶγμα, οὐ κινήσει κατὰ τοῦ κλέψαντος τὴν
furti, ἀλλ' ἁρμόσει αὕτη τῷ δεσπότῃ. 18. Ἐν τέλει δέ σε 18.
ἐκεῖνο οὐκ ἄτοπον εἰδέναι, ὡς ζήτησις γέγονεν εἰ ἄρα ἄνηβος
ἀλλότριον ὑφελόμενος πρᾶγμα κρατεῖται τῇ furti, ἐπειδὴ πονηρᾶς

---

1) καὶ M. Pi. 2) τὸ L^{2}. 3) μηδ. L^{6}. Vi. R. 4) —αιρεῖσθαι Vi. G. 5) ἀγ. L^{6}. Vi. R. 6) —καταθέντι Vi. F^{1}. 7) —τὸ L^{1}. F. 8) τῷ Vi. G.

sciens rem commodatam esse subreptam commodati actionem elegerit. si uero post litem contestatam, re comperta, remittere actionem commodati et ad furti peruenire uoluerit, licet ei id facere ex eadem constitutione et aduersus furem uenire, nullo obstaculo ei opponendo, quoniam nondum rei gnarus cum eo, qui rem commodatam accepit, litem contestatus est; nisi tamen is domino satisfecerit de re subrepta, antequam ipse compertum haberet eam esse subreptam. tunc etenim fur domino actione furti non tenebitur; set conuenietur ab eo, qui rem utendam accepit, quique sua pecunia indemnem dominum seruauit. manifestissimum illud quoque est, si dominus ignorans rem esse subreptam actionem instituit commodati, postea autem certior aliquando factus ad furti actionem transiit, non posse eum rursus ad commodati actionem reuerti, liberatur enim is, qui rem commodatam accepit, intentione ab illo concepta, licet actio aduersus furem non optimum exitum sortiatur; quia saepe fures non soluendo esse deprehenduntur. eadem optinent siue in partem siue in solidum rei sibi commodatae is qui accepit aestimationem soluere
17. possit. 17. Rem meam apud Titium deposui. diligentiam in re deposita praestare non debet, quippe qui nullum inde commodum percipiat; immo contra mihi domino causam commodi praebeat, qui in tutiore loco, quam apud me, rem deposui. in eo uero tantum obnoxius erit depositi, cum ipse depositam rem dolo malo laeserit. qua de causa si res ei subrepta fuerit, quia restituendae eius nomine non tenetur, ideoque eius non intersit rem seruari, aduersus eum qui subripuit non habebit furti actionem, set ea domino competet.
18. 18. In summa sciendum tibi est, quaesitum esse en impubes rem alienam amouendo furti obnoxius sit, quia affectus

ἐστέρηται διαθέσεως ἡ τοιαύτη ἡλικία καὶ μᾶλλον ὡς κατὰ τρυφὴν[1]) καὶ ἐν παιγνίῳ[2]) ἢ κατὰ δόλον ὑφαιρεῖσθαι[3]) δοκεῖ τὸ πρᾶγμα. ἀλλ' ἤρεσε τότε ἔνοχον αὐτὸν γίνεσθαι τῇ furti, ἐάν ἐστι próximos pubertati[4]) καὶ οἶδεν ἑαυτὸν διὰ τοῦτο κλέπτοντα πλημμελεῖν. 19. Ἡ furti εἴτε ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τοῦ 19. διπλασίονος ἢ τοῦ τετραπλασίονος κινεῖται, ποινῆς μόνην[5]) ἀπαίτησιν οὐ τοῦ πράγματος ἔχει· τὸ γάρ[6]) πρᾶγμα ἔξωθεν ἀπαιτήσει ὁ τοῦ πράγματος δεσπότης ἢ διὰ τῆς in rem ἢ διὰ τοῦ condicticiu. ἀλλ' ἡ μὲν in rem κατὰ παντὸς νομέως οὕτω δοθήσεται, εἴτε ὁ κλέπτης αὐτὸς[7]) νέμεται εἴτε ἕτερός τις, ὁ δὲ fúrtiuos condicticios κατὰ μόνου τοῦ κλέπτου ἢ κληρονόμων[8]) αὐτοῦ δοθήσεται, εἰ καὶ μὴ νέμονται τὸ κλαπέν.

De ui bonorum raptorum[9].) Titulus 2.

Τοὺς ἀλλότρια ἁρπάζοντας πράγματα οὐκ ἐῶσιν ἀτιμωρήτους οἱ νόμοι· κρατοῦνται γὰρ τῇ furti, οὐδεὶς γὰρ μᾶλλον τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἄκοντος ψηλαφᾷ τοῦ δεσπότου, εἰ μὴ ὁ κατὰ βίαν ἁρπάσας τοῦτο, ὅθεν ὀρθότατα τοῦτο λέγεται[10]) ἀναιδέστατον εἶναι κλέπτην τὸν ἅρπαγα. ἀλλὰ καὶ ὁ praetor ἰδίαζουσαν ἐπενόησε προφάσει[11]) τούτου γοῦν τοῦ πταίσματος[12]) ἀγωγήν, τὴν[13]) ui bonorum raptorum. αὕτη δὲ εἴσω μὲν ἐνιαυτοῦ, ἐξ οὗ τὴν ἁρπαγὴν γενέσθαι συνέβη[14]) εἰς τὸ τετραπλοῦν[15]), μετὰ δὲ[16]) ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν κινηθήσεται.

---

[1]) ἢ ins. L^6. [2]) M. L^6.: cet. ἐμπαιγνίαν. [3]) M. L^6.: cet. ἀφ. [4]) —tis L^6. [5]) —ον Vi. R. [6]) M. L^6.: cet. δὲ. [7]) —τὸ Vi. R. —τὸν F^1. [8]) —μου Vi. R. [9]) Περὶ τῶν βίᾳ τὰ ἀλλότρια ἁρπαζόντων add. libri [praet. L^2.] ed. [10]) λέγ. τ. Vi. R. [11]) πρόφασιν L^2. [12]) πράγματος L^6. Vi. [13]) de ad. L^2. [14]) συν. γέν. onm. praet. M. L^6. [15]) κινηθήσεται h. l. L^1. L^2. [16]) τὸν ad. Vi. R.

furandi in eiusmodi aetate plerumque deest, et magis uidetur per lasciuiam et ludum, quam dolo molo rem amouisse. set ita demum eum furti obligari placuit, si proximus pubertati
19. sit et ob id intellegat sese furando delinquere. 19. Furti actio siue duplum, siue quadruplum persequatur ad poenae tantum persecutionem non etiam rei pertinet. rem enim extrinsecus dominus persequitur, siue uindicando siue condicendo. set uindicatio quidem aduersus omnem possessorem competit, siue fur ipse possidet, siue alius quilibet: condictio autem furtiua aduersus furem tantum heredesue eius, licet rem non possideant, competit.

De[1]) ui bonorum raptorum. Titulus 2.

Eos, qui alienas res rapiunt iura impunitos esse non sinunt; nam furti tenentur. nemo enim magis alienam rem inuito domino contrectat, quam qui eam ui rapit. ideoque rectissime dicitur improbior fur raptor esse. set etiam praetor propriam actionem eius delicti nomine introduxit, h. e. *ui bonorum raptorum*. haec uero intra annum, ex quo rapina facta est, in quadruplum: post annum uero in simplum datur.

1) addidi ex Thi libris, licet Kruegerus expungat, subintellegitur nempe „actione“, licet aliter graeculi intellexerint.

ἔσται[1]) δὲ χρήσιμος[2]) ἔτι μὴν[a]) καὶ τούτῳ, ὅς ἑνὸς πράγματος ἁρπαγὴν ὑποστῇ, οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τῆς ἀγωγῆς πληθυντικῶς πέφρασται ἐπὶ ἑνὸς οὐχ ἁρμόσει πράγματος ἁρπασθέντος· δίδοται γὰρ οὐδὲν ἧττον, οὐ διαφερομένων ἡμῶν εἴτε τίμιον[3]) εἴτε εὐτελὲς εἴη τὸ ἁρπαγέν. τὸ δὲ τετραπλάσιον ἐπὶ τῆς[4]) ui bonorum raptorum οὐχ ὅλον ἐστὶν ἐν ποινῇ καὶ ἔξωθεν ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις [ὡς ἐπὶ τῆς furti manifesti εἴρηται, ἀλλ' ἐν τῷ τετραπλασίῳ ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις[5])], ὥστε συμβαίνειν τούτῳ τῷ λόγῳ ἐν τριπλῷ εἶναι τὴν ποινήν. ταῦτα δὲ[6]) λέγομεν, εἴτε συλληφθῇ ὁ ἅρπαξ ἐν αὐτῷ τῷ πλημμελεῖν εἴτε μή. τῶν δὲ καταγελάστων ἐστὶ κουφοτέρας αἱρέσεως εἶναι τὸν ἁρπάζοντα βίᾳ[7]) τοῦ λάθρα ὑφαιρουμένου· τοῦτο δὲ ἐὰν ἐξετασθείη τῇ furti nec manifesti, ψευδὴς ὁ λόγος εὑρίσκεται. ἀλλ' εἴρηται πρὸς τοῦτο ἐπὶ τῆς κλοπῆς, εἰ μὲν συσχεθῇ ἤτοι ὁραθῇ ὁ κλέπτης, ἐστὶν αὕτη ἡ furti manifesti εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσα τὴν ποινήν. εἰ δὲ μὴ συλληφθῇ ἢ μὴ ὁραθῇ, τότε ἐστὶν ἡ furti nec manifesti εἰς τὸ διπλοῦν. ὁ δὲ τὴν ἁρπαγὴν ἐργασάμενος κατέχεται εἰς τὸ τετραπλοῦν, εἴτε ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι φωραθῇ, εἴτε καὶ λάθῃ[8]). καθόλου οὖν ἐπὶ τῆς κλοπῆς πότε μὲν τὸ διπλάσιον, πότε δὲ τὸ τετραπλάσιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἁρπαγῆς ἀδιαστίκτως τὸ τριπλοῦν ἔσται ἐν ποινῇ[9]) εἴτε συνελήφθη εἴτε μὴ ὁ τὴν ἁρπαγὴν ἐργασάμενος[10])· κατὰ τοῦτο δοκεῖ ἢ πλέον τι ἔχειν ἢ οὐκ ἐλαττοῦσθαι. 1. Τὴν ui bonorum 1. raptorum συμβαίνει κινεῖσθαι ἡνίκα δόλῳ γέγονεν ἡ ἁρπαγή. ἐντεῦθεν δῆλον ὡς εἴ τις ἀπατηθεὶς καὶ τὸν νόμον ἀγνοῶν τὸ οἰκεῖον ἥρπασε πρᾶγμα ὑποπτεύσας ἐξεῖναι τῷ δεσπότῃ τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα καὶ βίᾳ δύνασθαι λαμβάνειν

---

1) ἔστι Vi. F¹. R. 2) —ον Vi. G. 3) M. Pi. L¹. L². et tres ms. parisienses [v. et F². 573] legunt τι μικρόν, quod ferri non potest. 4) de ins. L². 5) ita suppleui ex lat. Inst. Ita fere in latina uersione iam coniecerat R. 6) d. F. 7) —αν L². 8) —θοι M. L⁶. 9) ἐν ποιν. ἔστ. τὸ τρ. L⁶. 10) καὶ ins. Vi. R.

a) cfr. Ulp. D. 47, 8, 2, 11.

quae actio illi quoque utilis erit, qui unius rei rapinam sit passus; non enim quia actionis designatio plurali numero est relata, ideo ipsa non competit, si res una rapiatur; datur enim nihilo minus, neque distinguimus utrum magni an minimi pretii rapta res sit. quadruplum autem in ui bonorum raptorum actione non totum in poena est, et extra poenam rei persecutio, [sicuti in furti manifesti actione dictum est, set in quadruplo et rei persecutio continetur.] itaque fit ut poena tripli sit. haec autem dicimus, siue in ipsa rapina raptor deprehendatur, siue non. ridiculum enim foret leuioris esse condicionis eum, qui ui rapit, quam eum, qui clam rem aufert: quae tamen ita se non habere ex furto nec manifesto intellegitur. nam cum de furto tractaremus diximus, si quis in ipso furto deprehendatur aut conspiciatur, furti manifesti actionem locum habere, cuius condemnatio quadrupli est; sin autem neque deprehendatur neque conspiciatur, furti nec manifesti in duplum actionem competere. qui autem rapinam admittit in quadruplum tenetur, siue in ipso maleficio deprehensus sit, siue etiam latuerit. in summa igitur furti poena modo dupli modo quadrupli est, rapinae autem semper tripli est, siue deprehensus fuerit raptor siue non, et ideo aliquid
1. amplius aut certe non minus habere uidetur. 1. Vi bonorum raptorum actio competit si dolo malo quis rapuerit. unde patet, si quis errore inductus et iuris imprudens rem suam rapuit eo animo, quasi domino liceat rem suam per uim

ἀπὸ τῶν νεμομένων οὐκ ὀφείλει ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς[1]) ui bonorum raptorum καταδικάζεσθαι. ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ μηδὲ τῇ furti αὐτὸν ἔνοχον[2]) γίνεσθαι, ὅς πεπλανημένῳ λογισμῷ ἥρπασε καὶ οὐ κακούργῳ[3]). αλλ' ἵνα μὴ τοῖς βουλομένοις ἁμαρτάνειν τοιαύτη ὁδὸς ἐφευρεθῇ[4]), δι' ἧς[5]) τὰ οἰκεῖα κακουργήματα ἀζημίως ἐπιδείκνυνται καὶ τὴν οἰκείαν θεραπεύουσιν[6]) ἀπληστίαν, καλλίστη γέγονεν ἐκ τῶν θείων διατάξεων ἐπὶ τούτῳ[7]) φροντὶς, ὥςτε μὴ συγχωρεῖσθαί[8]) τινα κινητὸν ἢ αὐτοκίνητον πρᾶγμα, εἰ καὶ οἰκεῖον εἶναι[9]) τοῦτο νενόμικεν[10]), ἁρπάζειν τε καὶ βίᾳ λαμβάνειν. εἴρηται γὰρ τοιαύταις[11]) διατάξεσιν ὅπως τοιούτου[12]) τινὸς πλημμεληθέντος ὁ ἅρπαξ, εἰ μὲν ὡς οἰκεῖον πρᾶγμα τοῦτο[13]) ἁρπάζει, τῆς τοῦ πράγματος ἐκπέσῃ[14]) δεσποτείας, εἰ δὲ τὸ ἀλλότριον οἰκεῖον[15]) ἐνόμιζεν εἶναι, ἀποκαθιστάτω μὲν κατὰ τὴν[16]) πρώτην τάξιν τὸ πρᾶγμα, διδότω δὲ[17]) πρὸς τούτοις[17]) τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν, ὅπερ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν κινητῶν πραγμάτων, ἐφ' οἷς καὶ[18]) ἁρπαγὴ δύναται γίνεσθαι ὥρισαν αἱ διατάξεις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐφόδων, ἃς ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις πράγμασιν, οἰκίαις φημὶ καὶ ἀγροῖς, γίνεσθαι συμβαίνει. διετύπωσαν[19]) ταῦτα, ὥςτε πάσης ἁρπαγῆς τε καὶ ἐφόδου τούτῳ τῷ τρόπῳ[20]) τοὺς ἀνθρώπους σωφρονιζομένους ἀπέχεσθαι.

2. Ἐπὶ τῆς ui bonorum raptorum οὐ πάντως ἀπαιτοῦμεν 2.
δεσπότην εἶναι τοῦ ἁρπαγέντος πράγματος τὸν τὴν ἁρπαγὴν ὑπομείναντα. εἴτε γὰρ in bonis αὐτοῦ ἐστιν,[21]) [τουτέστιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελεῖ δεσποτείαν], εἴτε οὐ δεσπόζεται ὑπ' αὐτοῦ, μόνον μέντοι ex bonis ἐστιν αὐτοῦ, [τουτέστιν οἱ

---

1) de ins. L². 2) ἔν. αὐτ. Vi. F. R. 3) M. L¹. L².: cet. —ως. 4) ἐφ. ὁδ. Vi. F. R.: —ρεθείη cj. R. 5) καὶ ins. L⁶. 6) M. L⁶. Vi. R. —σωσιν L¹. L². F. —σουσιν G. 7) —των L¹. L². L⁶. Vi. R. 8) —ηθῆναι F. 9) d. Vi. R. 10) τοῦτο νεν. εἶν. L². εἶν. νεν. τ. L⁶. 11) M.: ταῖς αὐταῖς cet. 12) M: —οῦτόν cet. 13) τοῦτο τὸ πρ. L¹. L². L⁶. 14) ita Vi. R.: cet. —σοι. 15) ita M. (τὸ m. 2ª) L⁶. Vi. R.: ἀλλ. τὸ οἰκ. L². F. 16) d. Vi. R. 17) καὶ ins. Vi. R. 18) ἡ ins. Vi. R. 19) —σε(ν) Vi. G. δὲ ad. L⁶. Vi. F. R. 20) τῷ τρ. τούτ. L⁶. 21) ἐ. αὐτ. F.

auferre a possessoribus, eum iudicio ui bonorum raptorum condemnari non posse. cui scilicet conueniens est nec furti teneri eum, qui errore ductus non dolo malo rapuit. set ne peccare uolentibus talis inueniatur uia, per quam impune sua exerceant maleficia, et suae indulgeant auaritiae, optime pro hac parte diualibus constitutionibus prospectum est, ut nemini liceat rem mobilem uel semouentem rapere, licet suam eam rem esse existimet, et ui auferre. cauetur enim isdem constitutionibus, ut, si quid contra factum fuerit, is, qui tanquam suam rem rapuit, eius dominio cadat, is autem qui rem alienam falso suam esse putauerit, primum quidem rem restituat, et praeterea rei aestimationem praestet. quod non solum in mobilibus rebus, quae rapi possunt, constitutiones sanxerunt, set etiam in inuasionibus, quae circa res soli fiunt, aedes nempe et fundos. haec autem idcirco constituerunt, ut ex hac causa homines prudentiores facti omni rapina et
2. inuasione se abstinerent. 2. In ui bonorum raptorum actione non utique eum expectamus dominum esse raptae rei, qui rapinam passus est: siue enim in bonis eius est [idest in eius dominio,] siue ex bonis [idest non in dominio eius, set tamen

δεσπόζεται μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῆς αὐτοῦ ἐστι περιουσίας[1])], *χώρα γενήσεται τῇ* ui bonorum raptorum. *ταῦτα δέ ἐστιν, ἃ οὐ δεσπόζεται μὲν ὑφ'*[2]) *ἡμῶν, ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ἐστὶ περιουσίᾳ. οἷον ἐχρησάμην παρά τινος ἢ ἐμισθωσάμην οἰκέτην ἢ δανείσας ἔλαβον ἐνέχυρον ἢ καὶ παρετέθη μοι πρᾶγμα, οὕτως ὥςτε μοι διαφέρειν τὸ μὴ ἀφαιρεθῆναί μοι*[3]) *τοῦτο τὸ πρᾶγμα. τοῦτο δὲ συμβαίνει εἴγε λαμβάνων τὸ* depósiton, *πάκτον ἐποίησα*[4]), *ὥςτε καὶ ἀπὸ ῥαθυμίας με κατέχεσθαι· τὰ*[a]) *γὰρ γινόμενα πάκτα εἴωθεν ἀμείβειν τὰς τῶν συναλλαγμάτων φύσεις· ἰδοὺ γὰρ ἐκ τοῦ συμφώνου κινηθήσεται ἡ* depositi *οὐ μόνον ἀπὸ δόλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ* diligentias[5]). *εἰ δὲ* bona fide *νέμομαί τι, ἤγουν καὶ* usúfructon *ἔχω ἐπὶ*[6]) *ἀλλοτρίῳ πράγματι ἢ καὶ ἕτερόν τι δίκαιον οἷον* ûson, *ὡς διαφέρειν μοι μὴ ἁρπαγῆναι τοῦτο, καλῶς λέγομεν ἐπὶ πάντων τούτων ἁρμόζειν τῷ τὴν ἁρπαγὴν ὑποστάντι τὴν* ui bonorum raptorum. *ταῦτα δὲ τὰ*[7]) *εἰρημένα, [νόει*[8])] *εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ περιουσίας ὑπάρχει. κινῶν δὲ ἐπὶ τούτοις τὴν*[9]) ui bonorum raptorum, *οὐ τὴν δεσποτείαν λήψεται τῶν ἁρπαγέντων (πῶς γὰρ ἣν οὐκ εἶχεν;), ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον ὅπερ ἐκ τῆς αὐτοῦ περιουσίας ἀφαιρεῖται*[10]), *τουτέστιν ὅπερ εἶχεν ἐπὶ τῷ πράγματι δίκαιον, οἷον* usúfructon *ἢ* ûson *εἶχεν ἐπὶ τῷ ἁρπαγέντι. ἐπειδὴ τούτου ἐστερήθη διὰ τῆς ἁρπαγῆς, τοῦτο αὐτῷ καὶ ὑποκαθίσταται. γενικῶς δὲ λεκτέον ἐστὶν*[11]) *ἐξ ὧν αἰτιῶν ἡ* furti *δίδοται* nec manifesti, *κλοπῆς γενομένης, ἐκ τῶν αὐτῶν*[12]) *αἰτιῶν πάντες ἕξουσι τὴν*[13]) ui bonorum raptorum.

---

1) *περ. ἐστ.* L^6.: haec libenter expungerem. cf. enim quae secuntur.
2) *ἀφ.'* Vi. G. 3) *μου* L^2. 4) *ἐπ. π.* L^6. 5) *ἤτοι ῥαθυμίας* L^2. 6) *ἐν* Vi. R. 7) d. Vi. R., qui cj. *ἔστω*. 8) suppleui. 9) d. L^2., qui l. de ui. 10) *ἀφῄρηται* cj. R. 11) *ὅτι* ad. Vi. R. 12) *τούτων τῶν* Vi. R. 13) de ins. L^2.

a) Cfr. Theoph. 3, 24, 3. schol. Bas. ad 23, 1, 9 (II 601).

in eius patrimonio], actioni ui bonorum raptorum locus fiet. haec autem sunt, quorum nos quidem domini non sumus, quae tamen in patrimonio nostro continentur: ut ecce hominem ab aliquo utendum accepi, aut mercede conduxi, aut pignus ex mutui causa accepi, aut res apud me deposita est, ita ut mea intersit, hanc rem mihi non abripi idque accidit si depositum accipiens pactus sim me culpam quoque praestiturum. pacta enim contractuum naturam mutare solent: ex huiusmodi enim conuentione depositi actione non ex dolo tantum, set ex culpa quoque tenebor. sin autem bona fide rem possideam, uel usumfructum in re aliena habeam, uel quod aliud ius, ut intersit mea eam non abripi, recte dicimus in omnibus hisce casibus ei qui rapinam passus est ui bonorum raptorum actionem competere. et haec quae dicta sunt optinent etiam si non in bonis eius, set ex bonis tantum res sit. at per ui raptorum bonorum actionem non dominium consequetur, quod in re non habuit, set illud tantum, quod ex eius substantia reuera sit ablatum, idest ius, quod in re ei fuerat: ut ecce si usumfructum uel usum in re ablata habuisset et eis per rapinam sit destitutus, in eosdem restituetur. et generaliter dicendum est ex quibus causis furti nec manifesti actio competit, ex isdem omnes ui bonorum raptorum actionem habere.

De lege Aquilia[1]. Titulus 3.

Περὶ τῆς ἑτέρῳ προςγινομένης βλάβης ὁ Aquilios[2]) *νομοθετεῖ τὸν ζημιοῦντα κολάζων. ἡ δὲ τούτου νομοθεσία εἰς τρία διαιρεῖται κεφάλαια. διαλέγεται δέ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ* pecus[3]), *φησὶ γὰρ οὕτως· ἐάν τις ἀλλότριον οἰκέτην ἢ ἀλλότριον τετράποδον ὅπερ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν* pecúdων[4]) *ἐστὶν ἀδίκως ἀνέλῃ, ὅσου τὸ ἀναιρεθὲν πρᾶγμα πλείονος ὑπῆρχεν ἐν τῷ τῆς ἀναιρέσεως ἐνιαυτῷ, τοσοῦτον ὁ ζημιώσας τῷ δεσπότῃ δοῦναι καταδικαζέσθω*[5]). *ἑρμηνεύσωμεν δὲ τὰ εἰρημένα τῷ νόμῳ ἀσαφῆ κατά τι δοκοῦντα. καὶ τὸ μὲν εἰρημένον· »ἐάν τις ἀλλότριον οἰκέτην ἀδίκως ἀνέλῃ« τῶν ὡμολογημένων ἐστίν.* 1. *Εἶπε δὲ »ἢ ἀλλότριον τετράποδον«, καὶ οὐχ* 1. *ἠρκέσθη τούτῳ, οὐδὲ ἀδιαστίκτως καὶ ἀποτόμως εἶπε περὶ τούτου, ἀλλὰ προςτέθεικεν*[6]) *»ὅπερ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν* pecúdων *ἐστίν«*[7]). *τοῦτο δὲ πρὸς*[8]) *ἐκεῖνο βλέπει. ἐὰν*[9]) *γὰρ ἀπροςδιορίστως εἴπῃ 'περὶ τετραπόδων' μὴ συνάψας καὶ*[10]) *τὸ εἶναι αὐτὰ*[11]) *ἐν*[12]) *ἀριθμῷ τῶν* pecúdων,[13]) *ἤμελλε τὸ πρῶτον τοῦ νόμου κεφάλαιον ἕλκεσθαι καὶ ἐπὶ θηρίων ἀγρίων ἐμοὶ διαφερόντων ἢ κυνῶν, ἡνίκα τις ἀνεῖλε ταῦτα. ἀλλ' οὐχ ἠβουλήθη περὶ τούτων τι ὁ νόμος εἰπεῖν. περὶ τούτων δὲ*[14]) *μόνων*[15]) *διειλέχθη, ἅτινα κυρίως νέμεσθαι καὶ ἀγεληδὸν εἴωθε βόσκεσθαι, ὁποῖοί*[16]) *εἰσιν ἵπποι ἡμίονοι πρόβατα βόες*[17]) *αἶγες. καὶ περὶ χοίρων δὲ τὸ αὐτὸ ἤρεσε·*

---

1) *Περὶ νόμου ἀκουϊλίου* [*ἀκουλίου* M.] ad. libri. ed.: in M. adduntur haec: *οὗτος ὁ τίτλος ἐστὶ τῷ θ̄ βιβλίῳ* [sic] *τῶν* digéstων *καὶ λ̄ε̄ τοῦ γ̄ βιβλ. τοῦ κώδικος.* Item adduntur haec: *περὶ πράγματος ἁρπαγέντος τοῦ εἰς χρῆσιν δοθέντος.* 2) scr. M. 3) *ἤτοι κτήνους* ad. L^6. Vi. R. 4) scr. M. 5) *—ζεται* Vi. G.: *—ζηται* L^6. 6) *προσέθηκεν* Vi. R. 7) d. L^6. 8) d. L^6. 9) *εἰ* L^6. 10) scripsi pro '*τὸ καὶ*': *καὶ* d. Vi. R. 11) *—τὸν* L^2. *—τῷ* M. 12) *τῷ* ins. L^6. 13) *τὸ 'καὶ ἐν ἀριθμῷ τῶν πεκ. ἐστίν'* L^1.: quod fortasse praestat. 14) M.: cet. *περὶ γὰρ τούτ.* 15) *—ον* Vi. R. 16) *—οῖά* Vi. R. 17) M.: cet. *βόες πρόβ.*

De lege aquilia. Titulus 3.

De damno alteri iniuriae dato lex aquilia prospexit, qui eum coercet, qui id dederit. haec autem lex in tria capita diuiditur. in primo autem capite de pecudibus cauetur, his uerbis: »si quis hominem alienum alienamue quadru»pedem, quae pecudum numero sit, iniuria occiderit, »quanti id quod occisum fuit, in eo anno, quo »occisum est, plurimi fuit, tantum occisor domino »dare damnetur«. interpretemur autem uerba legis, quae subobscura esse uidentur. quod tamen dicitur »si quis hominem alienum iniuria occiderit« plane in expedito
1. est. 1. Dixit autem »quadrupedemue alienam«, neque his uerbis contenta fuit lex, neque confuse atque abrupte de hoc est locuta, set addidit »quae pecudum numero sit«. id autem eo pertinet, quod si generatim de quadrupedibus esset locuta non addens eas pecudum numero esse debere, intellegendum esset hoc prius caput de feris quoque bestiis, quae mihi pertineant, uel canibus, si quis eos occiderit. set noluit de his lex cauere; nam de illis tantum locuta est, quae proprie et gregatim pasci solent, quales sunt equi muli boues

καὶ γὰρ οἱ χοῖροι τῇ τῶν pecúdum περιέχονται προσηγορίᾳ καὶ τούτους γὰρ ἀγεληδὸν νέμεσθαι συνωμολόγηται. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ποιητὴς Ὅμηρος[1]) ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ διδάσκει, ὡς ὁ Aélios Marcianòs[2]) ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ[3]) ἀναφέρει Institútois, τούτων μεμνημένος[4]) τῶν ἐπῶν·

δήεις τόνγε σύεσσι παρήμενον· αἱ[5]) δὲ νέμονται
πὰρ κόρακος πέτρῃ ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

τὸ δὲ »νέμονται« δηλοῖ τὸ »ἀγεληδὸν βόσκεσθαι«. 2. Τὸ 2.
δὲ εἰρημένον τῷ νόμῳ »iniuria occiderit«. τοῦτο[6]) νοοῦμεν[7]) »παρανόμως ἐφόνευσε«, τουτέστι[8]) sine iure[9]). οὐκοῦν εἰ μὴ παρανόμως εἴη ὁ φόνος, ἀκίνδυνος ὁ φονεύσας καὶ οὔποτε χώρα τούτῳ τῷ νόμῳ[10]). οἷον, ἡνίκα τὸν σὸν οἰκέτην ἀνέλω λῃστὴν ὄντα, οὐ κατέχομαι τῷ Aquilíῳ, ἀλλὰ τότε ἡνίκα τὸν ἐπαγόμενόν μοι παρ' αὐτοῦ κίνδυνον οὐχ ἑτέρως ἠδυνήθην ἐκκλῖναι, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐπαχθείσης αὐτῷ παρ' ἐμοῦ πληγῆς. εἰ γὰρ δυνάμενος διαφυγεῖν τοῦτον[11]) ἀνεῖλον, κατέχομαι τῷ Aquilíῳ. 3. Οὐκ ἔστιν ὑπεύθυνος[12]) 3.
Aquilíῳ ὁ ἐκ τυχηρᾶς ἀνελὼν περιστάσεως[13]), ἡνίκα μὴ πρόσεστι ῥαθυμία τῷ γινομένῳ· οὐχ ἧττον γὰρ τοῦ δόλου τὸν κατὰ ῥαθυμίαν ἀνελόντα ὁ νόμος τιμωρεῖται. 4. Διὸ ἐάν τις ἐν 4.
τῷ παίζειν ἀκοντίοις ἢ καὶ γυμνάζεσθαι παριόντα τὸν σὸν οἰκέτην πλήξας ἀνεῖλεν, εἰ μὲν στρατιώτης ἦν ὁ τοῦτο ποιήσας ἐν τῷ κάμπῳ ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα γυμνάζεσθαι τοῖς στρατιώταις σύνηθες, ἀνεύθυνος ὁ πλήξας· εἰ δὲ ἰδιώτης ἦν[14]) καὶ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀνεῖλεν, ἐπειδὴ ἰδιώτης ἐν ὅπλοις γυμνάζεσθαι οὐ νενόμισται, ὑπεύθυνος ἔσται ὁ πλήξας τῷ Aquilíῳ. τὸ αὐτό φαμεν εἰ καὶ στρατιώτης ἐν τῷ[15]) τόπῳ, ἐν ᾧ μὴ σύνηθες γυμνάζεσθαι στρατιώτας παραπλήσιον ἥμαρ-

---

1) Ὅμ. ὁ ποι. L^6. 2) scr. M.: Μαρτιανὸς Vi. R. 3) —τὸν L^6. 4) —ῆσθαι L^6. 5) ita M. L^1. L^2. L^6. cum libris Homeri [Od. 13, 407 sq.]: cet. οἱ. 6) οὕτως L^1. L^2. F. 7) sine iure ins. F.: τούτεστι ins. M. L^1. L^2. L^6. F. 8) ad. ex Vi. R. 9) d. F.: sine iure L^1. Vi. R.: sine tutore M. L^2. L^6. 10) τῷ ν. τούτ. L^6. 11) τοῦτ. διαφ. L^2. 12) τῷ ad. omn. praet. M. 13) περ. ἀν L^6. 14) εἰ L^1. L^2. 15) d. Vi. R.

oues caprae. set etiam sues in pecudum appellatione continentur. nam id et poeta Homerus in Odyssia docet, sicuti Aelius Marcianus in suis Institutionibus refert hosce uersus commemorans:[1])

δήεις τόνγε σύεσσι παρήμενον· οἱ δὲ νέμονται
πὰρ κόρακος πέτρῃ ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

uerbum enim ‘νέμονται’ de his, qui gregatim pascuntur, usur-
2. patur. 2. Quod uero lex ait »iniuria occiderit« ita intellegemus, ut sine iure occiderit. itaque si non contra ius caedes facta est, extra periculum est qui occiderit, neque huic legi locus fit., et itaque si seruum tuum latronem occiderim lege aquilia non tenebor; utique si inlatum mihi periculum non aliter effugere potuerim, quam tali uulnere a me illi inlato. nam si, cum effugere possem, illum occidi, aquilia
3. tenebor. 3. Ac ne is quidem aquilia tenetur, qui casu occidit, si modo nulla culpa facto adcessit. non minus enim qui ex
4. culpa quam qui ex dolo occiderit lege punitur. 4. Itaque si quis, dum iaculis ludit uel exercitatur, transeuntem seruum tuum traiecit occiditque, si quidem miles fuit qui id fecit in campo eoue loco, ubi milites sese exercitare solent, occisor non tenetur: sin autem paganus fuit eoque in loco occidit, cum non soleant pagani in armis exercitari, aquilia occisor tenebitur. idem iuris esse dicimus de milite quoque, si in eo loco, ubi milites sese exercitare non solent, tale quid

[1]) Hom. Odys. 13, 407 sq.: latine interpretamur sic: „inuenies eum sedentem apud sues, quae pascuntur ad Coracis cliuum et ad fontem Arethusam“.

τεν· ὑποπεσεῖται γάρ[1] *τῷ* Aquiliῳ. 5.[a]) *Ἐάν τις κλαδεύων* 5.
ἐκ τοῦ δένδρου[2]) *κλάδου κατενεχθέντος τὸν ἐμὸν οἰκέτην*
παριόντα πλήξας ἐφόνευσε, κρατεῖται τῷ Aquiliῳ. *τοῦτο δὲ*
λέγομεν εἰ ταῦτα[3]) *γέγονεν ὁδοῦ*[4]) publicas *ἢ* uicinalias
ὑποκειμένης. ἔδει γὰρ αὐτὸν[5]) *ἐκβοῆσαι, ὥςτε πάντα παριόντα*
τὴν ἐσομένην φυλάττεσθαι πτῶσιν τοῦ κλάδου· τοῦτο γὰρ
ποιήσας προφάσει τῆς ῥαθυμίας ἤτοι cúlpas[6]) *ὑπεύθυνος*
ἔσται τῷ Aquiliῳ. *εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ἐξεβόησε, τῆς δὲ τούτου*
βοῆς κατεφρόνησεν ὁ οἰκέτης, ἀνέγκλητος ὁ κλαδεύων[b]).
καὶ públiса *μέν ἐστιν ὁδὸς ἥτις καὶ* militaría[7]) *λέγεται*[8]),
παρὰ δὲ τοῖς ἕλλησι βασιλική, ᾗ πάντες ἄνθρωποι κέχρηνται
ἐπὶ διαφόρους ἀπιόντες τόπους. uicinalia *δὲ ἡ ἐπὶ κώμας*
ἄγουσα· uicus *γὰρ ἡ κώμη. διὰ ταύτης γὰρ*[9]) *βαδίζει*
πᾶς[10]) *ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. εἰ μέντοι ἄπωθεν*[11]) *τῆς ὁδοῦ*
ἢ ἐν μέσῳ τυχὸν τοῦ ἀγροῦ ἐκλάδευεν, εἰ καὶ μὴ ἐξεβόησε,
πλὴν ἐπειδὴ ἐν τοιούτῳ γέγονε τόπῳ, ἐν ᾧ οὐδενὶ τῶν
ἐξωτικῶν ἐξουσία τοῦ βαδίζειν ἦν, ἀτιμώρητος ὁ πλήξας[12]).
6. *Ἰατρός τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην φλεβοτομήσας κατέλιπεν* 6.
ἀθεράπευτον· τετελεύτηκεν ὁ οἰκέτης· ὁ Aquilios *ἁρμόσει*[13])
κατὰ τοῦ ἰατροῦ. 7. *Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸν* cúlpᾳ 7.
φονεύσαντα κατέχεσθαι τῷ Aquiliῳ, *εἰδέναι χρὴ ὅτι*[14]) *καὶ*[15])
ἡ ἀπειρία εἰς cúlpan *ἀνάγεται. οἷον, ἰατρόν τις ἑαυτὸν*[16])
εἶναι λέγων ἀτεχνῶς τὸν οἰκέτην τὸν σὸν ἀνεῖλεν, ἢ φάρμακον
αὐτῷ δέδωκεν οὐ δεομένῳ ἢ κατὰ καιρὸν οὐχ ἁρμόδιον.
8. ***Εἰ δὲ καὶ μουλίων ἐπικαθήμενος ὀχήματι τὴν τῶν ἡμιόνων*** 8.
ἐξ ἀπειρίας ὁρμὴν ἐπισχεῖν οὐκ ἠδυνήθη καὶ τὸν ἀλλότριον
ἀνεῖλεν οἰκέτην, ὡς ἀπὸ cúlpas *ἔνοχος ἔσται τῷ* Aquiliῳ. *εἰ*
δὲ καὶ ἐξ ἀσθενείας κρατῆσαι τῶν ἡμιόνων οὐκ ἴσχυσε, δυνατὸν
δὲ ἦν μᾶλλον ταύτας ὑφ' ἑτέρου εὐσθενοῦς ἐπισχεθῆναι, εἰς

---

1) d. L^6. 2) *τοῦ* ins. L^6. 3) M. Pi.: cet. *τοῦτο*. 4) *ἐν ὁδῷ* M. Pi. 5) d. F^2. 6) —pae R. 7) mittaria M. 8) *ἤτοι στρατιωτική* ins. L^2. 9) d. F^2. 10) *πᾶς βαδ.* L^1. L^2. L^6. 11) scr. ex cj. R.: cet. *ἄνωθεν*. 12) *ὁ πλ. ἀτ.* L^6. 13) M.: cet. —*ζει*. 14) *ὡς* Vi. R. 15) d. L^6. 16) *ἑαυτ. τις ἰατρ.* L^6.

a) schol. Bas. V 765. b) Ulpianus (Dig. 43, 8, 2, 22).

5. admiserit; nam in aquiliam incidet. 5. Si quis putans ex arbore, deiecto ramo, seruum meum transeuntem occidit, aquilia tenetur. id autem dicimus si prope uiam publicam aut uicinalem id factum est: proclamare enim debuerat, ut omnes transeuntes rami casum euitare possent. si uero id non fecerit, utpote culpae reus aquilia erit obnoxius. sin autem ipse proclamauit, seruus autem clamorem eius non curauit, extra culpam est putator. et publica quidem uel militaris uia est, quae apud Graecos 'βασιλική' appellatur, qua omnes homines diuersa loca petentes utuntur: uicinalis est, quae ad uicos ducit; uicus est autem id, quod graeci 'κώμην' uocant. per hanc autem transit quisque uicum petit. si tamen procul uia uel forte in medio fundo caederet, licet non proclamauerit, cum id in eiusmodi loco fieret, ubi nulli extraneo ius erat uersandi, non tenetur qui occidit.
6. 6. Medicus seruum meum secuit et sine curatione dereliquit. mortuus est seruus: actio aquiliae in medicum competit.
7. 7. Cum dixerimus eum, qui culpa occiderit, lege aquilia teneri, sciendum est imperitiam quoque culpae adnumerari: ueluti si quis, cum sese medicum profiteretur, seruum tuum per imperitiam occidit; forte quia ei medicamentum dedit, quod non fuerit dandum aut certe quod eo tempore dari non
8. oportuerit. 8. Si uero mulio, cum in uehiculo sederet, ex sua imperitia mularum impetum retinere non potuerit alienumque seruum occiderit, ex culpa lege aquilia tenebitur. set et si propter infirmitatem mulas retinere non potuerit, cum eas alius firmior potuisset retinere, aeque res mulionis

τὴν τοῦ μουλίονος cúlpan *ἀναχθήσεται*[1] *τὸ γεγονὸς καὶ γενήσεται χώρα τῷ* Aquilíῳ. *τὰ ἐπὶ τοῦ*[2] *μουλίονος εἰρημένα καὶ ἐπὶ ἱππέως ἕλκειν δυνάμεθα, εἴγε τὴν ὁρμὴν τοῦ ἵππου ἢ δι' ἀσθένειαν μὴ*[3] *δυνηθεὶς ἐπισχεῖν ἢ δι' ἄγνοιαν*[4] *αλλότριον ἀνεῖλεν οἰκέτην.* 9. *Ἑρμηνεύσαμεν τὰ πρῶτα ῥήματα* 9. *τοῦ νόμου. εἴπωμεν καὶ περὶ*[5] *τῶν ἑξῆς. λέγει ὁ νόμος·* quanti in eo anno plurimi fuerit[6]. *τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα*[7]*; καὶ λέγομεν ὡς διὰ τῶν εἰρημένων τῷ νόμῳ αὕτη ἀποτελεῖται ἡ ἔννοια, ἵνα ἐάν τις τὸν ἀλλότριον οἰκέτην χωλὸν ὄντα ἢ ἑτερόφθαλμον ἢ τῆς μιᾶς ἐστερημένος χειρὸς, ἀνέλῃ, τοῦτον δὲ συνέβαινεν ἐν αὐτῷ τῷ ἐνιαυτῷ καθ' ὃν ἐδέξατο τὴν πληγὴν ἀκέραιον εἶναι καὶ διὰ τοῦτο τιμιώτερον, εἰς τὸ ὀπίσω*[8] *ἑαυτὸν*[9] *ἀνακλῶν*[10] *ὁ*[11] *δικαστὴς τὴν τούτου ποιεῖται διατίμησιν. καὶ εἰ τυχὸν ὁ ἀναιρεθεὶς οἰκέτης ἀκέραιος ἢ*[12] *καὶ*[13] *ὑγιὴς ὑπῆρχε πρὸ ἐννέα ἢ δέκα ἢ καὶ ἕνδεκα μηνῶν καὶ διὰ τοῦτο πλείονος ἄξιος ἦν*[14]*, εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀνάγων τὴν διατίμησιν ποιεῖται τὴν καταδίκην. ἐκ τούτου δὲ κατασκευάζεται* poenalían[15] *εἶναι τὴν τοῦ* Aquilíu *ἀγωγήν· οὐ γὰρ μόνον εἰς τοσοῦτό τις καταδικάζεται, εἰς ὅσον ἐζημίωσεν, ἀλλ' ἐσθ' ὅτε καὶ πλέον. ἐντεῦθεν ὡμολόγηται κατὰ κληρονόμους*[16] *ταύτην τὴν ἀγωγὴν μὴ παραπέμπεσθαι ἅτε* poenalían. *εἰ γὰρ εἰς τοσοῦτο, εἰς ὅσον τις ἐζημίωσεν, ἔνοχος ἐγίνετο, ἀμάχως καὶ ὁ τούτου κληρονόμος τῇ αὐτῇ ὑπεβάλλετο ἀγωγῇ.* 10. *Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ῥημάτων ἐστὶ λαβεῖν, ἐκ* 10. *δὲ τῆς ἑρμηνείας ἣν ἐκ τῆς ἐννοίας ἀποτελεῖσθαι συμβαίνει τοῦ νόμου, ἀρέσκει οὐ μόνον τὴν τοῦ ἀναιρεθέντος οἰκέτου γίνεσθαι διατίμησιν*[17] *κατὰ τὰ εἰρημένα, τουτέστιν ἀνακλῶντος*[18] *ἑαυτὸν τοῦ δικαστοῦ, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον ἐκ τῆς τοῦ*

---

1) L^1. Vi. R.: *ἐναχθ.* L^2. L^6.: *ἐνεχθ.* M. L^2. 2) *δ.* Vi. R. 3) d. F. 4) *μὴ δυν. ἐπ.* h. l. L^6. 5) *ἐπὶ* L^6. F. 6) *τουτέστιν* [*ἤτοι* Vi. R.] *ὅσου ἐν* [d. L^1.] *τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ πλείονος ὑπῆρχεν.* L^1. L^6. Vi. R. 7) d. L^2. 8) *γὰρ* L^2. L^6. F^1. 9) d. Vi. F^1. R. 10) *—καλῶν* Vi. R. *—κτῶν* L^2. 11) d. F. 12) *δ.* Vi. R. 13) d. L^6. 14) *ὑπῆρχεν* L^6. 15) scr. M. 16) *—ων* Vi. R. 17) *διατ. γίν.* Vi. R. 18) *καλοῦντος* Vi. R.

culpae adscribetur et legis aquiliae actioni locus erit. quae
de mulione diximus ad eum quoque, qui equo uehitur, trahere
possumus; si, cum impetum equi aut propter infirmitatem aut
propter imperitiam retinere non potuerit, alienum seruum
9. occiderit. 9. Interpretati sumus prima uerba legis, de ceteris
dispiciamus. ait lex: »quanti in eo anno plurimi fuerit«.
quid sibi uolunt haec uerba? et dicimus eiusmodi legis uerbis
hanc sententiam exprimi, ut si quis hominem alienum claudum
aut luscum aut mancum occiderit, qui in eodem anno, quo
uulnus acceperit, integer fuerit et ob id pretiosior, iudex ad
praeteritum tempus respiciens eius aestimationem inire debeat:
et si forte seruus, qui occisus est, ante nouem uel decem uel
etiam undecim menses integer fuerit et ideo maioris pretii,
litis aestimatione ad id tempus relata, reum condemnare
debeat; qua ratione efficitur poenalem esse legis aquiliae
actionem, quia non solum tanti quisque condemnatur, quantum
damni dederit, set aliquando pluris. ideoque constat actionem
in heredem non transire, cum poenalis sit. nam si quis tanti
obligaretur, quantum damni dedisset, sane heres eius eadem
10. actione teneretur. 10. Haec quidem ex legis uerbis intellegi
possunt: ex interpretatione autem, qua legis mentem adse-
quimur, placuit non solum hominis perempti aestimationem
habendam esse secundum ea, quae diximus, idest cum iudex

σώματος ἀναιρέσεως προςγέγονεν ἡμῖν ζημίωμα, καὶ τοῦτο διατιμηθῆναι χρή. οἷον τὸν ἐμὸν οἰκέτην τελευτῶν τις ἐνεστήσατο κληρονόμον· ἠδυνάμην τούτῳ κελεῦσαι προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ[1]) καὶ ταύτην ἐμοὶ προσπορίσαι. πρὶν ἢ δὲ τοῦτο γένηται παρ' ἐμοῦ ἀνεῖλέ τις τοῦτον[2]) οἰκέτην. ἐπειδὴ ἀπολλύναι συμβαίνει μὲ[3]) τὴν κληρονομίαν, οὐ μόνον καταδικασθήσεται ὁ τοῦτον ἀνελὼν εἰς τὴν τοῦ σώματος διατίμησιν, ὡς προείρηται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῆς κληρονομίας ἧς ἐξέπεσον[4]). παραπλήσιον καὶ ἐκ τούτου τοῦ θέματος ἀναφύεται. εἶχέ τις ζεῦγος μουλῶν, αἵτινες ἐοίκασιν ἀλλήλαις καὶ διὰ τοῦτο πλείονος ὑπῆρχον ἄξιαι. καὶ εἰ μέν τις τὰς δύο διετιμήσατο[5]), εἰς $\overline{ρν}$ νομίσματα ἡ διατίμησις αὐτῶν συνήγετο, εἰ δὲ κεχωρισμένως, $\overline{ν}$ νομίσματα ἑκάστης ἐγίνετο τίμημα. ἐὰν οὖν τις[6]) τὴν μίαν ἀνέλῃ, οὐ μόνον τῆς ἀναιρεθείσης τὴν διατίμησιν ἀλλὰ καὶ τῆς περιούσης παρέξει[7]) τῆς διατιμήσεως τὴν απομείωσιν τουτέστιν[8]) $\overline{ρν}$[9]) νομίσματα. τὸ αὐτὸ καὶ εἴ τις εἶχε τέθριππον, εἶτα ἕτερος ἀνεῖλε τὸν ἐν τούτοις ἀριστεύοντα, ὃς καὶ τίμιον ἐποίει τὸ τέθριππον· ἢ[10]) ἐκέκτητό τις κομῳδὸν καὶ τὸν τούτου ὑποκριτήν, ὁ δὲ ὑποκριτὴς ἐκόσμει τὸν κομῳδὸν καὶ θαυμαστὸν αὐτὸν ἐδείκνυε τοῖς ἀγῶσι συνῶν αὐτῷ[11]). ἀνεῖλέ τις τοῦτον τὸν ὑποκριτήν· ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν θεμάτων ὁ ἀνελὼν οὐ μόνον τοῦ φονευθέντος τὴν διατίμησιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ περιόντος παρέξει τὴν τῆς διατιμήσεως ἀπομείωσιν.

11. Τῷ δὲ τοῦ ἀναιρουμένου δούλου δεσπότῃ ἐξουσία δίδοται 11.
καὶ τὸ priuáton[12]) κινεῖν δικαστήριον, φημὶ τὸν Aquílion, καὶ τὴν προςγενομένην αὐτῷ[13]) θεραπεύειν ζημίαν. κινήσει δὲ πρὸς τούτοις τὸ públicon ἔγκλημα, τὴν Cornélion[14]) de sicariis, οὐδὲ γὰρ ἡ priuáta κινηθεῖσα ἀγωγὴ τὴν públican σβέννυσιν.

---

1) M.: τὴν κλ—αν cet. ὑπεισελθ. L^{6}.: ὑπελθ. Vi. R. 2) τοῦτ. τις Vi. F^{1}. R.: τὸν ad. L^{1}. L^{2}. L^{6}. 3) μοὶ Vi. F^{1}. R.: μὲ συμβ. F^{2}. 4) —σα L^{1}. F.: —σεν M. L^{6}. 5) ἐτιμ. L^{6}. 6) τούτων ins. L^{6}. F. R. 7) τὴν ins. L^{6}. 8) ἤγουν Vi. R. 9) M. Pi. L^{1}. L^{2}.: ἑκατὸν L^{6}. F.: $\overline{ρ}$ Vi. R. 10) M. cet. ἤγουν. 11) αὐτῷ συνῶν [—ιῶν L^{1}.] L^{1}. L^{2}. L^{6}. 12) pribaton M. 13) —ὸν L^{2}. 14) sor. M. τὴν Corneliam Vi. R.

praeteritum quoque tempus respiciat, set etiam quidquid praeterea, perempto eo corpore, damni nobis adlatum fuerit, id in aestimationem uenire. ut ecce: seruum meum moriens quidam heredem instituit, qui hereditatem meo iussu aditurus et mihi quaesiturus erat; antequam uero id fieret, aliquis hunc seruum occidit. quia idcirco hereditatem amitto, non solum qui occidit in corporis aestimationem, uti dictum est, condemnabitur, set etiam hereditatis, quam amisi. simile aliquid in hac quoque specie accidit. si quis iugum mularum, quae sibi inuicem similes essent et ob id maioris pretii, habuerit (nam si quis utramque aestimasset, $\overline{\text{CC}}$ aureorum earum aestimatio colligebatur; si uero alterutram, singulae $\overline{\text{L}}$ aureis aestimabantur), et quidam alterutram occiderit, non solum alterutrius occisae pretium, set tantum quoque praestabit, quanti quae superest depretiata est, idest aureos $\overline{\text{CL}}$ item si quis equorum habeat quadrigam, quorum praestantissimum quidam occidat, qui pretiosiorem totam quadrigam faciat; uel si quis comoedum habeat eiusque histrionem, qui illum exornet atque in ludis adsistens spectabilem reddat, et quidam hunc histrionem ei occidat; in utroque casu non occisi tantum aestimationem, set tantum etiam, quanti
11. depretiatus est, qui superest, praestabit. 11. Liberum est autem occisi serui domino priuato iudicio, idest legis aquiliae, agere et damnum sibi inlatum persequi. facere autem poterit praeterea publici criminis reum ex lege Cornelia de sicariis. non enim priuata actione inita publicam extinguit. hic

12. Ἐπέχει[1]) μέχρι τούτου τὸ πρῶτον κεφάλαιον. τὸ δὲ 12.
δεύτερον οὐκ ἔστιν ἐν χρήσει. 13. Ἐν[a]) δὲ τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ 13.
περὶ πάσης τῆς λειπομένης ζημίας[2]) ὁ νόμος διέξεισιν. διὸ ἐάν τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην ἢ τὸ ἐμὸν τετράποδον, ὅπερ ἐν ἀριθμῷ τῶν pecúdωn ἐστὶ, τραυματίσῃ ἤγουν ἐκεῖνο τὸ τετράποδον, ὅπερ οὐ συναριθμεῖται τοῖς pecúdois[3]) οἷον κύνα ἢ θηρίον ἄγριον ἄρκτους ἢ λέοντας ἢ λύκους, ἀνείλῃ ἢ τραυματίσῃ, τῷ γ̄ ὑποβάλλεται κεφαλαίῳ τοῦ νόμου[4]). ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν ζώων ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων ἡ προςγενομένη τῷ δεσπότῃ ζημία ἐκ τούτου θεραπεύεται τοῦ κεφαλαίου. λέγει γὰρ ὁ νόμος »si quid ustum aut ruptum aut fractum fuerit«[5]), ὥςτε ἁρμόζειν τὴν ἀγωγὴν τοῦ γ̄ κεφαλαίου. ἐκ περιττοῦ δὲ[5]) ταῖς δύο[6]) ὁ νόμος ἐχρήσατο λέξεσι, τῷ usto καὶ τῷ fracto[7]). ἡ γὰρ τοῦ ruptu[8]) προσηγορία πάσας ταύτας ἐξήρκει δηλῶσαι τὰς αἰτίας. rûpton γὰρ λέγομεν τὸ οἱῳδήποτε τρόπῳ διαφθαρὲν[9]). ὅθεν οὐ μόνον τὰ καυθέντα ἢ κλασθέντα, ἀλλὰ καὶ ἡ[10]) σχισθεῖσα ἐσθὴς καὶ τὰ συνθλασθέντα σκεύη[11]) ἤ, ὡς εἰώθασι λέγειν, διπλωθέντα (τί γὰρ ὅτι ἀργυρᾶ ἦν;) ἢ καὶ ὁ ἐκχυθεὶς οἶνος ἢ ἔλαιον καὶ ὅσα τοιαῦτα. καὶ τὰ οἱῳδήποτε τρόπῳ διαφθαρέντα[12]), ἀπολλύμενα[13]) ἢ χείρονα γεγονότα τῷ rúptῳ περιέχεται. ἀμέλει τοι εἴ τις εἰς τὸν ἐμὸν οἶνον κάλλιστον ὄντα ἢ εἰς τὸ ἐμὸν ἔλαιον πρωτεῖον[14]) ὑπάρχον, ἐνέβαλέ τι τοιοῦτο, δι' οὗ ἠφανίζετο τὰ τοιαῦτα, ὑποκείσεται τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ. 14. Ἐκεῖνο 14.

---

1) *Κατέχει* Vi. R., qui cj. *κατήχει*: *οὖν* ad. Vi. F. R. 2) ita M., cum antea *ζητήσεως* fuerit, manu tamen prima corr.: *ζητήσεως* cet. *ζημιώσεως* cj. R. 3) —*δίοις* L^1. L^2. 4) *τοῦ* V. *κεφ.* Vi. F. R. 5) *τουτέστιν ἐάν τι καυθῇ ἢ ῥαγῇ ἢ κλασθῇ.* ad. libri. ed. 5) *ὁ νόμ.* h. l. L^6. Vi. F. R. 6) *δυσι* L^6. 7) ita M.: —*ῳ* —*ῳ* L^1. L^2.: cet. —um —um. 8) M.: —*πτον* L^1. L^2. —tum L^6. —ti Vi. F. R. 9) *διαφθ. οἱ. τρ.* Vi. F. R. 10) d. L^1. F. 11) *ἤτοι* [*ἢ* Vi. R.] *καυθέντα* utpote glossema expunxi: de quo iam cj. R. 12) *ὅθεν οὐ μόνον* expunxi, Gaium (3, 217) secutus: cf. Rendic. Ist. Lomb. XVI 584. ceterum '*ὅθεν*' d. L^1. 13) *ἀλλὰ καὶ* ins. M. m. 2a. 14) —*εῦον* M. L^1. L^6. F.

a) Th. 4, 3, 13. 14 = schol. Bas. V 290.

12. autem caput prius explicit. 12. Caput autem secundum in
13. usu non est. 13. Capite autem tertio ceteras quaestiones
lex pertractat. itaque si quis seruum meum meamue quadrupedem, quae pecudum numero est, uulnerauerit, eamue quadrupedem, quae pecudum numero non est, ueluti canem feramue bestiam, ursos uel leones uel lupos, occiderit aut uulnerauerit, tertio capite legis tenetur. set in ceteris quoque animalibus item in ceteris rebus quae anima carent damnum domino inlatum ex hoc capite resarcitur. ait enim lex: »si quid ustum aut ruptum aut fractum fuerit«, actionem ex tertio capite constitui. superuacue autem duabus illis uocibus »ustum« et »fractum« lex usa est: rupti enim appellatio in omnes istas causas sufficere potest. ruptum enim dicimus id, quod quoquo modo corruptum est. unde non solum usta et fracta, set etiam scissa uestis, aut collisa uasa, quae uulgo apud graecos διπλωθέντα audiunt, (quid enim si argentea sint?) et effusum uinum aut oleum et cetera id genus. et quoquo modo uitiata perempta et deteriora facta, »rupti« significatione continentur. itaque si quis in uinum meum optimum oleumue meum praestantissimum id immiserit, quo
14. bonitas corrumperetur, ex hoc tertio capite tenebitur. 14. Illud

δὲ ὡμολογημένων ἐστὶν, ὥςπερ ἐκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τότε κατέχεταί τις τῷ Aquilíῳ, *ἐπειδὰν δόλῳ ἢ* cúlpᾳ *τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἢ τὸ* pécus *ἀνέλῃ, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ τρίτου ὁ δόλος ἢ ἡ* cúlpa *ἐνάγεσθαι ποιεῖ τὸν ζημιώσαντα. οὐκοῦν κατὰ τοῦτο ἐοίκασιν ἀλλήλοις τὰ δύο κεφάλαια. ἐν ἐκείνῳ δὲ διήνοχεν ὅτι τὸ μὲν πρῶτον κεφάλαιον περὶ οἰκέτου ἢ* pecúdu[1]) *φησὶν ἀναιρέσεως*[2]), *τὸ δὲ τρίτον ποτὲ, νῦν δεύτερον, περὶ πάσης*[3]) *τῆς λειπομένης διαλαμβάνει ζημίας, καὶ οὐ μόνον ἐν*[4]) *τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου κεφαλαίου ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὁ δικαστὴς ἑαυτὸν ἀνακλᾷ, ἐπὶ δὲ τῶν συμβαινόντων ἐκ τοῦ τρίτου κεφαλαίου ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας.* 15. *Κἀκεῖ μὲν πρόσκειται τὸ* 'plurimi', *ἐνταῦθα δὲ* 15. *σεσίγηται, ὡς ἐντεῦθεν παρρησίαν ἔχειν τὸν δικαστὴν εἰς ἐκείνην ἀναφέρειν ἐκ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐλάττονος ἄξιον ἦν*[5]) *τὸ πρᾶγμα καὶ χαρίσασθαι τῷ ἐναγομένῳ ἢ εἰς ἣν πλείονος ὑπῆρχε, καὶ ὠφελῆσαι τὸν ἐνάγοντα. ἀλλὰ κάλλιστόν φησιν ὁ* Sabînos *ὁμοίαν εἶναι*[6]) *ποιητέαν τὴν διατίμησιν, ὥςπερ εἰ κἀνταῦθα τὸ* 'plurimi' *προσέκειτο ῥῆμα. ὁ γὰρ ῥωμαϊκὸς χυδαῖος δῆμος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς διαστάσεως τοῦ χυδαίου δήμου καὶ τῆς συγκλήτου, τοῦ* Aquiliu [*δήμαρχος δὲ οὗτος*[7])] *τὸν παρόντα νόμον τεθέντος, ἠρκέσθη τῷ* 'plurimi' *ῥήματι ἐν τῷ πρώτῳ κειμένῳ κεφαλαίῳ.* 16.[a]) *Κανόνι δὲ* 16. *γενικῷ δεῖ περιλαβεῖν πότε ὁ* directos[8]) Aquilios *ἁρμόσει, πότε δὲ ὁ* utilios, *καὶ τέως εἰδέναι χρὴ ὅτι ὁ νόμος ἑαυτὸν δίδωσιν, ἐπειδὰν ἀδικηθῇ σῶμα. ἀλλ' εἰ μὲν ἐκ σώματος ἡ βλάβη προςγένηται*[9]), *τυχὸν γὰρ*[10]) *ψιλαῖς ταῖς ἐμαυτοῦ χερσὶν ἢ μετὰ ξύλου ἢ λίθου ἢ ἑτέρου τινὰς ὀργάνου πλήξας ἀνεῖλον ἢ ἐτραυμάτισα,* directos *ὁ* Aquilios *ἁρμόσει*[11]). *εἰ δὲ σῶμα μὲν ἠδικήθη οὐκ ἀπὸ σώματος δὲ γέγονεν ἡ βλάβη,*

---

1) scr. M. L1.: *πεκούδου* L2.: cet. *—δων.* 2) *—ρεθέντος* L2. 3) *διαλαμβ.* h. l. Vi. F. R. 4) *ἐπὶ* hic. et mox Vi. R. 5) *ἦν ἄξ.* Vi. F. R. 6) *οἶμαι* M. L1. L2.: *εἶναι ὁμοίως* L2. 7) *δήμ. οὗτ. ἦν* Vi. R. 8) *ἤτοι ὄρθρος* L2. 9) M. L6.: cet. *—ήσεται.* 10) d. Vi. 11) *—ζει* L1. L2. L6. Bas. F.

a) schol. Bas. V 271.

uero palam est: sicut ex primo capite ita demum quisque lege aquilia tenetur, si dolo aut culpa alienum hominem pecusue occiderit, ita ex tertio capite ex dolo aut culpa eum, qui damnum dederit, teneri. in hoc igitur utraque capita conueniunt. in eo plane differunt, quod primum caput de homine pecudeue occisis loquitur, tertium autem (ut olim, nunc uero secundum) de ceteris damnis adlatis pertractat; in eo quoque differunt, quod ex primo capite quanti in eo anno res plurimi fuerit iudex aestimare debet, ex tertio autem
15. quanti in triginta diebus proximis. 15. Verbum autem »plurimi« quod illic adicitur, hic praetermittitur, ut uideatur liberum esse iudici utrum ad eum diem ex triginta proximis pretium referri uelit, quo res minimi fuerit et ita reo opitulari, an ad illum, quo res maximi fuerit, et ita actori fauere. set rectissime Sabinus ait perinde habendam aestimationem, acsi etiam hac parte »plurimi« uerbum esset adiectum. plebs enim romana, cum tempore dissensionis inter plebem et patres Aquilius hanc legem rogaret, contenta fuit, quod prima
16. parte id uerbum »plurimi« positum esset. 16. Generaliter autem definiendum est quando directa legis aquiliae actio competat, quando uero utilis. et ante omnia sciendum est ex lege actionem esse, si corpori damnum detur. set si quidem corpore damnum datum est (forte enim manibus nudis, aut ligno aut lapide, aut alio demum instrumento percutiens occisi, aut uulneraui), directa legis aquiliae actio competet. si uero corpori quidem damnum datum est, non

δίδοσθαι τὸν utilion Aquilion *χρή. οἷον τὸν ἐμόν τις οἰκέτην ἢ τὸ ἐμὸν* pecus *ἐνέκλεισεν ἐπὶ χρόνον*[1]*, ὥστε λιμῷ διαφθαρῆναι*[2]*, ἢ τὸ ἐμὸν ὑποζύγιον οὕτως ἤλασε σφοδρῶς, ὡς μὴ ἐνεγκεῖν τὸ πλῆθος τοῦ διαστήματος, ἀλλὰ διαρραγῆναι, ἢ τὸ ἐμὸν τυχὸν πρόβατον*[3]*) ἢ τὸν ἐμὸν βοῦν οὕτω τις διετάραξεν, ὡς ἐνεχθῆναι αὐτὸν*[4]*) κατὰ*[5]*) κρημνοῦ καὶ ἀπολέσθαι ἢ κατά τι βλαβῆναι, ἢ ἐάν τις τὸν ἀλλότριον οἰκέτην πείσῃ*[6]*) ἀνελθεῖν εἰς δένδρον ἢ κατελθεῖν εἰς φρέαρ, εἰδὼς δυσχερεστάτην καὶ ἐπικίνδυνον τὸν ἄνοδον ἢ τὴν κάθοδον εἶναι, εἶτα ὁ οἰκέτης ἀνιὼν ἢ κατιὼν ὠλέσθησε καὶ ἢ τετελεύτηκεν*[7]*) ἢ περί τι μέρος ἐβλάβη τοῦ σώματος. τί δὲ ὅτι ἀλλότριόν τις οἰκέτην ἀπὸ*[8]*) γεφύρας ἢ ὄχθης ἔρριψε κατὰ τοῦ ποταμοῦ, εἶτα οὗτος κατενεχθεὶς ἐν τῷ ὕδατι ἐπνίγη; ἐνταῦθα τὸν* directon[9]) Aquilion *διδόναι*[10]*) χρή· ὅς*[11]*) γὰρ ὤθησε τὸν οἰκέτην οἰκείῳ σώματι τὴν ἀναίρεσιν εἰργάσατο. εἰ δὲ μηδὲ σώματί τις ἔβλαψεν οὐδὲ σῶμά ἐστι τὶ ἀδικηθέν, ζημία δέ τις προσγέγονεν ἐμοί, ἀργοῦντος*[12]*) τοῦ* diréctu *ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ σώματος καὶ* utiliu *δὲ διὰ τὸ μὴ ἠδικῆσθαι*[13]*) σῶμα, ἤρεσε τὸν ζημιώσαντα*[14]*) ὑποπίπτειν τῇ* in factum[15])*. οἷον τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ὡς ἁμαρτάνοντά τι δεσμοῖς περιέβαλον· τοῦτον ἕτερος οἴκτῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ κινηθείς, εἰδὼς ὅτι ἐκφεύξεται*[16]*), λύσας ἀφῆκε τῶν δεσμῶν.*

---

[1]) *τοσοῦτον* ins. L². F. R. [2]) *διαφθ. λιμ.* L⁶. [3]) *πρόβ. τυχ.* L². [4]) —*τὸ* L¹. L². [5]) *τοῦ* ins. Vi. F¹. R. [6]) *ποιήσῃ* L⁶. [7]) ita M. F².: cet. *ἐτελεύτησεν*. [8]) ita M. L⁶.: cet. *οἰκ. τις*. [9]) d̥ F¹. [10]) *εἰδέναι* L⁶. [11]) *ᾧ* L⁶., quod fortasse praestat. [12]) *τοῦ σώματος* ins. M. Pi. [13]) *ἀδικηθῆναι* Vi. R. [14]) *τῷ —ντι* L⁶. [15]) *τῇ* fáctῳ M. [16]) *φεύξ.* Vi. R. *φύγῃ* Bas.

uero corpore, utilis legis aquiliae actio datur. ueluti: si quis seruum meum pecusue meum tamdiu incluserit, ut fame necaretur, aut iumentum meum tam uehementer egerit, ut itineris laborem non ferret ac rumperetur, aut si quis ouem meam uel bouem meum in tantum exagitauerit, ut praeceps fugeret atque periret uel laederetur, aut seruum alienum, ut in arborem ascenderet, persuaserit uel ut in puteum descenderet, probe sciens periculosum ascensum uel descensum esse, et seruus ascendendo uel descendendo lapsus aut mortuus sit aut certe aliqua parte corporis laesus. quid autem si quis seruum alienum de ponte aut ripa in flumen deiecerit, isque aqua immersus suffocatus sit? directam legis aquiliae actionem dari oportet, nam qui seruum proiecit suo corpore eum necauit. set si non corpore quis damnum dederit, neque corpus laesum fuerit, damnum autem aliquod factum est, cum non sufficiat directa actio, quia non corpore damnum datum est, neque utilis, quia nec corpus laesum fuit, placuit eum, qui damnum dederit, actione in factum teneri. ueluti si seruum meum utpote male uersatum in uincula conieci, et alius misericordia ductus, sciens illum euasurum, compeditum soluit.

De iniuriis[1]). Titulus 4.

Οὐκ ἐῶσι τοὺς ὑβριστὰς ἀτιμωρήτους οἱ νόμοι· γενικῶς δὲ iniuria[2]) *λέγεται πᾶν, ὅπερ*[3]) *μὴ κατὰ νόμον γίνεται,* quod non iure fit[4]). *ἰδικῶς δὲ λέγεται* 'contumelia' a 'contemnendo', *ἣν*[5]) *Ἕλληνες »ὕβριν« καλοῦσιν. λέγεται δὲ καὶ*[6]) 'culpa'[7]), *ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἀδίκημα καλοῦσιν*[8]), *ὥςπερ ἐπὶ τοῦ* Aquiliu· *λέγομεν γὰρ*[9]) 'damnum iniuria'[10]), *τουτέστι ζημία ἡ ἀδίκως γινομένη*[11]). *ποτὲ*[12]) *δὲ*[13]) *λέγεται* iniquitas' *καὶ* 'iniustitia', *ἣν*[14]) *οἱ Ἕλληνες ἀδικίαν λέγουσιν. ὁπότε γὰρ ὁ* praetωr *ἢ ὁ δικαστὴς οὐ δικαίως κατά τινος ἀποφαίνεται, λέγομεν τὸν ἀδικηθέντα* iniuriam accepisse.

1. *Ἡ δὲ ὕβρις ἁμαρτάνεται οὐ*[a]) *μόνον ἔργῳ, ἀλλὰ καὶ λόγῳ.* 1.
καὶ ἔργῳ μὲν ὁπότε τις πὺξ ἢ ῥάβδοις ἢ ἱμάντι τυπτηθῇ, εἴτε conuicion[15]) *τις ὑποστῇ.* conuicion[16]) *ἐστιν, ἡνίκα τις ἐν ἐπισήμῳ τῆς πόλεως τόπῳ*[17]) *ὕβριν ἐπαγάγῃ μοι, ὥςτε καὶ ὄχλον ἐντεῦθεν συναχθῆναι. ἔργῳ δὲ*[18]) *γίνεται ἡ ὕβρις καὶ ἡνίκα τις εἰδὼς ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἐποφείλω ἐπὶ νομὴν γέγονε τῶν ἐμῶν πραγμάτων ὡς δὴ δανειστής· λόγῳ δὲ*[19]) *ἐάν τις πρὸς ἐμὴν ὕβριν πεζὸν λόγον*[20]) *ἢ ἔμμετρον ἔπος ἔγραψεν ἢ συντέθεικεν κατ' ἐμοῦ ἢ ἐξέδωκεν*[21]) *ἢ οὐδὲν μὲν τούτων ἔπραξε, δόλον δὲ ἐποίησεν, ἵνα τι τούτων γένηται. ἕκαστος γὰρ τούτων κρατεῖται τῇ* iniuriarum, *οἷον* Prímos *ἔγραψεν ἔπος ὑβριστικὸν καθ' ἐμοῦ,* Secúndu *συνθέντος*[22]), Tértios *τοῦτο ἐκδέδωκε,* Qúartos *οὐδὲν μὲν τούτων*[23]) *ἔπραξε, δόλῳ*

---

1) *Περὶ ὕβρεως* ad. libri. ed. 2) *ὕβρις* M. 3) *ὃ* Vi. R. 4) *φιέριτ* L[6]. 5) *οἱ* ins. omn. praet. M. 6) add. ex. Vi. R. 7) *πταῖσμα* ad. L[2]. 8) *λέγουσιν* L[2]. 9) *δὲ* L[6]. 10) datum ad. Vi. R. 11) *λεγομένη* L[2]. 12) *τότε* M. 13) d. M. 14) ad. ex M. Vi. R. 15) conuincion M. [*—ίγκιον* L[1]. L[2].] *—ίκιον* F. R. *—ίτιον* Vi. 16) *δὲ* ins. Vi. R. 17) *τόπ. τῆς π.* 18) *καὶ* L[6]. F. 19) *ἢ ἐὰν* cet. M. 20) d. L[2].: *ἔγραψεν* h. l. Vi. F. R. 21) *ἐκδέδωκεν.* F. 22) ita M.: cet. *Σεκοῦνδος συνέθετο.* 23) *μὲν* h. l. Vi. R.

a) Ulpianus (Dig. 47, 10, 1, 1).

De iniuriis. Titulus 4.

Eos, qui iniuriam admittunt, iura impunitos non sinunt. generaliter iniuria dicitur omne quod non iure fit; specialiter alias »contumelia« a »contemnendo«, quam graeci ὕβριν appellant; alias dicitur »culpa«, quam graeci ἀδίκημα uocant, ueluti in lege aquilia. dicimus enim »damnum iniuria«, idest contra ius inlatum. alias dicitur »iniquitas« et »iniustitia«, quam graeci ἀδικίαν uocant. cum enim praetor uel iudex non iure contra quemdam pronuntiat,
1. dicimus eum, qui laesus est, »iniuriam accepisse«. 1. Iniuria autem committitur non re tantum, set etiam uerbis. et re quidem, cum quis pugno aut uirgis aut fustibus caesus sit, aut conuicium passus sit. conuicium est, cum quis in loco quodam urbis spectabili eiusmodi me adficiat contumelia, ut turba hominum concurrat. re quoque fit iniuria, si quis intellegens me ei nihil debere, bona mea, quasi creditor, possideat. uerbo autem fit iniuria, cum quis libellum scripserit carmenue composuerit ad meam infamiam, uel ediderit, aut nihil quidem eiusmodi fecerit, curauerit tamen dolo malo, ut quid horum fieret. nam isti omnes actione iniuriarum tenentur. ut ecce Primus ad meam infamiam carmen scripsit, Secundus composuit, Tertius edidit, Quartus nihil eiusmodi fecit, dolo autem suo curauit ut scriberetur

δὲ οἰκείῳ παρεσκεύασεν ἢ γραφῆναι ἢ συντεθῆναι ἢ ἐκδοθῆναι τὴν καθ' ἐμοῦ ὕβριν. εἰ δέ τις προϊούσῃ τῇ οἰκοδεσποίνῃ ἢ τῷ praetextátῳ ἢ τῇ praetextátῃ προϊούσῃ (τουτέστι[1]) τῷ νέῳ ἢ τῇ νέᾳ· οἱ γὰρ νέαν ἄγοντες τὴν ἡλικίαν τῇ praetextᾳ[2]) ἐχρῶντο[3]), φόρημα δὲ τοῦτο ῥωμαϊκόν), ἐὰν οὖν ἑνὶ τῶν προειρημένων προϊόντι παρακολουθῇ τις συνεχῶς μηδὲν[4]) φθεγγόμενος ἤγουν καὶ λέγων τι ἐπὶ τῷ τοὺς σώφρονας αὐτῶν διαστρέψαι τρόπους, κατέχεται τῇ iniuriarum. καὶ ἑτέροις δὲ πλείστοις τὴν ὕβριν ἁμαρτάνεσθαι τρόποις τῶν ὡμολογημένων ἐστίν. 2. Ὑφίσταται[5]) δέ τις ὕβριν οὐ μόνον δι' ἑαυτοῦ, 2.
ἀλλὰ γὰρ[6]) καὶ διὰ τῶν οἰκείων παίδων, οὓς ὑπεξουσίους ἔχει καὶ διὰ τῆς γαμετῆς[7])· τοῦτο γὰρ ἤρεσεν εἰ[8]) καί τινες ἐναντιώθησαν. ὥςτε οὖν τοῦ ἐμοῦ ὑβρισθέντος ὑπεξουσίου παιδὸς δίδοταί μοι ἡ[9]) iniuriarum, ἢ καὶ τῆς γαμετῆς. ἀμέλει ἐὰν ἡ ἐμὴ ὑπεξουσία θυγάτηρ γαμηθῇ Titiῳ, σὺ δὲ ταύτην ὑβρίσῃς καὶ αὕτη ἡ[10]) ὑβρισθεῖσα καὶ Titios ὁ αὐτῆς[11]) ἀνὴρ κἀγὼ δὲ ὁ[12]) πατὴρ ἕξομεν[13]) κατά σου τὴν iniuriarum. ἐκ δὲ[14]) τοῦ ἐναντίου, ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὑβρισθῇ, ἡ γυνὴ τὴν iniuriarum οὐ δύναται κινεῖν, defendeúεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τὰς γυναῖκας, οὐ μὴν τοὺς ἄνδρας ὑπὸ τῶν γυναικῶν δίκαιόν ἐστιν. καὶ πενθερὸς δὲ τῆς νύμφης ὀνόματι τῆς γεγαμημένης τῷ ὑπεξουσίῳ αὐτοῦ παιδὶ[15]) ἀκωλύτως[16]) κινήσει τὴν iniuriarum. 3. Ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης 3.
ὑβρισθῇ, οὐδεμία αὐτῷ ἀγωγὴ ἁρμόζει· ἐξ ὧν δὲ αὐτὸς ὑβρισθῇ, δοκῶ[17]) ἐγὼ ὁ δεσπότης ὕβριν ὑποστῆναι. ἀλλ' οὐχ οἵτινες τρόποι υἱοῦ ἢ γαμετῆς ὑβρισθέντων διδόασί μοι τὴν iniuriarum, οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπὶ οἰκέτου. ἐπὶ γὰρ δούλου τότε

---

1) De gloss. suspicor. 2) —tátᾳ M. L1. L2. L6. 3) τὸ ad. L2. 4) —ενὶ M. 5) —το L2. 6) d. Vi. R. 7) ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὑβρισθῇ ἡ γυνὴ τὴν iniuriarum οὐ δύναται κινεῖν: haec uulgo olim addebantur et libri addunt. eicienda esse iam uidit F. (F2. 591). 8) d. M. 9) τῇ L6. 10) ad. ex M. L1. L2. 11) ταύτας Vi. R. 12) ταύτης ins. Vi. R. 13) —μοι Vi. 14) d. Vi. R. 15) παιδ. αὐτ. Vi. F. R. 16) —λούθως F. 17) αὐτός ins. L1. L2. F.

uel componeretur uel ederetur, quo ignominia adficerer. set et si quis matremfamilias in publico euntem aut praetextatum uel praetextatam (idest adulescentem uel puellam: qui enim iuuenilem aetatem agebant praetexta utebantur, quod romanorum uestimentum erat), adsectatus fuerit nil prorsus locutus, aut aliquid dicens, quo boni eorum mores corrumpi possent, iniuriarum actione tenebitur. et denique aliis pluribus modis
2. admitti iniuriam manifestum est. 2. Patitur autem quis iniuriam non solum per semet ipsum, set etiam per liberos suos, quos in potestate habet, et per uxorem suam. id enim praeualuit, licet quidam contra senserint. itaque si filio meo, quem in potestate habeo, iniuria facta sit, uel uxori meae, iniuriarum actio mihi dabitur. itaque si filia mea Titio nupta a te iniuriam passa sit, et ipsa, quae iniuriam accepit, et Titius eius uir, et ego pater iniuriarum actionem aduersus te habebimus. contra autem, si uiro iniuria facta sit, uxor iniuriarum agere non potest; defendi enim uxores a uiris, non uiros ab uxoribus aequum est. et socer nurus nomine, quae eius filio nupta est, quem in potestate habet, iniuriarum
3. recte aget. 3. Si seruus meus iniuriam patitur, nulla ei actio competit. set ea iniuria, quam ille passus est, ego dominus adfici intellegor. non tamen quibus modis filio uel uxore iniuria adfectis, actio mihi datur, isdem et seruo. per seruum enim tunc iniuriam pati uideor, cum aliquid atrocius in eum

ὑβρίζεσθαι δοκῶ, ἡνίκα σκαιόν τι κατ' αὐτοῦ ἐπλημμελήθη[1])
καὶ ὅπερ φανερῶς εἰς ὕβριν ὁρᾷ τοῦ θεσπότου· οἷον ἐάν τις
τὸν ἐμὸν οἰκέτην μαστίξῃ· ἁρμόζει γὰρ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος
ἡ iniuriarum. εἰ δέ[2]) τις conuicion ποιήσῃ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ
ἢ πὺξ αὐτὸν τυπτήσῃ, οὐδεμία μοι δίδοται ἀγωγή. 4. Ἐπί- 4.
κοινον εἶχον οἰκέτην μετὰ Titiu· ἐτύπτησας τοῦτον[3]). καὶ
ἐμοὶ καὶ Titίῳ ἡ iniuriarum ἁρμόζει καὶ οὐ καθ' ὅ[4]) μέρος
τοῦ οἰκέτου[5]) δεσπόζω ἡ τῆς ὕβρεως γίνεται διατίμησις.
ἀλλ' ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου ἑνὸς ἑκάστου τῶν
δεσποτῶν τὰ τῆς ὕβρεως κρίνεται. τί γὰρ εἰ ὁ μὲν[6]) συγκλητικὸς
τῶν δεσποτῶν[7]), ὁ δὲ ἰδιώτης; 5. Τοῦ αὐτοῦ οἰκέτου Titios 5.
μὲν εἶχε τὸν usúfructon, Maéuios δὲ τὴν proprietarian[8]).
ὕβρισας τοῦτον· ἔνοχος ἔσῃ τῇ iniuriarum μόνῳ τῷ Maeuíῳ.
6. Ἐλεύθερός τις ἐδούλευέ σοι[9]), bona fide. ὕβρισα τοῦτον 6.
ἐγώ· οὐχ ἁρμόσει σοι ἡ iniuriarum, αὐτῷ δὲ τῷ bona fide
δουλεύοντι δοθήσεται, ὥςτε αὐτὸν suo nomine[10]) ταύτην
κινεῖν[11]). ταῦτα δὲ λέγω, εἰ μὴ ἄρα σαφῶς διὰ τὴν εἰς σὲ
καταφρόνησιν ὑβριστικῶς αὐτῷ προσῆλθον. τότε γὰρ κατά
σοι δοθήσεται ἡ[12]) iniuriarum. τὸ αὐτό φαμεν καὶ ἡνίκα ἀλλό-
τριος οἰκέτης bona fide σοὶ ἐδούλευεν. ὑβρισθέντος γὰρ αὐτοῦ,
τηνικαῦτα δοθήσεταί σοι ἡ iniuriarum, ἡνίκα ἀποδείξῃς διὰ[13])
τὴν εἰς σὲ καταφρόνησιν πεπρᾶχθαι ταῦτα. 7. Ἡ δὲ τῆς[14]) 7.
iniuriarum ποινὴ ἐκ τοῦ δωδεκαδέλτου νόμου, εἰ μὲν μέλος[15])
τινὸς ἐρράγῃ, ταυτοπάθεια ἦν· τὸ αὐτὸ γὰρ ὑφίστατο ὁ μέλος
ῥήξας τινός. εἰ δὲ ὀστοῦν ἔκλασεν, εἰς χρήματα ἐγίνοντο αἱ
καταδίκαι. καὶ ἦν ἀφόρητον τοῦτο[16]) τοῖς παλαιοῖς διὰ τὴν
προσοῦσαν αὐτοῖς πενίαν. μετὰ δὲ ταῦτα οἱ praétores,
ἀναιρεθείσης τῆς ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου ἐπινενοημένης, τοῖς
ὑβρισθεῖσιν ἐπέτρεπον τὸ[17]) διατιμήσασθαι τὴν ὕβριν, ἣν

1) οἰκ. μ. Vi. F. R. 2) δὲ ins. L6. 3) αὐτόν Vi. R.
4) καθὰ F. 5) δούλου L6. 6) μέντοι L1.: ἐστὶ ins. L1. L2. L6. Vi. R. 7) d. F. 8) δεσποτείαν Vi. R. 9) d. Vi. 10) οἰκείῳ ὀνόματι ins. L2. 11) κιν. ταύτ. Vi. F. R. 12) d. L6. F. 13) d. L6.
14) ἡ ins. M. 15) μέρος L6. 16) τοῦτ. ἀφ. Vi. F. R. 17) ita ex cj. R.: ἐπετρέποντο Vi.: cet. ἐπέτρεπον διατ.

commissum fuerit, et quod aperte ad contumeliam domini
spectat. ueluti si quis seruum meum uerberauerit; in hoc
enim casu iniuriarum actio competit: at si quis seruo meo
conuicium fecerit aut pugno eum percusserit, nulla mihi actio
4. datur. 4. Communem seruum cum Titio habueram; tu eum
uerberasti. et ego et Titius iniuriarum agere possumus;
neque pro ea parte, qua ego dominus sum, set ex qualitate
utriusque domini personae iniuria aestimatur: quid enim si
5. alter senator, alter plebeius sit? 5. Eiusdem serui Titius
usumfructum habebat, Maeuius dominium. ei fecisti iniuriam;
6. Maeuio soli iniuriarum obnoxius eris. 6. Cum liber homo
tibi bona fide seruiret, ego eum iniuria adfeci. non competet
tibi iniuriarum actio, set ipsi, qui bona fide seruierit, dabitur,
ut ipse suo nomine experiatur. id uero dico, nisi aperte in
tuam contumeliam ei iniuriam feci, tunc enim etiam tibi actio
iniuriarum dabitur. idem dicimus et si alienus seruus bona
fide tibi seruiat; nam si iniuria adficiatur tibi totiens
iniuriarum dabitur actio, quotiens ostendere possis in tuam
7. contumeliam id factum esse. 7. Poena autem iniuriarum ex
lege XII tabularum propter membrum quidem ruptum talio
erat (idem enim patiebatur qui membrum rupisset); propter
os uero fractum nummariae fiebant condemnationes. et id
grauius erat in magna ueterum paupertate. set postea
praetores, poena, quae XII tabulis introducta fuerat, sublata,
ipsis qui iniuria sunt adfecti permiserunt iniuriam, quam

ὑπέστησαν, ὅσης βούλοιντο[1]) *ποσότητος καὶ*[2]) *τυχὸν αὐτὸς ὁ ὑβρισθεὶς ἔλεγεν, ὅτι· »διατιμῶμαι τὴν ὕβριν ἣν ὑπέστην νομισμάτων ἑκατόν*[3]). *καὶ ὁ τῆς* iniuriarum *ἀκροώμενος ποτὲ μὲν εἰς τοσοῦτον κατεδίκαζε*[4]), *τουτέστι*[5]) *εἰς τὰ ἑκατόν, ποτὲ δὲ εἰς ἐλάττονα ποσότητα τὴν καταδίκην ἔφερεν, ὡς ἂν αὐτῷ δίκαιον ὤφθη. ἀλλ' ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου εἰσενεχθεῖσα ποινὴ εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησεν. ἡ δὲ ὑπὸ*[6]) *τῶν* praetórων *ἐπινοηθεῖσα ἐν τοῖς δικαστηρίοις συνεχής ἐστιν. κατὰ γὰρ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιώματος καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῆς πολιτείας τοῦ ὑβρισθέντος ποτὲ μὲν αὔξει ποτὲ δὲ μειοῦται ἡ τῆς ὕβρεως διατίμησις. ἔσθ' ὅτε γὰρ ἡ αὐτὴ ὕβρις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προςφέρεται συγκλητικῷ ἀνδρὶ καὶ ἰδιώτῃ σεμνῶς ἢ καὶ ἀσέμνως*[7]) *πολιτευομένῳ. τοῦ μὲν συγκλητικοῦ λόγου χάριν ἡ ὕβρις διατιμηθήσεται ἑκατὸν πεντήκοντα νομισμάτων, τοῦ δὲ σώφρονος ἰδιώτου ἑκατόν, τοῦ δὲ ἀσέμνου πεντήκοντα. οὗτοι δὲ*[8]) *οἱ τῶν διατιμήσεων βαθμοὶ σώζονται καὶ ἐπὶ οἰκετῶν ὑβρισθέντων. ἑτέρως μὲν γὰρ διατιμηθήσεται ἡ ὕβρις, ἐὰν τὸν διοικητὴν οἰκέτην πάσης μου τῆς οὐσίας*[9]) *ὑβρίσῃς καὶ ἑτέρως ἡνίκα ὑβρίσῃς τὸν οἰκέτην μου, ᾧ μίαν ἐνεχείρισα φροντίδα, τυχὸν διοικητὴν αὐτὸν ποιήσας τῶν ἐν τῷδε τῷ*[10]) *τόπῳ διακειμένων μου κτημάτων· ἄλλως δὲ ἐπὶ τοῦ εὐτελεστάτου*[11]) *καὶ*[12]) *ἐν δεσμοῖς ὄντος οἰκέτου.* 8. *Οὐκ*[a]) *ἠμέλησεν* 8. *οὐδὲ ὁ* Cornélios *νόμος περὶ ὕβρεων*[13]) *διαλεχθῆναι*[14])· *ἐπενόησε γὰρ καὶ αὐτὸς τὴν* iniuriarum, *ἥτις ἁρμόζει ἐὰν ἐλεύθερος λέγει ἑαυτὸν ὠσθῆναι*[15]) *ἢ τυπτηθῆναι ἢ ὅτι βίᾳ εἰσῆλθέ τις*[16]) *εἰς τὸν αὐτοῦ οἶκον. τὸν δὲ αὐτοῦ οἶκον νοοῦμεν,*

---

1) *βούλονται* M. L^1. L^2. Vi. R. 2) d. F. 3) *ὁκ. ν.* L^1. L^2. Vi. F. R. 4) *—ετο* Vi. 5) *ἤγουν* L^6. 6) *ἐπὶ* Vi. R. 7) haec de. L^1. L^2. L^6. Vi. F^1.: M. satis h. l. confusus est. Cet. *πολ. ἀσ.* F^2.: ego *ἀσ. πολ.* cum R scribere malui, praesertim cum M. suffragari uideatur. 8) d. Vi. R. 9) *περιουσίας* L^6. Vi. R.: *πάσ. τῆς οὐσ. μου* L^1. 10) d. L^1. F^2. 11) *ἀτελ.* Vi. 12) *ἢ* L^1. F. 13) M.: cet. *—ως*. 14) *οὐδὲ ὁ κ. νόμ. π. ὕβρ. διαλ. ἠμ.* Vi. R. 15) *ὠθηθῆναι* Bas. L^6. 16) *τις εἰς.* Vi. F^1. R.

a) schol. Bas. I 381.

passi sunt, tanti aestimare, quanticumque uellent. forte enim dicebat is qui iniuriam passus fuerat: 'iniuriam mihi inlatam C aureis aestimo'. et qui de ea re cognoscebat modo tanti condemnabat (idest in C aureos), modo minoris, prout ipsi aequum uideretur. set poena, quae ex lege XII tabularum est introducta, in desuetudinem abiit; ea autem, quam praetores introduxerunt, in iudiciis frequentatur. nam secundum gradum dignitatis uitaeque honestatem eius, qui iniuriam passus est, modo crescit modo minuitur iniuriae aestimatio. fieri enim potest ut eadem iniuria ab eodem inferatur senatorio uiro, uel plebeio honeste aut etiam inhoneste uiuenti; senatorii uiri iniuria aestimabitur uerbi gratia CL aureis, plebeii honeste uiuentis C, inhonesti autem L. hi autem aestimationis gradus in seruis quoque iniuria adfectis seruantur; aliter enim aestimabitur iniuria si eam seruo feceris, cui totorum bonorum meorum administratio credita sit, et aliter, si eum seruum iniuria adfeceris, cui unius rei tantum curam commiserim, ueluti praediorum meorum, quae in quadam regione sunt; et aliter demum in uilissimo uel
8. compedito seruo. 8. Set ne lex quidem Cornelia de iniuriis tractare neglexit. lege enim Cornelia quoque iniuriarum actio introducta est, quae competit, quotiens liber homo dicat se pulsatum uerberatumque domumue suam ui introitum esse. 'domum' autem accipimus, siue in propria

εἴτε[1]) ἐν ἰδίᾳ ᾤκει οἰκίᾳ[2]), εἴτε μισθῷ[3]), εἴτε προῖκα, εἴτε ὡς ξένος ὑπό τινος[4]) ἐδέχθη. 9. Τραχεῖα δὲ ὕβρις κινεῖται ἢ 9.
ἀπὸ πράγματος ἢ ἀπὸ τόπου ἢ ἀπὸ προσώπου. ἀπὸ πράγματος, οἷον ἐάν τις ὑπό τινος δέξηται τραύματα[5]) ἢ ῥάβδοις τυπτηθῇ· ἀπὸ τόπου, οἷον ἐάν τις ἐν θεάτρῳ ἢ ἐν τῇ[6]) ἀγορᾷ ἢ ἐπ' ὄψεσι τοῦ praétoros ὕβριν ὑποστῇ. ἀπὸ προσώπου, οἷον ἐὰν[7]) ἄρχων ὑβρισθῇ ἢ ἐὰν συγκλητικὸς[8]) ἀπὸ εὐτελοῦς τινος[9]) ὕβριν ὑποστῇ ἢ τοὺς ἀνιόντας οἱ παῖδες ἢ τοὺς πάτρονας ὑβρίσωσιν οἱ ἀπελεύθεροι. ἑτέρως γὰρ[10]) ἡ τοῦ συγκλητικοῦ καὶ[11]) τοῦ γονέως καὶ[12]) τοῦ πάτρονος, ἑτέρως δὲ ἡ τοῦ ἔξωτικοῦ καὶ εὐτελοῦς προσώπου ὕβρις διατιμᾶται. ἔσθ' ὅτε δὲ[13]) καὶ τόπος πληγεὶς τραχεῖαν ἀποφαίνει τὴν ὕβριν· οἷον ἐάν τις τὸν ὀφθαλμὸν πληγῇ. οὐ διαφέρομαι δὲ πότερον αὐτεξουσίῳ ἢ ὑπεξουσίῳ ἡ τοιαύτη ὕβρις[14]) προσηνέχθη[15]), ἐπὶ πάντων γὰρ[16]) τραχεῖα ὕβρις νομισθήσεται.

10. Ὡς ἐν τέλει δὲ ἰστέον ὅτι[a]) δέδοται παρρησία τῷ ὑβρι- 10.
σθέντι, εἴτε[17]) βούλεται ἐγκληματικῶς κινεῖν τὴν iniuriarum, εἴτε[18]) χρηματικῶς ἤτοι πολιτικῶς. καὶ εἰ μὲν πολιτικῶς ταύτην κινήσῃ[19]) καὶ ἡ διατίμησις τῆς ὕβρεως κατὰ τὰ εἰρημένα γενήσηται, καὶ ἡ[20]) εἰς τοιοῦτον[21]) καταδίκη ἐπιτεθήσεται· εἰ δὲ[22]) ἐγκληματικῶς, officion ἔσται τοῦ δικαστοῦ, ὥςτε ἔξωθεν ἣν βούλεται ποινὴν ἐπαγαγεῖν τῷ ὑβρίσαντι, τυχὸν ἐξορίαν ἢ εἰς μέρος δήμευσιν. φυλαττέσθω δὲ πανταχοῦ τὸ εἰσενεχθὲν ὑπὸ[23]) διατάξεως τοῦ βασιλέως[24]) Ζήνωνος, ὥςτε τοῖς illustriois καὶ τοῖς μείζοσι κατὰ τὸ ἀξίωμα ἐξεῖναι διὰ procuratórων τὴν iniuriarum ἐγγυμνάζειν ἐγκληματικῶς, καίτοι διὰ

---

1) ᾤκει h. l. F. 2) ᾤκει h. l. L^2. L^6. Vi. R. 3) —σθοῖ Vi. R. 4) d. Vi. R. 5) —μα F. 6) d. Vi. R. 7) ὁ ins. Vi. R. 8) τις ad. Vi. F^1. R. 9) δ. Vi. R. 10) δ. Vi. F^1. R. 11) ἡ ins. Vi. R. 12) ἡ ins. Vi. R. 13) δὲ ins. Vi. R. 14) ὕβρ. αὕτη Vi. R. 15) προς. ὕβρ. L^1. L^2. L^6. 16) δ. Vi. 17) εἰ L^6. Vi. R.: d. L^2. 18) ita scr. pro uulg. ἤ. 19) —σαι M. 20) ad. M. L^6. 21) ἡ F^1. R. 22) καὶ ins. L^6. 23) τῆς ins. L^2. F. 24) M.: cet. τῆς θείας λήξεως.

a) schol. Bas. I 362. 370. 382.

domo quis habitet, siue in conducta, uel gratis siue hospitio
9. ab aliquo receptus sit. 9. Atrox iniuria aestimatur uel ex facto uel ex loco uel ex persona. ex facto, ueluti si quis ab aliquo uulneratus fuerit, uel fustibus caesus: ex loco, ueluti si quis in theatro uel in foro uel in conspectu praetoris iniuriam sit passus: ex persona ueluti si magistratus iniuriam sit passus, uel senatori ab humili iniuria facta sit, aut parentibus a liberis aut patronis a libertis. aliter enim senatoris et parentis patronique, aliter extranei et humilis personae iniuria aestimatur. nonnumquam et locus uulneris atrocem iniuriam facit, ueluti si in oculo quis percussus fuerit. neque interest utrum patrifamilias an filiofamilias talis iniuria facta sit; in omnibus enim atrox aestimabitur.
10. 10. In summa autem sciendum est posse eum, qui iniuriam est passus, uel criminaliter agere uel ciuiliter. et si quidem ciuiliter agat, iniuriae aestimatio secundum quod dictum est fiet et in tantum condemnatio fiet: sin autem criminaliter, officium est iudicis quamlibet extraordinariam poenam reo inrogare, ueluti relegationem aut bonorum partis publicationem. ubique autem seruandum est, quod constitutione Zenonis diuae memoriae est introductum, ut nempe uiri illustres quique dignitatis superiores sunt, possint per procuratores iniuriarum criminaliter agere, licet reum criminis per procura-

procurátoros[1]) ἔγκλημα κινεῖν κεκώλυταί τις. διὰ procuratórωn[2])
δὲ ἐξέστω τοῖς εἰρημένοις ὑποδέχεσθαι[3]) τὴν iniuriarum, καθὸ[4])
τῇ αὐτῇ περιέχεται διατάξει. σαφέστερον δὲ πάντα μαθεῖν
δυνατὸν ταύτην ἀναγνόντα τὴν[5]) διάταξιν. 11. Οὐ μόνον 11.
δὲ ὁ τυπτήσας με τῇ iniuriarum κρατεῖται, ἀλλὰ κἀκεῖνος,
οὗ κατὰ δόλον τοῦτο γέγονεν ἢ ὅς ἐσπούδασε τυπτηθῆναί[6])
με. 12. Ἡ iniuriarum ἀποσβέννυται τῇ παραπροςποιήσει[7]). 12.
ὅθεν ἐάν τις ὑβρισθεὶς καταφρονήσῃ τοῦ γενομένου, τουτέστι μὴ ἀγανακτήσας[8]) ἐπὶ τῷ πραχθέντι μηδὲ ὡς δεινὸν τοῦτο δέξηται, κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον[9]) ἅμα τῷ ὑβρισθῆναι, μετὰ[10]) ταῦτα[11]) ἐκ μεταμέλου[12]) τὴν συγχωρηθεῖσαν ὕβριν οὐ δύναται κινεῖν.

De obligationibus quae quasi ex delicto nascuntur[13]).
Titulus 5.

Εἰπόντες τὰς ἀπὸ delictωn ἀγωγάς, εἴπωμεν καὶ τὰς ὡσανεὶ ἀπὸ delictωn. ἐμοὶ καὶ Titiῳ ἐδίκαζε Maéuios· ἠδίκησέ[14]) με, τυχὸν γὰρ μηδέν με ἐποφείλοντα[15]) κατεδίκασε, καὶ τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς νομικοῖς litem[16]) suam ἐποίησε, τουτέστι καθ' ἑαυτοῦ δίκην ἤγειρεν. σκοπῶμεν[17]) ἄρα τὸ τοιοῦτον cóntracton ἐστὶν ἢ quasi cóntracton ἢ délicton. καὶ τέως cóntracton οὐκ ἔστι· τὸ γὰρ cóntracton τῶν δύο τὴν συναίνεσιν ἀπαιτεῖ, οὐ κατὰ συναίνεσιν δὲ ἐμὴν ἠδίκησέ με ὁ δικαστής. οὐδὲ quasi cóntracton· τὸ γὰρ quasi cóntracton

---

1) M. Vi. R.: cet. —όρων. 2) —τορος Vi. R. 3) μόνον ins. L^6. 4) —θὰ L^6. F^1. R. 5) d. Vi. F^1. R. 6) τυφθῆναι Vi. F. R. 7) προσπ. Vi. R. 8) —ήσῃ Vi. R. 9) λογισμόν omn. praet. M. Vi. R. 10) δὲ ins. M. Pi. 11) τηνικαῦτα Vi. R. 12) —είας Vi. R. 13) Περὶ ἀγωγῶν [ἐνοχῶν Vi. R.] τῶν ὡσανεὶ [d. L^6.: ὡς L^1. L^2.] ἀπὸ ἁμαρτίας φυομένων ad. libri. ed. 14) —ηκε Vi. R. 15) με h. l. Vi. R. 16) φιλονεικίαν αὐτοῦ ins. L^2. 17) —οῦμεν L^1. L^2. Vi.: εἰ ins. L^1.

torem facere nemo possit. per procuratores autem liceat ipsis iniuriarum actionem suscipere, sicuti eadem constitutione cautum est. manifestius autem haec omnia ei apparebunt,
11. qui hanc legerit constitutionem. 11. Non solum qui me percussit iniuriarum tenetur, set ille quoque, cuius dolo id
12. factum est, qui scilicet curauit ut percuterer. 12. Iniuriarum actio dissimulatione aboletur. et ideo si quis iniuriam passus eam parui fecerit, h. e. ob id quod factum est non sit indignatus neque id aegre sua mente tulerit cum ea adficeretur, postea ex poenitentia remissam iniuriam non poterit recolere.

De obligationibus quae quasi ex delicto nascuntur. Titulus 5.

Cum de actionibus locuti simus, quae ex delicto nascuntur, uideamus de iis, quae quasi ex delicto nascuntur. cum inter me ac Titium Maeuius cognosceret, iniuriam mihi fecit; forte enim me nihil debentem condemnauit. et hoc est, quod apud iure consultos dicitur: »litem suam fecit«. dispiciamus an id contractus sit, an quasi contractus, an delictum? et primum contractus non est; contractus enim duorum consensum requirit, non autem meo consensu iudex mihi iniuriam fecit: neque quasi contractus, nam quasi con-

εἰ καὶ μὴ τῶν δύο τὴν[1]) *συναίνεσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' οὖν ὀφείλει παρρησίαν ἔχειν ἐκ νόμων εἰς τὸ γίνεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τῆς* negotiorum gestorum. *ἀργεῖ δὲ οὗτος ὁ λόγος ἐνταῦθα· οὐδεμία γὰρ δέδοται παρρησία τῷ δικαστῇ ἀδικεῖν ὃν βούλεται τῶν δικαζομένων. ἀλλ' οὔτε* délicton *τοῦτο· ἔσθ' ὅτε γὰρ ἐξ ἀπειρίας τοῦ δικάζειν, οὐ κακῇ διανοίᾳ, τοῦτο ἔπραξεν. ὅθεν ἐπειδὴ ἥμαρτέ τι ὁ δικαστὴς ὡς ἀπὸ τοῦ* quasi delictu *κατέχεται καὶ εἰς τοσοῦτον καταδικάζεται εἰς ὅσον ἂν δοκιμάσῃ ὁ δικάζων αὐτῷ καὶ τῷ ἀδικηθέντι χρῆναι αὐτὸν*[2]) *ποινῆς λόγῳ καταβάλλειν· τῷ γὰρ βλαβέντι ἢ*[3]) in factum *ἁρμόζει.* 1. *Ὑπὸ* 1.
τὸ[4]) quasi délicton *ἀνάγεται κἀκεῖνο τὸ θέμα. ἔμενον ἐγὼ ἔν τινι οἰκίᾳ, ἧς ὑπῆρχον δεσπότης, ἢ καὶ μισθῷ*[5]) *ταύτην εἶχον ἢ προῖκα· ἔρριψέ τις ἐντεῦθεν λίθον ἢ κέραμον ἢ ἐξέχεεν ὕδωρ καί τις τῶν παριόντων ἐβλάβη· ἐναχθήσομαι ἐγὼ τῇ* in factum. *διὰ τοῦτο δὲ οὐ*[6]) *κυρίως* délicton *τοῦτό ἐστιν, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὸ ἑτέρου*[7]) *πταῖσμα, οἰκέτου τυχὸν ἢ καὶ*[8]) *ἐλευθέρου συνοικοῦντός μοι καὶ ταῦτα ποιήσαντος ἐγὼ κρατοῦμαι. ἔοικε τούτῳ τῷ θέματι κἀκεῖνο. ᾤκουν ἐγὼ ἐν τῇδε τῇ οἰκίᾳ, αἱ δὲ θυρίδες αἱ ἐμαὶ ἑώρων εἰς τόπον*[9]) *δημόσιον, δι' οὗ τοῖς βουλομένοις ἐξῆν παριέναι*[10]). *ἐν τῇ θυρίδι τῇ ἐμῇ ἐτέθη τι ἤγουν ἐκρεμάσθη, ὅπερ καταπεσὸν*[11]) *ἠδύνατο τὸν παριόντα βλάψαι. ἔστι δὲ ποινὴ δέκα νομισμάτων*[12]) *ἐν τούτῳ τῷ θέματι, ἐν δὲ τῷ προλαβόντι, ἔνθα ἐρρίφη τι ἢ ἐξεχύθη, τὸ διπλάσιον τῆς ζημίας ἣν ὁ βλαβεὶς ὑπέστη. εἰ δὲ ἐλεύθερος παριὼν ἐντεῦθεν ἐφονεύθη, εἰς πεντήκοντα νομισματά ἐστιν ἡ καταδίκη· εἰ δὲ ζῇ*[13]) *μὲν, βέβλαπται*[14]) *δὲ, εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ μένων, ἐξ ἧς ταῦτα γέγονεν, εἰς ὅσον ἂν συνίδῃ ὁ δικάζων χρῆναι αὐτὸν καταδικασθῆναι. ὀφείλει γὰρ ὁ δικαστὴς συμψηφίσαι*[15]) *τὸν τοῖς ἰατροῖς παρεχόμενον μισθὸν καὶ τὰ*

---

1) ad. ex L^1. L^2. Vi. R. 2) —*τῷ* Vi. 3) d. L^2. F. 4) *τοῦ* Vi. 5) —*σθοῦ* Vi. R. 6) *οὐδὲ* Vi. 7) *ἕτερον* M. 8) d. Vi. R. 9) *εἰς τόπ. ἑώρ.* L^6. 10) *ἦν παρ. ἐξῆν* ita L^2. 11) ex cj. R.: cet. *καὶ πεσὸν.* 12) M.: cet. —*ματα.* 13) *οὐ πεφόνευται* L^6. 14) *βλάπτεται* L^2. Vi. 15) —*ψηλαφῆσαι* L^2.

tractus, licet utriusque partis consensum non requirat, iure tamen fieri permittitur; ut est in negotiorum gestorum causa. quae ratio hic cessat; nulla enim iudici licentia datur utram partem uelit iniuria adficiendi. set neque delictum est: nonnunquam enim forte per imprudentiam, non dolo malo, id fecit. set quoniam aliquid iudex peccauit, quasi ex delicto tenebitur. et in tantum condemnabitur, quantum parebit ei, qui inter eum et illum, qui iniuriam passus est, cognoscit, eum poenae nomine dare oportere. nam ei, qui
1. laesus est, in factum actio competit. ſ. Illa quoque species quasi ad delictum refertur. in aedibus quibusdam habitabam, quarum forte dominus eram, aut quas conductas uel gratis habebam; deiecit quis ex eis lapidem aut tegulam, uel effudit aquam, ita ut aliquis transiens noceretur; in factum actione tenebor. ideo autem non proprie delictum id est, quia plerumque ob alterius culpam, serui forte aut liberi hominis mecum habitantis, qui id fuerit, teneor. cui speciei ea quoque similis est. in his aedibus ego habitabam; meae fenestrae locum publicum prospiciebant, per quem cuiliber iter facere licebat. in mea fenestra positum aliquid erat, aut suspensum, quod poterat, si caderet, transeunti alicui nocere; quo casu X aureorum poena est constituta, superiore autem casu, cum aliquid deiectum effusumue sit poena dupli est, quanti alicui damnum datum est. si liber homo in transitu occisus sit, in L aureos condemnatio fiet: si uero uiuat, set nocitum sit ei, in tantum is, qui in aedibus habitat, condemnabitur, ex quibus id factum sit, in quantum eum condemnandum esse iudex intellexerit. iudex enim computare debet mercedes medicis praestitas ceteraque impendia, quae in

λοιπὰ δαπανήματα, ἅτινα περὶ τὴν ἐπιμέλειαν γέγονεν, ἔτι δὲ καὶ ὧν ἐστερήθη ὁ παριών. τυχὸν γὰρ τέκτων ἦν, εἶτα πληγεὶς τὴν χεῖρα ἐργάσασθαι τέως οὐκ ἠδύνατο. σκοπῶμεν πόσον ἤμελλε λαμβάνειν ἐργαζόμενος ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς διὰ τὴν πληγὴν ἐργάσασθαι οὐκ ἠδυνήθη· ἢ καὶ ἐσθ' ὅτε[1]) εἰ γέγονεν ἀχρεῖος, οὐ μόνον τοῦ παρελθόντος χρόνου ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος τὰς operas διατιμώμεθα. 2. Ὁ ἐμὸς 2.
ὑπεξούσιος υἱὸς ᾤκει ἐν οἰκίᾳ κεχωρισμένως ἀπὸ τοῦ ἰδίου[2]) πατρός. ἐκ τῆς διαίτης αὐτοῦ ἐρρίφη τι ἢ ἐξεχύθη ἢ ἐκρεμάσθη τι[3]) ἐκ τῆς αὐτοῦ θυρίδος ἢ καὶ ἐτέθη, οὗ ἡ κατάπτωσις ἐπικίνδυνος τοῖς παριοῦσιν, ἤρεσε τῷ Iulianῷ κατὰ τοῦ πατρὸς μηδεμίαν εἶναι ἀγωγὴν ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ τοῦ παιδός. τὰ αὐτά φαμεν καὶ ἡνίκα ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος δικάσας ἠδίκησέ σε. κατ' αὐτοῦ γὰρ ἕξεις τὴν in factum, οὐ κατ' ἐμοῦ τοῦ πατρός. 3. Exercitωr τις ἦν νεὼς ἢ καπηλεῖον 3.
εἶχεν ἢ πανδοχεῖον. ἐὰν ἐν τῷ πλοίῳ ἢ[4]) τῷ καπηλείῳ[5]) ἢ τῷ πανδοχείῳ κατὰ δόλον τινὸς ἤγουν κλέψαντος ὑπιστῶ ἐγὼ ζημίαν, κατασχεθήσεται αὐτὸς τῇ in factum, ὡς ἀπὸ τοῦ quasi delictu, μόνον μέντοι εἰ μηδεμίαν αὐτὸν ἥμαρτε κακουργίαν, ἀλλά τις τῶν ἐργατῶν ἢ τῶν μισθωτῶν, δι' ὧν ἡ ναῦς ἔπλει ἢ τὸ καπηλεῖον ἢ τὸ πανδοχεῖον διῳκεῖτο. ἀπὸ γὰρ contráctu οὐκ ἔστιν αὐτὸν εἰπεῖν[6]) ἔνοχον τὸν κύριον τῆς νεὼς ἢ τοῦ καπηλείου ἢ τοῦ πανδοχείου· οὔτε γὰρ[7]) γέγονε πρὸς αὐτὸν συνάλλαγμα. ἐπειδὴ[8]) δὲ πταῖσμά τι ἐλέγχεται αὐτοῦ, καθ' ὃ κακούργους ἀνθρώπους εἶχε τοὺς ὑπηρετοῦντας, διὰ τοῦτο ὡσανεὶ ἀπὸ delictu κατασχεθήσεται. αὕτη δὲ ἡ in factum ἀγωγὴ τοῖς μὲν κληρονόμοις τοῦ ἀδικηθέντος δοθήσεται, κατὰ δὲ τῶν κληρονόμων τοῦ exercitoros οὐχ ἁρμόσει.

---

1) δ. Vi. R. 2) ἐμοῦ δηλαδὴ ins. L². Vi. R. 3) δ. Vi. F¹. R. 4) ἐν ad. L⁶. F. 5) ἐν τῷ καρ. ἢ τῷ πλ. Vi. F¹. R. 6) εἰπ. αὐτ. L⁶. 7) συνάλλ. h. l. omn. praet. M. L⁶. 8) M. L⁶.: cet. ἐπεὶ.

curatione facta sunt: item et operas, quibus caruit is, qui in transitu laesus fuit. forte enim faber erat et cum ei deinceps manus laesa fuerit, opus interim facere non potuit. inquirimus quantum fuisset illis diebus lucratus, per quos ob uulnus opus facere non potuit. et si inutilis factus sit, non praeteriti tantum temporis, set futuri quoque operas aestima-
2. mus. 2. Filius meus, qui in potestate erat, seorsum a patre suo in aedibus quibusdam habitabat. ex coenaculo eius aliquid deiectum est aut effusum, aut suspensum quid est positumue in eius fenestra, cuius casus periculosus est. Juliano placuit nullam in patrem esse actionem, set in ipsum filium. idem dicimus, si filius, qui in mea est potestate, te iudicando laeserit; cum eo enim in factum ages, non mecum, qui eius
3. pater sum. 3. Exercitor quis erat nauis, uel cauponam aut stabulum habebat. si in naue aut caupona aut in stabulo cuiusdam dolo, ueluti furis, damnum mihi factum fuerit, ipse in factum, quasi ex maleficio tenebitur, si modo nullum ipse commiserit maleficium, set quidam ex ministris seu mercenariis, quorum opera nauis iter faceret, aut caupona stabulumue exerceretur. neque enim ex contractu obligari dominus nauis seu cauponae seu stabuli dici potest, cum ne contractus quidem cum eo factus sit. set quia aliquatenus culpae reus est, quod malorum hominum ministerio utatur, ideo quasi ex delicto tenebitur. actio autem in factum heredibus eius dabitur, qui iniuriam est passus; in heredes autem exercitoris actio non competit.

De actionibus[1]. Titulus 6.

Διαλεχθέντες περὶ τῶν ἐνοχῶν, χωρήσωμεν ἐπὶ τὰς ἀγωγάς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐκ τῶν ἐπηγγελμένων ὑπολιμπανόμενον, εἰρήκαμεν γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ Institutioni *τὴν νομοθεσίαν τὴν*[2]) *ῥωμαϊκὴν*[3]) *καταγίνεσθαι περὶ πρόσωπα περὶ πράγματα περὶ ἀγωγάς· εἴποντες οὖν τὴν τῶν προσώπων διαίρεσιν ἐν τῇ πρώτῃ* Institutioni, *διδάξαντες δὲ καὶ περὶ τῶν*[4]) *πραγμάτων ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ ἐν μέρει τῆς τρίτης, μνησθέντες δὲ καὶ τῶν ἐνοχῶν, εἴπωμεν*[5]) *περὶ τῶν ἀγωγῶν. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι ὅτι ἃς δίκας ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι, ταύτας* actionas[6]) *λέγουσιν*[7]) *οἱ ῥωμαῖοι. εἴρηνται δὲ ἀγωγαὶ παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς ἀγνώμονας ἐπὶ τὸ δικαστήριον. ὁρίσωμεν*[8]) *τί*[9]) *ἐστιν* actiων[10]). actiων[11]) *ἐστὶ δίκαιον τοῦ ἀπαιτεῖν ἐν δικαστηρίῳ τὸ ἑαυτῷ ἐποφειλόμενον.* 1. *Τῶν δὲ* 1. *ἀγωγῶν, ἃς κινοῦμεν κατά τινος παρὰ δικασταῖς ἤγουν*[12]) *αἱρετοῖς δικασταῖς περί τινος πράγματος ἡ ἄκρα διαίρεσις εἰς δύο γένη*[13]) *κατάγεται· τῶν γὰρ ἀγωγῶν αἱ μέν ἐστιν* in rem, *αἱ δὲ* personaliai, *κινεῖ γὰρ εἷς ἕκαστος ἢ*[14]) *κατ' ἐκείνου, ὃν ἔνοχον ἔχει ἢ ἀπὸ συναλλάγματος*[15]) *ἢ ἀπὸ*[16]) *ἁμαρτήματος*[17]) *καὶ λέγονται* personaliai, *ἐπειδὴ κατὰ τοῦ συναλλάξαντος προσώπου ἢ κατὰ*[18]) *τοῦ ἁμαρτήσαντος κινοῦνται*[19]). *καὶ ὁ κινῶν λέγει ταῦτα τὰ ῥήματα· »εἰ φαίνεται*[a]) *τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι ποιῆσαι, καταδίκασον αὐτόν, ὦ δικαστά«. καὶ ἑτέροις δὲ τρόποις δυνατὸν γενέσθαι τὴν*

---

1) *Περὶ ἀγωγῶν* ad. libri. ed. 2) d. L6. F. 3) *ῥωμ. νομ.* L6. 4) d. L2. 5) *καὶ* ins. L6. Vi. R. 6) scr. M. 7) *καλοῦσιν* Vi. R. 8) M. —*σώμεθα* L1. L2. L6. —*ζωμεν* Vi. R. —*ζομεν* F.: *δὲ* ad. omn. praet. M. 9) *δὲ* ins. F2. 10) [*πρᾶξις* L2.] *ἤτοι ἀγωγὴ* ad. libri. ed. 11) *ἤτοι ἀγ.* ins. Vi. R. 12) *παρὰ* ad. Vi. R. 13) *ταῦτα* ad. L2. L6. Vi. R. 14) d. L6. Vi. R. 15) *ἁμαρτ.* L6. 16) d. L2. 17) *συναλλ.* L6. 18) d. Vi. R. 19) —*εῖται* M. L2. L6. Vi.

a) cfr. Gai. 4, 41.

De actionibus. Titulus 6.

Cum de obligationibus tractauerimus, ad actiones transeamus. hoc enim superest ex his, quae polliciti sumus. diximus enim in prima Institutione ius romanorum ad personas, ad res, ad actiones pertinere. cum igitur de personarum diuisione in I^{a} Institutione locuti simus, de rebus autem in II^{a} atque parte III^{iae} tractauerimus, et de obligationibus quoque mentionem fecerimus, dispiciamus de actionibus. Admonendus es autem, quas Athenienses *δίκας* uocabant, eas Romani actiones dicere. dicuntur uero actiones, quia reos indeuotos in iudicium agimus. definiamus autem quid sit actio: actio est ius persequendi iudicio, quod sibi
1. debetur. 1. Actionum, quas apud iudices arbitrosue de qualibet re aduersus quemlibet exercemus, summa diuisio in duo genera deducitur; actionum enim quaedam in rem sunt, quaedam in personam. namque agit unusquisque aut cum eo, qui ei obligatus est uel ex contractu uel ex maleficio, quae actiones in personam dicuntur, quia aduersus personam, quae contraxit uel deliquit exercentur. actor autem his uerbis utitur: »si paret aduersarium dare facere oportere, eum iudex condemna«. et aliis quibusdam

ἐναγωγήν[1]). ἢ[2]) καὶ[3]) κινοῦμεν κατ' ἐκεῖνον, ὅστις οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἔνοχος, περί τινος δὲ πράγματος σωματικοῦ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελοῦντος κατοχὴν ἐπάγομεν αὐτῷ ζήτησιν. ἐπινενόηται δ' ἐνταῦθα ἡ[4]) in rem ἀγωγή. εἰ. γὰρ κατέχεις ἀγρὸν ἢ οἰκέτην[5]), ἅπερ ἐγὼ λέγω τῆς ἐμαυτοῦ δεσποτείας εἶναι, καὶ σὺ τὰ αὐτὰ λέγεις, δεσπότην σεαυτὸν ἀποκαλῶν, κινήσω κατά σου τὴν in rem λέγων· »εἰ φαίνεται[a]) τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας[6]), καταδίκασον, ὦ δικαστὰ, τὸν ἀντίδικον«. 2.[b]) Κινῶ δὲ τὴν in rem ἢ 2. περὶ σωματικῶν ἢ περὶ ἀσωμάτων, καὶ ἡ confessoriωs ἢ negatoriωs[7]) καὶ σωματικὰ μέν ἐστιν [οἷον[8])] ἀγρὸς ἢ[9]) οἰκία, ἀσώματα δὲ, οἷον usúfructos ûsos δουλεία. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν σωματικῶν confessoriωs μόνον κινῶ, ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ confessoriωs καὶ negatoriωs. καὶ confessoriωs μὲν κινῶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν, ἡνίκα λέγω· »εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας«· confessoriωs δὲ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, οἷον usufrúctu τοῦτο μὲν ἀγροῦ, τοῦτο δὲ οἰκίας, λέγων· »εἰ φαίνεται[c]) τὸ uti frui[10]) τοῦ ἀγροῦ« ἢ »τῆς οἰκίας ἐμὸν εἶναι«. ἐπὶ δὲ τῆς δουλείας τοῦ ἀγροῦ λέγω· »εἰ φαίνεται[d]) ἐξεῖναί μοι βαδίζειν[11]) διὰ τοῦ[12]) ἀγροῦ τοῦ γείτονος« ἢ »ἐκεῖθεν ὕδωρ ἕλκειν«. ἢ ἐπὶ δουλείας οἰκίας, οἷον ἐὰν κινῶ λέγων | »δίκαιόν μοι πρόσεστι[13]) τοῦ κατοπτεύειν μέ[14]) σε« ἢ »τοῦ[15]) ἐπεκτείνειν[16]) ἐξώστην κατὰ τοῦ σοῦ[17]) μεσαύλου« ἢ »κατὰ

v. p. 508

---

1) ἀγ. L6. Vi. R. 2) ἦν Vi. F. 3) καὶ ἢ M. 4) d. Vi. 5) οἰκίαν Vi. R. 6) δεσπ. εἶν. Vi. F. R. 7) scr. M. 8) addidi: ὁ ins. Vi. R. 9) ἡ Vi. R. 10) M. L6. Vi. R.: τὸν usúfructon ἤτοι καρποὺς ad. L2. 11) καὶ ins. L6. 12) ad. ex M. Vi. R. 13) M. L1. L2. Vi.: cet. —εἶναι. 14) ad. ex M. 15) τὸ L6. 16) ὑπ. Vi. R. 17) ad. ex Vi. R.

a) cfr. Gai. 4, 41. b) Harm. 2, 1, 53. Proch. 27, 14 Epa. 12, 24. c) cfr. Ulp. D. 7, 6, 5 pr. Stephan. schol. Suppl. Basil. p. 112. [Lenel Edict. p. 149.] Estne legendum: τὸ δίκαιον τοῦ uti frui? cfr. Steph. l. l. et ipsum Thum. infra. d) de hac formula et seqq. cfr. Lenel. l. l. p. 152 sq. p. 301.

modis intentio fieri potest. aut cum eo agimus, qui nobis obligatus non est; set de aliqua re corporali, quae penes eum est, ei controuersiam mouemus. quo casu actio in rem prodita est. nam si fundum uel hominem possideas, quorum me ego dominum esse contendam, et tu eadem dicas, teipsum dominum esse adfirmans, in rem tecum agam, his uerbis: 'si paret rem meam esse, aduersarium iudex con-
2. demna'. 2. In rem autem agere possum tam de rebus corporalibus, quam de incorporalibus, et siue confessorie siue negatorie. et corporales res sunt, ueluti fundus domus; incorporales, ueluti ususfructus seruitus. set de rebus corporalibus confessorie tantum agere possum; de incorporalibus autem tam confessorie, quam negatorie. et confessorie de rebus corporalibus ago ita intendens: 'si paret eum fundum meum esse': confessorie autem de incorporalibus, ueluti de usufructu siue fundi siue aedium, his uerbis: 'si paret eo fundo' uel 'iis aedibus utendi fruendi ius mihi esse': de seruitute praediorum rusticorum hoc modo: 'si paret mihi ius esse per fundum uicini eundi' uel 'inde acquam ducendi': et de seruitute praedii urbani, ueluti si ita intendam: 'ius mihi esse aedes meas altius tollendi', aut 'ius mihi esse in tuas aedes prospiciendi', uel

τῶν σῶν δωμάτων« ἢ »τοῦ ἀποτίθεσθαι τὰ βάρη τῶν ἐμῶν δοκῶν κατὰ τῶν τοίχων[1]) σοῦ τοῦ[2]) γείτονος«. negatoriως δὲ κινοῦμεν τὴν in rem, ἡνίκα ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων λέγω· »εἰ φαίνεται[a]) τόνδε μὴ ἔχειν τι[3]) δίκαιον τοῦ uti frui[4]) κατὰ τῆς ἐμῆς οἰκίας« ἢ »κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ« ἢ »τοῦ ἐλαύνειν ὑποζύγια διὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ« ἢ »ἕλκειν ἐκεῖθεν ὕδωρ« ἢ »τοῦ εἰς ὕψος αἴρειν τὰ ἴδια οἰκοδομήματα« ἢ »τοῦ κατοπτεύειν με« ἢ »τοῦ ἐπεκτείνειν ἐξώστην κατὰ τῶν ἐμῶν δωμάτων« ἢ »κατὰ τῶν ἐμῶν μεσαύλων« ἢ »τοῦ ἐπιθεῖναι βάρη κατὰ τῶν ἐμῶν τοίχων«. αὗται δὲ πᾶσαι in rem εἰσὶ negatoriως κινούμεναι ἐπὶ σωματικῶν χώραν οὐκ ἔχουσαι[5]). ἐπὶ γὰρ τῶν σωματικῶν ἐκεῖνος μόνος κινεῖ τὴν in rem, ὅςτις οὐ νέμεται· τῷ γὰρ νεμομένῳ οὐ δίδοται ἡ[6]) in rem, οὐδὲ[7]) δύναμαι λέγειν· »εἰ φαίνεται τὸν ἀγρὸν τοῦδε μὴ εἶναι«. ἐν ἑνὶ δὲ μόνῳ θέματι ὁ νεμόμενος δύναται κινεῖν τὴν in rem, ὅςτις καὶ νέμεται καὶ τάξιν actoros ἐπέχει, ὥςπερ ἐν τοῖς πλατυτέροις τῶν Digéstων βιβλίοις προςφόρως φανήσεται. ὥςτε οὖν, δεῖ γὰρ συνελόντα εἰπεῖν, κινεῖται ἡ in rem ἐπὶ σωματικῶν καὶ ἐπὶ[8]) ἀσωμάτων· ἐπὶ σωματικῶν μὲν μόνον confessoriως (confessoria δέ ἐστιν ἀγωγή, ἡνίκα τις συνομολογεῖ τὸ προσὸν αὐτῷ δίκαιον, λέγων· »εἰ φαίνεται τὸν ἀγρὸν εἶναι τῆς ἐμῆς[9]) δεσποτείας«), ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ confessoriως καὶ negatoriως. confessoriως μὲν ἡνίκα λέγω· »εἰ φαίνεται τὸ[10]) uti frui[11]) ἐμὸν εἶναι«· negatoriως δέ, ἡνίκα τοῦτο τὸ δίκαιον ἀρνοῦμαι προσεῖναι τῷ ἀντιδίκῳ λέγων· »εἰ φαίνεται τὸ uti frui[12]) μὴ ἔχειν τὸν ἀντίδικον κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ«. ὥςτε οὖν ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων οὐχ ὁ αὐτὸς κινεῖ καὶ

---

1) τείχων Vi. F¹. 2) τοῦ σου L⁶. 3) τὸ Vi. F. R.
4) τοῦ uti frui: onm. praet. M. et L⁶., qui hab. κατὰ τοῦ οὐσουφρ. ἢ.
5) χώρ. οὐκ. ἔχ. ἐπὶ τῶν σωμ. Vi. F. R. 6) ad. Vi. 7) οὐ L².
8) d. Vi. F¹. R. 9) τῆς ἐμ. εἰν. Vi. F. R. 10) τοῦ M.
11) τὸν οὐσούφρουκτον L⁶. 12) τὸν οὐσούφρ. L⁶.
a) cfr. Marcian. D. 20, 1, 11, 2. Steph. l. l.

'menianum in aream tuam proiciendi', uel 'tigna mea in parietem tuum, qui uicinus mihi es, immittendi'. negatorie autem in rem intendimus, cum de rebus incorporalibus dicimus: 'si paret huic ius utendi fruendi aedibus meis meoue fundo non esse', uel 'iumenta per meum fundum agendi' uel 'inde aquam ducendi', uel 'suas aedes altius tollendi' uel 'in meas prospiciendi' uel 'menianum in meas aedes uel in meam aream proicendi' uel 'in parietes meos onera immittendi'. omnes autem eiusmodi actiones, quae negatorie in rem mouentur, in rebus corporalibus locum non habent. ille enim tantum in rem agit, qui non possidet; ei uero, qui possidet, non est actio in rem prodita; neque dicere possum: »si paret illum fundum illius non esse«. sane uno casu is, qui possidet, in rem agere potest, qui simul et possideat et actoris partes sustineat, sicuti in latioribus digestorum libris opportunius apparebit. itaque, ut paucis dicamus, tam de corporalibus, quam de incorporalibus rebus in rem agi potest; set in corporalibus tantum confessorie (est autem confessoria actio cum quis ius quod habet confitetur, dicens: 'si paret hunc fundum meum esse') in incorporalibus autem et confessorie et negatorie. confessorie, ueluti cum dicam: 'si paret ius mihi esse utendi fruendi'; negatorie autem, cum id iuris aduersario esse negem, dicens: 'si paret ius utendi fruendi fundo meo aduersario non esse'. ita-

confessoriως καὶ negatoriως, ἀλλὰ confessoriως μὲν ὁ λέγων προσεῖναι αὐτῷ τὸ ἀσώματον, οἷον τὸν usúfructon ἢ τὴν δουλείαν κατὰ τῆς ἄλλου δεσποτείας, negatoriως δὲ τὴν in rem κινεῖ ὁ δεσπότης τοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκίας, διαβεβαιούμενος τὸν ἀντίδικον μὴ ἔχειν τὸ uti frui[1]) ἤ τι δίκαιον τῆς δουλείας κατὰ τῆς αὐτοῦ οἰκίας ἢ κατὰ τοῦ αὐτοῦ[2]) ἀγροῦ. καὶ τίνος ἕνεκα confessoriως δυνάμεθα κινεῖν, οὐκέτι δὲ καὶ negatoriως ἐπὶ τῶν σωματικῶν; καὶ ἡ[3]) αἰτία αὕτη ἐστίν[4]). ἕκαστος ἐνάγων ὀφείλει περιποιεῖν ἑαυτῷ τὴν νίκην ἐκ τῶν προσόντων αὐτῷ. οἷον· »εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν εἶναι τῆς ἐμῆς δεσποτείας«· οὐ μὴν ὀφείλει κινῶν λέγειν· »εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν μὴ εἶναι τῆς τοῦ ἀντιδίκου δεσποτείας«. εἰ γὰρ οὕτως εἰσέλθῃ κινῶν, ἐρεῖ αὐτῷ ὁ ἀντίδικος· »πρῶτον μὲν ἐμός ἐστιν ὁ ἀγρὸς, εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ὡς »σὺ λέγεις, οὐ παρὰ τοῦτο σός ἐστιν[5]). οὐ γάρ[6]) πάντως »τὸ μὴ ἐμὸν ἤδη σόν ἐστιν· εἰ δὲ μήτε ἐμὸς μήτε σός ἐστιν »ὁ ἀγρὸς, ὀφείλω σε νικᾶν ἐν τῷ παρόντι δικαστηρίῳ διὰ τὸν »κανόνα τὸν λέγοντα [ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείττων ἐστὶν ἡ αἵρεσις »τοῦ νεμομένου[7])]· in pari causa melior est condicio posssi»dentis«. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν σωματικῶν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καλῶς κινοῦμεν τὴν in rem confessoriως, κινοῦμεν δὲ καὶ negatoriως. καὶ διὰ τί[8]) καὶ ἐνταῦθα, ἐν ᾧ κινεῖ τις[9]) negatoriως τὴν in rem, μὴ λέγομεν κακῶς αὐτὸν[10]) κινεῖν; οὐ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῷ προσόντων ἀλλ' ἐκ τῶν σαθρῶν τοῦ ἀντιδίκου πειρᾶται ἑαυτῷ τὴν νίκην περιποιεῖν[11]). λέγει γάρ· »εἰ φαίνεται τὸ uti frui[12]) τόνδε μὴ ἔχειν«. ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὕτη ἐστίν. ἐπὶ τῆς negatorias ἐναγωγῆς τῶν ἀσωμάτων, εἰ καὶ τοῖς ῥήμασι negatoriως κινοῦμεν τὴν in rem, ἀλλ' οὖν τῷ ἀποτελέσματι confessoria ἐστίν. ἐπειδὴ γὰρ

1) τὸν οὐσούφρ. L^{6}. 2) σοῦ Vi. G.: d. L^{1}. L^{2}. 3) ad. ex. M. L^{6}. Vi. F^{1}. R. 4) ἐστ. αὔτ. Vi. F. R. 5) d. L^{6}. F^{2}.: ἐστὶν ἀλλ' ἄλλου L^{1}. L^{2}.: ἀλλ' ἄλλου ἐστ. Vi. F^{1}. R. (= Harm.). 6) καὶ γὰρ οὐ Vi. R. 7) de gloss. ualde suspicor. 8) μὴ ins. L^{6}. Vi. R. 9) τις κιν. L^{6}. 10) M. L^{2}. L^{6}.: cet. αὐτ. κακ. 11) τ. ν. ἑαυτ. περιποιῆσαι L^{6}. 12) τὸν οὐσούφρ. L^{6}.

que in rebus incorporalibus non idem confessorie et negatorie intendit; set confessorie is, qui sibi ius competere, ueluti usumfructum aut seruitutem in re aliena, contendit; negatorie autem in rem agit fundi uel aedium dominus, contendens ius utendi fruendi aut ius seruitutis in aedibus fundoue suo aduersario non esse. cur autem confessorie in rebus corporalibus agere possumus; negatorie autem non utique? ratio autem haec est. quisque agens uictoriam sibi comparare debet ex eo iure, quod habet, ut ecce: »si paret hunc fundum meum esse«. non enim hoc modo intendere potest: »si paret hunc fundum aduersarii non esse«. nam si ita intendere coeperit, respondebit ei aduersarius: »primum quidem fundus meus est; set et si meus non esset, »sicuti ais, non ideo tuus foret; non enim prorsus id, quod »meum non est, tuum est. si ergo neque meus neque tuus »fundus est, potior in hoc iudicio habendus sum propter iuris »regulam, ex qua in pari causa melior est condicio possi»dentis«. haec quidem de rebus corporalibus: in rebus autem incorporalibus recte in rem confessorie intendimus et negatorie quoque intendere possumus. cur autem si quis hoc casu negatorie in rem agat, non dicimus eum male intendere, cum non suo iure nisus, set iuris potius defectu aduersarii, sibi uictoriam comparare studet? ait enim: »si paret ius utendi fruendi illi non esse«. set ratio haec est. cum de re incorporali negatorie intendimus, licet uerbis negatorie in rem agimus, tamen reapse confessoria actio est. nam cum

συνωμολόγηται ἐμὲ εἶναι δεσπότην τοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκίας, καθ' ὧν ὁ ἀντίδικος ἑαυτῷ προσεῖναι usúfructon *ἢ δουλείαν φησίν, ἐγὼ λέγων· »εἰ φαίνεται τόνδε μὴ ἔχειν* usúfructon *ἢ δουλείαν κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ«, δοκῶ τῇ δυνάμει ταῦτα λέγειν· »εἰ φαίνεται ἐλεύθερον δουλείας ἢ ἐλεύθερον* usufrúctu *τὸν ἐμὸν εἶναι ἀγρόν«. καί ἐστιν οὕτως νοουμένη τῆς* in rem *ἡ ἐναγωγὴ*[1]) confessoria, *εἰ καὶ* negatoríωs *πέφρασται.* 3. *Αὗται δὲ αἱ* in rem, *ὧν ἐποιησάμεθα μνήμην καὶ αἱ ταύταις ὅμοιαι ἀπὸ νομίμων καὶ πολιτικῶν*[2]) *ἔχουσι τὴν γένεσιν αἰτιῶν. εἰσὶ δὲ*[3]) *καὶ ἄλλαι* in rem *ἔτι δὲ καὶ*[4]) personalíai, *ἃς ὁ* praétωr *ἐξ οἰκείας ὁρμηθεὶς ἐπενόησε διανοίας. ἀναγκαῖον δὲ καὶ*[5]) *ταύτας*[6]) *διὰ παραδειγμάτων ἀποδεῖξαι. οἷον, ἐπιτέτραπται ἡμῖν ἔσθ' ὅτε κινεῖν τὴν* in rem *μὴ* usucapiteúsasi[7]) *καὶ λέγειν· »εἰ φαίνεται τόδε ἐμὸν εἶναι ὡσανεὶ* usucapiteu*θὲν ὑπ' ἐμοῦ«. ἢ καὶ*[8]) *ἐκ τοῦ ἐναντίου κατά τινος* usucapiteúsantos *τὸ ἐμὸν καὶ νεμομένου δύναμαι κινεῖν καὶ λέγειν· »εἰ φαίνεται τόδε ἐμὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὥςπερ εἰ μὴ* usucapiteusen *αὐτὸ ὁ ἐμὸς ἀντίδικος«.* 4. *Καὶ τέως εἴπωμεν ἔνθα τις μὴ* usucapiteúsas *πλάττεται ἑαυτὸν* usucapiteu*κέναι*[9]). *οἷον ἐξ*[a]) *εὐλόγου αἰτίας παραδέδωκάς*[10]) *μοι ἀλλότριον πρᾶγμα* bona fide *λαμβάνοντι ἢ πωλήσας τοῦτο ἢ δωρησάμενος ἢ*[11]) *εἰς προῖκά μοι ἐπιδοὺς ἢ ληγατεύσας. ἐδεόμην ἐγὼ τριετίας εἰς τὸ* usucapiteûsai *τόδε τὸ πρᾶγμα· ἐνεμήθην*[12]) *αὐτὸ τυχὸν δύο ἐνιαυτούς· ἐξέπεσον αὐτοῦ κατά τινα τύχην· τὴν*[13]) diréctan in rem *κατὰ τοῦ νεμομένου κινεῖν οὐ δύναμαι, πῶς γὰρ ὁπότε οὐκ* usucapiteusa; *αἱ γὰρ* in rem *ἐπινοήθησαν ἐπὶ τῷ ἕκαστον τὴν προσοῦσαν αὐτῷ δι' αὐτῶν ἐκδικεῖν δεσποτείαν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπάνθρωπον ἦν*[14]) *ἐν τούτῳ τῷ θέματι ἀγωγήν μοι*

---

1) M. L6. Vi. R.: cet. *ἀγ.*: *ἡ* in rem *ἐναγ.* male cj. R. 2) *πολ. καὶ νομ.* L6.: *αἰτιῶν* h. l. Vi. F. R. 3) *δ.* Vi. 4) d. F2. 5) d. Vi. R. 6) M. Vi. R.: cet. *αὐτάς.* 7) scr. M. 8) d. Vi. R. 9) *—εῦσαι* L6. 10) M.: cet. *παρέδ.* 11) *καὶ* ins. Vi. R. 12) *—θη* M. *—θεὶς* F. 13) ad. ex M. Vi. R. 14) d. Vi. R.

a) schol. Bas. I 799.

constet me fundi uel aedium esse dominum (in quibus aduersarius usumfructum aut seruitutem habere contendit), dicens: 'si paret illi ius uti frui (aut seruitutem) meo fundo non esse', reapse ita intendere uideor: »si paret seruitute aut usufructu liberum esse fundum meum«. et ideo actio in rem reuera confessoria est, etsi negatorie
3. sit concepta. 3. Set istae actiones in rem, quarum mentionem habuimus, et si quae similes sunt, ex legitimis et ciuilibus causis originem ducunt. sunt aliae quoque in rem et in personam, quas praetor ex sua sententia introduxit. quas et ipsas necessarium est exemplis ostendere. ut ecce permittitur nobis interdum in rem agere, licet non usu ceperimus, et intendere: 'si paret id meum esse perinde atque usu ceperim'. uel ex diuerso aduersus eum qui rem meam usuceperit et possideat agere possum his uerbis: 'si paret hanc rem meam esse perinde atque aduersarius eam
4. usu non ceperit'. 4. Et in primis dicamus quo casu quis, cum non usuceperit, sese usu cepisse fingit. ut ecce ex iusta causa rem alienam mihi tradidisti bona fide accipienti, ueluti ex causa emptionis aut donationis aut dotis aut legatorum. triennio mihi opus erat ad rem usu capiendam; quam cum duobus annis possedissem, possessione eius aliquo casu excidi. directam in rem actionem contra possessorem intendere nequeo, utpote qui non usuceperim; proditae enim sunt in rem actiones, ut quisque per eas dominium sibi uindicet. set quia sane durum erat eo casu actionem mihi non dari, qui

μὴ δίδοσθαι ἀνδρὶ bona fide νεμομένῳ καὶ[1]) κατὰ τυχὴν ἐκπεσόντι, ἐφηῦρεν ὁ praétωr in rem ἀγωγὴν, ἣν κινῶν λέγω· »ἐπειδὴ[a]) τόδε τὸ πρᾶγμα ἐξ εὐλόγου αἰτίας, οἷον πράσεως[2]) δωρεᾶς[3]) προικὸς[4]), ἐνεμόμην bona fide[5]), ἔτρεχε δέ μοι[6]) usucapíωn καὶ[7]) ἐν[8]) τῷ μεταξὺ πρὸ τέλους τῆς usucapíonos ἐξέπεσον[9]), ὡσανεὶ usucapíteusa, εἰ ἔδει[9a]) τόδε[10]) τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας«. λέγεται δὲ[11]) αὕτη ἡ in rem publicianὴ, ἐπειδὴ πρῶτος Publícios praétωr ταύτην ἐπενόησεν. 5. Ἔστιν[12]) 5.
ἐκ τῶν ἐναντίων[13]) in rem κινουμένη. ἐὰν γάρ τις νεμόμενος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα bona fide ἐν τῷ μεταξὺ reipublicae causa ἀποδημήσῃ, οἷον διὰ[14]) πρεσβείαν, ἢ ὑπὸ τοὺς πολεμίους γένηται, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ, ἐν ὅσῳ ὁ μὲν ἀποδημεῖ, ὁ δὲ παρὰ πολεμίοις ἐστὶν, ὁ τῆς usucapíonos περαιωθῇ χρόνος, ὑποστρέψωσι δὲ, ὁ μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας, ὁ δὲ τοὺς πολεμίους διαφυγὼν, ἔξεστιν ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν αὐτῶν[15]) ἀποστροφὴν, ἀναπτυχθείσης ἤτοι ἀνατραπείσης τῆς usucapíonos, κινῆσαι τὴν in rem. λέγω γάρ· »ὡσανεὶ μὴ[b]) usucapiteusen[16]) ὁ ἀντίδικος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, εἰ ἔδει[16a]) τοῦτο τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας«. τὸ δὲ τοιουτότροπον εἶδος τῆς in rem καὶ ἑτέροις ὁ praétωr ἐφιλοτιμήσατο ἐκ τῆς ὁμοίας ὁρμηθεὶς δικαιοσύνης, ὥςπερ ἐκ τῶν πλατυτέρων βιβλίων τῶν Digéstωn ἤτοι τοῦ Πανδέκτου ἔξεστι λαβεῖν.

---

1) d. L^2. 2) ἢ M. L^1. L^2. L^6. 3) ἢ M. L^1. L^2. L^6. Vi. R. 4) παροικικῶς M. 5) καὶ ins. L^1. L^2. L^6. 6) ἡ ins. L^1. L^2. L^6. 7) d. L^1. L^2. L^6. 8) δὲ ins. M. L^1. L^6. 9) —σα Vi. R. 9a) sic scribendum pro φαίνεται, quod libri et edit. habent. 10) δ. Vi. R. 11) δ. Vi. R. 12) καὶ ins. Vi. R.: cet. praet. M. δὲ. 13) ἡ ins. L^6. 14) d. F. 15) M. Vi. R.: cet. αὐτοῦ. 16) —εύσας L^2. 16a) sic. scr. pro φαίνεται.

a) cfr. Gai. 4, 36 coll. Lenel Edictum p. 131 atque Beiträge z. K. des pr. Ed. p. 12 sqq.

b) cfr. Lenel Edict. p. 98, ubi tamen, collato Tho. et publicianae actionis formula, mallem „Si illum hominem, q. d. a., N^{us} N^{us} usu non cepisset“.

bona fide possederam et fortuitu amiseram possessionem, inuenit praetor in rem actionem, in qua ita dicam: 'quod hanc rem ex iusta causa, ueluti emptionis donationis dotis, bona fide possidebam, currebat autem mihi usucapio ac medio tempore, antequam usuceperim, possessione excidi: si rem usucepissem, tum si rem meam esse oporteret'. haec actio in rem 'publiciana' appellatur; quoniam primus Publicius praetor eam inuenit.

5. 5. Rursus ex diuerso in rem intenditur. nam si quis rem meam bona fide possideat et deinde reipublicae causa abesse coeperit, ueluti legatione fungens, uel in hostium potestate fuerit, atque interim, dum ille abest aut apud hostes est, usucapionis tempus impleatur, et deinceps reuertatur alter ex peregrinatione, alter ab hostibus, licebit mihi domino intra annum post reditum, rescissa usucapione, rem uindicare. dico enim: 'si aduersarius rem non usucepisset, tunc si rem meam esse oporteret'. eiusmodi autem genus in rem actionis et aliis quibusdam praetor simili aequitate motus accomodauit, sicuti ex latioribus libris

6. Ἐστὶ[1]) καὶ ἄλλη in rem ὑπὸ[2]) τοῦ praétoros ἐπινοηθεῖσα, 6. ὥςπερ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐχρώσατει τις πολλοῖς· ἐξεποίησέ[3]) τινα τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, καὶ ὡς[4]) δεσπότης δηλονότι[5]) διὰ τῆς traditionos μετατέθεικε[6]) τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα. ἔξεστι τοῖς creditorsin ἐξ ἀποφάσεως τοῦ ἄρχοντος τὰ τοῦ debitoros νεμηθεῖσι πράγματα, ἐν ᾧ πρὸς περιγραφὴν αὐτῶν γέγονεν ἡ ἐκποίησις, κινεῖν τὴν in rem κατὰ τοῦ διακατέχοντος, ἥτις λέγεται Paulianή[7]). ἐν ᾗ λέγουσι ταῦτα· »ὡσανεὶ[a]) μὴ etraditeúθη τόδε τὸ[8]) πρᾶγμα ὑπὸ[9]) debitoros, εἰ φαίνεται αὐτὸ ἐν τῷ debitoros μεμενηκέναι δεσποτείᾳ«. 7. Ἐστι καὶ seruianὴ 7. καὶ quasi seruianὴ in rem (ἥτις ὑποθηκαρία προσαγορεύεται) ἐκ τῆς τοῦ praétoros iurisdictionos[10]) καὶ αὐτὴ[11]) τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἔχουσα[12]), κέχρηται δὲ τῇ seruianῇ τις[13]) ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐμισθώσω παρ' ἐμοῦ τὸν ἐμὸν[14]) ἀγρὸν καὶ γέγονάς μοι colonòs[15]) ἐπὶ τὸ παρέχειν μοι καθ' ἕκαστον ἔτος λόγῳ μισθώματος[16]) ἑκατὸν νομίσματα. εἰσήγαγες[17]) δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγρῷ καὶ πράγματά τινα, οἷον ἵππους βόας οἰκέτας ἐσθῆτα ἄργυρον, pacteúsas[18]), ὥςτε μοι ταῦτα ὑποκεῖσθαι λόγῳ τοῦ μισθώματος. ἐὰν συμβῇ σε[19]) ἀγνωμονῆσαι περὶ τὸ μίσθωμα, δύναμαι κατὰ παντὸς διακατέχοντος πραγμάτων εἰσενεχθέντων χάριν ἐν τῷ ἐμῷ ἀγρῷ[20]) κινεῖν τὴν seruianὴν, εἰ μὴ ἀπολαμβάνω τὸ μίσθωμα. ἡ δὲ quasi seruianὴ χώραν ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐδανείσω παρ'

---

1) οὐν Vi. F1. R. ins. 2) ἐπὶ L6. Vi. 3) —ήσατό L6. 4) ὁ G. F. 5) δηλαδὴ L6. 6) —έθηκε L2. R. 7) scr. M.: πουβλικιανή L6. 8) ad. ex Vi R. 9) τοῦ ins. Vi. R. 10) δικαιοδοσίας Vi. R. 11) —αὶ L1. F. 12) —σι L1. F. 13) ὡς ins. L6. 14) d. Vi. R. 15) scr. M. 16) καθ' ἕκ. ἔτ. h. l. Vi. F. R. 17) —γε F. 18) pateúsas M. 19) συμβῆσαι M. 20) M.: πρᾶγμα τῶν εἰσενεχθ. ἐν τῷ cet. F. R.: τῶν εἰσενεχθ. χάρ. ἐν τῷ ἐμ. ἀγρ. [πραγμάτων L6.] κατὰ π. διακ. κιν. L1. L2. L6.

a) cfr. Lenel l. l. p. 853. Formula ex Tho ita esset restituenda: 'Si ille homo q. d. a .... a L. Titio No No mancipio datus non fuisset, tum si pareret eum hominem e. i. Q. L. Titii mansisse', cet.

6. Digestorum siue Pandectarum intellegere licet. 6. Est alia quoque actio in rem a praetore introducta, ueluti in hac specie. debebat quidam pluribus; quasdam rerum suarum alienauit, et dominium, utpote dominus, in accipientem transtulit. licet creditoribus, qui ex magistratus sententia debitoris bona possident, quoniam in eorum fraudem alienatio facta est, cum eo, qui rem detinet, in rem actione experiri, quae Pauliana appellatur, in qua ita intendunt: 'si res a debitore tradita non esset, tum si pareret eam
7. rem in dominio debitoris mansisse'. 7. Item seruiana et in rem quasi seruiana (quae etiam hypothecaria uocatur) quoque ex praetoris iurisdictione ipsam substantiam capiunt. seruiana autem experiri quis potest in eiusmodi specie: fundum meum a me conduxisti et mihi colonus factus es, mercedis nomine C. aureis quotannis mihi soluendis. introduxisti in hunc fundum quasdam res, ueluti equos bones mancipia uestem pecuniam numeratam, eo pacto, ut mihi mercedis nomine obligarentur. si in mercedibus soluendis cesses, possum aduersus quemlibet, qui rem ex his quae in fundum meum inlatae sunt, possideat, seruiana experiri, donec mercedem consequar. quasi autem seruiana in huiusmodi

ἐμοῦ[1]) ϙ̄ νομίσματα. δέδωκάς μοί τινα πράγματα λόγῳ ἐνεχύρου ἢ καὶ ὑπέθου μοι[2]) σὰ πράγματα εἰπὼν ὅτι[3])· »ὑποτίθεμαί σοι ἕνεκα τοῦδε[4]) τοῦ χρέους τόδε καὶ τόδε τὸ πρᾶγμα«[5]). ἀγνωμονοῦντός σου περὶ τὴν τοῦ χρέους καταβολὴν, κατὰ παντὸς νομέως κατέχοντος τὰ ἐνεχυριασθέντα μοι ἤτοι ὑποτεθέντα πράγματα καλῶς κινῶ τὴν quasi seruianὴn καὶ ἀποσπῶ, εἰ μὴ καταβληθῇ μοι τὸ χρέος. μεταξὺ δὲ ἐνεχύρου καὶ ὑποθήκης, ὅσον μὲν ἐπὶ τὸ κινῆσαί με τὴν quasi seruianὴn, οὐδεμία ἐστὶ διαφορά· εἴτε γὰρ ἐνεχυριάσῃς[6]) μοι, εἴτε ὑποθῇς[7]) τὰ σεαυτοῦ πράγματα σὺ ὦ debitωr, ὑπὲρ ὧν ἐδανείσω ὀρθῶς κινήσω τὴν quasi seruianήn. ἔστι δὲ ἐν ἑτέροις ἡ διαφορά. ἐνέχυρον γὰρ κυρίως ἐκεῖνο λέγεται[8]), ὅπερ παραδίδοται τῷ creditori, μάλιστα ἐν ᾧ ἐστι κινητὸν, ὅπερ δὲ δίχα traditionos ψιλῷ συμφώνῳ ὑποτίθεται, τοῦτο κυρίως ὑποθήκη προσαγορεύεται. 8. Οὐ μόνον δὲ in rem, 8. καθὸ εἴρηται, ἀλλὰ καὶ personalias[9]) ὁ praétωr ἐπενόησεν, οἷον τὴν pecuniae constitutae. αὕτη γὰρ[10]) οὐκ ἔστι πολιτική· χώραν δὲ ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐχρεώστεις μοι ϙ̄ νομίσματα· περιέτυχόν σοι· ἀπῄτουν σε ταῦτα. ἀπαιτούμενος σὺ καὶ βουλόμενος τὴν παροῦσαν ὄχλησιν[11]) διαφυγεῖν, ἀντεφώνησας εἰπὼν ὅτι »τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς ταῦτά σοι καταβαλῶ«. παρελθούσης τῆς προθεσμίας, ἀπῄτουν σε· ἔλεγες σὺ τοὺς ὅρους τῶν ἀγωγῶν τεχνολογῶν μηδαμόθεν σεαυτὸν[12]) ὑπεύθυνον εἶναι. οὐδὲ γὰρ ἐπερώτησις γέγονεν, ἵνα κινηθῇ κατὰ σοῦ ἡ ex stipulatu, οὐδὲ mandáton παρηκολούθησεν, ἵνα ἁρμόσῃ ἡ mandáti. ἑωρακὼς τοίνυν[13]) τὴν σὴν ἀγνωμοσύνην ὁ praétωr ὡς ὑπεναντίαν ὅτι μάχῃ ταῖς σαυτοῦ ὑποσχέσεσιν, ὥρισε[14]) τὴν 'pecuniae constitutae'. ἦν δὲ τὸ παλαιὸν ὁμοία ταύτης τῆς 'pecuniae constitutae' καὶ ἡ recepticia, ἥτις

[1]) ῑ Vi R. [2]) τὰ ins. F. [3]) καὶ ins. Vi. F. R. [4]) d. Vi. R. [5]) τὸ πρ. τόδ. κ. τόδ. Vi. F. R. [6]) —ας Vi. R.: —σεις F. [7]) ita ex cj. R.: —θεὶς Vi. R. —θήσεις M. F1. —θει cet. [8]) λέγ. ἐκ. Vi. F. R. ἐκ. κυρ. λέγ. L1. [9]) —ίαν Vi. R. [10]) δὲ Vi. G. [11]) ἐνόχλ. Vi. F. R. [12]) ita ex cj. R. pro uulg. ἑαυτ., quod tamen ferri posset. [13]) τοίν. ἑωρ. L6. [14]) d. L6.

specie locum habet. aureos C a me mutuos accepisti, ac dedisti mihi quasdam res loco pigneris, aut etiam res tuas hypothecae iure obligasti dicens: 'illam et illam rem huius debiti nomine in hypothecae causam tibi obligo'. si in debito soluendo cessaueris, contra omnem possessorem rerum, quas mihi pigneris uel hypothecae nomine obligasti, recte quasi seruiana actione utar, easque persequar, nisi mihi debitum solutum sit. inter pignus autem et hypothecam, quantum ad actionem quasi seruianam exercendam, nihil interest; siue enim pigneris loco, siue hypothecae res tuas tu debitor propter id, quod mutuo sumpsisti, obligaueris, recte quasi seruiana experiar. set in aliis differentia est. pignus enim id proprie dicitur, quod creditori traditur, maxime si res mobilis sit; quod uero sine traditione nuda conuentione obligatur, id proprie hypotheca
8. uocatur. 8. Non solum in rem, uti dictum est, set etiam in personam actiones praetor proposuit, ueluti de pecunia constituta. haec enim non est ciuilis; locumque habet in eiusmodi casu. C. aureos mihi debebas; obuiam tibi ueni eos repetens. cum ita peterentur et uelles praesentes augustias effugere, pollicitus es decimo mensis die eos te soluturum. cum dies iam elapsus esset, repetebam a te, qui actionum fines suptilius captans nullomodo te teneri aiebas. non enim stipulatio facta fuerat, ut ex stipulatu tecum agi posset, neque mandatum erat subsecutum ut mandati actio competeret. tuam igitur improbitatem praetor respiciens, quae tuis ipsius promissis aduersaretur, pecuniae constitutae actionem proposuit. erat olim huic pecuniae constitutae actioni recepticia quoque

ἁρμόζει τραπεζίτου ἀντιφωνήσαντος. καὶ κοινωνία μὲν τῆς recepticias *καὶ τῆς* ʻpecuniae constitutaeʼ *αὕτη, καθὸ ἑκατέρα ἐξ ἀντιφωνήσεως τίκτεται· διαφορὰ δὲ ὅτι ἡ μὲν* ʻpecuniae constitutaeʼ *ἐπὶ παντὸς ἑτέρου ἀντιφωνήσαντος χώραν ἔχει, ἡ δὲ* recepticia *ἐπὶ μόνου*[1]) *τραπεζίτου. καὶ ἑτέρα δὲ διαφορά, ὅτι ἡ μὲν* ʻpecuniae constitutaeʼ *χώραν ἔχει ἡνίκα ἀντιφωνηθῇ τὰ* ʻpondere numero mensuraʼ, *ἡ δὲ* recepticia, *οἱονδήποτε*[2]) *εἴη τὸ ἐποφειλόμενον, εἴτε κινητὸν εἴτε ἀκίνητον, ἀντιφωνήσαντος τραπεζίτου, κινεῖσθαι δύναται. οὐκοῦν ἡ* ʻpecuniae constitutaeʼ *πλατύνεται μὲν τοῖς προσώποις (πᾶς γὰρ ἀντιφωνεῖ), στενοῦται δὲ τοῖς πράγμασιν, ἀντιφωνεῖται γὰρ μόνα τὰ* ʻpondere numero mensuraʼ[3]), *ἡ δὲ* recepticia *ἐκ τοῦ ἐναντίου στενοῦται τοῖς προσώποις (μόνος γὰρ τραπεζίτης ταύτῃ κρατεῖται), πλατύνεται δὲ τοῖς πράγμασι· πάντα γὰρ ἐν ἑαυτῇ ἐπιδέχεται τὰ ἐποφειλόμενα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις εἶπε μόνην κινεῖσθαι καὶ*[4]) *κατὰ*[5]) *τραπεζίτου καὶ παντὸς ἑτέρου ἀντιφωνήσαντος τὴν* ʻpecuniae constitutaeʼ *ἀναιροῦσα τὴν* receptician. *τὸ δὲ πλάτος τῶν πραγμάτων, ἣν ἐν ἑαυτῇ εἶχεν ἡ* recepticia, *μετήγαγεν ἐπὶ τὴν* ʻpecuniae constitutaeʼ, *ὥστε σήμερον χώραν ἔχειν καὶ κατὰ παντὸς ἀντιφωνήσαντος καὶ ἐπὶ παντὶ πράγματι ἐποφειλομένῳ. ἐπενόησεν ὁ* praétωr *καὶ τὴν* de peculio *κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου προφάσει τῶν γενομένων πρὸς τοὺς οἰκέτας ἢ τοὺς ὑπεξουσίους παῖδας συναλλαγμάτων. ἐφηῦρε δὲ καὶ τὴν* in factum, *ἥτις ἁρμόζει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐὰν γάρ*[6]) *ἀπαιτῶ σε χρέος, ἀρνῇ δὲ σὺ τοῦτο ἐποφείλειν, εἶτα ἐπαγάγῃς μοι ὅρκον, ὀμόσω δὲ ἐγὼ ἐποφείλεσθαι, ἐκ τούτου αὐτοῦ τοῦ ὅρκου δοθήσεταί μοι ἡ* in factum. *καὶ ἑτέρας δὲ πλείστας ἀγωγὰς ἐπενόησεν ὁ* praétωr.

9. *Ἡ δὲ* ʻpecuniae constitutaeʼ *(ἀναδράμωμεν γάρ*[7]) *πάλιν ἐπ'* 9.
αὐτὴν) κατὰ παντὸς κινεῖται ἀντιφωνήσαντος, εἴτε ὑπὲρ ἑαυτοῦ

---

[1]) *τοῦ* ins. L[1]. F. [2]) *ὁτιδ.* Vi. R. [3]) genetiuum casum usurpant h. l. Vi. R. [4]) d. F. [5]) *τοῦ* ins. L[1]. L[6]. [6]) d. Vi. R. [7]) d. L[2].

similis, quae in argentariorum receptis locum habebat. id uero inter recepticiam et pecuniae constitutae actionem commune est, quod utraque ex constituto nascitur; eo uero differunt, quod pecuniae constitutae actio contra omnem, qui diem constituerit, locum habet, recepticia autem in argentarium tantummodo. set illud etiam interest, quod pecuniae constitutae actio tunc locum habet, cum ea constituta sint, quae pondere numero mensuraue constant; recepticia autem, qualiscumque res debeatur, siue mobilis siue soli, intendi potest. pecuniae igitur constitutae actio latior est quod ad personas, nam quolibet constituente locum habet; angustior uero quod ad res; nam ea solum constitui possunt, quae pondere numero mensura constant. *recepticia* autem ex diuerso angustior est quod ad personas, cum eadem solus argentarius teneatur; latior uero, quod ad res; omnia enim, quae debentur, in ea continentur. set haec quidem olim: constitutio autem prodiit principis nostri, qua cautum est, ut et in argentarium et in quemlibet alium constituentem pecuniae constitutae actio sola competeret, recepticia sublata. nam cum plenior circa res esset recepticia, id ad pecuniae constitutae actionem transtulit. itaque hodie pecuniae constitutae actio in omnibus constituentibus locum habet et in omni re, quae debeatur. Proposuit quoque praetor actionem *de peculio* aduersus patrem dominumue eorum nomine, quae cum seruis uel filiisfamilias gesta sunt. Proposuit item actionem *in factum*, quae in eiusmodi casu locum habet. si a te debitum petam, tu autem neges te id mihi debere, et iusiurandum mihi deferas, ego uero iurem, ex hoc ipso iureiurando actio in factum mihi dabitur. et alias complures
9. actiones praetor introduxit. 9. Pecuniae autem constitutae

εἴτε ὑπὲρ ἑτέρου καταβαλεῖν ἑαυτόν[1]) *τις ἐπηγγείλατο, ἐπερωτήσεως δηλαδὴ μηδεμιᾶς ὑποκειμένης. ταύτης γὰρ παρακολουθησάσης, τὴν* ex stipulatu[2]) *δίδωσι τὸ*[3]) *πολιτικόν.* 10. *Τὴν* 10. *δὲ*[4]) de peculio *ἀγωγὴν διὰ τοῦτο κατὰ*[5]) *πατρὸς ἢ κατὰ δεσπότου ἐφηῦρεν ὁ* praétωr, *ἐπειδή, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους συναλλαγμάτων αὐτῷ τῷ νόμῳ οὐ κατέχονται οἱ πατέρες ἢ οἱ δεσπόται*[6]) (*τοῦτο γὰρ ἄγνωστον τῇ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ*), *ὅμως διὰ τὸ φύσει δίκαιον μέχρι τῆς τοῦ* pecúliu *ποσότητος καταδικάζεται*[7]). *ὅπερ* pecúlion *οὐσία τῶν ὑπεξουσίων παίδων, ἀρρένων φημὶ καὶ θηλειῶν, ἐστιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἰκετῶν, ὥςτε τοὺς δεσπότας ἢ τοὺς πατέρας μέχρι τοσαύτης καταδικάζεσθαι ποσότητος.* 11. *Ἡ* 11. *δὲ ἀπὸ τοῦ ὅρκου* in factum (*δεῖ γὰρ πλατύτερον περὶ αὐτῆς διαλαβεῖν*) *χώραν ἔχει, καθὰ εἴρηται, ἡνίκα ἐμοῦ ἀπαιτοῦντός σε τὸ ἐποφειλόμενον, ὅρκου ἐπαχθέντος μου, ὁμόσω ἐποφείλειν σε τοσήνδε ποσότητα ἣν καὶ ἀπαιτῶ. ἐὰν γὰρ ταύτην μὴ καταβάλῃς, παρασχεθήσεταί μοι ἡ* in factum *ἀγωγή, ἣν κινῶν οὐκ ἀναγκάζομαι*[8]) *δεῖξαι πότερον ἐποφείλομαί τι*[9]) *ἢ οὐκ ἐποφείλομαι, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἐπιδείξαντός*[10]) *μου*[11]) *ὅτιπερ ὤμοσα, ἀνάγκη σε καταδικασθῆναι.* 12. *Ἐπενόησε δὲ καὶ* 12. poenalías[12]) *ἀγωγὰς ὁ* praétωr. *οἷον ἤδικτον ὁ* praétωr *προςτέθεικεν, ἐλθὼν δέ τις τοῦτο διέρρηξεν ἤτοι ἀφήρπασεν. ἔστι κατ' αὐτοῦ ἡ*[13]) in factum *ἀγωγὴ* albi corrupti, *τουτέστιν ἕνεκα τοῦ* álbu[14]) *τοῦ*[15]) *διαρραγέντος.* [álbon[16]) *δὲ λέγεται τὸ ἤδικτον διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασιν*].

12a. *Πολλὴ τοῖς πατρᾶσιν ἔτι δὲ καὶ τοῖς πάτροσιν*[17]) *ἐποφείλεται τιμὴ παρὰ τῶν παίδων καὶ τῶν ἀπελευθέρων. μέρος δὲ τῆς τιμῆς ἐστι καὶ τοῦτο, τὸ μὴ δύνασθαι καλεῖν τούτους εἰς τὸ δικαστήριον δίχα αἰτήσεως συγγνώμης. ὑπόθου δὲ τὸν* 12a.

---

1) d. Vi. R. 2) —tiona L². 3) d. L¹. 4) ad. ex M. 5) *τοῦ* ins. Vi. F¹. R. 6) *οἱ δεσπ. ἢ πατ.* Vi. R. 7) —*ζονται* F. 8) *οὐ καταν.* L². 9) d. F. 10) *ἀποδ.* Vi. R. 11) *τὸ* ins. Vi. R. 12) —les R.: *ἤτοι τιμωρητικάς* ad. L². 13) d. Vi. 14) scr. M. 15) *δ.* Vi. R. 16) álbon —*γράμμασιν* glossema est. 17) *πάτρωσιν ἔτι δὲ κ. τ. π—ᾶσιν* omn. praet. M.

actio (rursus enim ad eam reuertamur) aduersus omnes
competit; siue quis pro se, siue pro alio sese soluturum
constituerit, nulla scilicet stipulatione interposita. hac enim
10. subsecuta, actio ex stipulatu iure ciuili datur. 10. Actionem
autem de peculio ideo in patrem dominumue comparauit
praetor, quia licet ex contractibus eorum, qui in potestate
sunt, ipso iure patres uel domini non teneantur (id enim iuri
ciuili ignotum est), tamen propter ius naturale ad peculii
usque quantitatem condemnantur. id autem peculium filiorum
filiarumque familias atque seruorum patrimonium est; ita ut
domini patresue usque ad eius quantitatem condemnentur.
11. 11. Actio autem, quae iurisiurandi nomine in factum datur
(plenius enim de ea dicendum est), locum habet, uti dictum
est, cum ego a te debitum petam, egoque, iureiurando mihi
delato, iurem tantam pecuniam te mihi debere, quantam peto.
quod si eam non solueris, actio mihi in factum dabitur.
qua si experiar, non cogar probare, utrum mihi aliquid
debeatur necne; set cum id tantummodo ostenderim, me
12. iurauisse, condemnandus eris. 12. Poenales quoque actiones
praetor comparauit. ut ecce edictum praetor proposuit. ad-
cedens aliquis id corrupit aut abstulit; datur aduersus eum
actio est in factum, quae dicitur 'albi corrupti'; [album
autem edictum uocatur, quia litteris albis est exaratum].
12.a 12a. Magna patronis parentibusque a filiis libertisque re-
uerentia debetur. cuius reuerentiae ea quoque pars est, eos
in iudicium sine ueniae impetratione uocari non posse. finge

παῖδα εἶναι emancipaton, ἐπεὶ[1]) δικαστήριον οὐ δύναται
[ἄλλως[2])] συνεστάναι. εἰ τοίνυν ὁ μὲν παῖς τὸν πατέρα, ὁ
δὲ ἀπελεύθερος τὸν πάτρονα δίχα αἰτήσεως συγγνώμης ἐπὶ
δικαστήριον καλέσῃ, κρατεῖται τῇ in factum καὶ εἰς φανερὰν
χρυσίου ποσότητα[3]) καταδικάζεται. 12b. Τὸν ἐμὸν ὑπεύθυνον 12b.
ἀγόμενον ἐπὶ δικαστήριον[4]) βίᾳ ἐξείλετό τις ἢ κατὰ δόλον
οὐ συνεχώρησεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δικαστήριον· καταδικασθήσεται
τῇ in factum τοσοῦτον ἀπαιτούμενος ὅσον ἐγὼ τὸν καλού-
μενον ἐπὶ τὸ[5]) δικαστήριον ἀπῄτουν. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι
ἀναρίθμητοι in factum poenaliai. 13. Εἰσὶ δὲ καὶ prae- 13.
iudicialiai ἀγωγαὶ ἐπὶ διαφόρων κινούμεναι θεμάτων[a]). prae-
iudicion δέ ἐστι τύπος ἀπὸ intentionos[6]) μόνης συγκείμενος·
οὐδὲ γὰρ ἔχει καταδίκην ἐν ἑαυτῷ[7]). in rem δέ ἐστι τοῦτο
τὸ δικαστήριον, οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἀπεμάχετό
τις πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην λέγων ἑαυτὸν μὴ εἶναι αὐτοῦ
δοῦλον[8]) ἢ ὁ ἐμὸς ἀπελεύθερος ἀνεφώνει εἰς εὐγένειαν. δυ-
νατὸν κινεῖσθαι[9]) ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου τούτων τῶν θεμάτων
praeiudicialiωs τὴν in rem. δύναται γὰρ ὁ ἀναφωνῶν εἰς
ἐλευθερίαν κινεῖν λέγων· »εἰ φαίνεταί με[b]) ἐλεύθερον
εἶναι«; καὶ οὐκέτι ἐπάγει[10]). »καταδίκασον ὦ δικαστά«.
τοιαύτη δέ ἐστι καὶ[11]) ἡ in rem praeiudicialia 'de partu
agnoscendo'[12]). οἷον εἶχον ἐγὼ γαμετήν· ἐγκύμων γέγονεν
ἐξ ἐμοῦ. διελύθη repudίῳ ὁ γάμος· ἐτέχθη ὁ[13]) παῖς. οὐκ
ἠβουλόμην τοῦτον τρέφειν. δύναται κινεῖν κατ' ἐμοῦ[14])
ἀναγκάζουσά με, ὥςτε θρέψαι τοῦτον[15]) τὸν παῖδα καὶ
ἀναγκάσει με, εἴγε ἀποδείξῃ ὅτι[16]) ἐξ ἐμοῦ γέγονεν ἐγκύμων.

1) —δὴ L6. 2) ad. ex cj. Nannii: ἐπὶ τὸ δικ. δύνασθαι συν. cj. R. 3) ἤγουν εἰς ν̅ νν. L6. ins. 4) —ιον Vi. R. 5) d. L6. 6) καὶ ins. L6. 7) —τῇ Vi. F. R. 8) δ. αὐτ. omn. praet. M. L6. 9) κιν. δυν. L6. 10) —ειν L6. Vi. R.: cet. —γω. 11) d. L2. 12) ἤτοι περὶ τοκετοῦ διαγνώσεως ad. omn. praet. L1. L2. 13) δ. Vi. R. 14) ἡ γυνὴ ins. Vi. R. 15) δ. L6. 16) εἴγε L6, qui extranea in textum infert.

a) Gai. 4, 44. b) Si ita legas, non est cur de Thi testimonio ambigatur: contra Lenel Edictum p. 249 n. 8.

enim filium esse emancipatum (nam alioqui nulla actio consistit). si igitur filius patrem uel libertus patronum, uenia non impetrata, in iudicium uocauerit, in factum actione
12b. tenetur et in certam pecuniae summam damnatur. 12b. Si quem reum in ius uocauerim quis ui exemerit doloue fecit quominus ueniret, in factum actione condemnabitur: et tanti in eum intendetur, quanti ego cum eo, quem in ius uocaueram, acturus eram. sunt et aliae innumerabiles actiones
13. in factum poenales. 13. Sunt et praeiudiciales actiones, quae in uariis casibus exerceri possunt. praeiudicium est formula, quae intentione tantum constat, neque condemnationem continet. in rem autem hoc iudicium est, ueluti in hac specie. controuersiam quidam domino faciebat, contendens sese eius seruum non esse, uel libertus meus ingenuum sese profitebatur. in quibus singulis casibus praeiudicialiter in rem intendi potest: potest enim is, qui ad libertatem proclamat, ita intendere: »an pareat me liberum esse«, neque adicit: »iudex condemna«. eiusmodi est praeiudicialis in rem actio de partu agnoscendo. ut ecce uxorem habueram, quae praegnas ex me facta est; dissolutae sunt nuptiae diuortio et tunc natus est puer. eum alere nolebam; potest ea mecum agere, ut me cogat eum puerum alere: et me cogere poterit, cum ostenderit sese ex me factam esse

παῖδα εἶναι emancipaton, ἐπεὶ[1]) δικαστη… ; μὲν δύο [ἄλλως[2])] συνεστάναι. εἰ τοίνυν ὁ μὲν τ… πολιτικοῦ, δὲ ἀπελεύθερος τὸν πάτρονα δίχα αἰ… ρον εἶναι'; δικαστήριον καλέσῃ, κρατεῖται τῇ in … in rem, αἱ δὲ 14.
χρυσίου ποσότητα[3]) καταδικάζεται. … καὶ πολὺ διϊστα- ἀγόμενον ἐπὶ δικαστήριον[4]) βίᾳ … ὸ μὴ δύνασθαι τὸν οὗ συνεχώρησεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δ… ρᾶγμα διὰ personalias τῇ in factum τοσοῦτον ἀπαι… νεται τὸν[2]) ἀντίδικον μενον ἐπὶ τὸ[5]) δικαστήρι… ι χρῆναι[4]). οὐδὲ γὰρ τὸ ἀναρίθμητοι in factum … τινὸς τοῦτο αὐτῷ[5]) δίδοσθαι iudicialiai ἀγωγαὶ ἐπὶ δ… ι τὸ ποιῆσαι δεσπότην[7])· ἐπιπλέον iudicion δέ ἐστι τύπ… ικεῖον γενέσθαι οὐ δύναται. ὑπεξελέ οὐδὲ γὰρ ἔχει κατ… icticion, ὃν δυνάμεθα κινεῖν κατὰ τοῦ τὸ δικαστήριον, … αὐτοῦ τοῦ πράγματος τοῦ κλαπέντος. τις πρὸς τὸν … κλεπτῶν, διὰ τὸ πολλαῖς αὐτοὺς κατέχεσθαι δοῦλον[8]) ἢ … παραβαίνομεν ἐνταῦθα τοὺς κανόνας. διὰ μὲν γὰρ[8]) νατὸν κινε… τὸ διπλάσιον ἢ τὸ τετραπλάσιον λαμβάνομεν, αὐτὸ praeiudic… αιρεθὲν ἀπαιτοῦμεν ἢ κατὰ κανόνα διὰ τῆς in rem ἐλευθερ… κανόνα διὰ τοῦ furtiuu condicticiu λέγοντες· »εἰ φαί- εἶνα… τόνδε χρῆναι δοῦναι«. 15. Πᾶσαι δὲ αἱ in rem τῷ το… λέγονται uindicationes, ὥςπερ καὶ πᾶσαι personaliai 15.
…condicticioi προσαγορεύονται. καὶ πόθεν εἴρηται condicticios, …αρχαῖον εἰπεῖν. 'condicere' ἐστὶ[a]) κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον τὸ παραγγεῖλαι. πάλαι γὰρ ὁ ἔχων δίκην πρός τινα …παρήγγειλεν[9]) αὐτῷ ὅτι· »ἐλθὲ τῇδε τῇ ἡμέρᾳ ὡς δικασόμενος μετ' ἐμοῦ«. σήμερον δὲ[10]) καταχρηστικῶς λέγεται condicticios ἡ[11]) ἀγωγή, ἣν ὁ actωr κινῶν λέγει· »εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι«. ἐπειδὴ κατὰ τὸ νῦν κρατοῦν οὐδεμία πρὸς τὸν ἀντίδικον[12]) γίνεται παραγγελία οὐδὲ[13])

---

1) haec. d. L¹. L². F². 2) δ. L¹. F². 3) μοῦ ins. L¹. F. 4) M. L¹. L².: cet. χρ. μ. δ. 5) —τὸ L⁶. 6) δύν. δίδ. L⁶. 7) —τείαν L⁶. 8) γ. μ. Vi. R. 9) —ελεν Vi. R. 10) δ. L². M. 11) δ. L⁶. 12) αὐτοῦ ins. M. 13) γὰρ ins. Vi. R.
a) Gai. 4, 18.

s igitur diximus esse praeiudiciales actiones, tor proposuit, una autem ex iure ciuili nirum quis intendit: »an pareat me iximus actionum quasdam in rem n. quibus ita discretis, certum , cuius dominium habet, per tere, atque intendere: 'si paret meam mihi dare oportere'. nec s est id ei dari potest; quoniam dare dam dominum facere: actor autem magis suae s fieri nequit. excipe mihi tamen condictionem n, qua in furem experimur eius rei nomine, quae furto ablata. odio enim furum, quo magis pluribus actionibus teneantur, iuris regulas missas facimus. per actionem enim furti duplum quadruplumue persequimur; ipsam autem rem ablatam aut ex iuris regula uindicamus, aut contra regulam per furtiuam condictionem petimus, sic intendentes: 'si paret
15. illum dare oportere'. 15. Omnes autem in rem actiones uindicationes uocantur, sicuti et omnes actiones in personam condictiones dicuntur. 'condicere' enim est denuntiare prisca lingua. olim enim qui cum aliquo agere uolebat, id ei ita denuntiabat: 'adesto illa die ad iudicem mecum capiendum'[1]). hodie uero abusiue 'condictio' ea actio uocatur, qua actor intendit: 'si paret illum dare oportere'; nulla enim ex iure, quo nunc utimur, aduersario

1) cf. Gai. 4, 18.

παραγγέλλει αὐτῷ ὁ ἐνάγων, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐλθεῖν τῇδε τῇ
ἡμέρᾳ καὶ δικάσασθαι. 16. Δευτέρα τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις 16.
αὕτη, ὅτι τῶν ἀγωγῶν τὰς μὲν κινοῦμεν ad rei persecutiona[1]),
τουτέστι ψιλὸν τὸ πρᾶγμα ἀπαιτοῦντες, τινὰς δὲ ἐπὶ ἀπαιτήσει
ποινῆς, τινὲς δέ εἰσι μικταί, ἔχουσαι καὶ rei persecutiona,
οὖσαι δὲ καὶ poenaliai[2]). 17. Καὶ[3]) ad[4]) rei persecutiona 17.
ἐπινενόηνται πᾶσαι αἱ in rem ἀγωγαί. ἐπὶ δὲ τῶν personaliῶn,
ὅσαι μὲν ἀπὸ συναλλαγμάτων κατάγονται, σχεδὸν πᾶσαι[5])
rei persecutiona μόνην ἔχουσιν[6]), οἷον δανειακὸς condicticios
ἢ ex stipulatu ἢ commodati ἢ depositi ἢ pro socio ἢ ex
empto[7]) uendito ἢ[8]) locati[9]) conducti. ἐπειδὴ δὲ εἶπον τὴν
depositi rei[10]) ἔχειν persecutiona μόνην, ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι
εἰ ταραχῆς συμβάσης δημοτικῆς ἤγουν ἐμπρησμοῦ ἢ πτώσεως
ἀπειλουμένης ἢ ναυαγίου μέλλοντος γίνεσθαι παρεθέμην Titiῳ
πρᾶγμα, ἀπαιτούμενος δὲ ἐκεῖνος μετὰ ταῦτα ὑπερετίθετο[11])
ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδοσιν, κινουμένης τῆς[12]) depositi κατ' αὐτοῦ
τοῦ Τιτίου ἢ καὶ κατὰ κληρονόμον[13]) αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐλέγχεται
δόλος ὑπὸ τοῦ κληρονόμου ἁμαρτηθείς, καταδικασθήσεται οὐ
μόνον τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ καὶ ἕτερον τοσοῦτον καταβαλεῖν[14]),
καὶ συναριθμηθήσεται ἡ depositi εἰς τὸ διπλοῦν, καίτοιγε[15])
ἀπὸ συναλλαγμάτων ἐγειρομένη, ὁμοίως καὶ[16]) ταῖς μικταῖς
συναριθμουμένη ταῖς ἐχούσαις ποινῆς[17]) καὶ πράγματος ἀπαί-
τησιν. 18. Αἱ δὲ ἐξ ἁμαρτήματος ἐγειρόμεναι ἀγωγαὶ ποτὲ 18.
μὲν μόνης ποινῆς ἀπαίτησιν ἔχουσι, ποτὲ δὲ τοῦτο μὲν ποινῆς
τοῦτο δὲ καὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ὥςτε αὐτὰς εἶναι μικτάς.
ποινὴν μόνην ἀπαιτοῦμεν διὰ τῆς furti, εἴτε manifesti[18]) ἐπὶ
τῷ τετραπλῷ, εἴτε nec manifesti[19]) ἐπὶ τῷ διπλῷ. τὸ γὰρ

---

1) M.: —questiona F.: —questionem Vi. R. 2) περσοναλίαι L¹. L². F. 3) πρὸς ins. M. L⁶. Vi. R. 4) μὲν Vi. R. 5) ad. ins. Vi. R. 6) τὴν καταδίκην ad. Vi. R. 7) ἡ ex ins. Vi. R. 8) ad. ex F². (Vi. R.). 9) ἡ ins. Vi. R. 10) d. L⁶. 11) M. L². L⁶.: cet. ὑπερέθ. 12) —ένη ἡ M. L⁶. 13) —ων Vi. R. —ον cet. 14) d. M. L¹. L⁶. 15) καίτοι L⁶. 16) καὶ ὁμ. L⁶. 17) ita cum R. pro uulg. —ας. 18) κινεῖται ins. Vi. F. R. 19) κινεῖται h. l. L¹. L². L⁶.

denuntiatio fit. non enim denuntiat ei actor, ut illa die adsit
16. ad iudicem capiendum. 16. Secunda autem actionum diuisio haec est, quod quibusdam ad rei persecutionem experimur, idest nudam rem petimus, quibusdam autem ad poenae persecutionem: quaedam autem mixtae sunt, quae et ad rei
17. persecutionem spectant et personales sunt. 17. Et rei persequendae causa comparatae sunt omnes in rem actiones. earum uero actionum, quae in personam sunt, hae quidem, quae ex contractibus nascuntur, fere omnes ad rei persecutionem tantummodo spectant: ueluti condictio mutui, actio ex stipulatu, commodati, depositi, pro socio, ex empto uendito, locati conducti. cum autem dixerim depositi actionem ad rei tantum persecutionem comparatam esse, admonendus es, si ciuilis tumultus uel incendii uel naufragii causa rem apud Titium deposuerim, ille autem postea, cum res repeteretur, moram in reddendo fecerit, et cum eodem Titio heredeue eius agatur, dummodo dolum ab herede admissum esse probetur, non rem solam set etiam alterum tantum restituere eum debere. dupli uero persequendi gratia dabitur actio depositi; et quamuis ex contractu orta sit, tamen mixtis actionibus adnumerabitur, quae poenae et rei persequendae
18. causa sunt comparatae. 18. Actiones uero ex maleficio natae, modo poenam solam persecuntur, modo poenam et rem ipsam, et ob id mixtae sunt. poenam tantum persequimur per furti actionem; siue manifesti agatur quadrupli, siue nec manifesti, dupli. nam ipsam rem furto ablatam propria actione

πρᾶγμα αὐτὸ τὸ κλαπὲν διὰ ἰδιαζούσης ἀπαιτοῦμεν ἀγωγῆς, ἢ διὰ τῆς in rem (*εἴτε ὁ κλέπτης εἴτε ἕτερός τις τοῦτο νέμεται*) *ἢ διὰ τοῦ*[1]) furtiuu condicticiu, *ὃν κατ' αὐτοῦ τοῦ*[2]) *κλέπτου κινεῖν δυνάμεθα.* 19. *Ἡ δὲ* ui bonorum raptorum 19.
míxta[3]) *ἐστιν· ἐν γὰρ τῷ τετραπλῷ ἐστι καὶ ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις, ὥςτε οὖν τὸ τετραπλοῦν οὐκ ἐν καθαρᾷ*[4]) *ἐστι ποινῇ*[5]). *ἡ δὲ ἐκ τοῦ* Aquiliu *ἀγωγὴ* mixta *ἐστιν, οὐ μόνον ἡνίκα κατὰ τοῦ ἀρνουμένου κινεῖται εἰς τὸ διπλάσιον, ἀλλ' ἐσθ' ὅτε καὶ ἡνίκα εἰς τὸ ἁπλοῦν*[6]) *ποιεῖται τὴν ἐναγωγήν*[7]). *ἐὰν γάρ τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην χωλὸν ὄντα ἢ ἑτερόφθαλμον φονεύσῃ, ἔτυχε δὲ οὗτος ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἀκέραιος ὤν, τυχὸν πρὸ* ζ̄ *ἢ*[8]) η̄ *ἢ*[9]) *καὶ* ῑ *μηνῶν τῆς πληγῆς, οἶδας ὅτε ὁ δικαστὴς ἀνακλᾷ ἑαυτὸν εἰς τοὐπίσω ἐπὶ ὁλόκληρον ἐνιαυτὸν, ἡνίκα τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ* Aquiliu tractaï*ζεται, καὶ ἐν ᾧ ἂν εὕρῃ χρόνῳ πλείονος ἄξιον ὄντα τὸν ἀναιρεθέντα οἰκέτην, πρὸς τὴν διατίμησιν ἐκείνης τῆς ἡμέρας ποιεῖται τὴν καταδίκην*[10]) *κατὰ τὴν δεδομένην*[11]) *ἤδη διαίρεσιν. ἰδοὺ ἐνταῦθα εἰ*[12]) *εἰς ἁπλοῦν γίνεται, καὶ*[13]) *ὅμως ἔχει καὶ ποινῆς ἀπαίτησιν. τοῦ γὰρ ἀναιρεθέντος οἰκέτου ὄντος ἐσθ' ὅτε ἀξίου*[14]) *κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναιρέσεως* ῑ *νομισμάτων, ἡ καταδίκη γίνεται* ρ̄ *νομισμάτων διὰ τὸ τοσούτου ἄξιον αὐτὸν γεγενῆσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ὑγιὴς ἦν.* Mixta[15]) *ἐστὶν ὁμοίως ἡ ἀγωγὴ καὶ ἐπ' ἐκείνου τοῦ θέματος. τελευτῶν τις ληγάτον ἢ* fideicómmisson *κατέλιπεν ἐκκλησίᾳ ἢ μοναστηρίῳ ἢ εὐκτηρίῳ ἢ ἑτέρῳ τοιούτῳ σεβασμίῳ*[16]) *τόπῳ*[17])· *εἶτα ὁ*[a]) *τὸ ληγάτον ἢ τὸ* fideicómmisson *ἐποφείλων, μέχρι τοσούτου τὴν καταβολὴν ὑπερέθετο ποιήσασθαι, μέχρις οὗ εἰς δικαστήριον κληθεὶς παρεγένετο. τότε γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ καταλειφθὲν πρᾶγμα ἤτοι*

1) *δ.* L6. 2) *δ.* Vi. R. 3) M.: *μίξτα* L6.: *μικτή* cet. 4) —*ῷ* L6. 5) —*νή* L6.: *καὶ* ins. cj. R. 6) *διπλ.* L2. L6. 7) *ἀγ.* L6. 8) *καὶ* ins. L6. 9) d. L6. 10) *δίκην* L1. L2. F. 11) *παραδ.* L1. L2. L6. F. 12) *καὶ* ins. L1. L2. L6. Vi. R. 13) ad. M. L6. 14) *ἐσθ. ὄντ. ἀξ.* omn. praet. M. L6. 15) *δὲ* ins. Vi. R. 16) *σεπτῷ* Vi. R. 17) d. M.

a) cf. Voell. 2, 1809.

persequituur, aut uindicatione, siue fur siue alius quis eam possideat, aut furtiua condictione, qua aduersus ipsum furem
19. possumus experiri. 19. Ui autem bonorum raptorum actio mixta est: quia in quadruplo rei quoque persecutio continetur et ideo quadruplum non totum in poena est. set et legis aquiliae actio mixta est, non solum si aduersus infitiantem in duplum agatur; set interdum et si in simplum intendatur· nam si quis hominem meum claudum aut luscum occiderit, qui in eodem anno integer fuerit, puta ante VII, VIII aut etiam X menses, quam necaretur, scis iudicem ad totum proximum annum respicere, cum de I° legis capite agatur, et ad pretium eius diei litem aestimare, in quo inueniat occisum seruum plurimi fuisse, secundum iam traditam distinctionem. ecce enim quomodo, licet simplum petatur, tamen poenae quoque persecutionem in se actio contineat. cum enim occisus seruus occisionis tempore forte X aureis dignus esset, condemnatio in C aureos fit, nam is tanti fuerat, quo tempore integer erat. Mixta item est actio in hac quoque specie. cum quis moreretur legatum fideiue commissum ecclesiae monasterioue oratorioue aliiue eiusmodi uenerabili loco aliquit: deinde qui legatum fideiue commissum debebat, tamdiu dare distulit, donec in iudicium uocatus adesset. tunc etenim et ipsam rem uel pecuniam numeratam relictam dare

τὴν τῶν χρημάτων ποσότητα ἀναγκάζεται δοῦναι καὶ ἕτερον τοσοῦτον ποινῆς ἕνεκα, ὡς ἐντεῦθεν δείκνυσθαι, ὅτι εἰς τὸ διπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην. 20. *Εἰσί τινες ἀγωγαὶ, αἵτινες* 20.
καὶ τῆς in rem *καὶ τῆς* personalias *τὴν φύσιν ἐν ἑαυταῖς ἔχουσιν*[1]. *τοιοῦτόν ἐστι τὸ* familiae erciscundae[2], *ὅπερ ἁρμόζει μεταξὺ τῶν συγκληρονόμων ἕνεκα*[3] *διαιρέσεως τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων. ἔχει γὰρ καὶ τῆς* in rem *τὸ ἰδίωμα, καθὸ περὶ πραγμάτων κινεῖται (ἕκαστος γὰρ συγκληρονόμων ἐν μέρει δεσπότης*[4] *ἐστὶν), ἔχει δὲ καὶ* personalias *ἀποτελέσματα· ἐξετάζεται*[5] *γὰρ ἐπὶ αὐτοῦ καὶ κατάγεται εἰς καταδίκην*[6] *κεφάλαια*[7], *ἅτινα* personalias *οὐ μὴν τῆς* in rem *ἐστὶν οἰκεῖα, ὡς ἐν τοῖς* »de indiciis«[8] *σὺν Θεῷ μαθησόμεθα. τὸ αὐτό ἐστιν εἰπεῖν καὶ ἐν τῷ* ‘communi diuidundo’, *ὅπερ κινεῖσθαι συμβαίνει μεταξὺ τῶν ἐχόντων ἐπίκοινα πράγματα ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἐπὶ τῷ ταῦτα διελέσθαι. συνηρίθμηται ταῖς εἰρημέναις ἀγωγαῖς καὶ τὸ* ‘finium regundorum’ *μεταξὺ τῶν ἀγρογειτόνων γυμναζόμενον, οἵτινες περὶ ὅρων πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι φιλονεικίαν. ἐν δὲ τούτοις τοῖς τρισὶ δικαστηρίοις ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ ἐπὶ τῶν δικαζομένων, καθὸ δίκαιον*[9] *καὶ κάλλιστον αὐτῷ φανῇ, προςκυροῦν τὸ κοινὸν πρᾶγμα καὶ τῷ ἑτέρῳ*[10] *ἕτερον* adiudicateúein, *οἷον καὶ τούτῳ ρ̄ τυχὸν νομ. ἄξιον, κἀκείνῳ ρ́ νομισμάτων ἄξιον. ἐπὶ τούτῳ γὰρ συγκροτεῖται τὰ δικαστήρια ταῦτα ἐπὶ τῷ τὴν κοινότητα καταπαῦσαι καὶ*[11] *τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην φιλονεικίαν ἤγουν ἐξισοῦσθαι αὐτούς*[12]. *εἰ δὲ συμβῇ τῷ ἑνὶ προςκυρωθῆναι ἀγρὸν ἄξιον ᾱ͵ νομισμάτων, τῷ δὲ ἑτέρῳ οἰκίαν ω̄ νομισμάτων, καταδικασθήσεται ὁ λαβὼν τὸν ἀγρὸν τῶν ᾱ͵ νομισμάτων διὰ τὸ μεῖζον αὐτοῦ εἶναι τὸ μέρος δοῦναι τῷ λαβόντι τὴν*[13] *τῶν ω̄ νομισμάτων οἰκίαν*[14] ρ̄

---

1) *ἔχ. ἐν ἑαυτ.* omn. praet. M. 2) herc. M. 3) *τῆς* ins. Vi. R. 4) *—του* L^6.: *κληρονόμος* L^1. 5) *—ετο* L^2. 6) *—ης* M. *τινῶν* ins. L^6. 7) *—αίων* L^6. 8) indi*κίοις* L^2. (qui haec ad.: *οὗτοι[οἱ] περὶ κρίσεως*). 9) *αὐτῷ* h. l. L^6. 10) *τῷ τοῦ ἑτέρου* M. 11) d. Vi. 12) ad. M. 13) d. haec L^6., qui tantum l. *τῇ*. 14) *—ίᾳ* L^6.

compellitur et alterum tantum pro poena: patet inde hanc 20. actionem in duplum habere condemnationem. 20. Quaedam actiones tam in rem, quam in personam naturam optinere uidentur. talis est familiae erciscundae actio, quae coheredibus competit de rebus hereditariis diuidendis. actionis enim in rem illud proprium habet, quod res persequitur; nam singuli heredes pro rata domini sunt. set actionis quoque in personam effectus habet. pleraque enim capita in eadem inquiruntur atque in condemnationem deducuntur, quae actionis in personam, non in rem propria sunt, sicuti in libris »de iudiciis«,[1]) Deo fauente, uidebimus. idem dicendum est in iudicio communi diuidundo, quod inter eos redditur, qui res ex qualibet causa communes habent, ut diuidantur. quibus actionibus actio quoque finium regundorum adnumeratur, quae inter eos exercetur, qui confines agros habent, quique de finibus inter sese controuersiam habeant. in quibus tribus iudiciis permittitur iudici cuidam ex litigatoribus ex bono et aequo communem rem addicere et alii aliud adiudicare. ueluti huic rem, quae C aureis ualet, et illi rem, quae item C aureis ualet. ideo enim eiusmodi redduntur iudicia, ut communio soluatur cum his quae inde nascuntur controuersiis. nam si alteri fundus addictus sit, qui M aureis ualeat, alteri domum, quae DCCC ualeat, condemnabitur is, qui fundum acceperit M aureorum, quia eius pars praegrauatur, ei, qui

---

1) Cf. Dig. 10, 2, 8 pr [qui liber est VI de iudiciis cf. Const. 'Δέδωκεν' §. 8].

νομίσματα, ὥςτε ἕκαστον αὐτῶν ἔχειν ἀνὰ λ̄[1]) *νομίσματα.*
21. *Τρίτη τῶν ἀγωγῶν διαίρεσίς ἐστιν αὕτη. πᾶσα γὰρ*[2]) 21.
ἀγωγὴ ἢ εἰς ἁπλοῦν ἢ εἰς[3]) *διπλοῦν ἢ εἰς τριπλοῦν ἢ εἰς
τετραπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην· περαιτέρω δὲ τοῦ τετραπλοῖ
οὐκ ἔστιν εὑρεῖν.* 22. *Καὶ εἰς ἁπλοῦν μὲν ἔχουσι τὴν κατα-* 22.
*δίκην οἷον ἡ ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγωγὴ ἡ ἀπὸ τοῦ δανείσ-
ματος ἡ* ex empto[4]) uendito[5]), locati[6]) conducti[7]) mandati *καὶ
ἄλλαι δὲ ἐκ*[8]) *πλειόνων αἰτιῶν ἀναφυόμεναι ἀγωγαί.* 23. *Εἰς* 23.
διπλοῦν δέ, οἷον ἡ furti nec manifesti *καὶ ἡ τοῦ* Aquilíu *ἐξ
ἀρνήσεως καὶ ἡ*[9]) depositi *ἐστὶν ὅτε, οἷον ἡνίκα μὴ ἀποδίδοται
τὸ ταραχῆς*[10]) *ἢ ἐμπρησμοῦ χάριν παρατεθέν. ἔτι δὲ καὶ ἡ*
serui conrupti[11]) *ἥτις ἁρμόζει κατ' ἐκείνου τοῦ προτρέψαντος
ἢ συμβουλεύσαντος τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ, ὥςτε φυγεῖν ἢ ὥςτε αὐτὸν
προπετῆ κατ' ἐμοῦ γενέσθαι ἢ ἀσώτως ζῆν ἢ ἁπλῶς οἱῳδή-
ποτε τρόπῳ χείρονας αὐτοῦ τοὺς τρόπους ἀποτελέσαι. κινου-
μένης δὲ ταύτης τῆς* serui conrupti *ἐναχθήσεται καὶ εἰς τὴν
τῶν ἀφαιρεθέντων ὑπ' αὐτοῦ πραγμάτων διατίμησιν. εἰς τὸ
διπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην, καθὰ εἴρηται, καὶ τὸ ληγάτον
ἢ τὸ* fideicómmisson *τὸ καταλειφθὲν σεπτοῖς τόποις μέχρι
τῆς εἰς*[12]) *δικαστήριον ἀφίξεως μὴ καταβληθέν.* 24. *Εἰς τὸ* 24.
*τριπλοῦν γίνεται ἡ καταδίκη ἐπὶ ἐκείνου τοῦ θέματος. διάταξίς
ἐστι τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις τοῖς τῶν ὑποθέσεων ἐκ-
βιβασταῖς λίγῳ* sportúlωn *ῥητόν τι δίδοσθαι παρεκελεύσατο
πρὸς τὴν ποσότητα τὴν*[13]) *τῷ βιβλίῳ τῆς αἰτιάσεως*[14]) *ἐμφερο-
μένην. οἷον λόγου χάριν μέχρις ἑκατὸν νομισμάτων ὥρισε
δίδοσθαι τὸ ἥμισυ τοῦ νομίσματος, εἰ δὲ μείζων εἴη ποσότης,
πλείονα εἶναι καὶ τὰ* spórtula. *βουλόμενος οὖν ἐγὼ τὸν ἐμὸν
ἀντίδικον ζημιῶσαι καὶ ὑποβαλεῖν πλείονι*[15]) sportúlωn *δόσει,
ἐποφειλόμενος παρὰ αὐτοῦ ἑκατὸν νομίσματα ἔπεμψα αὐτῷ*[16])

---

1) d. F.: *τόσων* L^6. 2) *δ.* L^6. F. 3) *δ.* L^2. 4) *ἡ* ex ins. Vi. R. 5) *ἡ* ins. Vi. R. 6) *ἡ* ins. Vi. R. 7) *ἡ* ins. Vi. R. 8) M. Vi. R.: cet. *ἐπὶ.* 9) d. L^6. F. 10) *χάριν* h. l. Vi. F. R. 11) ita scr. M. 12) '*τὸ*' om. cum. M. 13) *ἐν* ins. Vi. R. 14) *τῶν αἰτιάσεων* Vi. R. 15) —*σι* M. 16) d. L^6.

domum DCCC aureorum acceperit, C aureos soluere ut habeat
21. uterque aureos nongenos. 21. Tertia actionum diuisio haec
est. omnes actiones uel in simplum uel in duplum uel in
triplum uel in quadruplum conceptae sunt; ultra autem qua-
22. druplum actionem nullam inuenire est. 22. Et in simplum
condemnationem habet actio ex stipulatu, ex mutuo, ex empto
uendito, locati conducti, mandati et aliae denique actiones
23. ex compluribus causis ortae. 23. In duplum autem ueluti
furti nec manifesti, et legis aquiliae ex infitiatione, et inter-
dum depositi, scilicet cum tumultus incendiiue causa depo-
situm non redditur. item serui corrupti, quae actio competit
in eum, qui hortatus est aut persuasit seruum meum, ut
fugeret, aut contumax aduersus dominum fieret, aut luxuriose
uiuere inciperet, aut denique quolibet modo deteriores eius
mores efficerentur. in qua serui corrupti actione etiam earum
rerum, quas seruus abstulit, aestimatio deducitur. dupli
condemnationem, uti dictum est, actio quoque habet ex legato
fideiue commisso uenerabilibus locis relicto, quod non ante-
24. quam est solutum, quam in ius iretur. 24. Tripli autem in
eiusmodi casu condemnatio fit. constitutio est principis nostri,
quae litium executoribus sportularum nomine certam summam
dare iussit iuxta quantitatem in libello conuentionis insertam.
ut ecce, uerbi gratia, constituit ut ad C usque aureos dimi-
dium aurei daretur: si maior esset summa, quae peteretur,
ampliores quoque essent sportulae. cum igitur ego aduersario
meo nocere uellem, eumque ampliori sportularum dationi

βιβλίον εἰς α̅[1]) νομίσματα. καὶ λοιπὸν ἀνάγκη γέγονε τῷ αἰτιαθέντι[2]) ὡς πολλῆς οὔσης τῆς ἐμφερομένης τῷ βιβλίῳ ποσότητος, πλείονα δοῦναι spórtula. τῆς αἰτιάσεως[3]) ἐξεταζομένης, εὑρέθη[4]) ἑκατὸν ἐποφειλόμενος. καὶ ἐπειδὴ πλείονα ὧν ἔδει αὐτὸν κατὰ τὸ ἀληθὲς δοῦναι, δέδωκε, λόγον χάριν, ἕτερα[5]) ξ̅ νομίσματα, τεχθήσεται κατ' ἐμοῦ τοῦ áctoros ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως ὁ ex lege[6]) condicticios μεθοδεύων με ι̅η̅[7]) νομίσματα, αὐτά τε τὰ ἐκ περιττοῦ δεδομένα νομίσματα καὶ ἕτερα ι̅β̅. τὸν γὰρ ex lege condicticion ἀμάχως ἐκ διατάξεως τίκτεσθαι συμβαίνει. 25. Εἰς τὸ τετραπλάσιον 25. ἔχουσι τὴν καταδίκην ἡ furti manifesti, ἔτι δὲ καὶ ἡ »metus causa«. ἐὰν γὰρ ἐπαγάγω[8]) φόβον τινί, παρασκευάσω δὲ αὐτὸν τὸ οἰκεῖον πρᾶγμά μοι παραδοῦναι, ἕξει κατ' ἐμοῦ τὴν metus causa, καὶ καταδικασθήσομαι αὐτῷ εἰς τὸ τετραπλάσιον[9]). εἰσὶ καὶ[10]) δύο in factum, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσαι τὴν καταδίκην, οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος[11]). δέδωκά σοι ἑκατὸν νομίσματα, ὥςτε κινῆσαι κατὰ Titiu δικαστήριον καὶ ἀπραγμόνως αὐτῷ μὴ συγχωρῆσαι διάγειν· δύναται ὁ Titios κινῆσαι κατά σου[12]) τὴν in factum ἀγωγὴν, υ̅ σὲ[13]) ἀπαιτῶν νομίσματα. ἢ καὶ ἠβούλετό τις οὐδεμίαν[14]) ἔχων κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν κατὰ συκοφαντίαν εἰς τὸ δικαστήριον ἕλκειν με. φοβηθεὶς ἐγὼ διὰ[15]) τὴν προσοῦσάν μοι ἀπραγμοσύνην, ἔδωκα[16]) αὐτῷ[17]) νομίσματα ἑκατὸν ἐπὶ τῷ τὰ ἀπειλούμενα διαφυγεῖν δικαστήρια· δύναμαι ἐπιστραφεὶς κινῆσαι κατ' αὐτοῦ τὴν in factum, καὶ τῶν δεδομένων ὑπ' ἐμοῦ νομισμάτων ἀπαιτῆσαι αὐτὸν τὸ τετραπλοῦν. ἔστι καὶ ὁ ex lege condicticios ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἔχων εἰς τετραπλοῦν τὴν καταδίκην[18]) ἐπὶ τούτου τοῦ[19]) θέματος. ᾐτιασάμην

---

1) ϙ̅τ̅ emendat Ernestius. 2) αἰτηθ. Vi. R. 3) d. L1. L2. L6.: οὖν ins. L1. Vi. F. R. 4) —θην Vi. R. 5) d. L6. 6) d. F. 7) ι̅ καὶ η̅ L2. L6. 8) ἐπάγω L6. 9) —πλοῦν Vi. R. 10) δὲ L6. 11) οἷον . . . θέμ. d. L6. 12) κατ' ἐμοῦ L6. 13) μὲ L6. 14) M. L6.: cet. μηδ. 15) d. L6. 16) M.: cet. δέδ. 17) τούτῳ L1. L2. L6. Vi. R. 18) ὡς ins. Vi. F. 19) [τοῦ d. Vi. R.] τοιούτου θέματος omn. praet. M.

obnoxium facere, cum mihi C aureos deberet, libellum ei misi M aureorum, et ideo coactus fuit reus ampliores dare sportulas, utpote pro magna summa libello inserta. quae petitio cum esset excussa, apparuit reum C tantum aureos debere. et cum plura, quam reuera debuerit, soluerit (ueluti exempli gratia aureos VI), ex praedicta constitutione condictio nascetur aduersus me actorem, qua XVIII aureos petet, idest VI eos, quos supra debitum soluerit et alios XII. procul dubio est ex lege condictionem ex ea constitutione
25. emanare. 25. Quadrupli condemnationem actio furti manifesti habet, item et actio de eo quod metus causa. nam si cui metum incussi et curaui, ut mihi suam rem traderet, actionem de eo quod metus causa factum est aduersus me habebit, qua ei in quadruplum condemnabor. sunt et duae actiones in factum, quae in quadruplum habent condemnationem: ueluti in hac specie. dedi tibi C aureos, ut aduersus Titium iudicium intenderes eumque tranquillum agere non sineres; potest Titius aduersus te in factum agere, a te CCCC aureos petens. uel etiam uolebat quis, qui nullam mecum actionem haberet, calumniae causa me in ius uocare; ego id metuens, utpote uir a negotiis alienus, ut iudicium, quod minabatur, effugerem, dedi ei aureos C: possum rursus cum eo in factum agere et quadruplum pecuniae, quam ei dederim, persequi. est condictio quoque ex lege, quae a constitutione principis nostri oritur et quadrupli condemnationem habet, in hac scilicet specie. cum aduersario meo

*ἐγὼ τὸν ἐμὸν ἀντίδικον· ἔπεμψα αὐτῷ βιβλίον τῆς ἐποφει-
λομένης κατὰ τὸ ἀληθὲς ποσότητος. δέον τὸν ἐκβιβαστὴν
ὀνόματι* sportúlωn *λαβεῖν δύο νομίσματα· ἔλαβε ῑ*[1]) *νομίσ-
ματα· κινηθήσεται κατ' αὐτοῦ ὁ* ex lege condicticios, *τὸ
τετραπλοῦν τῶν η̅ νομισμάτων αὐτὸν μεθοδεύων.* 26. *Εἰρή-* 26.
καμεν εἰς[2]) *διπλοῦν ἔχειν τὴν καταδίκην τὴν* furti nec mani-
festi *καὶ τὴν* serui conrupti *καὶ τὸν* aquílion *καὶ τὴν* depositi,
ἔστιν ὅτε καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ληγάτῳ ἢ[3]) fideicommíssῳ *ἀπαίτησιν,
ὅπερ κατελείφθη σεβασμίοις τόποις. διαφορὰ δὲ μεταξὺ
αὐτῶν*[4]) *τῶν ἀγωγῶν αὕτη, ὅτι*[5]) *ἡ* furti nec manifesti *καὶ ἡ*
serui conrupti *παντὶ τρόπῳ εἰς τὸ διπλοῦν ἔχουσι τὴν κατα-
δίκην, εἴτε ἀρνεῖταί τις εἴτε ὁμολογεῖ· ὁ δὲ* aquílios *καὶ ἡ*
depositi *ἐπὶ τῶν εἰρημένων θεμάτων κατὰ μὲν τῶν ἀρνουμένων
διπλασιάζονται*[6]), *κατὰ δὲ τῶν ὁμολογούντων εἰς ἁπλοῦν
ποιοῦνται τὴν καταδίκην. ἐπὶ δὲ τοῦ ληγάτου τοῦ κατα-
λειφθέντος ἐκκλησίαις*[7]) *ἢ καὶ ἑτέροις τιμίοις τόποις, οὐ μόνον
ἡνίκα τις ἀρνεῖται, ἐστὶ κατ' αὐτοῦ ἡ εἰς τὸ διπλοῦν κατα-
δίκη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ὑπέρθηται τοῦ καταλιμπανομένου
ποιήσασθαι*[8]) *τὴν ἀπόδοσιν, μέχρις οὗ κελεύσει τῶν προς-
φόρων ἀρχόντων ὀχληθῇ. κατὰ γὰρ τοῦ ὁμολογοῦντος καὶ
πρὸ τῆς κατὰ κέλευσιν ἀρχόντων ὀχλήσεως εὐγνωμοῦντος εἰς
ἁπλοῦν ἐστιν ἡ καταβολή.* 27. *Ἐπὶ δὲ τῶν εἰς τετραπλοῦν* 27.
ἐχουσῶν τὴν καταδίκην ἐστὶν αὕτη ἡ διαφορά. ἡ γὰρ metus
causa *διενήνοχε τῶν λοιπῶν τοῦτο, ὅπερ σιωπηρῶς τῇ φύσει
αὐτῆς παρέπεται. ἐὰν γὰρ ὁ ταύτῃ ἐναγόμενος κελεύσει τοῦ
δικαστοῦ τὸ κατὰ βίαν ληφθὲν πρᾶγμα ἀποκαταστήσῃ τῷ
ἐνάγοντι, ἀπολύεται, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀγωγῶν οὐχ οὕτως
ἔχει. ἐπ' ἐκείνων γὰρ παντὶ τρόπῳ εἷς ἕκαστος εἰς τὸ τετρα-
πλοῦν καταδικάζεται, οἷον ἐπὶ τῶν δύο* in factum *καὶ τοῦ* ex
lege condicticiu, *ὅςτις ἁρμόζει κατὰ ἐκβιβαστοῦ πλείονα τῶν
νενομισμένων* sportúlωn *κομισαμένου, ὥςπερ καὶ ἐπὶ τῆς* furti

---

[1]) M. L6.: cet. *η̅*. [2]) *τὸ* ins. Vi. R. [3]) *τῷ* ins. L6.
[4]) *τούτων* cj. R. [5]) *αὕτη* ins. L2. [6]) *—ζεται* M. L2. L6.
[7]) *—ίᾳ* L6. [8]) *—ιεῖσθαι* L2.

litem habebam; misi ei libellum eius summae, quae mihi reuera debebatur. uiator autem, qui aureos II sportularum nomine consequi debebat, VIII aureos accepit. agetur cum eo ex lege condicticia et quadruplum VIII aureorum petetur.

26. 26. Diximus actiones furti nec manifesti, serui corrupti, legis aquiliae et depositi dupli condemnationem habere: interdum etiam legatorum fideiue commissorum petitionem, quae uenerabilibus locis relicta sint. inter has tamen actiones ea est differentia, quod furti nec manifesti seruique corrupti actiones omnimodo dupli sunt; siue quis infitietur siue fateatur; actio uero legis aquiliae et depositi in praedictis casibus aduersus infitiantes duplicantur; aduersus uero confitentes in simplum redduntur. in legato autem ecclesiis aliisue uenerabilibus locis relicto non solum cum quis infitiatur, dupli est aduersus eum condemnatio, set etiam cum reus tamdiu differt relicti solutionem, donec iussu competentium magistratuum conueniatur. in confitentem uero et antequam iussu magistratuum
27. conueniatur soluentem simpli redditur. 27. Inter actiones autem, quae quadrupli condemnationem habent, haec est differentia, nam actio de eo quod metus causa eo differt a ceteris, quod tacite eius natura continetur; ut si reus iussu iudicis rem ipsam ui ablatam restituat actori, absoluatur. quod in ceteris actionibus non ita est; in illis enim omnimodo quisque in quadruplum condemnatur: sicuti est in duabus in factum actionibus et in condictione ex lege, quae aduersus executorem competit, qui sportulas legitimis maiores

manifesti. 28. *Τῶν ἀγωγῶν αἱ μέν εἰσι* bonae fidei, *αἱ δὲ* 28.
strictai. *αἱ* bonae fidei *εἰσὶν αὗται* empti uenditi[1]), locati
conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio,
tutelae, commodati, pigneraticia, familiae erciscundae, com-
muni diuidundo, praescriptis uerbis, *ἡ*[2]) *λεγομένη* aestimatoria.
*χώρα δὲ αὐτῇ ἐστιν ἡνίκα διατιμησάμενος πρᾶγμα, οἷον
κόσμιον ἢ ἕτερόν τι*[3]) *τοιοῦτον, παράσχω σοι ἐπὶ τῷ πολῆσαι
εἰπών· ἢ φέρε μοι ρ̄ νομίσματα ἢ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. καὶ ἡ
ἑτέρα* praescriptis uerbis *ἥτις ἁρμόζει ἐπὶ τῆς* permutationos.
hereditatis petitíων· *εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ μέχρι τῆς σήμερον
ἐστασιάζετο τοῦτο*[4]) *καὶ ἄδηλον ἦν, πότερον συναριθμεῖται
τοῖς* bonae fidei *δικαστηρίοις ἢ οὐ συναριθμεῖται, ὅμως διάταξις
τοῦ ἡμετέρου βασιλέως σαφῶς εἶναι ταύτην ἐκέλευσε τῶν* bonae
fidei. 29. *Καὶ ἡ* reuxorias[5]) *πάλαι* (*ἥρμοζε δὲ αὕτη μετὰ* 29.
*διάλυσιν τοῦ γάμου τῇ γυναικὶ κατὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς ἐπὶ
ἀναλήψει τῶν προικιμαίων πραγμάτων*) *ἦν τῶν* bonae fidei.
*ἀλλὰ διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ταύτην ἀνελοῦσα δέδωκε
πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς τὴν* ex stipulatu *ὡς οὖσαν πλα-
τυτέραν καὶ πᾶν τὸ τῆς* reuxorias *δίκαιον ἐπὶ ταύτην μετή-
γαγε καὶ*[6]) *τούτῳ τῷ θέματι τῶν* bonae fidei *τὴν* ex stipu-
latu *ἀπετέλεσεν. καὶ ἑτέρας πολλὰς διαιρέσεις ἐπινοήσας
αὐτῇ τῇ* ex stipulatu *τῇ*[7]) *ἐπὶ*[8]) *ἀπαιτήσει τῆς*[9]) *προικὸς
ἁρμοζούσῃ καὶ σιωπηρὰν δέδωκεν ὑποθήκην*[10]) *καὶ προτίμησιν
παντὸς δανειστοῦ, εἰ καὶ πρεσβύτερός ἐστι τῷ χρόνῳ, ἀλλὰ
τότε ἡνίκα βούλεται ἡ γυνὴ αὐτὰ τὰ ἐπιδοθέντα ὑπ' αὐτῆς
λόγῳ προικὸς ἀναλαβεῖν. ὥςτε οὖν ἐπὶ ἀπαιτήσει τῆς προ-
γάμου*[11]) *δωρεᾶς ἤτοι τῆς διὰ γάμου*[12]) *γενομένης δωρεᾶς εἰ
βουληθῇ χρήσασθαι τῇ* ex stipulatu, *τῶν αὐτῶν οὐ τεύξεται
προνομίων.* 30. *Ἐπὶ τῶν* bonae fidei *δικαστηρίων ἐξουσία* 30.

---

[1]) ex empto uendito L¹. F.: ex empt. ex u. Vi. R. [2]) d. Vi. R. [3]) d. L⁶. [4]) ita M.: *αὕτη* Vi. R.: cet. d. [5]) M.: *ῥευξορία* L¹. L². L⁶.: rei uxoriae Vi. F¹. R.: res uxoria F². [6]) *ἐν* ad. cj. R. [7]) d. Vi. R. [8]) *ἐπὶ τῇ* F. [9]) d. Vi. F¹. R. [10]) [*τῇ* ex stip. ad. L⁶. Vi. R.] *ἐπὶ τῆς* [d. L⁶. Vi. R.] *ἀπαιτήσεως τῆς προικός* ad. libri. ed. [11]) *—ιαίας* Vi. R. [12]) *—ον* Vi. R.

28. exegerit, sicuti et in actione furti manifesti. 28. Actionum autem quaedam bonae fidei sunt, quaedam strictae. bonae fidei sunt hae: ex empto uendito, locati conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelae, commodati, pigneraticia, familiae erciscundae, communi diuidundo, praescriptis uerbis, quae aestimatoria uocatur. locus autem ei est, cum rem aestimatam, ueluti ornamentum uel aliud quidlibet eiusmodi, tibi uendendam tradam dicens: aut C aureos aut rem ipsam mihi restituas. est alia quoque actio praescriptis uerbis, quae ex permutatione competit. item hereditatis petitio. quamuis enim usque adhuc ambigeretur atque incertum esset, utrum inter bonae fidei iudicia connumeranda esset necne, imperatoris tamen nostri constitutio
29. aperte eam esse bonae fidei definiuit. 29. Rei quoque uxoriae actio (quae post nuptias solutas uxori competebat aduersus uirum ad dotales res repetendas) erat bonae fidei. set constitutio principis nostri, ea sublata, ad dotem repetendam actionem ex stipulatu, utpote pleniorem, dedit et omne ius rei uxoriae actionis ad eam transtulit. et cum plures alias inuenisset differentias, actioni ex stipulatu, quae ad dotem exigendam competit, tacitam hypothecam dedit in dotis exactione et praeferri mulierem iussit omnibus creditoribus, licet tempore priores sint. quod tunc demum optinet, cum mulier ea quae dotis nomine dedit repetat, et ideo si ad donationem ante nuptias uel propter nuptias persequendam actione ex stipulatu experiri uelit, non iisdem fruetur priui-
30. legiis. 30. In bonae fidei iudiciis potestas permittitur iudici

δίδοται τῷ δικάζοντι ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ[1] *δικαίου κρίνειν, ὅσον τῷ* áctori *τὸν* réon *ἀποκαταστῆσαι χρή. μέρος δὲ τῆς ἐξουσίας*[2] *ἐκείνης τοῦ δικαστοῦ ἐστι καὶ τοῦτο. ἐὰν γάρ τις κινεῖ κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν* bonae fidei *δέκα με ἀπαιτῶν νομίσματα, ἀντεποφείλει δέ μοι ε̅ νομίσματα,* compensateúsas[3] *ὁ δικαστὴς ἅπερ ἐκεῖνος ἀντεποφείλει μοι, οὐκ*[4] *εἰς*[5] *τὰ ι̅ νομίσματα, ἀλλ' εἰς*[6] *ε̅ με καταδικάσει.* Compensatiωn *ἐστὶν ὁ*[7] *ἀντέλλογος τουτέστι τὸ ἀντελλογίσασθαι*[8] *τὰ ἐποφειλόμενα. ταῦτα μὲν οὖν ἡ φύσις βούλεται τῶν* bonae fidei *δικαστηρίων. ἐπὶ δὲ τῶν* strictωn, *ἐπειδὴ τῆς ἀκριβείας αὐτῆς γίνεται λόγος, εἰ κινῶν τις κατ' ἐμοῦ περὶ*[9] *ι̅*[10] *τυχὸν νομισμάτων*[11]*, εἰ καὶ ἀντεποφείλει μοι*[12] *ε̅ νομίσματα, εἰς τὰ ι οὐδὲν ἧττον καταδικασθήσομαι. καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας αὐτῆς. διάταξις δὲ γέγονε* Márcu *τοῦ βασιλέως, ἥτις φησὶν ἐναγόμενόν με* strictᾳ *ἀγωγῇ περὶ ι̅ νομισμάτων*[13] *καὶ ἀντεποφειλόμενον ε, δύνασθαι ἀντιτιθέναι*[14] *τῇ ἐναγωγῇ*[15] *τὴν τοῦ δόλου παραγραφὴν. καὶ τῆς τοιαύτης ἀντιτεθείσης παραγραφῆς, χώρα δίδοται τῷ δικαστῇ δέξασθαι τὴν* compensationa *καὶ εἰς ε̅ μόνα καταδικάσαι νομίσματα. ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τῶν παλαιοτέρων διατάξεων· ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως παρακελεύεται διάταξις τὰς σαφεῖς καὶ ἀναμφιβόλους* compensationas ipso iure *μειοῦν τὴν ἀγωγὴν, εἴτε* in rem *ἐστὶν, εἴτε* personalia. *οἷον, ἔχει τις κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν ἢ ἢ* strictan *ἢ καὶ* bonae fidei *περὶ ι̅ νομισμάτων*[16]*, ἀντεποφείλει*[17] *μοι γ̅ νομίσματα· αὐτῷ τῷ νόμῳ ἅμα τῷ ἀντεποφειληθῆναι ἡ κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴ μειοῦται τρισὶ νομίσμασιν, ὡς μηκέτι μὲ ι, ζ̅ δὲ μόνον ἐποφείλειν νομίσματα. εἶπον δὲ ταῦτα χώραν ἔχειν*[18] *ἐπὶ πάσης* in rem *καὶ* personalias, *ἐξῃρημένης μόνης τῆς* depositi. *ἐὰν γάρ τις παράθηταί μοι ι̅ νομίσ-*

---

1) *τοῦ* ins. Vi. F. R. 2) *ἐλευθέρας* ad. L^{6}. Vi. R.: *ἐλευθερίας* L^{2}. 3) scr. M.: *κομπεσσ.* libri. ed. 4) *οὐχὶ* L^{6}. 5) *αὐτὰ* ins. L^{6}. 6) *τὰ* ins. L^{1}. Vi. F. R. 7) d. L^{1}. L^{2}. F. 8) *ἀντελογίσθαι* M. 9) d. M. 10) d. L^{1}. L^{2}. F. 11) M. L^{6}.: cet. *νομ. τυχ.* 12) d. Vi. R. 13) *νν. ι̅* L^{6}. 14) *—θεῖναι* L^{6}. 15) *ἀγ.* Vi. F^{1}. R. 16) *νν. ι̅* L^{6}. 17) d. L^{6}. 18) *—ει* F.

ex bono et aequo aestimandi, quantum actori reus restituere debeat. cuius iudicis potestatis pars haec est, quod si quis bonae fidei iudicio mecum agat X aureos a me petens, debeat autem mihi inuicem aureos V, iudex id compensans, quod illum mihi inuicem debet, non in X aureos, set in V me condemnabit. compensatio est autem ratio illa imputandi, quae inuicem debentur. nam id bonae fidei iudiciorum natura exigit. in strictis autem iudiciis, quoniam ibi ipsa iuris suptilitas uersatur, si quis a me X aureos forte petat, cum ipse mihi V inuicem debeat, nihilominus in X aureos sum condemnandus. haec quidem quod ad meram suptilitatem. constitutio autem prodiit diui Marci, qua cauetur, ut si stricto iudicio X aureos a me quis petat, cum ipse inuicem V debeat, doli mali exceptionem ei opponere possim. tali uero exceptione opposita, potestas datur iudici compensationem recipiendi et me in V tantummodo aureos condemnandi. id uero ex antiquioribus constitutionibus. constitutio autem principis nostri disposuit, ut compensationes apertae atque certae ipso iure actionem minuant, siue in rem siue personalem. ut ecce competit alicui aduersus me actio siue stricta siue bonae fidei de X aureis; is autem debet mihi inuicem aureos tres; ipso iure, simul atque is mihi debere incipit, actio quae aduersus me competit tribus aureis minuitur, ita ut ego non iam X, set VII aureos debere uidear. dixi id locum habere in omnibus actionibus siue in rem, siue personalibus: excepta sola depo-

ματα, ἀντεποφείλῃ δέ μοι τρία, κινήσει[1]) *κατ' ἐμοῦ τὴν* depositi, *τὰ ι̅ νομίσματα μεθοδεύων. ἀτοπώτατον γὰρ ἐνόμισεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἀντιτίθεσθαι*[2]) compensationa *καὶ προσχήματι ταύτης τῶν παρατεθέντων πραγμάτων μὴ γίνεσθαι τὴν ἀπαίτησιν εἰς*[3]) *ἀκέραιον.* 31. *Εἰσὶ δέ*[4]) 31 *τινες ἀγωγαὶ, ἃς* arbitrarias *προσαγορεύομεν διὰ τὸ τῆς κρίσεως ἠρτῆσθαι τοῦ δικαστοῦ, ἐν αἷς, εἰ μὴ τῇ*[5]) *μεσιτείᾳ καὶ τῇ κελεύσει τοῦ δικαστοῦ ὁ* réos *ἀποκαταστήσῃ ἢ εἰς μέσον*[6]) *παραστήσῃ ἢ καταβάλῃ ἢ εἰς* nóxan *δῷ τὸν οἰκέτην ἢ τὸ πρᾶγμα τῷ* áctori, *καταδικάζεται πάντως. τοῦτο δὲ ποιήσας καὶ ἀποκαταστήσας ἢ ἕν τι τῶν εἰρημένων πράξας, διαφεύγει τὴν καταδίκην διὰ τὸ ἰδικῶς ἐγκεῖσθαι ταῦτα ταῖς ἀγωγαῖς. εἰσὶ δὲ αὗται αἱ μὲν* in rem, *αἱ δὲ* personáliai. in rem *οἷον ἡ* publicianή. *κινῶ δὲ ταύτην ἐὰν τοῦ* bona fide *κατεχομένου καὶ* usucapiteuoménu *ἐν τῷ μεταξὺ ἐκπέσω. καὶ ἡ* seruianή *δέ ἐστι τοιαύτη, ἣν κινῶ κατὰ τῶν πραγμάτων τοῦ* colónu, *ὃς ἐπὶ τῷ μισθώματι τοῦ ἀγροῦ ὑπέθετό μοι τὰ ἐκεῖ εἰσαχθέντα*[7]) *ὑπ' αὐτοῦ πράγματα. ἔστι δὲ καὶ ἡ* quasi seruianή, *ἥτις ὑποθηκαρία προσαγορεύεται, παντὶ*[8]) creditori *παρεχομένη ἐπὶ ἐκδικήσει τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων. μιᾶς γὰρ τούτων κινουμένης, ἐὰν ὁ* réos *κελεύσει πεισθεὶς τοῦ δικαστοῦ ἀποκαταστήσῃ τὸ πρᾶγμα πρὸ καταδίκης,* absolutíonos *τεύξεται.* personáliai *δέ εἰσιν* arbitráriai[9]) *ἡ* metus causa *καὶ* de dolo. metus causa *δὲ*[10]), *ἣν κινῶ κατὰ σοῦ τὸ παρ' ἐμοῦ βίᾳ ἀφαιρεθὲν ἀπαιτῶν σε· ἐὰν γὰρ πεισθεὶς τῷ δικαστῇ ἀποκαταστήσῃς μοι τὸ πρᾶγμα, τὴν τοῦ τετραπλοῦ καταδίκην*[11]) *ἐκκλίνεις, καὶ ἡ* de dolo[12]) *τοιαύτη· οἷον ἐδελέασας τυχὸν μεθύσας με ἢ καὶ ἑτέρως πῶς ἀπατήσας καὶ παρεσκευάσάς με τὸ ἐμὸν πρᾶγμα*[13]) traditeûsai *σοι. τελευ-*

---

1) *δὲ* ad. L6. Vi. F1. R. 2) *τὴν* om. cum. M. 3) *δ.* F. 4) *δ.* Vi. F. R. 5) d. Vi. R. 6) *μέρος* L6. 7) M.: cet. *εἰσενεχθ.* 8) *τῷ* ins. Vi. R. 9) *ἔχουσιν ἀρβιτραρίας* L2. L6. 10) ad. M. *δέ ἐστιν* ad. Vi. R. 11) *τῆς . . . . δίκης* M. 12) *δὲ* ins. L1. L2. L6. Vi. R. 13) *δ.* L6.

siti actione: nam si quis aureos X apud me deponat et III mihi inuicem debeat depositi mecum aget X aureos petens. absurdum enim putauit sacratissimus imperator noster opponi compensationem et eius praetextu depositarum rerum
31. exactionem in solidum non fieri. 31. Sunt quaedam actiones, quas *arbitrarias* appellamus, quia ex *arbitrio* iudicis pendent; in quibus nisi reus arbitrio et iussu iudicis restituat uel exhibeat uel soluat uel noxae det seruum actori, omnino condemnatur; quod si id agat atque restituat aut aliud quod libet praedictorum faciat, condemnationem effugit. id enim his actionibus specialiter inesse creditur. sunt autem tam *in rem*, quam *in personam*. *in rem*: ueluti *publiciana*. hac uero experior, si eam rem, quam bona fide usucapturus possidebam, medio tempore amittam: est eiusmodi etiam *seruiana*, quam exerceo in rebus coloni, qui pro fundi mercede res a se in eum introductas obligauit. est et *quasi seruiana* (quae etiam *hypothecaria* uocatur), omni creditori competens ad res obligatas persequendas. nam si qua horum actionum exerceatur et reus iussu iudicis rem ante condemnationem restituat, absolui debebit. In *personam* autem sunt arbitrariae actiones de eo quod metus causa et de dolo. de eo, quod metus causa factum est, agere tecum possum rem ui mihi ablatam a te petens; nam si iudici parens rem mihi restituas, quadrupli condemnationem uitabis. doli autem actio eiusmodi est; uino me forte obrutum aut aliter deceptum illexisti, ut rem meam tibi traderem. mei tandem factus

ταῖον ἐγὼ ἀναλαβὼν ἐμαυτῷ κινῶ κατά σου τὴν de dolo καί, εἰ πρὸ καταδίκης ἀποκαταστήσῃς μοι τὸ πρᾶγμα, ἐκφεύγεις τὴν καταδίκην καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπαγομένην ἀτιμίαν. καὶ ἡ ad exhibendum δὲ ἀγωγὴ arbitraria ἐστίν. ἐὰν γὰρ ἀποκρύπτῃς πρᾶγμα, ἀποκαταστήσας οὐκέτι καταδικασθήσῃ. ἐπὶ πασῶν τοίνυν τούτων τῶν ἀγωγῶν καὶ τῶν ὁμοίων ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου κατὰ τὴν μιᾶς ἑκάστης ἀγωγῆς φύσιν, διατιμήσασθαι καὶ κρῖναι τίνα τρόπον τὸ ἵκανον γενέσθαι τῷ àctori προσήκει. 32. Καὶ παραινοῦμεν 32. τῷ δικαστῇ, καθὼς αὐτῷ δυνατὸν, εἰς cértan ποσότητα ἤτοι εἰς cérton πρᾶγμα ποιήσασθαι[1]) τὴν καταδίκην, εἰ καὶ incerta ἐστὶν ἡ παρ' αὐτῷ κινουμένη ἐναγωγὴ[2]), καὶ λέγειν· »καταδικάζω τόνδε εἰς ρ̄ νομίσματα« ἢ »καταδικάζω τόνδε εἰς τόδε τὸ πρᾶγμα«, οὐ μὴν ἀποφαίνεσθαι[3])· »ὅσον ἂν εὑρεθῇ ἐποφείλων«. εὑρεθήσεται γὰρ[4]) ἡ τοιαύτη καταδίκη οὐ πέρας γινομένη φιλονεικίας ἀλλ' ἑτέρας[5]) δίκης ἀρχή. 33. Παραινοῦμεν[6]) δὲ καὶ[7]) τῷ àctori αὐτὴν τὴν intentiona 33. [καὶ τὴν ἐναγωγὴν[8])] εἰς τὸ ἀληθὲς ποιήσασθαι[9]) χρέος. εἰ γὰρ ἀπόθοιτο[10]) πλείονα ποσότητα ὧν ἐποφείλεται, οἷον[11]) ι̅[12]) ἐποφειλόμενος περὶ ι̅ε̅ ἐκίνησεν, οὐ μόνον τὰ περιττὰ οὐ λήψεται ε̅, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀληθῶν ἐποφειλομένων αὐτῷ ι̅ ἐκπίπτει. οὕτως δὲ[13]) ὁ ὅρος plus petitionos τὸ ψεῦδος ἀναμίξαι τῇ ἀληθείᾳ, καὶ οὐδὲ βοηθεῖται οὐδὲ εὐχερῶς τῆς εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως ἀπολαύσει, εἰ μὴ ἄρα ἐλάττων ἐστὶ τῶν κ̅ε̅ ἐνιαυτῶν. τῷ γὰρ ἀφήλικι καὶ ὥςπερ[14]) ἐν ἄλλαις[15]) αἰτίαις causa cognita [τουτέστι τὴν αἰτίαν διαγνοὺς[16])] καὶ εὑρὼν αὐτὸν διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἑαυτὸν περιγράψαντα ὁ práetωr αὐτῷ συντρέχει, οὕτω κἀνταῦθα τῆς

---

1) —εῖσθαι Vi. R. 2) ἀγ. L⁶. 3) M.: cet. —φαίνεσθαι. 4) καὶ γὰρ εὑρ. L⁶. 5) φιλονεικίας καὶ ins. Vi. R. 6) —μαι omn. praet. M. 7) δ. Vi. R. 8) gloss. uidetur. 9) περιποιεῖσθαι Vi. R. ποιεῖσθαι F¹. 10) —δοιτο M. —θητο F. 11) εἰς ins. Vi. R. 12) νομίσματα ins. Vi. R. 13) L⁶.: cet. τε set L².: ὡς αὐτὸς. 14) ὥσπ. καὶ L¹. Vi. F. R. 15) πολλαῖς ad. L¹. L². L⁶. 16) dele.

compos, tecum de dolo agam et, si ante condemnationem rem mihi restituas, condemnationem uitabis et infamiam, quae inde oritur. ad exhibendum quoque actio arbitraria est. nam si rem quam antea occultabas exhibeas, non eris condemnandus. in his enim omnibus actionibus et ceteris similibus permittitur iudici ex bono et aequo secundum cuiusque actionis naturam aestimare et iudicare quemadmodum actori satis-
32. fieri conueniat. 32. Iudicem quoque hortamur ut, quatenus fieri potest, reum in certam summam uel certam rem condemnet, etiam si incerta sit apud eum intentio concepta: et ita dicat: »*illum condemno in C aureos*« uel '*illum in hanc rem condemno*'; neque sic ferat sententiam: '*quantum illum debere apparuerit*': eiusmodi enim sententia non tam controuersiae huius finis uideretur, quam alterius
33. litis initium. 33. Actorem quoque hortamur, ut intentionem in id, quod ei reuera debetur concipiat. nam si amplius petat quam ei debeatur, (ueluti si cum X ei deberentur, in XV intenderit) non solum quinque, quae non debebantur, non consequetur set ea quoque decem, quae reuera debebantur, perdit. ea autem *plus petitionis* definitio est: *falsa ueris commiscere*. neque adiuuatur, neque facile in integrum restitutione fruetur, nisi minor sit XXV annis. minori enim, sicut in aliis causis causa cognita et intellegens eum deceptum esse aetatis lubrico praetor succurrit, ita et in hac causa

ὁμοίας αὐτὸν κατὰ τὸ συνηθὲς ἀξιοῖ βοηθείας. ἔστι δὲ ὅτε καὶ τοῖς τελείοις δίδωσι τὴν ἀποκατάστασιν ἡνίκα μεγίστη καὶ εὔλογος αἰτία πρόφασιν παράσχῃ τῇ πλάνῃ, ὥςτε καὶ τὸν σφόδρα συνετὸν[1]) *ἀπαιτηθῆναι, οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ*[2]) *θέματος. τελευτῶν τις καὶ ἔχων ῡ νομισμάτων περιουσίαν ἐνεστήσατό με κληρονόμον. ἐληγάτευσε* Primῳ *νομίσματα ϱ̄*[3]), Secundῳ *ϱ̄*[4]). *ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης ἔγραψε* codicillon, *ἐν ᾧ* codicillῳ[5]) *κατέλιπε* Tertiῳ *καὶ* Quártῳ *ἀνὰ ϱ̄ νομίσματα. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι ὅτι ὁ* falcidios ipso iure *ἀπομειοῖ*[6]) *τὸ ληγατευθὲν ὑπὲρ τὸ ἐνναούγκιον καὶ εἰς τοῦτο περιΐστησιν, ὡς μηδὲ δοκεῖν αὐτὸ καταλελεῖφθαι. εἰ τοίνυν μετὰ τοῦ* testátoros *τελευτὴν ἀνεῴχθη ἡ διαθήκη, διελάνθανον δὲ οἱ* codícilloi *καὶ οὐδεὶς ἠπίστατο τῶν ληγαταρίων ὅτι γεγόνασι, μετὰ δὲ τὴν ἐμὴν* aditiona *ἔλθῃ ὁ* Prîmos *εἰδὼς ὅτι ῡ*[7]) *νομισμάτων ἐστὶ περιουσία καὶ νομίσας μόνα σ̄*[8]) *λεληγατεῦσθαι καὶ μὴ ἔχειν ἐμὲ*[9]) *μόνον τὸ τέταρτον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ δ̄*[10]) *κινήσῃ κατ' ἐμοῦ ὑπὲρ ϱ̄ νομισμάτων, τουτέστιν ἀκέραιον ἀπαιτῶν τὸ ληγάτον, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἀναφανῶσιν οἱ* codicilloi, *ἐν οἷς ἦσαν καταλειφθέντα* Tertiῳ *καὶ* Quártῳ *σ̄ νομίσματα ἢ καὶ μέρος τῶν ληγατευθέντων* Primῳ ademptευθὲν *καὶ ἐντεῦθεν δειχθῇ, ὡς πλέον τῶν ἐποφειλομένων κατὰ τὸ ἀληθὲς ἀπήτησεν ὁ* Prîmos, *διὰ τὴν εὐλογωτάτην αἰτίαν καὶ συγγνωσθήσεται καὶ τὰ σ̄ε̄ νομίσματα λήψεται καὶ οὐδὲν βλαβήσεται, εἰ καὶ δέον κινῆσαι περὶ σ̄ε̄ ἐκίνησε περὶ ϱ̄.* 33a. *Ἡ δὲ* plus petitiων[11]) *κατὰ δ̄ ἁμαρ-* 33a. *τάνεται τρόπους· πράγματι χρόνῳ τόπῳ αἰτίᾳ. πράγματι, οἷον ἐάν τις ἀντὶ ῑ νομισμάτων ἐποφειλομένων αὐτῷ κ̄ ἀπαιτήσῃ· ἢ*[12]) *ἐὰν τὸν ἀγρόν, οὗ δεσπότης ὑπῆρχον κατὰ τὸ ἥμισυ, ὑπό*[13]) *σου διακρατούμενον ἀπαιτήσω διὰ τῆς* in

---

1) *συν. σφ.* L6. 2) d. Vi. R. 3) *ϱ̄ νν.* L1. L2. L6. 4) *νν.* ad. L1. L2. L6. 5) d. F. 6) *μειοῖ* Vi. R. 7) *η̄* F. 8) M. L2.: cet. *σ̄ μ.* 9) *μὴ* h. l. omn. praet. M. 10) *καὶ* ins. L1. L2. L6. Vi. R. 11) scr. M. 12) *καὶ* ad. Vi. R. 13) *ἀπὸ* L2. F.

subuenire ei solet. interdum maiores quoque in integrum restituit, si magna et iusta causa errori occasionem dederit, ut etiam prudentissimus quisque labi posset; ueluti in hac specie. moriens quis, qui CCCC aureorum patrimonium habebat, instituit me heredem. legauit Primo aureos C, Secundo C. post testamentum factum superuiuens codicillum scripsit, quo Tertio et Quarto singulis centenos aureos reliquit. admonendus es falcidiam ipso iure id minuere, quod ultra dodrantem legatum est, idque perinde efficere, ac si nunquam legatum esse uideretur. si ergo post testatoris mortem aperiatur testamentum et lateant codicilli, quos extare legatariorum nemo sciat, ac postquam adierim, ueniat Primus, sciens CCCC aureorum esse patrimonium, et putans CC solum legatos esse, meque non solum quadrantem habere sed etiam amplius quadrante, et petat a me C aureos, idest integrum persequatur legatum, et interim appareant codicilli, quibus Tertio et Quarto singulis centeni aurei sint relicti, uel etiam pars legati Primo adempta sit, unde Primus plusquam ei reuera deberetur petisse uideatur, propter causam ualde probabilem ueniam consequetur et LXXV aureos accipiet, neque damnum sentiet, licet, cum LXXV petere debuerit, C
33a. petierit. 33a. *Plus autem petitio*, quattuor modis committitur: *re tempore loco causa*. re, ueluti si quis pro X aureis, qui ei debentur, XX petat: aut si fundum, cuius ex parte

rem *λέγων τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας πάντα τὸν ἀγρὸν ἤγουν κατὰ τὸ δίμοιρον μέρος.* 33b. *Χρόνῳ* plus petiteúω *οἷον* 33b. *ἐὰν* in diem *ἐποφειλόμενον ἢ ὑπὸ αἵρεσιν*[1]) *πρὸ τῆς ἡμέρας ἢ πρὸ τῆς αἱρέσεως ἐκβάσεως ἀπαιτήσω· ὥςπερ γὰρ ὁ βραδέως τουτέστι μετὰ χρόνον καταβαλὼν, ἔλαττον δοκεῖ καταβάλλειν, οὕτω καὶ ὁ πρὸ τοῦ χρόνου ἀπαιτῶν* plus petiteúei[2]). 33c. *Τόπῳ δὲ* plus petitiωn *ἁμαρτάνεται, οἷον ἐὰν τὸ ἐπο-* 33c. *φειλόμενόν μοι ἐν φανερῷ τόπῳ καταβληθῆναι, ἐν ἑτέρῳ ἀπαιτήσω τόπῳ μνήμην μὴ ποιησάμενος τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὸ χρέος ἔδει μοι καταβληθῆναι. οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· ἠρώτησά σε οὕτως· »ὁμολογεῖς δοῦναί*[3]) *μοι ἐν Ἐφήσῳ ρ̅ νομίσματα«; ὅσον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, οὐ δύναμαί σε ἀπαιτεῖν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ τῇ Ἐφέσῳ. ἔξωθεν γὰρ ἀπαιτῶν σε τῆς Ἐφέσου τόπῳ* plus petiteúω. *ἐὰν γὰρ εὑρεθῇς ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ* púrωs *κινήσω κατά σου, τουτέστι*[4]) *μὴ μνησθεὶς τῆς Ἐφέσου, εἰσάγεται ἡ* plus petitiωn. *ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβαινέ σε μηδέποτε ἀπαιτεῖσθαι, οὔτε ἐν τῇ Ἐφέσῳ διὰ τὸ μὴ εὑρίσκεσθαί σε*[5]) *ἐν αὐτῇ, οὐδὲ ἐκτὸς τῆς Ἐφέσου διὰ τὴν* plus petitiona, *τούτου χάριν ὁ* praétωr *ἐπενόησε*[6]) *τοιαύτην ἐναγωγήν. δέδωκε γάρ μοι ἐξουσίαν εἰ*[7]) *καὶ ἐκτὸς ὄντι τῆς Ἐφέσου*[8]) *κινεῖν κατά σου, μόνον μέντοι ἵνα μνήμην ποιήσωμαι*[9]) *τῆς Ἐφέσου καὶ διαφύγω τὴν* plus petitiona. *ἐὰν γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ κινήσω κατά σου λέγων· »εἰ φαίνεται*[a]) *τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναί μοι ρ̅ νομίσματα ἐν Ἐφέσῳ«, οὐ δοκῶ* plus petiteúein[10])*· εἰ δὲ* púrωs, *τουτέστι μνήσης μὴ γινομένης*[11]) *τῆς Ἐφέσου, εἰσάγεται* plus petitiωn. *ἀφαιροῦμαι γὰρ τὸ διαφέρον καὶ τὸ κέρδος, οὗπερ*[12]) *ἤμελλε τυγχάνειν ὁ ἐπερωτηθεὶς, εἰ κατέβαλεν ἐν τῇ Ἐφέσῳ (ἔσθ' ὅτε γὰρ εὐχερὴς ἦν αὐτῷ ἡ τῶν χρημάτων*[13]) *καταβολὴ ἐν τῇ Ἐφέσῳ,*

---

1) *—σεως* Vi. R. 2) *—ειν* Vi. R. 3) *διδόναι* L^2. L^6. Vi. R. 4) d. L^6. 5) *δ.* Vi. R. 6) *τὴν* ad. Vi. R. 7) d. Vi. F^1. R. 8) M. L^1. L^2.: cet. *τῆς Ἐφ. ὄντι.* 9) *—σω* Vi. R. 10) *οὐ δοκ.* h. l. L^6. 11) *μὴ γεν. μν.* L^6. 12) *οὗ* L^6. 13) *ἡ* h. l. Vi. F^1. R.

a) ita et Lenel Edictum p. 191.

dimidia sum dominus, a te possessum uindicem, dicens totum
33b. fundum aut ex duabus partibus meum esse. 33b. *Tempore* autem plus peto, si id quod in diem uel sub condicione debetur ante diem uel ante condicionis euentum petam. qua enim ratione qui tardius, idest post tempus, soluit, minus soluere intellegitur, eadem ratione qui maturius petit, plus petit.
33c. 33c. *Loco* plus petitio committitur, ueluti si id, quod certo loco mihi solui debet, alio loco petam sine commemoratione eius loci, quo debitum mihi soluendum erat. ut ecce, uerbi gratia, ita a te sum stipulatus: '*Ephesi C aureos mihi dare spondes?*'; quod ad ius ciuile, non possum a te alio loco petere, quam Ephesi: extra enim Ephesum petens *loco* plus peto. si ergo Romae degas et ego a te pure petam, idest sine Ephesi commemoratione, *plus petitio* inducitur. set cum ita fieret, ut ego a te nunquam petere possem, cum nunquam Ephesi esses (neque enim Ephesi petere poteram, cum ibi nunquam inueniendus esses, neque extra Ephesum, ne in *plus petitionem* inciderem), ideo praetor hanc intentionem proposuit. facultatem enim mihi dedit extra Ephesum quoque a te petendi, commemoratione tamen Ephesi facta, ut ita *plus petitionem* uitem. si enim Romae aduersus te ita intendam: '*si paret aduersarium Ephesi C aureos mihi dare oportere*': plus petere non uideor. sin autem pure petam, idest mentione Ephesi non facta, *plus petitio* committitur. adimo enim utilitatem et lucrum, quam haberet promissor si Ephesi solueret. forte enim facilis

ἐκτὸς δὲ τῆς Ἐφέσου δυσχερεστάτη). καὶ οὐ δεῖ καταδικάζεσθαι εἰς τὰ ρ̅ νομίσματα αὐτὸν ἐκτὸς τῆς Ἐφέσου· δεῖ γὰρ ἐξαιρεθῆναι τῶν ρ̅ νομισμάτων τοσαῦτα, ὅσα ζημιοῦται ἐκτὸς τῆς Ἐφέσου καταβαλών. τυχὸν γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸ χρέος καταβαλεῖν ἀναγκαζόμενος, δαπανᾷ κʹ νομίσματα εἰς τὸ περιποιῆσαι ἑαυτῷ τὴν ποσότητα, ἥν ἐχρῆν μοι δοθῆναι καὶ διὰ τοῦτο οὐ καταδικάζεται εἰς τὰ ρ̅, ἀλλ' εἰς τὰ[1] π̅. ἐν ᾧ δὲ οὐ μνημονεύω τῆς Ἐφέσου ἐν τῇ δίκῃ ἐκτὸς κινῶν τῆς Ἐφέσου, ἐπειδὴ παρασκευάζω αὐτὸν εἰς ρ̅ νομίσματα καταδικασθῆναι (ἡ γὰρ púra ἐναγωγὴ τὴν τοῦ διαφέροντος ἐξέτασιν ἀναιρεῖ) διὰ τοῦτο plus petiteúω. τοῦτο δὲ τὸ διαφέρον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν πιπρασκομένων φορτίων μεγίστην δέχεται διαφορὰν, οἷον ἐλαίου σίτου οἴνου[2]), ἅτινα καθ' ἕκαστον κλῖμα διάφορον ἔχει τίμημα. ἀπαιτούμενος γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ ρ̅ νομίσματα καὶ τὰ προσόντα μοι φορτία διαπωλεῖν ἀναγκαζόμενος ἐσθ' ὅτε λήψομαι ὑπὲρ αὐτῶν ρ̅ νομίσματα μόνον[3]). εἰ δὲ ἐν τῇ Ἐφέσῳ ταῦτα διεπίπρασκον, ἐλάμβανον ἂν ρκ̅ νομίσματα. οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς[4]) τοῖς ἀργυρίοις τὸ διαφέρον ἐκ τῶν κλιμάτων εἰσάγεται. οὐδὲ γὰρ[5]) οἱ αὐτοὶ ἐν παντὶ κλίματι[6]) τόκοι ἀπαιτοῦνται. ἐν μὲν γὰρ Ῥώμῃ πολλῶν ὄντων τῶν δανειζόντων, ἐσθ' ὅτε παρὰ τοῦ δανείζοντός μοι ἀπαιτοῦμαι τὸ δ̅ μέρος τῆς ἑκατοστῆς, ὅπερ συντείνει εἰς γ̅ νομίσματα· ἐν δε τῇ ἐπαρχίᾳ διὰ τὸ ὀλίγους εἶναι τοὺς δανείζοντας δανεισάμενος ἐγὼ ἐπὶ τῷ καταβαλεῖν σοι ἀπαιτοῦμαι λόγῳ τόκων τὸ ἥμισυ τῆς ἑκατοστῆς, τουτέστιν ρ νν. ὥςτε οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ποσότητος τῶν τόκων τὸ διαφέρον ποιεῖ τὰ κλίματα. διὰ τοῦτο οὖν ἀνάγκη[7]) μεμνῆσθαι τῆς Ἐφέσου ποιούμενον τὴν ἐναγωγὴν, ἵνα τὸ διαφέρον σκοπηθῇ. εἰ δὲ συμβῇ σε τὸν ἐπερωτηθέντα εὑρεθῆναι κατὰ τὴν Ἔφεσον, púra ὀφείλει γίνεσθαι κατά σου ἡ ἐναγωγή· κινῶν γὰρ ἐν τῇ Ἐφέσῳ οὐκ ὤφειλες[8]) μνήμην ποιήσασθαι[9]) τοῦ τόπου.

---

1) d. L^1. L^2. L^6. Vi. R. 2) M.: οἶν. ἐλ. σίτ. L^1. L^2. L^6. οἶν. σ. ἐλ. Vi. F. R. 3) μόνα ρ̅ νν. L^6. 4) d. L^6. 5) ἀλλ' οὐκ L^2. L^6. 6) οἱ αὐτοὶ h. l. omn. praet. M. 7) —αῖον Vi. R. 8) M.: ὀφείλεις cet. 9) τοῦ ὀνόματος ins. Vi. R.

erat ei pecuniae numeratae solutio Ephesi: extra Ephesum autem perdifficilis: neque oportet eum extra Ephesum in C aureos condemnare: a C ergo aureis tantum est deducendum, quanti eius interest Ephesi soluere. forte enim coactus Romae debitum soluere XX aureos impendit ad summam comparandam, quam mihi dare oportebat; et ideo non in C aureos condemnabitur, set in LXXX. Ephesi autem nulla commemoratione in actione facta, cum extra Ephesum agam, quod eum in C aureos condemnari curo (pura enim intentio eius quod interest aestimationem fieri non sinit), ideo plus peto. haec autem utilitas plerumque in uenditis mercibus magnam recipit differentiam, ueluti uino frumento oleo, quae per singulas regiones diuersa habent pretia. nam si C aurei Romae a me petantur, et cogar merces, quas habeo, distrahere, redigam ex his forte dumtaxat aureos C; cum si Ephesi eas distraherem, CXX aureos redigerem. neque in mercibus solum, set etiam in ipsa pecunia numerata per singulas regiones est differentia. non enim in omnibus regionibus eadem est usurarum ratio. Romae enim, plerisque fenus exercentibus, usurae forte quadrantes a me exigentur, idest terni aurei pro centenis: in prouincia autem, perpaucis ibi pecunias credentibus, si pecuniam mutuam accipiam, ut tibi soluam, dimidium centesimae, idest senos aureos pro centenis praestare debebo. itaque etiam in usurarum ratione differentiam singulae regiones inducunt. ideo ergo oportet Ephesi mentionem habere, ut id quod interest perspici possit. sin autem te debitorem meum Ephesi possum inuenire, pure intendam; nam cum Ephesi agas, loci mentionem facere non

ἰσοδυναμεῖ γὰρ τῇ μνήμῃ τοῦ τόπου ἡ ἔν τινι τόπῳ γινομένη ἐναγωγή. καὶ πρόδηλον ὅτι ἐν τῇ Ἐφέσῳ κινουμένου τοῦ δικαστηρίου καλῶς[1] *τὸ διαφέρον αὐτοῦ τοῦ τόπου σκοπηθήσεται.* 33d. *Ἔοικε τῷ* plus petiteúonti[2] *τόπῳ καὶ ὁ αἰτίᾳ* 33d.
plus petiteúωn. *καὶ πῶς αἰτίᾳ γίνεται* plus petitiωn[3]*; τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῆς* alternationos. [Alternatiωn *δέ ἐστιν*[4] *ἐπαμφοτερισμός·*] *οἷον ἐπηρώτησά σε· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι Στῖχον τὸν οἰκέτην ἢ ι νομίσματα«; καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθον μονοειδῶς τὰ ι νομίσματα ἀπαιτῶν· αἰτίᾳ*[5] plus petiteúω, *ἐπειδὴ ἀφαιροῦμαί σου τὴν ἐπιλογὴν, ἣν ἡ φύσις τῆς ἐπερωτήσεώς σοι παρέχει. ὁ γὰρ οὕτως ἐπερωτηθεὶς· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι Στῖχον ἢ ι' νομίσματα«; ἐξουσίαν ἔχει τοῦ καταβαλεῖν ὃ βούλεται. ὁ τοίνυν τὰ δέκα νομίσματα ἀπαιτῶν ἢ μόνον τὸν οἰκέτην ἀφαιρεῖται τὴν ἐπιλογὴν τοῦ χρέους, καὶ ἐντεῦθεν καλλίονα μὲν τὴν αὐτοῦ, χείρονα δὲ τὴν αἵρεσιν ποιεῖ*[6] *τοῦ ἐναγομένου. ἐσθ' ὅτε γὰρ δυσχερεστέρα ἐστὶν ἡ καταβολὴ τῷ* réῳ *τῶν δέκα νομισμάτων ἤπερ τοῦ οἰκέτου καὶ διὰ τοῦτο βλάπτεται τὴν ἐπιλογὴν οὐκ ἔχων. ὥςτε οὖν*[a] *δεῖ ὁμοιότροπον εἶναι τὴν ἐναγωγὴν τῇ ἐπερωτήσει, ἵνα οὕτως εἴπω ἐνάγων*[7]*· »εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι Στῖχον ἢ ι νομίσματα«. εἰ δὲ καί τις γενικῶς οἰκέτην ἐπερωτήσῃ, καὶ ἦλθεν ἰδικῶς Στῖχον ἀπαιτῶν, ἢ γενικῶς οἶνον ἐπερωτήσας*[8] *καὶ*[9] *ἰδικῶς καμπανὸν*[10] *οἶνον*[11] *ἀπαιτήσῃ*[12]*, ἢ*[13] *γενικῶς πορφύραν ἐπερωτήσας μετὰ ταῦτα ἰδικῶς τυρίαν*[14] *ἀπαιτήσῃ,* plus petiteúei· *τὴν γὰρ ἐπιλογὴν ἀφαιρεῖται τοῦ ἐναγομένου, ἣν φύσις αὐτῷ δίδοται τῆς ἐπερωτήσεως. ὁ γὰρ γενικῶς ἐπερωτηθεὶς οἰκέτην ἢ οἶνον ἢ πορφύραν ἐξουσίαν ἔχει*[15] *ἐξ οἷου βούλεται*

---

1) *καὶ* L^6. Vi. R. 2) *ἐν* ins. Vi. 3) pl. pet. *γίν.* L^1. F. *γενήσεται* Vi. R. 4) *ὁ* ins. Vi. R. 5) *ἅτινα* Pi. L^2. L^6. 6) *ποι. τ. αἵρ.* L^6. 7) *δ.* Vi. R. 8) —*σά σε* L^6. *ἢ* ins. M. 9) *μετὰ ταῦτα.* 10) —*ιον* hic et deinc. L^1. L^6. 11) *εἶναι* Vi. R. 12) —*τεῖ* L^1. Pi. F.: —*τήσω* L^6. 13) d. M. 14) *ὑρίαν* L^2. *μαρτυρίαν* L^1. 15) *ἕξει* Vi. R.

a) cfr. G. 4. 53.

debes: aliquo enim loco intentionem fieri perinde est, ac si eius loci mentio fiat. et liquet, iudicio Ephesi instituto, recte
33d. eius quod interest rationem ex eo loco spectari. 33d. Huic, qui loco plus petit, proximus est qui causa plus petit. et quomodo causa plus petitur? id fit in alternatione: ut ecce: stipulatus sum a te: 'spondesne mihi dare hominem Stichum aut aureos decem?' et deinceps decem aureos solum peto. causa plus peto, quia tibi electionem adimo, quam stipulationis natura tibi praebet. nam is a quo ita quis stipulatur: 'Stichum aut aureos decem mihi dare spondes?' facultatem habet alterutrum soluendi: qui igitur decem aureos aut hominem solum petit, electionem soluendi aufert et eo modo suam quidem meliorem, aduersarii autem condicionem deteriorem facit. forte enim difficilius est reo decem aureos, quam hominem praestare et ideo laeditur, cum electionem non habeat. oportet igitur intentionem similem esse stipulationi, ita, ut hoc modo intendam: 'si paret aduersarium Stichum aut decem aureos dare oportere'. praeterea si quis generaliter hominem sit stipulatus et specialiter Stichum petat, aut generaliter uinum stipulatus specialiter campanum petat, aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter tyriam petat, plus petit; quia electionem aduersario tollit, quam ei natura dabat stipulationis. nam qui generaliter hominem aut uinum aut purpuram promittit potest id ex quolibet loco acceptum

τόπου τοῦτο λαβὼν καταβάλλειν. τὸ πλέον φημί, εἰ καὶ εὐτελέστατον εἴη τὸ ἀπαιτούμενον, οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ὁ áctωr plus petiteúei· *συμβαίνει γὰρ ἐσθ' ὅτε καὶ*[1]) *τὸ νομιζόμενον εἶναι εὐτελές, δυσχερὲς εἰς καταβολὴν γίνεσθαι τῷ ἐναγομένῳ. οἷον λόγου χάριν πάντων τῶν οἴνων χείρων ἐστὶν ὁ καμπανός· ἐὰν γενικῶς ἐπερωτήσας ἰδικῶς καμπανὸν ἀπαιτῶ, διὰ τοῦτο* plus petiteúω, *ἐπειδὴ ὁ ἐναγόμενος ἐσθ' ὅτε εὐχερέστερον οἶνον καλλίονα δίδωσιν ἢ καμπανὸν διὰ τὸ ἀπορεῖν τούτου*[2]). 33e. *Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάλαι ἦν ἐν πολιτείᾳ*[3]) *τῶν* 33e. plus petitiónωn. *μετὰ δὲ ταῦτα διάταξις ζήνωνος τοῦ τῆς θείας λήξεως, οὐδὲν δὲ*[4]) *ἧττον καὶ νομοθεσία τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐστένωσε ταῦτα τὰ τῶν* plus petitiónωn. *καὶ εἰ μέν τις χρόνῳ* plus petiteúsη[5]) *τι, χρὴ τὸν δικαστὴν ὁρίζειν, ὡς ἡ ζήνωνος διδάσκει διάταξις· εἰ δὲ καὶ περὶ ποσότητα ἢ*[6]) *καθ' ἕτερον τρόπον γένηται ἡ*[7]) plus petitiωn *καί τις ἐντεῦθεν ζημία συμβῇ τῷ ἐναγομένῳ, οἷον σπορτούλλων πλειόνων δόσις (ὡς καὶ*[8]) *προειρήκαμεν) εἰς τὸ τριπλοῦν, ὡς ὑπὲρ τὸ δέον ὁ* réos *ἐζημιώθη, ὁ* áctωr *καταδικασθήσεται.* 34. *Κινῶν τις* 34. *κατ' ἐμοῦ δικαστήριον* minus epetíteuse[9]). *δέκα γὰρ ἐποφειλόμενος ἐκίνησε περὶ πέντε ἢ δεσπόζων εἰς ὁλόκληρον τοῦ*[10]) *ὑπ' ἐμοῦ κατεχομένου ἀγροῦ περὶ τοῦ ἡμίσεως ἐποιήσατο τὴν ἐναγωγήν· οὐδεὶς αὐτῷ κίνδυνος ἐντεῦθεν συμβήσεται· εἰς γὰρ τὴν λοιπὴν ποσότητα οὐδὲν ἧττον ὁ δικαστὴς ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ*[11]) *καταδικάζει με, ὡς ἡ εἰρημένη ζήνωνος βούλεται διάταξις.* 35. *Ἐάν τις* aliud *ἁμαρτήσῃ οὐκ ἔσται αὐτῷ τὸ* 35. *πταῖσμα ἐπιζήμιον. ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ δικαστηρίῳ τῆς ἀληθείας γνωρισθείσης, ἡ πλάνη διόρθωσιν ἐπιδέχεται. τὸ δὲ* aliud *ἕτερον ἁμαρτάνεται δύο τρόποις*[12]), *ἢ πράγματι ἢ αἰτίᾳ. πράγματι μέν, οἷον Στῖχον ἐποφειλόμενος τὸν οἰκέτην ἦλθεν Ἔρωτα ἀπαιτῶν· αἰτίᾳ δὲ οἷον ἡνίκα ἑτέραν ἀντὶ*

---

1) d. Vi. R. 2) *τούτ. ἀπ.* Vi. F. R. 3) *ταῦτα* ad. M. 4) d. Vi. R. 5) —*εύει* Vi. R. 6) *τι* M. L6. 7) d. L6. 8) d. L6. Vi. R. 9) scr. M. L2. 10) *τούτου* L2. 11) *οὐδὲν ἧτ.* h. l. Vi. F. R. 12) *κατὰ β̄ ἁμ. τρόπους* F.: aliud pro alio l. Vi. R.

praestare. quin etiam licet uilissimum sit, quod petitur, nihilominus et ita actor plus petit. aliquando enim accidit, ut quod uile esse putatur difficilius reus soluere possit. ut ecce: uerbi gratia omnium uinorum est campanus pessimus; si, cum generaliter sim stipulatus, specialiter campanum petam, ideo plus peto, quia interdum aduersarius meliorem uinum facilius soluere possit, quam campanum, cum eius copiam

33e. non habeat. 33e. Set haec quidem de plus petitionibus antea in usu fuerunt; postea autem Zenonis diuae memoriae constitutio nec non principis nostri lex totum hoc ius de plus petitionibus coartauerunt. et si quis tempore plus petit, iudex rem definire debet, sicuti Zenonis loquitur constitutio; sin autem quantitate uel alio modo plus petitio committitur, et damnum inde forte reo accidit (ueluti si maiores sportulae dentur, uti superius diximus), in triplum eius, in quo secus

34. ac debuit reus laesus sit, actor condemnabitur. 34. Quidam mecum agens minus petiit: nam cum ei decem deberentur, quinque petiit: aut cum fundi a me possessi in solidum esset dominus, de parte dimidia intentionem concepit. nullum ex ea re periculum ei orietur: nam in reliquum nihilominus iudex me condemnabit, sicuti praedicta Zenonis constitutione

35. cauetur. 35. Si quis aliud pro alio errans petiit, eiusmodi error ei fraudi non erit. nam in eodem iudicio, cognita ueritate, error emendationem recipit. aliud pro alio duobus modis petitur, aut re aut causa: re, ueluti si is, cui Stichus debebatur, Erotem petiit: causa, ueluti cum alia pro alia

ἑτέρας ἐκίνησεν ἀγωγήν. δέον γὰρ κινῆσαι τὴν[1]) ex testamento ἐκίνησε τὴν[2]) ex stipulatu, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίον. 36. Ἔστι καὶ ἄλλη[3]) τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις. εἰσὶ γάρ τινες 36. ἀγωγαί, δι' ὧν οὐχ ὅλον τὸ ἐποφειλόμενον λαμβάνομεν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὁλόκληρον, ποτὲ δὲ ἧττον. οἷον ἐὰν κινῶ κατά σου τὴν de peculio ἕνεκα τοῦ σοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ σοῦ οἰκέτου περὶ δέκα νομισμάτων. εἰ μὲν γὰρ εὔπορόν ἐστι τὸ pecúlion λήψομαι τὰ ῑ νομίσματα· εἰ δὲ ἄξιά ἐστι τὰ ἐν τῷ peculiῳ πράγματα πέντε νομισμάτων, εἰς τὰ ε̄ μόνα ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης καταδικάζεται. τίνα δὲ τρόπον νοεῖσθαι χρὴ τὸ pecúlion προϊόντες μαθησόμεθα. 37. Ἔστι δὲ πρὸς τῇ de 37. peculio καὶ ἑτέρα ἀγωγὴ οὐ πάντως εἰς ὁλόκληρον ποιουμένη τὴν καταδίκην. ἐὰν γὰρ ἐγὼ ὑποδέξομαι προῖκα[4]) παρὰ τῆς ἐμαυτοῦ γαμετῆς, εἶτα συστὰς ὁ γάμος μετὰ ταῦτα διαλυθείη[5]), κινοῦσα κατ' ἐμοῦ τὴν ex stipulatu ἐπὶ ἀπαιτήσει τῆς προικὸς, οὐ πάντως λήψεται τὸ ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς ὅσον ἐξαρκεῖ ἡ ἐμὴ περιουσία. καὶ εἰ μὲν συντρέχει ἡ ποσότης τῶν ἐμῶν πραγμάτων τῇ ποσότητι τῆς προικὸς, ἡ γυνὴ[6]) λήψεται τὸ ὁλόκληρον. εἰ δὲ ἑκατὸν νομισμάτων οὔσης τῆς προικὸς[7]), ἡ[8]) οὐσία[9]) εἰς πεντήκοντα συντείνει, εἰς πεντήκοντα καταδικασθήσομαι διὰ τὸ εἰς[10]) τοσοῦτον εὐπορεῖν. ἐσθ' ὅτε καὶ εὐπόρου ὄντος οὐ πάντως ἡ ἐμὴ γυνὴ πᾶσαν λήψεται προῖκα διὰ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ retentiona, ἥτις τὴν ποσότητα μειοῖ τῆς προικός. εἰ γὰρ ἐπιδοθῇ μοι πράγματα ἐν προικὶ εἰς χίλια νομίσματα συντείνοντα, δαπανήσω δὲ περὶ αὐτὰ ἑκατὸν νομίσματα, διαλυθέντος δὲ τοῦ γάμου ἀπαιτῶμαι τῶν χιλίων νομισμάτων τὴν ποσότητα, δύναμαι ἀντιτιθέναι καὶ λέγειν, ὅτιπερ ἑκατὸν ἐδαπάνησα[11]) νομίσματα περὶ τοὺς ἀγροὺς ἢ τὰς οἰκίας τὰς λόγῳ προικὸς ἐπιδοθείσας[12]). καὶ ἐπειδὴ ipso iure[13]) αἱ τοιαῦται δαπάναι τὴν τροῖκα ἀπο-

[1]) d. F. [2]) ad. ex Vi. R. [3]) τούτων ad. L². [4]) πρ. ὑπ. Vi. F. R. [5]) M.: cet. —θῇ. [6]) ἤγουν L². [7]) περιουσίας L⁶. [8]) d. F. [9]) περιουσία Vi. R. [10]) d. L². [11]) ν. ἐδαπ. Vi. F. R. [12]) μοι ad. Vi. F. R. [13]) ἤγουν [καὶ M. L¹. L². L⁶.] αὐτῷ τῷ νόμῳ ins. libri ed.

actione quis expertus sit; uerbi gratia, cum quidam ex testa-
36. mento agere deberet, egit ex stipulatu, uel etiam contra. 36. Est alia quoque actionum diuisio. quaedam enim actiones sunt, quibus non solidum quod nobis debetur persequimur, set modo solidum, modo minus; ueluti si tecum de peculio agam filii seruiue tui X aureos petens. nam si locuples peculium est, X aureos accipiam; si uero res peculiares V aureis dumtaxat dignae sunt, in V tantummodo pater dominusue condemnabitur. quemadmodum autem peculium intellegi
37. debeat inferius monendi sumus. 37. Est praeter actionem de peculio alia quoque, quae non semper habet in solidum condemnationem. nam si dotem a mea uxore acceperim et nuptiae constiterint, deinde solutae fuerint, ipsa mecum ex stipulatu agens ad dotem persequendam; non prorsus solidum consequetur; set quatenus facultates meae patiuntur. itaque si doti quantitati bonorum meorum quantitas concurrat, solidum mulier consequetur; sin autem, cum dos C aureorum sit, meae facultates L tantum aureos efficiant, in L condemnabor; cum eatenus tantum soluendo sim. interdum autem licet soluere possim, non omnimodo uxor mea integram recipiet dotem propter oppositam ei retentionem, quae dotis repetitionem minuit. nam si mihi res in dotem datae fuerint, quae M aureis sint dignae, impenderim autem in eas aureos C, soluto matrimonio, si M aureorum summa a me petatur, obicere possum me C aureos in fundos aedesue nomine dotis mihi datos impendisse. et quia ipso iure eiusmodi impensae

μειοῦσιν, οὐ καταδικασθήσομαι εἰς τὰ χίλια νομίσματα, ἀλλ' εἰς μόνον[1]) ἐννεακόσια, εἰ γέγονεν ἡ δαπάνη necessaria οὖσα, τουτέστιν ἐξ ἀνάγκης δαπανηθεῖσα. ἤμελλε γὰρ ἐσθ' ὅτε καταπίπτειν ἡ οἰκία, εἰ μὴ περὶ ἀνανέωσιν αὐτῆς ἑκατὸν ἀναλωθῇ[2]) νομίσματα. διὰ ταῦτα ταύτῃ χρήσομαι[3]) τῇ retentioni [τουτέστι τῇ παρακατασχέσει[4])] ἥτις λέγεται ob impensas. ταῦτα δὲ πάντα τελειότερον[5]) ἐκ τῶν Digéstων ἔνεστι μαθεῖν.

38. Ἐάν τις κατὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς (emancipatos ὢν δηλο- 38.
νότι) ἢ ἀπελεύθερος κατὰ τοῦ οἰκείου πάτρωνος, κινῇ οἱανδήποτε ἀγωγὴν, ἢ ἐὰν ὁ κοινωνὸς κατὰ τοῦ κοινωνοῦ κινῇ τὴν pro socio, οὐ πλέον ὁ ἐναγόμενος καταδικασθήσεται τῷ ἀντιδίκῳ, ἤπερ εἰς ὅσον εὐπορεῖ ἡ αὐτοῦ περιουσία. τὸ αὐτό ἐστι καὶ ἐὰν donandi animo ἐπερωτηθῶ δοῦναί τινι ἑκατὸν νομίσματα. οὔτε γὰρ πλέον ὀφείλω[6]) καταδικασθῆναι[7]) αὐτῷ, ἤπερ[8]) εἰς ὅσον εὐπορῶ. 39. Καὶ αἱ compensationes 39.
ἀντιτιθέμεναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀποτελοῦσιν, ὥςτε μὴ ὅλον λαμβάνειν τὸν actora ὅπερ ἀπαιτεῖν πειρᾶται[9]). εἰ γὰρ κινεῖ κατ' ἐμοῦ περὶ δέκα νομισμάτων[10]) ἀμοιβαδὸν ἀντεποφείλων μοι τρία νομίσματα, εἰς ἑπτὰ καταδικασθήσομαι καθὰ καὶ ἤδη προείρηται. διὰ τοῦτο[a]) δὲ εἶπον »ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον«, ἐπειδὴ ἐὰν[11]) συμβῇ μὴ σαφὲς εἶναι τὸ εἰς compensationa ἀντιτιθέμενον χρέος οὐδὲν ἧττον ὁ actor ὁλόκληρον ἀπαιτεῖται τὸ χρέος[12]). 40. Ἐχρεώστει Titios 40.
διαφόροις creditorsi πολλὴν χρυσίου ποσότητα· ἐπικειμένων τῶν δανειστῶν καὶ ἀπαιτούντων τὰ χρέα, ἐξέστη τῆς οἰκείας περιουσίας οὐκ ἐξαρκῶν πρὸς τὴν τούτων[13]) καταβολήν. εἰ συνέβη αὐτὸν τὸν Tition[14]) μετὰ χρόνον ἕτερα κτήσασθαι πράγματα εἰς ἀξιόπιστον συντείνοντα ποσότητα, δύνανται οἱ

---

1) M.: cet. —να: τὰ ins. L^6. 2) ἀνηλώθησαν Vi. R. 3) χρησάμενος L^6. 4) de gloss. suspicor. 5) ἔνεστι h. l. L^6. 6) —ων M. L^2. 7) —ήσομαι L^2. 8) εἴπερ M. 9) ἐπιτέτραπται ad. M. Pi. L^6. 10) γ̄ h. l. L^6. 11) εἰ L^6. 12) ὁλόκλ. h. l. Vi. F. R. 13) —του L^2. 14) τὸν T. αὐτ. Vi. R.

a) cfr. supra §. 30.

dotem minuunt, non condemnabor in M aureos set in DCCCC
tantum, dummodo necessariae fuerint impensae; ut ecce si
aedes collabi contigisset, nisi ad eas reficiendas C aureos
impendissem. itaque eiusmodi retentione utar, quae 'ob
impensas' dicitur. set haec omnia plenius ex digestorum
38. libris cognoscere licet. 38. Si quis cum parente suo (cum
nempe emancipatus sit) patronoue quocumque iudicio agat,
uel si socius cum socio iudicio societatis agat, non ultra reus
actori condemnabitur, quam eius facultates soluendo sunt.
idem est et si donandi animo cuidam C aureos promittam;
non enim ultra condemnari debeo, quam facere possum.
39. 39. Compensationes quoque oppositae plerumque efficiunt, ut
minus actor consequatur, quam consequi studet. nam si
mecum agit X aureos petens, inuicem mihi aureos III debens,
in VII condemnabor, sicuti superius dictum est. ideo autem
'plerumque' dixi, quia si oppositum ad compensandum
debitum non liquet, nihilominus actor id quod sibi debetur
40. in solidum consequetur. 40. Titius magnam auri uim pluribus
creditoribus debebat. cumque creditores urguerent et debita
peterent, suis bonis cessit, quia soluendo non erat. si contin-
gat ut postea idem Titius alia bona adquirat, quae satis
idoneam efficiant quantitatem, poterunt creditores, quippe

creditores, *οἷα μὴ δυνηθέντες ἀποπληρωθῆναι τὸ χρέος, τὴν λειπομένην αὐτὸν*[1]) *ἀπαιτεῖν ποσότητα· καταδικασθήσεται δὲ*[2]) *αὐτοῖς οὐκ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς ὅσον εὐπορεῖ. ἀπάνθρωπον γὰρ ἐνομίσθη τῆς ἰδίας αὐτὸν γυμνωθέντα περιουσίαν εἰς ἅπαν καταδικάζεσθαι τὸ χρέος.*

Quod cum eo qui in aliena potestate est negotium gestum esse dicitur[3]). Titulus 7.

Ἐν τοῖς προλαβοῦσι μνήμην ἐποιησάμεθα τῆς de peculio *ἥτις κινεῖται προφάσει τοῦ* peculiu *τοῦ οἰκέτου ἤγουν τοῦ ὑπεξουσίου υἱοῦ κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ δεσπότου. δεῖ τοίνυν περὶ αὐτῆς εἰπεῖν· εἰς τοῦτον γὰρ τὸν καιρὸν τὴν αὐτῆς ὑπερεθέμεθα διδασκαλίαν ποιήσασθαι. ἀλλὰ χρὴ καὶ περὶ τῶν*[4]) *ἑτέρων ἀγωγῶν*[5]), *αἵτινες χάριν τῶν αὐτῶν ὑπεξουσίων κατὰ*[6]) *πατρὸς ἢ*[7]) *δεσπότου κινοῦνται*[8]) *ἐπιμελέστερον διεξελθεῖν. ἐπειδὴ δὲ συναλλάγματος γενομένου εἴτε μετὰ οἰκέτου εἴτε μετὰ ὑπεξουσίου υἱοῦ τὰ αὐτά σχεδόν*[9]) *ἐστι νόμιμα, ἵνα μὴ φλύαρος καὶ πολυρήμων φανῶ διαλογισμοῖς ἀπείροις κεχρημένος, λόγον ποιήσομαι περὶ μόνων πρὸς οἰκέτην γενομένων συναλλαγμάτων καὶ τῆς κατὰ τοῦ δεσπότου ἐναγωγῆς. τὰ αὐτὰ γὰρ νοήσομεν καὶ περὶ υἱοῦ, ἔτι δὲ καὶ περὶ πατρὸς ἔχοντος* in potestate *τὸν παῖδα. εἰ δέ τι ἰδιάζον ἐπὶ τούτων παραφυλάττεται, κεχωρισμένως ἐπιδείξομεν τοῦτο.* 1. *Ἔστι* 1. *τοίνυν κατὰ τοῦ δεσπότου ἀγωγὴ ἡ* 'quod iussu', *προφάσει τῶν πρὸς τὸν οἰκέτην συναλλαγμάτων κινουμένη. ἐὰν γὰρ*

---

1) M. R.: cet. *αὐτῶν* [—*τοῦ* Vi.]. 2) *καὶ κατ.* Vi. R. 3) *Περὶ πεκουλίου* L⁶. Vi. R. *Περὶ πεκουλίου* [d. M. L²] *ὅτι ἡ μετὰ τῆς ἑτέρων ἐξουσίας οὖσα πραγματεία λέγεται* M. L¹. L². F. 4) d. Vi. R. 5) *ἀγωγῶν* L⁶. 6) *τοῦ* ins. L⁶. 7) ins. *Τοῦ* L². 8) —*εῖται* L². 9) *ἐστ. σχ.* Vi. F. R.

qui sibi debitam pecuniam integram recipere non potuerint, reliquam summam petere: condemnabitur autem eis non in solidum, set in id quod facere potest. inhumanum enim uisum est spoliatum fortunis suis in solidum condemnari.

Quod cum eo qui in aliena potestate est negotium gestum esse dicitur. Titulus 7.

Superius actionis de peculio mentionem habuimus, qua in peculium seruorum uel filiorum familias agitur aduersus patrem dominumue. opus est igitur, ut de ea dispiciamus: in hoc enim tempus eius tractatum distulimus. set opus est quoque de ceteris actionibus, quae eorundem seruorum filiorumue familias nomine exerceri solent, diligentius tractare. set quia, siue cum seruo negotium gestum sit, siue cum filio familias, eadem fere iura seruantur, ne loquax et uerbosus esse uidear infinitis disputationibus utens, sermonem de iis tantum negotiis habebo, quae cum seruis geruntur, et de intentione, quae aduersus dominum concipitur. eadem enim de filio quoque intellegemus et de patre, qui eum in potestate habet; si quid autem in his proprie obseruatur, id
1. separatim ostendemus. 1. Est igitur cum domino actio 'quod iussu' eorum negotiorum gratia, quae cum seruis gesta sunt.

κελεύσει τοῦ δεσπότου συναλλάξῃ μοι καὶ[1]) γένηται δέ μοι ἔνοχος, ἔξω κατὰ τοῦ δεσπότου τὴν 'quod iussu', τρόπον γάρ τινα πρὸς αὐτὸν δοκῶ συναλλάττειν καὶ τὴν αὐτοῦ μεταδιώκειν πίστιν διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην κέλευσιν. εἰς ὁλόκληρον δὲ αὕτη ἡ quod iussu ἔχει τὴν καταδίκην. 2. Κατὰ 2. μίμησιν τῆς 'quod iussu' καὶ ἑτέρας δύο εἰς ὁλόκληρον ἐχούσας τὴν καταδίκην ἀγωγὰς ὁ praétωr ἐπηγγείλατο, ὧν ἡ μὲν exercitoria, ἡ δὲ ἑτέρα institoria προσαγορεύεται[a]). καὶ ἡ μὲν exercitoria τότε χώραν ἔχει, ὁπότε τὸν ἴδιον οἰκέτην mágistrón τις τῆς οἰκείας προβάληται νεὼς καί τι μετὰ τοῦ προβληθέντος αὐτοῦ[1a]) χάριν τοῦ πράγματος, ἐφ' ᾧ καὶ προεβλήθη, γέγονε[2]) συνάλλαγμα. ἐπὶ γὰρ τούτου τοῦ θέματος εἰς ὁλόκληρον ἔξω τὴν exercitorian κατὰ τοῦ δεσπότου. διὰ τοῦτο δὲ ὠνόμασται exercitoria, ἐπειδὴ exercitωr προσαγορεύεται οὗτος, πρὸς ὃν ὁ καθημερινὸς τῆς νεὼς πόρος ἀνατρέχει[3]). ἡ δὲ institoria τότε χώραν ἔχει, ἡνίκα τις καπηλείου τυχὸν ἢ οἱασδήποτε πραγματείας τὸν ἴδιον προέστησεν οἰκέτην[4]). ἐὰν γὰρ μετ' αὐτοῦ τι συνάλλαγμα γένηται, ταύτης χάριν τῆς αἰτίας, ἐφ' ᾗ καὶ προέστη, ἐναχθήσεται ὁ δεσπότης εἰς ὁλόκληρον τῇ institoriᾳ. διὰ τοῦτο δὲ institoria προσαγορεύεται, ἐπειδὴ οἱ προβαλλόμενοι τῶν πραγμάτων institores καλοῦνται. 2a. Χώρα δὲ ταύτῃ τῇ institoriᾳ καὶ τῇ exercitoriᾳ[5]) ἡνίκα, 2a. εἰ καὶ ἐλεύθερόν τις[6]) ἢ[7]) ἀλλότριον οἰκέτην ἢ καπηλείου ἢ οἱασδήποτε πραγματείας προέστησεν[8]). κἀνταῦθα γὰρ ὁ αὐτὸς ὁ τῆς δικαιοσύνης λόγος κατὰ τοῦ προστήσαντος τὴν exercitorian ἤγουν institorian δίδωσιν. ὁ γὰρ προϊστῶν τινα δοκεῖ λαμπρᾷ λέγειν τῇ φωνῇ ὅτι »ἐγὼ τοῦτον προέστησα· ὁ βουλόμενος αὐτῷ συναλλαττέτω«. 3. Ἐπενόησε δὲ καὶ 3. ἄλλην ἀγωγὴν ὁ praétωr, ἥτις tributoria καλεῖται. ἐὰν γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέτης εἰς τὰ peculiária αὐτοῦ πραγματεύεται[9]) φορτία,

1) ad. ex. M. L^6. 1a) Ita correxi (cfr. et R. in notis): τιμήματος πρ. αὐτῷ libri. 2) γένηται L^6. 3) προανατρ. L^6. 4) M.: cet. οἰκ. προέστ. 5) —iae Vi. R. 6) δ. Vi. R. 7) καὶ om. cum M. Vi. R. 8) —ηκε Vi. R. 9) —σηται Vi. R.

a) schol. Bas. I 789.

si ergo iussu domini mecum negotium gerat seruus et mihi obligetur, actionem habebo cum domino '*quod iussu*'; quodammodo enim cum eo contrahere uideor eiusque fidem sequi propter eius iussum. in solidum autem haec actio
2. '*quod iussu*' condemnátionem habet. 2. Ad huius actionis similitudinem duas quoque alias, quibus solidum persequimur, praetor pollicitus est, quarum altera *exercitoria*, altera *institoria* appellatur. *exercitoria* tunc locum habet, cum quis seruum suum magistrum nauis suae praeposuit, et aliquid cum eo qui est praepositus eius rei gratia, cui praepositus est, contractum est. in eiusmodi autem casu in solidum exercitoriam actionem aduersus dominum habebo. et ideo '*exercitoria*' uocatur, quia '*exercitor*' appellatur is, ad quem cottidianus nauis quaestus pertinet. *institoria* tunc locum habet, cum quis tabernae forte aut cuilibet negotiationi seruum suum praeposuerit; nam si quid cum eo eius rei causa, cui praepositus est, contractum fuerit, dominus in solidum institoria actione conuenietur. ideo autem '*institoria*' appellatur, quia ei, qui negotiationibus praeponuntur, '*institores*' uocantur.
2a. 2a. Locus autem est institoriae et exercitoriae actioni etiam si liberum quis hominem aut alienum seruum naui aut tabernae aut cuilibet negotiationi praeposuerit; nam hic quoque eadem aequitatis ratio exercitoriam uel institoriam actionem aduersus eum, qui praeposuit, dat. nam is qui aliquem praeponit uidetur aperta uoce declarare: »hunc ego
3. praeposui: qui uolet cum eo contrahat«. 3. Introduxit et aliam actionem praetor, quae *tributoria* uocatur. namque si seruus meus in peculiaribus suis mercibus negotietur, me

οὐ κατὰ κέλευσιν ἐμὴν, οὐδὲ ἐμοῦ προστήσαντος αὐτὶν, εἰδότος μέντοι καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος, γένηται δέ τι[1]) *πρὸς αὐτὸν συνάλλαγμα, οὕτως ὁ* praétωr *ἐπὶ αὐτῷ*[2]) *δικαιοδοτεῖ. εἰ γὰρ συμβῇ ἐποφλῆσαι αὐτὸν διαφόροις προσώποις, ἐποφλῆσαι δὲ κἀμοὶ τῷ δεσπότῃ (ὃ δὲ εἶπον »ἐποφλῆσαι« ἐστι*[3]) *φυσικῶς νοητέον οὐκ ἐννόμως), παραγένηται δὲ ὁ οἰκέτης ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ φορτία, προσέρχονται οἱ* creditores *τῷ* praétori, *καὶ ἀναγκάζει τὸν δεσπότην ἀγαγεῖν εἰς μέσον τὰ φορτία, καὶ εἰ τυχὸν ἐν τῷ μεταξύ τινα αὐτῶν διεπράθη καὶ συνήχθη χρυσίον*[4]), *τοῦτο ἀναλόγως διελεῖν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν* creditórωn. *εἰ δὲ αὐτὸς ὁ δεσπότης, ᾧ ἐπετράπη τῶν φορτίων ἡ διαίρεσις, ὑφέληταί τινα ἐξ αὐτῶν καὶ μὴ πάντα εἰς μέσον ἀγάγῃ, ἔλθῃ δέ τις τῶν* creditórωn *αἰτιώμενος καὶ λέγων ὅτι*[5]) *ἐλάττονα φορτία τῶν ὑπὸ τοῦ οἰκέτου ἐκ τῆς πραγματείας ἐνεχθέντων εἰς μέσον ἐλήλυθε, δοθήσεται αὐτῷ* tributoria *κατὰ τοῦ δεσπότου, δι' ἧς ἀναγκασθήσεται ἅπερ ἔτυχεν*[6]) *ἀποκρυψάμενος φορτία*[7]) *εἰς μέσον ἐνεγκεῖν. λέγεται δὲ* tributoria (*διαιρετική*) *παρὰ τὸ* distribuere, *ὅ ἐστι »διαιρεῖν«*[8]). 4. *Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἀγωγαῖς ἐπενόησε καὶ* 4.
τὴν de peculio, *ἤτοι* de in rem uerso[9]), *ἵνα εἰ καὶ παρὰ γνώμην τοῦ*[10]) *δεσπότου συνάλλαγμά τι γένηται πρὸς τὸν οἰκέτην, ὅμως εἴτε τι ἐδαπανήθη περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου, τουτέστι* uérson[11]) *ἐγένετο*[12]), *τοῦτο ὅλον ὁ δεσπότης καταδικασθῇ, εἴτε οὐκ ἐγένετο* uérson, *εἰς τοῦτο· μέχρι τῆς τοῦ* peculiu *κατιδικασθῇ ποσότητος*[13]). 4a. *Δοκεῖ δὲ* uérsa[14]) 4a.
γίνεσθαι εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου, ἐάν τι κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀναλωθῇ περὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα. οἷον δανεισάμενος ὁ ἐμὸς οἰκέτης τοῖς[15]) *ἐμοῖς* creditorsi *κατέβαλεν, ἢ μέλλουσάν μοι*

---

1) d. Vi. R. 2) —*ῇς* L^{2}. *τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς* L^{6}. 3) scr. ex M. *εἰ*. 4) *καὶ* ad. Vi. R. 5) *ὡς ὅτι* Vi. F^{1}. R.: d. cet. 6) *ἔκρυψεν* M. 7) *ὅπερ ... φορτίον* Vi. R. 8) M. Par^{1}. Par^{3}. *διελεῖν* L^{1}. L^{2}. L^{6}. Vi. F^{1}. R. 9) *τουτ. περὶ τῶν ἐν πράγμασι τοῦ πατρὸς ἢ καὶ δεσπότου στραφέντων ἤγουν δαπανηθέντων* ad. Vi. R. 10) *δ.* L^{6}. 11) in rem uersum Vi. R. 12) *εἰς* ins. Vi. R. 13) *ποσ. κατ.* Vi. F. R. 14) —sum Vi. R. 15) d. L^{6}.

non iubente neque praeponente, set tamen sciente et non contradicente, et quid cum eo fuerit contractum, ita de hoc praetor ius dicit. si pluribus obnoxius factus sit. inter quos et mihi domino (quod autem dixi obnoxium esse de naturali non ciuili obligatione accipiendum est), et adsit seruus merces suas habens, adeunt creditores praetorem, qui coget dominum merces in medium proferre et si qua merx distracta fuerit et inde pecunia recepta, hanc inter dominum et ceteros creditores pro rata portione distribuere. sin autem dominus, cui mercium distributio est permissa, aliquid inde subtraxerit neque omnia in medium protulerit, et queratur quidam ex creditoribus et dicat pauciores merces, quam in quibus negotiatus sit seruus, a domino in medium esse prolatas, tributoria actio ei aduersus dominum competet, qua is cogetur quascumque condiderit merces in medium proferre.
4. dicitur autem 'tributoria' a 'distribuendo'. 4. Praeter dictas actiones introduxit actionem de peculio siue de in rem uerso, ut, quamuis sine uoluntate domini negotium gestum sit, tamen, siue quid in rem domini impensum idest uersum sit, id totum debeat praestare; siue non sit in rem
4a. uersum, usque ad peculii quantitatem condemnetur. 4a. In rem autem domini uersum intellegitur, quidquid necessario in rem eius impensum est: ut ecce: mutuatus seruus meus pecuniam creditoribus meis soluit, aut ruentes aedes meas

πίπτειν οἰκίαν ἀνώρθωσεν, ἢ τῇ ἐμῇ familia *σῖτον ἠγόρασεν, ἤγουν ἀγρὸν ἢ ἕτερον οἱονδήποτε πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἠγόρασέ μοι.* 4b. *Εἰ τοίνυν δέκα νομίσματα ἐδανείσατο παρά σου* 4b. *καὶ πέντε μὲν κατέβαλε τῷ ἐμῷ* creditori, *τὰ δὲ ἄλλα ε̄ νομίσματα*[1]) *ὁπωςδήποτε ἐδαπάνησεν, ὑπὲρ μὲν τῶν πέντε τῶν* uérsωn[2]) *εἰς ὁλόκληρον καταδικάζομαι, ὑπὲρ δὲ τῶν μὴ δαπανηθέντων εἰς ἐμὲ μέχρι τοσούτου κατασχεθήσομαι*[3]), *μέχρις οὗ ἐκτείνεται ἡ τοῦ* peculíu *ποσότης. οὐκοῦν ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι εἰ πάντα τὰ δέκα νομίσματα εἰς τὴν ἐμὴν οὐσίαν*[4]) *δαπανήσῃ*[5]), *ὅλα*[6]) *τὰ δέκα νομίσματα ὁ* credítωr *ἀπαιτήσει με. αὕτη γὰρ ἡ* 'de peculio' *μία μέν ἐστιν ἀγωγὴ, διπλῆν δὲ ἔχει*[7]) *καταδίκην, ἢ γὰρ εἰς τὸ* pecúlion *ἢ εἰς τὸ* uérson *γίνεται ἡ ἐναγωγὴ καὶ ἡ καταδίκη. ὁ τοίνυν δικαστὴς*[8]) *τῆς*[9]) de peculio *ἀκροώμενος πρότερον εἴωθε κατανοεῖν εἰ ἐδαπανήθη τι περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου, καὶ εἰ μέν τι δεδαπάνηται εἰς ταύτην πάντως τὴν ποσότητα τὸν δεσπότην καταδικάζει*[10]). *ἑτέρως γὰρ εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ποσότητος τοῦ* peculíu[11]) *μεταβήσεται, εἰ*[12]) *μηδὲν τῶν δανεισθέντων τῷ οἰκέτῃ εἰς τὴν*[13]) *οὐσίαν δαπανηθῇ τοῦ δεσπότου, ἤγουν μὴ πάντα δαπανηθῇ.*

4c. *Εἰπόντες περὶ τῆς* de peculio, *εἴπωμεν τί ἐστι* pecúlion. 4c. *ὅρος* peculíu *οὗτός ἐστιν· οὐσία*[a]) *φυσικὴ προσκεκριμένη*[14]) *ὑπεξουσίῳ κατὰ γνώμην πατρὸς ἢ δεσπότου, ἐξῃρημένων τῶν φυσικῶν χρεῶν, πατρικῶν φημι καὶ δεσποτικῶν καὶ τῶν τοῖς ὑπεξουσίοις ἐποφειλομένων. οὐσία εἶπον φυσικὴ, ἐπειδὴ κατὰ νόμους οὐσίαν ἔχειν ὁ*[15]) *ὑπεξούσιος οὐ δύναται· προσκεκριμένη*[16]) *ὑπεξουσίῳ κατὰ γνώμην πατρὸς ἢ δεσπότου εἶπον, ἐπειδὴ ἐκεῖνο*

---

1) *ε̄ ν.* d. Vi. R. 2) —sorum Vi. R. 3) *—δικασθήσομαι* L². L⁶. 4) *περιουσίαν* L⁶. 5) M.: cet. *ἐδαπάνησεν οὐσ.* 6) *ἄλλα* L². 7) *τὴν* ad. Vi. R. 8) *ὁ* ad. Vi. R. 9) *τοῦ* L⁶. 10) *κατ. τ. δεσπ.* L⁶. 11) *οὐ* ad. L⁶. 12) *μὴ ἢ* ins. L⁶. 13) M.: cet. ad. *οἰκείαν* [*τοῦ οἰκείου* L⁶.]. 14) M. Pi.: cet. *—κεκυρωμένη.* 15) M. L⁶.: cet. d. 16) *προσκεκυρωμένη*[*ν* Vi. R.] omn. praet. M. Pi.

a) Ulp. D. 15, 1, 5, 4.

fulsit, aut familiae meae frumentum emit, aut fundum aliam-
4b. que rem necessariam mihi mercatus est. 4b. Itaque si X aureos a te est mutuatus et V creditori meo soluit, reliquos uero V quolibet modo consumpserit, pro V quidem, qui in rem meam uersi sunt, omnino damnari debeo, pro ceteris uero, qui pro me non sunt consumpti, eatenus tenebor, quatenus peculii quantitas extenditur. ex quo scilicet apparet, si toti X aurei in rem meam uersi fuerint, totos X aureos creditorem a me petiturum. actio autem de peculio, licet una est actio, duas habet condemnationes; aut enim de peculio aut de eo, quod in rem uersum est, intentio et condemnatio fiunt. itaque iudex, qui de actione de peculio cognoscit, aute dispicere solet, an in rem domini quid uersum sit, et si quid uersum est, in totam hanc summam dominum condemnat. aliter enim ad peculii aestimationem transibit, si nihil eorum, quae seruus consumpserit in rem domini
4c. uersum, sit aut certe non omnia. 4c. Cum uero de peculio dixerimus, uideamus quid peculium sit. definitio peculii haec est: naturale quoddam patrimonium, quod ei est attributum qui alieno iuri subiectus est ex patris dominiue uoluntate, excepto eo quod naturaliter parentibus uel dominis debetur eisue, qui in eiusdem potestate sunt. »naturale quoddam patrimonium« dixi, quia iure ciuili is, qui in aliena potestate est, nihil suum habere potest. »ex patris dominique uoluntate ei, qui alieno iuri est subiectus, attributum«, ideo dixi, quia id demum peculium est, quod

pecúlión ἐστιν ὃ οἶδεν ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης. εἰ γάρ τι παρὰ γνώμην αὐτῶν ἔχουσι, τοῦτο οὐ συναριθμηθήσεται τῷ peculíῳ[1]). ἐξηρημένων φυσικῶν χρεῶν προςτέθεικα, ἐπειδὴ ἐκεῖνο κυρίως[2]) ἐστὶ pecúlion, ὃ περιλιμπάνεται μετὰ τὴν τῶν φυσικῶν χρεῶν ἐξαίρεσιν. οἷον ἐποφείλει μοι ὁ σὸς ὑπεξούσιος ἑκατὸν νομίσματα, ἔχει δὲ pecúlion νομιζόμενον κατὰ πρώτην ὄψιν τριακόσια νομίσματα· ἀλλ'[3]) ἐποφείλει τῷ πατρὶ ἢ τῷ δεσπότῃ ἑκατὸν νομίσματα, ἐποφείλει δὲ καὶ τῷ συνυπεξουσίῳ, οἷον τῷ συνδούλῳ ἤγουν τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ, (ἢ ὁ σὸς μὲν υἱὸς ἐποφείλει τῷ σῷ δούλῳ ἢ ὁ σὸς δοῦλος ἐποφείλει τῷ υἱῷ σου τῷ ὑπεξουσίῳ) $\overline{ρν}$[4]) νομίσματα, καθαρὸν νομίζεται pecúlion πεντήκοντα νομίσματα[5]). ἔστιν[6]) ὅτε τῷ ὑπεξουσίῳ ἐποφειλόμενον χρέος οὐκ ἐξαιρεῖται κινουμένης τῆς de peculio. οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ὁ σὸς οἰκέτης εἶχεν ἐν τῷ peculíῳ οἰκέτην[7]). οἱ δὲ νομικοὶ τὸν μὲν πρῶτον οἰκέτην λέγουσιν ordinárion, τὸν δὲ τοῦ οἰκέτου οἰκέτην λέγουσι uicárion, quia uicem ipsius optinet[8]). τουτέστιν ὥςπερ ὁ ordinários οἰκέτης ἐστὶν, οὕτω καὶ ὁ uicários, ὥςτε οὖν συνυπεξούσιοί εἰσιν. ἐχρεώστει τοίνυν ὁ σὸς οἰκέτης ἐμοὶ ἑκατὸν νομίσματα, εἶχε δὲ pecúlion ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα[9]), ἡ γὰρ διατίμησις τῶν ἐν τῷ peculíῳ πραγμάτων εἰς τοσαύτην συνέτεινε ποσότητα. ἣν δὲ ἐν τῇ διατιμήσει καὶ ὁ uicários· ἐχρεώστει δὲ καὶ[10]) ὁ ordinários τῷ uicaríῳ ἑκατὸν νομίσματα. ἐναγόμενος σὺ παρ' ἐμοῦ τῇ de peculio, οὐ δύνασαι λέγειν ὅτι τὸ pecúlion τοῦ σοῦ οἰκέτου ἐστὶ[11]) πεντήκοντα μόνων[12]) νομισμάτων, καὶ δεῖ σε εἰς πεντήκοντα μόνα καταδικασθῆναι, ἐπειδὴ ὁ σὸς οἰκέτης[13]), ὑπὲρ οὗ ἐνάγῃ τῇ de peculio, τῷ uicaríῳ χρεωστεῖ ἑκατὸν νομίσματα. τοῦτο γὰρ[14]) τὸ χρέος

---

1) M. L^6.: cet. τῷ πικ. [d. L^1. L^2.] συναρ. 2) κυρ. ἐκ. omn. praet. M. L^6. 3) ἐπειδὴ ins. Vi. R. 4) L^6. Vi. R. [qui l. ἑκ. καὶ πεντ.]: $\overline{ρ}$ νν. M. L^1. L^2.: πεντήκοντα νομ. F. 5) νν. $\overline{ν}$ L^2. 6) M.: cet. ins. δὲ. 7) αὐτοῦ ins. Vi. R. 8) haec d. Vi. 9) $\overline{ρν}$ $νν^0$. L^1. $\overline{ρ}$ $νν^0$. L^2. 10) d. L^1. L^2. 11) d. L^6.: μόνα h. l. L^6. 12) M.: cet. μόνα ν—α. 13) ὁ ordinarius Vi. R. 14) τούτου χάριν L^2.

nouerunt pater uel dominus. nam si quid contra eorum uoluntatem filius familias uel seruus habuerint, id non adnumerabitur peculio. 'excepto eo quod naturaliter debetur' addidi, quia id proprie peculium est quod superest, deducto eo, quod naturaliter debetur. ut ecce qui in tua est potestate C aureos mihi debet, peculiumque habet, quod prima facie CCC aureorum esse uidetur. set patri dominoue C aureos debet, item ei, qui in eiusdem est potestate, ueluti conseruo uel fratri, uel filius familias tuus seruo tuo, uel seruus tuus filio familias tuo aureos CL: purum uidetur peculium L aureos continere. aliquando tamen id, quod ei debetur, qui in eiusdem est potestate, non deducitur, cum de peculio agitur. ueluti in hac specie. seruus tuus hominem in peculio habebat; illum quidem seruum 'ordinarium' iuris consulti uocare solent, alterum uero serui seruum uocant 'uicarium', quia uicem ipsius optinet, idest sicuti ordinarius seruus est, ita et uicarius: sunt igitur in eiusdem potestate. debebat mihi seruus tuus aureos C, peculiumque habebat aureorum CL. rerum enim peculiarium aestimatio ad hanc summam referebatur; in hac aestimatione et uicarius continebatur. debebat item ordinarius uicario aureos C. a me actione de peculio conuentus, non potes opponere serui tui peculium L dumtaxat aureorum esse, teque in L solum esse condemnandum, cum seruus tuus, cuius nomine tecum de peculio agitur, uicario C aureos debeat. nam eiusmodi

οὐκ ἐξαιρεῖται. καὶ τίς ἐστιν ὁ λογισμὸς ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ὁ λογισμὸς οὗτος[1]· ἡνίκα βουλόμεθα τὸ pecúlion τοῦ ordinaríu οἰκέτου καταμαθεῖν ψηφίζοντες τὰς διατιμήσεις τῶν ἄλλων πραγμάτων προςτίθεμεν καὶ τὴν τοῦ uicaríu διατίμησιν. καὶ οὕτως ἀποφαινόμεθα λέγοντες τοσῆςδε εἶναι ποσότητος τὸ pecúlion. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, οὐ δύναται ὁ uicários, οὗ ἡ διατίμησις ηὔξησε[2]) τὸ pecúlion, αὐτὸς καὶ[3]) μειοῦν αὐτὸ διὰ τῶν ἐποφειλομένων αὐτῷ, ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ πρόσωπον εὑρεθῇ δύο ἐναντία ποιοῦν καὶ αὔξον καὶ μειοῦν[4]) τὸ pecúlion[5]). τὸ αὐτό ἐστιν εἰ καὶ[6]) ὁ σὸς[7]) ὑπεξούσιος ἔχει οἰκέτην ἐν τῷ ἰδίῳ peculíῳ, ὃς λέγεται peculiários καὶ ἐποφείλει μοι ἑκατὸν νομίσματα. ἡ δὲ διατίμησις τοῦ peculíu αὐτοῦ συντείνει εἰς ρ̄ νομίσματα[8])· χρεωστεῖ δὲ[9]) peculiaríῳ οἰκέτῃ[10]) ἑκατὸν νομίσματα. κἀνταῦθα λέγομεν μὴ ἐξαιρεῖσθαι τοῦτο τὸ χρέος[11]), ἵνα μὴ ὁ peculiários οἰκέτης αὐξήσῃ μὲν τὸ τοῦ υἱοῦ σου pecúlion διὰ τῆς οἰκείας διατιμήσεως, μειώσῃ δὲ διὰ τῶν αὐτῷ φυσικῶς ἐποφειλομένων[12]) καὶ εὑρεθῇ[13]) τὸ αὐτὸ πρόσωπον δύο ποιοῦν ἐναντία ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ, καὶ αὔξον καὶ μειοῦν τὸ pecúlion. 5. Ἐκ τῶν εἰρημένων δεδήλωται ὅτι 5.
πολλαί εἰσιν[14]) ἀγωγαὶ κινούμεναι κατὰ τοῦ δεσπότου προφάσει τῶν ἐποφειλομένων ὑπὸ τοῦ οἰκέτου. ἔστι γὰρ ἡ quod iussu, ἐστὶν[15]) ἡ institoria[16]) ἡ exercitoria[17]) ἡ tributoria· ἔστι[18]) καὶ ἡ de peculio ἤτοι de in rem uerso[19]). ἔξεστι δέ τινι ἐάσαντι τὴν quod iussu ἢ τὴν exercitorian ἢ institorian ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν de peculio· γενικὴ γὰρ οὖσα ἡ de peculio ἀντὶ πασῶν δύναται κινεῖσθαι[20])· ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἰδικαὶ[21]), αὕτη δὲ γενική ἐστιν. ἀνόητος δέ ἐστιν ἐκεῖνος[22]) ὁ ἐάσας ἐκείνας[23]),

---

1) ἐστιν ad. Vi. R. 2) —ξε L1. L2. F2. 3) ὁ αὐτὸς L6. 4) M.: cet. ἀπομ. 5) ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει ad. Vi. R. 6) καὶ εἰ L6. 7) υἱὸς ins. R. 8) haec d. Vi. 9) καὶ τῷ ad. Vi. R. τῷ L1. L6. F. 10) σου ins. Vi. F. R. 11) τὸ χρ. τοῦτ. L6.: antea ἐνταῦθα Vi. R. 12) αὐτοῦ φ. ἐπ. αὐτῷ F. 13) M. L6. Vi. R.: ἵνα τὸ α. προσ. εὑρ. cet. 14) αἱ ins. Vi. R. 15) δ. Vi. R. 16) καὶ ins. L6. 17) καὶ ins. L6. 18) δὲ ins. Vi. R. 19) haec δ. Vi. 20) κιν. δύν. L6. 21) ἰδιωτικαὶ Pi. 22) ἐκ. ἐστ. Vi. R. 23) ἐκ. ἐάσ. L6.

debitum non repetitur. quaenam uero sit ratio dicere oportet: ratio autem haec est. cum ordinarii serui peculium aestimare uolumus ceterarum rerum pretia computantes uicarii quoque aestimationem addimus et hoc modo iudicamus tantam esse peculii quantitatem. quae cum ita sint, non potest uicarius, cuius aestimatio peculium auget, id minuere propter ea, quae ei debentur, ne idem homo inueniatur duo efficiens contraria, augens nimirum et minuens peculium. idem est etiam si filius, qui in tua est potestate, seruum in suo peculio habeat, qui peculiaris dicitur, et is mihi C aureos debeat. cum uero aestimatio eius peculii C aureorum sit, debet peculiario seruo aureos C. etiam hic dicimus tale debitum non deduci, ne peculiaris seruus, qui filii tui peculium sua aestimatione auget, id minuat, propter ea, quae ei naturaliter debentur, et idem homo inueniatur duo contraria in eodem efficiens
5. iudicio, augens nimirum et minuens peculium. 5. Ex his, quae diximus, liquet plures esse actiones, quibus in dominum experiri possumus eorum nomine, quae a seruis debentur. est enim 'quod iussu', est institoria, exercitoria, tributoria, de peculio siue de in rem uerso. licet autem cuique, omissa 'quod iussu' actione, uel exercitoria uel institoria ad actionem de peculio transire. cum enim generalis sit actio de peculio, uice omnium exerceri potest: illae enim speciales sunt, ipsa generalis. stultus uero est

αἵτινες εὐχερεῖς εἰσιν εἰς ἀπόδειξιν καὶ τὸ ὁλόκληρον περιποιοῦσι[1]) τῷ ἐνάγοντι καὶ ὁρμῶν ἐπὶ τὴν de peculio. δυσχερὲς γάρ ἐστι πρῶτον μὲν δεῖξαι πόσον ἐστὶ τὸ pecúlion, τὰ γὰρ πράγματα τοῦ peculiu οὐκ ἔστι πρόδηλα τοῖς ἔξωθεν· ὅτε δὲ καὶ δείξῃ πολλὰ κοπωθεὶς ὁπόσον ἐστὶ τὸ pecúlion· τότε δύναται ἀντιτιθέναι φυσικὸν χρέος ἀπομειοῖν τὸ pecúlion. δυσχερὲς δέ ἐστιν ἀποδεῖξαι καὶ πόσα τῶν δανεισθέντων αὐτῷ uérsa ἐποίησε περὶ τὸν δεσπότην. ἔστι δὲ ὅτε[2]) ἡ de peculio αὕτη καὶ ὡς εἶδος καὶ ὡς γένος κινεῖται. καὶ πότε τοῦτό ἐστιν; οἷον συνήλλαξα τῷ σῷ οἰκέτῃ οὐδὲ κατὰ κέλευσιν σὴν, οὐδὲ προστάντος αὐτοῦ πραγματείας τῆς κατὰ γὴν ἢ κατὰ θάλασσαν. ἐνταῦθα[3]) ἡ de peculio ἐστὶ καὶ ὡς εἶδος καὶ ὡς γένος. εἰ δὲ ἁρμόζει[4]) σοι ἡ tributoría, δύνασαι ταύτην ἐάσας ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν de peculio ἤτοι de in rem uerso. ἐνταῦθα δὲ οὐ πάντως καταγινώσκομεν τοῦ ἐάσαντος τὴν tributorian καὶ ἐλθόντος ἐπὶ τὴν de peculio· ποτὲ μὲν γὰρ ἡ de peculio καλλίων εὑρίσκεται τῆς tributorias καὶ ποτὲ[5]) ἔλαττον περιποιεῖ τῆς tributorias. καὶ τότε[6]) καλλίων ἡ tributoría, οἷον ἡνίκα πολλὰ ὑπέστη φυσικὰ χρέη. τῆς μὲν γὰρ tributorias κινουμένης, οὐδὲν ἐξαιρεθήσεται φυσικὸν χρέος. ἔσον γὰρ τὸ τοῦ δεσπότου χρέος ἐστὶ καὶ τὸ[7]) τῶν creditórων καὶ οὐδεμίαν προτίμησιν ἐν αὐτῇ ὁ δεσπότης ἔχει[8]), οὐδὲ ἐξαιρεῖται τὸ αὐτῷ ἐποφειλόμενον. τῆς de peculio κινουμένης, καλλίων ἡ τοῦ δεσπότου αἵρεσις· ἐξαιρεῖται γὰρ τὸ φυσικὸν χρέος, τουτέστι τὸ τῷ δεσπότῃ ἐποφειλόμενον, καὶ οὕτως εἰς τὴν λειπομένην ποσότητα τῷ δανειστῇ τοῦ δούλου καταδικάζεται ὁ δεσπότης[9]). καλλίων δὲ ἡ ἐναγωγὴ[10]) τῆς de peculio ἐστὶν, ἤπερ τῆς tributorias[10a]) ἐν τούτῳ, ὅτι κινουμένης τῆς de peculio παντὸς τοῦ peculiu γίνεται λόγος· τῆς δὲ tributorias κινουμένης, ἐκεῖνο μόνον ἐν δικαστηρίῳ σκοπεῖται, εἰς ὃ ὁ

---

1) —ῆσαι Vi. F. R. 2) καὶ ins. L6. 3) δὲ ins. L6.
4) σει L6. F2. 5) ποτὲ δὲ Vi. R. 6) ποτὲ M. L1. L3.
7) d. Vi. 8) ἐν αὐτῇ h. l. L6. 9) ὁ δεσπ. τοῦ δ. καταδ. Vi. R.
10) ἐπὶ om. cum M. 10a) καὶ ad. L6.

qui eas omittit, quae facilem probationem habent et quae solidum actori parant, et ad actionem de peculio transit. nam difficile est primum probare quantum in peculio sit (res enim peculiares extraneis non sunt manifestae): et si quis magno labore probauerit quantum in peculio sit, poterit ei debitum naturale opponi, quod peculium minuat. difficile quoque est probare quantum ex eo, quod seruus mutuo accepit, in rem domini uersum est. Actio autem haec de peculio interdum et ut genus et ut species exercetur. et quando id fit? ut ecce cum seruo tuo contraxi, non iussu tamen tuo neque praeposito eo cuilibet negotiationi terrestri uel maritimae. hoc enim casu actio de peculio ut genus atque ut species intenditur. nam si tibi actio tributoria competit, potes, ea omissa, ad actionem de peculio seu de in rem uerso transire: hic autem non omnino eum improbamus, qui tributoriam omittit atque ad actionem de peculio transit. modo enim actio de peculio magis expedit quam tributoria, modo autem minus quam tributoria habet commodi. et tunc tributoria agere expedit, ueluti quotiens plura naturalia sunt debita: nam, cum tributoria agitur, nullum naturale debitum excipitur; in pari enim causa sunt, ea quae domino et ea, quae creditoribus debentur, neque ullum priuilegium in ea dominus habet, neque id quod ei debetur deducitur. at in actione de peculio melior est condicio domini; naturale enim debitum deducitur, nempe quod domino debetur, et ideo in id, quod reliquum est, creditori serui dominus condemnabitur. rursus melior intentio actionis de peculio est, quam tributoriae; quoniam in actione de peculio totius peculii ratio habetur, at in tributoria illa pars tantum in iudicio spectatur, in qua seruus negotiatur, tertia forte aut quarta

οἰκέτης πραγματεύεται μέρος τοῦ peculiu[1], *τὸ τρίτον τυχὸν ἢ τὸ τέταρτον ἢ καὶ τὸ ἑκτὸν μέρος τοῦ* peculiu. *καὶ οὐδὲ αὐτὸ ὅλον φέρεται τὸ ἕκτον μέρος τοῦ* peculiu, *εἰς ὃ ὁ*[2]) *οἰκέτης πραγματεύεται, κινουμένης τῆς* tributorias, *ἀλλὰ τὸ ὑφαιρεθὲν ὑπὸ τοῦ δεσπότου ἐν τῇ διανεμήσει τῶν φορτίων, ὥςτε οὖν μέρους μέρος φέρεται. τοῦ δὲ ἑτέρου* peculiu *ὅπερ ἐστὶν ἐν κτήμασι καὶ ἀνδραπόδοις καὶ οἷς ἐποφείλεται ὑφ' ἑτέρων*[3]) *οἰκέτης δανείσας τυχόν τινι οὐ γίνεται λόγος. ὥςτε δεῖ τινα σκοπήσαντα πρότερον καθ' ἑαυτὸν*[4]) *τὸ συμφέρον αὐτῷ, ἢ τὴν* tributorian *ἢ τὴν* de peculio *ἐπιλέξασθαι. εἰ δέ τις δύναται ἀποδεῖξαι ὅτι τὰ δανεισθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν προεχώρησε τοῦ δεσπότου, ἐπιλεγέσθω μᾶλλον τὴν* de peculio, *ἵνα ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου τῆς* de in rem uerso *ἢ καταδίκη γένηται.* 6. *Τὰ*[5]) *εἰρημένα ἡμῖν περὶ οἰκέτου καὶ δεσπό-* (6.) *του, τὰ αὐτὰ νοοῦμεν*[6]) *περὶ υἱοῦ καὶ θυγατρὸς καὶ ἐκγόνου καὶ ἐκγόνης, καὶ πατρὸς ἔτι δὲ καὶ πάππου, ὧν ὑπεξούσιοί εἰσιν οὗτοι.* 7. *Ἐκεῖνο δὲ ἰδιαζόντως ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων τῶν* (7.) in potestate *σκοπεῖται, ὅτι τὸ* macedoniánion *δόγμα ὡς ἐν παραγραφῇ*[7]) *ἀντίκειται τοῖς δανείσασιν ὑπεξουσίοις. τί δὲ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν.* Macédωn *τις οὕτω λεγόμενος γέγονεν ἐν τῇ Ῥώμῃ*[8])· *ὑπεξούσιος ὢν τῷ οἰκείῳ πατρὶ ἐδανείσατο παρά τινος, ἐλπίζων ὅτι τελευτήσαντος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς δυνήσεται τὸ χρέος ἀποδιδόναι*[9]). *πολλοῦ χρόνου διαδραμόντος, ὁ δανειστὴς ἐπέκειτο τὸ χρέος ἀπαιτῶν. ὁ* Macédωn *οὐκ ἔχων πόθεν ἀποδῷ*[10]), *(πῶς γὰρ ὑπεξούσιος ὤν;) ἀνεῖλε τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. ἐγνώσθη τοῦτο τῇ συγκλήτῳ κἀκεῖνος μὲν δίκας δέδωκε πατροκτονίας, δόγμα δὲ λεγόμενον* macedoniánion *γέγονε τὸ κελεῦσαν μηδένα δανείζοντα ἐλευθέρῳ ὑπεξουσίῳ ἀπαιτεῖν τὸ δανεισθὲν*[11]), *ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ ἕκαστος εἰδώς, ὡς οὐ*[12]) *δύναται ἀπαιτῆσαι τὸ δάνεισμα,*

---

1) *ὁ οἰκ.* h. l. omn. praet. M. 2) ad. ex M. L⁶. Vi. R. 3) *ὁ* ins. L⁶. Vi. R. 4) *δ.* Vi. R. 5) *δὲ* ins. Vi. R. 6) *καὶ* ins. Vi. F¹. R. 7) *ὡς π—ῇ* M. 8) *ὃς* ins. Vi. R. 9) M.: cet. *—δοῦναι.* 10) *—δοῦναι* L⁶.: *ἂν ἀπ.* Vi. R. 11) *τὰ δανεισθέντα* Vi. R. 12) *μὴ* M.

aut etiam sexta pars peculii. neque illam quidem sextam partem peculii solidam consequitur actor, in qua seruus negotietur, si tributoria agatur; set id tantum, quod a domino in mercium distributione ablatum est. partis igitur partem actor consequitur. reliquae autem peculii partis, quae in praediis et mancipiis est, et eius, quod seruo ab aliis forte ex mutuo debetur, ratio non habetur. oportet igitur quemquam prius quid sibi expediat considerare et deinceps tributoriam actionem uel de peculio eligere. certe si quis probare potest ea quae mutuo dedit in rem domini uersa esse, actionem de peculio eligere debet, ut ex capite de eo, quod in rem
6. uersum est, condemnatio fiat. 6. Quae diximus de seruo et domino, eadem intellegimus et de filio et filia et nepote
7. et nepte et de patre et auo, in quorum potestate sunt. 7. Illud autem proprie seruatur in liberorum persona, qui in potestate sunt, quod senatusconsultum Macedonianum exceptionis modo iis opponitur, qui mutuum filiofamilias dederint. quid autem hoc sibi uelit dicere oportet. fuit Romae quidam nomine Macedo, qui cum in sui patris potestate esset, mutuam pecuniam a quodam accepit sperans parentis sui morte aes alienum soluere posse. longo tempore elapso, urguebat creditor pecuniam repetens. Macedo non habens unde daret, utpote qui filiusfamilias esset, patrem suum occidit. res ad senatum relata est. et ille quidem parricidii poenas luit, senatusconsultum autem Macedonianum factum est, quo cautum est, ut nemo, qui filiofamilias crediderit, mutuum repetere possit; ut ita quisque sciens sese mutuum repetere non posse,

ἀπέχοιτο[1]) τοῦ δανείζειν αὐτῷ. οὐ μόνον δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπαιτήσει τὸν ὑπεξούσιον ἢ τὴν ὑπεξουσίαν ἢ τὸν ἔκγονον ἢ τὴν ἐκγόνην ὑπεξουσίους ἔτι ὄντας, ἀλλ' οὐδὲ αὐτεξουσίους γενομένους, τελευτῇ[2]) πατρὸς ἢ emancipationi[3]). οὐδὲ μὴν[4]) κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ πάππου δύναται κινεῖν τὴν de peculio, εἴτε ἔτι τοὺς παῖδας ὑπεξουσίους ἔχει, εἴτε τούτους emancipátus ἐποίησεν. ταῦτα δὲ διὰ τοῦτο[5]) ἡ σύγκλητος οὕτως ἐνομοθέτησεν, ἐπειδὴ πολλάκις βαρυνθέντες τῷ χρέει οἱ ὑπεξούσιοι ὅπερ λαβόντες ἀσώτως ἐδαπάνησαν, τῶν οἰκείων γονέων ἐπεβούλευον τῇ ζωῇ. 8. Ἐκεῖνο δὲ ὡς ἐν τέλει ὀφείλομεν εἰδέναι, 8.
εἰ καὶ[6]) κατὰ κέλευσιν πατρὸς ἢ δεσπότου συναλλαγῇ[7]) πρὸς τὸν ὑπεξούσιον καὶ ἐποφληθῇ[8]), ἤγουν καὶ uérson γένηται περὶ τὴν αὐτοῦ οὐσίαν, δύναταί τις ἐάσας τὴν de peculio ἤτοι[9]) de in rem uerso ἐξ εὐθείας κινεῖν τὸν condicticion κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου, ὥςπερ εἰ πρωτοτύπως πρὸς αὐτὸν τὸν δεσπότην ἢ τὸν πατέρα[10]) ἐποιήσατο τὸ συνάλλαγμα. ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν exercitorian ἢ τὴν institorian ἔχων δύναται τὸν condicticion[11]) κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου κινεῖν, ἐπειδὴ κελεύσει αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπεξούσιον γέγονε τὸ[12]) συνάλλαγμα. εἰρήκαμεν γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι ὁ προϊστῶν τινα τῆς κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν ἐμπορίας, δοκεῖ πᾶσι παραγγεῖλαι[13]), ὥςτε ἀδεῶς συναλλάττειν τῷ προστάντι ὑπεξουσίῳ.

---

1) –χηται Vi. R.: –χῃ L[6]. 2) τυχὸν ins. Vi. R. 3) —τευθέντας Vi. R. 4) οὐδεμίαν M. 5) διατάττουσα Vi. R. 6) d. Vi. R. 7) συνάλλαγμα Vi. F. R. 8) γέγονεν Vi. R. 9) ἢ Vi. R. τὴν ins. omn. praet. M. 10) πάτρονα Vi. G. 11) καὶ d. cum M. Vi. R. 12) d. L[2]. m. 1 a. F. 13) M.: cet. —έλλειν.

a credendo abstineat. neque tantum contra filium creditor non aget uel contra filiam nepotem neptemue, quamdiu in potestate sint, set neque, si parentis morte uel emancipatione sui iuris facti sint. neque aduersus patrem auumue de peculio agere quis potest, siue liberos adhuc in potestate habeat, siue eos emancipauerit. quae ideo senatus prospexit, quia saepe onerati aere alieno filiifamilias creditas pecunias in luxuriam consumebant et suorum parentium uitae iusidia-
8. bantur. 8. De eo in summa admonendi sumus: licet iussu patris dominiue negotium cum filiofamilias uel seruo gestum sit et quid inde debeatur uel in eorum rem quid uersum sit, posse quem, actione de peculio siue de in rem uerso omissa, directo a patre dominoue condicere, proinde acsi principaliter cum ipso domino patreue contraxisset. set etiam ille, qui exercitoria uel institoria uti potest, a patre dominoue potest condicere; iussu enim eius cum eo, qui in eius potestate est, negotium est contractum. superius enim diximus eum, qui quendam terrestri uel maritimae negotiationi praeponit, omnibus declarare uideri, uti cum eo iuri suo subiecto et rei praeposito secure contrahant.

De noxalibus actionibus[1]). Titulus 8.

Ὥςπερ ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους συναλλαγμάτων ἐνάγεται ὁ δεσπότης, οὕτω καὶ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἥμαρτον κατέχονται οἱ δεσπόται. ἐὰν γὰρ ὁ σὸς οἰκέτης κλέψῃ τὰ ἐμὰ πράγματα ἢ ἁρπάσῃ ἢ ζημιώσῃ με ἢ ὑβρίσῃ[2]), *ἡ* noxalia *ἀγωγὴ δίδοταί μοι κατά σου· καταδικασθεὶς δὲ ταύτῃ τῇ* noxaliᾳ *ἐξουσίαν ἔχεις ἢ τὸ διαφέρον καταβάλλειν ἢ τὸν οἰκέτην εἰς* nóxan[3]) *παρασχεῖν.* 1. Nόχα *δὲ λέγεται αὐτὸ τὸ* 1.
σῶμα [τὸ βλάψαν[4])] »quod nocuit«[5]) *ἐπειδὴ ἔβλαψεν αὐτὸς ὁ οἰκέτης.* noxia[6]) *δὲ*[7]) *αὐτὸ*[8]) *τὸ κακούργημα ὠνόμασται, οἷον ἡ κλοπὴ ἡ ζημία ἡ ἁρπαγὴ ἡ ὕβρις.* 2. *Ἀρίστῳ δὲ* 2.
λογισμῷ τοῦτο ἐπινενόηται τὸ τὸν δεσπότην καταδικασθέντα τῇ noxaliᾳ *δύνασθαι τὸν οἰκέτην ἐκδοῦναι ἐκείνῳ, εἰς ὃν τι ἐπλημμέλησεν ὁ οἰκέτης. ἀτοπώτατον γὰρ ἐνομίζετο τὴν τῶν οἰκετῶν*[9]) *ἀγριότητα ἐπιζήμιον εἶναι τοῖς δεσπόταις περαιτέρω τῶν σωμάτων αὐτῶν. ὥςτε οὖν καταδικασθεὶς ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ οἰκέτου τῇ* noxaliᾳ *εἰς οὐδὲν ἕτερον ἄκων ζημιοῦμαι ἢ εἰς τὸ δοῦναι αὐτὸν εἰς* nóxan, *τὴν γὰρ διατίμησιν τοῦ ἁμαρτήματος ἄκων οὐ καταβάλλω.* 3. *Παρασχὼν δὲ εἰς* nóxan *τὸν πταί-* 3.
σαντα οἰκέτην ἐγὼ τῷ ἐνάγοντι ἐλευθεροῦμαι τῆς noxalias *εἰς τὸ διηνεκὲς μεταφέρων τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα. οὐ γὰρ λέγομεν ὅτι διὰ τῶν οἰκείων* operõn *καὶ τῆς ἰδίας*[10]) *ὑπερησίας ὁ οἰκέτης ἀποπληρώσας τὴν τοῦ ἁμαρτήματος*[11]) *διατίμησιν ἐκείνῳ*[12]), *εἰς ὃν ἥμαρτεν, ἤγουν καὶ εὐπορήσας ποθὲν χρημάτων καὶ ταῦτα προσαγαγὼν*[13]) *ὑποστρέφει πρὸς τὸν δεσπότην, ἀλλὰ προσίτω τῷ* praétori *καὶ τοῦτο*[14]) *αὐτῷ*[15]) *ἀποδείξας ἄκοντος τοῦ ἔχοντος αὐτὸν εἰς* nóxan *ὑπὸ τοῦ*

---

1) *Περὶ βλαβερᾶς* [*ἤτοι νοξαλίας* d. L6. Vi. R.] *ἀγωγῆς.* ad. libri ed. 2) *με* ad. Vi. R. 3) —*αλίαν* L2. 4) dele. 5) d. Vi. R. 6) —*αλία* L1. L2. 7) *δ.* L2. Vi. 8) d. Vi. 9) *τοῦ οἰκέτου* Vi. R. 10) *οἰκείας* L6. Vi. R. 11) *τὴν* h. l. L1. L2. Vi. F. R. 12) —*ον* M. —*ων* L2. 13) —*άγων* L2. 14) —*τῳ* M. 15) —*τὸ* M. L2.

De noxalibus actionibus. Titulus 8.

Quemadmodum ex seruorum contractibus dominus tenetur,
ita ex seruorum maleficiis domini conueniuntur. nam si tuus
seruus res meas furatus sit, aut rapuerit aut mihi damnum
dederit aut iniuriam fecerit, noxalis actio mihi contra te
dabitur. iudicio uero noxali condemnato permittitur tibi aut litis
1. aestimationem soluere aut hominem noxae dedere. 1. 'Noxa'
autem dicitur ipsum corpus, quod nocuit; quia ipse seruus
nocuit. 'noxia' autem ipsum maleficium uocatur, ueluti
2. furtum damnum rapina iniuria. 2. Summa autem ratione
id introductum est, ut nempe dominus, qui noxali actione est
condemnatus, illi seruum dedere possit, in quem hic noxiam
commisit. absurdum enim putabatur seruorum nequitiam
ultra ipsorum corpora dominis esse damnosam. itaque si
ego nomine serui noxali actione condemnatus fuero, nullo
alio damno inuitus adficiar, quam ut seruum noxae dem;
3. noxiae enim aestimationem soluere non cogor. 3. Si igitur
seruum qui nocuit noxae actori dedero, actione noxali liberabor, dominio eius in perpetuum translato in actorem. non
enim dicimus seruum, si operis suis ac ministerio suo noxiae
aestimationem ei, quem laederat, resacierit, uel alicunde
quaesitam pecuniam ei praebuerit, ad dominum rediturum. set
praetorem adeat; cui si id probauerit, etiam inuito eo qui

praétoros *ἐλευθεροῦται.* 4. *Ἐπινενόηνται δὲ* noxáliai *ἀγωγαὶ* 4. *ἢ ὑπὸ τῶν*[1]) *νόμων ἢ ἐκ τοῦ* edictu *τοῦ* praétoros. *ὑπὸ τῶν νόμων οἷον ἡ* furti (*ταύτην γὰρ ἐξηῦρεν ὁ δωδεκάδελτος*) *ἐστὶ δὲ καὶ ἡ* noxalía[2]) *τοῦ* aquiliu[3]) (*ταύτην γὰρ ἐπενόησεν ὁ* aquilios)· *ἐκ τοῦ*[4]) edictu *τοῦ* praétoros *ἡ* noxalia iniuriarum *καὶ ἡ* noxalía[5]) ui bonorum raptorum. 5. *Κανών ἐστιν ὑπὸ* 5. *τῶν ἀρχαίων παραδεδομένος ὁ λέγων·* noxa caput sequitur. *θεωρεῖται δὲ οὗτος ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων. ὁ σὸς οἰκέτης ἔκλεψεν ἐμὰ πράγματα· ἐφ' ὅσον ἐστὶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν, ἔχω κατά σου τὴν* noxalian furti, *εἰ δὲ εἰς ἕτερον μετέλθῃ*[6]) *δεσπότην, κατ' ἐκείνου κινηθήσεται ἡ* noxalía. *εἰ δὲ ἐλευθερωθῇ, κατ' αὐτοῦ ἕξω τὴν* diréctan furti[7]) *καὶ ἡ* noxalía *ἀποσβέννυται. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ*[8]) *ἡ* dirécta *δύναται γίνεσθαι* noxalía· *ἐὰν γάρ τις ἐλεύθερος ὢν κλέψῃ τὰ ἐμὰ πράγματα, οὗτος δὲ*[9]) *μετὰ ταῦτα γένηται δοῦλος, οἷον* (*ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ* institutioni) *ἡνίκα ἀνάσχηται ἑαυτὸν πραθῆναι* ad pretium participandum *καὶ γένηται σὸς δοῦλος, ἡ πάλαι* dirécta furti *νῦν γενήσεται* noxalía. 6. *Ὁ ἐμὸς* 6. *οἰκέτης ἔκλεψεν ἐμὰ πράγματα. οὐδεμία τίκτεται ἀγωγή· μεταξὺ γὰρ δεσπότου καὶ τοῦ ὑπεξουσίου αὐτοῦ οὐδεμία ἐνοχὴ ἀναφύεσθαι δύναται. εἰ δὲ καὶ*[10]) *εἰς τὴν*[11]) *ἑτέρου ὑπεξουσιότητα ὁ οἰκέτης παρεγένετο ἤγουν καὶ ἐλευθερωθῇ, οὔτε κατὰ τοῦ ἐλευθερωθέντος*[12]) *οὔτε κατὰ τοῦ νῦν δεσπόζοντος αὐτοῦ δύναμαι κινεῖν ἀγωγήν. ἡ γὰρ μὴ τεχθεῖσα ἀγωγή, ἥτις ἐξ αὐτοῦ*[13]) *πλημμελήματος οὐκ ἐτίκτετο διὰ τὸ*[14]) *οἰκέτην ἐμὸν εἶναι τὸν κλέψαντα, αὕτη μετὰ ταῦτα τίκτεσθαι οὐ δύναται ἐκ τοῦ χωρισθῆναι τὸν κεκλοφότα τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος. Οὕτω*[15]) *δὲ ἀληθές ἐστιν, ὅτι μεταξὺ οἰκέτου καὶ δεσπότου οὐδεμία ἐνοχὴ δύναται συνιστάναι, ὅτι*[16]) *ἐὰν*

---

1) *δ.* M. 2) [*ἤτοι* L^2.] *ἡ ἀπὸ ζημίας* ins. M. L^2. L^6. Vi. R. 3) oxálios quilios ins. M. 4) *αὐτοῦ* ins. M. 5) *ἡ* L^6. 6) *—ετέθη* Vi. R. 7) *ἤτοι ὀρθὴν κλοπῆς* L^2. 8) *δ.* Vi. F. R. 9) *δ.* M. 10) *δ.* Vi. R. 11) *δ.* Vi. R. 12) *—ώσαντος* Vi. G. 13) *τοῦ* om. cum M. 14) *τὸν* om. cum M. L^6. 15) M. L^6.: cet. *τοῦτο*. 16) *καὶ* Vi. F^1. R. ins.

4. noxae accepit, a praetore manumittetur. 4. Sunt autem constitutae noxales actiones aut legibus aut edicto praetoris. legibus, ueluti furti, quam lex XII tabularum introduxit. est etiam noxalis actio legis Aquiliae: hanc enim [lex] Aquilia constituit: praetoris edicto, ueluti noxalis actio
5. iniuriarum et noxalis actio ui bonorum raptorum. 5. Regula nobis a ueteribus tradita est noxam caput sequi. haec uero in eiusmodi casibus spectatur. seruus tuus res meas est furatus; quamdiu in tua est potestate, contra te actione furti noxali experiri potero; quod si ad alium dominum peruenerit, cum illo erit actio noxalis; et si manumissus fuerit, directam furti contra eum habebo et noxalis extinguitur. ex diuerso directa actio noxalis fieri potest; nam si liber homo meas res sit furatus et deinde seruus esse coeperit (ueluti, sicuti prima institutione tradidimus, si uenire se ad pretium participandum sit passus) et seruus tuus factus sit, incipit nunc esse noxalis furti actio,
6. quae antea directa fuerat. 6. Seruus meus res meas furatus est; nulla inde oritur actio; nam inter dominum et eum, qui in eius potestate est, nulla obligatio nasci potest. ideoque et si in alienam potestatem seruus peruenerit aut manumissus fuerit, neque cum ipso manumisso neque cum eo, cuius nunc in potestate est, agere possum. nondum enim nata actio (quae ex ipso maleficio non est orta, quia meus seruus fuerat, qui furatus est), nequit postea ideo nasci, quod fur e mea exierit potestate. adeo autem uerum est inter seruum

ὁ[1]) ἀλλότριος οἰκέτης κλέψῃ τὰ σὰ πράγματα, ὡς τεχθῆναί σοι ἐντεῦθεν τὴν furti καὶ οὕτως[2]) μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὴν σὴν γένηται[3]) δεσποτείαν, ἀποσβέννυται ἡ ἤδη τεχθεῖσα[4]) furti ἀγωγὴ διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· ἡνίκα θέμα εἰς τοιοῦτον περισταίη κάσον, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν λαμβάνειν οὐκ ἠδύνατο ἀποσβέννυται. εἰ δὲ ἡνίκα ἔκλεψεν ἦν ὑπὸ τὴν σὴν δεσποτείαν, ἐπειδὴ[5]) οὐκ ἐτίκτετό σοι ἀγωγή, διὰ τοῦτο σοῦ δεσπόσαντος αὐτοῦ ἡ ἤδη τεχθεῖσα ἀναιρεῖται ἀγωγή. οὕτω δὲ ἀποσβέννυται σοῦ δεσπόσαντος[6]) μετὰ ταῦτα τοῦ οἰκέτου, ὅτι εἰ καὶ τὴν σὴν ὑπεξουσιότητα ἐξῆλθεν[7]), οὐ δυνήσῃ κινῆσαί τινα[8]) ἀγωγήν (πῶς γὰρ τὴν ἤδη σβεσθεῖσαν;). εἶπον γὰρ ἤδη πολλάκις, ὅτι[9]) δεσπότης κατὰ[10]) οἰκέτου οὐδεμίαν κτᾶται ἀγωγήν. ὥςπερ[11]) οὐδὲ ἐὰν ὁ[12]) δεσπότης πταίσῃ τι εἰς τὸν οἰκέτην, οἷον ὑβρίσας[13]) ἢ τυπτήσας αὐτόν, οὐδεμίᾳ κατασχεθήσεται ἀγωγῇ, οὐδὲ ἐὰν ἐλευθερωθῇ ἢ τῆς ἑτέρου γένηται[14]) δεσποτείας ὁ ταῦτα ὑποστὰς οἰκέτης. 7. Ταύτας 7. δὲ τὰς noxalias ἀγωγὰς οἱ παλαιοὶ καὶ ἐπὶ τῶν υἱῶν τῶν ὑπεξουσίων καὶ ἐπὶ θυγατέρων προσεδέχοντο. ἡ δὲ μετὰ ταῦτα τῶν ἀνθρώπων ἀναστροφὴ[15]) καὶ πολιτεία τὴν τοιαύτην ἐξέβαλε τραχύτητα καὶ κατεφρόνησε ταύτης ὀρθῶς ποιοῦσα καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως παντελῶς ἐξώθησεν. τίς γὰρ εὐφρονῶν ἀνάσχοιτο[16]) τὸν ἴδιον παῖδα καὶ μάλιστα[17]) θυγατέρα εἰς nóxan ἑτέρῳ παρασχεῖν, ὥςτε σχεδὸν τὸν πατέρα εἰς τὸ οἰκεῖον κινδυνεύειν σῶμα[18]) ἤπερ τὸν παῖδα, ὃς[19]) τοιαῦτα ὑφίσταται; ἐπὶ δὲ τῶν θυγατέρων καὶ ἡ περὶ τῆς σωφροσύνης σπουδὴ καλῶς τῆς πολιτείας ἐξέβαλε τοῦτο. καὶ[20]) τούτου χάριν ἤρεσεν ἐπὶ μόνων[21]) οἰκετῶν τὰς noxalias ἁρμόζειν, ὁπότε

---

1) d. Vi. F¹. R. 2) M.: cet. οὗτος. 3) Vi. R.: cet. γενήσεται. 4) σοι ins. L⁶. 5) δὲ ins. M. 6) —ζοντος Vi. R. 7) ἐκφύγῃ Vi. R.: ἐξ. ὑπεξ. L¹. L². L⁶. 8) M. L⁶.: cet. τὴν. 9) ὁ d. M. L¹. L². 10) ἀπὸ M. τοῦ om. cum M. L². 11) ὅτι M. 12) d. Vi. R. 13) αὐτὸν h. l. Vi. F. R. 14) M. Vi. R.: cet. γενήσεται. 15) —τροφὴ M. 16) M.: —σχοι Vi. R. —σχοι τὸ F. 17) μᾶλλον Vi. R. 18) σῶμα κινδ. L². 19) τὰ ins. Vi. F. R. 20) δ. Vi. R. 21) τῶν ins. L⁶.

dominumque nullam actionem consistere posse, ut si alienus seruus res tuas sit furatus, et inde actio furti tibi sit quaesita, ac postea is in potestate tua esse coeperit, intercidit quae iam nata fuerat furti actio, propter iuris regulam, quae ait: »si species in eum deducta sit casum, a quo initium capere non potuisset, extinguitur«. nam si cum furtum commisit in tua fuisset potestate, non esset tibi actio quaesita; et ideo cum in tua potestate esse coeperit, actio iam nata intercidet. et adeo extinguitur actio, si postea serui potestatem adquisieris, ut licet ex tua potestate exierit, agere non possis (quomodo enim iam extincta resurgeret actio?) iam enim saepius dixi nullam domino aduersus seruum actionem quaeri. et ideo neque si dominus noxiam in seruum commiserit (ueluti si contumelia aut uerberibus eum adfecerit), ulla actione tenebitur, neque si manumissus fuerit aut in alterius potestate esse coeperit qui haec passus est seruus.

7. 7. Hasce uero noxales actiones ueteres etiam in filiis filiabusque familias admiserunt. noua autem hominum conuersatio atque consuetudo huiusmodi asperitatem respuit et merito contempsit atque ab usu communi reiecit. quis enim sanae mentis patiatur filium suum et maxime filiam suam in noxam alii dare, ut fere circa corpus suum magis pater periclitetur, quam filius ipse, qui ea sustinet? in filiabus autem pudicitiae quoque fauor recte id ab usu exclusit. et ideo placuit in seruos tantummodo noxales actiones proponendas

καὶ οἱ πάλαι τοὺς νόμους ὑπομνηματίσαντες εἰρήκασι τοῦτο πολλάκις, ὅτι[1] *αὐτοὺς τοὺς ἐλευθέρους ὑπεξουσίους ὑπὲρ τῶν οἰκείων πραγμάτων δύνασθαι*[2] *μεθοδεύεσθαι*[3].

Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur[4]. Titulus 9.

Καὶ τῶν ἀλόγων ζώων χάριν ζημιούντων ἑτέρους ἐπενοήθησαν noxáliai. *ἀλλὰ* furti noxalian *ἢ* ui bonorum raptorum *ἢ* iniuriarum *οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἐπὶ*[5] *αὐτῶν χώραν ἔχειν. ἆρα δὲ ὁ* noxálios aquílios *ἐπὶ αὐτῶν*[6]*; καὶ*[7] *λέγομεν, ὅτι*[8] *οὐδαμῶς, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ζήτησιν*[9] damni iniuria, *τουτέστι τῆς ἀδίκως γινομένης ζημίας. τὸ δὲ δίκαιον καὶ ἄδικον ἀπὸ διακεκριμένης*[10] *πρόεισι ψυχῆς· τὰ δὲ ἄλογα ζῶα ἐστέρηνται λογισμοῦ. τί οὖν; ὁ δωδεκάδελτος ἐπενόησεν ἐπὶ τούτων τὴν* noxalian. *κινεῖται οὖν κατὰ τοῦ δεσπότου ὁ* noxálios *δωδεκάδελτος. ἐὰν οὖν κατὰ τρυφὴν ἢ κατὰ*[11] *θερμότητα ἢ ἀγριότητα τὸ*[12] *ἄλογόν σου ζῶον* pauperiem mihi fecerit[13], *τουτέστι ζημιώσῃ,* noxálios *κινεῖται ὁ δωδεκάδελτος, καὶ ἐὰν τοῦτο τὸ ζῶον εἰς* nóxan *παρασχεθῇ, ὁ ἐναχθεὶς ἐλευθεροῦται. τοῦτο γὰρ αὐτός φησιν ὁ δωδεκάδελτος· οἷον ἵππος ἦν λακτιστὴς καὶ*[14] *λὰξ δούς τινι τοῦτον ἔβλαψεν. χώρα δέ ἐστι τῷ* noxalíῳ *δωδεκαδέλτῳ ἐπὶ ἐκείνων τῶν ζώων, ἅτινα παρὰ φύσιν ἀγριούμενα ἕτερον βλάπτει. εἰ γὰρ ἔμφυτος αὐτοῖς*

---

1) M. L6.: cet. *ὥςτε.* 2) *—άμεθα* L6. 3) *καὶ χρηματικῶς εὐθύνεσθαι καὶ μὴ ἐκδίδοσθαι αὐτοὺς ὡς τὸ παλαιόν.* ad. Vi. R. 4) *Ἐὰν τὸ* [d. L1.] *τετράποδον πτωχείαν* [*ζημίαν* L6. Vi. F. R.] *ποιῆσαι λέγεται.* ad. libri. ed. 5) *τῶν* ins. L2. 6) *δ.* Vi. R.: *δύναται κινεῖσθαι* ad. L1. m. 2a. 7) d. L2. L6. 8) *δ.* Vi. G. 9) d. M. Pi. L1. L2. L6. Vi. G. 10) *ἀποκρ.* M.: *κεκριμ.* L1. L2.: *κεκρυμμένης* L6. 11) d. Vi. R. 12) d. L2. 13) *πτωχείαν μοι ποιήσῃ* L2. 14) d. L1. F2.

esse, cum et ueteres iuris interpretes saepius dixerint; ipsos filiosfamilias pro suis delictis posse conueniri.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur. Titulus 9.

Animalium quoque nomine, quae ratione carent, si quid alii damni dederint, noxales actiones sunt constitutae. set noxalem furti actionem aut ui bonorum raptorum aut iniuriarum in iisdem locum habere dicere non oportet. num noxalis aquiliae actio in iis optinebit? et dicimus: minime; nam in eadem de damno *iniuria* dato quaestio est; *ius* autem atque *iniuria* ab animo procedunt, qui ratione praeditus est: animalia autem ratione carent. quid ergo est? lex XII tabularum noxalem actionem de iis prodidit; agi itaque poterit cum domino ex lege XII tabularum noxali iudicio. si igitur lasciuia aut feruore aut feritate animal, quod ratione caret, *pauperiem mihi fecerit*, idest mihi damnum dederit, noxalis actio ex lege XII tabularum locum habebit: ut ecce equus erat calcitrosus: calce quendam percutiens ei nocuit. Locus autem actioni noxali ex lege XII tabularum in his animalibus, quae contra naturam saeuientia damnum dederint.

ἐστιν ἡ ἀγριότης, ἀργεῖ ὁ δωδεκάδελτος. ἀμέλει ἐὰν ἄρκτος φύγῃ καὶ ἕτερον βλάψῃ, ὁ γεγονὼς αὐτῆς[1]) *δεσπότης οὐ κατέχεται τῇ* noxalią. *διὰ τοῦτο δὲ εἶπον »ὁ γεγονὼς«, ἐπειδὴ φυγοῦσα αὕτη εἰς τὴν φυσικὴν ἀνέδραμεν ἐλευθερίαν καὶ ἐπαύσατο τοῦ δεσπόζεσθαι.* »pauperies« *δὲ λέγεται ἡ ζημία ἡ δίχα κακουργίας*[2]) *γινομένη, ἥτις ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων συμβαίνει· οὐδὲ*[3]) *γὰρ δύναται τὸ ἄλογον ζῷον τὸ*[4]) *αἰσθήσεως ἐστερημένον πονηρόν τι κατά τινος βουλεύσασθαι. ταῦτα μὲν ὅσον πρὸς τὴν* noxalian. 1. *Ἐπείτοιγε ἰστέον ἐστὶ*[5]) 1.
τοὺς aediles *ἐν τῷ οἰκείῳ* edictω *ἀπαγορεύειν παντὶ ἀνθρώπῳ κύνα ἢ σύαγρον ἢ ἄρκτον ἢ λέοντα ἔχειν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, δι' οὗ παρέρχεται πλῆθος. ἐὰν γάρ τις ὑπεναντίον πράξῃ τι καὶ ἐλεύθερος ἐντεῦθεν βλαβῇ τι, ὁ δεσπότης τοῦ ἀδικήσαντος θηρίου εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται, εἰς ὅσον κάλλιον καὶ δίκαιον τῷ δικάζοντι δόξῃ. εἰ δέ τι*[6]) *ἕτερόν ἐστι τὸ ἀδικηθὲν, οἷον ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἢ ὁ ἐμὸς ἵππος ἢ ἕτερον οἱονδήποτε ζῷον τῆς ἐμῆς ὂν δεσποτείας, τὸ διπλάσιον τῆς γενομένης ζημίας ὁ τοῦ θηρίου παρέξει δεσπότης. οἷον ἐζημιώθην δέκα νομίσματα, εἴκοσι λήψομαι. οὐ μόνον δὲ αἱ* aediliciae[7]), *ἀλλὰ καὶ αἱ* noxáliai *χώραν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων. κανονικῶς γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι οὐδέποτε αἱ* poenáliai *ἀγωγαὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ συντρέχουσαι πράγματι ἀλλήλων γίνονται αἱρετικαί.*

De his per quos agere possumus[8]). Titulus 10.

Εἰπόντες περὶ τῶν ἀγωγῶν, αἳ δύνανται κινεῖσθαι καθ' ἡμῶν ἐκ συναλλαγμάτων ἢ ἁμαρτημάτων προφάσει τῶν ὑπὸ

---

1) —*τοῦ* Vi. F. R. 2) —*ήματος* Vi. F. R. 3) *οὐ* L⁶. 4) d. L⁶. 5) *ὅτι.* 6) ad. ex M. Vi. R. 7) scr. M. L¹. L². —*λαε* L⁶. —itiae Vi. F. R. 8) *περὶ ὧν τὰς ἀγωγὰς κινεῖν δυνάμεθα* ad. libri. ed.

nam si genitalis sit feritas. actio ex XII tabulis cessat. itaque si ursus fugit et quendam laesit, non potest quondam dominus noxali actione conueniri; ideo autem »quondam dominum« dixi, quia fera euadens in naturalem libertatem se recepit et desiit in dominio cuiusquam esse. 'pauperies' autem dicitur damnum sine iniuria datum, quod in animalibus sensu carentibus contingit: neque enim potest animal, quod sensu caret, dammum aduersus quemdam moliri. haec quod ad
1. noxalem actionem pertinet. 1. Nam sciendum est aediles suo edicto prohibere quenquam canem aut uerrem aut ursum aut bouem ibi habere, qua uulgo iter fit. et si aduersus ea quis fecerit, et libero homini inde nocitum sit, dominus ferae, quae nocuit, tanti condemnabitur, quantum bonum et aquum iudici uidebitur. si alia quaelibet res laesa est, ueluti seruus meus uel meus equus uel aliud quodlibet animal, cuius sum dominus, duplum damni dati dominus praestabit. ut ecce damno X aureorum adfectus sum; XX consequar. nec tantum aediliciae actiones, set etiam noxales in huiusmodi casibus locum habent. generaliter enim admonendus es nunquam poenales actiones de eadem re concurrentes aliam ab alia consumi.

De his per quos agere possumus. Titulus 10.

Cum de actionibus dixerimus, quae contra nos contractuum aut delictorum eorum nomine, qui in nostra potestate

ἡμῶν δεσποζομένων, νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ ἑτέραν θεωρίαν. καὶ δεῖ εἰδέναι ὅτι τὰς ἀγωγὰς[1]) κινοῦμεν ἐν δικαστηρίοις ἢ δι' ἡμῶν αὐτῶν, ὅ ἐστι suo nomine[2]), ἢ δι' ἑτέρων, ὅ ἐστιν alieno nomine. καὶ alieno nomine κινοῦμεν, οἷον ὡς οἱ[3]) procurátores ἢ[4]) ἐπίτροποι ἢ curátores. τοῦτο δὲ κατὰ τὸ σήμερον κρατοῦν· πάλαι γὰρ οὐκ ἦν ἐν πολιτείᾳ τὸ δύνασθαι alieno nomine κινεῖν, εἰ μὴ ἐπὶ φανερῶν αἰτιῶν· οἷον ὑπὲρ τοῦ δήμου ἠδύνατό τις εἰσιέναι δίκην ἢ καὶ[5]) ἐλευθερίας. ἐπειδὴ γὰρ ἐν νομῇ τις ὑπάρχων δουλείας καὶ ἀναφωνῶν εἰς ἐλευθερίαν οὐκ ἠδύνατο δι' ἑαυτοῦ τὴν δίκην εἰσιέναι, ἵνα μὴ κινουμένου δικαστηρίου ἀποδειχθῇ δοῦλος καὶ συμβῇ ἐξ ἀποτελέσματος δοῦλον ἀγωνίζεσθαι πρὸς δεσπότην, διὰ τοῦτο ἕτερος εἰσῄει τὴν δίκην ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅςτις καὶ ἐλέγετο adsértωr. ἔτι δὲ καὶ ὑπὲρ ἐπιτροπῆς[6]). πολλάκις γὰρ ἐδεῖτο púpillos ἐπιτρόπου καὶ δύο ἐμάχοντο περὶ τοῦ τίνα[7]) δεῖ ἐπιτροπεῦσαι. πρόδηλον ὅτι ὁ[8]) εἷς νικήσει[9]). ὁ οὖν ἡττηθεὶς εὑρίσκετο alieno nomine κινῶν, τουτέστι δικαζόμενος ὑπὲρ ἐπιτροπῆς τῆς μὴ διαφερούσης αὐτῷ, ὡς τὸ τέλος ἐδίδαξε τῆς δίκης. Ὁ ostílios[10]) νόμος ἐπέτρεπεν, εἰ συνέβη τινὸς τῶν ὄντων παρὰ τοῖς πολεμίοις ἢ reipublicae causa ἀποδημούντων πράγματα κλαπῆναι, κινεῖν τὸν βουλόμενον τὴν furti ἀγωγήν. εἰ δὲ καὶ[11]) ἐπετρόπενον pupíllu, ὑποστῇ[12]) δὲ οὗτος κλοπήν, ἐμοῦ ὄντος παρὰ τοῖς πολεμίοις ἢ reipublicae causa ἀπόντος, ὁμοίως ὁ βουλόμενος ἐκίνει τὴν furti. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἐλαχίστην προσήγαγε[13]) τὴν βλάβην, τὸ μὴ δύνασθαι alieno nomine μήτε ἐνάγειν μήτε ἐνάγεσθαι, ἐπενόησαν οἱ ἄνθρωποι διὰ procuratórων δικάζεσθαι· ἐσθ' ὅτε γὰρ ἢ νόσος ἢ γῆρας ἢ ἀναγκαῖα ἀποδημία καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ αἰτίαι ἐμποδὼν γίνονται τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν πρωτότυπον δι' ἑαυτοῦ παραγίνεσθαι εἰς τὸ δικαστήριον. 1. Ὁ δὲ procurátωr οὕτως 1.

---

1) ἃς ins. Vi. R. 2) κινοῦμεν ad. Vi. R. 3) d. Vi. R. 4) οἱ ins. L6. 5) d. L6. Vi. R.: ὑπὲρ ad. omn. praet. F. 6) —ῇ F. 7) τιτίου L6. 8) ad. M. 9) κινήσει M. G. 10) utílios M.: οὐτίλιος L1. L2. L6. 11) δ'. Vi. R. 12) —έστη L6. 13) —ῆγε Vi. R.

sunt, competunt, transeamus ad aliam materiam. et scire oportet posse nos iudicio agere aut per nosmet ipsos, idest nostro nomine, aut per alios, idest alieno nomine. et alieno nomine agimus, ueluti ut procuratores tutores uel curatores: ex iure nimirum, quod hodie optinet. olim enim in usu non erat alieno nomine agere, nisi ex certis causis; ut ecce pro populo quis litem inire poterat, aut pro libertate. nam cum quis in possessione esset seruitutis et in libertatem proclamaret, non poterat ipse agere, ne forte lite contestata, seruus esse probaretur et fieret ut seruus reapse cum domino ageret. et ideo alius pro eo iudicium subibat, qui dicebatur adsertor. item etiam pro tutela. saepius enim fiebat, ut pupillus tutore indigeret et duo contenderent uter tutelam suscipere deberet. patet alterutrum uincere debuisse. qui itaque uictus fuerat alieno nomine egisse uidebatur, pro tutela nempe, quae ad eum non pertinebat. sicuti litis finis ostendit. lex Hostilia permisit, ut, si eorum, qui apud hostes essent uel qui reipublicae causa abessent, res ablatae essent, furti, qui uellet, ageret. set et si tutor fuissem pupilli, qui me apud hostes constituto reiue publicae causa absente, furtum esset passus, aeque qui uolebat, furti ei actio erat. et quia hoc non minimam incommoditatem habebat quod nemo poterat alieno nomine neque agere neque actionem excipere, coeperunt homines per procuratores litigare. interdum enim aut morbus aut aetas aut necessaria peregrinatio itemque aliae multae causae impedimento sunt, quominus
1. possit litis dominus ipse in iudicium uenire. 1. Procurator

καθίσταται[1]· ἐντέλλομαί τινι καθὰ καὶ ἐν τῇ mandati εἰρήκαμεν[2]), ὥςτε ὑπὲρ ἐμοῦ δικάσασθαι, οὐ[3]) δεόμενος ἐν τούτῳ τυπικῶν ῥημάτων· δι' οἱωνδήποτε γὰρ δύναμαι[4]) procurátora χειροτονῆσαι. ἀδιάφορον δέ ἐστιν εἴτε πάρεστιν[5]) ὁ ἐμὸς ἀντίδικος ἢ ἀπολιμπάνεται[6])· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ καὶ[7]) ἀγνοοῦντος αὐτοῦ προβάλλομαι τὸν procurátora. καὶ ἁπλῶς πᾶς, ᾧ[8]) ἂν ἐπιτρέψῃς τὴν σὴν δίκην κινῆσαι ἢ defendeûsai σε, οὗτος procurátωr νοεῖται. 2. Οἱ δὲ ἐπίτροποι καὶ οἱ 2. curátores τρόπον τίνα[9]) καθίστανται, εἰρήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ Institutioni. ἔξωθεν δὲ ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι ὁ procurátωr[a]), εἰ μὲν áctωr ἐστὶν, οὕτως εἴωθε κινεῖν· »εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι Titíῳ, οὗ εἰμι procurátωr, καταδίκασον αὐτὸν, ὦ δικαστά«. καὶ τὴν μὲν intentiona ἤτοι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐναγωγῆς λαμβάνει ἀπὸ τοῦ δεσπότου, εἰς ἑαυτὸν δὲ μεταστρέφει τὴν condemnationa. εἰ δέ τις ἐνάγεται ὡς procurátωr, ὁ κινῶν οὕτως ὀφείλει λέγειν· »εἰ φαίνεται χρῆναι δοῦναι[10]) Seîon δέκα νομίσματα, καταδίκασον Prîmon τὸν αὐτοῦ procurátora[11]) δέκα νομίσματα[12]).

De satisdationibus[13]). Titulus 11.

Νῦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τῶν satisdatiónωn [τουτέστι τῶν ἱκανοδοσιῶν[14])], αἳ παρέχονται χάριν τῆς κινουμένης δίκης ἢ ὑπὸ τοῦ áctoros ἢ ὑπὸ τοῦ réu. 1. Τέως δὲ ἐν προοιμίοις 1. ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι πάλαι μὲν ἕτερος τρόπος[15]) ἦν τῶν

---

1) ὅτι ad. Vi. R. 2) haec. ad. ex M. L6. Vi. R. 3) μὴ L6. 4) ῥημάτων ad. L6. 5) ἀπολιμπ. Vi. F. R. 6) πάρ. Vi. F. R. 7) δ. Vi. R. 8) ᾧ πᾶσαν Vi. G. 9) M.: cet. τί. τρ. 10) δ. χρ. Vi. R. 11) εἰς ad. Vi. R. 12) d. F. 13) περὶ ἱκανοδοσιῶν ad. libri. ed. 14) dele. 15) d. L6.

a) Gai. 4, 86.

autem sic constituitur: mando cuidam, ut pro me litem suscipiat; neque sollemnibus uerbis opus est: quibuscumque enim procuratorem eligere possum. neque interest utrum absit aduersarius meus an praesens sit; plerumque enim et ignorante eo procuratorem constituo. et in summa cuicumque permiseris de re tua agere eamue defendere, is procurator
2. intellegitur. 2. Tutores et curatores quemadmodum constituantur prima institutione exposuimus. ceterum admonendus es procuratorem, si actor est, ita intendere solere: 'si paret aduersarium Titio, cuius procurator sum, dare oportere, eum mihi iudex condemna': et intentionem quidem a domino sumit, condemnationem autem in semet ipsum conuertit. sin autem quis procuratorio nomine conuenitur, qui agit hoc modo intendere debet: 'si paret Seium aureos X dare oportere: Primum eius procuratorem condemna'.

De satisdationibus. Titulus 11.

Nunc de satisdationibus dicendum est, quae uel ab actore
1. uel a reo litis gratia, de qua agitur, praestantur. 1. Admonendus es autem ante omnia alium modum eiusmodi satis-

τοιούτων ἐγγυῶν[1]), *ἕτερος δὲ νῦν πολιτεύεται. πάλαι γὰρ τῆς* in rem *κινουμένης*[2]) *ὁ ἐναγόμενος ἠναγκάζετο δοῦναι* satisdationa, *ἐν ᾗ ἐπηγγέλλετο ὅτι ἐὰν ἡττηθεὶς οὐκ ἀποκαταστήσῃ*[3]) *τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἐνάγεται οὐδὲ τῆς δίκης τὴν διατίμησιν, ἵνα ἐξῇ τῷ* áctori *ἢ κατ' αὐτοῦ κινεῖν τὴν* ex stipulatu *ἢ κατὰ τῶν ἐγγυητῶν αὐτοῦ. ἐλέγετο δὲ ἡ τοιαύτη ἐγγύη* »iudicatum solui«. *ὅθεν δὲ*[4]) *τούτου τοῦ ὀνόματος ἔτυχεν, εὐχερές ἐστι νοῆσαι· ἐπηρώτα γὰρ ὁ* áctωr *οὕτως·* »*ὁμολογεῖς καταβάλλειν μοι ὃ ἂν γένηται κριθέν*«; *καὶ ταῦτα μὲν ἡνίκα* suo nomine *ἐνήγετό τις τῇ* in rem. *πολλῷ δὲ πλέον εἰ* alieno nomine *τὴν* in rem *ὑποδεχόμενος ἐτύγχανεν. καὶ γὰρ ἠναγκάζετο διδόναι τὴν* iudicatum solui *διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα·* »nemo sine satisdatione alienae rei defensor idoneus intellegitur«. [*τουτέστιν οὐδεὶς δίχα δόσεως ἐγγυῶν ἀξιόπιστος νομισθήσεται* defénsωr *πράγματος ἀλλοτρίου*[5]).] *ταῦτα μὲν περὶ τοῦ* réu. *ὁ δὲ τὴν* in rem *κινῶν, εἰ μὲν* suo nomine *ταύτην ἐκίνει, οὐδεμίαν ἀπῃτεῖτο ἱκανοδοσίαν. πῶς γὰρ δεσπότης ὢν εἶχεν ἀπαιτεῖσθαι τὴν* »ratam rem«[6]); *εἰ δὲ* alieno nomine[7]), *ἔδει αὐτὸν παρασχεῖν ἱκανοδοσίαν, τὴν λεγομένην* »ratam rem dominum habiturum«, *ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὡς κύρια καὶ βέβαια τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα ὁ δεσπότης ἡγήσεται τῆς δίκης. δέος γὰρ ἦν μὴ ἔσθ' ὅτε ὁ δεσπότης παραγενόμενος καὶ λέγων ὡς ὁ* procurátor *οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἐκίνησεν, ἄνωθεν περὶ τῶν αὐτῶν ἄρξηται δικάζεσθαι καὶ εὑρεθῇ τις περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δεύτερον ἐναγόμενος. καὶ ἐπίτροποι δὲ καὶ* curátores *ὁμοίως*[8]) procurátorsi *βαρύνονται*[9]) *τῇ δόσει τῶν ἐγγυῶν, ὡς τὰ ῥήματα τοῦ ἠδίκτου βοᾷ. ἔστι δὲ ὅτε κινοῦσιν αὐτοῖς ἡ ἱκανοδοσία συγχωρεῖται· νοητέον δὲ ἡνίκα ὡμολογημένη ἐστὶν αὐτῶν ἡ κατάστασις, τουτέστιν ὅτι ὁ μὲν ἐπίτροπος ὁ δὲ*

---

1) *τύπος* L6. 2) *ἡ* ins. M. 3) *—θίστησι* M. L6. 4) *καὶ ὅθεν* L6. 5) dele. 6) dominum habiturum ad. Vi. F. R. 7) pro his: *εἰ μέντοι ἐκείνη [—ίνει] τὴν ἑτέρῳ ἁρμόζουσαν* in rem M. L2. L6. 8) *τοῖς* ins. Pi. 9) *καὶ ἐπίτροπος καὶ κουράτωρ ὁμοίως βαρύνονται* Vi. R.

dationum olim fuisse, alium uero hodie in usu uersari. olim enim, si in rem agebatur, reus satisdare compellebatur, qua satisdatione cauebat, ut si uictus nec rem ipsam restitueret, de qua conueniebatur, nec litis aestimationem, liberum esset actori aut cum eo ex stipulatu agere aut cum fideiussoribus eius. appellabatur autem eiusmodi satisdatio »iudicatum solui«; unde autem sic appellata est, facile est intellegere. stipulabatur enim actor hoc modo: 'spondesne mihi soluere quod fuerit iudicatum?'; et haec quidem cum quis suo nomine actionem in rem exciperet. Multo autem magis is, qui alieno nomine in rem actionem excipiebat, iudicatum solui satisdationem praestare compellebatur, propter regulam, quae ait: 'nemo sine satisdatione alienae rei defensor idoneus intellegitur'. haec uero quod ad reum pertinet. Qui in rem agebat, si suo nomine experiebatur, nullam satisdationem dare compellebatur. quomodo enim ab eo, qui dominus erat, caueri potuisset ratam rem dominum habiturum? si uero alieno nomine agebat, satisdationem praestare iubebatur, quae dicitur »ratam rem dominum habiturum«; qua cauebat omnia quae ipse fecisset litis dominum rata firmaque habiturum. uerendum enim erat, ne forte dominus adesset dicens procuratorem non ex sua uoluntate egisse, et rursus de eadem re litem institueret, et ita quis inueniretur de eadem re iterum conuentus. et tutores et curatores eodem modo, quo procuratores, satisdatione onerantur, sicuti edicti uerba ostendunt. interdum tamen iis agentibus satisdatio remittitur, cum scilicet eorum condicio

curátωr ἐστίν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς in rem κινουμένης.
1. Εἰ δὲ personalía ἐκινεῖτο, ἐκ μὲν τοῦ ἐνάγοντος μέρους τὰ 1.
αὐτὰ ἐκράτει, ἅπερ εἰρήκαμεν[1]) ἐπὶ τῆς in rem. τουτέστιν
ὅτι[2]) ὁ μὲν δεσπότης οὐδεμίαν παρεῖχε[3]) satisdationa, ὁ δὲ
procurátωr ἐδίδου τὴν »ratam rem«[4]). καὶ οἱ κηδεμόνες ἡνίκα
ἡ κατάστασις αὐτῶν ἀμφιβάλλετο. ἐκ πλευροῦ δὲ τοῦ ἐναγομένου εἰ μέν τις alieno nomine ὑπεδέχετο τὴν personalían,
παντὶ τρόπῳ[5]) ἐγγύας παρεῖχε διὰ τὸν προειρημένον κανόνα
τὸν λέγοντα· »nemo sine satisdatione«[6]). εἰ γὰρ suo
nomine ὑπεδέχετο τὴν personalían, »iudicatum solui« οὐκ
ἠναγκάζετο παρασχεῖν. 2. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρὰ τοῖς παλαιοῖς. 2.
σήμερον δὲ ἑτέρα τάξις ἐπὶ τούτων κρατεῖ. εἴτε γάρ τις ἐνάγεται τῇ in rem εἴτε τῇ personalíą suo nomine, οὐδεμίαν
δίδωσι satisdatíona ἕνεκα τῆς διατιμήσεως τῆς δίκης, ἀλλὰ
μόνον ἐγγυητὴν παρέχει ὑπὲρ τοῦ οἰκείου προσώπου τὸν
ἐπαγγελλόμενον ὅτι παραμενεῖ ὁ ἐναγόμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ
μέχρι τέλους τῆς δίκης. ἔστι δὲ ὅτε οὐ παρέχει ἐγγυητήν,
ἀλλ' οἰκείᾳ ὁμολογίᾳ καταπιστεύεται ἐνωμότως, ὅτι παραμενεῖ τῷ δικαστηρίῳ καὶ οὐκ ἀποστήσεται, ἥτις καὶ ἐν τῇ
συνηθείᾳ ῥωμαϊστὶ λέγεται[7]) iuratoria cautio[8]), τουτέστιν
ἐξωμοσία. πολλάκις δὲ καὶ δίχα ὅρκου ψιλὴν ὁμολογίαν
ἐκτίθεται περὶ ἑαυτοῦ[9])· ταῦτα δὲ πάντα πρὸς τὴν ποιότητα
τοῦ προσώπου τοῦ ἐναγομένου προβαίνειν εἴωθεν. ὥςτε οὖν
ὁ ἐναγόμενος[10]) suo nomine, ποτὲ μὲν ἐγγυητὴν ποτὲ δὲ ἐξωμοσίαν ποτὲ δὲ ψιλὴν ὁμολογίαν ἐκτίθεται. 3. Εἰ δέ pro- 3.
curátωr ἐστὶν ὁ ἐνάγων ἢ ὁ ἐναγόμενος, ἐκ πλευροῦ μὲν τοῦ
áctoros ἀναγκάζεται διδόναι τὴν »ratam rem dominum habiturum«, εἰ μὴ ἄρα ἢ mandáton ἐπιδείξῃ γενόμενον εἰς αὐτὸν
ὑπὸ τοῦ δεσπότου ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἐμφανισθὲν

---

1) καὶ ad. Vi. R. 2) Ad. ex M. L². 3) —έχων Vi. G. 4) ὁμοίως ad. Vi. R. 5) πάντα τρόπον Vi. R. 6) alienae rei defensor idoneus intellegitur ad. Vi. R. 7) λέγ. ῥωμ. L⁶. 8) iuratoria cautiωn L². 9) M. Pi.: αὐτοῦ F.: d. Vi. R. 10) καὶ ad. Vi. R.

manifesta est, i. e. illum tutorem illum curatorem esse. et
1a. haec quidem de in rem actione. 1a. Sin autem in personam agebatur, ab actoris parte eadem optinebant, quae diximus in actione in rem; dominus scilicet nullam satisdationem praestabat, procurator cauebat »ratam rem cet.« tutor autem et curator tum demum, cum de eorum condicione ambigeretur. ex parte uero eius, cum quo agebatur, si quis alieno nomine actionem in personam excipiebat, omnimodo satisdare cogebatur, propter praedictam iuris regulam: »nemo sine satisdatione cet.«; quod si suo nomine quis iudicium in personam accipiebat, iudicatum solui satisdare non coge-
2. batur. 2. Set haec quidem ueteribus placuerunt; hodie autem alius ordo in his optinet. siue enim quis in rem actione conuenitur, siue personali suo nomine, nullam satisdationem propter litis aestimationem dare compellitur, set pro sua tantum persona fideiussorem constituit, qui caueat, in iudicio eum, cum quo agitur, usque ad terminum litem permansurum. aliquando fideiussorem non constituit; set committitur suae promissioni cum iureiurando »se in iudicio permansurum neque inde discessurum«, quae passim latine »cautio iuratoria« uocatur, graece »ἐξωμοσία«. saepius autem et sine iureiurando nudam promissionem de hoc praestat. quae omnia pro qualitate personae eius, cum quo agitur, procedere solent. itaque qui suo nomine conuentus est modo fideiussorem, modo iuratoriam cautionem, modo autem nudam
3. promissionem praestat. 3. Sin autem procurator est, qui litem infert uel suscipit, ex actoris parte satisdationem dare compellitur »ratam rem dominum habiturum«; nisi forte mandatum domini ostenderit actis insinuatum, aut praesens

ἢ παρὼν ὁ δεσπότης τῆς δίκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ τὸ τοῦ procurátoros ἐβεβαίωσε πρόσωπον εἰπὼν ὅτι· τοῦτον ἐγὼ προεβαλόμην. τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος τύπου εἰ καὶ ἐπίτροπος ἢ curátωr δι' ἑτέρου κινεῖ, οἷον διὰ τοῦ λεγομένου áctoros ἢ[1]) ἕτερα τούτοις ἐοικότα πρόσωπα, ἅτινα τὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀνεδέξαντο[2]) διοίκησιν. πολλὰ δὲ εἴδη procuratórωn, ὡς ἔγνως καὶ μαθήσῃ. ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐνάγοντος.
4. Εἰ δέ τις ἐνάγεται, εἰ μὲν παρὼν ἕτοιμός ἐστι 4.
προβάλλεσθαι procurátora, δύναται[3]) ἢ αὐτὸς εἰς τὸ δικαστήριον παραγενέσθαι καὶ τοῦ οἰκείου procurátoros τὸ πρόσωπον βεβαιῶσαι τὰς ἐξ ἔθους ἐπερωτήσεις ἐπερωτώμενος τῆς »iudicatum solui«, ἃς οἱ ταύτην παρέχοντες εἰώθασιν ὁμολογεῖν. ἔξεστι δὲ τῷ δεσπότῃ καὶ ἐκτὸς δικαστηρίου ἐγγυητικὴν ὁμολογίαν ἐκθέσθαι[4]), ἐν ᾗ τοῦ οἰκείου procurátoros ἐγγυητὴς γίνεται πάντα τὰ τῆς »iudicatum solui« κεφάλαια ὁμολογῶν, τουτέστιν ὅτι ὁ procurátωr αὐτοῦ παραμενεῖ τῷ δικαστηρίῳ καὶ δικάσεται[5]) μέχρι τέλους καὶ καταβαλεῖ τὰ κριθησόμενα ὑποτιθέμενος μέντοι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁμολογίᾳ τὴν οἰκείαν περιουσίαν, εἴτε ἐν δικαστηρίῳ ταύτην[6]) ἐκθῆται, εἴτε ἐκτὸς δικαστηρίου, ὥςτε καὶ[7]) αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτοῦ ἐνόχους ἐντεῦθεν γίνεσθαι. ἑτέρας δηλονότι ὁμολογίας ἤτοι ἐγγύης ἐκτιθεμένης[8]) ὑπὲρ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοῦ ἐναγομένου (περὶ γὰρ ἑαυτοῦ ἢ δίδωσιν ἐγγυητὴν ἢ ὁμολογίαν ἐκτίθεται κατὰ τὰ πρὸ βραχέως[9]) εἰρημένα), ἀσφαλιζόμενος ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀποφάσεως εὑρεθήσεται ἐν τῷ δικαστηρίῳ. εἰ δὲ μὴ παραγένηται, πάντα παρέξει αὐτὸς ἤτοι ὁ τούτου ἐγγυητὴς τὰ τῇ ἀποφάσει περιεχόμενα, εἰ μὴ ἄρα τὴν ἀπόφασιν ἔκκλητος ἠκύρωσεν.
5. Εἰ δὲ συμβῇ αὐτὸν τὸν πρωτότυπον réon μὴ 5.
παρεῖναι δι' οἱανδήποτε αἰτίαν, ἕτερος δέ τις ἑκὼν ὑποβάλῃ ἑαυτὸν τῇ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος defensioni οὐδεμίας οὔσης διαφορᾶς

---

1) καὶ Vi. R. 2) ἐδέξ. Vi. R. 3) τοῦτο δηλονότι ποιῆσαι L^6. Vi. R. 4) M. L^6.: cet. —τίθεσθαι. 5) —ζεται M. L^1. L^2. Vi. 6) ταῦτ' Vi. R. 7) δ. L^6. 8) —ους M. 9) ἤδη ins. L^6.

dominus litis in iudicio procuratoris personam confirmauerit, dicens: ego hunc constitui. isdem obseruandis etiam si tutor uel curator per alium agant, ueluti per eum, qui actor uocatur, uel si quae similes his personae sunt, quae alienarum rerum administrationem receperunt. plura autem genera procuratorum sunt, sicuti et iam nosti et disces. haec quidem de
4. actore. 4. Sin autem quis conuenitur, si quidem praesens procuratorem constituere paratus est, potest ipse in iudicium uenire et sui procuratoris personam confirmare, sollemnibus interpositis stipulationibus 'iudicatum solui', quibus ii, qui ita satisdant, obligari solent. licet uero domino quoque extra iudicium fideiussoriam satisdationem exponere, per quam ipse sui procuratoris fideiussor existit, omnes iudicatum solui stipulationis clausulas promittens: h. e.: procuratorem suum in iudicio permansurum et litem usque ad finem perducturum et quod fuerit iudicatum soluturum. qua promissione et bona sua hypotheca obligat, siue in iudicio promiserit, siue extra iudicium; ut tam ipse quam heredes eius inde obligentur, alia insuper promissione siue cautela propter personam ipsius. qui conuenitur, exponenda (nam pro sua persona aut fidéiussorem praestat aut cautelam exponit secundum ea, quae paullo superius dicta sunt), quod tempore sententiae in iudicio inuenietur, uel, si non uenerit, omnia ipse uel fideiussor dabit, quae condemnationi contineantur, nisi forte appellatio senten-
5. tiam inritam fecerit. 5. Sin autem reus ipse praesto ex quacumque causa non fuerit, et alius sponte absentis defensionem

πότερον in rem *ἢ* personalia *κινεῖται κατ' αὐτοῦ, ἀκωλύτως δεχθήσεται ἐν τάξει* defénsoros, *οὕτω μέντοι, ὥςτε παρασχεῖν τὴν* »iudicatum solui«, *ἐν ᾗ τὸ ἀσφαλὲς γίνεται, ὅτι τὰ κριθησόμενα παντὶ τρόπῳ καταβαλεῖ διὰ τὸν παλαιὸν καὶ πολλάκις εἰρημένον κανόνα τὸν λέγοντα·* »nemo sine satisdatione alienae rei defensor idoneus intellegitur«. 6. *Ταῦτα δὲ πάντα σα-* 6.
φέστερον καὶ τελειότερον ἐκ τῆς καθημέραν τῶν δικαστηρίων χρήσεως καὶ ἐξ αὐτῶν τις μαθήσεται τῶν πραγμάτων.
7. *Τοῦτον δὲ τὸν τύπον τῶν ἱκανοδοσιῶν ἤτοι ὁμολογιῶν οὐ* 7.
μόνον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει τῇ βασιλίδι[1]*, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς οἰκείας ἐπαρχίαις ὁ θειότατος ἡμῶν βούλεται κρατεῖν*[2]*) βασιλεύς, εἰ καὶ ἐξ ἀπειρίας ἑτέρως τυχὸν*[3] *ταῦτα κρατεῖ. ἐπάναγκες γὰρ*[4] *πάντας τοὺς ἐπαρχιώτας ἕπεσθαι τῇ κεφαλῇ πασῶν τῶν πόλεων, τουτέστι ταύτῃ*[5] *τῇ βασιλευούσῃ πόλει*[6].

De perpetuis et temporalibus actionibus et quae ad heredes uel in heredes transeunt[7]. Titulus 12.

Τῶν ἀγωγῶν αἱ μὲν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς κατάγονται νομοθεσίας, αἱ δὲ ἐκ τοῦ praétoros *ἐπινενόηνται. ὅτε δὲ λέγω ἐκ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, νόει εἴτε ἀπὸ νόμου εἴτε ἀπὸ δογμάτων*[8] *εἴτε*[9] *ἐκ διατάξεων*[10] *ὡρμῆνται. αὗται δὲ* perpetúως *εἰώθασιν ἁρμόζειν· τοῦτο γὰρ ἡ ἀρχαιοτάτη ἠβούλετο νομοθεσία. ἀλλ' αἱ μετὰ ταῦτα διατάξεις ῥητῷ χρόνῳ τάς τε* in

1) M. *τῇ βασ. πόλ.* Vi. R.: d. cet. 2) *κρατ. βούλ.* L6. 3) *ἑτ. τυχ.* L6. 4) *ἐστὶ* d. ex M. 5) *πάσῃ* L2. 6) *τῇ ῥώμῃ κεφαλῇ οὔσῃ πασῶν τῶν πόλεων* L1. 7) *περὶ διηνεκῶν καὶ προςκαίρων ἀγωγῶν καὶ τῶν πρὸς τοὺς κληρονόμους* [*τὰς κληρονομίας* L2. L6.] *ἢ ἐν τοῖς κληρονόμοις διαβανουσῶν* [*—όντων* F.]: ad. libri. ed. 8) *—ατος* Vi. R.: *συγκλήτου* ins. L6. 9) M.: cet. *ἤ*. 10) *—ως* Vi. R.

susceperit, nulla differentia inter actiones in rem uel per-
sonales introducenda, sine impedimento in defensoris locum
accipietur; ita tamen, ut satisdationem iudicatum solui
praestet, qua caueat se id quod iudicatum fuerit omnimodo
soluturum secundum ueterem regulam, quam saepius lauda-
uimus: »neminem sine satisdatione alienae rei
6. defensor idoneus intellegi«. 6. Quae omnia apertius et
perfectius a cottidiano iudiciorum usu et ex ipsis rebus disci
7. possunt. 7. Hanc autem formam satisdationum siue pro-
missionum non solum in hac urbe, set etiam in omnibus suis
prouinciis sanctissimus princeps noster optinere iubet, licet
propter imperitiam aliter forte celebrentur. necesse est enim
omnes prouinciales caput omnium ciuitatium sequi, idest hanc
regiam urbem.

De perpetuis et temporalibus actionibus et quae ad heredes
et in heredes transeunt. Titulus 12.

Actionum quaedam ex iure ciuili descendunt, quaedam a praetore sunt introductae. cum autem dico ex iure ciuili, intellege siue ex lege, siue ex senatus consultis siue ex constitutionibus proficiscantur. hae autem perpetuo competere solent; id enim antiquissimo iure comparatum erat. set postea

rem, τάς τε personalias περιέκλεισαν. ἴσαι δὲ ἀπὸ τοῦ praétoros κατάγονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον annáliai[1]) εἰσιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ praétoros édicton μέχρι ἐνιαυτοῦ ἴσχυε πάλαι. εἰσὶ δέ τινες praetóriai ἀγωγαὶ perpetúως ἁρμόζουσαι, τουτέστιν ἕως τῶν χρόνων τῶν ὁρισθέντων ὑπὸ τῶν διατάξεων. εἰσὶ δὲ αἱ ἀγωγαὶ αὗται, ἃς ἐπαγγέλλεται τῷ bonorum possésssori καὶ τοῖς λοιποῖς, οἵτινες κληρονόμου τάξιν ἐπέχουσιν. οἶδας γὰρ ὅτι ὁ bonorum possésswr[2]) ἀπὸ τοῦ praétoros ἐστι διάδοχος ἄγνωστος ὢν τῇ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ, ὅςτις, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ τρίτῃ Institutioni, πλαστικῶς[3]) ἐνάγει καὶ ἐνάγεται. ἐπειδὴ οὖν αἱ τοῖς πολιτικοῖς διαδόχοις, τουτέστι τοῖς κληρονόμοις, παρεχόμεναι ἀγωγαὶ perpetûai εἰσιν, ὁ δὲ bonorum possésswr καὶ πᾶς μιμούμενος κληρονόμον, ὁποῖός[4]) ἐστιν ὁ trebelliánios[5]) fideicommissários, ἐπειδὴ διὰ τῆς πλάσεως περιτιθέασιν ἑαυτοῖς τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἵνα διὰ πάντων[6]) ἡ πλάσις ἀληθὴς εὑρεθῇ, ἀναγκαῖον[7]) ἐνόμισεν, ὥςπερ τὰς τοῖς κληρονόμοις, οὕτω καὶ τὰς τοῖς bonorum posséssorsin[8]) ἁρμοζούσας ἀγωγὰς εἶναι perpetúas. καὶ ἡ furti δὲ manifesti, εἰ καὶ ἐκ τοῦ praétoros κατάγεται, ὅμως perpetûá ἐστιν. ἄτοπον[9]) γὰρ ἦν[10]) ἐνιαυτῷ ταύτην περικλείεσθαι. ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν· καίτοι ἡ furti ἀγωγὴ ἔγνωσται τῷ δωδεκαδέλτῳ, πῶς οὖν praetorian αὐτὴν[11]) καλεῖς[12]); ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὕτη ἐστίν. ὁ δωδεκάδελτος[a]) ἐπινοήσας τὴν »furti« κεφαλικὴν κατὰ[13]) τοῦ κλέπτου ὥρισε τιμωρίαν, ὁ δὲ praétwr χρηματικήν. ἐπειδὴ οὖν διὰ τὴν τραχύτητα ἡ τοῦ δωδεκαδέλτου κατεφρονήθη νομοθεσία, πολιτεύεται δὲ ἡ τοῦ praétoros (δίκαιον γὰρ ἦν τὸν εἰς χρήματα ἀδικήσαντα εἰς χρήματα τιμωρηθῆναι), διὰ τοῦτο praetorian αὐτὴν καλοῦμεν. perpetûa δὲ γέγονε

---

1) ἢ [ἤγουν L².] ἐνιαύσια M. L². 2) ἤτοι ἐγκάτοχος κληρονόμος L². 3) πλαγιαστικῶς L⁶. Vi. F. R. 4) οἷός L⁶. 5) treuelliánios M.: —ανὸς F. 6) πάντα Vi. R. 7) οὖν ins. M. 8) —ibus R. 9) —ώτατον L¹. Vi. F. R. 10) d. L².: ἐν ad. L¹. L². 11) d. M. 12) —εῖν M. 13) μετὰ Vi. F. R.

a) Gai. 4, 111 cl. 3, 189.

constitutiones tam in rem, quam in personas, actiones certo tempore concluserunt. quae uero a praetore proditae sunt plerumque annales sunt, nam et ipsius praetoris edictum olim intra annum ualebat. Sunt tamen quaedam praetoriae actiones, quae in perpetuum extenduntur, idest usque ad tempus constitutionibus introductum. tales sunt actiones, quas bonorum possessori ceterisque qui heredis loco sunt accomodat. nosti enim bonorum possessorem a praetore ad successionem uocari, cum iure ciuili ignoretur; eumque utiliter agere et conueniri, sicuti in III[a] Institutione diximus. cum enim actiones, quae iis, qui iure ciuili succedunt, idest heredibus, competunt perpetuae sint, bonorum autem possessor et quicumque heredis locum optinet, ueluti fideicommissarius ex senatusconsulto trebelliano per eam fictionem heredis nomen praeseferant, ut per omnia fictio ueritatem redoleat, necessarium uisum est perpetuas esse actiones, quae bonorum possessoribus competunt, sicut illae, quae heredibus datae sunt. furti quoque manifesti actio, quamuis ex praetoris iurisdictione proficiscatur, tamen perpetua est. absurdum enim erat anno eam terminari. set erit qui dicat: atqui furti actio XII tabulis nota fuit: cur ergo eam praetoriam appellas? set ratio haec est: lex XII tabularum cum furti actionem introduxisset, capitalem poenam in furem constituit: praetor uero pecuniariam. quia autem propter asperitatem id, quod XII tabulis constitutum fuerat explosum est, et praetoris iure uti coeptum est (aequum enim erat eum, qui in pecunia damnum dedisset, pecunia multari), ideo praetoriam eam actionem uocamus. perpetua autem ideo facta est, quia absurdum

διο τοῦτο. ἄτοπον ἐνόμισεν[1]) ὁ praétωr διὰ πάντων συντρέχειν τοῖς κλέπταις τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν χρηματικὴν ποιῶν καὶ τὴν perpetûan annalian. εἴασεν οὖν ἐπὶ σχήματος τὸ perpetûon. 1. Οὐ πᾶσα[a]) δὲ ἀγωγὴ ἡμῖν ἁρμόζουσα ἡ 1. καθ' ἡμῶν παρεχομένη ἡ[2]) ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἢ ἀπὸ τοῦ praétoros, ὡσαύτως δίδοται κληρονόμοις ἢ κατὰ κληρονόμων. καὶ ἁπλῶς τῶν ἀγωγῶν αἱ μέν εἰσιν ἀπὸ[3]) ἁμαρτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ συναλλαγμάτων. αἱ δὲ ἀπὸ ἁμαρτημάτων κατὰ κληρονόμων οὐ παραπέμπονται. ἐστὶ γὰρ[4]) σαφέστατος κανὼν ὁ λέγων »τὰς ἐξ ἁμαρτημάτων poenalías[5]) μὴ δίδοσθαι κατὰ κληρονόμων«, οἷον furti ui bonorum raptorum iniuriarum[6]) aquilíu. κληρονόμοις δὲ αὗται παρέχονται, ἐξῃρημένης τῆς iniuriarum καὶ ἥτις[7]) ἐστὶ ταύτης παραπλησία, οἷον ἡ[8]) in factum ἀγωγή, ἥτις ἁρμόζει ἡνίκα δίχα ἀπαιτήσεως συγγνώμης ὁ πάτρων εἰς δικαστήριον κληθῇ. καὶ[9]) ὁ λογισμὸς πρόδηλός ἐστιν· ἔνθα μὲν[10]) γὰρ τὸ γενόμενον ἁμάρτημα ἐλαττοῖ τὴν τοῦ τελευτήσαντος[11]) περιουσίαν[12]), τότε καὶ ὁ κληρονόμος ὡς[13]) συναδικούμενος τὴν ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἀγωγὴν κινήσει, ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῆς furti καὶ τῆς ui bonorum raptorum καὶ τοῦ aquilíu. ἐπὶ δὲ[14]) τῆς iniuriarum, ἐπειδὴ ἡ ὕβρις ἡ εἰς ἐμὲ γενομένη οὐ μειοῖ τὴν ἐμὴν[15]) ὑπόστασιν, εἰκότως καὶ ὁ κληρονόμος[16]) ὡς μὴ συναδικηθεὶς ταύτην οὐχ ἕξει. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς in factum. αἱ δὲ ἀπὸ τῶν[17]) συναλλαγμάτων ἀκωλύτως κληρονόμοις καὶ κατὰ κληρονόμους δοθήσονται. ἔστι δὲ ὅτε ἡ ἀπὸ συναλλάγματος ἀγωγὴ οὐ δίδοται κατὰ κληρονόμων, ἐὰν γὰρ παράθωμαί σοι πρᾶγμα εἶτα κατὰ δόλον σὸν ἀφανισθείη[18]) τελείως[19]), ἢ καὶ

---

1) γὰρ om. cum M. 2) ἀπὸ τοῦ λογιστικοῦ τουτέστιν ins. L². 3) M. F.: cet. ἐξ. 4) δὲ L⁶. 5) ἀγωγὰς ins. L⁶. 6) damni iniuriae Vi. G. 7) εἴ τις F. 8) ∂. Vi. 9) κἂν L². 10) ∂. Vi. R. 11) μέλλοντος τελευτᾶν Vi. R. 12) οὐσίαν F. 13) ὁ L⁶. 14) cj. R. pro uulg. γὰρ. 15) d. Vi. R. 16) ὁ ἐμὸς om. cum M. Pi. 17) ∂. Vi. R. 18) M.: cet. —σθῇ. 19) τελ. ἀφ. L⁶.

a) schol. Bas. V 449.

putauit praetor in omnibus furibus subuenire, capitali poena
in pecuniariam mutata et perpetua actione in annalem: perpe-
1. tuitatem igitur actioni seruauit. 1. Non omnis autem actio,
quae nobis competit, uel quae contra nos datur, siue iure
ciuili siue praetorio aeque heredibus et in heredes dari solet.
et in summa actionum quaedam ex maleficiis, quaedam ex
contractibus nascuntur. actiones ex maleficiis in heredes non
transmittuntur: est enim certissima regula actiones ex male-
ficiis poenales in heredes non dari; ueluti furti, ui bonorum
raptorum, iniuriarum, ex lege Aquilia. set heredibus dantur,
excepta iniuriarum actione et si qua ei similis inueniatur,
ueluti actio in factum, quae tunc competit, cum, uenia non
impetrata, patronus in ius uocatus est. ratio uero manifesta
est. ubi enim maleficium defuncti bona minuit, tunc heres
quoque, quoniam et ipse maleficio laesus est, actione
experietur. id accidit in furti actione et ui bonorum rap-
torum et in actione legis aquiliae. in actione autem iniuri-
arum cum iniuria, qua ego affectus sum, meam substantiam
non minuat, merito heres meus, qui non aeque iniuriam
passus est, agere non poterit. idem et in actione in factum
optinet. actiones autem ex contractibus procul impedimento
heredibus et in heredes dabuntur. aliquando tamen ex con-
tractu actio in heredes non competit. ut ecce, rem apud te
deposui; deinde dolo tuo omnino periit aut deterior facta

χείρων γένηται, μηδὲ[1]) *ἐντεῦθεν κέρδος εἰς τὸν σὸν παραγένηται κληρονόμον, οὐ κατασχεθήσεται τῇ* depositi, *καίτοι τὸ* depósiton *συνάλλαγμά ἐστιν. αἱ δὲ* poenáliai *ἀγωγαί, ἃς εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι κατὰ κληρονόμων μὴ παραπέμπεσθαι, τινὰς δὲ μηδὲ εἰς κληρονόμους διαβαίνειν, ἐὰν ζώντων προκαταρχθῶσι τῶν πρωτοτύπων, ἀκωλύτως καὶ μεταξὺ τῶν κληρονόμων ἐγγυμνασθήσονται.* 2. *Τοῖς περὶ δικαστηρίοις* 2. *διαλεγομένοις*[2]) *ἀνάγκη κἀκεῖνο προσθεῖναι. ἐὰν ὁ ἐναγόμενος πρὸ τῆς καταδίκης τὸ δέον ἐπιγνοὺς τὸ ἱκανὸν ποιήσῃ τῷ* áctori, *τουτέστιν ἀποδῷ τὸ χρέος ἢ τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ ἐνάγεται, οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες, ὥςτε αὐτὸν καταδικασθῆναι, ἐπειδὴ ὅλως προκατήρχθη, ἀλλὰ συντρέχομεν αὐτοῦ τῇ εὐγνωμοσύνῃ*[3]) *καὶ* absolutionos *ἀξιοῦται, εἰ καὶ ὁ τῆς προκατάρξεως καιρὸς οἶδεν αὐτὸν ἄξιον ὄντα τοῦ καταδικασθῆναι. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῷ πλήθει λεγόμενον ὅτι »πάντα τὰ δικαστήρια* absolutóriá *ἐστι«, τουτέστιν· ἔξεστι τῷ δικαστῇ πρὸ καταδίκης εὐγνωμονοῦντα τὸν* réon *ἀφεῖναι τῆς ἐναγωγῆς.*

De exceptionibus[4]). Titulus 13.

Εἰπόντες περὶ τῶν ἐναγωγῶν[5]) *ἀκόλουθον ἐνομίσαμεν καὶ περὶ παραγραφῶν διαλεχθῆναι, αἵτινες ἐπενοήθησαν ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν ἐναγομένων. καὶ τί ἐστι παραγραφή; δικαιολογία τις ἁρμόζουσα τῷ* réῳ *κατ' ἀγωγῆς ἐρρωμένης μὲν τῷ νόμῳ, ἄδικον δὲ τῇ φύσει προβαλλομένης ἰσχύν.* 1. *Οἷον ὡς ἐπὶ* 1. *θέματος· φόβον ἐπήγαγόν σοι*[6]) *καὶ παρεσκεύασά σε ἐπερωτηθῆναι ὅτι δώσεις μοι ἑκατὸν νομίσματα ἢ καὶ*[7]) *ἐδελέασά σε δολερῶς σοι προσελθών, ὥςτε σε ἐπερωτηθῆναι ἢ καὶ*

---

[1]) M.: cet. ins. ἐν δέ. [2]) λεγ. Vi. R. [3]) ἢ ins. M.
[4]) περὶ παραγραφῶν ad. libri. ed. [5]) ἀγ. Vi. R. [6]) M.: cet. σοι ἐπ. [7]) d. Vi. R.

est, neque ullum lucrum inde heredi tuo peruenit. non tenebitur [heres] depositi actione, licet '*depositum*' contractus sit. poenales autem actiones (quas superius diximus in heredes non trasmitti, interdum uero ne heredibus quidem dari) si uiuis principalibus personis fuerint contestatae, procul dubio
2. et inter heredes exercebuntur. 2. His quae de iudiciis proposuimus illud quoque addendum est. Si ante rem iudicatam is cum quo actum est debitum recognoscens actori satisfaciat, idest pecuniam seu rem, quae ab eo petitur, restituat, eum condemnari non oportet, quamuis lis contestata sit. namque bonae eius uoluntati subuenimus et absolutionem adsequitur, licet iudicii accipiendi tempore in ea causa fuerit, ut damnari debuisset et hoc est quod uulgo dicitur '*omnia iudicia absolutoria esse*'; idest licere iudici ante rem iudicatam reum, qui rem restituat, absoluere.

De exceptionibus. Titulus 13.

Cum de actionibus tractauerimus, consequens esse existimauimus de exceptionibus dispicere, quae defendendorum eorum gratia, cum quibus agitur, sunt comparatae. et quid est exceptio? allegatio quae reo competit aduersus actionem, quae, cum iure ciuili efficax sit, uim praesefert naturali
1. aequitati aduersantem. 1. Uerbi gratia metum tibi inieci, ut promitteres mihi C aureos dare, aut etiam illexi te dolose circumueniens, ut promitteres; uel errore lapsus credidisti te

πλανηθεὶς ὑπόπτευσας ἑαυτὸν ἐποφείλειν καὶ ἐπηρωτήθης ταῦτα, ἃ χρεωστεῖν ἐνόμιζες. εἰ καὶ ἡ[1]) *ἐπερώτησις ἐποίησε τὸ οἰκεῖον*[2]), *καὶ ἔτεκε τὴν* 'uerbis' *ἐνοχὴν καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην ἀγωγὴν, ὥςτε οὖν*[3]) *ἰσχύουσαν ἔχω*[4]) *τὴν* ex stipulatu *κατά σου ἤτοι τὸν* condicticion· *ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι μηδέν σε ἐποφείλοντα*[5]) *κατὰ νόμον*[6]) *ἀπαιτεῖσθαι, τούτου χάριν κινοῦντί μοι τὴν* ex stipulatu *ἀντιθήσεις παραγραφὴν λέγων »ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ δόλον ἐπηρωτήθην« ἤγουν »ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ δόλον ἔνοχός σοι γέγονα«, ἢ πάλιν· »ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ πλάνην ὡμολόγησά σοι δώσειν«. ἰδοὺ ἡ ἀγωγὴ ἴσχυσε τῷ νόμῳ· ἐπειδὴ δὲ*[7]) *κατὰ τὸ φύσει δίκαιον ἄδικος ἦν ἡ ταύτης ἰσχὺς, ἐπενοήθη ἡ*[8]) *δικαιολογία ἤτοι*[9]) *παραγραφὴ, δι' ἧς ἐβοήθησας σαυτῷ. αὕτη δὲ ἡ περὶ τῆς πλάνης παραγραφὴ*[10]) in factum *λέγεται, ἐπειδὴ διηγηματικῶς*[11]) *ταύτην ἀντιτίθησιν*[12]). 2. *Ἀντιτίθεται παραγραφὴ καὶ ἐπὶ* 2.
ἐκείνου τοῦ θέματος. ᾔτησάς με ὥςτε ἐκδανεῖσαί σοι ἑκατὸν[13]) *νομίσματα· ὑπεσχόμην τοῦτο πρᾶξαι. εἰ γοῦν*[14]) *πρότερον ἐκτιθεμένου σου*[15]) *γραμματεῖον παρέχεις*[16]), *λαβὼν ἐγὼ τοῦτο, ὑπεσχόμην τῇ ἑξῆς ποιεῖσθαι τὴν ἀπαρίθμησιν· οὐκ ἐποιησάμην*[17]) *δὲ ταύτην*[18])· *παρῆλθε χρόνος, εἰδὼς ἐγὼ ὅτι ἡ ἐπερώτησις ἐποίησε τὰ ἑαυτῆς, κινῶ κατά σου τὸν* condicticion *ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως διὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄδικόν ἐστι καταδικάζεσθαί σε ὡς τῆς ἀπαριθμήσεως μὴ γενομένης, δοθήσεταί σοι παραγραφὴ ἡ τῆς ἀναργυρίας, ἣν οἱ νομικοὶ λέγουσι* »pecuniae non numeratae«. *ἀλλὰ πάλαι μὲν μέχρι πενταετίας ἠδύνατο ἀντιτίθεσθαι ἡ τοιαύτη παραγραφὴ, σήμερον δὲ, καθὰ εἰρήκαμεν ἐν τῇ τρίτῃ* institutioni[19])

---

1) d. M. 2) *ἑαυτῆς* Vi. R. 3) *ἐμὲ* L¹. L². F. 4) *—ειν* L¹. L². F. 5) *ἐποφ. σε* Vi. F. R. 6) *—ους* Vi. R. 7) M. L¹. L².: cet. *ἀλλ' ἐπ.* 8) d. Vi. R. 9) *ἡ* ins. L¹. L². F. 10) *γραφ.* L². 11) *διηνεκῶς* L¹. L². 12) *—τιθεῖσιν* cj. Gauel. 13) *ῑ* L⁶. 14) *ἤγουν* M. 15) d. Vi. R.: *ἐκτίσαι με σὺ* cj. R. 16) *—ειν* M. Ego delendum u^um puto. 17) *—ησα* L⁶. 18) ad. ex M. L⁶.: [*καὶ* d. Vi. R.] *μετὰ ταῦτα* ad. omn. praet. M. 19) *τίτλῳ* *κ̄ᾱ* ad. omn. praet. M.

debere et promisisti ea dare, quae debere existimaueras; quamuis stipulatio suam uim habuerit et uerbis obligationem pepererit et actionem, quae inde nascitur, adeo ut actione ex stipulatu aut condictione tecum experiri possim; tamen cum absurdum sit a te, qui nihil debeas, peti licere, ideo mihi ex stipulatu agenti exceptionem oppones, dicens: »*si metus causa non promisi*« aut »*si non per dolum tibi reus factus sum*« aut ‘*si non per errorem tibi dare spopondi*’. actio itaque iure competebat; set quia ex naturali iure iniquum erat illam ualere, exceptio introducta est, per quam te met ipsum defenderes. haec exceptio erroris causa data *in factum* dicitur, eo quod per ipsam rei narra-
2. tionem eam reus opponit. 2. Exceptio in illo quoque casu opponitur. petiisti a me ut C aureos tibi crederem. id facere promisi. interim cum tu antea cautionem exhibuisses, ego, ea recepta, promisi me tibi postea soluturum, neque tamen id feci. tempore postea elapso, sciens ego stipulationem suam uim habere, pecuniam a te condico, scilicet ex stipulatione propter strictam iuris rationem. set quia iniquum est te condemnari, pecunia non numerata, competet tibi exceptio ‘*non numeratae pecuniae*’, quam prudentes uocant. set olim usque ad quinquennium huiusmodi exceptio opponi poterat; hodie autem, sicuti in IIIª

περὶ τῆς litteris[1]) διαλεγόμενοι, διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασι-
λέως ἐστένωσε ταύτην διετίᾳ[2]). καὶ εἰ μὲν εἴσω[3]) διετίας
κινῶ, ἀντιτίθεταί μοι παραγραφή· ταύτης[4]) παραδραμούσης,
ἀρνηθήσεται τῷ rέῳ ἡ παραγραφή. 3. Ὁμοιόν ἐστι κἀκεῖνο 3.
τὸ θέμα. ἐδάνεισά σοι ϱ̄ νομίσματα. μετὰ χρόνον τινὰ
pácton ἐποίησα, ὅτι σε[5]) οὐκ ἀπαιτήσω τὸ χρέος. τὸ pácton
τοῦτο οὐκ ἀναιρεῖ ipso iure τὸν condicticion, strictan οὖσαν
τὴν ἀγωγήν, ἀλλὰ μένεις ἔτι[6]) τῷ νόμῳ ἔνοχος. ἐπειδὴ οὖν
ἰσχύει κατά σου ὁ condicticios καὶ καλῶς λέγω· »εἰ φαίνε-
ταί σε χρῆναι δοῦναι«, ἀδικῶ δὲ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον
ἐναντιούμενος τοῖς ἐμαυτοῦ συμφώνοις, συγχωρήσας καὶ πάλιν
ἀπαιτῶν, ἀντιτίθεταί μοι ἡ τοῦ páctu παραγραφή. 4. Ἐχρε- 4.
ώστει τις ἐμοὶ ϱ̄ νομίσματα, ἀπῄτουν αὐτὸν τὸ χρέος. ἠρνεῖτο
ἐκεῖνος τὸ ἐποφείλειν. ὅρκον αὐτῷ ἐπήγαγον. ὤμοσεν ὡς
οὐδὲν χρεωστεῖ· οὐδὲν ἧττον ἔρρωταί μοι ὁ condicticios,
ὥςπερ γὰρ τὸ pácton, οὕτω καὶ ὁ ὅρκος ipso iure οὐ διαλύει
τὴν ἀγωγήν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι κινοῦντά με ἐλέγχειν
αὐτοῦ τὴν ἐπιορκίαν, ἀντιτίθεταί μοι παραγραφὴ ἡ τοῦ ὅρκου.
λέγει γὰρ ὁ ἐναγόμενος· «ἀλλ' εἰ μὴ ὤμοσα μηδέν σοι
ἐποφείλειν«. οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν personaliῶn ἀγωγῶν,
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν in rem δύνανται ἀντιτίθεσθαι αἱ παρα-
γραφαί· οἷον. ἐκράτεις πρᾶγμα διαφέρον τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ·
ᾔτουν τοῦτο λαβεῖν παρά σου. σὺ τοῦτο διεβεβαίου τῆς σῆς
εἶναι δεσποτείας. ὅρκον ἐπήγαγον περὶ τούτου· ὤμοσας σεαυ-
τὸν εἶναι δεσπότην. ἐὰν ἔλθω μετὰ ταῦτα κινῶν κατά σου
τὴν in rem (ἁρμόζει γάρ μοι οὐδὲν ἧττον· οὐδὲ γὰρ ὁ ὅρκος
ἀπέσβεσε[7]) τὴν οὖσαν παρ' ἐμοὶ δεσποτεῖαν), ἀντιτίθεταί μοι
διὰ τὸ φύσει δίκαιον ἡ τοῦ ὅρκου παραγραφή. 5. Ἐκίνησα 5.
κατά σου ἐν δικαστηρίῳ[8]) τὴν ἁρμόζουσάν μοι, ἡττήθην ἢ
ἐγὼ αὐτὸς συναρπαγεὶς ἢ τοῦ δικαστοῦ κακῶς ἀποφηναμένου.
αἱ μὲν ἀγωγαὶ μένουσιν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος, εἰ δὲ πειραθῶ

---

1) τῆς ἀναργυρίας ad. L6. 2) εἰς διετίαν Vi. R. 3) τῆς ins. Vi. R. 4) δὲ ins. Vi. R. 5) d. Vi. R. 6) M. Vi. R.: cet. εἰσέτι. 7) ἐπεσβ. Vi. G. 8) d. Vi. R.

Institutione diximus, cum de litteris obligatione sermo fuit, principis nostri constitutio ad biennium eam coartauit. et si intra biennium agam, exceptio mihi opponetur; eo
3. elapso, reo exceptio non dabitur. 3. Huic species et illa similis est: C aureos tibi credidi; postea pactus sum, ne a te mutuum peterem. hoc pactum ipso iure condictionem non dissoluit, utpote quae stricti iuris actio sit, set adhuc iure ciuili teneris. qua de causa efficax est contra te condictio, et recte intendo: »si paret te dare oportere«; naturalem tamen aequitatem offendo, meas ipse transgrediens pactiones, remittens ac rursus intendens: et ideo pacti conuenti
4. exceptio mihi obstabit. 4. Quidam C aureos mihi debebat; debitum ab eo petii; negabat ille se quidquam debere: iusiurandum ei detuli: iurauit se nihil debere. ualet nihilominus condictio; nam sicuti pactum, ita iusiurandum ipso iure actionem non peremit. set quia iniquum est me agentem eum periurii accusare, opponetur mihi exceptio iurisiurandi. ait enim is, cum quo agitur: »si non iuraui me tibi nihil debere«. nec solum in personalibus actionibus, set in his quoque, quibus in rem agitur, exceptiones opponuntur. ut ecce: rem mihi pertinentem tenebas; eam a te petii. eam tu tuam esse contendebas. iusiurandum tibi de ea re detuli: iurasti te esse dominum. si postea rursus contra te actione in rem experiar (ea enim mihi nihilominus competit, cum iusiurandum dominium meum non dissoluerit), opponetur mihi
5. ex naturali aequitate exceptio iurisiurandi. 5. Iudicio tecum egi siue in rem siue in personam: uictus sum, seu quod iudici fuerit obreptum seu iudex male pronuntiauerit. actiones quidem suam uim retinebunt; si uero rursus tecum

ἄνωθεν κινῆσαι κατά σου[1]), *ἐκβάλλομαι τῇ* rei indicatae *παρα-
γραφῇ*. 6. *Ἀρκεῖ μέχρι τοσούτου ἐξαριθμήσασθαι θέματα ἐξ* 6.
*ὧν τίκτονται παραγραφαί. πολλαὶ δὲ ἕτεραι καὶ ποικίλαι
εἰσὶν αἰτίαι παραγραφῶν δεκτικαί· ταῦτα*[2]) *δὲ τελειότερον
μαθησόμεθα ἐκ τῶν* Digéstωn *ἤτοι τοῦ Πανδέκτου*. 7. *Τοῦτο* 7.
δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι τῶν παραγραφῶν αἱ μέν εἰσι ἀπὸ νόμων[3]),
αἱ δὲ ἀπὸ τῶν[4]) *νόμου τάξιν ἐχόντων, οἷον δογμάτων καὶ
διατάξεων, ἐπινενόηνται· ταύτας δὲ αὐτὸς ἐφηῦρεν*[5]) *ὁ* praétωr.
8. *Τῶν παραγραφῶν αἱ μέν εἰσι* perpetûai, *αἵτινες καὶ* peremp- 8.
tóriai *προσαγορεύονται, αἱ δὲ* temporáliai *ἢ καὶ*[6]) dilatóriai.
9. *Καὶ* peremptóriaí *εἰσιν, αἵτινες διηνεκῶς ἀντίκεινται τῷ* 9.
áctori *ἀεὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινουμένην ἀγωγὴν ἀναιροῦσαι*, 'quia
peremunt uim actionis'[7]). *τοιαύτη ἐστιν ἡ δόλου παραγραφή,
ἡ τοῦ φόβου, ἡ τοῦ* páctu, *ἡνίκα* pacteúsω *σοι*[8]) *τῷ* debítori
ὅτι οὐδέποτέ σε ἀπαιτήσω τὸ χρέος. 10. Temporáliai *δὲ* 10.
ἤτοι dilatóriai, *αἱ μέχρι φανεροῦ χρόνου ἀντικείμεναι. οἷον
ἡ τοῦ*[9]) páctu *παραγραφὴ ἡνίκα* pácton *ποιήσω* [*σοι*] *τῷ ἐμῷ*
debítori, *ὅτι ἐπὶ πενταετίαν*[10]) *οὐκ ἀπαιτήσω σε τὸ χρέος*[11]).
εἴσω μὲν γὰρ τοῦ χρόνου τούτου[12]) *ἀντίκειταί μοι ἡ παρα-
γραφή, παραδραμούσης δὲ τῆς πενταετίας ἀποσβέννυται. ὥςτε
οὖν, καθὰ εἴρηται, βουλομένῳ μοι εἴσω τοῦ χρόνου κινῆσαι
ἀντίκειται παραγραφὴ ἡ τοῦ* páctu *τοῦ προειρημένου*[13]) *ἤγουν
καὶ*[14]) *ἑτέρα οἱαδήποτε ὁμοία. διὸ ὀφείλω τὴν πενταετίαν
ὑπερθέσθαι καὶ μετὰ ταῦτα κινεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ* dilatóriai
προσαγορεύονται[15]), *διὰ τὸ παρέχειν*[16]) *ὑπέρθεσίν τινα·* dila-
tíωn *γὰρ λέγεται ἡ ὑπέρθεσις. ἐὰν*[17]) *δὲ πειραθῶ κινῆσαι
εἴσω τῆς πενταστίας, τοῖτο καθ' ἑαυτὸν λογισάμενος, ὅτι εἰ μὲν
δυνηθῶ συναρπᾶσαι*[18]), *ἐντεῦθεν ἤδη τὸ χρέος ἀπαιτῶ*[19]), *εἰ*

---

1) d. Vi. R. 2) M.: cet. ´—*ας*. 3) *νόμου* Vi. R. 4) d. L[1]. L[2]. 5) *ἐξ*. L[6]. 6) *ἤτοι* Vi. R. 7) graece tantum Vi. R.: cet. [*ἤτοι ἐπειδὴ ἀναιροῦσιν* L[6].] *ἐπειδὴ διαλύουσι τῆς ἀγωγῆς τὴν ἰσχύν*. 8) ad. ex cj. R. 9) *τεμποραλίου* ad. Vi. R. 10) d. Vi. R. 11) *ἕως ε̄ ἐνιαυτῶν* ad. Vi. R. 12) d. L[6]. 13) *τοῦ προειρ. πάκτου* Vi. R. 14) *ἢ* Vi. R. 15) —*ία* —*εύεται* Vi. R. 16) *ἔχειν* L[6]. Vi. R. 17) *εἰ* Vi. R. 18) *συναρπ. δυν.* L[6]. 19) —*τήσω* L[6].

6. agere coepero, rei iudicatae exceptione expellar. 6. Haec
exempla hactenus retulisse sufficit, ex quibus exceptiones
nascuntur. aliae plures sunt causae, quae exceptiones ad-
mittunt, quas plenius ex digestis seu pandectis intellegemus.
7. 7. Sciendum est autem exceptionum quasdam ex legibus oriri,
quasdam ex his quae legis uicem optinent (ueluti senatus-
consultis et constitutionibus) esse introductas, quasdam ipsum
8. praetorem proposuisse. 8. Exceptionum quaedam perpetuae
sunt, quae et peremptoriae uocantur, quaedam temporales
9. uel dilatoriae. 9. Et peremptoriae sunt, quae semper
agenti obstant, et semper actionem, qua ipse experitur,
peremunt; [et ideo ita uocantur] quia peremunt uim
actionis; talis est exceptio doli et metus et pacti, cum inter
me et debitorem conuenerit, ne omnino ab eo pecuniam
10. petam. 10. Temporales siue dilatoriae sunt, quae ad
certum tempus usque opponi possunt, ueluti pacti exceptio,
cum inter me ac te meum debitorem conuenerit, ne intra
quinquennium a te pecuniam petam. intra quod tempus
agenti mihi opponetur exceptio: quinquennio autem elapso,
extinguetur. itaque, uti dictum est, uolenti mihi intra tempus
agere exceptio pacti praedicti opponetur aut alia similis. et
ideo per quinquennium expectare debeo, et postea agere.
ideo autem dilatoriae appellantur, quia dilationem
quandam pariunt. quid autem si intra quinquennium actionem
instituerim, haec mecum ipse cogitans: forte si obrepere

δὲ ἀντιτεθῇ μοι ἡ τοῦ temporaliu páctu *παραγραφὴ, ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτήσω μετὰ τὴν πενταετίαν. Ὁ ταῦτα λογισάμενος κακῶς βουλεύεται*[1]. *τέως μὲν γὰρ ἐκβάλλεται, μετὰ δὲ παραδρομὴν τῆς πενταετίας*[2] *πειραθεὶς*[3], *ἀντικειμένην*[4] *ἕξει τὴν* rei iudicatae *παραγραφὴν, ἥτις ἐστὶ* peremptoria. *κανόνα γὰρ ἴσθι καθολικὸν, ὅτι* dilatoria *παραγραφὴ ἀντιτεθεῖσα καὶ ἰσχύουσα, τουτέστι δυνηθεῖσα τὸν* áctora *ἐξωθεῖσθαι τοῦ δικαστηρίου,* peremptorian *τίκτει παραγραφήν. τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ τῆς δίκης ὁ ἐνάγων ἐκπίπτει. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· ὁ δὲ*[5] *θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐ βούλεται ταύτην ἄδικον χώραν ἔχειν ἀκρίβειαν, ἀλλά φησιν· ἐάν τις ἐπερωτήσας· »ὁμολογεῖς διδόναι μοι μετὰ πενταετίαν«; ἢ καὶ δανείσας τινὶ,* páctou *ποιήσηται μετὰ ταῦτα πρὸς αὐτὸν, ὅτι »οὐκ ἀπαιτῶ σε*[6] *εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν τὸ δάνεισμα«, εἴσω δὲ πενταετίας τῆς ἐγκειμένης τῇ ἐπερωτήσει ἢ τῷ γενομένῳ* páctῳ *κινήσῃ, χώραν ἐχέτω ἡ ζήνωνος ἐπ' αὐτῷ διάταξις*[7], *ἡ διαλεγομένη*[8] *περὶ τῶν κατὰ χρόνον* plus petiteuóntων, *ἥτις παρακελεύεται τὸν τοιοῦτόν τι πλημμελήσαντα καὶ πρὸ τριετίας τυχὸν τοῦ περαιωθῆναι τὴν πενταετίαν τὴν τῷ* páctῳ *περιεχομένην ἢ καὶ ἐγκειμένην τῇ ἐπερωτήσει κινοῦντα, ὥστε μηδὲν ἐντεῦθεν ἤδη λαμβάνειν τι, ἀλλὰ καὶ*[9] *διπλασιάζεσθαι κατ' αὐτοῦ τὴν προθεσμίαν καὶ ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν ἑξαετίαν ἀναμεῖναι, μετὰ δὲ τὴν ἑξαετίαν τότε κινῶν λήψεται, ἡνίκα πάντα*[10]. *παράσχῃ τὰ δαπανήματα ὁ* áctωr, *ὅσα ὁ* réos *ἐδαπάνησεν ἐναχθεὶς πρὸ τοῦ χρόνου. τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ σωφρονισθέντές οἱ* creditores *τῆς ὑπ' αὐτῶν δεδομένης οὐ καταφρονήσουσι προθεσμίας.* 11. *Τῶν* 11. *δὲ* dilatoriῶn *παραγραφῶν αἱ μὲν ἀπὸ πράγματος, αἱ δὲ ἀπὸ προσώπου ἀναφύονται. καὶ ἀπὸ πράγματος μὲν, οἷον ἡ τοῦ*

---

1) *—λεται* M. L^{1}. L^{2}. L^{6}. 2) *τῆς πεντ. παρ.* L^{1}. L^{2}. F.: *τὴν πενταετίαν* Vi. R. 3) *εἰ πειραθῇ κινῆσαι* Vi. R. 4) *κειμένην* M.: d. L^{1}. L^{2}. F. 5) M.: cet. *σήμερον δὲ ὁ.* 6) *τὸ δάν.* h. l. Vi. F. R. 7) *διάτ. ἐπ' αὐτ.* Vi. F. R. 8) *λεγ.* L^{6}. 9) d. Vi. R. 10) d. Vi. G.

possim, iam pecuniam persequar; sin autem temporalis pacti exceptio mihi opponatur, coactus post quinquennium persequar? qui talia cogitet, male sibi consulit. nam et modo non audietur, et si post quinquennium agere conetur, rei iudicatae exceptione repelletur, quae peremptoria est. iuris enim regulam generalem scire debes: dilatoriam exceptionem semel oppositam, quae efficax fuerit h. e. actorem potuerit repellere, peremptoriam parere exceptionem. hoc igitur modo actor rem amittit. set haec quidem olim optinebant; hodie autem sanctissimus princeps noster non uult iniquam eiusmodi suptilitatem optinere. iubet enim si quis cum sit stipulatus »post quinquennium mihi dare spondes«, aut cum alicui credidisset, pactum deinde fecerit cum eo: »debitum a te intra quinquennium non petam«, intra quinquennium stipulationi insertum uel in pactum deductum, locum fieri zenonianae constitutioni, quae de iis prolata est, qui tempore plus petierint: quae scilicet iubet eum qui eiusmodi quid admiserit, et ante triennium forte quam quinquennium exierit, quod uel in pactum deductum aut in stipulatione insertum est, egerit, nihil modo consequi et inducias aduersus eum duplicari, ut cogatur sex annos expectare. post sex annos agens, tunc demum debitum consequetur, si omnes impensas actor praestiterit, quas reus ante tempus conuentus soluit. hoc enim modo moniti creditores tempora
11. litis non contemnent. 11. Dilatoriarum exceptionum aliae ex re, aliae ex persona nascuntur. ex re quidem ueluti

temporalíu páctu παραγραφή· ἀπὸ προσώπου δὲ αἱ procuratóriai, οἷον ἐάν τις διὰ στρατιώτου ἢ γυναικὸς ἐναγαγεῖν[1]) βουληθῇ, ἐκβάλλεται παραγραφῇ. στρατιώτης γάρ, οἷα[2]) τοῖς ὅπλοις σχολάζειν ὀφείλων, procuratorio nomine οὐδὲ ὑπὲρ πατρὸς ἢ μητρός, οὐδὲ ὑπὲρ γαμετῆς, οὐδὲ εἰ ἔχει θεῖαν ἀντιγραφήν, συγχωρεῖται κινεῖν. ὑπερ ἑαυτοῦ δὲ κινεῖν οὐ κεκώλυται· τοῦτο γὰρ τοῖς περὶ στρατιωτῶν οὐκ ἐναντιοῦται νόμοις. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι dilatóriai παραγραφαὶ ἀπὸ προσώπου ἐγειρόμεναι, αἵτινες ἀντίκεινται τοῖς procurátorsi διὰ τὸν λόγον τῆς ἀτιμίας. τί δὲ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐάν τις καταδικασθῇ τῇ depositi ἐναχθεὶς ἢ τῇ iniuriarum, γίνεται ἄτιμος. ὁ δὲ ἀτιμωθεὶς πολλάκις ὑφίσταται τιμωρίας· οὔτε γὰρ συγκλητικὸς δύναται γίνεσθαι[3]), οὔτε βουλευτής, οὐδὲ στρατεύεται, οὐδὲ συνηγορεῖ οὐδὲ γίνεταί τινος procurátωr, οὐδὲ ἐνάγων δύναται διδόναι procurátora· αὐτὸς μέντοι δι' ἑαυτοῦ ἐνάγειν οὐ κεκώλυται. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἠβουλήθην ἐγὼ κατὰ σοῦ κινῆσαι[4]) δίκην· προεβαλόμην procurátora ἄτιμον ὄντα[5]) ἢ ἐκεῖνος μὲν ἔντιμος ἦν[6]), ἐγὼ δὲ ἄτιμος. ἀντιτεθήσεται[7]) παραγραφὴ ἡ τῆς ἀτιμίας. ὁ γὰρ ἐναγόμενος λέγει· »ἀλλ' εἰ μὴ ἄτιμος εἶ σὺ ὦ procurátωr ἤγουν ὑπ' ἀτίμου ἐδόθης«. καί ἐστιν αὕτη ἡ παραγραφὴ dilatoría ἀπὸ προσώπου ἐγειρομένη. τὰς δὲ dilatorías[8]) δυνατὸν ἐκκλῖναι μεθόδῳ. εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ réos, ὅτι[9]) ἄτιμός ἐστιν ὁ procurátωr, δύναμαι ἐγὼ ἀμείψας αὐτὸν προβάλλεσθαι ἔντιμον, ἤγουν δι' ἐμαυτοῦ δικάσασθαι. εἰ δὲ εἴπῃ ὅτι ἄτιμός ἐστιν ὁ σὲ προβαλλόμενος, ἐκκλίνω ταύτην ἀποκινῶν[10]) μὲν τὸν procurátora, δι' ἐμαυτοῦ δὲ κινῶν[11]). ὁ γὰρ ἄτιμος, εἰ καὶ μὴ δῷ procurátora, ἀλλ' οὖν δι' ἑαυτοῦ ἐνάγειν δύναται. εἰ

1) M. L^6.: cet. —άγειν. 2) —ον Vi. R. 3) M. L^6.: cet. γίν. δύν. 4) κιν. κατ. σ. L^1. L^2. L^6. 5) τινα F.: τινα ὄντα L^1. L^6. 6) d. Vi. R. 7) Vi. R.: cet —τίθεται. 8) παραγραφὰς ins. Vi. R.: καὶ ins. L^6. 9) d. Vi. G. 10) καὶ ἀποκινῶ L^6. 11) —ῶ L^6.

temporalis pacti exceptio: ex persona autem, ueluti procuratoriae. si quis enim per militem aut mulierem agere uelit, exceptione repellitur. miles enim, qui armis uacare debet, procuratorio nomine neque pro patre uel matre uel uxore ne ex sacro quidem rescripto experiri potest. pro se tamen agere non prohibetur; id enim iuri militari non aduersatur. sunt aliae quoque dilatoriae exceptiones, quae ex personis nascuntur, quaeque procuratoribus infamiae ergo opponuntur. quid autem hoc sit dicere iuuat. haec in primis tibi perspecta habeas. si quis depositi uel iniuriarum iudicio damnetur, infamis fit. infamis autem factus plures patitur poenas. neque enim senator fieri potest, neque decurio, neque militiae nomen dare, neque postulare, neque alium, si agat, procuratorem eligere. ipse enim pro se agere non prohibetur. cum tibi haec perspecta sint, uide quid inde sequatur. cum ego tecum agere uellem, infamem quendam procuratorem constitui; uel cum ille quidem integrae famae esset, ipse infamis eram; exceptio infamiae obstabit, reus enim ait: 'si non infamis tu procurator es' aut 'si ab infami non es constitutus'. quae exceptio dilatoria est, et ex persona nascitur. dilatorias autem facile est artificio quodam effugere. nam si dicat reus infamem esse procuratorem, possum eum mutare et alium integrae notae dare, uel ipse agere. sin autem dicat »te infamem esse, qui eum dederis«, facile exceptionem effugiam, si procuratorem remoueam et ipse agam. infamis enim, quamuis non det procuratorem, tamen ipse experiri potest. si uero actor eius-

δὲ[1]) ὁ áctωr κατεφρονήσῃ τῆς τοιαύτης παραγραφῆς ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἢ συναρπάζω καὶ νικῶ[2]) τὴν δίκην ἢ ἐὰν ἀντιτεθῇ ἡ παραγραφὴ, δι' ἐμαυτοῦ κινῶ καὶ λαμβάνω τὸ χρέος, ἑαυτὸν ἀπατᾷ. πειραθεὶς γὰρ μετὰ ταῦτα κινῆσαι, ἐκβάλλεται peremptoriᾳ παραγραφῇ ἤτοι[3]) τῇ[4]) rei indicatae διὰ τὸν ἤδη παραδοθέντα σοι κανόνα τὸν λέγοντα ὅτι »dilatoria παραγραφὴ ἀντιτεθεῖσα καὶ ἰσχύσασα peremptorian ποιεῖ παραγραφήν«. ἀλλὰ ταῦτα περὶ τῆς[5]) ἀτιμίας παλαιὸν etractaΐζετο. σήμερον δὲ διὰ τὸ μὴ συχνῶς[6]) ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀναστρέφεσθαι ταῦτα, οὐδὲ δυνατὸν διὰ τὴν ἀσυνήθειαν tractaΐζein τι περὶ ἀτιμίας τῆς[6a]) προφάσει τῶν procuratórωn ἀντιτιθεμένης. ἄτοπον γὰρ περὶ προσώπου[7]) ποιότητα φιλονεικοῦντα[8]) τὴν τοῦ πράγματος ἐπεκτείνειν ζήτησιν.

De replicationibus[9]). Titulus 14.

Ὥςπερ[10]) ταῖς ἀγωγαῖς ἰσχυούσαις μὲν[11]) τῷ νόμῳ, ἀδικούσαις δὲ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον ἀντιτίθενται[12]) παραγραφαὶ, οὕτω καὶ ταῖς παραγραφαῖς ἐρρωμέναις μὲν κατὰ τὸ ἀκριβὲς[13]), ἀδίκοις δὲ νομιζομέναις τῇ φύσει ἀντιτίθεταί τις[14]) δικαιολογία ὑπὸ τῶν ἐναγόντων, ἥτις λέγεται replicatiωn[15]). ὠνόμασται δὲ ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀναπλέκεται καὶ ἀναλύεται ἡ τῆς παραγραφῆς ἰσχύς. »plico« γάρ[16]) ἐστι τὸ 'πλέκω'· »replico« τὸ 'ἀναπλέκω' καὶ 'ἀναλύω'. θεωρεῖ-

---

1) γὰρ L^6. 2) κινῶ F^2. 3) scripsi pro uulg. ἤ. 4) δ. L^1. L^6. F. 5) μὲν περὶ Vi. R. 6) ex cj. Gauel: pro uulg. συνεχῶς. 6a) scripsi pro uulg. τῇ. 7) —ων Vi. R. 8) —ας L^6. Vi. R. 9) περὶ ἀναπλοκῶν [ἤτοι περὶ ἀντιπαραγραφῶν ind. Par.: περὶ παραγρ. L^1. L^2.] ad. libri. ed. 10) ἐν L^1. 11) d. M. P. L^2. 12) αἱ Vi. F^1. R. 13) ἀληθές V. L^1. L^2. P. Vi. R. 14) d. V. Vi. F. R. 15) replicatio ed. 16) d. M. P. L^2.

modi exceptionem contempserit, ita secum cogitans: »iudici obrepam et agam: uel certe si exceptio opponatur, tum per memet ipse agam et debitum persequar« sese decipit. nam si postea egerit, peremptoria rei iudicatae exceptione remouebitur propter iam relatam iuris regulam: dilatoriam exceptionem, quae opposita est atque optinuit, peremptoriam gignere exceptionem. sed haec de infamia olim tractabantur; hodie autem, cum in iudiciis non frequententur, propter desuetudinem de infamia ne tractari quidem potest, quae procuratorum causa obicitur. absurdum enim, eum qui de personae qualitate contendit, ipsius negotii cognitionem differre.

De replicationibus. Titulus 14.

Sicut actionibus, quae iure quidem ualent, naturali autem aequitati contrariae sunt, exceptiones opponuntur, ita etiam exceptionibus, quae stricto iure ualent, natura autem iniquae uidentur, allegatio quaedam ab actoribus opponitur, quae replicatio dicitur. inde autem nomen sumit, quia per eam replicatur et resoluitur ius exceptionis; plico enim idem est ac πλέκω, replico idem atque ἀναπλέκω et ἀναλύω. id

ται δὲ τὸ εἰρημένον ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. πάκτον ἐποίησα τῷ ἐμῷ debitori, *ὅτι οὐκ ἀπαιτήσω αὐτὸν τὸ χρέος. μετὰ χρόνον τινὰ ὁ* debitωr *ἢ*[1]) *ἐν εὐπορίᾳ γενόμενος χρυσίου ἢ καὶ τυχὸν ὀνειδισθεὶς παρ' ἐμοῦ ἢ καὶ ὑφ' ἑτέρου πάκτον ἐποίησεν, ἐν ᾧ ἐπέτρεψέ μοι ποιήσασθαι τὴν τοῦ χρέους ἀπαίτησιν. ἐὰν κινήσω ἐγὼ κατ' αὐτοῦ τὸν* condictícion[2]) *μετὰ τὸ γενέσθαι τὸ δεύτερον πάκτον, μεταγνοὺς δὲ ἐκεῖνος ἀντιτίθησί μοι τὴν τοῦ πάκτου παραγραφὴν λέγων· »ἀλλ' εἰ μὴ πάκτον ἐποίησας, μὴ ἀπαιτεῖν τὸ χρέος«, δοκεῖ κατὰ πρώτην ὄψιν ἐμποδίζειν μοι τὸ πάκτον πρὸς τὴν ἀπαίτησιν· συνεφωνήθη γὰρ τῇ ἀληθείᾳ καὶ μένει οὐδὲν ἧττον ἀληθές. τὸ γὰρ δεύτερον πάκτον οὐ γέγονεν* ipso iure *τοῦ προτέρου ἀναιρετικόν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄδικόν ἐστι τὸν* creditora *ἐξωθεῖσθαι, δίδοται αὐτῷ* replicatiωn *ἐκ τοῦ δευτέρου πάκτου, ἐν ᾗ φησιν· »ἀλλ' εἰ μὴ δεύτερον πάκτον ἐγένετο ἐπιτρέπον μοι τὴν ἀπαίτησιν«.* 1. *Ὥςπερ δὲ τῇ παραγραφῇ* 1. *ἀντίκειται*[3]) replicatiωn, *οὕτω καὶ τῇ* replicationi *οὔσῃ μὲν ἐννόμῳ κατὰ πρώτην ὄψιν*[4]), *βλαπτούσῃ δὲ*[5]) *τὸ φύσει δίκαιον ἄλλη ἀντίκειται*[6]) *δικαιολογία ὑπὸ*[7]) *τοῦ* réu, *ἥτις* duplicatiωn[8]) *προσαγορεύεται. οἷον ἐποίησά σοι πάκτον, ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ χρέος· σὺ*[9]) *δεύτερον πάκτον ἐποίησας ἐπιτρέπον*[10]) *μοι τὴν ἀπαίτησιν, ἐγὼ τρίτον*[11]) *συγχωρῶν τὸ χρέος.* 2. *Εἰ δὲ* 2. *καὶ ἡ* duplicatiωn *εὑρεθῇ ἄδικος οὖσα*[12]) *φύσει, χρειώδης ἐστὶ τῷ* áctori *καὶ πρὸς βοήθειαν ἄλλη δικαιολογία, ἥτις λέγεται* triplicatiωn. *τούτων δὲ τῶν παραγραφῶν τὴν χρῆσιν περαιτέρω ἤπερ εἰρήκαμεν ἡ τῶν πραγμάτων ἐπενόει*[13]) *ποικιλία. δύναται γὰρ τῇ* triplicationi quadruplicatiωn[14]) *ἀντιτίθεσθαι.*

---

1) ad. ex M. 2) *τὸ χρέος ἀπαιτῶν* ad. V.: *ἀπαιτῶν τὸ χρ.* Vi. R.: *τὴν τοῦ χρέους ἀπαίτησιν* L¹. 3) *ἀντιτίθεται* Vi. R. 4) *τάξιν* L¹. L². V. Vi. F¹. R. 5) uoc. '*κατὰ*' om. cum M. L¹. L². 6) *ἀντιτίθεται* Vi. R. 7) d. P. 8) duplicatio ed. *ῥεπλικατίων* ad. L¹. L². P.: replicatiωn M. 9) *δὲ* ad. Vi. R. 10) M. L¹. P.: cet. —*ων*. 11) *αὖθις* ad. P. 12) *ἀδικοῦσα* M. P. 13) —*νόησε* Vi. R. 14) cuadrepl. M.: *κουαδρεπλ.* L¹. L².: *κουατρ.* V.: *καδρουπλ.* Vi. F. R.

autem in eiusmodi casu auimaduerti potest. conueuit inter me et meum debitorem, ne ab eo debitum peterem: deinde post aliquod tempus debitor, locupletior factus aut a me forte uel ab alio exprobratus pactum fecit, quo permisit mihi debitum petere. si condictione aduersus eum experiar, postquam alterum pactum factum est, et ille poenitentia ductus pacti exceptionem mihi opponat dicens: 'at si non es pactus debitum te non petiturum', uidetur prima facie eiusmodi exceptio petitionem meam impedire, reuera enim ita conuenit. alterum autem pactum ipso iure prius non sustulit. set cum iniquum sit creditorem repelli, replicatio ei datur ex posteriore pacto, his uerbis: 'si postea inter
1. nos non conuenit, ut petere mihi liceret'. 1. Quemadmodum autem exceptioni opponitur replicatio, ita replicationi, quae iusta prima quidem facie uideatur, naturalem uero aequitatem offendat, alia a reo allegatio opponitur, quae duplicatio uocatur. ut ecce pactus sum, ne debitum a te peterem; alterum pactum fecisti, quo mihi petitionem permi-
2. sisti; tertio ego pactus sum denuo debitum remittens. 2. Sin autem duplicatio inueniatur quae inique noceat, rursus alia allegatione opus est actori, quae triplicatio uocatur.

3. *Πάντα δὲ ταῦτα*[1]) *εὐχερῶς ἔνεστι γνῶναι ἐκ τοῦ πλατυ-* 3.
τέρου τῶν digéstωn *συντάγματος*. 4. *Αἷς παραγραφαῖς ὁ* 4.
πρωτότυπος debítωr *κεχρῆσθαι δύναται, ταύτας*[2]) *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ ἐγγυητὴς ἀντιτίθησιν. εἰκότως· ὃ γὰρ ἂν ἀπαιτηθῇ ὁ ἐγγυητὴς*[3]), *ὁ* debítωr *ἀπαιτεῖσθαι δοκεῖ. καταβαλὼν γὰρ ἐγγυητὴς ἕξει κατ' αὐτοῦ τὴν* mandati. *ὅθεν ἐὰν πάκτον ποιήσω τῷ* debitori *μου μὴ ἀπαιτεῖν τὸ χρέος, ἡ τοῦ πάκτου παραγραφὴ καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένοις ἐνόχοις δοθήσεται*[4]), *ὥςπερ εἰ φανερῶς εἶπον, ὅτι*[5]) »*οὐδὲ ὑμᾶς ἀπαιτήσω τὸ χρέος*«. *εἰσὶ δέ τινες παραγραφαί, ὧν οὐ συναπολαύει ὁ ἐγγυητὴς τῷ* debitori. *οἷον ἐδάνεισα* Primῳ, Secûndon *δὲ ἔλαβον ἐγγυητήν. ὁ* Prîmos *ἐξέστη τῆς οἰκείας περιουσίας μηδὲν ἀξιόπιστον ἐπικτησάμενος. ἐναγόμενος*[6]) *παρ' ἐμοῦ*[7]) *δύναται ἀντιτιθέναι παραγραφὴν καὶ λέγειν·* »*ἀλλ' εἰ μὴ ἐξέστην*«[8]) *καὶ ἐκβάλλει με τοῦ δικαστηρίου. αὕτη δὲ*[9]) *ἡ παραγραφὴ οὐκ ὠφελήσει τοὺς ἐγγυητὰς αὐτοῦ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ἐπειδὴ ὁ παρὰ τοῦ οἰκείου* debitoros *λαμβάνων ἐγγυητὰς*[10]) *διὰ τοῦτο μάλιστα λαμβάνει πρόνοιαν ἑαυτοῦ τιθέμενος*[11]), *ἵνα εἰ συμβῇ ἀπορῆσαι τὸν* debitora, *δυνηθῇ χωρῆσαι κατὰ τῶν ἐγγυησαμένων. εἰ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως παραγραφὴν δῶμεν καὶ τῷ ἐγγυητῇ, ἀνωφελὴς ἔσται μοι καὶ ἡ διὰ τῆς λήψεως τῶν ἐγγυητῶν πρόνοια.*

---

1) *πάντως δὲ τ.* V. *ταῦτα πάντα δὲ* Vi. F. R. 2) *—αις* M. 3) *—θεὶς ἐγγ.* V. 4) *γενήσεται* V. 5) d. P. 6) *δὲ* ins. Vi. R. 7) *περὶ ἐμοῦ* M. 8) *ἔξεστιν* M. Vi. 9) *ἀλλ' αὕτη* P. 10) *—τὴν* Vi. R. 11) *ποιούμενος* V. Vi. F. R.: desinit h. l. M.

3. 3. Harum uero exceptionum usum ulterius quam diximus uarietas negotiorum introducit: potest enim triplicationi quadruplicatio opponi. Haec uero omnia ex latiore digestorum
4. corpore facile est cognoscere. 4. Quibus exceptionibus debitor uti potest, eas plerumque et fideiussor opponit. et merito quidem; nam id, quod a fideiussore petitur, a debitore peti uidetur; si enim fideiussor soluerit, mandati cum illo aget. unde si pactus sim cum debitore meo de non petendo debito, pacti exceptio iis quoque, qui pro eo sese obligauerint, dabitur, perinde atque si aperte dixerim 'ne a uobis quidem debitum petam'. Sane quaedam exceptiones sunt, quibus non aeque cum debitore et fideiussor fruitur. ut ecce: mutuum dedi Primo et Secundum fideiussorem accepi. Primus suis bonis cessit, neque aliquid emolumenti postea consecutus est. si a me conueniatur poterit eiusmodi exceptione uti 'at nisi bonis cessi', qua me a lite repellit. haec uero exceptio fideiussoribus eius non proderit, ideo nempe, quia is, qui a debitore suo fideiussores accipit, sibi potissimum consulens ideo accipit, ut si debitor non soluendo fiat, possit fideiussores conuenire; sin autem cessionis exceptionem fideiussori quoque demus, inutilis erit mihi cura, qua fideiussores accipere studui.

De interdictis[1]. Titulus 15.

Τὸν περὶ ἀγωγῶν καὶ παραγραφῶν καὶ replicatiónων διαλεχθέντα ἀκόλουθόν ἐστι καὶ περὶ interdictων διεξελθεῖν ἤτοι τῶν ἀγωγῶν, αἵτινες εἰς τάξιν τῶν interdictων κινοῦνται. τὸν δὲ περὶ interdictων διαλεγόμενον ἀναγκαῖόν ἐστιν[2]) εἰδέναι πότε μὲν περὶ νομῆς λέγει, πότε δὲ ὡσανεὶ περὶ[3]) νομῆς. καὶ νομὴ μέν ἐστι σωματικοῦ πράγματος κατοχή[4]). ὡσανεὶ δὲ νομή ἐστιν ἀσωμάτου πράγματος χρῆσις. καὶ σωματικὸν μέν ἐστιν[5]) ἀγρὸς οἰκία καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἀσώματον δέ ἐστιν[5]) usúfructos καὶ δουλεία καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα. ἡνίκα τοίνυν περὶ νομῆς ἢ ὡσανεὶ νομῆς μεταξὺ δύο τινῶν γίνηται φιλονεικία, ἀπέρχονται πρὸς τὸν[6]) praétora τοῦτο αὐτῷ διηγούμενοι. ἐπειδὴ δὲ[7]) συμβαίνει πολλάκις καὶ φόνους πλημμελεῖσθαι καὶ τραύματα ἐπάγεσθαι καὶ πληγὰς ἐπιφέρεσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις φιλονεικίαις[8]), διηγοῦνται τὸ praétori τὸ γεγονός. ὅδε λέγει μεταξὺ αὐτῶν ῥήματά τινα οὐ τέμνων τὴν ζήτησιν, ἀλλὰ παραπέμπων αὐτοὺς χαμαιδικαστῇ ἀκροατῇ γενησομένῳ[9]) τῆς μεταξὺ αὐτῶν φιλονεικίας. δεῖ οὖν συναγαγόντα ὁρίσασθαι καὶ εἰπεῖν τί ἐστιν intérdicton. intérdictón[10]) ἐστιν ὁμιλία praétoros μεταξὺ δύο τινῶν περὶ νομῆς ἢ ὡσανεὶ[11]) νομῆς[a]) οὐ τέμνουσα τὴν ὑπόθεσιν ἀλλὰ ῥυθμίζουσα τὸν δικαστὴν ὅπως χρὴ[12]) κρίνειν[13]) περὶ τῆς ὑποθέσεως. λέγει δὲ ταῦτα τὸ ῥήματα ὁ praétωr ἢ ὡς κελεύων[14]) τι γενέσθαι ἢ ὡς κωλύων[15]). μάλιστα δὲ ἐπὶ νομῆς χώρα τοῖς interdictois. διὰ τοῦτο δὲ[16]) εἶπον 'μάλιστα', ἐπειδ' ἔστιν ὅτε καὶ νομῆς οὐχ ὑπόκειται λόγος καὶ intérdicton

1) περὶ τῶν (d. L¹.) διαλέξεων ad. libri. ed. 2) d. Vi. R. 3) περὶ ὡσ. G. F. 4) ἐνοχή P. 5) οἷον ins. Vi. R. 6) d. V. P. F. 7) ad. L¹. V. 8) καὶ ins. Vi. R. 9) V. Vi. R.: cet. γενομ. 10) δέ ins. Vi. R. 11) περὶ ad. P. m. 1ª. 12) δεῖ P. 13) κρῖναι V. 14) κωλύων Vi. F. R. 15) κελεύων Vi. F. R. 16) d. V.

a) Gai. 4, 141. Cet. cf. Proch. 38, 71 Epi. 7, 3.

De interdictis. Titulus 15.

Consequens est ut qui de actionibus et exceptionibus et replicationibus tractauerit, de interdictis quoque, siue de actionibus quae interdictorum uice exercentur, loquatur. eum uero qui de interdictis tractat scire oportet quando de *possessione* et quando *quasi de possessione* sermo sit. et '*possessio*' est *rei corporalis detentio*; '*quasi*' autem '*possessio*' est *incorporalis rei usus*. et *corporalis* quidem res est fundus, domus et cetera eiusmodi; *incorporalis* autem est usustructus, seruitus et his similia. cum igitur de possessione uel quasi possessione inter duos quosdam controuersia oritur, praetorem ambo adeunt eique rem exponunt. quoniam autem contingit, ut saepenumero in eiusmodi controuersiis et caedes fiant et uulnera infligantur et inferantur plagae, omnia praetori enarrant. hic autem uerba quaedam inter utrumque pronuntiat, quibus quaestionem ipse non decidit, set eos ad pedaneum iudicem remittit, qui de ipsorum controuersia cognoscat. oportet igitur rem breuius exponere et dicere quid sit *interdictum*. *Interdictum* est pronuntiatio praetoris inter duos quosdam de possessione uel quasi possessione litigantes, quae non ipsam rem decidit set iudicem docet, quomodo de ea re sit iudicandum. haec autem uerba ait praetor, ut uel aliquid fieri iubeat uel prohibeat. potissimum autem in possessionis causa interdictis locus est. ideo autem dixi '*potissimum*', quia interdum possessionis quaestio non subest et tamen interdictum competit.

ἁρμόζει. 1. *Ἡ δὲ ἄκρα διαίρεσις τῶν* interdíctων[1]) *αὕτη,* 1.
ὅτι τῶν interdíctων *τὰ μέν ἐστι* prohibitória[2]) *τὰ δὲ* restitu-
tória[3]) *τὰ δὲ* exhibitória[4]). *καὶ* prohibitória *μέν ἐστιν ἐκεῖνα*[5]),
*ἐν οἷς κωλύει τι γίνεσθαι. οἷον ἠπείλει τις ἐπιέναι καὶ τὴν
οὖσαν παρ' ἐμοὶ διαταράττειν νομήν. προσῆλθον*[6]) *τῷ* praétori
*τὴν τοῦ ἀντιδίκου διηγούμενος ἀπειλήν. εἶπον δὲ ἐμαυτὸν
ἀνεπιλήπτως νέμεσθαι καὶ ἀπεφήνατο ὁ* praétωr *οὕτω λέγων*
sine uitio possidenti uim fieri ueto [*τουτέστι τῷ νεμομένῳ
δίχα ἐλαττώματος βίαν γίνεσθαι κωλύω*[7])]. *ἢ καὶ ἐσθότε τις
ἐβούλετο λείψανον αὐτῷ διαφέρον εἰσαγαγεῖν καὶ ἀποθέσθαι
ἐν τῷ τόπῳ*[8]), *ἔνθα δίκαιον ἦν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι. δοθή-
σεται αὐτῷ* prohibitórion intérdicton *κατὰ τοῦ βουλομένου
ἐπέχειν αὐτόν*[a]). *ἢ καὶ ἐβούλετό τις ἐν* sácrῳ *τόπῳ οἰκοδο-
μεῖν ἢ καὶ ἐν δημοσίῳ ποταμῷ ἢ καὶ ἐν ὄχθῃ αὐτοῦ κατα-
σκευάζειν τι, δι' οὗ κατασκευάσματος χείρονα ἐποίει τὸν διὰ*[9])
τοῦ ποταμοῦ πλοῦν. κἀνταῦθα δοθήσεται prohibitórion intér-
dicton. 1a. Restitutória *δέ ἐστι, δι' ὧν ἀποκαταστῆναί τι* 1a.
κελεύει· οἷον τῷ bonorum posséssori, *ὥςτε δοθῆναι τὴν νομὴν
τῶν πραγμάτων, ὧν ἕτερός τις* pro herede[10]) *ἢ* pro possessore[11])
ἐστὶν ἐν κατοχῇ[12]) (*τί δέ ἐστι* pro herede *ἢ* pro possessore
προϊόντες μαθησόμεθα), *ἢ ἡνίκα κελεύσῃ ἀποκαταστῆναί*[13]) *μοι
τὴν νομὴν τοῦ ἀγροῦ, ἧς ἐξεβλήθην βίᾳ.* 1b. Exhibitória *δέ* 1b.
ἐστιν ἐν οἷς κελεύει τι εἰς μέσον φέρεσθαι[14]). *οἷον ἀποκρύπτεις
τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν λέγων αὐτὸν εἶναι δοῦλον σόν, ἐμοῦ βουλο-
μένου περὶ τῆς αὐτοῦ δικάσασθαι ἐλευθερίας. ἢ ἀποκρύπτεις
τὸν ἐμὸν ἀπελεύθερον, ᾧτινι βούλομαι* opéras *ἐπιθεῖναι· ἢ*[15])
πολλάκις τὸν υἱόν μου ἢ τὸν ἔκγονον τὸν ὑπεξούσιον ἀπο-

---

1) *ἐστὶν* ad. Vi. R. 2) *ἢ κωλύοντα* ad. P.: *ἤγουν κωλυτικὰ* ad. Vi. R. 3) *ἤτοι ἀποκαταστατικὰ* P. Vi. R.: qui tamen exhib. post restit. collocant. 4) *ἤτοι παραστατικὰ* P. Vi. R. 5) d. Vi. R. 6) *ἐγὼ* ad. Vi. R. 7) dele. 8) *τόποις* P. 9) d. Vi. R. 10) *ἤγουν ὡς κληρονόμος* P. 11) *ἤγουν ὡς νομεύς* P. 12) *ἐπελάβετο* Vi. R. 13) P.: cet. —*σταθῆναι.* 14) *ἐκφ.* V. 15) *καὶ* ad. V. Vi. F¹. R.

a) Voell. 2, 1809.

1. 1. Summa autem interdictorum diuisio haec est, quod interdictorum quaedam prohibitoria sunt, alia restitutoria, alia exhibitoria. et prohibitoria sunt ea, quibus uetat praetor aliquid fieri. ut ecce minabatur quidam sese uim mihi inlaturum et possessionem, quae apud me erat, turbaturum. adii praetorem aduersarii minas ei exponens: addidique me sine uitio possidere: et pronuntiauit praetor in haec uerba: 'sine uitio possidenti uim fieri ueto'. uel etiam uolebat quidem mortuum suum in locum, quo ei ius erat, inferre ibique deponere. dabitur ei prohibitorium interdictum aduersus illum, qui eum impedire uoluerit. uel etiam: uolebat quidam in sacro loco aedificare, seu in flumine publico ripaue eius opus moliri, quo opere difficiliorem per id flumen nauigationem redderet: aeque dabitur prohibitorium inter-
1a. dictum. 1a. Restitutoria sunt, quibus restitui aliquid iubet. ueluti bonorum possessori, ut restituatur ei possessio eorum, quae alius quidam pro herede uel pro possessore possidet (quid autem sit 'pro herede' uel 'pro possessore' inferius proponemus), uel si iubeat fundi possessionem mihi restitui,
1b. qua ui eiectus sim. 1b. Exhibitoria sunt per quae aliquid exhiberi iubet. ut ecce fratrem meum occultas dicens eum esse tuum seruum, cum ego de eius libertate agere uelim. uel etiam libertum meum occultas, cui operas indicere uolo. uel etiam (quod saepe fit) filium meum nepotemue, qui in mea est potestate, apud te occultas, eosque ego exhiberi

κρύπτεις καὶ βούλομαι τούτους εἰς μέσον ἀχθῆναι. 1c. *Τινὲς* 1c.
δὲ λέγουσιν intérdicta *κυρίως ἐκεῖνα καλεῖσθαι, ἐν οἷς κωλύει
τι γενέσθαι, ἐπειδὴ* 'interdicere' *ἐστὶ τὸ 'παραγγεῖλαι καὶ
κωλῦσαι'· τὰ δὲ* restitutória *καὶ* exhibitória *οὐκ*[1])
intérdicta *ἀλλὰ* 'decréta' *καλεῖσθαι παρὰ τὸ* 'decernere'
*ὅ ἐστι »ψηφίσασθαι«. ἀλλ' ὅμως ἤρεσε πάντα προσα-
γορεύεσθαι* intérdicta quia inter duos dicuntur [*ἐπειδὴ
μεταξὺ δύο τινῶν λέγεται*[2])]. 2. *Δευτέρα τῶν* interdictωn 2.
διαίρεσίς ἐστιν αὕτη[3])· *τῶν* interdictωn *τινὰ μέν ἐστι*[4]) *τῆς*
adipiscendae[5]) *ἐνεργείας (αἰτοῦμεν γὰρ ταῦτα νομῆς δράξασθαι
βουλόμενοι), τινὰ δὲ τῆς* retinendae[6]), *τινὰ δὲ τῆς* reciperan-
dae[7]). 3. *Καὶ τῆς μὲν* adipiscendae[8]) *ἐνεργείας ἐστὶν* [*ἤτοι* 3.
δυνάμεως[9])] *τὸ* intérdicton *τὸ* 'quorum bonorum'[10]), *ὅπερ
δίδοται τῷ* bonorum possèssori, *οἷον ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος·
ἐτελεύτησεν ὁ ἐμὸς* cognátos· *ᾔτησα τὴν* 'unde cognati' *δια-
κατοχὴν ἐπὶ τοῖς τούτου πράγμασιν. τινὰ τῶν πραγμάτων
διεκράτουν τινές· δύναμαι διὰ τοῦ* 'quorum bonorum' inter-
dictu *τούτων γενέσθαι ἐπὶ νομῆς. ἀλλ' οὐ κατὰ παντὸς
νομέως δοθήσεταί μοι τὸ* intérdicton, *ἀλλὰ κατὰ δύο μόνον,
κατὰ τοῦ* pro herede[11]) *καὶ κατὰ τοῦ* pro possessore[12]). *καὶ
τίς ἐστι* pro herede; *ὁ νομίζων ἑαυτὸν εἶναι κληρονόμον. διὰ
τί δὲ οὕτως ὠνόμασται ἀναγκαῖον εἰπεῖν. πολλαὶ τῶν*[13])
κτήσεών εἰσι προφάσεις καὶ ὅσαι[14]) *τῶν κτήσεών εἰσι προφάσεις,
τοσοῦτοι*[15]) *καὶ τίτλοι. τίτλος δέ ἐστιν ἡ τῆς κατοχῆς αἰτία.
οἷον ἐρωτῶ σε· πόθεν νέμῃ τοῦτο τὸ πρᾶγμα; καὶ λέγεις*[16])·
ἐπειδὴ ἐδωρήθη μοι. καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ 'pro donato'[17])·
ἢ ἐπειδὴ ἠγόρασα καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ 'pro emptore'[18])· *ἢ*

---

1) *οὐχὶ* V. P. 2) dele. 3) *αὔτ. ἐστ.* V.: *ὅτι* ad. Vi. R.
4) *εἰσι* P. 5) apiscendae F. *ἀπισκ.* L¹. L². P.: *ἀδπίσκιτα:* *ἤτοι
προςληπτικῆς* ad. P. Vi. R. 6) *ἤτοι κατασχετικῆς* P. Vi. R. 7) *ἤτοι
ἀναληπτικῆς* P. Vi. R. 8) *καπιένδαε* V. hic et deinc. m. 2ª.
9) dele. 10) *ἤτοι τὸ περὶ τῶν πραγμάτων* P. 11) *ἤτοι τοῦ ὡς
κληρονόμου* P. 12) *ἤγουν ὡς νομέως* P. 13) d. Vi. R.
14) *ὅσαι δὲ* P. 15) *δὲ* ad. L¹. L². V. F. 16) *ὅτι* L¹. V.
17) *ἢ ἀπὸ δωρεᾶς* P. 18) –pto Vi. R.: *ἤγουν ἀπὸ ἀγορασίας* P.

1c. uolo. 1c. Sunt qui dicant interdicta proprie ea uocari, per quae aliquid fieri prohibetur; interdicere enim est denuntiare ac prohibere: restitutoria autem et exhibitoria non interdicta, set decreta uocari, scilicet a decernendo, h. e. pronuntiare. set tamen optinuit omnia
2. 'interdicta' appellari, quia inter duos dicuntur. 2. Sequens, diuisio interdictorum haec est, quod quaedam adipiscendae possessionis uim habeant; ea enim petimus, cum consequi possessionem uelimus; quaedam retinendae, quaedam reci-
3. perandae. 3. Adipiscendae possessionis uim habet interdictum 'quorum bonorum', quod bonorum possessori datur, ueluti in hac specie: mortuus est meus cognatus: bonorum eius possessionem 'unde cognati' petii: ex his bonis quaedam alii possidebant. horum possessionem per interdictum quorum bonorum adipisci possum. set non aduersus omnem possessorem interdictum mihi dabitur, set aduersus duos tantummodo, eum nempe qui pro herede et eum qui pro possessore possidet. et quis pro herede possidet? qui semet heredem esse putat: cur autem ita uocetur dicendum est. plures sunt modi, quibus res adquiri possunt et quot sunt modi, tot etiam tituli. Titulus est possessionis causa. ut ecce interrogo te: 'unde hanc rem possides?' tuque respondes: 'quia mihi donata est.': et titulus dicitur 'pro donato': aut 'quia eam emi': et titulus est 'pro

εἰς προῖκά μοι ἐπεδόθη καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ 'pro dote'. ἢ ἐληγατεύθη μοι καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ 'pro legato'[1]). καὶ[2]) ἐνταῦθα οὖν ἐπερωτώμενος λέγει ἐπειδὴ νομίζω ἐμαυτὸν εἶναι κληρονόμον καὶ λέγεται 'pro herede'[3]). τίς δέ ἐστι 'pro possessore'; 'pro possessore' λέγεται[4]) ὁ βίαιος[5]) ἅρπαξ ὁ μηδεμίαν εὔλογον αἰτίαν ἔχων[6]) τῆς κατοχῆς, ὅς ἐρωτώμενος πόθεν νέμεται λέγει 'ἐπειδὴ νέμομαι' καὶ τὴν ἐρώτησιν εἰς ἀπόκρισιν μετατρέπει. οὗτος οὖν λέγεται pro possessore, οὗ διαφερομένων ἡμῶν εἴτε πᾶσαν νέμεται τὴν κληρονομίαν, εἴτε ἓν πρᾶγμα. διὰ τοῦτο δὲ ὑπὸ τὴν adipiscendae ἐνεργείαν ἀνάγεται[7]) τὸ 'quorum bonorum' intérdicton[8]), ἐπειδὴ χρειωδές ἐστιν ἐκείνῳ, ὃς πρῶτον[9]) βούλεται δράξασθαι νομῆς. τοιοῦτόν ἐστι τὸ saluiánion intérdicton, ὅπερ δίδοται[10]) τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγροῦ κατὰ τοῦ κολονοῦ τοῦ συμφωνήσαντος, ὥςτε τὰ εἰσαγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ[11]) πράγματα ὑποκεῖσθαι ἐν[12]) τῷ μισθώματι. ἐὰν γὰρ ἀγνωμονήσῃ, κατὰ παντὸς κατέχοντος τὰ τοῦ κολονοῦ πράγματα κινηθήσεται τὸ saluiánion intérdicton. εἰ μὲν οὖν θελήσῃ τις πρῶτον[13]) δράξασθαι νομῆς, ἔστιν αὐτῷ ἀναγκαῖα τὰ intérdicta τὰ τῆς adipiscendae νομῆς· εἰ δὲ δραξάμενος ἐκπέσῃ, χρὴ αὐτὸν τότε μετιέναι ἐπὶ τὰ intérdicta, ἅπερ ἐστὶ τῆς reciperandae ἐνεργείας. 4. Εἰπόντες τὰ τῆς adipiscendae[14]), εἴπωμεν τὰ τῆς 4.
retinendae. τοιοῦτον δέ[15]) ἐστι τὸ 'uti possidetis' καὶ τὸ 'utrubi'. χώραν δὲ ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. συνέβη με δράξασθαι οἰκέτου[16]) τινὸς παρόντος σου καὶ, ἐμοῦ λέγοντος[17]) τοῦτον ἐμὸν εἶναι[18]) οἰκέτην, διεβεβαίου σὺ σαυτὸν[19]) εἶναι δεσπότην[20]).

---

1) ἤτοι ἀπὸ ληγάτου P. 2) d. Vi. R. 3) ἤτοι ἀπὸ κληρονομίας P. 4) d. P.: ἐστὶ καὶ λ. Vi. R. 5) ὁ ins. V. P. 6) ἔχ. αἰτ. P. Vi. R. 7) ἐνάγεται V. P. 8) ἤγουν τὸ περὶ τῶν πραγμάτων P. 9) —τερον V. m. 1ª. P. 10) —δωσι P. V. 11) ὑπ' αὐτ. h. l. P. 12) ἐπὶ cj. R. 13) —της P. 14) reciperandae F.: ἐνεργείας ad. Vi. R. 15) ad. ex L¹. L². 16) —την P. 17) L¹. L².: cet. λεγ. μου. 18) τὸν ins. P. 19) σὺ ἑαυτ. L¹. σὺ αὐτ. V. σὺ σὸν P.: σὺ om. Vi. F. R. 20) τοῦ οἰκέτου ad. V.

emptore': aut 'quia in dotem mihi data est': et titulus est 'pro dote': aut 'quia mihi legata est': et titulus est 'pro legato'. in hoc autem casu interrogatus ait 'quia me heredem esse puto' et dicitur 'pro herede'. Quis autem pro possessore possidet? Pro possessore dicitur, qui ui rapuit et nullam iustam causam possessionis praesefert, qui interrogatus cur possideat, respondet: 'quia possideo' et interrogationem ipsam in responsionem conuertit. hic igitur 'pro possessore' dicitur possidere, neque interest utrum totam possideat hereditatem, an unam rem. ideo autem adipiscendae possessionis uis interdicto 'quorum bonorum' tribuitur, quia utilis est ei, qui primum possessionem adipisci uelit. Eiusmodi est saluianum interdictum, quod fundi domino datur aduersus colonum, qui pactus est res a se in fundum inlatas pigneri pro mercede fore. nam si soluere neglexerit, aduersus quemlibet, qui res coloni detineat, saluianum interdictum competet. si quis igitur primum possessionem consequi uelit, interdictis adipiscendae possessionis experiri debet: sin autem, postquam eam adsecutus fuerit, amittat, ad interdicta reciperandae
4. possessionis sese conuertere debet. 4. Cum de interdictis adipiscendae possessionis locuti simus, de retinendae possessionis interdictis dispiciamus. eiusmodi est interdictum 'uti possidetis' et 'utrubi'. quod in hac specie locum habet. seruum quendam praesente te adprehendi dicens eum seruum meum esse, cum tu assereres te esse

καὶ ἑκάτερος ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μετέφερε τὴν δεσποτείαν. τελευταῖον εἶπον ἐγώ· εἰ νομίζεις σαυτὸν εἶναι δεσπότην, ἰδοὺ ἐγὼ νέμομαι τὸν οἰκέτην· κίνησον κατ' ἐμοῦ τὴν in rem, καὶ ἀποδείξας λήψῃ τὸν οἰκέτην. ἔλεγες δὲ καί συ ταὐτά, ὅτι »ἐγὼ νέμομαι καὶ σὺ μᾶλλον κίνησον κατ' ἐμοῦ τὴν in rem«. καὶ πρότερον ἀρξάμενοι περὶ δεσποτείας ἤλθομεν εἰς τὸν λόγον τὸν[1]) περὶ[2]) νομῆς. δεῖ οὖν[3]) διακριθῆναι καὶ γνῶναι τίς ἐστιν ὁ réos τίς δ' ὁ áctωr[4])· ἐπειδὴ οὐδὲ κατὰ τὸν[5]) πολιτικὸν οὐδὲ κατὰ τὸν[6]) φυσικὸν λόγον προβήσεται δικαστήριον, εἰ μὴ γνῶμεν τίς μέν[7]) ἐστιν ὁ ἐνάγων, τίς δ' ὁ ἐναγόμενος. καλλίων δ'[8]) ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὁ réos τοῦ áctoros. καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγάλαι ἀναφύονται φιλονεικίαι περὶ αὐτῆς τῆς νομῆς παρὰ τίνι αὕτη τυγχάνει. ἐστὶ γὰρ τὸ κέρδος τοῦ νέμεσθαι ἐν τούτῳ, ὅτι εἰ καὶ μὴ αὐτοῦ ἐστι τὸ πρᾶγμα τοῦ νεμομένου, ἐσθότε τὴν δίκην νικᾷ ὁ réos τοῦ áctoros μὴ δυνηθέντος ἀποδεῖξαι προσεῖναι αὐτῷ τὴν δεσποτείαν. διὸ ἡνίκα ἄδηλόν ἐστι[9]) πότερον ὁ ἐνάγων ἢ ὁ[10]) ἐναγόμενός ἐστι δεσπότης, ὑπὲρ τοῦ réu ἐκφέρεται ἡ ἀπόφασις. ἀεὶ γὰρ ἡ ἀσθένεια τῶν ἀποδείξεων τοῦ áctoros (αὐτὸς γὰρ εἴωθε βαρύνεσθαι ταῖς ἀποδείξεσι) νίκην περιποιεῖ τῷ réῳ. 4a. Τὰ μὲν οὖν 4a.
δύο intérdicta τῆς retinendae ἐστὶν ἐνεργείας. διαφορὰ δέ ἐστιν αὐτῶν μεταξύ, ὅτι τὸ μὲν 'uti possidetis' ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, οἷον ἀγροῦ καὶ[11]) οἰκίας, χώραν ἔχει, τὸ δὲ 'utrubi' ἐπὶ τῶν κινητῶν. νικᾷ δὲ ἐπὶ τῷ 'uti possidetis' interdictῳ ἐκεῖνος, ὃς νέμεται ἀνεπιλήπτως τὸν ἀγρὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὅτε ὁ praétωr ἐδίδου τὸ[12]) intérdicton, τουτέστι nec ui nec clam nec precario ab aduersario [οὔτε βιασάμενος οὔτε λάθρα λαβὼν οὔτε κατ' ἀξίωσιν[13])]. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ

---

1) δ. Vi. R. 2) τῆς om. cum P. 3) γοῦν Vi. R. 4) haec d. V. P. 5) P.: τὸ L1. V. Vi. R.: d. F. 6) d. L1. L2. P. F.: τὸ V. 7) d. Vi. R. 8) ἀεὶ ins. L2. P. F. 9) d. V. 10) ad. ex V. P. Vi. R. 11) d. P. 12) d. P. 13) dele: latina om. Vi. R.: L2. τουτ. οὔτε παράκλησιν ab aduersario τουτ. ἐκ τοῦ ἀντιδίκου μου οὔτε βιασάμενος cet.

dominum: et uterque nostrum ad semetipsum dominium referebat. tandem ego ita locutus sum: 'si te dominum esse existimas, ego seruum possideo: actione in rem mecum experire, et si ius tuum probaueris, seruum habebis'. eadem tu quoque aiebas: 'ego quidem possideo, tu autem mecum actione in rem experire'. et cum de dominio contendere coeperimus, ad possessionis quaestionem deuenimus. quaerendum est igitur et decernendum, uter reus sit, uter autem actor. neque enim ciuili neque naturali ratione iudicium procedit, nisi constet quis actor et quis reus sit: melior autem in iudiciis rei condicio quam actoris semper est. et ideo plerumque maximae oriuntur controuersiae de ipsa possessione, apud utrum ea sit. commodum autem possessionis in eo est, quod, licet res possessori non pertineat, tamen si actor ostendere nequeat dominium sibi competere, reus litem uincit; ideoque cum ambigitur, utrum actor an reus dominus sit, secundum reum sententia profertur: semper enim actoris probationum infirmitas (nam ei probandi onus
4a. incumbit) reo uictoriam parat. 4a. Haec igitur duo interdicta retinendae possessionis causa comparata sunt: in eo autem differunt, quod interdictum uti possidetis in rebus soli, ueluti fundo et aedibus, locum habet, interdictum autem utrubi in mobilibus. uincit autem uti possidetis interdicto qui sine uitio tunc temporis possidet, cum praetor interdictum dat, idest nec ui nec clam nec precario ab aduersario. nam si, alio ui deiecto, fundum

ἕτερον βιασάμενος νέμομαι ἐγὼ τὸν ἀγρὸν ἢ λάθρα ἔλαβον παρ' ἑτέρου ἢ ἕτερον παρακαλέσας γέγονα ἐν νομῇ, πλὴν ἡνίκα μηδὲν τοιοῦτον πέπρακταί μοι πρὸς σέ, ἐν τῷ ἀγῶνι νικῶ σε τοῦ interdictu. 4b. Ἐπὶ δὲ τοῦ interdictu τοῦ 'utrubi'[1] οὗτος 4b.
νικᾷ, ὅςτις εἰς τοὐπίσω ἀνακλωμένου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν πλείονα χρόνον ἐνεμήθη. οἷον ἐνεμήθην ἐγὼ ζ̄ μῆνας[2]· σὺ πέντε τοὺς τελευταίους· ἐγὼ νικήσω. λοιπὸν οὖν τῆς νομῆς ἐμοὶ ἀποδοθείσης, τότε σὺ actωr γινόμενος ταῖς ἀποδείξεσι βαρύνῃ. 4c. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν[3] τὸ παλαιόν· σήμερον δ' ἑτέρως ταῦτα 4c.
παραφυλάττεται[4], οὐδεμιᾶς διαφορᾶς ἐπὶ τῇ ἐξετάσει τῆς νομῆς τῶν interdictωn φυλαττομένης. ἐκεῖνος γὰρ νικᾷ, εἴτε ἀκίνητον εἴτε κινητόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ὃς νέμεται nec ui nec clam nec precario ab aduersario[5] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προκατάρξεως. ὥςτε οὖν οὐκέτι σκοποῦμεν τίς ἐνέμετο, ὅτε ἐδίδοτο τὸ intérdicton, οὐδὲ τίς ἐνεμήθη τὸν πλείονα[6] χρόνον τοῦ προλαβόντος ἐνιαυτοῦ. 5. Νεμόμεθα δὲ οὐ μόνον δι' 5.
ἡμῶν αὐτῶν ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων, οἳ οὐκ εἰσιν ἡμῖν in potestate· ὁποῖός ἐστιν ὁ μισθωσάμενος παρ' ἡμῶν τὸν ἀγρὸν καὶ ὁ ἔνοικος κἀκεῖνος ᾧ παρεθέμην, ἢ ᾧ ἔχρησα τὸν ἐμὸν πρᾶγμα. ἐκείνων γὰρ κατεχόντων φυσικῶς, ἐγὼ τῷ νόμῳ νέμομαι καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πανταχοῦ λεγόμενον 'δύνασθαι[7] νομὴν παρακατέχειν δι' ἑτέρου, ὃς ἐμοῦ[8] ὀνόματί ἐστιν ἐν κατοχῇ'. ψυχῇ δὲ δύναταί τις παρακατέχειν[9] νομήν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ μήτε αὐτὸς μήτε ὀνόματι αὐτοῦ ἐστί τις ἐν κατοχῇ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ κατέλιπε τὸ πρᾶγμα οὐ ψυχῇ καταφρονοῦντος, ἀλλ' ἐν ἐλπίδι τοῦ μετὰ ταῦτα ὑποστρέφειν εἰς αὐτὸ[10], καὶ οὕτω δοκεῖ παρακατέχειν τὴν[11] νομήν. τοῦτο δὲ γίνεται ἐπὶ ἀγρῶν ἢ προαστείων· καταλιμπάνομεν γὰρ ταῦτα ὥρᾳ χειμῶνος διὰ τὸ ἀνεπιτήδειον τῆς οἰκήσεως ἐλπίζοντες[12] καιροῦ καλοῦντος τοὺς

[1] L¹.: τοῦ utr. ἰντ. Pi. L². P. F. ἰντ. d. V. Vi. R. [2] καὶ ins. P. [3] πάντα ins. Vi. R. [4] φυλ. P. [5] pro his. ἀνεπιλήπτως τὸν ἀγρὸν Vi. R. [6] πλεῖστον P. [7] με ins. ex cj. R. [8] —ῷ P. [9] κατ. V. [10] —τὸν Vi. F. [11] d. P. [12] τοῦ ad. P.

possideam, aut clam ab alio abripuerim, aut precario aliquem
possessionem rogauerim, nihil autem eiusmodi in te fecerim,
4b. in interdicti causa ego te uincam. 4b. Interdicto uero
'*utrubi*' is uincit, qui maiorem partem anni, qui retro com-
putatur, possedit: ut ecce possedi ego menses VII, tu autem
menses V postremos: ego uincam. restat igitur, ut, posses-
sione mihi restituta, tu actor fias et probationibus onereris.
4c. 4c. Haec uero olim optinebant; hodie autem aliter haec
obseruantur, cum nulla differentia in possessionis quaestione
inter utrumque interdictum manserit. is enim uincit, siue
mobilis siue immobilis res sit, qui nec ui nec clam nec pre-
cario ab aduersario possidet cum lis contestatur. itaque
amplius non quaerimus quis possederit, cum interdictum datum
est, aut quis maiorem partem anni proximi possederit.
5. 5. Possidemus autem non solum per nosmet ipsos, aut per
eos, quos in potestate habemus, set et per alios, qui non
sunt in nostra potestate: sicuti est is, qui fundum a nobis
conduxerit, et inquilinus, uel ille, apud quem rem meam
deposuerim uel cui eam commodauerim. ipsi enim *natura-
liter* possident, ego autem *ciuiliter*. et hoc est quod
uulgo dicitur possessionem per alium retineri posse, qui meo
nomine rem detineat. animo autem potest quis possessionem
retinere, licet neque ipse, neque nomine eius alius rem teneat,
eamque non animo derelinquendi deseruerit, set ea mente, ut
rursus ad eam reuertatur: nam et ita uidetur possessionem
retinere. id uero accidit in fundis et praediis suburbanis;
ea enim hibernali tempore relinquimus propter incommoda
habitationis, ea tamen mente, ut, cum tempus inuitauerit,

αὐτοὺς πάλιν[1]) *καταλήψεσθαι τόπους. ψυχῇ δὲ πρώτης δράξασθαι νομῆς οὐ δυνατόν. οἷον ἐπώλησάς μοι κτήματα διακείμενα*[2]) *ἐν τῇδε τῇ ἐπαρχίᾳ· ἠθέλησάς μοι ταῦτα παραδοῦναι· οὔτε ἐγὼ δύναμαι καταλαβεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους* [*ἤγουν οὐκ ἀνέχομαι*[3])] *οὔτε τινὰ τὸν παραληψόμενον πέμψαι. οὐ δύναμαι λέγειν σοι ὅτι· ἀπόστηθι τῶν κτημάτων· ἐγὼ γὰρ ψυχῇ ταῦτα*[4]) *νέμομαι. ψυχῇ γὰρ πρώτης*[5]) *δράξασθαι νομῆς οὐ δυνατόν. τὴν δὲ σώματί μοι παραδοθεῖσαν νομὴν ψυχῇ δύναμαι φυλάττειν*[6]). *τίνες δέ εἰσι*[7]), *δι' ὧν προςπορίζεταί μοι νομή, τελείως εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ* institutioni. 6. *Τῆς* reciperandae *ἐνεργείας ἐστὶ*[8]) *τὸ* 'unde 6. ui' intérdicton. *εἰ γάρ τις βίᾳ ἐξελάσῃ με τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἀναγκαῖόν μοι*[9]) *τὸ εἰρημένον* intérdicton, *δι' οὗ ἀναγκασθήσεται ἀποκαταστῆσαί μοι*[9]) *τὴν νομήν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἔτυχον αὐτὸν ἐγὼ προβιασάμενος ἢ λάθρα αὐτοῦ γενόμενος ἐν νομῇ ἢ κατὰ παράκλησιν λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὴν νομήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ παλαιοί· αἱ δὲ διατάξεις, ὡς εἰρήκαμεν, ἤδη βούλονται, εἰ μέν τις τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα ἀπέσπασε βίᾳ, στερεῖσθαι αὐτὸν τῆς αὐτοῦ δεσποτείας· εἰ δ'*[10]) *ἀλλότριον καὶ αὐτὸ ἀποδιδόναι καὶ τὴν τούτου παρέχειν διατίμησιν*[11]) *τῷ βιασθέντι. ὁ δὲ βίᾳ ἐξωθήσας τινὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακρατουμένης*[12]) *νομῆς οὐ μόνον ὑπεύθυνός ἐστι τῷ εἰρημένῳ* interdictῳ. *ἀλλὰ ὑπόκειται καὶ ἐγκλήματι τῷ* Iuliῳ de ui priuata *ἢ* de ui publica. *ἀλλὰ τῷ μὲν* de ui priuata *τότε χώρα*[13]) *ἐστὶν*[14]), *ἡνίκα δίχα ὅπλων εἰργάσατο τὴν βίαν. εἰ δὲ μέθ' ὅπλων βίᾳ τινὰ τῆς νομῆς ἐξέβαλε, τῷ* Iuliῳ de ui publica *κατέχεται. τῇ δὲ τῶν ὅπλων προσηγορίᾳ οὐ μόνον ἀσπίδες καὶ ξίφη καὶ περικεφάλαια σημαίνονται, ἀλλὰ καὶ ξύλα καὶ λίθοι καὶ πᾶν ὄργανον βλάπτειν δυνάμενον*[15]).

---

1) d. Vi. R. 2) d. V. 3) dele: *ἐνέχομαι* L¹. *ἀνέρχομαι* V.
4) L¹. P.: cet. *τ. ψ.* 5) *πρὸ τοῦ* V. 6) *παραφ.* Vi. R.
7) *λέγουσι* V. 8) *καὶ* ad. Vi. R. 9) *δ'.* P. 10) *δὲ καὶ* V.
11) *ἀποτίμησιν* Vi. R.: ita L¹. V. cet. *διατ. παρ.* 12) *κρατ.* L¹. P.
13) *χ. τ.* P. 14) *τότε δὲ χώραν ἔχει τὸ* de ui priuata Vi. R.
13) *σημαίν.* h. l. P.

rursus in eadem loca concedamus. animo autem solo possessionem adipisci non possumus. ut ecce praedia uendidisti mihi in quadam prouincia sita: ea mihi tradere nolebas. neque ego possum loco illa accipere, neque aliquem accepturum mittere. neque enim tibi dicere possum: »*discede a praediis, ea enim ego animo possideo*«: animo enim tantum possessionem adipisci non possumus. possessionem autem corpore mihi traditam animo seruare possum. quinam autem sint, per quos mihi possessio adquiratur, in secunda
6. Institutione plenius diximus. 6. *Reciperandae possessionis* causa comparatum est interdictum '*unde ui*'. si enim quis me ui e fundo meo uel aedibus meis expulerit, eo interdicto mihi opus est, per quod ille cogatur possessionem mihi restituere, quamuis ego eum forte antea ui eiecerim, aut clam possessionem ei subripuerim aut precario ab eo possessionem rogauerim. set haec quidem apud ueteres; nunc uero, uti superius diximus, constitutionibus cautum est, ut si quis rem suam ui occupet, eius dominium amittat; sin autem alienam, et ipsam rem restituat, et eius pretium ei praestet, qui uim passus est. qui autem quendam ui ex sua possessione expellit, non tantum hoc interdicto tenetur, set etiam in crimen *legis Iuliae de ui priuata* siue *de ui publica* incidit. set crimini *de ui priuata* tunc locus fit, cum sine armis quis uim intulerit; sin autem cum armis ui quendam ex possessione deiecerit, lege Iulia *de ui publica* tenebitur. *armorum* autem appellatione non solum scuta et gladii et galeae significantur, set etiam fustes et lapides et omne deinceps instrumentum, quo noceri possit.

7. *Εἰρήκαμεν τῶν* interdictωn *τὰ μὲν εἶναι* prohibitória *τὰ* 7.
δὲ restitutória *τὰ δὲ* exhibitória. *ἐποιησάμεθα*[1]) *καὶ δευτέραν*
διαίρεσιν εἰπόντες τὰ μὲν εἶναι τῆς adipiscendae *ἐνεργείας,*
τὰ δὲ τῆς retinendae, *τὰ δὲ τῆς* reciperandae. *λεγέσθω καὶ*
τρίτη διαίρεσις· τῶν interdictωn *τὰ μέν ἐστιν ἁπλᾶ τὰ δὲ*
διπλᾶ. 7a. *Ἁπλᾶ μὲν*[2]), *ἐν οἷς ὁ* áctωr *διακέκριται τοῦ* réu, 7a.
ὁποῖά ἐστιν ἅπαντα τὰ restitutória *καὶ τὰ* exhibitória. áctωr
μὲν γάρ[3]) *ἐστιν ὁ θέλων ἑαυτῷ τὴν νομὴν ἀποκαταστῆσαι*[4])
ἢ τι κρυπτόμενον πρόσωπον ἄγεσθαι εἰς μέσον· réos *δ' ὁ*
τὴν νομὴν ἀποκαθιστᾶν[5]) *ἢ τὸ πρόσωπον εἰς μέσον ἄγειν*[6])
ἀναγκαζόμενος. 7b. *Τῶν δὲ* prohibitoriωn interdictωn *τὰ μέν* 7b.
ἐστιν ἁπλᾶ, τὰ δὲ διπλᾶ. καὶ ἁπλᾶ μέν ἐστιν, ἡνίκα κωλύῃ
ὁ praétωr *τινα κτίσαι ἐν* sácrῳ *τόπῳ ἢ ἐν δημοσίῳ ποταμῷ*[7])
ἢ ἐν τῇ ὄχθῃ αὐτοῦ κατασκευάσαι τι. καὶ γὰρ ὁ κωλύων
áctωr *ἐστίν, ὁ δὲ κωλυόμενος* réos. *διπλᾶ δὲ τὸ* 'uti possidetis' *καὶ τὸ* 'utrubi'. *διὰ τοῦτο δὲ διπλᾶ*[8]), *ἐπειδὴ ἴση*
τῶν δικαζομένων ἑκατέρου[9]) *ἐστὶν ἡ αἵρεσις καὶ οὐδεὶς*
κατεξαίρετον réos *ἢ* áctωr *ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἕκαστος*
αὐτῶν καὶ réu *καὶ* áctoros *τάξιν*[10]) *ἐπέχει. ἀμέλει καὶ ὁ*
praétωr *ἡνίκα ἐδίδου αὐτοῖς τὰ* intérdicta *μέσῃ ἐκέχρητο*
ὁμιλίᾳ, οὐδὲ τοῦτον οὐδὲ ἐκεῖνον áctora *δεικνὺς ἐκ τῶν*[11])
οἰκείων ῥημάτων[a]). *ἐπὶ γὰρ τοῦ* 'uti possidetis' *ἔλεγε ταῦτα*
τὰ ῥήματα· 'uti possidetis, quominus possideatis uim fieri ueto' [*τουτέστιν· ὡς νέμεσθε, ὅπως μὴ ἔλαττον νεμεθήσεσθε*[12]) *βίαν γίνεσθαι κωλύω*[13])], *καὶ οὐκ εἶπεν* »uti possides«,
ἵνα[14]) *δόξῃ πρὸς ἕνα ἀποτείνεσθαι. ἐπὶ δὲ τοῦ* 'utrubi' *τούτοις*
κέχρηται τοῖς ῥήμασιν· 'utrubi ille homo[15]) quo de agitur
'maiore parte huiusce[16]) anni fuerit, quominus is

---

[1]) *δὲ* V. [2]) *ἔστιν* P. [3]) d. P. [4]) *—σταθῆναι* cj. R.
[5]) *—στῶν* L^2. P. Vi. F. R. [6]) *ἀγαγεῖν* P. [7]) *τόπῳ* V.
[8]) *λέγονται* ad. L^2. Vi. F. R. [9]) d. P. [10]) *λέξιν* L^1. [11]) d. F^2.
[12]) L^1.: *—σθαι* Pi. V.: cet. *νέμησθε.* [13]) dele: pro his P.: *τῷ νεμομένῳ δίχα ἐλαττώματος βίαν γενέσθαι κωλύω.* [14]) *μὴ* P. Vi. R.
[15]) uestrum seruus ille Vi. R. [16]) hujus Vi. R.
a) cf. Gai. 4, 160.

7. 7. Diximus interdictorum quaedam prohibitoria, quaedam restitutoria, quaedam demum exhibitoria esse: alteram quoque diuisionem adiecimus: quaedam nempe adipiscendae, quaedam retinendae, quaedam deinceps reciperandae possessionis causa esse comparata. tertia diuisio nunc exponenda est; interdictorum quaedam simplicia, quaedam

7a. duplicia sunt. 7a. Simplicia sunt, in quibus actor a reo distinguitur, sicuti sunt omnia restitutoria atque exhibitoria. actor est enim, qui sibi possessionem restitui uult aut absconditam personam exhiberi; reus autem qui posses-

7b. sionem restituere aut personam exhibere compellitur. 7b. Prohibitoriorum interdictorum quaedam simplicia, quaedam duplicia sunt. et simplicia quidem sunt, cum praetor quendam prohibet in sacro loco aedificare, uel in flumine publico eiusue ripa aliquid exstruere: qui enim ut prohibeatur contendit, actor est; qui prohibetur, reus. duplicia sunt autem interdictum uti possidetis et utrubi. ideo autem duplicia dicuntur, quia par utriusque litigatoris condicio est et neuter praecipue reus uel actor in his est, set unusquisque tam rei quam actoris partem sustinet. itaque etiam praetor eis interdicta proposuit medio quodam sermone usus, cum neque unum neque alterum suis uerbis actorem ostenderet. in interdicto enim 'uti possidetis' haec uerba usurpabat: 'uti possidetis, quominus possideatis, uim fieri ueto'. non ergo ait 'uti possides', ne ad unum se conuertere uideretur. in 'utrubi' autem interdicto his uerbis usus est: 'utrubi ille homo, quo de agitur, maiore parte huiusce anni fuerit, quominus is eum ducat,

'eum ducat uim fieri ueto' [τουτέστι[1])· παρ' ὁποτέρῳ[2]) ὁ δεῖνα[3]) ὁ οἰκέτης, περὶ οὗ γίνεται ἡ ἐναγωγὴ ἐν τῷ μείζονι μέρει τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ ἦν, ὅπως οὗτος μὴ λάβῃ αὐτὸν βίαν γενέσθαι κωλύω[4])], τουτέστιν οὐ βούλομαι αὐτὸν[5]) κωλυθῆναι, ὥςτε[6]) λαβεῖν τοῦτον τὸν οἰκέτην, οὗ γέγονεν ἐν νομῇ τῷ πλείονι μέρει τοῦ ἐνιαυτοῦ. σκόπησον πῶς καὶ ἐνταῦθα[7]) εἶπεν »utrubi« [τουτέστι παρ' ὁποτέρῳ[8]], οὐκ εἶπε 'παρά σοι'.

8. Τὸ δὲ περὶ τῆς τάξεως καὶ τοῦ ἀποτελέσματος περιττόν 8. ἐστι σήμερον λέγειν. ἐπὶ γὰρ τῶν extraordinariωn δικαστηρίων (ὁποῖα σήμερόν[9]) ἐστι[10]) πάντα τὰ δικαστήρια) οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες intérdicta κινεῖσθαι, ἀλλὰ δίχα τούτων ἐγγυμνάζεται[11]) τὰ δικαστήρια, utilias ἀγωγῆς ἀντὶ τῶν interdictωn ἐγγυμναζομένης. οὐκοῦν οὕτως εἴωθέ τις ὁρίζεσθαι· »ὅτι ὁρίζομαι κατά σου utilian ἀγωγὴν ὡς ἀπὸ τοῦ saluianiu interdictu, ἢ ὡς ἀπὸ τοῦ 'unde ui' interdictu, ἤγουν[12]) ἑτέρου τινός«.

De poena temere litigantium[13]). Titulus 16.

Οἱ πάλαι τοὺς νόμους ἡμῖν καταστήσαντες καὶ τὴν τάξιν τῶν δικαστηρίων εὑρόντες τοὺς εὐχερεῖς καὶ ματαίους ἐπὶ δικαστηρίων δρόμους[14]) ἠβουλήθησαν ἐπισχεῖν, ὅπερ καὶ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ ἐστι καταθύμιον. πολλάκις γάρ τις οὐκ ἔχων[15]) κατ' ἐμοῦ ἀγωγήν[16]) τινα ἐκίνει δικαστήριον ταῦτα ἐνθυμούμενος· εἰ μὲν δυνηθῶ συναρπάσαι, καταδικασθήσεταί μοι ὁ

---

1) d. Vi. R. 2) ᾧ πρότερον V. 3) ὑμῶν ad. P. Vi. R. 4) dele. 5) d. V. 6) μὴ ad. ex cj. Gauel. 7) πῶς h. l. P. 8) dele. 9) d. V. 10) εἰσὶ V. 11) γυμνάζεσθαι P. 12) ἢ Vi. R. 13) περὶ τῆς [d. V. L[2].] τιμωρίας καὶ φόβου τῶν δικαζομένων ad. libri. ed. 14) νόμους V. 15) οὐ κατέχων V. 16) ἀγ. κατ' ἐμ. P.

uim fieri ueto'. uide igitur quomodo et hic dixerit utrubi,
8. non autem penes te. 8. De ordine et exitu interdictorum
superuacuum est hodie dicere. in extraordinariis enim iudiciis
(qualia sunt hodie omnia iudicia) non est necesse reddi interdictum, set sine his iudicia exercentur, utili actione pro interdicto reddita. igitur ita intendi coeptum est: 'utilem actionem tanquam ex Saluiano interdicto aduersus te intendo', uel 'ueluti ex unde ui interdicto' uel alio quolibet.

De poena temere litigantium. Titulus 16.

Qui olim nobis iura constituerunt et iudiciorum ordinem introduxerunt facilem et temerarium ad litigandum aditum recludere conati sunt. id etiam principi nostro cordi est. saepenumero enim aliquis nullam actionem mecum habens, agere instituit talia secum cogitans: 'si quidem iudici obrepsero, mihi aduersarius condemnabitur; sin autem non ad-

ἀντίδικος· εἰ δὲ μὴ ἰσχύσω οὐδὲν ἐντεῦθεν βέβλαμμαι. καὶ πάλιν ἕτερός τις[1] *ἐποφείλων εἰς*[2] *ἄρνησιν τρέπεται, ἐννοῶν*[3] *ὅτι· ἢ συναρπάζω*[4] *καὶ*[5] absolutionos *ἀξιοῦμαι ἢ μὴ δυνηθεὶς*[6] *συναρπάσαι οὐδὲν ζημιοῦμαι τὸ ἐποφειλόμενον καταβάλλων. βουλόμενοι τοίνυν οἱ ἀρχαῖοι τὰς τοιαύτας ἐκκόπτειν τῶν μὲν* actórων *συκοφαντίας, τῶν δὲ ἐναγομένων τὰς ἀγνωμοσύνας ἐπενόησαν τιμωρίας, ποτὲ μὲν χρηματικάς, ποτὲ δὲ ὅρκου δόσιν, ποτὲ δὲ φόβον ἀτιμίας ἐπισείσαντες* 1. *Τέως* 1.
μὲν γὰρ ὅρκος ἅπασιν ἐναγομένοις ἐκ διατάξεων[7] *τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπιφέρεται*[8]. *οὐχ ἑτέρως γὰρ ταῖς οἰκείας κέχρηται δικαιολογίαις, εἰ μὴ πρότερον ὁμόσῃ ὅτι »νομίζων ἑαυτὸν ὀρθῷ τῷ*[9] *συνειδότι ἀντιλέγειν τῷ* actori[10] *ἐπὶ τὸ*[11] *δικαστήριον παρεγένετο«. ἐστὶν οὖν ἡ μεγίστη τιμωρία ὅτι καὶ ὑποβάλλεται τῇ ἐπιορκίᾳ*[12] *καὶ ἐλεγχθεὶς ἀποδίδωσι τὸ χρέος.* 1a. *Εἰσί*[13] *τινες ἀγωγαί, αἵτινες εἰς τὸ διπλοῦν* 1a.
ἤγουν εἰς τὸ τετραπλοῦν ποιοῦνται τὴν καταδίκην[14]*, οἷον*[15] *ὁ* Aquilios[a] *καὶ τὰ ληγάτα τὰ καταλειφθέντα τόποις σεβασμίοις. παραινοῦμεν οὖν τοῖς ἐνεχομένοις μιᾷ τούτων τῶν ἀγωγῶν ὥςτε ὁμολογῆσαι· ἀρνούμενοι γὰρ τὸ διπλοῦν*[16] *καταθήσουσιν ἕτερον ἁπλοῦν πρὸς τῷ ἐποφειλομένῳ λόγῳ ποινῆς καταβάλλοντες.* 1b. *Εἰσί*[17] *τινες ἀγωγαί, αἵτινες εἰς πλεῖον* 1b.
ποιοῦνται τὴν καταδίκην τοῦ ἁπλοῦ[18]*, εἰ καὶ καθ' ὁμολογοῦντος γίνηται ἡ ἐναγωγή. εἰς μὲν τὸ διπλοῦν ἡ*[19] furti nec manifesti· *εἰς δὲ τὸ τετραπλοῦν ἡ*[20] manifesti. *αὗται μὲν*[21] *κατὰ τῶν ἐναγομένων τιμωρίαι ἐπινενόηνται*[22]. 1c. *Εἰσὶ δὲ* 1c.
καὶ κατὰ συκοφαντῶν κωλάσεις τινές· τέως μὲν γὰρ ἐν προοι-

---

1) *ἑτέρῳ* F². 2) d. F². 3) —*ῶ* V. F². 4) —*ων* P. 5) d. P. 6) —*θῶ* F². 7) —*ως* Vi. R. 8) *ἐκφ.* V. 9) d. Vi. R. 10) *ὡς* ad. P. 11) d. P. 12) *τῷ ἐπιόρκῳ* V. 13) *δέ* ins. P. Vi. R. 14) *τὴν κατ. ποι.* P. 15) *ἤγουν* L¹. Vi. 16) *τῷ διπλῷ* L¹. 17) *δὲ* ins. V. P. Vi. F¹. R. 18) *ποιοῦνται* h. l. P. 19) ad. ex P. Vi. R. 20) furti ins. Vi. R. 21) d. Vi. R. *εἰσὶν αἱ* ad. Vi. R. *οὖν εἰσὶν αἱ* L². F. 22) d. Vi. R.: pro his *καὶ ποιναί* V.

a) Voell. 2, 1809.

sequar, nullo inde detrimento adficiar'. et rursus cum quis
alii debeat, infitiari coepit, ita cogitans: si obrepsero, absolu-
tionem optinebo, sin autem obrepere non potuero, nullum
detrimentum patiar, debitum soluens. ueteres ergo eiusmodi
actorum calumnias et reorum infitiationes resecare uolentes
poenas excogitauerunt: tum pecuniariam condemnationem,
tum iurisiurandi religionem, tum ignominiae metum inicientes.
1. 1. Et iusiurandum quidem omnibus reis ex constitutionibus
principis nostri defertur. non aliter enim aliquis suis alle-
gationibus uti potest, nisi antea iurauerit, quod putans se
bona instantia actori contradicere ad iudicium peruenit. est
igitur grauissima poena in periurium incidere et debitum, si
1a. constet, nihilominus soluere. 1 a. Sunt quaedam actiones quae
dupli uel tripli condemnationem habent, ueluti ex lege Aquilia
atque ex legatis uenerabilibus locis relictis. hortamur igitur
eos, qui aliqua harum actionum tenentur, statim debitum
fateri; nam si infitias ierint, in duplum condemnabuntur,
alterum simplum praeter id, quod debeant, poenae nomine
1b. soluentes. 1 b. Sunt quaedam actiones, quae maiorem simplo
condemnationem habent, quamuis aduersus fatentem inten-
dantur: in duplum, actio furti nec manifesti; in quadruplum,
actio furti manifesti. et hae quidem sunt poenae aduersus
1c. reos inuentae. 1 c. Sunt etiam aduersus calumniantes poenae

μίοις τῆς δίκης ὁ actor *ἀναγκάζεται ὀμνύειν*[1]) *ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ὅτι »ὀρθῷ συνειδότι τὴν προσοῦσαν ἐνεστήσατο δίκην«. καὶ ἑτέρα δὲ*[2]) *διάταξις τοῦ αὐτοῦ θειοτάτου ἐστὶ βασιλέως, ἥτις ἑκατέρου μέρους τὸν συνήγορον*[3]) *ὑποβάλλει τῷ ὅρκῳ. τοῦτον δὲ τὸν ὅρκον ὁ ἡμέτερος ἐπενόησε βασιλεὺς εἰς τάξιν τῆς πάλαι κινουμένης* calumnias, *ἥτις ἀπὸ*[4]) *ἀσυνηθείας*[5]) *ἀνηρέθη*[a]). *εἰ γὰρ ἐκίνησα ἐγὼ κατά τινος οἱανδήποτε ἀγωγήν, εἶτα ἡττήθην καὶ εὑρέθην συκοφάντης, ἠδύνατο ὁ* réos *ἐπιστραφεὶς κινῆσαι κατ' ἐμοῦ τὴν*[6]) calumnias *ἀγωγὴν ἔχουσα τὴν*[7]) *καταδίκην εἰς τὸ δέκατον, ὧν ἐπέφερον αὐτῷ ἐγώ. οἷον ἐκίνησα τὸν* condicticion, *λόγον χάριν περὶ ρ̅ νομισμάτων, καὶ ἡττήθην. ἐκινεῖτο κατ' ἐμοῦ ἡ* calumnias[8]) *εἰς ι̅ νν*^0^. *ἐπειδὴ οὖν αὕτη ἡ* calumnias[9]) *οὐκ ἦν ἐν πολιτείᾳ, εἰς τάξιν αὐτῆς ἐπενοήθη καὶ*[10]) *ἡ δόσις τοῦ προειρημένου*[11]) *ὅρκου καὶ τὸ τὸν ἀναίσχυντον* litigàtora *ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν τῷ ἀντιδίκῳ τὰς δαπάνας, αἷς αὐτὸν περιέβαλε μάτην αὐτῷ δικασάμενος.*

2. *Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἡμῖν ἐν τοῖς προλαβοῦσι τιμωρίαις* 2. *κατὰ τῶν* réωn *εἰσὶ καὶ ἕτεραι τιμωρίαι. εἰσὶ γάρ καί τινες ἀγωγαί, αἷς οἱ καταδικασθέντες ἄτιμοι γίνονται. ἀπὸ μὲν ἁμαρτημάτων ἡ* furti *ἡ* ui bonorum raptorum *ἡ* iniuriarum *ἡ* de dolo· *ἀπὸ δὲ συναλλαγμάτων ἢ ὡσανεὶ συναλλαγμάτων ἡ* tutelae *ἡ* mandati *ἡ* depositi, *ἡνίκα* directai *κινοῦνται· οὐ μὴν αἱ* contràriai. *αἱ γὰρ* contràriai *οὐκ εἰσιν ἀτιμοποιοί*[12])· *οἷον* contraría tutelae, *ἣν ὁ ἐπίτροπος ἔχει κατὰ τοῦ* pupillu *περὶ*[13]) *ὧν ἐδαπάνησεν εἰς αὐτόν·* contraría mandati *ἐστὶν ὅταν ἐνετείλω μοι*[14]) *ἵνα δικάσωμαι ὑπέρ σου καὶ ἀπαιτῶ σε δι' αὐτῆς τὰ περὶ τὴν δίκην δαπανήματα·* contraría depositi[15])·

---

1) *—ναι* V. 2) d. Vi. F¹. R. 3) *ἑκάτερον τῶν συνηγόρων* Vi. R. 4) *τῆς* ad. V. Vi. R. 5) *—νήθους* V. 6) *περὶ* ins. Vi. R. 7) d. P. 8) *—ία* P. 9) scr. ex Vi. F¹. R. 10) d. Vi. R. 11) *εἰρ.* P. 12) ita cum P. pro uulg. *—οιαί.* 13) *ὑπέρ* L¹. V. Vi. R. 14) *ἐντέλλομαι* Vi. 15) *οἷον* om. cum L¹. V. m. 2ª.

a) G. 4, 176. cfr. Lenel Edictum. p. 88.

introductae. actor enim initio litis ex principis nostri constitutione iurare cogitur, sese bona instantia ad praesentem litem peruenisse. et alia est sanctissima eiusdem principis constitutio, quae utriusque partis aduocatos iusiurandum subire cogit. Hoc autem iusiurandum princeps noster introduxit in locum ueteris calumniae actionis, quae desuetudine abrogata est. nam si ego aduersus quendam qualibet actione expertus deinde uictus fuissem et calumniator apparuissem, poterat reus rursus aduersus me calumniae actione experiri, quae in decimam eorum, quae petiissem, partem condemnationem habebat. ut ecce condixeram, uerbi gratia, C aureos et succubueram: in X aureos mecum de calumnia agi poterat. cum igitur calumniae actio non frequentaretur, in eius locum coeptum est iusiurandum, uti dictum est, exigi et improbum llitigatorem cogi impensas aduersario soluere, in quas eum
2. temere litigando deduxit. 2. Praeter poenas aduersus reos, quas in superioribus enumerauimus, sunt aliae quoque poenae. sunt enim quaedam actiones, ex quibus damnati ignominiosi fiunt: ex *delictis*, ueluti in iudicio furti aut ui bonorum raptorum aut iniuriarum aut de dolo: ex *contractibus*, uel *quasi ex contractibus*, ueluti in actionibus tutelae aut mandati aut depositi, directis nimirum non etiam contrariis. contrariae enim famosae non sunt: ueluti actio tutelae contraria, quam tutor habet aduersus pupillum pro iis, quae pro eo impendit. actio mandati contraria locum habet, cum mandatum acceperim, ut pro te agam, et per eam litis impensas a te peto. contraria depositi actio competit uerbi

παρέθου μοι οἰκέτην· ἐνόσησεν οὗτος· ἐδαπάνησα περὶ τὴν αὐτοῦ νόσον[1]*· ἀπαιτῶ ταῦτα διὰ τῆς* contrarias depositi. *ἐστὶ καὶ ἡ* pro socio *ἀτιμοποιός· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐκ ἔστιν εἰπεῖν*[2] contrarian[3]*·* directa *γάρ ἐστιν ἐξ ἑκατέρου πλευροῦ καὶ ὁστιςδήποτε ἐκ τῶν κοινωνῶν καταδικασθῇ*[4] *ἀτιμοῦται. διαφορὰ δὲ τῶν ἀπὸ*[5] *ἁμαρτημάτων καὶ*[6] *συναλλαγμάτων αὕτη, ὅτι ἐπὶ τῆς*[7] furti *καὶ τῶν ὁμοίων οὐ μόνον*[8] *ὁ καταδικασθεὶς ἀτιμοῦται, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκτὸς δικαστηρίου διαλυσάμενος. δοκεῖ γὰρ ὥςπερ χρήμασιν ἀγοράζειν τὴν καθ' ἑαυτοῦ μέλλουσαν ἐκφέρεσθαι ποινὴν καὶ δι' ὧν πακτεύει τὸ οἰκεῖον ὁμολογεῖν*[9] *ἁμάρτημα. ἐπὶ δὲ τῶν ἀπὸ*[10] *συναλλαγμάτων ὁ καταδικασθεὶς μόνος ἀτιμοῦται· ὁ γὰρ διαλυσάμενος [καὶ*[11]*] ἄξιος ἐλέους κριθήσεται.* 3. *Πάντων δὲ τῶν*[12] *κινουμένων* 8.
δικαστηρίων τὸ προοίμιον ἐκ τοῦ 'de in ius uocando' *τίτλου [τοῦ ἠδίκτου*[13]*] τοῦ* praétoros[14] *λαμβάνει τὴν πρόφασιν. ὁ γὰρ βουλόμενος πρός τινα δικάζεσθαι*[15] *ὀφείλει προσιέναι τῷ ἄρχοντι καὶ τοῦτον καλεῖν εἰς δικαστήριον*[16]*. εἰ δέ τις τῶν ἀνιόντων ἐστὶν ὁ καλούμενος ἢ*[17] *πάτρων ὑπὸ ἀπελευθέρου ἢ ἀνιόντες αὐτοῦ ἢ κατιόντες δεῖ αἰτῆσαι αὐτὸν συγγνώμην. εἰ γὰρ δίχα αἰτήσεως συγγνώμης κληθῶσι, κινουμένης κατ' αὐτὸν τῆς* in factum, *εἰς ν'*[18] *καταδικασθήσεται νομίσματα.*

---

[1] *τινὰ δαπανήματα* ad. V. Vi. R. [2] *ἐνταῦθα* h. l. P. [3] *—ία* L¹. L². F.: *ἡ* ins. omn. praet. P. [4] *—σθεὶς* V. [5] d. Vi. G. [6] *τῶν* d. cum P. [7] P.: cet. *τῇ*. [8] ad. ex V. P. Vi. F¹. R. [9] scripsi pro uulg. *—εῖ*. [10] d. V. Vi. [11] dele. [12] d. Vi. G. [13] addidi. [14] d. P. [15] V.: cet. *—σασθαι*. [16] *καλεῖν* h. l. P. [17] *ὁ* om. cum V. P. Vi. R. [18] *νομίσμ.* h. l. P.

gratia, cum seruum apud me deposueris, qui aegrotauerit: sumptus feci in eius ualetudinem. eos per depositi contrariam a te petam. actio quoque pro socio famosa est. in hanc uero ea, quae de contrariis actionibus diximus, non cadunt; ab utraque enim parte actio directa est, et ob id quilibet ex sociis damnatus ignominia notatur. differentia autem inter actiones ex delictis et eas ex contractibus ea est, quod furti et ceterorum id genus causa non solum qui damnatus est notatur ignominia, set etiam qui extra iudicium pactus est: uidetur enim liberationem a poena sibi obuentura quodammodo pretio emere, et, dum paciscitur, suum fatetur delictum. in actionibus uero ex contractibus damnatus tantum notatur; qui enim
3. est pactus misericordia dignus iudicabitur. 3. Omnium autem actionum instituendarum principium a titulo 'de in ius uocando' praetoris [edicti] proficiscitur: nam qui cum aliquo agere uult, magistratum adire debet et ita aduersarium in iudicium uocare. sin uero parens est, qui in iudicium uocatur, aut patronus a liberto, patroniue parentes aut liberi, uenia ab eo petenda est. et si uenia non petita in iudicium uocantur, in factum actio aduersus uocantes dabitur, qui in L solidos condemnabuntur.

De officio iudicis[1]). Titulus 17.

Ὑπόλοιπον[2]) περὶ τοῦ officiu σκοπῆσαι τῶν δικαστῶν[3]).
καὶ τέως κατὰ πρώτην τάξιν τοῦτο παραφυλάττειν ὁ δικαστὴς
ὀφείλει, ἵνα μὴ δικάζων ἑτέρως[4]) ἀποφαίνηται, ἤπερ ταῖς
διατάξεσι ἢ τοῖς ἐγγράφοις νόμοις[5]) ἢ τῇ τῶν σοφῶν ἀγράφῳ[6])
νομοθεσίᾳ δοκεῖ. 1. Διὸ ἐὰν κινήσας κατά σου noxalian εἶτα 1.
ἀποδείξω τὸ εἰς ἐμὲ γενόμενον πλημμέλημα[7]), οὕτω δεῖ τὸν
δικαστὴν ἀποφαίνεσθαι· ‘καταδικάζω τὸν Públion Maé-
uion Luciῳ Titiῳ τῷ áctori, ὥςτε ῑ νν⁰ παρασχεῖν ἢ
τὸν οἰκέτην εἰς nóxan δοῦναι’. 2. Εἰ δὲ τὴν in rem 2.
κινεῖ τις, εἰ μὲν καταγινώσκει τοῦ áctoros, absolutionos ἀξιούτω
τὸν réon. εἰ δ' ἐλάττονα ὁρᾷ τὰ τοῦ ἐναγομένου δίκαια,
κελευέτω αὐτὸν[8]) αὐτὸ[9]) τὸ πρᾶγμα ἀποκαθιστᾶν μετὰ καὶ
τῶν[10]) καρπῶν. εἰ δὲ ὁ ἐναγόμενος ἀρνεῖται ἐν τῷ παρόντι
χρόνῳ[11]) μὴ δύνασθαι τὸ πρᾶγμα ἀποκαθιστᾶν[12]) καὶ τοῦτο
δὲ[13]) οὐ δι' ὑπέρθεσιν λέγεται παρ' αὐτοῦ, προσήκει τὸν
δικαστὴν χρόνον δοῦναι προθεσμίας, οὗ ἐντὸς ὀφείλει τῷ
áctori ἀποκαταστῆσαι τὸ πρᾶγμα ὁμολογίαν ἐκτιθέμενος μετὰ
δόσεως[14]) ἐγγυητοῦ[15]) περὶ τῆς διατιμήσεως τῆς δίκης, ὡς εἰ
μὴ εἴσω τοῦ χρόνου τοῦ ὁρισθέντος[16]) ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ
ἀποκαταστήσῃ τὸ πρᾶγμα, τὴν ὁρισθεῖσαν διατίμησιν παρέξει.
εἰ δὲ ἡ[17]) hereditatis petitiωn κινεῖται, τὰ αὐτὰ ἐπὶ τοῖς
καρποῖς δικαζέτω[18]), ἅπερ ἐπὶ τῆς in rem. ἐκείνων δὲ τῶν
καρπῶν προφάσει, οὓς οἰκείᾳ cúlpᾳ ὁ τῆς κληρονομίας οὐκ
ἐξελέξατο[19]) νομεὺς, καταδικαζέσθω, ἐν ᾧ mala fide τῆς κλη-

---

1) περὶ ὀφφικίου [τάξεως Vi. R. ὀφ. τάξ. L².] τῶν δικαστῶν ad. libri. ed. 2) ἐστι ad. L². P. Vi. F. R. 3) σκοπῆσαι h. l. V. Vi. F. R. 4) d. F. 5) d. V. 6) d. Vi. F. R.: ἀγράφων L¹. L². V. 7) ἁμάρτημα P. Vi. F. R. 8) d. Vi.: αὐτῷ V. 9) d. R. 10) d. P. F². 11) καιρῷ P. 12) ἀντιαποκ. V. 13) d. V. Vi. R. 14) —εων P. 15) —τῶν P. Vi. R. 16) τοῦ ὁρ. χρ. P. 17) d. Vi. F¹. R. 18) δικ. ἐπὶ τ. κ. Vi. F. R. 19) ἀνελ. P.

De officio iudicis. Titulus 17.

Superest ut de officio iudicis dispiciamus. et quidem
in primis illud obseruare debet iudex, ne aliter ipse iudicet,
quam constitutionibus aut scriptis legibus aut prudentum
1. auctoritate comprobatum est. 1. Et ideo si noxali iudicio
tecum experiar et ostendam aliquid aduersus me admissum
fuisse, ita iudicem pronuntiare oportet: 'Publium Maeuium
Lucio Titio actori decem aureos soluere condemno
2. aut seruum noxae dedere'. 2. Si quis in rem agit, iudex
si contra petitorem iudicat, reum absoluere debet. sin autem
inferiorem rei causam esse perspicit, iubeat eum rem cum
fructibus restituere. si in praesenti neget reus posse se rem
restituere, neque id frustrationis causa ab eo dicitur, decet
iudicem, ei temporis indutias concedere, intra quas rem
actori restituere debeat; ut tamen satisdando caueat de
litis aestimatione: sese nimirum, si intra tempus a iudice
constitutum rem non restituerit, aestimationem litis praestiturum. quod si hereditas petitur, perinde circa fructus
decernatur, atque in actionibus in rem. eorum autem fructuum
nomine, quos culpa sua hereditatis possessor non perceperit,
condemnabitur, si quidem mala fide in hereditatis possessione

ρονομίας γέγονεν ἐν κατοχῇ, τῶν αὐτῶν σχεδὸν κρατούντων καὶ ἐπὶ τῆς specialias in rem. καὶ ἐπ' αὐτῆς γὰρ ὁ mala fide τοῦ πράγματος ἐν νομῇ γενόμενος λόγον ὑφέξει καὶ τῶν κατὰ ῥαθυμίαν αὐτοῦ μὴ ληφθέντων καρπῶν. διὰ τί δὲ εἶπον τὸ[1]) »σχεδὸν« ἐν τοῖς 'de iudiciis'[2]) μαθησόμεθα. εἰ δὲ bona fide νομεύς ἐστιν ὁ ἐναγόμενος οὐκ ἀπαιτηθήσεται οὐδὲ οὓς ἐδαπάνησε καρπούς, οὐδὲ οὓς κατὰ ῥαθυμίαν οὐκ ἔλαβε προφάσει τῶν ληφθέντων πρὸ τῆς προκατάρξεως[3]) καρπῶν. μετὰ γὰρ προκάταρξιν ἕνεκα καὶ[4]) τῶν ληφθέντων καὶ τῶν[5]) δαπανηθέντων καταδικαζέτω αὐτὸν ὁ δικαστής. ταῦτα μὲν οὖν[6]) περὶ τῆς specialias in rem[7]) ἔτι καὶ τῆς καθομάδα[8]), τουτέστι τῆς[9]) hereditatis petitionos εἰρήσθω. 3. Τῆς δὲ ad 3. exhibendum κινουμένης οὐκ ἀρκεῖ τῷ réῳ πρὸς[10]) τὸ διαφυγεῖν τὴν καταδίκην, ἐὰν εἰς μέσον ἀγάγῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ τὴν caûsan τοῦ πράγματος ὀφείλει παρασχεῖν, τουτέστιν ἀποκαταστῆσαι πάντα ταῦτα[11]) τῷ ἐνάγοντι, ἅπερ ἤμελλεν ἔχειν, εἰ ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς δίκης ἀποκατέστησε τὸ πρᾶγμα τῷ ἐνάγοντι. ὅθεν εἰ καὶ ἐν τῷ παρέλκεσθαι τὸ τῆς ad exhibendum δικαστήριον usucapiteusen ὁ ἐναγόμενος τὸ πρᾶγμα, οὐδὲν ἧττον καταδικασθήσεται οὐ δυνάμενος λέγειν ὅτι »δεσπότης γέγονα διὰ τῆς usucapionos καὶ οὐ δεῖ με[12]) καταδικασθῆναι καὶ ἀποδοῦναι τὸ γεγονὸς ἐμόν«. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς προκατάρξεως τῆς ad exhibendum οὔπω ἦν περαιωθεῖσα ἡ usucapiωn, εἰ καὶ μεταξὺ παρολκῆς γενομένης ὁ χρόνος αὐτῆς[13]) παρῆλθε· πλὴν ἐπειδὴ ἀνατρέχομεν εἰς τὴν προκάταρξιν, ὅτε οὔπω ἦν usucapiteuθὲν, εἰκότως ἀποκαθίσταται ὡς μὴ δόξαν γεγενῆσθαι τοῦ réu διὰ τῆς usucapionos, διὰ τὸ καθὰ εἴρηται ἕλκειν ἡμᾶς τὴν καταδίκην πρὸς μίμησιν τῆς προκατάρξεως. καὶ τοὺς καρποὺς δὲ τοῦ

---

1) d. P. 2) —ίοις V. P. 3) τῶν ins. P. 4) d. Vi. R. 5) d. Vi. F^1. R. 6) d. V. 7) [τῆς d. V.] σπεκιαλίας h. l. V. P. 8) —δος V. —δωτῆς Pi. 9) τουτ. τ. d. Pi.: Vi. R. ita: τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς h. p. 10) εἰς P. 11) τ. π. V. P. 12) σε L^2. F^2. 13) —τοῖς P.

fuerit, iisdem fere optinentibus, atque in singulorum rerum petitione. nam et is, qui mala fide rei cuiusdam possessionem nactus est, rationem reddet eorum quoque fructuum, quos incuria non perceperit. cur autem 'fere' dixerim, in libris de iudiciis dispiciemus. sin autem bona fide possessor reus est, fructus ab eo non petentur, quos aut consumpsit aut neglegentiae causa non percepit, scilicet ante litis contestatae tempus. nam post litem contestatam et perceptorum et consumptorum fructuum nomine eum iudex condemnare debet. eadem igitur de singularibus in rem actionibus atque de
3. generali, i. e. hereditatis petitione, dicere oportet. 3. Si ad exhibendum actum fuerit, non sufficit reo, ut condemnationem uitet, si rem exhibeat; set etiam rei causam praestare debet, idest omnia actori exhibere, quae habiturus esset si rem actori litis contestatae tempore restituisset. itaque si inter moras actionis ad exhibendum reus rem usuceperit, nihilominus condemnabitur, neque dicere poterit 'per usucapionem dominus factus sum, neque oportet me condemnari et id restituere, quod meum factum est'. cum enim ad exhibendum agi coeptum est, nondum completa erat usucapio; quamuis deinceps inter iudicii moras eius tempus decurrerit. cum igitur ad litis contestationem oporteat reuerti, atque res tunc nondum fuerit usucapta, merito res restituitur, perinde ac si nunquam per usucapionem possessoris facta esse uideretur; ad litis enim contestatae tempus condemnationem retrotrahimus. item

μέσου χρόνου τουτέστι τοὺς μετὰ προκάταρξιν μέχρι καταδίκης ὁ réos διδότω. ἀρνούμενος δὲ οὐ δι' ὑπέρθεσιν[1] μὴ[2] δύνασθαι περιστᾶν τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν παρόντα χρόνον διὰ τὸ τυχὸν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ διακεῖσθαι τὸ πρᾶγμα ἕξει χρόνον πρὸς ἀποκατάστασιν ἀσφαλιζόμενος τὸν áctora, ὡς ἀποκαταστήσει τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ μὴ παραχρῆμα κελεύσει πειθόμενος τοῦ δικαστοῦ παρίστησι τὸ πρᾶγμα μηδὲ μὴν ἀσφαλίζεται ὡς ἀποκαταστήσει, μετὰ ταῦτα[3] εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται, εἰς ὅσον διέφερε τῷ áctori τὸ[4] ἐν καιρῷ προκατάρξεως ἀποκαταστῆναι[5] τὸ πρᾶγμα. 4. Ἡνίκα κινεῖται τὸ familiae 4. erciscundae[6], officion ἔστω τοῦ δικαστοῦ τὸ ἓν ἕκαστον ἀκέραιον πρᾶγμα ἑνὶ ἑκάστῳ προσκυροῦν τῶν κληρονόμων. καὶ εἰ συμβῇ πλείονος εἶναι διατιμήσεως τὸ προςκυρωθὲν ἑνὶ τῶν κληρονόμων, καταδικαζέτω τοῦτον τῷ συγκληρονόμῳ, ὥςπερ εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, εἰς ῥητὴν χρυσίου ποσότητα, ὅπως ἂν ἑκατέρῳ φυλάξῃ τὸ ἴσον. οἷον Prímῳ μὲν adiudicáteuse πρᾶγμα[7] $\overline{\alpha}$ νν^{0}, Secúndῳ δὲ[8] $\overline{\omega}$· καταδικαζέτω τὸν Prîmon τῷ Secúndῳ[9] εἰς $\overline{\rho}$ νν^{0}, ὥςτε[10] ἑκάτερον ἀνὰ $\overline{\lambda}$ ἔχειν νομίσματα. εἰ δὲ καὶ ἕνα τῶν συγκληρονόμων[11] συνέβη μόνον ἐκ τῶν ἐπικοίνων πραγμάτων καρποὺς ἀναδέξασθαι ἢ πρᾶγμα hereditárion διαφθεῖραι[12] ἢ[13] καταδαπανῆσαι[14] (τί γάρ, ὅτι οἶνος ἦν καὶ τοῦτον ἐξέπιε;) καταδικαζέσθω προφάσει τούτων ἀναλόγως[15] τῷ συγκληρονόμῳ. ταῦτα δὲ οὐ μόνον δύο κληρονόμων ὄντων, ἀλλὰ καὶ πλειόνων, χώραν ἐχέτω. 5. Τὰ αὐτὰ λέξομεν καὶ ἐπὶ τοῦ ‘communi 5. diuidundo’, ἡνίκα περὶ πολλῶν ἐπικοίνων πραγμάτων διαιρετέων μεταξύ τινων κινεῖται. εἰ δ' ἐπὶ ἑνὶ μόνῳ, οἷον λόγου χάριν ἀγρῷ, εἰ μὲν δίχα βλάβης τοῦ ὑποκειμένου εἰς κλίματα[16]

1) —σεως P. 2) τὸ ad. V. R.: ante δι' ὑπ. P. L¹. F. 3) d. Vi. R. 4) d. L². F. 5) —σταθῆναι cj. R. 6) herc. libri plerique [cf. Voigt Zwölftafeln II 507 n.]. 7) —τα Vi. R. 8) καὶ Σ. P. 9) d. V. Vi. G. 10) καὶ ad. V. 11) κλ. P. Vi. R. 12) φθαρῆναι V. 13) ἤγουν L². F.: καὶ ins. L². Vi. F. R. 14) V.: cet. δαπ. 15) d. P. 16) τμήματα V. L¹. κλήμ. L².

fructus medii temporis, a litis nempe contestatione usque ad condemnationem reus soluet. sin autem dicat, non tamen frustrationis causa, se in praesenti rem praestare non posse, quia forte res alibi inueniatur, tempus ad restituendam eam habebit, si modo actori caueat, se rem restituturum. si uero non confestim iussum iudicis secutus rem restituat, neque caueat se restituturum, postea tanti condemnabitur, quanti
4. actori interfuerit litis contestatae tempore rem restitui. 4. Si familiae erciscundae iudicio agatur, officium erit iudicis singulas integras res singulis heredibus adiudicare. et si maioris pretii id sit, quod uni heredum fuerit adiudicatum, hunc coheredi suo, sicuti in superioribus propositum est, in certam pecuniae quantitatem condemnet, ut eadem utrique quantitas seruetur. ut ecce Primo rem M aureorum adiudicauit, Secundo rem DCCC aureorum: Primum Secundo in C aureos condemnare debet, ut habeat uterque aureos DCCCC. et si heredum quidam solus communium rerum fructus perceperit, remue hereditariam corruperit uel consumpserit (quid enim si uinum fuerit, idque ebiberit?), horum quoque nomine aeque eum heredi condemnet. Quae non solum si duo coheredes sint,
5. set etiam si plures, interueniunt. 5. Eadem dicemus et si communi diuidundo de pluribus rebus communibus inter plures diuidendis agatur. quod si de una re, sicuti e. gr.

δύναται ὁ ἀγρὸς διαιρεθῆναι (ἔχει γὰρ τυχὸν ἐλαιῶνα ἢ ἀμπελῶνα), δύναται ὁ δικαστὴς τῷ μὲν[1]) προσκυροῦν τὸν ἐλαιῶνα, τῷ δὲ[2]) τὸν ἀμπελῶνα, οὕτω μέντοι ὥςτε τὸν λαβόντα τὸ τιμιώτερον μέρος καταδικασθῆναι τῷ ἑτέρῳ δοῦναι χρυσίον. εἰ δὲ τοῦτο ἀσύμφωνον[3]) εἶναι δοκεῖ, ἢ καὶ ἐσθότε οἰκέτης ἐστὶν ὁ ὑποκείμενος ἢ ἡμίονος, περὶ οὗ τοιοῦτον κινεῖται δικαστήριον, τῷ ἑνὶ τὸ πᾶν adiudicateuέσθω πρᾶγμα· οὕτω μέντοι, ὥςτε αὐτὸν εἰς ῥητὰ χρήματα ἑτέρῳ καταδικασθῆναι.

6. Ἡνίκα μεταξύ τινων κινεῖται ἡ 'finium regundorum', χρὴ 6. τὸν δικαστὴν σκοπεῖν εἴγε χρειώδης ἐστὶ ἐν τῷ παρόντι[4]) θέματι ἡ adiudicatiων, ἥτις ἐν ἑνὶ θέματι γενήσεται κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ σαφεστέρους ὅρους διακρίνοντας τοὺς ἀγροὺς ὁ δικαστὴς οὐχ οἰόςτ' ἐστι μεταξὺ θέσθαι[5]), officion ἔστω αὐτοῦ ἐξ ἑνὸς τῶν δύο ἀγρῶν μέρος τι τῷ ἀγρογείτονι προςκυρῶσαι, ὅπως ἂν σαφεῖς κατὰ τοῦτο τὸ[6]) μέρος ἀπόθοιτο[7]) τοὺς ὅρους[8]). ἐν ᾧ θέματι ἀκόλουθόν ἐστιν ὥςτε τὸν ἕτερον καταδικάσαι αὐτῷ εἰς φανερὰ υν⁰. εἰ δὲ καὶ τῶν ἀγρογειτόνων ἕνα συμβῇ[9]) κακούργως περὶ τοὺς ὅρους διαγενέσθαι διὰ τοῦτο τυχὸν, ἐπειδὴ τοὺς λίθους τοὺς διορίζοντας τοὺς ὅρους ἀφείλετο ἢ δένδρα τοὺς ὅρους διακρίνοντα[10]) ἐξέκοψε, καταδικασθήσεται τῆς τοιαύτης προφάσει βλάβης τῷ ἀντιδίκῳ.

6a. Ἔστι δ' ὅτε καὶ προπετῶς ἤτοι ἀπειθῶς[11]) 6a. τις περὶ[12]) τὰς τοῦ δικαστοῦ κελεύσεις διαγινόμενος δίδωσι δίκας καὶ τούτου προφάσει καταδικάζεται· οἷον ἐκέλευσεν ὁ δικαστὴς περὶ ὅρων οὔσης φιλονεικίας ἑκάτερον ἀγρὸν μετρηθῆναι[13]), ὁ ἕτερος οὐκ ἠνέσχετο, ὡς[14]) ἀπειθὼν οὗτος τῷ

---

1) ἑνὶ ad. Vi. R. 2) ἑτέρῳ ad. Vi. R. 3) ἀσύμφερον V.: σύμφωνον Vi. G. 4) παντὶ V. 5) L¹. L². L⁶. P. V. et duo uetustiores cod. par: σαφεστέρους pro uulg. σαφεῖς posuimus. Cet. ita leg: εἰ γὰρ σαφεῖς ὅροι διακρίνονται τοὺς ἀγροὺς οὓς ὁ δικαστὴς οὐχ οἷόςτ' ἐστι μετατίθεσθαι. ubi ἀσαφ. cj. Hotom. οὐ σαφ. Nancelius qui et sq. οὐχ del. 6) δε. L¹. P. F². 7) ἀποθεῖτο F. 8) P. τοὺς ὅρ. ἀπ. cet. cum Par.: δηλονότι ins. P. 9) ita P. pro uulg. συνέβη. 10) κατακρ. V. 11) —θῇ V. 12) παρὰ V. 13) δικαστήριον ἀγρὸν μεταδῆναι V. 14) d. P.

fundo, agatur; si quidem sine substantiae detrimento fundus regionibus diuisionem recipiat, ueluti si oliuetum uinetumue contineat, potest iudex uni oliuetum adiudicare, alteri uinetum, ita tamen, ut is qui pretiosiorem partem receperit, alteri in pecuniae summam condemnetur. si uero id incongruum esse uideatur, aut si res, de qua tale iudicium datur, homo forte aut mulus sit, res tota uni adiudicetur; sic tamen, ut is alteri
6. in certam pecuniam condemnetur. 6. Si finium regundorum inter quosdam agatur, dispicere debet iudex, an praesenti casu adiudicatio necessaria sit. quae sane uno casu necessaria erit; si enim euidentiores fines qui agros distinguant, iudex ponere nequeat, ad eius pertinet officium ex altero agrorum partem uicino adiudicare, ut certos in hac parte fines constituat: quo casu conueniens est, ut hunc alteri in certam pecuniam condemnet. si uero alterum uicinum circa fines malitiose uersari contingat, adeo forte, ut lapides finales furetur aut arbores finales caedat, eiusmodi noxiae nomine
6a. aduersario condemnabitur. 6a. Interdum qui temere seu improbe iudicis praeceptis non pareat, poenas luit atque eius nomine condemnatur. ut ecce: iussit iudex, cum de finibus esset controuersia, utrumque fundum metiri: alter id non est passus fieri: tamquam aduersus iudicem contumax,

δικαστῇ κατὰ τὰ εἰρημένα καταδικασθήσεται. 7.[a]) Τὸ δ' adiu- 7.
dicateuθὲν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐν ἑνὶ τούτων τῶν δικαστηρίων,
τουτέστι[1]) familiae erciscundae[1]) communi diuidundo[1]) finium
regundorum, εὐθέως τῆς δεσποτείας γίνεται ἐκείνου, ᾧ adiu-
cateúθῃ· δεῖ τοίνυν καὶ ταύτην τὴν κτῆσιν ταῖς ἐν νόμοις
ἰδικαῖς πράξεσι συναριθμεῖν τὴν ἀπὸ τῆς adiudicationos[2]).

De publicis iudiciis[3]). Titulus 18.

Πολλὴν ἔθεντο φροντίδα τῶν publicων δικαστηρίων οἱ
νόμοι. ταῦτα δὲ οὐδὲ διὰ ordinariῶn ἀγωγῶν ἐγγυμνάζεται,
οὐδέ τι ὅμοιον εὑρήσομεν ἐν ταῖς ἐξετάσεσι[4]) τῶν λοιπῶν
δικαστηρίων καὶ τούτων. πολλὴ γάρ ἐστιν ἡ μεταξὺ[5]) αὐτῶν
διαφορὰ, ἔν τε τῇ προκατάρξει καὶ ἐν αὐτοῖς μέντοι τοῖς
ἄγωσιν. ὥςτε οὐν οὐδεὶς κινῶν públicon δικαστήριον δύναται
λέγειν ὅτι· »ὁρίζομαι τήνδε τὴν ἀγωγὴν«, ἀλλ' »ὁρί-
ζομαι τόνδε τὸν νόμον«. καὶ ἐνταῦθα βασάνους ἐστὶν
εὑρεῖν ἐπαγομένας καί ποτε μὲν δημεύσεις, ποτὲ δὲ πολιτείας
ἐκπτώσεις, καί ποτε μὲν ἐλευθερίας ποτὲ δὲ ψυχῆς ἀπώλειαν
ἐπαγομένην. ταῦτα δὲ τῶν χρηματικῶν δικαστηρίων ἐστὶν
ἀλλότρια. 1. Ὠνόμασται δὲ públíca, ἐπειδὴ παντὶ δημότῃ 1.
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κινεῖν δίδοται παρρησία· »ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον« δὲ εἶπον ἐπειδή ἐστί τινα πρόσωπα, οἷς οὐκ
ἐπιτέτραπται[6]) públicon κινεῖν δικαστήριον[7]). ταῦτα δὲ ἐν
τῇ τελειοτέρᾳ τῶν publicων δικαστηρίων διδασκαλίᾳ μαθεῖν

[1]) τῷ ins. Vi. R. [2]) ἰουδ. V.: συναριθμ. h. l. P. [3]) περὶ δημοσίων δικαστηρίων ad. libri. ed. [4]) εὑρίσκομεν [—ίσωμεν F[2].] h. l. Vi. F. R. [5]) τις ἐστ. μετ. P. [6]) —τρέπεται V. [7]) κιν. πουβλ. δικ. Vi. F. R.

a) cf. Gai. 4, 42. Ulp. 19, 16,

7. uti dictum est, condemnabitur. 7. Quod a iudice in aliquo horum iudiciorum adiudicatum est, scilicet familiae erciscundae, communi diuidundo, finium regundorum, statim in eius dominium transit, cui adiudicatum est. oportet igitur hunc quoque adquirendi modum per adiudicationem in eorum numerum referri, per quos iure res singulae nobis adquiruntur.

De publicis iudiciis. Titulus 18.

Plurimum curae fuerunt legibus iudicia publica. ea neque per ordinarias actiones exercentur, nec quidquam simile in ceteris iudiciis exponendis inuenimus. magna est enim eorum diuersitas, tam in iis instituendis quam in exercendis. nemo igitur publico iudicio agens dicere potest: 'hanc actionem intendo', set dicere potius debet: 'ex hac lege reum postulo'. hic et tormenta adhibita inueniuntur et modo bona publicantur, modo ciuitas amittitur, et modo libertatem, modo etiam uitam eripi contingit. quae omnia a pecuniariis
1. iudiciis aliena sunt. 1. Publica autem dicta sunt, quia cuiuis e populo plerumque ea exsequendi facultas datur. »plerumque« ideo dixi, quia sunt quaedam personae, quibus publico iudicio postulare non est permissum. haec uero in latiore publicorum iudiciorum doctrina

ἔστιν ἀνελλιπῶς. 2. Τῶν publicωn τὰ μέν ἐστι κεφαλικὰ, 2.
τὰ δὲ οὐ κεφαλικά. κεφαλικὰ δὲ λέγομεν, ἅτινα τῇ ἐσχάτῃ
ὑποβάλλει τιμωρίᾳ[1]) τὸν ἐναγόμενον[2]), τουτέστι τῇ ἀπολείᾳ
τῆς ψυχῆς ἢ aquae et igni interdictioni ἢ deportationi ἢ
μετάλλῳ. τὰ δὲ λοιπὰ, ἅτινά ἐστι públiсa δικαστήρια καὶ
ἀτιμίαν μετὰ ζημίας ἐπάγεται χρηματικῆς. ταῦτα μὲν públiсa
λογίζεται[3]), οὐ μὴν κεφαλικά. 3. Ἀναγκαῖον δὲ ταῦτα τὰ 3.
públiсa πάντα[4]) ἐξαριθμήσασθαι. ἐστὶν ὁ Iúlios ὁ 'de
maiestate', ὅςτις ἁρμόζει κατὰ τῶν μηχανησαμένων τι κατὰ
βασιλέως ἢ[5]) πολιτείας. ἡ δὲ τούτου τιμωρία ψυχῆς ἀπόλειαν
ἔχει. ἐγγυμνάζεται δὲ, ὡς ἐν ἀρχαῖς[6]) εἰρήκαμεν τῆς τρίτης[7]),
καὶ μετὰ τελευτὴν τοῦ τυράννου. 4. Ἔστι[8]) καὶ ὁ Iúlios ὁ[9]) 4.
'de adulteriis'[10]) τιμωρούμενος οὐ μόνον τοὺς ὑβρίζοντας
ἀλλότριον γάμον[11]) καὶ ὑποβάλλων κεφαλικῇ τιμωρίᾳ, ἀλλὰ
γὰρ καὶ τοὺς ἄρρεσι μιγνυμένους. ὁ δὲ αὐτὸς νόμος καὶ τὸ
ἁμάρτημα τοῦ stúpru[12]) κολάζει, ἡνίκα τις βίας ἐκτὸς παρ-
θένον ἢ χήραν σεμνῶς ζῶσαν διαφθείρῃ, εἰς τὸ ἥμισυ δήμευσιν
ἐπάγων τῷ τὰ[13]) τοιαῦτα πλημμελήσαντι τῆς οἰκείας[14]) περι-
ουσίας. εἰ δέ ἐστιν εὐτελὴς ὁ ταῦτα πράξας, μετὰ τὸ βασα-
νίσαι[15]) αὐτοῦ τὸ σῶμα, relégaton αὐτὸν ποιεῖ[16]). 5. Τρίτος 5.
ἐστὶν ὁ Cornélios 'de sicariis', ὅςτις ἀνδροφόνους ξίφει τιμω-
ρεῖται, ἤγουν ἐκείνους, οἵτινες χάριν τοῦ ἀνελεῖν τινα περιέρ-
χονται μετ' ἀκοντίου, ὅπερ ἐν τῷ ῥητῷ »telum« προσαγορεύει.
ὁ δὲ Gaïos ἐν τῷ συντάγματι[17]) αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὸν δωδεκάδελτον
ἑρμηνεύει, φησὶ τὸ 'telum' σημαίνειν παρὰ μὲν[18]) τῷ πλείονι[19])
πλήθει οὐ μόνον τὸ βέλος, ὅπερ ἀπὸ[20]) τόξου ἀφίεται, ἀλλὰ

---

1) τὴν ἐ—ην . . τιμωρίαν V. 2) τῶν . . . ων V. 3) —ζονται V. Vi. 4) δὲ τὰ πούβλ. ἐξ. Vi. R.: τὰ πούβ. ταῦτ. ἀριθμ. P. 5) κατὰ ins. P. 6) ἀρχαίοις V.: ἀρχῇ Vi. R. 7) L1. L2.: εἰρήκ. $\overline{γ}$ F.: τ. $\overline{γ}$ Ἰνστιτουτίονος P. Vi. R.: τῇ $\overline{γ}$ Ἰ—ι V. 8) δὲ ins. V. P. 9) ad. ex. Vi. F1. R. 10) —ίοις V. 11) —ίους γάμους Vi. R. 12) strúptu L1. L2. 13) d. V. P. Vi. R. 14) d. F. 15) τιμωρῆσαι V. 16) —ιῶν V. 17) συναλλάγματι L1. 18) d. Vi. F1. R. 19) d. P. Vi. R. 20) ὃ παρὰ V.: τοῦ ins. V. Vi. F. R.

2. apprime disci possunt. 2. Publicorum iudiciorum quaedam
capitalia sunt, quaedam non capitalia. capitalia
dicimus, quae ultimo supplicio reum adficiunt, idest
uitae amissione, uel aquae et ignis interdictione uel depor-
tatione uel metallo. cetera uero publica iudicia, quae in-
famiam inrogant cum poena pecuniaria, inter publica quidem
3. recensentur, non autem inter capitalia. 3. Oportet omnia haec
publica iudicia enumerare. est lex Iulia de maiestate quae
in eos competit, qui contra imperatorem uel rem publicam
aliquid moliti sunt. huius autem poena est uitae ademptio.
id autem iudicium, sicuti initio III^{ae} Institutionis diximus, post
4. mortem quoque perduellis exerceri solet. 4. Est item lex
Iulia de adulteriis, quae non solum temeratores alienarum
nuptiarum punit, eosque capitali supplicio adficit, set eos
quoque qui cum masculis miscentur. eadem lex stupri quoque
flagitium coercet, cum quis sine ui uirginem uel uiduam
honeste uiuentem corruperit, et publicationem partis dimidiae
bonorum his, qui eiusmodi flagitia admiserunt, inrogat. sin
autem humilis persona talia perpetrauerit, cum corporis coer-
5. citione eam relegat. 5. Tertia est lex Cornelia de sicariis,
quae homicidas ferro persequitur uel eos qui hominis occi-
dendi gratia cum telo ambulant. quod autem in eiusdem
textu telum nominatur, id Gaius in Commentario suo, in quo
legem XII tabularum interpretatur, ait uulgo non solum

καὶ πᾶν ὅπερ ἀπὸ χειρός τινος ἐκπέμπεται. ὥςτε οὖν καὶ λίθος καὶ ξύλον καὶ σίδηρος τούτῳ περιέχεται τῷ ὀνόματι. ὠνόμασται δὲ 'telum', ἐπειδὴ ἐπὶ διάστημα καὶ μῆκος πέμπεται ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς σχηματισθὲν ἀπὸ τοῦ τηλοῦ[1]) 'telum'. καὶ ταύτην τὴν σημασίαν εὑρεῖν δυνατὸν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ὀνόματι. ὅπερ γὰρ Ῥωμαῖοι 'telum' προσαγορεύουσι, τοῦτο Ἕλληνες »βέλος« ὀνομάζουσιν ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. τούτου δὲ[2]) μάρτυς Ξενοφῶν οὕτω γράφων· »καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο λογχαὶ τοξεύματα σφενδόναι πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι«[3]). καὶ προτάξας τὸ ὄνομα τοῦ 'βέλους' ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς. ὁ δὲ νόμος λέγεται Cornélios 'de sicariis'. sicarii δὲ[4]) λέγονται οἱ ἀνδροφόνοι a[5]) 'sica', ὅπερ σημαίνει σιδηρᾶν μάχαιραν. ὁ[6]) αὐτὸς νόμος καὶ γόητας κεφαλικῶς τιμωρεῖται, οἳ τέχναις μεμισημέναις καὶ φαρμάκοις καὶ μαγικοῖς ψιθυρισμοῖς ἤτοι ἐπαοιδαῖς ἀναιροῦσιν ἀνθρώπους ἢ θανάσιμα φάρμακα δημοσίᾳ πιπράσκουσιν. 6. Ἔστι δὲ[7]) καὶ 6. ὁ Πομπήϊος 'de parricidiis' τραχύτατον ἁμάρτημα καινοτέραις ὑποβάλλων τιμωρίαις. διηγόρευται δὲ τούτῳ, ἵνα ἐάν τις ἀνέλῃ τινὰ τῶν ἀνιόντων ἢ υἱὸν ἤγουν τινὰ τῶν κατιόντων τῆς τοιαύτης[8]) διαθέσεως καὶ τῷ ὀνόματι τοῦ 'parricidae'[9]) περιεχόμενον λάθρα ἢ φανερῶς κἀκεῖνον[10]) δὲ, οὗ κατὰ δόλον τοῦτο γέγονεν ἢ ὃς σύνοιδε[11]) τῷ γενομένῳ[12]), εἰ καὶ ἐξωτικός ἐστιν, ὑποβάλλῃ[13]) τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ. οὐ ξίφος ἐπάγων ὁ νόμος οὐδὲ πυρὶ παραδιδοὺς, οὐδὲ ἄλλῃ τινὶ τῶν εἰθισμένων[14]) τιμωριῶν τοῦτον ὑποβάλλων, ἀλλ' ἐν ἀσκῷ βοείῳ τοῦτον ἐμβάλλει μετὰ κυνὸς καὶ ἀλεκτρύονος καὶ ἐχίδνης καὶ πιθήκου καὶ οὕτως αὐτὸν συρράπτει τῷ ἀσκῷ[15]), ὥςτε μεταξὺ τῶν τοιούτων θηρίων ἐν στενοῖς συνεχόμενον κατὰ τὴν ποιότητα

---

1) télus L[2].: *τέλους* F.: *βέλους* Vi. G. 2) *καὶ τοῦδε* P. 3) *δ' ἐκ τῶν χειρῶν λίθ.* Xenoph. libri (*Ἀνάβ.* 5, 2, 14). 4) d. V. 5) L[1]. F.: cet. *ἐκ τοῦ* s. 6) *δὲ* ins. Vi. R. 7) d. Vi. R. 8) *αὐτῆς* Vi. R. 9) —dii R.: cod. rec. paris.: —diis. 10) *—ος* Vi. R. 11) *—εἶδε* V. Vi. 12) *τῶν γινομένων* P. 13) *—λληται* Vi. R. 14) *συντιθ.* Vi. R. 15) *τὸν ἀσκὸν* Pl. P.

quae ab arcu mittitur sagittam significare, set quidquid manu cuiusdam mittitur. itaque et lapis et lignum et ferrum hoc nomine continentur. ideo autem telum uocatur, quia ex interuallo et in longinquum mittitur, a graeca nempe uoce figuratum ἀπὸ τοῦ τηλοῦ. et hanc significationem inuenire quoque possumus in graeco nomine; nam quod Romani telum appellant, id Graeci βέλος uocant ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. cuius rei testis est Xenopho, qui ita scripsit: ‘καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι τοξεύματα σφενδόναι πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι’[1]). et cum uocem βέλος praeposuisset, cetera deinde subiecit. lex autem dicitur Cornelia de sicariis. sicarii autem uocantur homicidae, nimirum a ‘sica’, quae uox ferreum cultrum significat. eadem lex et ueneficos capite plectit, qui artibus odiosis et uenenis et magicis susurris seu carminibus[2]) homines occidunt, uel mala medicamenta publice uenditant.

6. 6. Est lex quoque Pompeia de parricidiis asperrimum crimen nouis persequens poenis. qua cauetur, ut si quis parentem uel filium aliumue ex liberis [aut omnino] adfectionis eius, quae parricidii nuncupatione continetur, occiderit, siue clam siue palam, nec non is, cuius dolo id factum sit, uel qui criminis conscius fuerit, licet extraneus sit, eiusmodi poena teneatur. et neque gladium lex adducit, neque ignibus reum tradit, neque alii ulli sollemni poenae subicit, set culleo coriaceo immitti iubet cum cane et gallo gallinaceo et uipera et simia, et ita eum in culleo insui

---

1) Est Anab. 5, 2, 14. ‘πλεῖστοι δ’ ἐκ τῶν χειρῶν λίθοι’ libri Xenophontis. latine sic reddo: ‘et una mittebantur tela, hastae sagittae fundae et plurimi [e manibus] lapides’.

2) cf. lex XII tabul. (VIII 26 [25] Schöll.) quam Thus. probabilius respexit (D. 50, 16, 236).

τοῦ κλίματος[1]*, ἐν ᾧ τιμωρεῖται, ἢ εἰς τὴν γειτνιάζουσαν θάλασσαν ἤγουν εἰς ποταμὸν ἐκβάλλεσθαι*[2]*), τῆς θαλάσσης ἀφεστώσης πολύ· ὥςτε παντὸς στοιχείου στερεῖσθαι αὐτὸν καὶ ζῶντα καὶ τελευτήσαντα*[3]*. ζῶν μὲν γὰρ τῷ κεκαλύφθαι ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦ καὶ εἶναι ἐν τῷ ὕδατι τῆς τοῦ ἀέρος ἤτοι*[4]*) οὐρανοῦ στερεῖται χρήσεως, τελευτήσας δὲ τῆς γῆς οὐκ ἀξιοῦται τοῦ ἀσκοῦ φερομένου κατὰ τῶν ὑδάτων. τὰ δὲ προειρημένα θηρία διὰ τοῦτο σὺν αὐτῷ βάλλεται*[5]*), ἐπειδὴ ὁμοιότροπα αὐτῷ ἐστιν. τὰ μὲν γὰρ ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς, τὰ δὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται μάχης. εἰ δέ τις ἑτέρους συγγενεῖς ἢ κατὰ ἀγχίστειαν συναπτομένους ἀνέλῃ, τῷ* Corneliῳ 'de sicariis' *ὑποβαλεῖται.* 7. *Ἔστι καὶ ὁ* Cornélios 'de falsis', *ὃν* testamen- 7. tárion *καλοῦμεν, τιμωρούμενος τὸν διαθήκην ἢ ἕτερον συμβόλαιον πλαστὸν*[6]*) γράψαντα ἢ σφραγίσαντα ἢ ἀναγνόντα*[7]*) ἢ ὑποβαλόντα ἢ τὸν δῆθεν ἐπιτεθέντα σφραγῖδα πλαστὴν ἢ ἐκτυπώσαντα κατὰ κακὸν δόλον. ἡ δὲ τούτου*[8]*) τιμωρία κατὰ μὲν τῶν οἰκετῶν ἐστι κεφαλική, ὥςπερ καὶ ἡ τοῦ* Corneliu 'de sicariis et ueneficis'· *κατ' ἐλευθέρων δέ ἐστι* deportatiωn.

8. *Εἰσὶ*[9]*) καὶ δύο* Iúlioi, *ὁ* 'de ui publica' *καὶ ὁ*[10]*)* 'de ui pri- 8. uata' *κατὰ τῶν βίαν ἔνοπλον ἢ καὶ χωρὶς ὅπλων πλημμελησάντων. ἀλλ' εἰ μὲν ἐν ὅπλοις*[11]*) βία ἐναχθῇ*[12]*),* deportatiωn *ἐπάγεται*[13]*) τῷ πλημμελήσαντι. εἰ δὲ δίχα ὅπλων εἰς τὸ τρίτον τῆς οὐσίας*[14]*) ἐπάγεται δήμευσις. εἰ δέ τις κατὰ βίαν*[15]*) παρθένον ἢ καὶ*[16]*) χήραν ἢ τὴν θεῷ ἀφωρισμένην, τουτέστιν ἀσκήτριαν ἤγουν διακόνισσαν, ἁρπάσῃ, ἅμα τοῖς*[17]*) αὐτῷ συνεργήσασι κεφαλικὴν ὑπέχει τιμωρίαν κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξει, ὡς ἑξῆς σαφέστερον ἔνεστι*[18]*)*

---

1) *πλημμελήματος* V. 2) *ἐμβ.* Vi. R. *—ται* V. P. 3) *—τῶντα* Vi. R. 4) *τοῦ* om. cum Pi. L^1. 5) *ἐμβάλλεται διὰ τοῦτο* Vi. R. 6) *πλ. συμβ.* P. 7) *γράφοντα ἢ ἀναγν.* Vi. G. 8) *τοῦ τοιούτου* V. Vi.: *ἡ δὲ τῶν οἰκετῶν* G. 9) *δὲ* ins. Vi. R. 10) ad. ex L^1. Vi. R. 11) *ἔνοπλος* Vi. R. 12) *ἐλεγχθῇ* Pi. P. *ἐπενεχθῇ* Vi. R. 13) *εἰσάγ.* Vi. R. 14) *περιουσίας* Vi. R. 15) ins. L^2. F.: *ἢ*. 16) d. V. Vi. R. 17) *σὺν* ad. V. 18) *ἔστι* Pi. Vi. R.

iubet, ut cum eiusmodi feris in angustiis comprehensus, secundum quod regionis qualitas tulerit, in qua maleficium admissum est, uel in uicinum mare uel in amnem proiciatur, si mare longius absit: ut omni elemento uiuus mortuusque careat. uiuus enim, cum culleo operiatur et in aquam proiciatur, aeris idest caeli usu priuatur, mortuo terra aufertur, cum culleus ab undis feratur. ferae autem, quas diximus, ideo cum eo insuuntur, quia natura similes ei sunt, quarum una parentes suos deuorat, ceterae a pugna cum iisdem non abhorrent. si quis alias cognatione uel adfinitate iunctas personas occiderit, lege Cornelia de sicariis tenebitur.

7\. 7. Est lex quoque Cornelia de falsis, quam testamentariam uocamus, quae eum punit qui testamentum aliudue instrumentum falsum scripserit uel signauerit uel recitauerit uel subiecerit, quiue signum adulterinum imposuerit uel sculpserit dolo malo. eius legis poena in seruos quidem capitis est, sicuti ex lege Cornelia de sicariis et uene-
8\. ficis: in ceteros deportatio est. 8. Sunt item duae leges Iuliae de ui publica et de ui priuata aduersus eos, qui uim armatam uel sine armis commiserint. set si quidem armata uis fuerit inlata, deportatio reo inrogatur; sin autem sine armis, in tertiam bonorum partem publicatio imponitur. si quis per uim uirginem aut uiduam aut sanctimonialem, idest ascetriam uel diaconissam, rapuerit, una cum his, qui opem dederint, capite punietur secundum constitutionis principis nostri definitionem, unde haec melius perspecta haberi

ταῦτα[1]) γνῶναι. 9. Προςτιθέσθω τούτοις καὶ ὁ νόμος ὁ Iúlios 9.
ὁ 'de peculatu'[2]) τούτους τιμωρούμενος, οἵτινες[a]) χρήματα ἢ
πράγματα δημόσια ἢ sácra ἢ religiosa κεκλόφασιν. ἀλλ' εἰ
μὲν ἄρχοντες εἴησαν ἐν καιρῷ τῆς ἀρχῆς ἀφελόμενοι[3]) δημόσια[4])
χρήματα, κεφαλικῶς τιμωροῦνται ἅμα τοῖς ὑπηρετουμένοις
αὐτοῖς. πρὸς τοῦτο δὲ τὴν αὐτὴν ὑφίστανται ποινὴν καὶ οἱ
παρὰ τῶν κεκλοφότων εἰδότες ὑποδεξάμενοι. εἰ δέ τις ἕτερος
παρὰ τοὺς εἰρημένους ὑποπέσῃ τῷ τοιούτῳ νόμῳ[5]), deportatíoni σωφρονίζεται. 10. Συναριθμεῖται τοῖς públicois καὶ ὁ 10.
Fábios ὁ de plagiariis, ὃς ἐσθότε κεφαλικὴν ἐκ τῶν βασιλικῶν
ἐπάγει διατάξεων τιμωρίαν, ἐσθότε δὲ κουφοτέραν ὡς ἐκ τοῦ
códicos καὶ τῶν διατάξεων ἔνεστι[6]) γνῶναι. 11.[b]) Εἰσὶ καὶ 11.
ἕτεροι públicoi νόμοι· ὁ Iúlios ὁ 'de ambitu'[7]) ἁρμόζων κατὰ
τῶν χρήματα δόντων τισὶν[8]) ἐπὶ τῷ τυχεῖν αὐτοὺς ἀρχῆς
ἤγουν τινὸς τιμῆς[9])· καὶ ὁ Iúlios ὁ 'de repetundis' κινούμενος
κατ' ἀρχόντων ἢ κατὰ[10]) δικαστῶν ἢ[11]) συνέδρων ἐν δίκῃ
κεκλοφότων. καὶ ὁ Iúlios ὁ 'de annona', ὅστις τιμωρεῖται
τοὺς τὸν σῖτον ἤγουν τὴν εὐθηνίαν τὴν φερομένην ἐπὶ τὴν
βασιλεύουσαν πόλιν ἀποστρέφοντας[12]) εἰς ἑτέρους τόπους.
καὶ[13]) ὁ 'de residuis' κολάζων τὸν διοικήσαντα[14]) πολιτικὰ
χρήματα εἶτα τὰς λοιπάδας οὐκ ἀποδιδόντα[15]). οὗτοι δὲ καὶ
περὶ ἑτέρων τινῶν κεφαλαίων διαλέγονται[16]) καὶ ψυχῆς μὲν
οὐδεὶς αὐτῶν ἀπόλειαν ἐπάγει, ἄλλαις δὲ ποιναῖς[17]) περιβάλλει[18]) τὸν πλημμελήσαντα καὶ τὸν ἐναντιωθέντα τοῖς
αὐτῶν[19]) παραγγέλμασιν. 12. Ἀλλὰ περὶ τῶν públicων δικα- 12.
στηρίων ἀρκεῖ ταῦτα διδάξαι, ὡς δυνατὸν δέξασθαι νέους καὶ

1) d. Vi. R. 2) —τους L^1. L^2. 3) ὑφ. Vi. F. R. 4) τινα om. cum L^1. L^2. P. 5) ἐγκλήματι P. Vi. R. 6) ἐστι (l. ἔστι) Vi. R. 7) —túus L^1. —túως L^2. 8) τὸν . . δόντα τινὰ V. 9) νομῆς V. 10) d. L^2. P. F. 11) καὶ d. cum L^1. V. 12) —φειν V. 13) ὁ Ἰούλιος ins. cj. R. 14) τὰ ins. V. 15) —ποδόντα V. 16) λέγονται V. 17) ἀλλὰ ἄλλαις δὲ π. Vi. R.: ἄλλῃ ποινῇ V. 18) L^1. L^2: cet. ὑποβ. 19) —οῖς V.

a) Voell. 2, 1809. b) schol. Bas. V 816.

9. possunt. 9. Iis addatur etiam lex Iulia de peculatu, quae eos punit, qui pecuniam resue publicas uel sacras uel religiosas furati fuerint. set si magistratus administrationis tempore publicas pecunias subtraxerint, capite punientur una cum his, qui ministerium eis adhibuerint. praeterea eandem sustinent poenam ii, qui scientes a subtractoribus res susceperunt. si quis alius praeter dictas personas in hanc legem
10. inciderit, deportationi subiugetur. 10. Inter leges publicorum iudiciorum lex quoque Fabia de plagiariis recensenda est, quae interdum capitis poenam ex principalibus constitutionibus inrogat, interdum leuiorem, sicuti e Codice atque ex
11. Constitutionibus intellegi potest. 11. Sunt aliae quoque leges iudiciorum publicorum: lex Iulia de ambitu, quae eos persequitur qui pecuniam aliquibus distribuerint, ut magistratum quendam uel honorem consequerentur. et lex Iulia de repetundis, quae aduersus magistratus iudicesue aut etiam adsessores lata est, qui ob rem iudicandam pecunias exegerint. et lex Iulia de annona, quae eos punit qui frumentum siue annonam ad regiam urbem missam alio auerterint. et [lex Iulia] de residuis, quae in eum animaduertit, qui cum res publicas administrauerit, residua non restituit. quae leges et de certis aliis capitulis tractant: et quidem nulla earum animae amissionem inrogat, omnes autem sontem suorumque
12. praeceptorum contemptorem aliis poenis subiciunt. 12. Set de publicis iudiciis hucusque tractasse sufficiat, ut possint

καὶ ἄκρῳ γεύσασθαι τῷ δακτύλῳ διὰ συντόμου παραδόσεως. ἡ γὰρ ἐπιμελεστέρα τούτων γνῶσις ἐκ τῆς πλατυτέρας τῶν digéstων ἤτοι τοῦ Πανδέκτου διδασκαλίας, θεοῦ προηγουμένης εὐμηνείας, τοῖς ἀναγινώσκουσι[1]) προσγενήσεται.

Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ δ̅ Institutiων Θεοφίλου τοῦ ἀντικήνσορος feliciter[2]).

In L[1]. haec secuntur[3]):

[ἰ]στέ[ον] ὅτι ἐν τοῖς πουβλίκοις δικαστηρίοις β̅] εἰσὶ νόμοι κορνέλ[ιοι]· ὁ δὲ σικάριυς καὶ ὁ δὲ φάλσις. εἷς δὲ πομπήϊος, ὁ δὲ παρρικίδιυς· [εἷ]ς ὁ φάβιο[ς], ὁ δὲ πλαγιάριυς· λοιποὶ δὲ ἰούλιοι· ὁ δὲ μαϊεστάτε ὁ δὲ ἀδουλτέριυς ὁ δὲ ui πουβλίκα ὁ δὲ ui πριβάτα ὁ δὲ πεκουλάτ[ους] ὁ δὲ ἀμβίτου ὁ δὲ ῥεπετοῦνδις ὁ δὲ ἀννόνα ὁ δὲ ῥεσίδουις. ἐννέα τοίνυν εἰσὶν οἱ πάντες ἰούλιοι, διαιρουμένου τοῦ περὶ βίας δικαστηρίου εἰς πούβλικον καὶ πριβάτον. εἰ δὲ συνάψῃς ταῦτα, ὀκτὼ γίνονται καὶ οὕτως ἀποτελοῦνται ιβ τὰ πούβλικα δικαστήρια. ἀμήν.

---

1) τῷ ἀναγινώσκοντι V. 2) ita et F. om. σὺν Θεῷ.: τέλος σὺν Θεῷ τῶν Ινστ. P. L[6]. τέλος τῆς δ̅ τῶν Ἰνστ. fel. Pi. τέλος τοῦ τετραβίβλου L[1]. τέλος τοῦ δ̅ βιβλίου τῶν institutiωn (sic) feliciter Par[1]. 3) inclusa ipse suppleui.

adulescentes ea intellegere et summo digito per breuem expositionem attingere. diligentiorem enim eorum scientiam ex uberiore Digestorum siue Pandectarum doctrina, Dei fauore procedente, lecturi adsequentur.

Explicit cum Deo Institutio IIII Theophili Antecessoris. feliciter.

Ex L[1]: sciendum est in publicis iudiciis duas esse leges Cornelias, de sicariis nempe et de falsis: unam legem Pompeiam, de parricidiis: unam legem Fabiam, de plagiariis: ceteras uero esse leges Iulias: de maiestate, de adulteriis, de ui publica, de ui priuata, de peculatu, de ambitu, de repetundis, de annona, de residuis. nouem sunt igitur omnino leges Iuliae, si crimen de ui publica a crimine de ui priuata distinguatur: sin autem haec coniungas, octo fient et ita XII omnino fiunt publica iudicia. amen.

Lectiones uariae ex libris parisiensibus.
quae in notis non sunt receptae.

In fine libri I[1]: Par[1].: *Ἐπληρώθη ἡ ᾱ* institutiων *Θεοφίλου ἀντικήνσορος* feliciter.

Initio libri II[1]: Par[1].: *Ἀρχὴ σὺν Θ̄ῳ τῆς β'* institutionos.

II. 22 pr. [u]ti legasset suae rei (ti) cuis ita ius esto Par[1]. Par[3].

23 § 4 Par[1]. *ἐπὶ* ctrebellius maximou *δόγμα γέγονε.* Par[3]. *τρεβελλίου μαχίνου καὶ* annéu s[enecu][1]) *τ. ύ.*

ib. *πλαστικὰς* legunt libri parisienses.

§ 5 Par[1]. ligatariu partitiariu. Par[3]. *λεγαταρίου* partitiariu.

25 pr. Par[1]. *κωδι*cillων.

in fin. Par[1].: *ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ β̄* institutiων *θεοφίλου ἀντικήνσωρος.*

LIB. III Par[1]. *ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς γ̄* institutionos.

Par[3]. *βιβλίον γ̄ τῶν ἰνστιτούτων ἔχον τ'. κθ.* Sequitur index et demum: *ἀρχὴ τῆς τρίτης ἰνστιτουτίονος.*

T. I § 14 Par[1]. afinianion. afinion Par[3]. *ἀφηνιάνιον.*

2 § 1 consobrinos ... quasi consobrini Par[1]. Par[3]. Postea corr.

3 tit. Tertullianiu Par[1]. Par[3].

§ 2 Tertullianion Par[1]. Par[3].

4 tit. orfetiano [in gr. *ὀρφιτιάνου*] Par[1]. orfitiani [—*ανοῦ*] Par[3]. infra: orfitianion Par[1]. *ὀρφιτιάνιον* Par[3].

---

1) manu recentiori.

6 § 5 *ποτὲ μὲν* consobrino *καὶ* consobrinae, *ποτὲ δὲ* amitini *καὶ* amitinae *υἱὸς καὶ θυγάτηρ καὶ ὁ λεγόμενος* proprios sobrinos *καὶ* propriosobrina *τουτέστι τῶν μεγάλων θείων τῶν πρὸς πρς καὶ πρὸς μρς υἱὸς καὶ θυγάτηρ* Par[1]. *καὶ ὁ λεγόμενος πρόπριος* consobrînos *καὶ πρὸς μρς υς καὶ θυγάτηρ*. Par[3].

7 § 3 centinariωn centinariu Par[1].

§ 4 *ἰουνίου νόμου* Par[1]. Par[3].

9 § 3 sqq. *του*mquam ex familia. — tumqua ex familia — tumquam ex familia —tum quibus ex legibus Par[1]. támquam ex família (corr.: fuerat, ut uidetur, tumquam) — TUNSUISUSEXNEGÍBUS Par[3].

16 pr. reωn stipulandon *καὶ* reon promittendon — reoi stipulandoi — reoi promittendoi Par[1].

21 pr. *ῥήματι* — *γράμματι* Par[1]. —*σι* —*σι* Par[3].

III. 23 pr. complationes Par[1]. *κομπλατίονες* (corr. —*ετίονες*) Par[3].

24 § 3 *ἐπὶ τῶν ἄγαν ἐμφερῶν* Par[1]. Par[3].

26 pr. *οὐδὲ ἡ* consensu *ἐνοχὴ* Par[1]. In Par[3]. fuerat *ἀγωγὴ* corr. *ἐνοχή*.

26 § 13 *λευκαντῇ* Par[1]. *λευκαντὶ* Par[3].

29 § 3 in fine legunt Par[1]. Par[3]. ut in textu.

Par[1]. *Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ τὸ γ βιβλίον τῶν* institútωn. filiciter.

IV. Par[1]. *Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς δ* institutionos.

Par[3]. *βιβλίον δ τῶν ἰνστιτούτων. ἔχει τιτ. ιη.* Sequitur index.

ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς δ institutionos.

IV. 3 § 13 lectionem uulgo receptam libri paris. tuentur.

Schema

ad

Inueni in P. L^{16}. L^{19} Schema haud dissimile inueni in Sisinnio περὶ

					τρίπαππος ς
				θεῖος μέγιστος ς	δίπαππος ε
			θεῖον μείζονος υἱός ς	μείζων θεῖος ε	ἀπόπαππος δ
		θεῖον μεγάλου ἔγγονος ἐγγόνη ς	θεῖον μεγάλου υς καὶ θυγ. ε	θεῖος μέγας πρὸς πρς δ	πρόπαππος γ
	θεῖον προέγγονος προεγγόνη ς	θεῖον ἔγγονος ε	θεῖον υς καὶ θυγ δ	θεῖος πρὸς πρς καὶ μρς γ	πάππος β
ἀδελφοῦ ἀπέγγονος ἀπεγγόνη ς	ἀδελφοῦ προέγγονος προεγγόνη ε	ἀδελφοῦ ἔγγονος ἐγγόνη δ	ἀδελφοῦ υς καὶ θυγ. γ	ἀδελφός β	πατήρ α
					υἱὸς α
					ἔγγονος β
					προέγγονος γ
					ἀπέγγονος δ
					δισέγγονος ε
					τρισέγγονος ς

Latinam uersionem addere non est necesse: scias modo gradus cognationum pronepos abnepos adnepos trinepos.

cognationum

III, 6.

γαμικῶν συναλλαγμάτων in codice Laurentiano V 40 f. 876 sq.

τριμάμμη ϛ					
διμάμμη ε	θεία μεγίστη ϛ				
ἀπομάμμη δ	μείζων θεία ε	θείας μείζονος υς καὶ θυγ. ϛ			
προμάμμη γ	θεία μεγάλη πρὸς μρς δ	θείας μεγάλης υς καὶ θυγ. ε	θείας μεγάλης ἔγγονος ἐγγόνη ϛ		
μάμμη β	θεία πρὸς πρς καὶ μρς γ	θείας υς καὶ θυγ. δ	θείας ἔγγονος ἐγγόνη ε	θείας προέγγονος προεγγόνη ϛ	
μηρ α	ἀδελφή β	ἀδελφῆς υς καὶ θυγ. γ	ἀδελφῆς ἔγγονος ἐγγόνη δ	ἀδελφῆς προέγγονος προεγγόνη ε	ἀδελφῆς ἀπέγγονος ἀπεγγόνη ϛ
θυγ. α					
ἐγγόνη β					
προεγγόνη γ					
ἀπεγγόνη δ					
δισεγγόνη ε					
τρισεγγόνη ϛ					

latine ita reddendos: pater auus proauus abauus atauus tritauus: filius nepos
Nomina haec tene, sensus facile patebit.

Plura (id quod doleo) sphalmata irrepserunt eo praesertim quod procul a typothetarum sede abessem. Quae potissimum corrigenda uiderentur congessi.

---

p. V praestantiorem	—um
„ X potuit	potuerit
perspicuitaten	—em
l. ult. cura	—as
„ XXII neglegende	—da
dent	dant
„ 3 l. 25 ἑαυτοῦς	—οὺς
„ 4 „ 10 ἐπιστήμη — — [γνῶσις]	[ἐπιστήμη] — — — γνῶσις
„ 5 „ 5 ἄξέστον	ἄξεστον
„ 9 Item et quae secuntur	dele
„ 5^{6} „ 5 legum	rerum
„ 6 „ 4 ἥ	ἦ
„ 7 „ 14 πῇ	πῇ
„ 9 „ pen. absolutum — quod	absolutus — qui
„ 17 ἐρωτάντος	—ῶντος
„ 11^{a} „ 14 auctum	—ctus
„ 12 „ 29 ἀμφιβολὶας	—ίας
„ 13 „ 27 αὐτῳ	—ῷ
„ 14 „ 33 aut. ius.	uet. ins.
„ 14^{a} „ 10 posita	positae
„ 17 „ 9 ἀνεπιλήπως	—πτως
„ 19 „ 19 ἀποδειξας. καὶ	ἀποδείξας καὶ
„ 20 „ 6 ἀπελευθέρων	add εἴτε τὸ ἓν πρόσωπ'ν ἐστιν εὐγενὲς τὸ δὲ ἕτερον ἀπελεύθερον.
„ 21 „ 17 ευνοίᾳ ἑαὺτοῖ	εὐνοία ἑαυτοῖ
„ 18 περιττον	περιττὸν

p. 21 l. 25	*δουλεύοντᾳ*	*δουλεύοντα*
„ 22 „ 20	*τὴν,*	*, τὴν*
„ 23 „ 22	*πότε*	*ποτὲ*
„ 32	deditilios	—itios
„ 23ª „ 13	de aliquo	de quo
„ 24 „ 9	*αὖξων*	*αὔξων*
„ 27ª „ 5	enim qui	enim eos qui
„ 20	quo eius memoriam	ita, ut eius memoria
„ 28ª „ 3	suam cohibet ius	suam restringit regulam
„ 17	sine . . sine	siue . . . siue
„ 30 „ 20	*νομοθέσίαν*	*—εσίαν*
„ 30ª „ 17	minutere	—uere
„ 31ª „ 7	habebatur	habebatur.
„ 8	eodem	hoc
„ 32 „ 33	*ἔνεα*	*—εκα*
„ 32ª „ 15	enim	dele
„ 33ª „ 11	quis	quem
„ 15	—uerit	—uerint
„ 24	posse?	add. nam qui aliis tanquam prudens consulit, sibi quoque, ut patet, consulere poterit.
„ 34ª „ 13	quae	qua
„ 35 „ 22	*ἦ*	*ἡ*
„ 36 „ 29	*τος*	*τας*
„ 36ª „ 6	soleat	solet
„ 37ª „ 5	liceat	liceret
„ 10	ei	sibi
„ 38 „ 1	*ἀναδοθῆναι.*	*ἀναδοθῆναι,*
„ 22	*ὑπόβλ.*	*ὑποβλ.*
„ 39 (in notis)	*τά — εἰτε — δηλόνότι*	*τὰ — εἴτε — δηλονότι*
„ 40 l. 13	*φυλαττόμενον*	*—ομένων*
„ 22. 23 et sq.	*ανίοντες κατίοντες*	*—ιόντες.*
„ 41 (in notis)	*υἱσθ.*	*υἱοθ.*
„ 42ª l. 15	quae	qua
„ 43 „ 3	*υἱὸν*	*υἱὸν*
(in notis)	adiectore	—ctam
„ 44ª l. 20	magnam,	magnam
„ 46 „ 7	*γαθετὴ*	*γαμετὴ*
(in notis)	*φημε*	*φημὶ*
„ 47 l. 12	*ἑτέρα*	*ἕτερα*
„ 13	*πλαπίου*	*πλαγίου*

p. 47	l. 22	ἐπιδ.	ἐπιδ.
„ 47a	„ 5	hortatur — abstinere	laudat — abstinentes
„ 48	„ 23	—έντις	—έντες
„ 50	„ 23	ἀμάχως	ἀμ.
„ 51a	„ 16	dederit	dedisset
„ 52	„ 1	ἐπι	ἐπὶ
	„ 3	δευτερον	δεύτερον
„ 53	„ 17	εἰς	εἰς
„ 54	„ 9	δυνησεται	—ήσεται
	„ 22	λήφεται	—ψεται
„ 54a	„ 19	liberis carens	melius: quae filios non habuit
„ 55a	„ 21	indicium	iud.
„ 56a	„ 23	recasuri	melius: enim recident
„ 58	„ 18	—εστῶν	—ιστᾶν
„ 58a	„ 4	—natoriae	—ratoriae
„ 59	„ 7	$\overline{\gamma}$,	$\overline{\gamma}$
„ 61	„ 3	θιγ.	θυγ.
	„ 21	Ἐστὶ	—ὶ
„ 61a	„ 7	aedicto	ed.
	„ 24. 25	consentiente .. contradicente	(consentiente ... contradicente)
„ 64	„ 7	manseri	manserit
	„ 18	habeantur	habeantur;
	„ 23	sui iuris	melius: nostri iuris, aut in potestate
„ 65	„ 15	δούλ.	δουλ.
„ 66a	„ 7	legatam	—tum
„ 68	(in notis)	υἱοὶς	—οῖς
„ 69a	„ 2	dare	dare.
„ 71	„ 5	καταστάσιν	—άστασιν
„ 77	„ 13	iuliotilianos	—tianos
„ 77a	„ 6	tutoren	—em
„ 83a	„ 4	patronum	—onorum
„ 86	(in notis)	νομοθιτήματι	—ετήματι
„ 89	l. 15	βούλεταὶ	—ται
„ 91a	„ 25	ualit	uelit
„ 92	„ 12	τοῖς δε	τοῖςδε
„ 97	„ 15	τό	τὸ
„ 97a	„ 21	prohibetur	prohibetur.
„ 99	„ 1	τούς	τοὺς
	„ 6	παταπεσεῖν	κατ.

p. 99 l. 17	[usúfructos	(usúfructos
„ 99ᵃ „ 9	sacrer	sacer
„ 103 „ 1	—στρέρειν	—φειν
„ 25	ὅρνεις	ὄρ.
„ 106ᵃ „ 3	praeda	praedia
„ 108ᵃ „ 18	comparatum	—tam
„ 110 (in notis)	διαλ	διπλ.
„ 112 (in notis)	γράφας	—ψας
„ 113ᵃ l. 16	lactem	lac
„ 22	communerari	connum.
„ 114ᵃ „ 25	explicabilis	adde: simplex
„ 115 „ 24	γενομενη . . συλλόγη	γενομένη . . συλλογή
(in notis)	ἀλαλαμβ.	ἀναλαμβ.
„ 115ᵃ l. 22	redditis	reditibus
„ 117 „ 13	σάμινσώριονσοι...τὸ ἐμὸν	σά σοι . . . . τὸ ἐμὸν μινσώριον
„ 15	ποῖω	ποιῶ
„ 19	ὁμοῖως	—ίως
„ 117ᵃ „ 2	rem	dele
„ 118 „ 23	ἤτησα	ᾔτ.
„ 119ᵃ „ 2	mansunt	seruantur
„ 121 „ 17	δικαῖόν τι (et infra)	δίκαιόν τι
„ 121ᵃ „ 22	rei alienae	re aliena
„ 125 „ 21	συνεχει	—εῖ
„ 126ᵃ „ 2	transgrediuntur	omittuntur
„ 128 „ 14	οἶονεὶ	οἱονεὶ
„ 128ᵃ „ 24	sium	—am
„ 132 „ 15	γρώμην	γν.
(in notis)	ἑστερ.	ἐ—
„ 132ᵃ l. 13	domino,	domino
„ 133 „ 10	ἁμαρτάνειν	ἀμ.
(in notis)	διαθέστως	—εως
„ 135 l. 7	εὁθέως	εὐ—
„ 16	— νόμῆσαι	νομ—
„ 136 „ 30	χρόνον.	χρόνον
„ 138 „ 10	δωρησαμένῳ	—νου
„ 12	μεταγνῶ	—ῷ
„ 14	ἐοίκασε	—ι
„ 21	εἰπον	εἶ—
„ 138ᵃ „ 21	uinente in uinentem	uiu—
„ 139 „ 16	ἡμετέρου.	ἡμετέρου
(in notis)	uariatates	uariet.

p. 139a (in notis) feere	fere
„ 140a l. 8 eti acturam	et iacturam
„ 141 „ 26 *γίεεσθαι*	*γίν* -
„ 141a „ 9 et	set
„ 20 batis	bat is
„ 142a „ 8 constitutione	—ni
„ 143 (in notis) *τῆγυν*	*τῇ γυν.*
„ 143a l. 22 peruiciem	perniciem
„ 144 „ 29 *δανείζεσθαι*	*δανείζεσθαι.*
„ 146a „ 5 tutores	—is
„ 10 reciper	—eret
„ 24 quaeserit	—ierit
„ 148 „ 24 *δεσποτείας,*	—*είαν*
„ 150 „ 30 *αὐτὰ . . . ἐκείνοι*	*αὐτὰ . . . νου*
„ 20 *ἦν ἢ*	*ἦν ἢ τέκτων*
„ 151 „ 25 *μεθά*	*μεθα*
(in notis) conicarem	- erem
„ 151a l. 7 ei	dele
„ 153a „ 8 alienaue	—que
„ 20 proprii	communis
„ 155 „ 3 *ἀφνιδίῳ κατεσχε-*	*αἰφν. κατασχ.*
„ 156a „ 17 edicte	—o
„ 158 „ 6 *χρόνος*	—*ον*
„ 163a „ 17 nequit — neo	nequit ille — neque is
„ 164 „ 7 *μὲν*	*μὴ*
„ 13 *διηθήκας*	*διαθ.*
„ 165 „ 18 *εἰρήμ.*	*εἰρημ.*
„ 168 „ 5 *ᾧ*	*ᾧ*
„ 171a „ 16 ceter	—ri
„ 174 „ 3 *θογ—*	*θυγ—*
„ 177 „ 2 *ἀντίγρ.*	*ἀντέγρ.*
„ 177a „ 18 arbitiio	—trio
„ 178 „ 26 *ἐδέσπιζον*	—*σποζον*
„ 179 (in notis) *περιουσίον*	—*σίαν*
„ 179a l. 4 est	melius: sunt uero eiusmodi
„ 183a „ 10 heredem	- um
„ 185a „ 5 heredem	seruum
„ 16 rat	sierit
„ 186 „ 8 *κληρόν—*	*κληρον—*
„ 188a „ 10 duo	—ae
„ 16 substituerint	—rit

p. 189 l. 29 ερουμεν	ἐροῦμεν
„ 190[a] „ 16 eos	nobis
„ 193 „ 6 ἔνι	ἔν
„ 195 „ 5 ciuilem	- -le
„ 196[a] „ 20 tabulae	—as
„ 200[a] „ 14 adibit	ueniet
„ 207 „ 13 πυλαιὸν	παλ—
„ 209[a] „ 24 heredets	herede te
„ 216[a] „ 6 quaerendorum,	quaerendorum
„ 25 uientibus	nientibus
„ 217[a] „ 20 erat	esset
„ 21 cuius rei	qua re
„ 220[a] „ 21 euentu	—um
„ 221[a] „ 15 idque ceteros	melius: eumque ceteri legatarii s. h[es] sequentur
„ 223[a] „ 9 permittitur	permittor
„ 225 (in notis) ἐγώ	ἐγὼ
„ 226[a] l. 8 Catonis	dele
„ 230 „ 4 οὐδε	οἶδε
„ 230[a] „ 23 dicum	—am
„ 236 „ 18 οὀκ	οὐκ
„ 237 „ 14 νομίσμαθα	—ατα
„ 240[a] „ 17 stasset	stitisset
„ 241 „ 1 par factionem	per fictionem
„ 245[a] „ 6 es	ex
„ 246 „ 10 —sáriu	— sariu
„ 12 αὐτὸ	αὐτό
„ 246[a] „ 4 precepta	praec—
„ 248 „ 2 τὰ	τὸ
„ 7 ἀναγκάσει	—σαι
„ 249[a] „ 21 libertas	—tatem
„ 250 „ 10 καὶ	dele
„ 252 „ 5 ἀπεπεπλ.	ἀπεπλ.
„ 252[a] „ 16 essent	—et
„ 253 „ 14 ἦγον	—ουν
„ 254[a] „ 6 debet	oportet
„ 256[a] „ 19 natas uel	—os uel
„ 258 „ 24 ἦξουσι	ἥ—
„ 261 „ 9 oman.	e—
„ 262 „ 6 αὐτὸν	αὑτὸν
„ 18 του	τοῦ

p. 262 l. 14 δικαιά	δίκαια
„ 262a „ 16 iure	iura
„ 263a „ 10 testamento,	testamento
„ 264 „ 5 τὲ	τὸ
„ 267a „ 19 quaequae	quaeque
„ 269a „ 21 sq.	ordo turbatus est: l: »ad parentes regredi eo usque donec personam inueniamus, unde ea cognatio orta est, eaque inuenta, ad illam, de qua quaeritur, ex transuerso personam decurrere«
„ 273 „ 7 λεῖτον	λεῖτο
„ 275 „ 11 aeque	atque
„ 279a „ 8 proptes	—er
„ 16 hoe	hoc
„ 280 „ 5 τρωτοῦ	πρώτου
„ 280a „ 9 ferratur	feretur
„ 21 intulerit	melius: inferre solet
„ 284a „ 12 muliere	a m.
„ 286 „ 1 δώδεκαδ.	δωδεκαδ.
„ 8 ἄλλ.	ἀλλ.
„ 292 „ 7 προτιμότερος	—ώτερος
„ 293 „ 7 deminutionas	—ionos
„ 12 εἰρημἕνης	—ένης
„ 296 „ 21 χιλία	χίλια
„ 301a „ 4 num	an
„ 302a „ 18 uident	—et
„ 303 (in notis) πραιτωρίον	—ίου
„ 303a l. 11—12 ( )	dele
„ 305a „ 17 uoluerint	nol—
„ 312 „ 12 ᾡ	ᾧ
„ 313a „ 1 Sciendum	Dicendum
„ 315a „ 10 idque	adde: fieri
„ 316 „ 29 digéstois	digéstois
„ 321 „ 18 —τιάσθῳ	—ω
„ 20 καταπιστεύσας	—εις
„ 322 „ 8 δοθῆναί	adde τι
„ 14 τη	τῇ
„ 19 μετεψρ.	μετεφρ.
323 „ 14 παραψ—	παραφ—

p. 324 (in notis) *διηνεκτές*	—*κ ς*
„ 325 l. 12 *αἴϱ—*	*αἰϱ—*
„ 23 *είς*	*εἰς*
(in notis) *παϱαχῆμα*	—*χϱῆμα*
„ 326 l. 22 *ἐπιϱωτᾶν*	*ἐπε—*
„ 27 *οὕτων*	*τούτων*
„ 328 „ 1 *τὰ*	*τὸ*
„ 13 *ἐπιϱωτ.*	*ἐπεϱωτ.*
„ 329 „ 16 *τοντ.*	*τουτ.*
„ 24 *οἰκέτον*	*οἰκέτου*
„ 330a „ 10 Titie	Titi
„ 332a „ 22 ut	ne
„ 334 „ 10 *πϱόπῳ*	*τϱ—*
„ 22 *διδόναί*	—*όναι*
„ 334a „ 9 meum	mecum
„ 335 „ 9 *μην οὐκ εἶχον*	*μην*] *οὐκ εἶχον*
„ 335a „ 17 homines	—is
„ 338 „ 27 *ἔχουσαν*	—*σιν*
„ 338a „ 20 ueluti	ueluti cum
„ 339a „ 18 attingere	– igere
„ 341 „ 17 *κεσται*	*κειται*
„ 342a „ 21 an	melius: quod
„ 344 „ 20 *δυνήνομαι*	—*σομαι*
„ 344a „ 21 stipulutor	—ator
„ 348a „ 3 plus et	pl. est
„ 349 „ 4 tuli?	tuli.
„ 19 *δύνατον*	*δυνατὸν*
„ 23 *ϱων*	*ϱῶν*
„ 350 „ 10 *τουτου*	*τούτου*
„ 351a „ 7 et	dele
„ 352 „ 17 *διδόσθαι*	*δίδοσθαι*
„ 25 *διετύπωσει*	—*εν*
„ 353a „ 21 quorundam	quarundam
„ 356 „ 20 *ὥϱπεϱ*	*ὥςπ.*
„ 360 „ 3 *ἀγϱέν*	—*ὸν*
„ 361 „ 13 *τοῦς*	*τοὺς*
„ 362 „ 2 *τοὺ*	*τοῦ*
„ 4 *νομισμάτων.*	*νομισμάτων*
„ 365 „ 19 *δὲ*	*δέ*
„ 23 *ἐμοὺ*	– *οῦ*
„ 367 „ 6 *δάσεισον*	*δάν—*

p. 367ª	l. 12	penam	poenam
„ 368	„ 11	*ἀποδ—*	*ἀπεδ—*
	„ 24	*πὼς*	*πᾶς*
„ 369	„ 9	*ἑτέρω*	*—ῳ*
„ 369ª	„ 18	liberare	—i
„ 371ª	„ 12	quamuis	quamquam
„ 376ª	„ 18	soluentur	—antur
„ 378	„ 7	*Επ.*	*Ἐπ.*
	„ 12	enoúat—	enouát
„ 380	„ 17	*κοινότερον*	*καιν—*
	„ 19	*νοεῖ*	*—εῖν*
„ 381	„ 17	*δῦο*	*δύο*
„ 382	„ 10	ex	*ἐξ*
„ 383	„ 16	*ῷ*	*ᾧ*
„ 384	„ 28	*ποίησας*	*—ήσας*
	„ 25	*ὀυχ*	*οὐχ*
„ 386ª	„ 10	non non	non
„ 389	„ 1	*ἰδοῦ*	*—οὺ*
„ 390	„ 9	*προσεστιν*	*πρόσ . . .*
„ 392	„ 7	*ἐμοί*	*--ὶ*
	„ 19	*τῶ*	*τῷ*
„ 396	„ 17	*ἑφ'*	*ἐφ'*
„ 398	„ 8	*δέ*	*δὲ*
„ 399	„ 4	*αῦτοῦ*	*αὐτοῦ*
„ 403	„ 2	*θεσπότου*	*δ—*
„ 412ª	„ 17	fuerit	fecerit
„ 415	„ 22	post *ν. λέγων*	adde: *δίκαιόν μοι προσεῖναι τοῖ εἰς ὕψος αἶρειν τὴν ἐμὴν οἰκίαν ἢ κτλ.*
„ 418	„ 16	hauc	hanc
„ 421	„ 22	*καταβαλῷ*	*—ῶ*
„ 423	„ 16	*ἦν*	*ἦν*
„ 423ª	„ 22	actio est	actio
„ 424	„ 20	*ῷ*	*ᾧ*
„ 427ª	„ 21	aliquit	reliquit
„ 431ª	„ 18	simpli redditur	in simplum fit exactio.
„ 437	„ 4	*ό*	*ὁ*
	„ 26	*μνήσης*	*μνήμης*
„ 438	„ 20	*οἰ*	*οἱ*
„ 440	„ 27	*ἐπεδ.*	*ἐπιδ.*
„ 442	„ 9	*πάτρωνες,*	*πάτρωνες*

p. 449	l.	5	pecúlion	pecúlion,
„ 452	„	15	*ὑπέρ*	*—ὲρ*
„ 454	„	24	*αἰ*	*αἶ*
„ 454ª	„	18	aquum	aequum
„ 458ª	„	15	oportere:	oportere,
„ 459	„	27	*ἔστι*	*ἔστι*
„ 464	„	1	*δια τοῦτο*	*διὰ τοῦτο*

Index.

A. W. Hayn's Erben, Potsdam.

A. W. Hayn's Erben, Potsdam

ı NW.ß

TIO

HCTM

PHILIS

R.

ATTIA

ügliebst
lassisc
Freudig
the die
ringend

vechsel
nner
brige
itera
phie
n an
ten der
ebr his

i Lande
mentar
Karten.